

SIVAS CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü
İslâm Tarihi ve Sanatları Ana Bilim Dalı

**CAFER TAYYAR EFENDİ’NİN REHBER-İ GÜLİSTÂN İSİMLİ
ESERİ (İNCELEME-METİN) (1-226 SAYFALAR ARASI)**

Yüksek Lisans Tezi

Eda Aydoğan

Sivas
Haziran 2019

SİVAS CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü
İslâm Tarihi ve Sanatları Ana Bilim Dalı

**CAFER TAYYAR EFENDİ'NİN REHBER-İ GÜLİSTÂN İSİMLİ
ESERİ (İNCELEME-METİN) (1-226 SAYFALAR ARASI)**

Yüksek Lisans Tezi

Eda AYDOĞAN

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Alim YILDIZ

Sivas
Haziran 2019

KABUL VE ONAY

Üniversite: : Sivas Cumhuriyet Üniversitesi
Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Ana Bilim Dalı : İslam Tarihi ve Sanatları
Tezin Başlığı : Cafer Tayyar b. Ahmed'in Rehber-i Gülistan adlı eserinin
1-226 sayfalar Arası (İnceleme-Metin)
Savunma Tarihi : 16.05.2019
Danışmanı : Prof. Dr. Alim YILDIZ

Unvanı - Adı Soyadı

İmza

Jüri Başkanı : Prof. Dr. Alim YILDIZ

Üye : Dr. Öğr. Üyesi F. Ramazan SÜER

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Yılmaz ÖKSÜZ

Oy Birliği

Oy Çokluğu

Eda AYDOĞAN tarafından hazırlanan Cafer Tayyar b. Ahmed'in
Rehber-i Gülistan adlı eserinin 1-226 sayfalar Arası (İnceleme-Metin) başlıklı
tez, kabul edilmiştir. ..../..../.....

Prof. Dr. Ahmet ŞENGÖNÜL
Enstitü Müdürü

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesinde hazırladığım bu Yüksek Lisans/Doktora/Sanatta Yeterlik tezinin bizzat tarafımdan ve kendi sözcüklerimle yazılmış orijinal bir çalışma olduğunu ve bu tezde;

- 1- Çeşitli yazarların çalışmalarından faydalandığımda bu çalışmaların ilgili bölümlerini doğru ve net biçimde göstererek yazarlara açık biçimde atıfta bulunduğumu;
- 2- Yazdığım metinlerin tamamı ya da sadece bir kısmı, daha önce herhangi bir yerde yayımlanmışsa bunu da açıkça ifade ederek gösterdiğimi;
- 3- Başkalarına ait alıntılanan tüm verileri (tablo, grafik, şekil vb. de dahil olmak üzere) atıflarla belirttiğimi;
- 4- Başka yazarların kendi kelimeleriyle alıntıladığım metinlerini, tırnak içerisinde veya farklı dizerek verdiğim yine başka yazarlara ait olup fakat kendi sözcüklerimle ifade ettiğim hususları da istisnasız olarak kaynak göstererek belirttiğimi,

beyan ve bu etik ilkeleri ihlal etmiş olmam halinde bütün sonuçlarına katlanacağımı kabul ederim.

13.06.2019

Eda AYDOĞAN
Eda

ÖN SÖZ

Türklerin İslamiyet'i kabul etmelerinde Araplardan ziyade İranlılar etkili olmuştur. Bu etki sadece dini konularda olmamış, edebiyat ve benzeri alanlarda kendini daha çok hissettirmiştir. Öyle ki; Türkler İran Edebiyatının temel taşları diyebileceğimiz *Gülistân*, *Bostân*, *Pend-i Attâr*, *Divân-ı Hâfiz* gibi pek çok eseri benimsemiş; gerek tercüme gerek şerh yoluyla bu eserleri edebiyatımıza kazandırmışlardır. Şerh türündeki bu eserler muhtevaları bakımından edebiyatımıza katkı sağlamış, ayrıca Fars dili öğretiminde de kullanılmıştır.

XIX. yüzyıl müelliflerinden Cafer Tayyar Efendi de *Gülistân* şârihlerindedir. Osmanlı Devletindeki karışıklıkların ve buhranların zirve yaptığı bir dönemde yaşamıştır. Tanzimat Fermanı'yla birlikte dönemin entelektüelleri kurtuluşu Batıda aramış ve yönlerini Batıya çevirmişlerdir. Buna mukabil Cafer Tayyar Efendi'nin bir Doğu klasiği olan *Gülistân* üzerinde çalışmış olması oldukça dikkat çekicidir.

Cafer Tayyar Efendi'nin *Rehber-i Gülistân* isimli eseri, Türk-İslam Edebiyatında *Gülistân*'a yapılmış bir şerh örneğidir. Matbu' olan bu eser, Farsça öğrenmek isteyenlere katkı sağlamak amacıyla kaleme alınmıştır. Şimdiye kadar eserin Latin alfabesine aktarılmamış olması şaşırtıcıdır. Zira eser, yazıldığı dönem ve müellifin eseri yazma sebebi bakımından ilgi çekicidir.

Çalışmamız, giriş, dört bölüm ve bir de sonuçtan oluşmaktadır. Girişte, şerh kavramı ve şerh edebiyatından bahsedilmektedir. Ayrıca Türk-İslam Edebiyatındaki *Gülistân* şerhlerine ve bu şerhler üzerine yapılmış olan çalışmalara değinilmektedir. Birinci bölümde, çalışmamızın konusu bir *Gülistân* şerhi olması sebebiyle *Gülistân*'ın müellifi Sa'dî Şirâzî ve onun eserleri hakkında bilgi verilmiştir. İkinci bölümde eserin müellifi Cafer Tayyar Efendi'nin hayatı ve eserleri ile yaşadığı dönem olan XIX. yüzyılın genel ve edebi durumundan söz edilmiştir. Üçüncü bölümde *Rehber-i Gülistân* ele alınmış; şarihin şerh metodu, eseri şerh etme sebebi, eserde geçen ayet ve hadisler incelenmiştir. Ayrıca *Gülistân*'da geçen yer ve şahıs isimleri gibi bazı unsurları şarihin inceleme üslubu, eserdeki söz varlığı ve edebî sanatlar gibi unsurlar üzerinde durulmuştur. Dördüncü bölümde ise *Rehber-i Gülistân*'ın transkripsiyonlu metni kurulurken dikkat edilen hususlar değerlendirilmiş ve ardından transkribe edilmiş metin verilmiştir.

Bu çalışmanın ortaya çıkmasında lisans ve yüksek lisans eğitimim sürecinde engin bilgi ve tecrübelerinden istifade ettiğim kıymetli danışman hocam Prof. Dr. Alim YILDIZ'a en kalbi şükranlarımı sunarım. Tezin tüm aşamalarında bilgi ve yardımlarını esirgemeyen değerli hocam Doç. Dr. Yusuf YILDIRIM'a teşekkürü bir borç bilirim. Maddi manevi desteklerini esirgemeyen, bu hayattaki en büyük şansım olan aileme ve kardeşlerime; çalışmam sırasında sabırla her daim yanımda olan değerli eşime; kendileriyle tanıştığım günden bu yana bana müşfik tavırlarıyla kucak açıp her zaman fedakarlıkta bulunan kayınvalidem ve kayınpederime şükranlarımı sunar; kendisine ayırmam gereken zamandan kimi zaman istemeyerek de olsa almak durumunda kaldığım sevgili kızım Zeynep Eflin'e teşekkür etmek isterim. Ayrıca tezin son okumasını yapan değerli arkadaşım Arş. Gör. Gülistan Aktaş'a teşekkürü bir borç bilirim.

Gayret bizden, tevfik Allah'tandır.

Eda AYDOğAN

Sivas 2019

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	i
KISALTMALAR	iii
ÖZET	v
ABSTRACT	vii
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	15
SÂ'Dİ ŞİRÂZÎ'NİN HAYATI VE ESERLERİ	15
1.1. Sa'di Şirâzî'nin Hayatı	15
1.2. Eserleri.....	17
1.2.1. Manzum Eserleri.....	17
1.2.2. Mensur Eserleri.....	17
1.3. <i>Gülistân</i>	18
İKİNCİ BÖLÜM	21
CAFER TAYYAR EFENDİ'NİN YAŞADIĞI DÖNEM, HAYATI VE ESERLERİ	21
2.1. Döneme Genel Bakış.....	21
2.2. Edebi Durum	25
2.3. Cafer Tayyar Efendi'nin Hayatı	29
2.4. Cafer Tayyar Efendi'nin Eserleri	31
2.4.1. Zübde-i Gülistân.....	31
2.4.2. Zeyl-i Zübde-i Gülistân	32
2.4.3. Mâ Fi Haşiye Min Fenni'l-Kavâfi ve'l-Beyân ve'l-Bedî' ve Muhsinât-ı Şi'riyye ve 'Arûz-ı Mevlânâ Câmî	32
2.4.4. Rehber-i Gülistân.....	32
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	33
REHBER-İ GÜLİSTÂN	33
3.1. Rehber-i Gülistân'ın İncelenmesi.....	33
3.1.1. Eserin Tanıtılması.....	33
3.1.2. Şârihin Eseri Şerh Etme Sebebi.....	33
3.1.3. Şârihin Şerh Metodu	35
3.1.3 Kitabi Malzeme	36

3.1.3.1. Coğrafi Malzeme	36
3.1.3.2. Edebi ve Kültürel Malzeme	38
3.1.3.3. Tarihi ve Mitolojik Malzeme	39
3.1.3.4. Edebî Sanatlar	42
3.1.4. İktibaslar	46
3.1.4.1. Ayetler	46
3.1.4.2. Hadîs-i şerîfler	48
SONUÇ	51
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	53
METİN	53
4.1. Metnin Yeni Harflere Aktarılmasında İzlenen Yol	53
4.2. Metin.....	55
KAYNAKLAR	299
ÖZ GEÇMİŞ	305

KISALTMALAR

age.	: Adı geçen eser
agmd.	: Adı geçen madde
agm.	: Adı geçen makale
agt.	: Adı geçen tez
agb.	: Adı geçen belge
AÜ.	: Atatürk Üniversitesi
as.	: Aleyhi's-selâm
BYEBEK	: Bursa Yazma ve Eski Basma Eserler Kütüphanesi
C.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
h.	: Hicrî
ks.	: Kuddise Sırruh
MÜİFV	: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
m.	: Milâdî
ö.	: Ölümü
Ör.	: Örnek
ra.	: Radiyallahu anh
S.	: Sayı
sav.	: Sallallahu Aleyhi ve Sellem
SBE.	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
Ter.	: Tercüme eden
[t.y.]	: Tarih yok
[yyy.]	: Yayın yeri yok

ÖZET

1846-1898 yılları arasında yaşayan Cafer Tayyar Efendi'nin hayatı hakkında bilgimiz sınırlıdır. Cafer Tayyar Efendi iyi bir eğitim almış ve devlet memurluğu, muallimlik gibi görevlerde bulunmuştur. İnsanların Batı'ya ve Batı dillerine meylettığı bir dönemde o, Farsça öğrenmiş ve kendini bu alanda eser verecek kadar geliştirmiştir. Onun *Rehber-i Gülistân* isimli eseri de Sa'dî Şirâzî'nin *Gülistân*'ına yapmış olduğu şerhtir.

Bu çalışmada *Rehber-i Gülistân*'ın ilk 226 sayfası incelenmiştir. İlk olarak şerh, şerh edebiyatı ve Türk-İslam Edebiyatındaki *Gülistân* şerhlerine değinilmiştir. Ardından Sa'dî Şirâzî ve Cafer Tayyar Efendi'nin hayatı ve eserleri ele alınmış; Cafer Tayyar Efendi'nin yaşadığı dönemin genel ve edebi durumu incelenmiştir. *Rehber-i Gülistân* metni transkribe edilerek Latin harflerine aktarılmış, inceleme kısmında ise şârihin şerh metodu ve metnin muhtevası gibi hususlara değinilmiştir. Böylece Cafer Tayyar Efendi ve eserinin Türk Edebiyatındaki yeri ve önemi belirtilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Şerh, Şerh Edebiyatı, Sa'dî Şirâzî, Gülistân, Cafer Tayyar Efendi, Rehber-i Gülistân.

ABSTRACT

Our knowledge is limited about Cafer Tayyar Efendi's life who lead a life in between 1846-1898. He gets a good education and had performed one's duty as a public servant and teacher. He learned Persian and overspecialize this area in one period that people inclined West and West's languages. Either his the achievement that name is *Rehber-i Gulistân*, Sadi Sirazi's has done for his *Gulistân*'s.

In this study, it was analyzing in *Rehber-i Gulistân*'s first 225 pages. First of all, it was mention about sharh (commentary), sharh literature and *Gulistân* sharh in Turkish-Islam literature. Then, it was approaching Sa'dî Sirâzî's and Cafer Tayyar Efendi's life and their achievement; it was analyzing the general and literate state of Cafer Tayyar Efendi's period. The text of *Rehber-i Gulistân* was transcribing to the Latin alphabet, it was approaching to the sharh method of the Sharih (commentator) and muhteva of the text etc. In the stage of the investigation. Thus, it is tried to indicate the importance of he and his work in Turkish literature.

Key Words: Sharh, Literature of Sharh, Sa'dî Sirâzî, Gulistân, Cafer Tayyar Efendi, Rehber-i Gulistân.

GİRİŞ

Şerh ve Şerh Edebiyatı

Şerh; Arapça *ş-r-h* kökünden gelip, sözlükte “keşfetmek, beyan etmek”¹, “açma, yarma”², “açıklama, izah etme, anlatma”³, “et ve benzerini yaymak”⁴, anlamlarına gelmektedir. İstilahta ise; “Bir kitabın ibaresini yine o lisanında veya bir lisan-ı aharda tafsil u izah ederek müşkülâtını açmak”⁵ ve “İslam dünyasında bir eserin daha geniş biçimde açıklanması amacıyla yazılmış kitapları ihtiva eden bir telif türü”⁶ anlamındadır. Şerhin çoğulu şurûhdur. Şerh yapan kişiye de şârih denmektedir.

İslamî ilimlerin en temel kaynağı olan Kur’ân-ı Kerîm’de de geçen şerh kelimesi; “Kim iman ettikten sonra Allah’ı inkâr ederse –kalbi iman dolu olduğu halde (inkâra) zorlanan başka- kim kalbini kâfirliğe açarsa, Allah’ın gazabı bunlaradır; onlar için büyük bir azap vardır.” (Nahl 16/106), “Allah kimin gönlünü açmışsa o Rabbinden bir nur üzere değil midir?...” (Zümer 39/22) “Biz senin gönlünü açıp genişletmedik mi?” (İnşirâh 94/1), “Musa: Rabbim! dedi, yüreğime genişlik ver!” (Ta-ha 20/25) ve “ Allah kimi doğru yola iletmek isterse onun kalbini İslam’a açar; kimi de sapıtmak isterse göğşe çıkıyormuş gibi kalbini iyice daraltır...” (En’âm 6/125) ayetlerinde karşımıza çıkmaktadır. Ayetlerde “sadr” kelimesiyle birlikte kullanılan şerh genel olarak kalbin bir duruma ısınıp durumu kabul etmesi, manevi kalp ferahlığı gibi anlamlara gelmektedir.

Şerh ile yakın ilişkisi olan tefsir; *f-s-r* kökünden gelip sözlükte açıklamak, ortaya çıkarmak, kelime veya sözdeki kapalılığı gidermek manalarına gelip; istilahta Kur’ân-ı Kerîm âyetlerini açıklama ve yorumlamayı ifade eder.⁷ Tefsir kelimesi önceleri her türlü metnin açıklanması için kullanılırken, sonraları yalnız Kur’ânî bir istilâh haline gelmiş, önceki geniş mana sınırlarını şerh kelimesine terk etmiştir.⁸

¹Ahterî, “eş-Şerh”, *Ahter-i Kebîr*, Osmanlı Yayınları, İstanbul 1978, s.254.

²Şemseddin Sami, *Kamus- ı Türkî*, Çağrı Yayınları, İstanbul 2015, s. 773.

³Mehmet Doğan, *Büyük Türkçe Sözlük*, Ülke Yayınları, İstanbul, [t.y.], s.1023.

⁴Ragîb el-İsfahânî, *el-Müfrehidât fî Garîbü’l-Kur’ân*, Çıra Yayınları, İstanbul, 2010, s.545.

⁵Şemseddin Sami, *age.*, s.773.

⁶Sedat Şensoy, "Şerh", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 38, İstanbul 2010, s.565.

⁷Abdulhamit Birışık, "Tefsir", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 40, İstanbul 2011, s.290.

⁸Ömür Ceylan, *Tasavvufî Şiir Şerhleri*, Kitabevi, İstanbul 2000, s.19.

Hâşiye, hâmiş, telhîs, ta'likât gibi kelimeler şerh terimiyle birlikte çokça karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan hâşiye ve hâmiş “kitapların sayfa boşluklarına yazılan çoğu kısa açıklamalar için kullanılan terim”⁹; ta'likât “bir metnin bazı kısımlarının tashihi veya izahı yahut daha fazla bilgilendirmek maksadıyla ilave edilmiş olan mülâhazalar ve hâşiyeye göre daha özel ve önemli açıklamalar”¹⁰; telhîs ise “mufassal yazılmış bir şeyin en ehemmiyetli yerini alıp hülâsaten ifade etme”¹¹ anlamlarına gelmektedir.

Şerh ile ilgili yapılan çalışmalara bakıldığında şerhlerin bazı yönleriyle tasnife tabi tutulduğu görülmektedir. Örneğin; Hülya Canpolat çalışmasında şerhleri yoğunluğu itibariyle tam, orta ve basit şerhler olarak sınıflandırmıştır. Bu sınıflandırmaya göre tam şerhler kelimelerin tercüme ve kısa açıklamaları yanında bu kelimelerin gramer yapısı, imlâ bilgisi, Kur'ân ve hadîs-i şeriften örnekler, geçtiği sözlüklere dair bilgiler, nüshalardaki farklılıklar, kültür dünyası ile ilgili açıklamalar, bazı anekdotlar ve biyografik bilgiler ihtiva etmektedir. Orta şerhler sadece kısa açıklama ve tercüme yer vermektedir. Basit şerhlerde ise açıklama yok denecek kadar az olup, tercümeye ağırlık verilen eserlerdir.¹² Sadık Yazar daha ayrıntılı bir tasnif yapmıştır. Bu tasnifinde şerhleri eserlerin nazım şekline, muhtevasına, metnin yazıldığı dile ve şârihin takip ettiği yola göre dört başlıkta incelemiştir.

1. Takip Edilen Usule Göre Şerhler:

- a. Aktarma Yönü Ağır Basan Şerhler: Bu şerhlerde amaç metnin içinde barındırdığı anlamı hedef dile aktarmaktır.
- b. Açıklama Yönü Ağır Basan Şerhler: Başka dilde yazılmasından kaynaklanan sorunlardan ziyade, eserin muhtevasıyla ilgili anlaşmazlıkların ortadan kaldırılmasının hedeflendiği eserlerdir.

2. Manzum veya Mensur Oluşuna Göre Kaynak Metin ve Şerhler:

- a. Kaynak Metnin Manzum Veya Mensur Oluşuna Göre Şerhler: İslamî Türk Edebiyatında şerhlerin daha çok manzum eserlere yapıldığı görülmektedir. Bu eserlerin çoğu, edebi eserler olmakla birlikte; sözlük, gramer, kelâm, fıkıh, tecvîd, kıraat gibi alanlardaki

⁹Tevfik Rüştü Topuzoğlu, "Hâşiye", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C.16 , İstanbul 1997, s. 419.

¹⁰İsmail Lütfi Çakan, *Hadis Edebiyatı*, MÜİFV, İstanbul 2015, s.169.

¹¹Şemseddin Sami, *age.*, s. 433.

¹²Hülya Canpolat, *Lâmi'î Çelebi'nin Şerh-i Dibace-i Gülistân'ı*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ege Üniversitesi SBE. , İzmir 2000, s. 9-10.

manzumeler de şerh edilmiştir. Ayrıca şerh edilen Türkçe metinlerin neredeyse tamamı manzumdur. Mensur metinler ise; genellikle edebiyat dışındaki ilim sahalarında kaleme alınmıştır. Hadîs, kelam, fıkıh, tecvîd gibi dinî ilimlerle hukuk, mantık, aruz ve belâgat sahasındaki mensur metinler şerh edilmiştir.

- b. Şerh Metninin Manzum veya Mensur Oluşuna Göre Eserler: Klâsik Türk Edebiyatı şerh geleneğinde, şerh metinleri çoğunlukla mensurdur. Ancak manzum olarak kaleme alınan şerhler de bulunmaktadır.
3. Kaynak Metnin Diline Göre Şerhler: Türkçe şerhlere konu olan Arapça eserlerin genellikle edebiyat dışı eserler olduğu, Farsça eserlerin ise tasavvufî özellikli edebî eserler olduğu vurgulanmıştır.
4. Kaynak Metnin Muhtevasına Göre Şerhler:
  - a. Edebi Muhtevalı Eserler: Şerh edilen edebi eserlerin genellikle mesnevîler, divanlar, musammatlar, kasideler, gazeller, Türkçe tasavvufî metinler, rubailer, kıt'alar, beyitler, ayet-hadîs metinleri, kırk hadîsler, esmaü'l-hüsnalar, manzum-mensur metinler, Hz. Ali'nin vecizeleri ve belagat ile ilgili eserler olduğu bilinmektedir.
  - b. Edebiyat Dışı Eserler: Şerh edilen bu eserler daha çok kelam, fıkıh, hadîs, tecvid ve kıraat, tasavvuf, evrad, sözlük, gramer, aruz ve heyet ilimleri ile ilgili bilimsel eserlerdir.¹³

Ozan Yılmaz ise çalışmasında şerhleri konusu itibariyle iki başlıkta incelemiştir. Bu tasnif oluşturulurken kaynak metnin içeriği esas alınmıştır.

1. “Tasavvufî Şerh Edebiyatı: Yûnus Emre (ö. 720/1320 [?]), Niyâzî-i Mısırî (ö. 1105/1694), Sünbül Sinan gibi tasavvuf büyüklerinin gazel, kaside, şathiye vb. şiirlerine yazılan ve doğrudan tasavvufî öğretiyi amaçlayan şerhlerle birlikte *Fusûsu'l-Hikem*, *Muhammediye*, Esmâ-i Hüsnâ manzumeleri, Şebüsterî'nin (ö. 720/1320) *Gülşen-i Râz*'ı, bir dua kitabı olan *Delâilü'l-Hayrât* vb. eserlere yazılmış şerhleri ihtiva eder.

¹³Sadık Yazar, *Anadolu Sahası Klasik Türk Edebiyatında Tercüme ve Şerh Geleneği*, (Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi SBE., İstanbul 2011, s. 67-71.

2. Klasik Şerh Edebiyatı: Bu başlık her yönüyle “klâsik” sıfatını hak etmiş eserlere yapılan şerhleri içerisine almaktadır.”¹⁴ “*Mesnevi, Bostan, Gülistân, Baharistan, Kaside-i Bürde, Kaside-i Bür’e, Kaside-i Münferice, Kaside-i Taiyye, Kaside-i Mimiyye, Mevlânâ* (ö. 672/1273) ve Urfî’nin (ö. 1004/1596) kasideleri en çok şerh edilen eserlerdendir.”¹⁵

Şârihlerin, şerh edecekleri metinleri seçerken metin ile ilgili birtakım özellikleri dikkate aldıkları düşünülmektedir. Bu özelliklerden birincisi manzumenin daha önce şerh edilmemiş olmasıdır. Ancak bazen bir eserin birkaç defa şerh edildiği de vakidir. İkincisi şerh edilecek manzumenin benzerleri arasında eşsiz; dil ve içerik bakımından zengin, kelime manalarının müphem olması gerekir. “Şerh edilecek manzumenin emsalleri arasında emsalsiz olması; insan mertebelerini, söz sanatlarını kullanarak fasih ve beliğ bir şekilde anlatması da önemlidir. Şerhe layık manzumenin -Hz. Ali’nin (r.a.) “ilim bir nokta idi...” buyurduğu gibi- bir nokta misali bütün ilimleri nefsinde cem etmesi gerekmektedir.” Şerhe seza manzumeyi oluşturan kelimelerin bir değil birden çok anlama gelmesi gerekmektedir. Şârihler Arapça, Farsça manzumelerde müstakil beyit şerh etme usulünü benimserlerken; Türkçe manzumelerde manzumenin bütünlüğünü korumaya dikkat etmişlerdir. Bununla birlikte şerh edilecek metinde herhangi bir nazım şekli, nazım birimi, beyit sayısı ve vezin ayrımı gözetmemişlerdir.¹⁶

Şerh yapmak için sadece metin hakkında bilgi sahibi olmak yeterli değildir. Şârih gelenek ve kültürüyle şekillenmiş bir ön bilgiye ve bunun üzerine ilave ettiği fikrî, felsefî, hayatî ve sosyal düşünce dünyasına sahip olmalıdır. Beşeri bilimlerde ve din bilimlerinde yeteri kadar bilgisi olan bir şârih, içinde bulunduğu kültürel atmosferi de yeteri kadar teneffüs etmişse, şerh yapabilmek için gerekli donanımların büyük çoğunluğuna sahip olmuş demektir.”¹⁷

Şerhlerin yazılma sebeplerine bakıldığında hemen hepsinin aynı sebeplere dayandığını görülür. Şârihler eserlerini çoğunlukla “devlet adamı, şeyh, dost (muhib) vb. kişilerin ısrarlı istekleri, şerhi kaleme alan kişinin hâtiften kalbine gelen bir ses

¹⁴Ozan Yılmaz, *16. Yüzyıl Şârihlerinden Südü-i Bosnevî ve Şerh-i Gülistân’ı (İnceleme-Tenkitli Metin)*, (Basılmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi, SBE., İstanbul 2008, s.9.

¹⁵Ömür Ceylan, *age.*, s.25.

¹⁶Ömür Ceylan, *Tasavvufî Şiir Şerhleri*, s. 73-75.

¹⁷Ozan Yılmaz, *agt.*, s. 2.

veya -daha ziyade tasavvufî manzumelerin şerhlerinin sebepleri arasında yer aldığı üzere – şeyhinin şârihe rüyada işaret etmesi, şârihin herhangi bir sebep olmadan “hâtır-ı fütûrına hutûr” etmesi, yazılacak şerhin ileri gelen devlet adamlarından birine hediye olarak sunulma isteği vb.”¹⁸ sebeplerle kaleme almışlardır. Ayrıca yaran, ihvan, ahabab veya hullan diye adlandırdıkları yakın çevrelerinin bu şerhi kendilerinden şerh etmesini istediklerini, manzumenin anlaşılmasında hayret ve berzahta kaldıklarını ve bu müşkülâtın halline kadir bir ehl-i kemal gelmediğini fakat kendisinin bunu başarabileceğini söyleyerek yardım isteyen bu kimselerin teşvikiyle kaleme alınan şerhler çoğunluktadır.¹⁹ Bunlara ek olarak yazacağı eserin ders kitabı olarak okutulacak olması da bir eserin şerh edilmesi için yeterli bir sebep olarak görülmüştür. Zira; Sürûfî'nin (ö. 969/1562) *Şerhu Gülistân*'ı talebeleri için yazılmış bir eser olması bakımından buna örnektir. Ayrıca bu çalışmanın konusu olan *Rehber-i Gülistân*'ın önsözünde de şârihin eseri şerh etme sebeplerinden birisinin “*şerh-i naçiziñ taḥşîl-i lisân-ı Fârisî'ye pek güzel yardımcı olduğunu*” ifade etmesi eserin bir nevi ders kitabı olarak yazıldığı göstermektedir.²⁰

Şerhler, edebi metinleri açıklamak ve metnin anlaşılmasını kolaylaştırmak amacıyla yazılan eserlerdir. İyi eğitim almış; Arapça, Farsça ve Türkçenin inceliklerine vâkıf olan müellifler birçok klasik metni şerh etmişlerdir. Hatta bazı müellifler sadece şerh türünde eserler vermişlerdir. “Şem'î Şem'ullah Prizrenî (ö. 936/1529-30), Sûdî Bosnevî (ö. 1007/1599 [?]), Dâvûd b. Muhammed Karsî (ö. 1169/1756), İsmâil Hakkı Bursevî (ö. 1137/1725), Muhammed Vecîhî Paşa (ö. ?), Müstakimzâde Süleyman Sâdeddin (ö. 1202/1788), Sarı Abdullah Efendi (ö. 1071/1660) ve Sofyavîzade Bâlî Efendi (ö. 960/1553) İslami Türk Edebiyatının en çok şerh kaleme alan müelliflerindendir.”²¹ Günümüze kadar devam eden şerh geleneği bugün daha çok geçmişi tanıtmayı, yaşatmayı ve geçmişle günümüz arasında bağlantı kurmayı amaçlar.²² Bunun en temel sebebi yeni bir harf sistemine geçilmesi ve eski ile yeni arasındaki köprünün yıkılması ve eskinin unutulmasıdır. “Günümüzde bu köprüyü yeniden tesis etmeye çalışan isimler Ali Nihad Tarlan ve

---

¹⁸Sadık Yazar, *agt.*, s.58.

¹⁹Ömür Ceylan, *age.*, s.310.

²⁰Cafer Tayyar, *Rehber-i Gülistân*, Matbaa-i Âmire, İstanbul 1308, s.2.

²¹Ömür Ceylan, *age.*, s. 25.

²²İsmail Hakkı Aksoyak, “Metin Şerhi”, *Eski Türk Edebiyatı El Kitabı*, (ed. Mustafa İsen), Grafiker Yayınları, Ankara 2009, s. 305.

Halûk İpekten'dir. Ayrıca Harun Tolasa, Mehmet Çavuşoğlu, Cem Dilçin ve Tunca Kortantamer'in de şerh ile ilgili çalışmaları bulunmaktadır.²³

Türk Edebiyatında Gülistân Şerhleri

Sa'dî Şirâzî'nin (ö. 691/1292) *Gülistân*'ı, edebiyatımızda bir klasik haline gelmiş, yazıldığı günden bu yana değerini korumuş bir eserdir. Farsça yazılmış bu eser, İslamî öğütler içeren hikâyelerden oluşmaktadır. Eserin içindeki hikâyelerin ince nükteler içermesi sebebiyle eser zevk ve takdirle okunagelmiştir. “Eserde bulunan birçok nâdir kelime, tabir ve mazmunlar ile zarif ve ince nükteler İranlı olmayanlar için olduğu kadar, bizzat İranlılar için de anlaşılması güç bir mahiyet arzeder. Bu güçlük tabiatıyla İranlı olmayanlar için daha çoktur. Bundan dolayı eskiden beri *Gülistân*'a dair diğer dillerde olduğu gibi birçok Türkçe tercüme ve şerhler yazılmıştır.”²⁴

XIII. yüzyılda kaleme alınan *Gülistân*, 793/1391 yılında ilk kez Seyf-i Sarâyî (ö. 796/1394'ten sonra) tarafından Kıpçak Türkçesiyle *Kitabü Gülistân bi't-Türkî*, 800/1397-98 tarihinde İsbîcâbî (ö. ?) tarafından ilk kez Çağatay Türkçesiyle *Tercüme-i Gülistân*, Anadolu sahasında ise ilk kez Kādî-i Manyas (ö. ?) tarafından *Tercüme-i Gülistân* adıyla tercüme edilmiştir.²⁵ Ayrıca Za'ifi'nin (ö. 964/1557) *Nigaristan*'ı, Tosyalı Mecidî'nin (ö. ?) bir nazire olarak kaleme aldığı *Kitab-ı Gülzar der Nazire-i Gülistân-ı Şukûfezâr*'ı, Pir Mehmet b. Evrenos b. Nureddin Za'ifi'nin (ö. ?) *Kitab-ı Bostan-ı Nesâyih*'ı, Şeyhülislam Esad Efendi'nin (1847-1918) *Gül-i Handan Tercüme-i Gülistân*'ı, Babadağî İbrahim Efendi'nin (ö.1770) mensur olarak çevirdiği *Tercüme-i Gülistân*'ı, Ahmet Saib Bey (ö. ?) ve İzzet'in (ö. ?) *Tercüme-i Gülistân -ı Sadî*'leri, Muhammed Sami'nin (ö. 1733'ten sonra) *Gül-efşân*'ı, Osman Faik'in (ö. ?) *Zübde-i Gülistân*'ı, Niğdeli Hakkı Eroğlu'nun (ö. ?) *Gülsuyu* adlı eseri, Hikmet İlaydın'ın (ö. ?) *Gülistân Tercümesi*, Nüzhet Efendi oğlu Safi'nin (ö. ?) *Ezher-i Gülistân*'ı, Yakub Kenan Necefzade'nin (ö. ?) *Gülistân Tercümesi*, Katip İbrahim'in (ö. ?) *Fihrist-i Gülistân-ı Sa'dî*'si *Gülistân* 'a yapılan tercümelerdendir.²⁶ Bu tercümelerle birlikte *Gülistân*'ın hem dibacesine hem de kendisine çokça şerh yazılmıştır. Eserin Türkçe şerhlerin yanı sıra Arapça ve Farsça şerhleri de vardır.

²³Age., s.305-307.

²⁴Ahmet Kartal, “Sa'dî-i Şîrâzî'nin Gülistân İsimli Eserinin Türkçe Tercümesi”, *Bilig*, S. 16, (Kış 2001), s.99.

²⁵Agm., s.103.

²⁶Tahsin Yazıcı, “Gülistân”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C.14 , İstanbul 1996, s. 240-241.

Gülistân'ın Tamamına Yapılan Şerhler:

1. Şahidî'nin²⁷ (ö. 957/1550) *Gülistân Şerhi*

Şahidî'nin bu şerhinin Süleymaniye Kütüphanesi Hacı Mahmûd Efendi Bölümü nu. 979 ile 5255'te iki nüsha olarak bulunduğu ifade edilmektedir.²⁸ Ancak Hülya Canpolat çalışmasında iki nüshanın da Şahidî'ye ait olmadığını belirtmektedir.²⁹

2. Şem'î Şem'ullah'ın (ö.1602'den sonra)³⁰ *Şerh-i Gülistân'ı*

Şerh-i Gülistân'ın Şem'î'nin ilk eseri olduğu ve eserin saray görevlilerinden Muhammed Çelebi'nin isteği üzerine kaleme alındığı ifade edilmektedir.³¹ Şem'î eseri şerh ederken klasik şerh metoduna bağlı kalmamış, daha çok metni tercüme yoluna gitmiş, eserde gramer ve anlam açıklamalarına az yer vermiştir.³² Şeyda Öztürk tez çalışmasında eserin en fazla nüshası bulunan eser olduğunu ve 55 nüsha tespit ettiğini söylemektedir. Ayrıca 1876 yılında Sûdî-i Bosnevî'nin şerhi ile birlikte basıldığı da bilinmektedir.³³

3. Sûdî-i Bosnevî (ö.1007/1599 [?])³⁴, *Şerh-i Gülistân*

Sûdî son derece iyi bir medrese tahsili almış bir şârihtir. Şerhine de sahip olduğu bilgi birikimini yansıtmıştır.³⁵ Eserde klasik şerh metodunu benimseyen Sûdî; şerh edeceği metnin aslını şerh metnine dahil etmiş, kelimelerin dilbilgisi

²⁷Şahidî: Aslen Muğlalı olan Şahidî İbrahim Dede, ilim tahsilinden sonra tasavvufa meyleden bir Mevlevî müntesibidir. *Mesnevî* ve *Gülistân*'a şerh yazdığı kaydedilmektedir. Şemseddin Sami, *Kamus-ı Âlâm*, C.4, Mihran Matbaası, İstanbul 1311, s.2836.

²⁸Âmil Çelebioğlu, *Kanûnî Sultân Süleymân Devri Türk Edebîyatı*, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1994, s.77

²⁹ Hülya Canpolat, *Sa'dî'nin Gülistân Önsözüne Yapılan Türkçe Şerhlerin Karşılaştırılması İncelenmesi*, (Basılmamış Doktora Tezi), Ege Üniversitesi, S.B.E, İzmir 2006, s. 15.

³⁰Şem'î Şem'ullah: 16. Yüzyıl şârihlerinden olan Şem'î Efendi; Ulûm-ı Âliyye ve Mukaddemât-ı Ulûm'da uzmanlaşmasına rağmen tasavvufa meyletmıştır. Başta *Mesnevî* olmak üzere *Gülistân*, *Bostan* ve *Hafız Divanı*'nı şerh etmiştir. Nevzade Atâyi, *Zeyl-i Şakâyık*, C. 1, [yyy.],[ty.].s.332.

³¹Şeyda Öztürk, *Şem'î'nin (15.-16. yüzyıl) Mesnevî Şerhi (İlk Türkçe Tam Mesnevi Şerhi)*, (Basılmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi SBE., İstanbul 2007, s. 69.

³²Seyhan Dündar, *Şem'î Şem'ullah'ın Şerh-i Gülistân'ı*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ege Üniversitesi, SBE., İzmir 1998, s. 25-55.

³³Sûdî-i Bosnevî,Şem'ullah Şem'î, *Şerh-i Gülistân*, İstanbul Ali Bey Matbaası, 1876.

³⁴Sûdî-i Bosnevî: Aslen Bosnalı olan Sûdî'nin iyi hocalardan eğitim aldığı, İstanbul'da Gilmân-ı Hâssa-yî Şehinşahi'ye muallim olarak tayin edildiği (Nevzade Atayı, *age*, s. 332.) bu görevden emekli olduktan sonra da inzivaya çekildiği bilinmektedir. Muhammed Aruçi, "Sûdî Bosnevî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C.37, İstanbul 2009, s.466. *Gülistân*'ın yanı sıra *Mesnevî*, *Bostan* ve *Hafız Divanı* şerhi vardır. Bursalı Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, C.1, Matbaa-i Âmire, İstanbul 1333, s.323.

³⁵Ozan Yılmaz, *agt*, s. 254.

bakımından tahlilini yapıp cümle irâbına önem vermiştir. “Mahsûl-i beyit, mahsûl-i rubâ’î” gibi başlıklar altında şerh ettiği metnin Türkçe çevirisini yapıp daha sonra gerekli açıklamalarda bulunmuş, yeri geldiğinde edebi sanatlara değinmiştir. Ayrıca *Gülistân*’ı şerh eden diğer şârihlerin görüşlerini de değerlendirmiştir.³⁶ Birkaç defa taş baskısı yapılan eserin birçok nüshası bulunmaktadır.³⁷

4. Hüseyin b. İbrâhîm el-Kefevî (ö.1601)³⁸, *Bûstân-ı Efrûz-ı Cinân der Şerh-i Gülistân*

Gülistân’a yaptığı Türkçe tercüme ve şerh, Kefevî’nin son kitabıdır. Kefevî eserinde kendinden önceki *Gülistân* şârihleri Sürûrî ve Şem‘î’yi tenkit etmiştir. Kitabının ferağ kaydında eserini Mekke’de kadı iken 16 Şevval 1009/ 20 Nisan 1601’de tamamladığını bildirmektedir. Bıraktığı müsveddeyi dostu ve Medine kadısı olan Rüstem Paşazâde Hüseyin Çelebi (ö. ?) temize çekip dibacesine müellifin tercüme-i halini de yazarak esere *Bûstân-ı Efrûz-ı Cinân der Şerh-i Gülistân* adını vermiştir.³⁹ Bu durum eser üzerinde çalışanları yanıltmış ve eserin Hüseyin b. Rüstem’e ait olduğunu düşündürmüştür.⁴⁰ Kefevî, şerh içerisinde kelimelerin lügat manasını vermiş, gerekli gördüğü bazı konularda okuyucuyu bilgilendirmiştir. Bunun yanısıra diğer şerhlere göndermeler yapmış, kelimelerin gramer özelliklerini yeri geldikçe zikretmiştir.⁴¹

5. Mevlânâ Ya’kub Seyyid Ali (ö. ?), *Şerh-i Gülistân*

Arapça yazılan bu eserin, Süleymaniye Kütüphanesi Hacı Mahmud Efendi nu. 5127, Ayasofya nu. 4100, 4101, 4102, 4103, Fatih nu. 3985, 4040, Pertev Paşa nu. 428, Serez nu. 2558, M.Arif-M.Murad nu. 234, İbrahim Efendi nu. 625, Yazma Bağışlar nu. 1190, Veliyyüddin Efendi nu. 2694, Atıf Efendi nu. 2185, Beyazıd Devlet Kütüphanesi Beyazıd nu. 5558, 5561, 5563, Köprülü Kütüphanesi Mehmet

³⁶Agt, s.254-255.

³⁷Agt, s.303-306.

³⁸**Hüseyin b. İbrâhîm el-Kefevî:** Aslen Kefeli olan Hüseyin Efendi; Kefe’de emlak sahibiyken dünyadan elini eteğini çekip kendini ilim tahsiline vermiştir. Eğitimini tamamladıktan sonra önce Miftah Medresesinde ardından da Sahn-ı Seman Medresesinde Müderrislik yapmıştır. Medine kadısı olarak görevlendirilen Kefevî’nin döndükten sonra da eğitime devam ettiği riyaziyyât ve musiki öğrendiği ve tasavvuf terbiyesi aldığı bilinmektedir. Kefevî üç dilde şiir söylemiş birçok şiiri bestelenmiştir Cemil Akpınar, "Kefevî Hüseyin Efendi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 25, Ankara 2002, s. 186.

³⁹Agmd., s. 186.

⁴⁰Sadık Yazar, *agt.*, s. 837.

⁴¹Ozan Yılmaz, *agt.*, s. 29. Sadık Yazar, *agt.*, s. 837.

Asım Bey nu. 362, Kütahya Tavşanlı Zeytinoğlu İlçe Halk Kütüphanesi nu. 942’de nüshalarının olduğu tespit edilmiştir.⁴²

6. Aysî Mehmed Efendi (ö. 1016/1607)⁴³, *Şerh-i Gülistân*

Gülistân’ın tamamına yazılan Farsça bir şerhtir. Şu ana kadar hiçbir nüshasına ulaşılamamıştır.⁴⁴

7. Hevâyî-i Bursevî (ö.1608), *Şerh-i Gülistân*

Bazı eserlerde varlığından söz edilen bu şerhe ulaşılamamıştır. Katalog taramalarında iki nüsha belirlense de bu nüshaların Hevayî’ye ait olmadığı tespit edilmiştir.⁴⁵

8. Rızâî, Hasan b. Abdurrahmân Efendi (ö.1669), *Cûy-i Rahmet*

Arnavutluk Devlet arşivlerinde⁴⁶ bu eser her ne kadar tercüme olarak geçse de, Sadık Yazar eserin şerh olduğunu söylemektedir. Ayrıca eserin Süleymaniye Kütüphanesindeki bir nüshasına daha rastladığını kaydeden Yazar, eserin okunmayı zorlayacak derecede nemli olduğunu ifade etmektedir. Süleymaniye nüshasında Rızâî’nin eserine Cûy-i Rahmet ismini verdiği görülmektedir.⁴⁷ Ayrıca Rızâî’nin bu eseri ile ilgili bir doktora çalışması da mevcuttur.⁴⁸

9. Muharrem Çelebi Bursevî (ö. ?), *Şerh-i Ebyâtü’l-Arabiyye fî Gülistân-ı Sa’dî*

Bu eser Mısır Milli Kütüphanesi Mecâmî’ Türkî nu. 19’da bulunmakta olup *Gülistân*’da bulunan Arapça şiirlerin şerhini içermektedir.⁴⁹

10. Surûrî (ö. 966/ 1562)⁵⁰, *Şerh-i Gülistân*

⁴²Hülya Canpolat, *agt.*, s.19.

⁴³Aysî Mehmed Efendi: Tireli olan Aysî efendi, Kanunî Sultan Süleyman devrinde yaşamış bir müfessirdir. İyi bir eğitim almıştır ve müderrislik imtihanını kazanmasına rağmen müdesrrüslüğü tercih etmeyip inzivaya çekilerek telifle meşgul olmuştur. Kabri Edirnekapı dışındaki Emir Buhari zaviyesindedir. Hasan Güleç, "Aysî Mehmed Efendi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*,C. 4, İstanbul 1991, s.287.

⁴⁴Hülya Canpolat, *agt.*, s.20.

⁴⁵Hülya Canpolat, *agt.*, s. 17.

⁴⁶Arnavutluk Devlet Arşivleri Osmanlı Yazmalar Kataloğu, Ankara 2001, s. 160-161.

⁴⁷Sadık Yazar, *agt.*, s. 838.

⁴⁸Aysun Çelik, *Türk edebiyatında "Gülistân" ve Hasan Rızâyî'nin "Cûy-ı Rahmet" adlı Manzûm Gülistân Şerhi (inceleme-metin)*, (Basılmamış Doktora Tezi), Selçuk Üniversitesi, SBE., Konya 2017.

⁴⁹Sadık Yazar, *agt.*, s. 840.

⁵⁰Surûrî: İyi hocalardan eğitim gören Surûrî Efendi, birçok medresede muallimlik yapmıştır. Osmanlı mutasavvıfı ve şairidir. Muallimlikten ayrılınca inzivaya çekilmiş, Kanunî Sultan Süleyman’ın

Surûrî bu şerhini Amasya’da, talebeleri için kaleme almıştır. Arapça olup bir nüshası Süleymaniye Kütüphanesi Amcazâde Hüseyin Paşa nu. 376’dır.⁵¹ Kanûnî Sultan Süleyman’ın oğlu Şehzade Mustafa’ya sunulan bu eser 957/1550 yılında Ereklı şehrinde tamamlanmıştır.⁵²

11. Cafer Tayyar b. Ahmed Sâlim (ö. 1316), *Zübde-i Gülistân* ve *Rehber-i Gülistân*

XIX. yüzyıl müelliflerinden olan Cafer Tayyar’ın *Gülistân’a* yazdığı iki şerhtir. Cafer Tayyar, ilk olarak *Zübde-i Gülistân’ı* kaleme almıştır. Sonrasında dostlarının tavsiyesi üzerine eserini geliştirip eklemeler yaparak *Rehber-i Gülistân’ı* yazmıştır. Bu eserler çalışmamızın konusu olduğundan ileride tafsilatlı bilgi verilecektir.

Gülistân’ın Dibâcesine Yapılan Şerhler:

1. Lâmiî Çelebi (ö. 938/1532)⁵³, *Şerh-i Dibâce-i Gülistân*

En çok nüshası bulunan dibâce şerhlerinden biri olan *Şerh-i Dibâce-i Gülistân*; 910 yılında bitirilmiş ve Sultan II. Bâyezid’e sunulmuştur.⁵⁴ Eser ile ilgili iki tez çalışması vardır. Bunlardan biri Hülya Canpolat’a aittir. Canpolat, Lamî-i’ nin şerh metodu hakkında bazı açıklamalarda bulunmaktadır. Ona göre, şârih şerhini sağlam bir yapı üzerine oturtmuş, bir sisteme bağlamış ve her şeyi bir sıraya göre işlemiştir. Önce cümle veya sözcük gruplarını vermiş, daha sonra sözcükleri ele almış ve eklere ayırmıştır. Sözcüğün yanlış okunmasına mahal vermemek için harflerin hareketlerini vermiştir. Sözcüğün ilk önce temel anlamını daha sonra yan anlamını ve varsa mecaz anlamını verdikten sonra ekleri de okuyucuya ayrıntılı bir şekilde tanıtmıştır. Sözcükleri açıklarken beyit örneklerine yer vermiş; ayet, hadîs,

---

oğlu Şehzade Mustafa’ya hocalık teklifi alınca muallimliğe devam etmeye karar vermiştir. Eğitimini üstlendiği şehzadenin öldürülmesi üzerine de yeniden inzivayı tercih etmiştir. Kabri Kasımpaşa’nın Beyoğlu kısmında bulunan mescidin haziresindedir. Fakat kabrinin ve mescidinin yıkıldığı bilinmektedir. İsmail Güleç, "Sürûrî, Muslihuddin Mustafa", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C.38, İstanbul 2010, s. 170-172 .

⁵¹İsmail Güleç, *agmd*, s.171.

⁵²Ahmet Kartal, *agm*, s. 114.

⁵³**Lâmî-i Çelebi**: Bursalı olan ve hayatı boyunca Bursa’da yaşayan Lâmiî Çelebi Murâdiye Medresesi hocalarından dersler almış daha sonra Nakşibendî şeyhlerinden Emîr Buhârî’ye intisâb etmiştir. Tasavvuf ve edebiyatı buluşturan bir şeyh olmuştur. Çok iyi Arapça ve Farsça bildiği için birçok klasik esere şerh yazmış, edebiyatımıza da birçok eser kazandırmıştır. 958 yılında vefat eden Lâmiî’nin kabri Bursa Ortapazar Camii haziresindedir. Günay Kut, "Lâmiî Çelebi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 27, Ankara 2003, s. 96-97.

⁵⁴Sadık Yazar, *agt*, s.833.

hikâye ve anekdotlardan da faydalanmıştır.⁵⁵ *Şerh-i Dibâce-i Gülistân*'a yapılan diğer çalışma İbrahim İmran Öztahtalı'ya aittir. Şerhin, Türkiye ve yurtdışında birçok nüshası vardır. Canpolat eserin 55 nüshasına⁵⁶ ulaşırken; Öztahtalı 62 nüshasının⁵⁷ olduğunu söylemektedir.

2. Mevlânâ Rüşdî Karahisarî (ö. 1583'den sonra), *Şerh-i Dîbâce-i Gülistân*

Rüşdî'nin hayatı hakkında bilgi bulunmamaktadır. Eser üzerine tez çalışması bulunan Şükrü Baştürk, 34 tane Rüşdî mahlasını kullanan şair tespit ettiğini fakat bunlardan hiçbirinin *Gülistân* şerhi bulunmadığını belirtmektedir. Ayrıca Baştürk şârihin şerh metoduyla ilgili olarak; kelimeleri tek tek bazen de cümle halinde şerh ettiğini, kelimelerin Arapça, Türkçe ve Farsça karşılıklarını verdiğini, aynı anlama gelen başka kelime varsa ona da değindiğini ifade etmektedir. Ayrıca şârihin zaman zaman lügatlerden faydalandığını, okunuşu problemlili kelimeler için kıraat imamlarının görüşlerine yer verdiğini, bazen de “*li-mü'ellifi*” diyerek şerhi yapılan kelimeleri şiirlerinin içinde kullandığını ifade etmektedir.⁵⁸ Eserin iki nüshası bulunmaktadır.⁵⁹

3. Pîr Hamdi⁶⁰ (ö. 1603), *Hutbe-i Şerh-i Dîbâce-i Gülistân*

Eserin tek nüshasının BYEBEK, milli nu. 1970'de kayıtlı olduğu, bu nüshanın da eksik olduğu kaydedilmektedir.⁶¹

4. Muhammed b. İbrahim Telli (ö. 1664'ten sonra), *Gülistân Dîbâcesi Şerhi*

⁵⁵Hülya Canpolat, *Lâmi'i Çelebi'nin Şerh-i Dibâce-i Gülistân'ı*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ege Üniversitesi, SBE., İzmir, 2000, s. 13.

⁵⁶*Agt*, s. 42-70.

⁵⁷İbrahim İmran Öztahtalı, *Lâmi'i Çelebi Şerh-i Dibâce-i Gülistân (İnceleme-Metin)*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Uludağ Üniversitesi, SBE., Bursa, 1997, s. 42-53.

⁵⁸Şükrü Baştürk, *Rüşdî, Şerh-i Dîbâce-i Gülistân (İnceleme-Metin)*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Uludağ Üniversitesi, SBE., Bursa 1997, s..XXI

⁵⁹*Agt*, s.XXII.

⁶⁰Pir Hamdi: Hayatı hakkında fazla malumatımız olmamakla birlikte; Pir Hamdi'nin İznikli olup, babasının Kâdiriyye tarikatına bağlı Eşrefiyye kolunun ikinci piri olan Abdürrahim Tirsî olduğu, babasının 1520 (926) yılında vefatı üzerine posta kendisinin geçtiği tahmin edilmektedir. Nuri Özcan, "Abdürrahim Tirsî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C.1, İstanbul 1988, s.293.

⁶¹Hülya Canpolat, *Sa'dî'nin Gülistân Önsözüne Yapılan Türkçe Şerhlerin Karşılaştırılması İncelenmesi*, (Basılmamış Doktora Tezi), Ege Üniversitesi, S.B.E, İzmir 2006, s.18.

İstanbul Üniversitesi nadir eserler kütüphanesi Yazma eserler birimi 3912 ve 5721 numaralarında *Gülistân Dibacesi Şerhi* adıyla kayıtlı bulunan eserin *Gülistân Dibacesi Şerhi* olmadığı tespit edilmiştir.⁶²

5. Kâniî, *Şerh-i Dibâce-i Gülistân*

Samsun İl Halk Kütüphanesi 401 numarada bulunan bu eserin 1213 (1798) yılında istinsah edildiği bilinmektedir. Eser 40 varak olup, talik yazıyla Farsça olarak kaleme alınmıştır. Eserin ilk sayfasında bulunan “*hazâ şerhi dibâcei Gülistân ‘an yedi Kâniî -rahimallallu aleyh-*” notundan yola çıkılarak eserin Kâniî’ye ait olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca Canpolat eserle ilgili olarak çok fazla gramer açıklamalarına yer verilmediğini, ayrıntılı bir şerhten çok Farsçadan Farsçaya tercüme tarzında bir eser olduğunu kaydeder.⁶³

6. Safvet (ö. 1785’ten sonra), *Şerh-i Cedîd-i Dibâce-i Gülistân*

Süleymaniye Kütüphanesi, Serez nu. 2559’da kayıtlı olan eser, Safvet’in klasik şerh metoduyla kaleme aldığı, kendisinden önceki şârihleri zikredip onlara yer yer göndermelerde bulunduğu Türkçe yazılmış bir eserdir.⁶⁴

7. Hüseyin Hüsnî (ö. 1327/ 1909)⁶⁵, *Bağbân*

Hüsnî Efendi’nin hayatının son demlerinde *Gülistân* ’a yazmak istediği Türkçe şerhin mukaddimesidir.⁶⁶

Gülistân’a Türkçe, Arapça ve Farsça dillerinde şerhler yazılmıştır. Burada şerhlerin yazıldıkları dile göre bir tasnifini vermek yerinde olacaktır.

Türkçe yazılan şerhler: Lâmîî Çelebi, *Şerh-i Dibâce-i Gülistân*; Şahidî, *Gülistân Şerhi*; Şem’î Şem’ullâh, *Şerh-i Gülistân*; Sûdî, *Şerh-i Gülistân*; Hevâyî-i Bursêvî, *Şerh-i Gülistân*; Rüşdî, *Şerh-i Dibâce-i Gülistân*; Hüseyin-i Kefevî, *Şerh-i Gülistân*; Hüsnî Efendi, *Cûy-Rahmet*; Pîr Hamdî, *Şerh-i Dibâce-i Gülistân*; Safvet, *Şerh-i Cedîd-i Dibâce-i Gülistân*.

⁶²Agt., s. 21.

⁶³Agt., s. 20.

⁶⁴Agt., s.19.

⁶⁵**Hüseyin Hüsnî:** Trabzonlu olan Hüsnî Efendi annesinin vefatından sonra İstanbul’a gelmiş, burada birçok okulda eğitim almış kendini ilme vermiştir. Hüsnî Efendi’nin hem hayatında hem de vefatından sonra evlerinde çıkan yangınlardan dolayı birçok eseri telef olmuştur. Bundan dolayı birkaç risalesinin ismi bilinmektedir. 1909 yılında vefat eden Hüsnî Efendi’nin kabri vasiyeti üzere Eyüp’te Hatuniye Dergâhı haziresinde Mesnevîhan Hoca Hüsamüddin Efendi’nin türbesinin kurbündedir. İbnü’l-Emin Mahmut Kemal İnan, *Son Asır Türk Şairleri*, C.2, Dergah Yayınları, İstanbul 1988, 670-671.

⁶⁶Age., s. 671.

Arapça yazılan Şerhler: Mevlânâ Ya'kûb Seyyid Ali, *Şerh-i Gûlistân*;
Surûrî, *Şerh-i Gûlistân*.

Farsça yazılan Şerhler: AyŐî, *Şerh-i Gûlistân*; Kânî, *Şerh-i Dîbâce-i
Gûlistân*.

BİRİNCİ BÖLÜM

SÂ'Dİ ŞİRÂZÎ'NİN HAYATI VE ESERLERİ

1.1. Sa'dî Şirâzî'nin Hayatı

Asıl adı Ebu Muhammed Sa'dî Müşerrefüddîn (Şerefüddîn) Muslih b. Abdillah (Abdullah) b. Müşerrif Şirâzî'dir.⁶⁷ Sa'dî mahlasını dönemin Salgurlu hükümdarı Ebu Bekir Sa'd b. Zengî'ye (ö. 658/1260) olan intisâbından dolayı almıştır. Şirâz'da dindar bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelmiştir. Doğum tarihi hakkında ihtilaflar olsa da 610-615/1213-1219 yılları arasında dünyaya geldiği söylenmektedir.⁶⁸ Fars Edebiyatı'nın Firdevsî'den sonra gelen önemli şairlerden birisidir.⁶⁹

Genç yaşta babasını kaybeden Sa'dî anne tarafından dedesi olan Mes'ud b. Muslih el-Fârisî himayesinde büyümüş,⁷⁰ ilk eğitimini Şirâz'da almış, dönemin parlak eğitim kurumlarından biri olan Nizamiye medresesinde tahsilini tamamlamıştır. Sâ'dî, Bağdat'taki öğrenim yıllarından sonra Hicaz, Şam, Lübnan ve Rum taraflarına yolculuklar yapmış, tahmini 622/1225 yılında başlayan bu yolculuklar, 655/1258 yılında son bulmuş ve Şiraz'a geri dönmüştür.⁷¹

Sa'dî, Şiraz'da Fars bölgesi yöneticisi olan Atabek Ebu Bekir b. Sa'd b. Zengî ve şehzadesi olan Sa'd b. Ebu Bekir b. Sa'd'ın yakınları arasındadır.⁷² Moğolların Fars dünyasını istila etmesi ile Atabek ve şehzadesinin aynı anda vefat etmesi sonucu Şiraz'dan ayrılmış; 633/1236 yılında önce Bağdat'a oradan da Hicaz ve Tebriz'e gitmiştir. Sa'dî Tebriz'de iken Moğol hükümdarı Abaka Han (ö. 679/1282) kendisiyle görüşmek istemiştir. Sa'dî bu isteği Moğol veziri Şemseddin el-Cüveynî (ö. 683/1284) ve ünlü tarihçi 'Alâuddîn 'Ata Melik Cüveynî'nin (ö. 681/1283) ısrarı üzerine kabul etmiştir.⁷³

⁶⁷Mustafa Çiçekler, "Sa'dî-i Şirâzî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C.35, İstanbul 2008, s. 405.

⁶⁸*Agmd.*, s. 405.

⁶⁹Zebihullâh-i Safâ, *İran Edebiyatı Tarihi*, çev. Hasan Almaz, Nüşa Yayınları, C.2, Ankara 2005, s.117.

⁷⁰Mustafa Çiçekler, *agmd.*, s. 405.

⁷¹Zebihullâh-i Safâ, *age.*, s. 118.

⁷²Mustafa Çiçekler, *agmd.*, s. 405.

⁷³Nazif Şahinoğlu, *Sa'di-yi Şirazi ve İbn Teymiye'de Fert ve Cemiyet İlişkileri*, İşaret Yayınları, İstanbul 1991, s. 69.

Sa'dî'nin Suriye'de Haçlı seferleri sırasında esir düştüğü ve çamur, balçık işlerinde çalıştırıldığı da söylenmektedir. Bu iddia Sa'dî'nin aşağıda verilen şiirine dayandırılmaktadır.⁷⁴ Fakat şunu belirtmek gerekir ki, bu bilgi taradığımız diğer kaynakların hiçbirinde bulunmamaktadır.

Ey bad-ı bahâr-ı amberin buy

Der-pay-ı letâfet-ı tû mîrem

Çon mî gozerî be hak-i Şîrâz

*Gû men be filan zemîn esîrem*⁷⁵

Moğol istilasının sona ermesi sonucu Şiraz'a geri dönen Sa'dî, ömrünün geri kalanını şehrin kuzeybatısında yaptırdığı hankâhında ibadet ve riyâzette geçirmiş, 691 yılında vefat etmiş ve yaptırdığı hankâhına defnedilmiştir. Vefatıyla ilgili şöyle bir tarih düşülmüştür. “Şevval ayının bir cumartesi gecesi idi. Arap tarihinde 691 yılı geçmiş idi. Şeyh Sa'dî'nin hüma gibi olan temiz ruhu kanat ve tüyleriyle bir cisim tozunu silkip attı.”⁷⁶ *Devletşah Tezkiresi*'nde Sa'dî'nin hayatını özetleyen bir ibare vardır: “Şeyh Sa'dî Şirazi 102 yıl ömür sürmüş, bu ömrün 30 yılını ilim tahsili, 30 yılını seyahat ve 30 yılını itikaf ve ibadetle geçirmiştir.”⁷⁷

Sa'dî'nin de içinde bulunduğu XIII. yüzyıl ilmî bakımdan münbit bir dönemdir. Bu bağlamda Sa'dî'nin muasırlarından bazıları şunlardır: Ebü'l-Ferec İbnü'l-Cevzî (ö. 597/1201), Mevlana'nın babası Bahâeddin Veled (ö. 628/1231), Şehâbeddin Sühreverdî (ö. 632/1234), Şeyh Ferîdüddin Attâr Nişâburî (ö. 618/1221), Emîr Hüsrev-i Dihlevî (ö. 725/1325), Kemâleddîn-i İsfahânî (ö. 638/1240 [?]), Nasîrüddin-i Tûsî (ö. 672/1274), Hâfız-ı Şîrâzî (ö. 792/1390 [?]), Abdülkâdir-i Geylânî (ö. 561/1165-66).⁷⁸

Gazel sahasında büyük şair addedilen Sa'dî Şîrâzî⁷⁹, tıpkı Feridüddin Attar gibi ahlakçı bir şairdir. Eserlerini didaktik bir amaçla kaleme almış; halktan hükümdara değin herkesin anlayacağı tarzda yazmıştır. Bu yüzden onun eserleri bir sehl-i mümtenî örneğidir.

⁷⁴Şeyh Sa'dî-i Şîrâzî, *Gülistân*, Çev.: Yakup Kenan Necefzade, Ülkü Matbaası, İstanbul 1965, s.7.

⁷⁵“Ey mis gibi kokan bahar rüzgârı, Şiraz topraklarına doğru esersen, benim filan yerde esir olduğumu söyle, haber ver.” Şeyh Sâdî-i Şîrâzî, *age.*, s.7.

⁷⁶Devletşah, *Devletşah Tezkiresi*, çev. Necati Lugal, Tercüman Gazetesi, İstanbul 1977, s.264.

⁷⁷*Age.*, s. 257.

⁷⁸Şeyh Sa'dî Şîrâzî, *age.*, s. 8.

⁷⁹Şeyh Sa'dî-i Şîrâzî, *Gülistân*, çev. Kilisli Rifat, Mukaddimeyi yazan: Ali Nihat Tarlan, Yeni Matbaa, İstanbul 1958, s. 3.

Sa'dî'nin gerek hayatına gerekse eserlerine bakıldığında tasavvuftan uzak kalmadığını görürüz. Zira *Gülistân*'da hikâyelerin çoğu “Dervişin biri, Horasan erenlerinden bazısı..” şeklinde başlamaktadır. Bu hikâyeler edep, ahlak, dünya hayatının geçiciliği, kötülüğe karşı iyilik gibi sufi ahlak öğretilerine benzeyen motifler barındırmaktadır. Ayrıca Sâ'dî'nin tasavvufî yönü hakkında bazı kaynaklar onun Abdülkadir Geylânî'nin müridi olduğunu, hatta kendinin de sonradan şeyh olduğunu iddia etmektedir.⁸⁰ Bazıları Şehâbeddin Sühreverdî'nin hizmetinde bulunduğunu, sohbetinden nasibini aldığını; fakat tek bir mürşidle yetinmeyip -her ne kadar gerçek bir mürid gibi olmasa da- onların bir kısmına bağlandığını, onların sohbet ve sözlerinden yararlandığını söyler.⁸¹ Bazıları ise Sa'dî'nin tasavvuf anlayışının sosyal, terbiyevî ve ahlakî olma amacı taşıdığını, hiçbir zaman bir lokma bir hırkayı tavsiye eden ısrarla insanları dünya hayatından uzaklaştıran bir tutum sergilemediğini ifade eder.⁸² Bu üç görüş dikkate alındığında Sa'dî'nin tasavvufla ilişkisinin boyutu hakkında tek bir kaniya varmanın mümkün olmadığı görünmektedir.

1.2. Eserleri

Sadî'nin manzum ve mensur olmak üzere toplamda 22 eseri bulunmaktadır. Bu eserler aşağıdaki gibi tasnif edilebilir. Bu eserler “*Külliyat-i Sa'dî*” adı altında toplanmış ve yayınlanmıştır. Eserleri ise şunlardır:

1.2.1. Manzum Eserleri

1. *Kasâyid-i Arabî*, 2. *Kasâyid-i Farsî*, 3. *Merâsî*, 4. *Mülemma'ât*, 5. *Müsellesât*, 6. *Tercî'ât*, 7. *Tayyibât*, 8. *Bedâyi'*, 9. *Havâtim*, 10. *Gazeliyyât-ı Kadîm*, 11. *Sahibiyye*, 12. *Hubsîyyât*, 13. *Rubâ'îyyât*, 14. *Müfredât*, 15. *Bostan*, 16. *Gülistân*.

1.2.2. Mensur Eserleri

1. *Takrîr-i Dibâce*, 2. *Nasîhatü'l-mülûk*, 3. *Risâle-i 'akl u 'ışk*, 4. *Risâle-i Enkiyânû*, 5. *Mecâlis-i Pencgâne*, 6. *Risâle-i Selâse*.⁸³

⁸⁰Devletşah, *age.*, s.262; Gencay Zavotçu, “Sa'dî, Düşüncesi ve Etkileri”, *A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S. 40, Erzurum 2009, s.48.

⁸¹Zebîhullâh-i Safâ, *age.*, s. 118.

⁸²Nazif Şahinoğlu, “Sa'dî Şirazide Tasavvuf” *Makaleler ve Hatıralar*, Beyan Yayınları, İstanbul 2017, s. 107.

⁸³Tahsin Yazıcı, “Gülistân”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C.14, İstanbul 1996, s.406-407.

1.3. *Gülistân*

Sözlük anlamı gül bahçesi ve klasik Türk musikisinde bir makam⁸⁴ olan gülistân; ıstilahta Sa'dî'yi ölümsüz kılan eserinin adıdır. İran edebiyatının önemli şairlerinden olan Sa'dî eserini 656 yılında⁸⁵ kaleme almış, eserini Salgurlu hükümdarı Ebu Bekir b. Sad b. Zengî'ye ithaf etmiştir. Eser makame⁸⁶ tarzında kaleme alınmış olup, eserde mensur bölümlerle birlikte yer yer manzum kısımlar da bulunmaktadır.

Hikâyelerden meydana gelen *Gülistân*; münacat, na't ve eserin yazılış sebebini anlatan bir önsözden sonra; padişahların hal ve hareketlerini, dervişlerin ahlâkını, kanaatin faziletini, susmanın faydalarını, aşk ve gençliği, güçsüzlük ve ihtiyarlığı, terbiyenin etkisini ve sohbet adabını ele alan sekiz bölümden oluşmaktadır.⁸⁷

Birçok yeri gezen Sa'dî, bunu eserine de yansıtmıştır. *Gülistân*'da birçok yer ve kişi ismine rastlanmaktadır. Bazı yer isimleri şunlardır: Şiraz, Pars, Kenan, Tur, Cami-i Dimeşk (Beni Ümeyye Camii), Bağdad, Irak, Mekke, Kâbe, Derya-i Nil, Zevzen, Melatiyye, Mısır, Bealbek Camii, Kaşgar, Doğu Türkistan, Belh, Sümenat, Mısır, Habeşistan, Ermenistan, Çin, Kûfe, Yunan. Ancak *Gülistân*'da Kaşgar, Doğu Türkistan, Belh, Sümenat, Mısır, Habeşistan, Ermenistan ve Çin'e gittiğine dair bilgilerin ve bu çerçevede anlattığı hikâyelerin tarihi hadiselerle örtüşmemesi sebebiyle Sadî'nin bu yerlere gitmediğini, bunların şairane birer hayal olduğunu söyleyenler de vardır.⁸⁸

Sadî, *Gülistân*'ında ayet ve hadîslerden faydalanmış, konuya uygun ayet ve hadîslere yer vermiştir. Ayrıca eserinde pek çok kişiden bahsetmektedir. Bunlar peygamberler, sahabeler, İslam tarihinin önemli devlet adamları, İran tarihinde önemli şahsiyetler, edebî kahramanlar ve Sa'dî'yle aynı dönemde yaşayan şahıslardır. *Gülistân*'da geçen bazı kişi isimleri ise şöyledir: Muhammed Mustafa (s.a.v), Dâvûd (a.s.), Nûh (a.s.), Ashâb, Süleymân (a.s.), Muzafferü'd-din Ebû Bekir b. Sa'd b. Zengî, Hülâgû, Hz. Ali, Ebû Bekir b. Ebî Nasr, Lokmân (a.s.), Ferîdûn,

⁸⁴Mehmet Kanar, "Gülistân", *Kanar Farsça Türkçe Sözlük*, Deniz Kitabevi, İstanbul 2000, s.1815.

⁸⁵Mustafa Çiçekler, *agmd.*, s.406.

⁸⁶"Hayali bir kahramanın başından geçen olayların hayali bir hikâyeci tarafından dile getirildiği kısa hikâyeler serisinden meydana gelen edebî tür ve bu konuda yazılan eserlerin ortak adı." Erol Ayyıldız, "Makâme", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 27, Ankara 2003, s 417.

⁸⁷Tahsin Yazıcı, *agmd.*, s. 240.

⁸⁸Mustafa Çiçekler, *agmd.*, s. 406.

Sultan Mahmûd Sebüktekin, Nûşirevân, Yûnûs (a.s.), Lût (a.s.), Ashâb-ı Kehf, Rüstem-i Zâl, Hürmüz, Yahyâ (a.s.), Haccâc Yûsuf, Kârûn, Hukemâ-i Yûnân, ‘Amr u Leys, Keyhüsrev, Siyâvûş, Efrâsiyâb, Zünnûn El-Mısrî, Hârûnürreşîd, İskender-i Rûmî, Abdülkâdir-i Geylânî, Cebrâil (a.s.), Mikâil (a.s.), Hz Hafsa (r.ah.), Hz Zeyneb (r.ah.), Yûsuf (a.s.), Ya‘kûb (a.s.), Ebü'l-Ferec İbnü'l-Cevzî.

Gülistân, sehl-i mümteni olduğu için pek çok şair bu eseri taklit edebileceğini düşünmüştür. Bu bağlamda birçok müellif *Gülistân*'ı taklit eden eserler yazmıştır. Bunlardan bazıları: Muînüddîn-i Cüveynî *Nigâristan*; Câmî, *Baharistan*; Mecd-i Hâfî, *Ravza-i Huld*; Kemalpaşazâde, *Nigâristan*; Kâniî, *Perîşân*; Sâilî, *Ravzatü'l-Ahbâb*; Ahmed Şirâzî Vekâr, *Encümen-i Dâniş*; Molla Tarzî, *Mâdenü'l-Cevâhir*; Hargopal Münşî, *Sünbülîstan*; Mehmed Fevzi Efendi, *Bülbülîstan*.⁸⁹

Gülistân, her ne kadar İslam coğrafyasının temel eserlerinden biri olsa da ünü tüm dünyaya yayılmış ve pek çok dile çevrilmiştir. Eseri G. Gentius Latinceye; André du Ryer, d'Allegre, Rahip Gaudin, N. Semenet, Ch. Defréremery, L. Piat Fransızcaya; Fredrich Ochenbach, Adam Olearius, J.G. Schummel, B. Dorm, Philip Wolf ve G. H. F. Nesselmann Almancaya; Stephan Sullivan, F. Gladwin, James Dumoulin, James Ross, S. Lee, B. Eastwick, J. T. Platts, E. H. Whinfield, Edwin Arnold, R. H. Hyatt, C. Hampton, A. J. Arberry İngilizce'ye; Gh. De Vincentus ve J. Pizzi İtalyancaya; J. V. Diusberg ve W. Bilderdijk Flemenkçeye; A. Kazimirski Bibersteşn ve Otvinowski Lehçeye; Evgenli Eduardoviç Berthels Rusçaya tercüme etmiştir.⁹⁰

---

⁸⁹Tahsin Yazıcı, *agmd.*, s.89.

⁹⁰*Agmd.*, s.89.

İKİNCİ BÖLÜM

CAFER TAYYAR EFENDİ’NİN YAŞADIĞI DÖNEM, HAYATI VE ESERLERİ

2.1. Döneme Genel Bakış

XIX. yüzyıl Osmanlı padişahları III. Selim (1789-1807), IV. Mustafa (1807-1808), II. Mahmud, (1808-1839), Sultan Abdulmecid (1839-1861), Sultan Abdulaziz (1861-1876), V. Murad (1876), II. Abdulhamiddir (1876-1909).

Bu yüzyıl, Osmanlı Devleti’nin en sancılı dönemidir. Uzun yıllar varlığını cihan devleti olarak sürdüren Osmanlı Devleti; artık kendi kabuğuna çekilmiş, Fransız İhtilali ve Sanayi Devrimi ile güçlenen ve aydınlanan Avrupa karşısında gücünü kaybetmiştir. Âyanlaşma, yeniçerilerin iş görmezliği, devlet kademelerindeki liyakatsizlik ve Avrupa’da başlayıp Osmanlı Devleti’nde de taraftar bulan milliyetçilik hareketleri yüzyılın problemlerindedir. Bu ve bunun gibi problemlerden dolayı devlet sıkıntıya düşmüş, toprakları hızla elden gitmiştir. Milliyetçilik hareketine bağlı olarak bağımsızlık mücadeleleri baş göstermiş ve büyük devletlerin de desteğiyle birçok millet bağımsızlığını elde etmiştir.

Çoğu padişah ve devlet adamı, devleti bu ahvelden kurtarmak için kurumların değişmesi ve modernleşmesi gerektiğine inanmış ve bu uğurda büyük mücadeleler vermiştir. Fakat ıslah ve modernleşme hareketine rağmen Osmanlı Devleti, içine düştüğü sıkıntılı durumdan kurtaramayacaktır. Kapitülasyonların devletin üzerinde ekonomik bir cendere olması, modernleşme kurumlarını hazırlamak için girişilen masrafların yabancı devletlerden borç (Duyûnu Umumiye) olarak alınması ve Türk-Hıristiyan tebaasını korumak bahanesiyle yabancı devletlerin Bâb-ı Âli’ye baskı yapması devleti zor durumda bırakan durumlardandır.⁹¹

Zayıflayan Osmanlı Devleti yabancı devletlerle girdiği mücadelelerden yenilgilerle çıkmakta; bu yenilgilerin sonucunda imzalanan antlaşmalarla da sürekli toprak kaybetmektedir. Ruslar antlaşmalar neticesinde Balkan topraklarından bazı bölgeleri elde etmeye başlamış, Balkan halklarını milliyetçi fikirlerle galeyana getirerek, Osmanlı’ya karşı isyan etmelerine sebep olmuştur. Rusya’nın

⁹¹Hilmi Ziya Ülken, *Türkiye’de Çağdaş Düşünce Tarihi*, İstanbul, Ülken Yayınları, 1994, s. 35-36.

kışkırtmasıyla ilk olarak Sırplar isyan çıkarmış, imtiyazlı bir prenslik durumuna gelmiş, Osmanlı Devleti ise ilk defa Hıristiyan bir halkın isyanına baş eğmek zorunda kalmıştır.⁹²

Osmanlı Devleti yükselme devrinde toprakları genişleyince, devleti kolay yönetmek için âyan teşkilatını kurmuştur. Bu sistemde padişah; bölgelere vali atamış, atadığı vali de padişah adına vergi ve asker toplamıştır. XIX. yüzyıl da her kurumda olduğu gibi âyan teşkilatında da bozulmalar başlamış, valiler merkeze bağlı olduklarını göz ardı edip, vergileri kendi işleri için kullanır olmuşlardır. Mısır âyanı Kavalalı Mehmet Ali Paşa bunun en açık örneğidir. Paşa, reform hareketlerine Osmanlı'dan önce başlamıştır. Osmanlı'dan kaçırdığı vergilerle ordusunu modernleştirmiş, gelir kaynaklarını çoğaltmak için sanayi ve ticareti geliştirmiş, tarımı önemsemiş ve modern bir devlet düzenini benimsemiştir.⁹³

III. Selim tahta çıktığında Osmanlı Devleti'nin karşısında iki büyük sorun olduğunu tespit etmiştir. Bunlardan birisi âyanlaşma, diğeri ise Yeniçeri Ocağıdır. Devlet adamlarından aldığı raporlar sonucunda ıslahata ordudan başlamıştır. 1793'te Nizam-ı Cedîd adında modern bir ordu kurmuş, bu durum yeniçerilerin hoşuna gitmemiş ve yeniçeriler isyan çıkarmışlardır. (Kabakçı Mustafa isyanı). İsyân sonucunda III. Selim tahttan indirilmiş ve yerine IV. Mustafa getirilmiştir. IV. Mustafa da tahta geçer geçmez Nizam-ı Cedîd'i dağıtmıştır. Reform yanlısı olan Rusçuk âyanı Alemdâr Mustafa Paşa (1765-1808), III. Selim'i tekrar tahta çıkarmak için ordusuyla birlikte İstanbul'a gelince Sultan Mustafa, II. Mahmut ve III. Selim'in idamını emretmiştir. II. Mahmut idamdan kaçmayı başarmış ve Rusçuk âyanının da desteğiyle tahta geçmiştir.⁹⁴

II. Mahmud, Alemdar Mustafa Paşa'yı sadrazam yapmış ve reformlara III. Selim'in kaldığı yerden devam etmiştir. İlk önce Nizam-ı Cedîd'in yerine Sekban-ı Cedîd'i kurmuştur. Daha sonra âyanlarla olan sorunları çözmek için tüm âyanları başkente çağırmıştır. Başkente gelen âyanlar; padişaha bağlı kalacaklarına, vergileri eşit toplayıp, vergilere el koymayacaklarına, padişaha asker toplama işinde yardım

---

⁹²Enver Ziya Karal, *Büyük Osmanlı Tarihi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, C.1, s. 106.

⁹³Stanford J. Shaw, Ezel Kural Shaw, *Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye*, E Yayınları, İstanbul, 1983, s. 36-38.

⁹⁴Akşin, *age*, s. 24-25.

edeceklerine, eyaletlerinde adil yönetim sağlayacaklarına dair Sened-i İttifak imzalamışlardır.⁹⁵

Yeniçeriler ise yeni bir ordunun kurulmasından hoşlanmadıkları için yeni bir isyan çıkarmışlardır. Alemdar Paşa'yı öldürmüş, Sultan Mahmud'un tahttan inmesini istemişlerdir. Sekban-ı Cedit de dağıtılmış ve isyan son bulmuştur.⁹⁶ Sultan Mahmud, ilk başta yeniçerilerin isteğini kabul etmiş gibi görünse de 1826 yılında Vaka-yi Hayriyye adı verilen kanlı bir hareketle yeniçeri ocağını tümden kaldırmıştır. Yerine Asâkir-i Mansûre-i Muhammediyye adı verilen talimli bir ordu kurmuştur. Vaka-yi Hayriyye ile de ıslahatlar başlamıştır.⁹⁷

Sultan Mahmud'un vefatından sonra Sultan Abdülmecid tahta geçmiştir. Bu dönemde, yeni Osmanlı nazırları Gülhane Hatt-ı Hümayunu adı verilen bir bildiri hazırlamıştır. Bu hatt-ı hümayunun amacı, Osmanlı Hükümeti'nin tıpkı Kavalalı Mehmet Ali Paşa gibi liberal ve modern bir rejim kurulabileceğini Avrupa'ya göstermek istemesidir. 3 Kasım 1839'da yayınlanan Gülhane Hatt-ı Hümayunu'nda; tebaanın hayatı, namus ve mülkiyet güvenliği, iltizamın ve ona ilişkin bütün suiistimallerin kaldırılması, silahlı kuvvetlere sürekli ve düzenli asker alınması, suçla itham edilenlerin adil ve açıkça muhakemesi ve kanunların uygulanmasında her dindeki kişilerin eşitliği gibi ilkeler bulunmaktadır.⁹⁸ Bununla birlikte Osmanlı Devleti hala gayrimüslimlerden cizye vergisi almaktadır. Avrupa devletleri bunun Tanzimat Fermanı'na aykırı olduğunu düşünmekte ve Osmanlı Hükümeti üzerine baskı kurmaktadır. Bu baskıdan dolayı 18 Şubat 1856 tarihinde Islahat Fermanı ilan edildi. Bu fermanla, gayrimüslimlerle Müslümanlar vatandaşlık hukuku açısından eşit haklara sahip olmuştur.⁹⁹

1861'de tahta geçen Sultan Abdulaziz de birçok yenilik yapmıştır. Ahmet Cevdet Paşa'nın başkanlığında Mecelle'nin hazırlanması, 1869 yılında Maarif-i Umumiyye Nizamnamesi ile merkez ve taşra teşkilatlarını kapsayan köklü bir düzenlemenin yapılması; bu düzenleme sonucunda eğitimin sıbyan, rüştiye, idâdîye, sultaniye ve yükseköğretim olmak üzere beş kategoriye ayrılması,¹⁰⁰ 1863 itibariyle posta pulunun kullanılmaya ve İstanbul'un değişik yerlerine posta kutuları

---

⁹⁵Shaw, *age*, s. 27.

⁹⁶Karal, *age.*, s. 96.

⁹⁷Akşin, *age.*, s. 27.

⁹⁸*Age.*, s.107.

⁹⁹Ali Akkaya, "Tanzimat", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C.40, İstanbul,2011, s. 6.

¹⁰⁰Ali Akkaya, *agmd.*, s. 8.

konulmaya başlanması; 1862’de Maârif-i Umûmiyye Nezâretine bağlı olarak Matbuât Müdürlüğünün kurulması¹⁰¹ Sultan Abdulaziz dönemi yeniliklerinden bazılarıdır.

Tanzimat Döneminde, Tanzimatçıları yeterince hızlı yenilikler yapmamakla suçlayan genç Osmanlı aydınları “Yeni Osmanlılar (Jön Türkler)” adı altında bir teşkilat kurmuşlar ve mevcut Tanzimat idaresine karşı mücadeleye girmişlerdir.¹⁰² Bu mücadelenin neticesinde Jön Türk yanlısı oldukları bilinen Mithat Paşa (1822-1884), Hüseyin Avni Paşa ve Süleyman Paşa gibi nazırlar 1876 yılında Şeyhülislam’dan Sultan Abdulaziz’in hal’ine dair bir fetva almışlardır. Sultan, halefi lehine tahttan feragat ettiğine dair bir mektup yazarak yerini sükûnetle terketmiş, yerine Genç Osmanlılarla temasta bulunan V. Murat gelmiştir. V. Murat’ın tahta geçmesinden hemen sonra Sultan Abdulaziz’in şüpheli ölümü ve Çerkez Hasan Vakası Sultan Murat’ın akli çöküşünü tamamlamasına ve devleti yönetemeyecek kadar kötü bir hal almasına neden olmuştur. Durum böyle olunca saltanat değişimi düşünölmeye başlanmıştır. Jön Türkler Sultan Murat’ın küçük kardeşi olan Sultan Abdulhamid’e gitmişler ve Kânûn-i Esâsî’nin bir taslağını göstermişlerdir. Kanun-ı Esasi’yi ilan edeceğine söz vermesi halinde tahta kendisinin geçeceğini vadetmişlerdir. Sultan Abdulhamid bu durumu kabul etmiş ve 31 Ağustos’ta tahta geçmiştir.¹⁰³

II. Abdulhamid, eğitim, ekonomi ve demiryolu ile ilgili pek çok yenilikler yapmıştır. Ayrıca gizli polis örgütüne çok önem vermiştir. Gizli polisler *Hafiyeye*, ihbar mektuplarına da *Jurnal* denmektedir. İnsanların, şüpheli durumları saraya bildirmeleri teşvik edilmiştir. Devletin resmî gazetesi 1890 yılında kapatılmıştır. Bazı araştırmacılara göre bu dönem Osmanlı Devleti’nin istibdat dönemi olarak bilinmektedir.¹⁰⁴

Sonuç olarak, Osmanlı İmparatorluğu’nun çözülp dağılmasını durdurmak amacıyla kurulan I. Meşrutiyet ve istibdat bu amacı sağlayamamış ve 18. yüzyılın ikinci yarısında başlamış olan dağılma devri, bir kılıç keskinliği ve bir rüzgâr sürati ile etkilerini devam ettirmiştir. İngiltere’nin Mısır’ı işgali, Fransa’nın Tunus’a sahip

---

¹⁰¹Ali Akkaya, *agmd.*, s. 7.

¹⁰²Yunus Emre Tansu, “Osmanlı İmparatorluğu’nda Batıcı Düşünce Çerçevesinde Dr. Abdullah Cevdet ve İctihad Dergisi”, *Tarih ve Gelecek Dergisi*, C. 4, S. 1, 2018, s. 116.

¹⁰³Lewis, *age.*, s. 160-162.

¹⁰⁴Akşin, *age.*, s. 46.

çıkması; Rusya'nın Kars, Batum ve Ardahan'a yerleşmiş olması Osmanlı İmparatorluğunun büyük bir hızla dağılmakta olduğunu göstermektedir.¹⁰⁵

2.2. Edebi Durum

19. yüzyılda her alanda olduğu gibi edebiyatta da durağanlaşma söz konusudur. Yûnus Emre (ö. 720/1320 [?]), Mevlânâ (ö. 672/1273), Fuzûlî (ö. 963/1556) ve Nâbî (ö. 1124/1712) gibi büyük üstadlar yetiştiren Divan Edebiyatı, artık değerini koruyamaz hale gelmiş; Divan Edebiyatının miadını doldurduğu, edebiyatta yenileşmeyi sağlamak için değişimin kaçınılmaz bir gereklilik olduğu düşünceleri başlamış, yüzyılın ikinci yarısında ise bu anlamda ciddi adımlar atılmıştır.

Yüzyılın ilk yarısında Divan edebiyatında üç akım kendini gösterir. Bunların ilki Nedîm'in (ö. 1143/1730) öncülüğünde başlayıp bu asırda da devam eden, halk söyleyişini şiire dahil etmeyi amaçlayan "mahallileşme" akımıdır. İlk başta amaca uygun eserler verilmiştir. Fakat daha sonra durum değişir ve halk söyleyişinde aşırılığa kaçılmıştır. Şiirler duygu derinliği ve hayal zenginliğinden yoksun vezne uydurulmuş kafiyeli sözler olmaktan öteye geçememiştir. Eski Divan şairlerinin üzerine toz konduramadıkları "aşk" basitleştirilmiş ve "aşk"ın nefsânî boyutu ön plana çıkarılır. Bu akımın temsilcileri; Aynî (ö. 1837), Enderunlu Vâsîf (ö. 1824), Hızırâğazâde Said (ö. 1837), Refî-i Kâlâyî (ö. 1822), Fatîn Dâvûd (ö. 1867), İzzet Molla'dır (ö. 1829). İzzet Molla her ne kadar bu grup içinde anılsa da diğer şairler kadar aşırılığa kaçmamış, *Mihnet-Keşân*'ıyla son dönemin en başarılı ve en özgün mesnevi örneğini verebilmiştir.¹⁰⁶

Divan Edebiyatı geleneğine bağlı kalarak şiirler yazan Encümen-i Şuara, XIX. yüzyılın bir diğer akımıdır. Encümen-i Şuara şairlerinin şiirde pek fazla başarı gösteremedikleri söylene de, dönemin en kuvvetli şairlerinin bu grup arasından çıktığı bir gerçektir. Hersekli Ârif Hikmet Bey'in (ö. 1903) Laleli Çukurçeşme'deki konağında her hafta toplanan grubun amacı, yazdıkları şiirleri okuyup, edebî sohbetler etmektir. Kâdirî Şeyhi Osman Şems Efendi (ö. 1893), Mehmed Lebîb Efendi (ö. 1867), Koniçeli Musa Kâzım Paşa (ö. 1890), Hoca Salih Nâilî (ö. 1876), İbrahim Hâlet Bey (ö.1878), Recâizâde Mehmed Celâl (ö. 1912), Memduh Fâik Bey

¹⁰⁵Karal, *age.*, s. 570-571.

¹⁰⁶İsmail Ünver, "XIX. Yüzyıl Divan Şiiri", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih- Coğrafya Fakültesi Dergisi*, C. 32, Sayı 1-2, Ankara, 1988, s. 136

(ö.1925), Üsküdarlı Hakkı Bey (ö. 1894), Salih Fâik Bey (ö.1899), Mustafa İzzet Efendi (ö. 1876), Sâdullah Rami Bey (ö.1891), Mustafa Eşref Paşa (ö. 1894), İrfan Paşa (ö.1888), Mustafa İsmet Efendi (ö.?), Ziya Bey (ö. 1880) ve Namık Kemal (ö. 1888) bu grubun üyelerindendir. Toplantıları Leskofçalı Galip'in (ö. 1867) idare ettiği, şiiirleri ise yaşça en küçük olan Namık Kemal'in okuduğu bilinmektedir. Encümen-i Şuara, toplantılarını bir yıl aralıksız devam ettirmiş, bir yılın sonunda da şahsi hadiselerden dolayı dağılmıştır.¹⁰⁷

XIX. yüzyılın ilk yarısında tasavvufa ve tasavvufî şiire olan ilgi artmıştır. Dönem şairleri arasında herhangi bir tarikata mensup olmayan yok gibidir. Öte yandan tasavvufu ilgisi olmayan şairler de tasavvufun alışlagelmiş telmih ve mecazlarından bolca yararlanmışlardır.¹⁰⁸ XIX. Yüzyıl Tasavvuf Edebiyatı temsilcileri: Nâsır Abdülbâki Dede (ö. 1821), Müştâk Baba (ö. 1831), Safâyî Dede (ö. ?), Türâbî Baba (ö. ?), Şeyh Nazîf (ö. ?), Osman Şems (ö. 1893) ve Kâzım Paşa'dır (ö. 1890).¹⁰⁹

Osmanlı padişahlarının şiire ve şaire önem verdikleri bilinmektedir. Fakat XIX. Yüzyılda bu durum değişmiş, padişahlardan sadece III. Selim şiirle ilgilenmiş, İlhamî mahlasıyla şiirler kaleme almış, diğer Osmanlı padişahlarından şiirle ilgilenen olmamıştır.¹¹⁰ Böylelikle edebiyat muhit değiştirmiş; varlığını paşa konakları, kalemler, gazeteler ve edebî toplantılarda devam ettirebilmiştir. Ayrıca önceleri padişaha ve devlet büyüklerine medhiye yazmayı adet haline getiren şairlerin aksine; bu dönem şairlerinin devletten yüz çevirdikleri, bunu da bir övünç kaynağı haline getirdikleri dikkat çekmektedir. Şeyh Şaban Kami Efendi'nin (ö. 1809) "Biz o kapılardan yüz çevirdik." demesi, Mustafa Nuri Bey'in (ö. 1906) "Müddet-i ömrümde bir ferde medhiye yazmadım." diyerek övünmesi bunun en açık örneğidir. Bu da şairlerin saraydan ümidi keserek, yüzlerini halka çevirdiklerini göstermektedir.¹¹¹

XIX. yüzyılın ikinci yarısında ise edebiyatta yeni arayışlara girilmiştir. Paris'e giden veya Batılı usule göre tesis edilen okullarda eğitim gören öğrenciler, özellikle asrın ikinci yarısından sonra sanat ve edebiyatı da değiştirme yolları

¹⁰⁷DİA, "Encümen-i Şuarâ", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C.11, İstanbul 1995, s. 180.

¹⁰⁸Mine Mengi, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, Akçağ Yayınları, Ankara 2013, s. 261.

¹⁰⁹İsmail Ünver, *agm.*, s.136.

¹¹⁰Mine Mengi, *age.*, s.261.

¹¹¹Yusuf Yıldırım, *Osman Şems Efendi, Hayatı, Eserleri ve Divanı (Metin-İnceleme-Tahlil)*, (Basılmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi SBE., 2013, s.4.

aramışlardır. Bu arayışla ortaya çıkan edebî metinler Tanzimat Edebiyatı denilen yeni bir oluşumu doğurmuştur.¹¹² Tanzimat edebiyatıyla birlikte edebiyatımıza roman, hikâye, öykü, deneme ve makale gibi yeni edebî türler girmiş; ayrıca Batılı tarzda birçok eser Türkçeye çevrilmiştir. Bu yeniliğin üç büyük muharriri olan Ahmet Cevdet Paşa (ö. 1895), Mehmet Münif Paşa (ö. 1910) ve İbrâhim Şinâsi (ö. 1871); eski ile yeni arasında bir köprü kuran Ziyâ Paşa (ö.1880), hürriyet şairi olarak bilinen Namık Kemal; “Sanat, sanat içindir.” görüşünü benimseyen Recâizâde Ekrem (ö.1914), Abdülhak Hâmid (ö. 1937) ve Sâmi Paşazâde Sezâî (ö.1936); “Sanat, toplum içindir.” diyen Ahmet Midhat Efendi (ö.1912) ve Ebüzziyâ Tevfik (ö.1913) Tanzimat Edebiyatının başlıca temsilcilerindendir.¹¹³

XIX. yüzyılın sonlarına doğru Servet-i Fünûn isimli bir topluluk ortaya çıkmıştır. Aynı isimde bir dergi de çıkartan grup; Fransız sembolizminin akislerini yansıtmaktadır. Bu edebiyata Edebiyat-ı Cedide de denmektedir. Servet-i Funûn’un başlıca şairleri; Tevfik Fikret (ö. 1915), Cenab Şahabeddin (ö.1934), Süleyman Nazif (ö. 1927), Ali Ekrem (ö.1937), Süleyman Nesîb (ö.1917), Hüseyin Suâd (ö. 1942) ve Celâl Sahir’dir (ö. 1935). Bu dönemde Halit Ziyâ (ö. 1945), Mehmet Rauf (ö. 1931) ve Hüseyin Cahit’in (ö. 1957) romanda; Ahmet Vefik Paşa (ö. 1891) ve Şemseddin Sami’nin (ö. 1904) ilmi hayatta; Necib Âsım (ö. 1935) ve Veled Çelebi’nin (ö. 1953) ilmi sahada; Ahmet Hikmet (ö. 1927) ve Mehmed Emin’in (ö. 1944) Türkçülüğün esaslarını edebiyata yansıtmakta birer öncü oldukları bilinmektedir. Ayrıca Servet-i Funûn temsilcilerinden Hüseyin Rahmi (ö. 1944) ve Ahmet Rasim (ö. 1932) de halka hitap eden eserler yazmaktadırlar.¹¹⁴

Edebiyatımızda sayıları az olmakla birlikte şiir yazıp divan oluşturan kadın şairler de vardır. XIX. yüzyıla kadar kadın şairlerin kendilerini gizledikleri, şiirlerinde kadınca duygularını yansıtmayıp erkek şairlerin üslubunu kullandıkları,¹¹⁵ hatta bazı kadın şairlerin ölmeden önce şiirlerini ve divanlarını yaktıkları bilinmektedir.¹¹⁶ Bu ve bunun gibi sebeplerden dolayı da günümüze çok az sayıda kadın şairin ismi gelebilmiştir. XIX. Yüzyıl ile birlikte bu durum değişmiş, kadın şairlerin sayısı artmış, kadın şairler edebiyat ve sanat dünyasında yer edinebilmiş,

¹¹²Bilal Kemikli, “ Türk Edebiyatının Anadolu’daki Teşekkülü ve Gelişmesi”, (ed. Ali Yılmaz) *Türk-İslam Edebiyatı El Kitabı*, Grafiker Yayınları, Ankara 2012, s. 113.

¹¹³Necla Pekolcay, *İslami Türk Edebiyatı*, Kitabevi, İstanbul 2002, s. 332.

¹¹⁴Age., s. 333.

¹¹⁵Mübeccel Kızıldaş, “ Divan Edebiyatı Özelliklerine Uyarak Şiir Yazan Kadın Şairler”, *Sombahar Dergisi, Kadın Şairler Özel Sayısı*, (Ocak-Nisan) İstanbul 1994, s.107.

¹¹⁶Age., s. 106.

şairin dışında eğitim ve devlet işleriyle ilgili güzel işlere de imza atmışlardır.¹¹⁷ Hatta bazı kadın şairler Batılı tarzda eserler bile kaleme almışlardır. Bu dönem kadın şairlerin bazıları şunlardır: Safvet Hanım (ö. 1837), Nesibâ Hanım (ö. 1844), Leyla Hanım (ö. 1847), Şeref Hanım (ö. 1858), Sırrî Hanım (ö. 1877), Habibe Hanım (ö. 1890), İffet Hanım (ö. 1860), Maide Hanım (ö. 1881), Seher Hanım (ö. ?), Seniye Hanım (ö. ?), Cemile Hanım (ö. ?), Fatma Servet Hanım (ö. ?), Adile Sultan (ö. 1899), Nakiye Hanım (ö. 1898-1899), Şerife Ziba Hanım (ö. 1902). Bu şairlerden Maide Hanım (ö. ?), Hatice Hanım (ö. ?), Nâkiye Hanım (ö. ?), Âdile Sultan (ö. ?) ve Mâhşâh Sultan (ö. ?) Divan şiirine sadık kalarak şiirler kaleme alırlarken; Nigâr Hanım (ö. 1918), Makbûle Leman Hanım (ö.?), Fatma Aliye Hanım (ö. 1936) ve Emine Seniye Hanım (ö.?) gibi şairler Avrupalı tarzda eserler vermişlerdir.¹¹⁸

XIX. yüzyılda nazım şekillerinde de değişiklikler görülmektedir. Şairler bazı nazım şekillerine rağbet ederken; bazılarını neredeyse unutmuşlardır. Mesnevî nazım şeklinin bu asırda neredeyse hiç kullanılmaması; tercî-i bend, terkîb-i bend, şarkı ve tarih kıtalarının ise fazlasıyla tercih edilmesi bu duruma örnek gösterilebilir.¹¹⁹ Ayrıca, bu asırda bazı nazım şekillerinde değişiklik yapılması dikkat çekmektedir. Örneğin; tek bir şairin kaleminden çıkan gazeli, bu dönem şairlerinin –özellikle Encümen-i Şuara şairleri- ortaklaşa meydana getirdikleri görülmektedir. İki, üç veya dört şair, anlam bütünlüğünü bozmamak ve her beyti iki şair söylemek kaydıyla uzun gazeller kaleme almışlardır.¹²⁰ Tüm bunların şairlerin yeniyi aramalarından ve farklı olmaya çalışmalarından kaynaklandığı söylenebilir.

Bu dönem mensur eserlerdeki dilin; diğer yüzyıllara nazaran sadeleştiği görülmektedir. Bazı durumlarda “geleneksel edebî nesir uslubunun” devam ettirildiği de olmuştur. Fakat çoğu edip ve şairin, edebiyatı halkı bilgilendirmek için bir araç olarak görmesi, gazetelerde çıkan olayların halkın anlayabileceği bir üslupla yazılması gerektiği, tercüme odasının faaliyetleri ve Ali, Fuat ve Said Paşaların teşvik ve girişimleri gibi sebeplerle mensur eserlerde sade bir dili ve uslubu kullanmaları dikkat çekmektedir.¹²¹

---

¹¹⁷Age., s. 109.

¹¹⁸Pekolcay, age., s.333.

¹¹⁹Mengi, age., 262

¹²⁰Ünver, agm., s. 138.

¹²¹Ahmet Atilla Şentürk, Ahmet Kartal, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul 2013, s.585.

2.3. Cafer Tayyar Efendi'nin Hayatı

Cafer Tayyar Efendi, Osmanlı'nın buhran yıllarında hayat sürmüş, devlet memurluğu ve muallimlik yapmış, şerh ve gramer alanında eserler vermiş bir müelliftir. Hayatı hakkında pek fazla malumat bulunmamakla birlikte, yaptığımız araştırmalar sonucunda Sicill-i Ahvâl Defterleri, Başbakanlık Osmanlı Arşiv belgeleri ve İlmiye Salnamelerinde bazı ipuçlarına ulaşılmıştır.

Cafer Tayyar Efendi, 29 Zilhicce 1262 /18 Aralık 1846'da Biga sancağına bağlı Lâpseki kazasında doğmuştur.¹²² Babası Lâpseki kazası müdürü Ahmed Sâlim Efendi'dir.¹²³ Ahmed Sâlim Efendi Sicill-i Ahvâl'de ve Başbakanlık Osmanlı Arşivlerinde "Sâlim Efendi", *Rehber-i Gülistân*'da ise "Ahmed Sâlim" olarak anılmaktadır. Cafer Tayyar Efendi'nin babasının 18 Şevval 1274/1 Haziran 1858'de iki yıl süreyle Gelibolu'ya sürgün edildiği¹²⁴ bilinmekte olup, bunun dışında ne babası ne de diğer aile fertleriyle herhangi bir bilgiye rastlanmaktadır.

Cafer Tayyar Efendi, eğitimine Lâpseki'de başlamış, babasının Gelibolu'ya sürgün edilmesi dolayısıyla eğitimini Gelibolu'da sürdürmüş, buradan da yine eğitim için İstanbul'a geçmiştir. İstanbul'da Husus-ı Muallim ve Darü'l-Maarif-i Muallimât mekteplerine devam eden Cafer Tayyar Efendi, burada Arapça, Farsça, Hesab ve Coğrafya okumuş; sülüs, rik'a ve divânî hatlarını öğrenmiştir. Bu okuduğu dersleri gösteren ve bunun yanında Farsça öğretmenliği yapabileceğine dair Maarif Nezaretinden iki icâzetname almıştır.¹²⁵

Cafer Tayyar Efendi eğitimini tamamladıktan sonra 1283/1867 yılının Zilkade ayında mülâzemetle¹²⁶ Mektûbî Maliye Kalemine¹²⁷ girmiştir. Maliye Nezâretinin Aklâm sınıfına bağlı bu kalem daha çok idari işlemlerin yürütülmesi, kayıt ve yazışmaların yapılmasından sorumlu birimdir.¹²⁸ Burada iki ay çalışmış ve sonrasında yine mülâzemetle Varidât Muhasebesine nâil olmuştur. 50 kuruş maaşla

¹²²Başbakanlık Devlet Arşivleri [BOA], Dahiliye Nezareti, [DH.SAİDd.], 8\441; Sicill-i Ahvâl Defterleri, defter 8, s. 441.

¹²³Başbakanlık Devlet Arşivleri [BOA], Dahiliye Nezareti, [DH.SAİDd.], 8\441

¹²⁴Başbakanlık Devlet Arşivleri [BOA], [A.}MKT.MVL.], 97/94.

¹²⁵Sicill-i Ahvâl Defterleri, defter 8, s. 441.

¹²⁶Bir memuriyete geçme üzere bir daireye maaşsız devam ve hizmet etme. (Kamus-ı Türkî)

¹²⁷Sicill-i Ahvâl Defterleri, defter 8, s. 441.

¹²⁸Muhasebat ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü, *Cumhuriyet Öncesi Tarihçe*, <https://www.muhasabat.gov.tr/portal/tarihce>, (Son Erişim Tarihi: 10 Mart 2019)

işe başlayan Cafer Tayyar Efendi'nin maaşı yavaş yavaş artmış ve 660 kuruşa kadar yükselmiştir.¹²⁹

1293/1876 tarihinde kabul edilen Kanun-ı Esasî'nin 40. maddesi gereği Maliye Nezaretinin teşkilatı ve vazifeleri yeniden şekillenmiştir.¹³⁰ Bu değişiklik neticesinde Cafer Tayyar Efendi, Varidâtî İdarî Umûmîyesi Anadolu Şubesi Aydın, Konya ve Adana vilayetlerine kitabetî muavinliği görevine tayin edilmiştir. 1304 yılına kadar bu kadroyla görev yapan Cafer Tayyar Efendi 1304/ 1886 yılında Muhasebe-i Umumiye Maliye Tetkik Şubesi¹³¹ vilayet kâtipliği görevine getirilmiştir. Cafer Tayyar Efendi'nin bu tarihlerde 900 kuruş maaş aldığı, maaşının 1308/1890'de 1000 kuruş, 1312/1894'de 1200 kuruşa yükseldiği, 1291/1874 senesinde ise saniye rütbesini aldığı bilinmektedir.¹³²

Zübde-i Gülistân'ın Atatürk Kitaplığı kaydının notlar kısmında, Cafer Tayyar Efendi'nin Beşiktaş Rüştîyesinde Farisî muallimi olduğuna dair bir bilgi bulunmaktadır. Bu bilgiyi teyit etmek için 1316-1319/1898-1900 yılları arasındaki İlmîye Salnameleri taranmış; neticede Cafer Tayyar Efendi'nin 1316/1898 yılında Beşiktaş Rüştîyesinde mütemayız kadrosuyla Farsça muallimliği yaptığı tespit edilmiştir.¹³³ Ancak 1316/1898 yılının öncesine ait salnamelere ulaşılamadığı için bu yıldan önce muallimlik yapıp yapmadığı tespit edilememiştir.

Cafer Tayyar Efendi, 4 Receb 1316/ 18 Kasım 1898'de vefat etmiştir.¹³⁴ Kabriyle ilgili herhangi bir bilgiye ulaşılamayan Cafer Tayyar Efendi'nin vefat ettiği yıl Beşiktaş Rüştîyesi muallimi olduğu göz önünde bulundurulursa İstanbul'da vefat ettiği ve kabrinin de burada olduğu düşünülebilir.

Bunlara ek olarak Başbakanlık Osmanlı Arşivlerinde Cafer Tayyar Efendi ismine ait farklı bilgilere de rastlanmıştır. Cafer Tayyar Efendi ile Maarif Nezâreti arasında geçen bu belgeler incelendiğinde, belge içeriğindeki bazı bilgilerin müellifin hayatıyla örtüşmediği görülmüştür. İlk olarak Başbakanlık Osmanlı Arşivi

¹²⁹Sicill-i Ahvâl Defterleri, defter 8, s. 441.

¹³⁰Muhasebat ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü, Cumhuriyet Öncesi Tarihçe, <https://www.muhasabat.gov.tr/portal/tarihce>, (Son Erişim Tarihi: 10 Mart 2019)

¹³¹Aylık cetvel ve belgelerin toplandığı, aylık cetveller ve hesapların incelendiği, kayıt ve işlemlerin doğruluğunun kontrol edildiği, içinde bulunan yıl ve geçmiş yıl hesaplarının hülasasının yapıldığı şubenin adıdır. Muhasebat ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü, Cumhuriyet Öncesi Tarihçe, <https://www.muhasabat.gov.tr/portal/tarihce>, (Son Erişim Tarihi: 10 Mart 2019)

¹³²Sicill-i Ahvâl Defterleri, defter 8, s. 441.

¹³³Sâlnâme-i Nezâret-i Ma'ârif-i 'Umûmiyye, Matbaa-i Âmire, 1316, s. 666.

¹³⁴Sicill-i Ahvâl Defterleri, defter 8, s. 441.

belgelerinde Cafer Tayyar Efendi'nin Muş sancağında ve Pasinler kazasında Ziraat Bankasında katiplik yaptığı bilgisi yer almaktadır.¹³⁵ Fakat Sicill-i Ahvâl'de Cafer Tayyar Efendi'nin Muş'ta görev yaptığına veya Ziraat Bankasında çalıştığına dair bir bilgi bulunmamaktadır. Devlet Arşivlerinde Cafer Tayyar Efendi'nin 3 Recep 1316/17 Kasım 1898'de 500 kuruş maaşla çalıştığı ve aynı maaşla Kiskim rüştiyesine muallim-i evvel olarak tayininin çıktığı bilgisi yer almaktadır.¹³⁶ Ancak Sicill-i Ahvâl defterlerinde Cafer Tayyar Efendi'nin 4 Recep 1316/18 Kasım 1898 tarihinde vefat ettiği geçmekte olup o tarihlerde maaşının da 1200 kuruş olduğu bildirilmektedir. Yine Devlet Arşivlerinde 6 Zilkade 1316/18 Mart 1899 tarihinde Cafer Tayyar Efendi'nin Maarif Nezaretine yazdığı, Pasinler'de 600 kuruş maaşla çalıştığı, Pasinler kazasının memleketi olduğu ve bundan dolayı Kiskim'deki görevinden affını istediğine dair bir mektubu vardır.¹³⁷ Buna mukabil Sicill-i Ahvâl Defterlerinde ne Pasinler kazası ne de Cafer Tayyar Efendi'nin oradaki göreviyle ilgili herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Dolayısıyla Cafer Tayyar Efendi hakkında Sicill-i Ahvâl defterleri ile Başbakanlık Osmanlı Arşivlerindeki bilgilerin örtüşmediği görülmektedir. Cafer Tayyar Efendi'nin Sicill-i Ahvâldeki biyografisi daha kapsamlı olup, burada *Rehber-i Gülistân*'dan da bahsedilmektedir. Sonuç olarak, Sicill-i Ahvâlde kayıtlı olan Cafer Tayyar Efendi müellifimiz olup, Başbakanlık Osmanlı Arşivlerindeki Cafer Tayyar Efendi'nin başka bir şahıs olduğu tespit edilmiştir.

2.4. Cafer Tayyar Efendi'nin Eserleri

Cafer Tayyar Efendi'nin bilinen üç eseri vardır. Bunlar: *Zübde-i Gülistân*, *Zeyl-i Zübde-i Gülistân* ve *Rehber-i Gülistân*'dır. Bu eserlerin hepsi matbudur. Ayrıca *Rehber-i Gülistân*'ın sayfa kenarlarında Mevlânâ Câmî'nin belağatla ilgili bir eserine ait haşiye bulunmaktadır. Bu haşiyenin müellifi ile ilgili bir isme rastlanılmamıştır. Bundan dolayı da eserin Cafer Tayyar'a ait olduğu düşünülmektedir.

2.4.1. Zübde-i Gülistân

Cafer Tayyar'ın *Gülistân*'a yaptığı ilk şerhtir. Eserin sayfa ortasında *Gülistân* ve satır arası tercümesi, sayfa kenarlarında ise *Gülistân*'ın şerhi bulunmaktadır.

¹³⁵Başbakanlık Devlet Arşivleri [BOA], [MF.MKT.], 433/4.

¹³⁶Başbakanlık Devlet Arşivleri [BOA], [MF.MKT.], 433/4.

¹³⁷Başbakanlık Devlet Arşivleri [BOA], [MF.MKT.], 433/4.

Eser ilk olarak 1299/1882 yılında Kantar Biraderler Matbaasında basılmıştır. Bu baskının sonunda “4. formadan sonrası Mihran Matbaasında tab olunmuştur.”¹³⁸ şeklinde bir not bulunmaktadır. 1301 yılında bir baskısı daha olan eserin iç kapak kısmında Mahmut Bey Matbaası tarafından basıldığı yazmaktadır. Fakat ketebe kaydında 1306 yılında Matbaa-i Âmire tarafından basıldığı bilgisi yer almaktadır. Son olarak eser 1307 yılında Kasbar Matbaası tarafından basılmıştır.

2.4.2. Zeyl-i Zübde-i Gülistân

Bu eser 1299/1882 yılında Darü't- Tıbbiye-yi Âmire ve 1306 yılında Matbaa-i Âmire olmak üzere iki kez basılmıştır. Tıpkı *Zübde-i Gülistân*'da olduğu gibi, sayfa ortasında *Gülistân* ve satırarası tercümesi kenarlarda ise şerhi bulunmaktadır.¹³⁹

2.4.3. Mâ Fi Haşiye Min Fenni'l-Kavâfi ve'l-Beyân ve'l-Bedî' ve Muhsinât-ı Şi'riyye ve 'Arûz-ı Mevlânâ Câmî

Bu eser *Rehber-i Gülistân*'ın kenar kısmında bulunmaktadır. İlk önce Cafer Tayyar Efendi'nin *Rehber-i Gülistân*'daki sanatları açıkladığı düşünülse de fihristin “fihrist-i Kitâb-ı Gülistân ve mâ fi Haşiye min Fenni'l-Kavâfi ve'l-beyân ve'l-Bedî' ve Muhsinât-ı Şi'riyye ve Arûz-ı Mevlânâ Câmî” başlığıyla başlaması iki farklı eserin bir araya getirilerek basıldığını göstermektedir. Eserin müellifi kesin olarak bilinmemekle birlikte, Cafer Tayyar'a ait olması kuvvetle muhtemeldir.

2.4.4. Rehber-i Gülistân

Bu eser 1308/1891 tarihinde Matbaa-i Âmire'de basılmıştır. Cafer Tayyar Efendi eserin önsözünde dostlarının tavsiyesi üzerine *Zübde-i Gülistân*'ı genişlettiğini ve bu esere de *Rehber-i Gülistân* ismini verdiğini söylemektedir. Çalışmamıza konu olan bu eser ile ilgili teferruatlı bilgi üçüncü bölümde verilecektir.

¹³⁸Cafer Tayyar, *Zübde-i Gülistân*, Kasbar Matbaası, İstanbul 1299.

¹³⁹Cafer Tayyar, *Zeyl-i Zübde-i Gülistân*, Matbaa-i Âmire, İstanbul 1306.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

REHBER-İ GÜLİSTÂN

3.1. Rehber-i Gülistân'ın İncelenmesi

3.1.1. Eserin Tanıtılması

Rehber-i Gülistân, Cafer Tayyar Efendi'nin 1308/1889 yılında Matbaa-i Âmire'de basılmış eseridir. 459 sayfadan oluşan *Rehber-i Gülistân* bir fihrist ile başlamakta, “*temme'l-kitâb bi-'avnillahi'l-kerîmü'l-vehhâb*” ifadesi ile son bulmaktadır. Eser sayfa ortasında *Gülistân*'ın satırarası tercümesi ve onun hemen altında tercüme edilen kısımların şerhinin verilmesi suretiyle oluşturulmuştur. *Gülistân*'a ait olan kelime ve kelime grupları parantez içerisinde verilmiş, tercüme ve şerhin birbirinden ayrılması içinse sayfa bir çizgi ile ikiye bölünmüştür. Ayrıca eserin fihrist kısmında aruz daireleri de bulunmaktadır.

Eserin sayfa kenarında bir de haşiye bulunmaktadır. İlk önce bu haşiyenin *Rehber-i Gülistân*'a ait olduğu düşünülmüş, fakat sonrasında eser ile ilgisinin olmadığı anlaşılmıştır. İlk olarak haşiye kısmındaki ifadelerle sayfa ortasındaki metnin anlam olarak uyumsuz olduğu tespit edilmiştir. Örneğin; *Rehber-i Gülistân*'ın ilk sayfasında “Minnet Hudâ-râ ‘azze ve celle” ibaresinin şerhi yapılırken, aynı sayfanın kenarında ulemâ-i kadîmin kelâmı, manzum ve mensur olmak üzere iki kısma ayırıldığından bahsedilmektedir. Ayrıca eserin fihrist başlığının “fihrist-i kitâb-ı Gülistân ve mâ fi hâşiye min fenni'l- kavâfi ve'l-beyân ve'l-bedî' ve muşinât-ı şî'riyye ve 'arûz-ı Mevlânâ Câmî” şeklinde olması haşiyenin *Rehber-i Gülistân*'a değil, Mevlânâ Câmî'nin bir eserine ait olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla kitap içerisinde biri şerh diğeri haşiye olmak üzere iki farklı eser tespit edilmiştir.

3.1.2. Şârihin Eseri Şerh Etme Sebebi

Şârihler pek çok sebepten dolayı eser şerh etmektedirler. Eserin devlet erkânına sunulma arzusu, şeyhinin veya eserin müellifinin rüyada görülmesi, arkadaşlarının bir eser hakkında müşkülde kalmaları ve şârihten o eseri açıklamasını istemeleri ve şerh edilecek eserin ders kitabı olarak okutulacak olması bu sebeplerden bazılarıdır.

Cafer Tayyar Efendi'nin de *Rehber-i Gülistân*'ı telif etme sebebi eserin mukaddime kısmında yer almaktadır. Cafer Tayyar Efendi mukaddimeye önce Allahu Teala'ya hamd ve Hz. Peygamber'e salât ederek başlar, ardından dönemin padişahı olan II. Abdulhamid Han'a dua eder. bu kısa girişin ardından da eseri şerh etme sebebini şu şekilde açıklar.

“Bu fakîr-i kâlîlu'l-bidâ'a Câ'fer Tayyâr b. Aḥmed Sâlim -aḥsenallâhu ileyhüme'l-ḥüsnâ ve ziyâdehu- daḥî evlâd-ı vaṭana elden geldiği mertebe bir ḥidmet maḳşadıyla Şeyḫ Sa'dî-i müte'ârifîñ *Gülistân* kitabı üzerine min-ğayrı istiṭâ'at cem' u tertîb eylediğim şerḫi bundan ṭokuz sene evvel *Zübde-i Gülistân* nâmıyla ṭab' u neşre cür'et eylemiş idim. Bu kerre zümre-i füzelâdan ba'zı zevât-ı kirâm zıkr olunan şerḫ-i naçiziñ taḫşîl-i lisân-ı Fârisî'ye pek güzel yardımını olduğunu lüṭfen ve tenzîlen taḳdîr etmekle berâber şeyḫ müşârün ileyhiñ eṣer-i nefisini daha mufaṣṣalca bir şüretde şerḫ u tefsîr ederek me'ânîsi 'ibâreleri arasına ve ḳavâid u müfredât-ı icâbiyesini zîrlerine derc u tezbîr ve kenârına daḥî 'ilm-i me'ânîniñ bedi' kısmında gösterilen şanâyi'-i lafziyye vü ma'nevîyyeye müte'allıḳ nüktelerden ve iscâ' u ḳavâfî ve mecâz ve kinâyât gibi ḳavâ'id-i sâire-i mütenevvi'asından birer nebze taḫrîr u tezkîr kılındığı taḳdîrde mâ-rea'l-beyân *Zübde-i Gülistân*'ıñ baḫş eylediği istifâde ma'a-ziyâdet tevsî' u tezyîd eylemiş olacağı beyânıyla ṭarz-ı meşrûḫda diğerk bir şerḫ yazmaḳlığım tensîb u tavşîye buyurulmuş ve eṭrâfıca bir eṣerîñ cem' u tertîbinde biḳâ'a-i nâçizânemiñ mefḳûdiyât ve 'adem-i kifâyeti sâ'ıḳasıyla ṭab'ıyyu's-sudûr olan naḳâyış esâtîze-i kirâmîñ enzâr-ı ḫaṭâ-püşânelerinde ma'fû ṭutulur emînesi ve bâ-ḫuşûş Aṭlamaṭaşî Mekteb-i Rüşdiyyesi mu'allim-i evveli mükremetlü 'Abdu'l-Fettâḫ Efendi birâderimiziñ mu'âvenet-i maḫşûşa-i fazîletmendânesi teşvîḳât-ı vâḳı'aya inzimâm eylemiş olduğundan mütevekkilen bi-tevfîḳihi Te'âlâ bu def'a ki şerḫimizi tavşîye buyurulan şüretde tanzîm u terḳîm ve *Rehber-i Gülistân* nâmıla tevsîm ederek enzâr-ı evlâd-ı vaṭana 'arz eyledim.”

Bu mukaddimededen hareketle Cafer Tayyar Efendi'nin eserini vatan evladına hizmet maksadıyla ve “zümre-i füzelâ” olarak tanımladığı bir grup zâtın şârihin bir önceki eseri olan *Zübde-i Gülistân*'ı genişletmesini rica etmeleri üzerine kaleme aldığı söylenebilir.

3.1.3. Şârihin Şerh Metodu

Cafer Tayyar Efendi, eserini oluştururken klasik şerh metoduna bağlı kalmış; kelime ve ibareleri önce tercüme etmiş, ardından onları pek çok açıdan tahlil etmiştir. Açıklanacak kelimeleri öncelikle yapısal olarak incelemiş, yeri geldiğinde kelimelerin okunuşunu vermiş ve kelimeleri isim veya fiil oluşlarına göre değerlendirmiştir. Eğer kelime fiil ise çoğunlukla fiilin zamanını ve kaçınıcı babdan olduğunu da belirtmiştir. Ayrıca kelimelerin cümle içerisindeki görevlerine (irâbına) yer vermiş; bunun içinde birçok gramer teriminden faydalanmıştır.

Ör) *mezîd* “zâde” “yezîdu” dan mîmîñ fethiyle ziyâde ma‘nâsına maşdar-ı mîmî ve ni‘met lafzına izâfeti maşdarîñ fâ‘iline izafeti kabîlindedir ve yine edât-ı haber muqadder olub ma‘nâ cihetinden zamîre maşrûfdur ve be-şükr endereş muqaddem haber, mezîd-i ni‘met mu‘aḥḥar mübtedâdır veya mezîd kelimesi zarfîñ fâ‘ili olması da câizdir. Bu halde der-şükr mezîd-i ni‘met şâbitest taḥdîrindedir. İmdi cümle-i ismiyye-yi ismiyye veyâ cümle-i zarfiyye-yi ismiyye üzerine ma‘ṭufdur.

Klasik şerhlerde şârihlerin lügatlerden faydalandıkları ve kullandıkları lügatlerin isimlerini eserlerinde zikrettikleri bilinmektedir. Cafer Tayyar Efendi’nin kelimelerin lügat anlamını vermesine rağmen şerhinde hiçbir lügat isminden bahsetmemiş olması dikkat çekicidir. Ayrıca şârihin yeri geldiğinde kelimelerin mecaz, yan ve ıstılah anlamlarını vermiş olması da onun şerhi açısından bir zenginliktir.

Ör) **Ez-aşḥâb**: Mef‘ûlün gayr-i şârihi ve murâd-ı mürîdândır mecaz olarak. Zira aşḥâb Ḥazret-i Peyğambere mülâkât iden zevât-ı kirâmda ḥaḳîḳat-ı ‘arefiyye olmuştur.¹⁴⁰

Şükr: Bâb-ı evvelden maşdardır. Lügatde şâkire en‘âmı için mün‘ime ta‘zîmden haber veren fi‘ldir. Lâkin ıştîlâḥda ‘abd kendisine en‘âm u iḥsân olunan şey’îñ cümlesini mâ-ḥalkun lehine şarfıdır.¹⁴¹

Cafer Tayyar Efendi kelimelerin sadece Türkçe karşılıklarını vermekle yetinmemiştir. Şerhte kelimenin Türkçe karşılığının yanı sıra bazen sadece Arapça

¹⁴⁰Cafer Tayyar, *Rehber-i Gülistân*, s. 16.

¹⁴¹Age., s. 5.

veya Farsça, bazen de her iki dildeki karşılığını verdiği görülmüştür. Bazı kelimelerin ise Türkçe karşılığına hiç değinilmediği sadece Arapça ve Farsça karşılıklarının verildiği tespit edilmiştir. Çalışmamız sırasında karşımıza çıkan bu minvaldeki kelimeler şu şekildedir:

<u>Türkî</u>	<u>Arabî</u>	<u>Fârisî</u>	<u>Sayfa Numarası</u>
Lakin	Velî	Lîken	54
Baykuş	Hâme	Bûm	67
Ol	‘Unfuvân	—	72
Engerek Yılanı	Ef’ â	Ef’ î	73
Söğüt Ağacı	Hılâf/ Safsaf	Bîd	74
—	Ka’ad	Nişest	78
—	Küll	Her	90
Elbette	Len	Âyine	102
Kara Kulak (aslana benzeyen bir hayvan)	‘Inâk	Siyâh-güş	103
—	Veled	Ferezend	106
Isırmak	‘Izze	Gozîde	109
Sokmak	Neheşe	—	109
On iki bin adım	Fersih	Fersenk	121
Yüzerlik	Ĥarmal	Sepend	128
Asl u kök	—	Dâmâr	128
helâk	Dâmâr	—	128
‘Âtıfe	Û	Yâ	145
Yırtmaç	Ĥırķ	Derîd	201
—	Bel	Ki	211
Gemici	Melâĥ	Keştibân	161
Yelpâze	Mürüha	Bâd-zen/ Bâd-ı bizen	225
Ûlker Yıldızı	Süreyyâ	Pervîn	40

Cafer Tayyar Efendi şerhinde sadece kelime ve cümle tahlili yapmamıştır. Onun eserde geçen şahıs ve yer isimlerini açıkladığı, gerekli gördüğü yerlerde ayet ve hadislerden yararlandığı, eserde geçen edebi sanatlara değindiği görülmektedir. Bütün bunlar daha kapsamlı incelenmesi bakımından farklı başlıklar altında ele alınacaktır.

3.1.3 Kitabî Malzeme

3.1.3.1. Coğrafi Malzeme

Cafer Tayyar Efendi’nin şerhinde *Gülistân*’da geçen mekân isimlerini de açıkladığı görülmektedir. Bu isimlerin çoğuna değinmekle birlikte bazılarını hiç yer vermemiş, bazı mekân isimlerini ise çok detaylı bir şekilde açıklamıştır. Eserde geçen mekan isimleri ve açıklamaları şu şekildedir:

Şîrâz: Cenâb-ı Sa‘ dî’nin ve hâce-i Hâfız’ın maska‘-ı re’sleridir. ¹⁴²

Pârs: Bâ-i ‘Acemîyle ve fâ ile lügât olub memleket-i Şîrâz’a derler. ¹⁴³

Ken‘ân: Hazret-i Yûsuf -‘ aleyhi’s-selâm-ın dünyâya geldiği ma‘halliñ ismidir ki Kudüs’le Dımeşk meyânındadır. ¹⁴⁴ Ken‘ân hazret-i Ya‘kûb -‘ aleyhi’s-selâm-ın memleketi ve mezkûr kıyunuñ iraklığı iki fersâhdır. ¹⁴⁵

Tûr: Haber-i mübtedâ ve bir cebeliñ ismidir ki Cenâb-ı Mûsâ -‘ aleyhi’s-selâm- anda Kelâm-ı İlâhî istimâ‘ buyurmuşdur. ¹⁴⁶

Câmi‘ -i Dımeşk: Murâd Şâm’da Câmi‘ -i Benî Ümeyye’dır. ¹⁴⁷

Na‘hle-i Ma‘mûd: Kûfe’ye üç günlük bir mevzi‘ in ismi ¹⁴⁸

Bağdâd ve ‘Irâk: Bağdâd’a ‘Irâk-ı ‘Arab İsfehân’a ‘Irâk-ı ‘Acem derler.

Hicâz: Cezîretü’l-‘Arab’da Mekke ve Medîne ve Tâ’if kazâlarından ‘ibâret olan ülkeniñ ismidir. ¹⁴⁹

Sefer-i Mekke: Murâd va‘kf-ı ‘Arafât ve tavâf-ı Beytullah ‘aşkıdır. ¹⁵⁰

Ka‘be’: Hâne-i Hudâ-i Celâldir. ¹⁵¹ Beytullahdır. ¹⁵²

Nîl: Mısr ırmağı. ¹⁵³

Zevzen: İki zânîñ fet‘i ve aralarındaki vâvîñ sükûnuyla bir şehriñ ismidir. ¹⁵⁴

Malatıyye: Bir şehriñ ismi. ¹⁵⁵

Be‘albek: Şâm’a qarîb bir memleketiñ ismi. ¹⁵⁶

¹⁴²Age., s. 23.

¹⁴³Age., s. 27.

¹⁴⁴Age., s. 54.

¹⁴⁵Age., s. 185.

¹⁴⁶Age., s. 63.

¹⁴⁷Age., s. 89.

¹⁴⁸Age., s. 194.

¹⁴⁹Age., s. 193.

¹⁵⁰Age., s. 114.

¹⁵¹Age., s. 14.

¹⁵²Age., s. 122.

¹⁵³Age., s. 166.

¹⁵⁴Age., s. 138.

¹⁵⁵Age., s. 156.

¹⁵⁶Age., s. 186.

Kūfe: Meşhūr bir şehriñ ismidir. ¹⁵⁷

Zengi: ʿArab memleketi ve siyāhlar vaṭanı ve āhārındaki yā nisbet ifāde eder. ¹⁵⁸

Naḥīl Benī Hilāl: Taḳdīri Naḥīl Yaḥyā bin Hilāl olub ḥazf u iṣāl ṭarīkiyle Naḥīl benī Hilāl olmuşdur ve Medīne-i Münevvere'ye dōrt konaḳda vāḳiʿ bir yeriñ ismi. ¹⁵⁹

3.1.3.2. Edebi ve Kültürel Malzeme

Şāriḥ şerhe ister istemez kendi bilgi birikimini, yaşadığı dönemin kültürel ve edebî özelliklerini yansıtmaktadır. Şerh ettiği metnin anlaşılması için konu ile ilgili türlü örnekler vermek durumundadır. Cafer Tayyar Efendi de eserinde kültürel nüvelerden örnekler vermiştir. Şerh ettiği kelimenin anlaşılması için bu örneklere bazen uzunca değindiği de olmuştur. Çalıştığımız bölümde geçen edebî ve kültürel nüveler şu şekildedir:

Ör) **Ḳaşabü'l-cebīb:** İzāfeti lâmiyyedir. Ma'lūm ola ki şeker ḳamışınıñ ḳabuḡunu şoyub bir ṭabaḳ derūnuna ufāḳ ufāḳ toḡrarlar ve dürlü dürlü zīnetler ile tezyīn ederek üzerine gül-āb u poḡūr şuyı dōkerler. Ba' dehū herkes aḥibbāsına gönderir. İşte aña ḳaşabü'l-ḥabīb ıtlāḳ olunur. ¹⁶⁰

Eḳālīm: İklimiñ cem' i reb' -i meskūnu yedi ḥişseye bölmüşler ve her bir ḥişşesine iḳlīm demişler ve eḳālīm lafzı cem' -i irāddan muşannıfiñ ekşeri ma' mūre-i arzı seyāḥat eylediklerini iş' ārdır. ¹⁶¹

Bored: Fi' l-i māzī iyilik ṭopunu dünyā meydānından ḳapmaḳdan murād, dünyādan ḥayrāt u ḥasenāt ile gitmekdir. Bunuñ beyānı şu vecihledir ki bir ṭopu bir meydānıñ ortasına vaz' ederler. Ve ol meydāna ḥudūd ta' yīn ederler. Ve birkaç uzun çevḡanlı ve atlu bu ṭopu çelerler. Ve her ḳanḡı kimse mezkūr ṭopu ta' yīn edilen

¹⁵⁷Age., s. 194.

¹⁵⁸Age., s. 24.

¹⁵⁹Age., s. 210.

¹⁶⁰Age., s. 19.

¹⁶¹Age., s. 24.

hüdüddan ihrâc eder ise sâ'irine gâlib olduğundan devlet anıdır. Ve bored kelîmesiniñ fâ'ili kese râci' dir.¹⁶²

Ve kefareet burada ehl-i şer' iñ her günâhı izâle için ta'yîn ve taqdîr eylediği nesne olduğu gibi kefareet-i yemîn daği üç gün oruc tutmak veyâ on kişiniñ karnını toyurmadır.¹⁶³

Celâl: Ma'lûm ola ki Sultân-ı Celâleddin Melikşâh ibn Arslan Selçûkî dörtyüz yetmiş beşinci senesi mâh-ı Ramazânîñ sekizinci günü taht-ı saltanata cülûs eyledikde, 'ömr-i hıyâm ile ba'zı hükemâ-i eslâf târihine ihtiyâcımız olduğundan i'tibâr etmeyelim dediklerinde, cümle erkân buña rızâ gösterdiler. Bu şüretde ol şâhiñ taht-ı saltanata cülûs gününü ve âyını ve senesini târih-i i'tibâr ve aylarınıñ esâmîsini i'tibârda.¹⁶⁴

Humây: Yemen ile ma'ruf bir kuşdur ki gölgesi her kime işâbet eder ise ya pādşâh veyâ ziyâde devletlü ve fâli'lü olurmuş ve hevâda yumurtlar veyâ verîsi hevâda çıkarak uçar imiş.¹⁶⁵

Meşşâta: Mübâlağa ile ism-i fâ'iliñ müfred mü'ennesidir. Kızlarıñ ve gelinleriñ yüzünü yazub ve zülûflerini tarâyub zînetlendiren 'avratdır ki añâ Fârisice zen-i pîrâye kerd derler müşş mîmin çammı ve şîniñ sukûnuyla tarâkdır. Mezbüreniñ tezyîn-i 'arûsa aleti tarâk olduğundan meşşâta denmiştir. Mecâzen mu'ahharen haqîkât-i 'arefiyye olmuşdur.¹⁶⁶

3.1.3.3. Tarihi ve Mitolojik Malzeme

Gülistân'da başta Hz. Peygamber olmak üzere pek çok peygamberin, tasavvufî din büyüğünün, İran ve Türk devlet adamının ismi geçmektedir. Cafer Tayyar Efendi de şerhinde bu isimlerin çoğunu açıklamış, tıpkı mekân isimlerinde olduğu gibi bazılarına çokca yer verip, bazısına hiç değinmemiştir. Eserde geçen şahıs isimleri şu şekildedir:

¹⁶²Age., s. 29.

¹⁶³Age., s. 36.

¹⁶⁴Age., s. 39.

¹⁶⁵Age., s. 67.

¹⁶⁶Age., s. 50.

Muhammed Mustafa (s.a.v.): Ve durūd-i aşāyid u meşneviyāt u taḥiyyāt-ı rubā‘ı ve ğazāliyyāt Cenāb-ı Peyġamber-i zıřān Muḥammed Muřafā -řallallāhu ‘aleyhi ve sellem- efendimiziñ ravzā-i pāk-i ‘ıtr-nāklerine řāyestedir ki enfūs u āfāķı táb-nāk iden zāt-ı risālet-meābları dā’ire-i edebiyātuñ merkezi ve feřāḥat u belāġatıñ menba‘ u esāsı ve kāfe-i ‘ulūm u funūnuñ řehr u medīnesidir ve anıñ āl u ařḥāb u etbā‘ u enřarına daġı elyāk u eḥrādır ki her biri miřkāt-ı envār-ı edebiyeden iķtibās-ı ‘ulūm-ı nāfiye ile tenvīr, cādde-i avīm-i dīn-i mübīne sa‘y u verziř eylemişlerdir.¹⁶⁷

Dāvūd (a.s.): Ḥāzret-i Süleymān’ıñ peder-i vāla-güheridir -‘aleyhimü’s-selām- ve Zebūr oña nāzil olmuřdur.¹⁶⁸

Nūḥ (a.s.): Bir peyġamber-i zıřānıñ ismi.¹⁶⁹

Ařḥāb: Ḥāzret-i Peyġambere mülākāt eden zevāt-ı kirāmda ḥāķıķat-ı ‘arefiyye olmuşdur.¹⁷⁰

Türkān: Murād ehl-i İslām’a ezā ve cefā iden Hülāġü ‘askeridir. Bunlar ibtidā’-i zuhūrlarında müsellemede ġil idiler. Ve ekşer memālik ‘Arab u ‘Acemi istilā‘ etmişler, řoñra cümlesi şeref-i İslām ile müşerref olmuşlardır. Bu şüretde neng-i Türkāndan murād ānlarıñ eṭvār-ı nā- ma‘ķüle ve evzā‘-ı ġayr-ı müsteḥsineleridir.¹⁷¹

Zü’l-fıķār: Cenāb-ı Peyġamberiñ Ḥāzret-i ‘Alī’ye iḥsān buyurduķları ılıncdır.¹⁷²

Ebū Bekir bin Ebī Nařr: Bu Ebū Bekir pādřāḥ olan Ebū Bekr’iñ aķrabāsındandır. Zira atabekler vüzerāyı kendi aķrabāsından eylemek mu‘tādıdır.¹⁷³

¹⁶⁷Age., s. 2.

¹⁶⁸Age., s. 6.

¹⁶⁹Age., s. 12.

¹⁷⁰Age., s. 16.

¹⁷¹Age., s. 24.

¹⁷²Age., s. 36.

¹⁷³Age., s. 47.

Loğmān-ı Hekīm (a.s.): Eşah olan rivāyete göre bir fāzılıñ ismidir.¹⁷⁴ İsm-i şerīfi Qur'ān-ı Kerīm'de mezkūr lakin nübüvvetinde ihtilāf olunmuştur. Mısrā' Üzeyr u Loğmān u Zü'l-ķarneyn üçünde ihtilāf.¹⁷⁵

Loğmān: Bir hekīmiñ ismi.¹⁷⁶

Feridūn: Mülūk-i 'Acemden biriniñ ismidir ki Daħhākı ķatlı etmiştir.¹⁷⁷
Sultan Mahmut Sebuktekin.

Nūşirevān: Mülūk-i 'Acemden bir melikiñ ismi.¹⁷⁸

Yūnus (a.s.): Bir peygamber-i zīşāniñ ism-i şerīfidir.¹⁷⁹

Zāl: Bir pehlivāniñ ismi.¹⁸⁰

Hürmüz: Hāniñ ve mīmiñ dāmmeleri ve rāniñ sūkūnuyla Nūşirevān'ıñ oğludur.¹⁸¹

Keyhūsrev: Siyāvüş'ün oğludur ve Siyāvüş de Efrāsiyāb'ıñ oğludur. Tercüme-i hālleri Firdevsī'niñ Şāh-nāmesindedir.¹⁸²

Haccāc: Zulumle ma' ruf bir şahşıñ ismidir pederiniñ ismi Yūsuf olduğundan taķdīr-i kelāmı Haccāc bin Yūsufdur.¹⁸³

Ķārūn: Hāzret-i Mūsā -'aleyhi's-selām-ıñ 'ammizādesidir. 'Ālī ķūl¹⁸⁴

Zünnun-ı Mısrī (k.s.): Zünnūn evliyā-i kirāmdan bir zātıñ laķābıdır ve ism-i 'ālileri Şevbān ve künyesi Ebu'l-Feyzdir.¹⁸⁵

---

¹⁷⁴Age., s. 55.

¹⁷⁵Age., s. 196

¹⁷⁶Age., s. 203.

¹⁷⁷Age., s. 60.

¹⁷⁸Age., s. 62.

¹⁷⁹Age., s. 71.

¹⁸⁰Age., s. 76.

¹⁸¹Age., s. 85.

¹⁸²Age., s. 147.

¹⁸³Age., s. 91.

¹⁸⁴Age., s. 125.

¹⁸⁵Age., s. 157.

Hārūnū'r-Reşīd: Hülefa-yı 'Abbāsīniñ altıncı halīfesi olub künyesi Ebū Ca'ferdir. Ve tārih-i nebeviyyeniñ yüz yetmişinci senesinde serīr-i hilāfete cülūs etmişdir.¹⁸⁶

İskender: Meşhūr bir pādşāhiñ ismidir ki Rūmī demekle meşhūrdur.¹⁸⁷

'Abdulkādir Geylānī (k.s.): Meşāyih-i a'zām ve evliyā'-yı kirāmdan bir zāt sūtūde simātūñ ismidir. Mirkād-ı şerīfleri Bağdād'dadır ve Giylān kāf-ı 'Acemiñ kesriyle bir memleketdir ve yā nisbet içindir.¹⁸⁸

Haḫḫa ve Zeyneb (r.ah): -Raḫiyallahu te'ālā 'anhümā- Rasūlullah şallallahu 'aleyhi ve sellem ḫāzretleriniñ zevce-yi mütāhhirelerindendir.¹⁸⁹

Yūsuf (a.s.): ḫāzret-i 'azīz Yūsuf 'aleyhi's-selām murād.¹⁹⁰

Ebū Hureyre (r.a.): Şāḫābe-i kirāmdan bir zāt-ı celilū'l-ḫadriñ kināyesidir. İsm-i 'ālileri 'Abdurrahman'dır. Bir gün şevb-i şerīfleriniñ altında bir kedi alarak giderken Cenāb-ı Peyğambere teşādūf eyledi. ḫāzret-i Peyğamber daḫi yā 'Abdu'r-Raḫman libāsiniñ āltında ne vārdır diye su'āl buyurmaları üzerine müşārūn ileyh daḫi kedidir. Yā Rasūlallah: Dedikde ḫāzret-i Peyğamber daḫi ente Ebū Hureyre: kelām der intizāmıyla mülātefe buyurdıklarında ba' dehū Ebū Hureyre: müşārūn ileyhe kināye olmuşdur ve müşārūn ileyh Cenāb-ı Rasūlden 5340 ḫadīş rivāyet etmişdir.¹⁹¹

Şa'dī: Mü'ellif ḫāzretleriniñ maḫlaş-ı şerīfleri ve ism-i'alileri Muḫlisū'd-dīndir.¹⁹²

3.1.3.4. Edebî Sanatlar

Edebî bir eserde edebî sanatların olmaması düşünülemez. *Gülistān* gibi klasik bir eserde de pekçok edebî sanat bulunmaktadır. Cafer Tayyar Efendi şerhinde *Gülistān*'da geçen bu edebî sanatlara da değinmiş ve bunları uygun bir tarzda

¹⁸⁶Age., s. 159.

¹⁸⁷Age., s. 167.

¹⁸⁸Age., s. 172.

¹⁸⁹Age., s. 184.

¹⁹⁰Age., s. 53.

¹⁹¹Age., s. 215.

¹⁹²Age., s. 18.

açıklamıştır. Aşağıda eserde geçen edebî sanatların önce tanımları verilmiş olup sonrasında örneklere değinilmiştir.

İsti'are: Bir kelimenin anlamını geçici olarak başka bir kelime hakkında kullanma sanatıdır.¹⁹³

Ör) 'acüz: kocağarı kışın âharında baharı karşıydı. Günün ismine kâ'in kışın ihtiyarlık zamanına teşadüf eylediği için isti'are tarihiyle berd-i 'acüz denilmiştir.¹⁹⁴

Leff ü Neşr: Teşbih ve istiare sanatıyla yakından ilgili olan bu sanat, bir söz veya beytin ilk bölümünde en az iki şeyi söyleyip sonra onlardan her biriyle ilgili benzerlik veya karşılıkları kullanma sanatıdır.¹⁹⁵

Ör) İn: Derbâna ve ân: Sege işaretdir. Leff u neşr müşevveş tarihiyle leff u neşr şan'at-ı bedi'yyedendir. Muḥlaḳâ ya'nî bir kısmına müterettib ve bir kısmına müşevveş denir.¹⁹⁶

Mecâz: Bir kelimeyi gerçek anlamından başka bir anlamda kullanma sanatıdır. Mecaz sanatının amacı, söze canlılık, güzellik, çarpıcılık ve etkinlik vermektir.¹⁹⁷

Ör) İsteḥyetü: Ḥayâ maddesiniñ istif'âl bâbına nakliyle mâzî mütekellim utandım demek ve ḥayâ 'ayb u zem ḥavfindan insâna 'arız olan tağyir u inkisârdır. İmdi Ḥudâ hakkında ḥayâ 'abdi nâ-ümîd eylemegi terkden mecâzdır.¹⁹⁸

Ez-aşhâb: Mef'ûlün ğayr-i şarihi ve murâd-ı mürîdândır mecâz olarak. Zira aşhâb Ḥazret-i Peyğambere mülâkât eden zevât-ı kirâmda ḥaḳîkat-ı 'arefiyye olmuşdur¹⁹⁹

Şadr: Mecâzen ḳalb murâddır. Ya'nî zikr-i maḥal-i irâde-i ḥâl ḳabîlindedir.²⁰⁰

¹⁹³İskender Pala, *age.*, s. 239.

¹⁹⁴Ca'fer Tayyar, *age.*, s. 222.

¹⁹⁵İskender Pala, *age.*, s. 286.

¹⁹⁶Ca'fer Tayyar, *age.*, s. 119.

¹⁹⁷İskender Pala, *age.*, s. 299.

¹⁹⁸Ca'fer Tayyar, *age.*, s. 13.

¹⁹⁹*Age.*, s. 16.

²⁰⁰*Age.*, s. 48.

Meşşâta: Mübâlağa ile ism-i fâ'iliñ müfred mü'ennesidir. Kızlarıñ ve gelinleriñ yüzünü yazub ve zülüflerini tarâyub zînetlendiren 'avratdır ki añâ Fârisîce zen-i pîrâye kerd derler müşt mîmin dâmmı ve şîniñ sukûnuyla tarâkdır. Mezbûreniñ tezyîn-i 'arûsa aleti tarâk olduğundan meşşâta denmişdir. Mecâzen mu'ahharen haqîkât-i 'arefiyye olmuşdur.²⁰¹

Nâşıye: Ālın üzerine kalân şaça derler ise de bunda mecâzen ālın murād.²⁰²

Metindeki değinilen diğerk mecâz sanatları ve sayfa numaraları şu şekilde sıralanabilir: *Seng* (27), *güyende* (39), *el-mü'eyyed* (44), *revîd* (79), *dest-i ecel* (88), *hored* (102), *în* (111), *müşâm* (123), *bâş* (132), *âhenîn* (197).

Mecâz-ı Mürsel: Bir sözü, benzete amacı gütmeden, gerçek anlamı dışında bir anlamda kullanma sanatıdır.²⁰³

Ör) Hored: Fi'l-i mâzî bunda içdi demek ve ğavtaya isnâdı mecâz-ı mürseldir.²⁰⁴

Telmih: İnsanların çoğu tarafından bilinen ünlü bir olay, kıssa, fikra, nükte, ilim konuları, atasözleri veya inanca işaret etme ve hatırlatma sanatıdır.²⁰⁵

Ör) Gül-i büstân: İzâfeti 'ahd-i hâricîdir. Mezkûr bağçiniñ gülünden demek. Ya' nî bu kitâbiñ te'lîfi müddet-i kalîle olub henüz gül mevsimi geçmemiş idi demek. Tercümede beyân olunduğu üzere Bostân kitâbına telmih daği olur.²⁰⁶

Hzret-i 'Azîz: Yûsuf 'aleyhi's-selâm murād bu 'ibârede ve "ci'nâ bi-bizâ'atin müzcâl" âyet-i kerîmesine telmih vardır.²⁰⁷

Fersenk: Fârisîdir. 'Arabîdeki ferseğ gibi on iki biñ âdîma derler ye'tün min külli fec 'amîk âyet-i kerîmesine telmihdir.²⁰⁸

²⁰¹Age., s. 50.

²⁰²Age., s. 80.

²⁰³İskender Pala, age., s. 299.

²⁰⁴Ca'fer Tayyar, age., s. 84.

²⁰⁵İskender Pala, age., s. 446.

²⁰⁶Ca'fer Tayyar, age., s. 44.

²⁰⁷Age., s. 53

²⁰⁸Age., s. 122.

Teşbîh: Aralarında ilgi bulunan iki şeyden zayıf olanı kuvvetli olana benzetme sanatıdır.²⁰⁹

Ör) Cenâb-ı Sa' dî fıkra-i şânide tâze nebâtâtı kızlara ve bahar bulutunu dâyeye ve fıkra-i şâlişede direhtânı a' yân-ı nâsa ve evrâk-ı nevrûzu hıl'atlere teşbîh buyurmuşlardır.²¹⁰

Ġazbân: 'Āşân vezni üzere şıfat-ı müşebbehe olub ġazablı demek. Cenâb-ı Sa' dî bu beytinde kırmızı gülü ġazabından kızaran nev civânîñ cemâline ve gülüñ üzerine düşen nem u çiyi daġi cemâliniñ üzerindeki der dânelerine teşbiyye etmişdir. Ve bu teşbihe teşbiyye-yi muṭlağ derler. Zira gülü ruġ-ı maġbûba ve ruġ-ı maġbûbu güle ve çiyi 'arağ-ı cânâna veyâ 'aksiyle cemâl-i maġbûbu güle ve 'arağ-ı cânâni çiyi teşbiyye cā'iz idi.²¹¹

Cenâb-ı Sa' dî bunda rûzgâr hareket eyledikce çimenler üzere dökülen şukûfeler ile çimenler arasında bulunan rengârenk çiçekler yekdigelerine ihtilâṭ idince ġâşıl eylediği gün-a-gün ġüsn-ı manzarayı her bir taraftan bir dürlü görünen ġâleyi zemîne dōşenen ġumaş-ı buġalemûna teşbiyye etmişdir.²¹²

Dîbâce: Lüğatde yanağdır. Kitâblarıñ evveline dîbâce, ıtlâğ-ı teşbiyye tariķeyledir. Ke'ennehû evvelî yüzü meşâbesindedir.²¹³

Cenâb-ı Sa' dî burada a' yân-ı meclis-i vezîri âftâba ve küh-ı elvende ve kendisini hezmenli-nefsihi çirâğ ve minâreye teşbiyye eylemişdir.²¹⁴

Mekes: Sinek muşannıf burada dünyâyı 'asele ehl-i dünyâyı mekese teşbiyye eylemişdir.²¹⁵

Cenâb-ı Sa' dî bu fıkrada bād-ı şabâyı ferrâşa ve tâze çimenleri zümrüde teşbîh etmişdir.²¹⁶

²⁰⁹İskender Pala, *age.*, s. 452.

²¹⁰Ca'fer Tayyar, *age.*, s. 9.

²¹¹*Age.*, s. 40.

²¹²*Age.*, s. 41.

²¹³*Age.*, s. 46.

²¹⁴*Age.*, s. 54.

²¹⁵*Age.*, s. 224.

²¹⁶*Age.*, s. 8.

Cenâb-ı Sa‘dî pervâneyi ‘âşık-ı şâdıka ve bülbülü ‘âşıklık da‘vâsında bulunan müdde‘îye teşbiyye eylemiştir²¹⁷

Cenâb-ı Sa‘dî bu beyitte ‘ömrü tîz-i mürûr eylemede mâh-ı temmûz güneşin  arâretinden der-‘ a eb arıyan  ara teşbiyye eylemiştir.²¹⁸

Cinâs-ı Tam: Ses e aynı, anlamca farklı olan kelimelerin bir arada bulunmasına cinas denir. Cinâs-i tam ise, harflerin  eşitleri, sıraları, sayıları ve seslerinin aynı olmasına denmektedir.²¹⁹

‘arzihî: İf‘âl bâbından emr-i hâzır âh arındaki hâ zamîr-i mensûb-ı muttaşıl olup Ebû Bekre ‘âid fi ‘arzihî kelîmesiyle müşgâ olduğundan menşûb zamîri meksûr o ûmak lâzımdır. Ve yine bunlarıñ arasına cinâs-ı t am vardır.²²⁰

3.1.4. İktibaslar

 arîh bir eseri şerh ederken ayet, hadis ve diğer müelliflerin eserlerinden iktibaslarda bulunur. Bu durum şarîhin bilgi birikimi göstermesi, anlamı pekiştirmesi ve desteklemesi açısından önemlidir. Cafer Tayyar Efendi de eserinde bu iktibaslara yer vermiş, hem *G list n*’da bulunan ayet ve hadisleri açıklamış, hem de yeri geldiğinde kendisi de ayet ve hadislerden örnekler vermiştir. Ayetleri metne dahil ederken ayetin tümünü vermeyi uygun görmemiş, sadece ilgili yerleri metne dahil etmiştir. Ayrıca her ayetten önce “       Te‘   ” veya “el- yet n” gibi ifadelerle ibarenin ayet olduğunu belirtmiştir. Hadisleri verirken de ayetlerde tercih ettiği metodu kullanmıştır. A a ıda bulunan örnekler sadece Cafer Tayyar Efendi’nin şerhinde değinmiş olduğu iktibaslardır.

3.1.4.1. Ayetler

1. “*l  t b til  şada  tik m bi’l-menni ve’l-ez *”²²¹

²¹⁷Age., s. 17.

²¹⁸Age., s. 30.

²¹⁹İskender Pala, age., s. 92-93.

²²⁰Ca‘fer Tayyar, age., s. 20.

²²¹Age., s. 4.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تُبْطِلُوا صَدَقَاتِكُمْ بِالْمَنِّ وَالْأَذَى كَالَّذِي يُنْفِقُ مَالَهُ رِثَاءَ النَّاسِ وَلَا يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ
الْآخِرِ فَمَثَلُهُ كَمَثَلِ صَفْوَانٍ عَلَيْهِ ثُرَابٌ فَأَصَابَهُ وَابِلٌ فَتَرَكَهُ صَلْدًا لَا يَقْدِرُونَ عَلَى شَيْءٍ مِّمَّا كَسَبُوا وَاللَّهُ لَا يَهْدِي
الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ²²²

“Ey inananlar! Sadakalarınızı insanların başına kakarak, inciterek boşa çıkarmayın; tıpkı Allah’a ve ahiret gününe inanmadığı halde sırf insanlara gösteriş olsun diye malını harcayanlar gibi sadakalarınızı geçersiz kılmayın. Böylesi bir iyilik tıpkı üzerinde biraz toprak bulunan kayalığa benzer ki, ansızın yağan bir yağmur, onu çıplak bir taş haline bırakır. (İşte böylesi kişiler) kazandıklarından hiçbir şey elde edemeyecekler. Allah inkara sapan bir toplumu asla doğru yola iletmez.”²²³

2. “*belillāhu yemünnü ‘aleyküm*”²²⁴

يُؤْمِنُونَ عَلَيْكَ أَنْ أَسْلَمُوا قُلْ لَا تَمُنُّوا عَلَيَّ إِسْلَامَكُمْ بَلِ اللَّهُ يَمُنُّ عَلَيْكُمْ أَنْ هَدَيْتُمْ لِلإِيمَانِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ²²⁵

“Müslüman oldukları için seni seni minnet altında bırakmak istiyorlar. De ki: “Müslümanlığınızı başıma kakmayın! Tam tersine, eğer samimi iseniz, sizi imana erıştirdiği için asıl Allah sizi minnet altında bırakmıştır.”²²⁶

3. “*ci’nā bi-bizā‘atin müzcātin*”²²⁷

فَلَمَّا دَخَلُوا عَلَيْهِ قَالُوا يَا أَيُّهَا الْعَزِيزُ مَسَّنَا وَأَهْلْنَا الصُّرُورُ وَجِنَّا بِيضَاعَةً مُرَجَاةً فَأَوْفِ لَنَا الْكَيْلَ وَتَصَدَّقْ عَلَيْنَا إِنَّ
اللَّهَ يَجْزِي الْمُتَصَدِّقِينَ²²⁸

“Yusuf’un huzuruna çıkınca, “ey aziz!” dediler, bizi ve çoluk çocuğumuzu kıtlık perişan etti ve değersiz sermaye ile geldik; sen yine de bize tam ölçekle (erzak) ver ve bize bağışta bulun; elbette Allah, bağışta bulunanları ödüllendirecektir.”²²⁹

4. “*lime teķulüne mā lā tef‘alün*”²³⁰

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لِمَ تَقُولُونَ مَا لَا تَفْعَلُونَ²³¹

“Ey iman edenler! Neden yapmadığımız şeyleri söylüyorsunuz?”²³²

²²²Bakara 2/264.

²²³Mahmut Kısa, *Kısa Açıklamalı Kur’an-ı Kerim Meali*, Armağan Kitaplar, Konya 2017, s. 56.

²²⁴Ca’fer Tayyar, *age.*, s. 4.

²²⁵Hucurât 49/17.

²²⁶Mahmut Kısa, *age.*, s. 476.

²²⁷Ca’fer Tayyar, *age.*, s. 53.

²²⁸Yûsuf 12/88.

²²⁹Mahmut Kısa, *age.*, s.232.

²³⁰Ca’fer Tayyar, *age.*, s. 206.

²³¹Saff 61/2.

²³²Mahmut Kısa, *age.*, s. 510.

5. “*ye ‘tîne min külli feccin ‘amiḳ*”²³³

وَأَذِّنْ فِي النَّاسِ بِالْحَجِّ يَأْتُوكَ رِجَالًا وَعَلَى كُلِّ ضَامِرٍ يَأْتِينَ مِنْ كُلِّ فَجٍّ عَمِيقٍ²³⁴

“Ve hacı insanlara ilan et ki; gerek yaya olarak, gerekse uzak diyarlardan gelen binekler üzerinde sana gelsinler.”²³⁵

6. “*izā leḳüllezîne ḳālū āmenna*”²³⁶

وَإِذَا لَقُوا الَّذِينَ آمَنُوا كَمَا آمَنَ النَّاسُ قَالُوا أَنُؤْمِنُ كَمَا آمَنَ السُّفَهَاءُ أَلَا إِنَّهُمْ هُمُ السُّفَهَاءُ وَلَكِنْ لَا يَعْلَمُونَ²³⁷

“İnananlarla karşılaştıkları zaman, “Biz de inanıyoruz!” derler. Fakat şeytanlarıyla baş başa kalınca da “Aslında biz sizin yanındayız, sadece alay ediyoruz!” derler.²³⁸

7. “*efāin mittü fehümü’l-ḥālidün.*”²³⁹

وَمَا جَعَلْنَا لِبَشَرٍ مِنْ قَبْلِكَ الْخُلْدَ أَفَإِنْ مِتَّ فَهُمُ الْخَالِدُونَ²⁴⁰

“Biz senden önce de kimseye ölümsüzlük vermedik, o halde sen ölürsen onlar ebedî mi kalacaklar?”²⁴¹

3.1.4.2. Hadîs-i şerîfler

1. “*lā-nebî ba‘dî*”²⁴²

لَا نَبِيَّ بَعْدِي

Benden sonra nebî yoktur.²⁴³

2. “*es-sultānu zıllullahe fi’l’arzi ye’vî ileyhi kulli mazlūmun*”²⁴⁴

إِنَّ السُّلْطَانَ ظِلُّ اللَّهِ فِي الْأَرْضِ يَأْوِي إِلَيْهِ كُلُّ مَظْلُومٍ

Sultan, yeryüzünde Allah’ın gölgesidir ki, kullarından her mazlum ona sığınır.²⁴⁵

²³³Ca’fer Tayyar, *age.*, s. 122.

²³⁴Hac 22/27.

²³⁵Mahmut Kısa, *age.*, s. 314.

²³⁶Ca’fer Tayyar, *age.*, s. 173.

²³⁷Bakara 2/14. Ayrıca bkz. Bakara 2/76.

²³⁸Mahmut Kısa, *age.*, s. 17.

²³⁹Ca’fer Tayyar, *age.*, s. 164.

²⁴⁰Enbiyâ 21/34.

²⁴¹Mahmut Kısa, *age.*, s. 305.

²⁴²Cafer Tayyar, *age.*, s.11.

²⁴³Buhârî, Ehâdisü’l-Enbiyâ, 49; Müslim, İmâre, 44; Ebû davûd, Fiten, 1.

²⁴⁴Cafer Tayyar, *age.*, s. 20.

3. “*lā yüldeğü’l-mü’mini min hücrin vâhîdetin merreteyni*”²⁴⁶

لَا يُلْدَعُ الْمُؤْمِنُ مِنْ حُجْرٍ مَرَّتَيْنِ

Mü'min, bir delikten iki defa ısırılmamalıdır.²⁴⁷

4. “*lî me‘allahi vaqt lā yes‘anî ilā âharehü*”²⁴⁸

لِي مَعَ اللَّهِ وَقْتُ لَا يَسْعَى فِيهِ مَلَكٌ مُقْرَبٌ وَلَا نَبِيٌّ مُرْسَلٌ

Benim Allah ile birlikte olduğum öyle bir vakit vardır ki, ne bir mukarreb melek ne de bir Mürsel nebi -o vakitte- yanıma girebilir.²⁴⁹

5. “*Ḥayru’n-nās men yenfe‘u’n-nās*”²⁵⁰

خَيْرُ النَّاسِ مَنْ يَنْفَعُ النَّاسَ

Sizin en hayırlınız insanlara faydalı olanıdır.²⁵¹

6. “*Ene ‘inde’l-münkerisetün kulūbihim li-eceli*”²⁵²

أَنَا عِنْدَ الْمُنْكَرَةِ قُلُوبُهُمْ مِنْ أَجْلِ أَنَا عِنْدَ الْمُنْكَرِ

Ben, kalpleri benim için kırılmışların yanındayım.²⁵³

7. “*Kelime’n-nāse ‘alā qadr-i ‘uḫūlihîm ey li-a‘lā qadr-i ‘uḫūliküm*”²⁵⁴

أَمْرَنَا أَنْ نُكَلِّمَ النَّاسَ عَلَى قَدْرِ عُقُولِهِ

Biz insanlara akılları ölçüsünce konuşmakla emrolunduk.²⁵⁵

8. “*be-ḥasb-i imre’i en yeşāru bi’l-benān.*”²⁵⁶

بِحَسْبِ امْرِئٍ مِنَ الشَّرِّ أَنْ يُشَارَ إِلَيْهِ بِالْأَصَابِعِ

Bir kişinin parmakla gösterilmesi, o kişiye şer olarak yeter.²⁵⁷

²⁴⁵İbn Zenceveyh, *el-Emvâl*, thk.: Şakir Feyyaz, Merkezü’l-Melik Faysal, Suud 1986, s.77.

²⁴⁶Cafer Tayyar, *age.*, s. 118.

²⁴⁷Ahmed b. Hanbel, X, 175; Darimi, Rikak, 65; Buhari, Edeb, 83; Müslim, Zühd, 63.

²⁴⁸Cafer Tayyar, *age.*, s. 185.

²⁴⁹Zeynüddin Muhammed Abdurrauf el-Münavi, *Feyzü’l-Kadîr*, Mektebetü’t-Ticâriyyetü’l-Kübra, Mısır h. 1356, C. 4, s.6.

²⁵⁰Cafer Tayyar, *age.*, s. 128.

²⁵¹Ebû Abdullah Muhammed b. Selame el-Kudâî, *Müsnedü’ş-Şehâb*, thk.: Hamdi b. Abdulmecid es-Selefi, Müessesetü’l-Risale, Beyrut 1986, C. 2, s. 223.

²⁵²Cafer Tayyar, *age.*, s.197.

²⁵³Ebu’l-Hasan Nureddin Ali b. Muhammed el-Kâfî, *Mirkâtü’l-Mefâtiḥ Şerhu Mişkâtü’l-Mesâbih*, Dârü’l-Fikr, Beyrut 2002, C.3, s. 1123.

²⁵⁴Cafer Tayyar, *age.*, s.188.

²⁵⁵Aclûnî, *Keşfü’l-Hafâ*, Mektebetü’l-Kutsî, Beyrut h. 1351, C.1, s.222.

²⁵⁶Cafer Tayyar, *age.*, s. 206.

9. “*ed-du‘ā’i meḥḥü’l-‘ibādet.*”²⁵⁸

الدُّعَاءُ مُخُّ الْعِبَادَةِ

Dua ibadetin ta kendisidir.²⁵⁹

10. “*Rabbü mebliḡu ev‘ī elḡ*”²⁶⁰

رَبُّ مَبْلِغُ أَوْعَى الْخُ

Kendisine bir sözün tebliḡ edildiḡi nice kişiler vardır ki, o sözü ilk duyandan daha iyi kavrar.²⁶¹

---

²⁵⁷Tirmizî, Sıfâtü’l-Kiyâme, 21.

²⁵⁸Ca‘fer Tayyar, *age.*, s. 172.

²⁵⁹Tirmizî, Deavât, 2.

²⁶⁰Ca‘fer Tayyar, *age.*, s. 188.

²⁶¹Ebu Bekir b. Ebî Şeybe Abdullah b. Muhammed el-Abesî, *Müsnedi İbn Şeybe*, thk.: Adil b. Yusuf el-Azazî ve Ahmed Ferid el-Mezidi, Dârü’l-Vatan, Beyrut 1997, C. 1, s. 200.

SONUÇ

Şerh edebiyatı geçmişle günümüz arasında köprü kurması bakımından önemlidir. Şârihler Türkçe, Farsça ve Arapça pek çok klasik eseri şerh etmişlerdir. Hatta bazı eserlerin birden çok şerhi bulunmaktadır. *Gülistân*'da bu eserlerden biridir.

Gülistân'ın yazıldığı günden bu yana pek çok tercümesi ve şerhi yapılmıştır. Şârihlerinden bazıları *Gülistân*'ın sadece dibâce kısmını şerh ederken, bazıları eserin tamamını şerh etmeyi tercih etmişlerdir. Şârihlerin eserlerinde diğer *Gülistân* şârihlerine reddiyede bulunmaları aralarında tatlı bir rekabetin olduğunu da göstermektedir.

XIX. yüzyıl, Osmanlı Devletinde maddi sıkıntıların, bağımsızlık mücadelelerinin, iç karışıklıkların ve yabancı devletlerin müdahalelerinin olduğu bir yüzyıldır ve her alanda bir yenilik arayışı hakimdir. Bu arayıştan edebiyatta etkilenmiştir ve birçok akım kendini göstermiştir. Bu akımların çoğunun Batı meyilli olması dikkat çekicidir.

Gülistân şârihlerinden Cafer Tayyar Efendi XIX. yüzyılda yaşamış, hayatı boyunca çeşitli devlet dairelerinde çalışmış ve ömrünün son yıllarında Farisî muallimliği yapmış bir müelliftir. XIX. yüzyılda Batı dilleri popülerken, onun Farsça'ya meyletmesi oldukça etkileyicidir. Cafer Tayyar Efendi'nin bilinen üç eseri vardır. Bu eserlerin hepsi de *Gülistân* üzerinedir ve şerh türündedir.

Cafer Tayyar Efendi ile aynı dönemde yaşayan, tıpkı Cafer Tayyar Efendi gibi Anadolu'da memurluk yapan ve Pasinler kazasına muallim olarak atanan başka bir Cafer Tayyar Efendi bulunmaktadır. İlk önce bu şahsın *Rehber-i Gülistân*'ın müellifi olan Cafer Tayyar Efendi olduğu düşünülmüştür. Fakat belgelerde yer ve tarih karşılaştırılması yapıldığında bu şahsın çalışmamıza konu olan eserin müellifi olmadığı tespit edilmiştir. Yani; tarihi kaynaklarda aynı dönemde yaşamış hemen hemen aynı görevlerde bulunmuş iki farklı Cafer Tayyar Efendi bulunmaktadır.

Rehber-i Gülistân Cafer Tayyar Efendi'nin “zümre-i füzela” olarak tanımladığı bir grup zatın şârihin bir önceki eseri olan *Zübde-i Gülistân*'ı genişletmesini rica etmeleri üzerine kaleme alınmıştır. Ayrıca eserin mukaddime

kısımında “evlâd-ı vatana hizmet için” ibaresinin bulunması eserin bir ders kitabı olarak okutulacağını da düşündürmektedir.

Eser klasik şerh metoduna uygun uygun olarak kaleme alınmıştır. Cafer Tayyar Efendi eserinde öncelikle *Gülistân*'ın satırarası tercümesini yapmış, ardından şerhine yer vermiştir. Ayrıca yeri geldiğinde ayet ve hadîs-i şerîflerden iktibasta bulunmuş, yer yer kelimelerin eş anlamlarına değinmiş, gerektiğinde edebî sanatları da açıklamıştır.

Rehber-i Gülistân'ın sayfa kenarında bir de haşiyeye yer almaktadır. Bu haşiyenin de ilk önce *Rehber-i Gülistân*'ın haşiyesi olduğu düşünülmüştür. Fakat inceleme sonucunda haşiyenin *Rehber-i Gülistân*'a ait olmadığı, Mevlânâ Camî'nin bir eserine yazıldığı tespit edilmiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

METİN

4.1. Metnin Yeni Harflere Aktarılmasında İzlenen Yol

1. Metinde imla kurallarına uyulmuş; eserde yer almasa da gerekli görülen yerlerde nokta, virgül, tırnak ve kesme işareti gibi noktalama işaretlerine ve büyük harflerin yazımına dikkat edilmiştir.
2. Eserde *Gülistân*'a ait parçalar italik ve altı çizgili şekilde verilmiştir. Eserin sayfa ortasında bir çizgi bulunup bu çizginin üst kısmında tercüme, alt kısmında ise şerh bulunmaktadır. Bu ayrımın yapılabilmesi için üst kısım italik alt kısım ise normal yazılmıştır.
3. Metin yazımında aşağıda da yer verilen transkripsiyon sistemi kullanılmıştır.
4. Arapça Farsça kelime ve fiillerin başına gelen ek ve edatlar çizgi ile kelimedenden ayrılmıştır. Farsçada ismin sonuna gelen -râ edatı kelimedenden kısa çizgi ile ayrılmıştır.
5. Farsçada fiili muzari yapan “bi” eki çizgi ile ayrılmaksızın fiile bitştirilmiştir.
6. Arapça Farsça tamlamaların okunuşunda bu dillerin gramer yapılarına bağlı kalınmıştır.
7. Farsça atıf vavı ile 3. tekil şahıs zamirini birbirinden ayırmak için atıf vavları “u” 3. tekil şahıs zamiri ise “û” şeklinde gösterilmiştir. Ayrıca her iki cümleyi birbirine bağlayan rabıt vavı “ve” veya “vü” şeklinde yazılmıştır.
8. Farsça kelimelerde olan vav-ı mâdûle ise “˘” işaretiyle gösterilmiştir.
9. Metinde sonu “-ub, -üb, -ib ve -ib” ile biten kelimeler metnin orijinaline bağlı kalmak için aynen yazılmış, “-up, -üp, -ip ve -ip” şeklinde yazılmamıştır.
10. Farsça tamlamalarda sonu “he” ve “î” ile biten kelimelerin sonundaki kesreyi göstermek üzere konan hemze harfi “y” harfi yerine “i” şeklinde gösterilmiştir.

11. Arapça fiillerin irabı yapılırken fiil kökünün anlaşılması için fiilin heceleri kısa çizgi ile ayrılıp tırnak işareti ile gösterilmiştir.
12. Metinde geçen ayet ve hadîs-i şerifler italik biçimde yazılmış, inceleme kısmında bu ayet ve hadislere değinildiği için dipnotta tekrar tercümesi yapılmamıştır.

Transkripsiyon Alfabeti

آ,ا	a,ā	ص	ş
أ,ا	a,e,ı,i,u,ü	ض	z,d
ب	b,p	ط	ṭ
پ	p	ظ	ẓ
ت	t	ع	‘
ث	ṣ	غ	ğ
ج	c,ç	ف	f
چ	ç	ق	ḳ
ح	ḥ	ك	K,g,ñ)
خ	ḥ	گ	ñ
د	d	ل	l
ذ	ẓ	م	m
ر	r	ن	n
ز	z	و	v,u,ū, ü, o,ö
ژ	j	ه	h,a,e
س	s	لا	la,lā
ش	ş	ى	y, ı, i, ī
خوا	ḥ	ء	‘

4.2. Metin

MUĞADDİME

Ĥamd-i ferāvān Cenāb-ı Bārī-i bī-imtināna ſāyāndır ki kıta‘āt-ı seĥāb-ı zulmetle mestūr olan ebyāt-ı vüçüd-i insāniyyeyi meşbāĥ-ı aql u fikr ile rahşan u sipās-ı bī-pāyān Ĥudā-yı vefürü’l-en‘ām ve’l-iĥsāna erzāndır ki eczā-yı cism-i ādemi ĥikāyāt u kışaşı iz‘ān u idrākden mu‘arrā iken anda ebvāb-ı fehm u ferāseti küşād ederek iqlīm-i vüçüd-i beşeri mānend-i mihr-i münir ezvā’-i ‘ulüm u envār-ı edebiyāt ile leme‘ān buyurmuşdur ve durūd-i қаşāyid u meşneviyāt ve taĥiyyāt-ı rubā‘ī vü ġazāliyāt Cenāb-ı Peyġamber-i zīşān Muĥammed Muştafā -şallallāhu ‘aleyhi ve sellem- efendimiziñ ravzā-i pāk-i ‘ıtr-nāklerine şāyestedir ki enfüs u āfākı tāb-nāk eden zāt-ı risālet-meābları dā’ire-i edebiyātiñ merkezi ve feşāĥat u belāġatıñ menba‘ u esāsı ve kāfe-i ‘ulüm u fününüñ şehr u medīnesidir ve anıñ āl u aşĥāb u etbā‘ u enşārına daĥı elyāk u eĥrādır ki her biri mişkāt-ı envār-ı edebiyeden iktibās-ı ‘ulüm-ı nāfiye ile tenvīr, cādde-i қаvīm-i dīn-i mübīne sa‘y u verziş eylemişlerdir.

Ba‘de-zā velī-ni‘met-i kemālāt-ı sīret-i bī-imtinān nūr-ı şafaķ-ı ‘ilm u ‘irfān meĥār-ı cemī‘-i ĥükümdārān-ı cihān pādişāhımız Sulţān ‘Abdü’l-ĥamīd Ĥān -eĥāllāhu ‘ömrühü- bi-ĥürmeti sūreti’r-Raĥmān ve eyyedallāhu şevketühu bi-ĥaķķı seb‘u’l-meşānī ve’l-furķān efendimiz ĥazretleriniñ şu ‘aşr-ı meĥāsin-ĥaşr-ı ĥümāyūnlarında erbāb-ı te’līf u taşnīfiñ mażhar olageldikleri teşvikāt-ı ‘avāţif-ı ġāyāta müsteniden ve ‘avn u ‘ıyānet-i Şamedāni’ye mütevellilen bu faķīr-i қalīlu’l-bidā‘a Cā‘fer Ṭayyār b. Aĥmed Sālīm -aĥsenallāhu ileyhüme’l-ĥüsnā ve ziyādehu daĥı evlād-ı vaţana elden geldiġi mertebe bir ĥidmet maķşadıyla Şeyĥ Sa‘dī-i müte‘ārifiñ Gülistān kitābı üzerine min-ġayrı istiţā‘at cem‘ u tertīb eylediġim şerĥi bundan ũokuz sene evvel Zübde-i Gülistān nāmıyla ṭab‘ u neşre cür’et eylemiş idim. Bu kerre zümre-i füzelādan ba‘zı zevāt-ı kirām zıkr olunan şerĥ-i naĥiziñ taşşīl-i lisān-ı Fārisī’ye pek güzel yardımını olduġunu lüţfen ve tenzīlen taķdīr etmekle berāber

şeyh muşâru'n-ileyhiñ eşer-i nefisini daha mufaşşalca bir şüretde şerh u tefsir ederek me'ânisi 'ibâreleri arasına ve kavâid u müfredât-ı icâbiyesini zîrlerine derc u tezbîr ve kenârına dañi 'ilm-i me'âniniñ bedi' kısmında gösterilen şanâyî'-i lafziyye vü ma'nevîyyeye müte'allık nüktelerden ve iscâ' u kavâfi ve mecâz ve kinâyât gibi kavâ'id-i sâire-i mütenevvi' asından birer nebze tañrîr u tezkîr kılındığı tañdîrde mâ-rea'l-beyân Zübde-i Gülistân'ın bañş eylediği istifâde ma'a-ziyâdet tevsî' u tezyîd eylemiş olacağı beyânıyla tarz-ı meşrûhda diğere bir şerh yazmağlığım tensîb u tavşîye buyurulmuş ve etrâflıca bir eşeriñ cem' u tertîbinde biđâ'a-i nâçizânemiñ mefkûdiyete ve 'adem-i kifâyeti sâ'ikasıyla tañbî'yyu's-şudûr olan nağâyış esâtize-i kirâmîñ enzâr-ı hañâ-püşânelerinde ma'fû tutulur emînesi ve bâ-ñuşuş Añlamañası Mekteb-i Rüşdiyyesi mu'allim-i evveli mükremetlü 'Abdu'l-Fettâñ Efendi birâderimiziñ mu'âvenet-i mañşûsa-i fazîlet-mendânesi teşvikât-ı vâkı' aya inzimâm eylemiş olduğundan mütevekkilen bi-tevfîkihi Te'âlâ bu def'a ki şerhimizi tavşîye buyurulan şüretde tanzîm u terkîm ve Rehber-i Gülistân nâmla tevsîm ederek enzâr-ı evlâd-ı vañana 'arz eyledim. Vallahu'l-muvaffaq ilâ sebîlu'r-reşâd ve hüve Ra'ûfu bi'l-'ibâd ve hüve ĥasbî ve ni'me'l-vekil.

REHBER-İ GÜLİSTAN

[4] Bismillâhirrahmânirrahîm

Minnet Hudâ-râ 'azze ve celle minnet 'azîz ve celîl olan Hudâ'ya mañşuşdur.

Müfredât muşannıf Cenâb-ı Şeyh Şa'dî 'aleyhi -Rañmetü'l-Bârî- besmeleniñ zikrinden fâriğ olduğdan soñra ĥamd ile iftitâñ ederek *minnet Hudây-râ* demiştir ve bu terkîb her ne kadar şarâñaten ĥamdî müştemil degil ise de lâkin ma'nî-i ĥamdî muñtevidir. Zira ĥağıkat-i ĥamd lafz-ı ĥamd ve müşteğkâtını derc ü zikr ile muğayyed olmayub belki şıfat-ı kemâliyyeyi müştemil elfâzı irâddır ve minnet kelimesi “menne” “yeminnu” mâddesinden tâlı ve tāsız olarak maşdardır ki iki kısım dır. 1) Tevbîñi ya'ni; ba'zı kesâna küllî ve cüz'î verilen şey'i başına kağmağdır ve minnetiñ bu kısmı şer'an “*lâ tebtalû şadağâtikum bi'l-menni ve'l-ezâ*” âyet-i celîlesiyle menñdir. 2) Tenbîñi ya'ni bir kimse ba'zı sevdiği âdeme eylemiş olduğ

iyilik ve mu‘āveneti oña olan muhabbetini iş‘ār için ta‘dād eylemekdir ve bu kısmıñ maqbūliyetine “*belillāhu yemünnü ‘aleyküm*” āyeti delālet eder. *Hudāy* hā-ı mu‘cemeniñ dāmmıyla Cenāb-ı Bārī-yi Te‘ālā’ya ıtlāk olunur. Çünkü bu lafz ya müfred veya mürekkebdir ve eger müfred ise şāhib u mālīk ma‘nāsınadır ki ‘Arab ondan Rab lafzıyla ta‘bīr eder. İmdi Rab lafzı gibi başka lafz ile terkīb olunur ise Hāḡ Te‘ālā’niñ ġayrısına ıtlāk olunur. Ked-ḡudā ve kişver-ḡudā ve deh-ḡudā ve sīm-ḡudā gibi ve ammā yalnız ya‘nī; terkībsiz olarak ḡudāy denildikde Allāh Te‘ālā’dan mā‘adāya ıtlāk şāhiḡ degildir ve eger mürekkeb ise aşlı *Hod-āy* dır ki ‘Arabī’de “el-cāe bi-zātihi” ya‘nī kendi gelici demek. Şoñra li-ecli’t-taḡfif ḡod lafzınıñ vāvı ḡazf olunarak ḡa-i mu‘cemeye dāmm-i müşebbe‘a ile ḡareke verilerek *Hudāy* dediler. Bu taḡdīrce vācibü’l-vücūd ma‘nāsınadır ki varlığı kendiden demek ve iki veche göre daḡı Allah Te‘ālā’ya maḡşūşdur ve āḡirindeki yā sākin okunur. *Rā* edāt-ı taḡşīş, ‘*azze* māzīdir. Bī-mişl ve bī-mānend ma‘nāsını mütedāmmın olarak istimrār ifade eder *ve* ‘āḡife, *celle* te‘ālā ma‘nāsına olarak mā-ḡabline ma‘ḡūfdur.

[5] *Ki tā‘ateş zira oña itā‘at mūcib-i kurbetest ḡurbiyyete vesīledir ve be-şukr endereş mezīd-i ni‘met ve ḡudā’ya şükürde ni‘metiñ izdiyādı sābittir. Her nefesī ki furū mī-reved her bir nefis ki aşāḡı iner. Mumidd-i ḡayātest ḡayātı ḡuvvetlendiricidir ve çün ber-mī-āyed ve çünkü yuḡarı çıkar. Muferrih-i zāt vücūdu feraḡlandırıcıdır. Pes der-her nefesī bu şüretde her bir nefesde du-ni‘met mevcūdest iki ni‘met zāhirdir ve ber-her ni‘meti şukrī vācib ve her bir ni‘mete şukr vācibdir.*

Ki rābıt-ı şıfat veyā ta‘līl *tā‘at* “ḡā‘a” “yeḡū‘u” dan maşdardır ki inḡıyād ma‘nāsınadır ve zamīre izāfeti maşdarıñ mef‘ūlünedir. *Eş* ḡudā’ya ‘āid, *mūcib* if‘āl bābından ism-i fā‘il olub izāfeti fā‘iliñ mef‘ūlünedir ve burada sebep ma‘nāsınadır. *Kurbet* Nüzhet vezninde yaḡınlık ma‘nāsına maşdardır. *Est* edāt-ı ḡaber zira itā‘at mūbtedā mūcib ḡaberi *ve* ‘āḡife, *be* zarfiyye, *şukr* bāb-ı evvelden maşdardır. Lüḡatde şākire en‘āmı için mün‘ime ta‘zīmden ḡaber veren fi‘ldir. Lākin işḡilāḡda ‘abd kendisine en‘ām u iḡsān olunan şey’iñ cümlesini mā-ḡalḡun lehine şarfıdır. *Ender* bā-i zarfiyyeti te’kīd, *eş* ḡudā’ya rācī‘, *mezīd* “zāde” “yezīdu” dan mīmiñ fetḡiyle ziyāde ma‘nāsına maşdar-ı mīmī ve ni‘met lafzına izāfeti maşdarıñ fā‘iline izafeti

ķabilindedir ve yine edāt-1 haber muķadder olub ma' nā cihetinden zamīre maşrūfdur ve be-şükr endereş muķaddem haber, mezīd-i ni' met mu'ahhar mübtedādır veya mezīd kelimesi zarfīn fā' ili olması da cāizdir. Bu halde der-şükr mezīd-i ni' met şābitest taķdīrindedir. İmdi cümle-i ismiyye-yi ismiyye veyā cümle-i zarfīyye-yi ismiyye üzerine ma' tūfdur. *Her* edāt-1 isti' āb, *nefes* nūnuñ ve fāniñ fetħalarıyla şāhib-i hayātūñ derūnuna girib çıkan havadır. *Furū* fāniñ ve rāniñ đammeleriyle edāt-1 te'kīd lākin bunda tenezzül ifāde eder. *Mī* edāt-1 hāl, *reved* gitmek ma' nāsına olan reften maşdarından muzāri' dir. *Mumidd* if' āl bābından mīm-i evvelīniñ đammı ve şānīniñ kesri ve dālīñ teşdīdiyle ism-i fāildir ki kuvvet verici demek izāfet-i mef' ūlüne, *hayāt* hāniñ fetħiyle dirilikdir. *Est* edāt-1 haber, *ve* ' ātıfe, *cūn* edāt-1 ta' līl, *ber-mī-āyed* ħurūc eyleye demek ve āyed kelimesi ber edātıyla müsta' mel olunca ħurūc ma' nāsını müteđammındır. *Muferrih* Tef' il bābından ism-i fā' ildir feraħ verici demek ve izāfeti fā' iliniñ mef' ūlunedir. *Zāt* zātest taķdīrinedir. Zira ķāfiyye-yi ūlada mezkūr olan ber edāt-1 şāniyyede li-ecli'l-ihtīşār ħazf olunur. *Pes* fā'-i cezāiyye ma' nāsına, *der* zarfīyye, *her* edāt-1 sūr, *du-ni' met* mübtedā, *mevcūdest* haberi, *ve* ' ātıfe, *ber* isti' lā, *ni' metī* vācib kelimesiniñ mef' ūlün bih ğayr-ı şarīhi, *şükr* mübtedā, *ye* tenkīr, *vācib* haberi ve bu cümle mā-ķabline ma' tūfdur.

[6] {*Beyit*} *Ez-dest u zebān ki kimiñ elinden ve dilinden ber-āyed ħāşıl ola k'ez 'uhde-i şukreş ki Hudā'niñ ħaķķ-ı şükründen be-der āyed ħurūc ide i' melū Āle Dāvūd Ey etbā'-i Dāvūd 'amel ediñiz şukran şākir olarak ve kalīlu min 'ibādiye's-şekūr ħalbuki ķullarımdan ziyāde şākir az ve nādirdir.*

{*Ķit'ā*} *Bende hemān bih ki ķula ol evlādır ki zi-taksīr-i ħīş kendi eksikliginden 'özr i' tizāri be-dergāh-ı Hudāy Bārgāh-ı Şamedāni'ye āvered getire.*

Ez ibtidā' iyye *Dest* el ve mevrīd-i şükrūñ ' umūmiyyetine işāretidir. Zira şükür lisān ile olduđu gibi sā'ir a' zā ile daħi olur. *Zebān* zāniñ fetħ u đammıyla lügatdir. Dil demek ve izāfeti lāmiyye, *Ki* kim ma' nāsına isimdir ve zevi'l- ' uķūlde müsta' meldir. *Ber-āyed* fi' l-i muzāri' burada ħuşūl ma' nāsını müteđammındır. *K'ez* taķdiri ki-ezdir. *'Uhde-i şukreş* izāfetleri lāmiyyedir ve ' aynıñ đammıyla ' uhde-i ħaķ ma' nāsında müsta' meldir ve āħirindeki tā hā-i resmī şeklinde yazıldıđı cihetle

fevkiine li-ecli'l-izāfe bir hemze-i müctelibe dāhil olmuşdur. Be şıla, Der dāliñ fethi ve rāniñ sukūnuyla k̄apıdır. Āyed āmedenden muzāri' dir. Ġayr-ı kıyāsdır ve emri āy gelir ve yāniñ ħazfiyle ā denilir ve k̄apıya gele demek. Ĥurūcdan kināyedir. İ'melū "amile" bābından emr-i ħāzır, Āle Dāvūd Āl kelimesi münādī muzāf olduđu için manşūbdur ve Dāvūd lafzı dađi ġayr-i munşarif olduđundan cerri fetħa iledir ve Dāvūd Ĥazret-i Süleymān'ın peder-i vāla-güheridir -'aleyhimü's-selām- ve Zebūr oña nāzil olmuşdur. sükran ya ħāl veyā mef'ülün leh veyā muţlakdır ve ħāliyye veyā ibtidā'iyye, kalil muqaddem ħaber, min k̄alile müte'allık, 'ibād 'ayniñ kesriyle 'abdiñ cem'i, ye zamir-i mütekellim, eş-şekūr mu'ahħar mübtedā' ve şıgā-i mübālağadandır ki ziyāde şākir demek. Bende bāniñ fethiyle k̄uldur. Hemān hem ile andan mürekkebdir. Bih bā-i 'Arab'ın kesri ve hā-i aşliyye ile ħüsn ma'nāsına, ki beyāniyye, zi ezden muħaffef ve min-i ibtidāiyye ma'nāsına, taksir maşdardır. Bunda eksiklik murād ve izāfet-i fā'iline, h'is vāv-ı resmiyle kendi, āvered muzāri' fā'ili bendeye rāci', özr ma'zeret ma'nāsına olarak mef'ülün şariħi be şıla, dergāh ġayr-ı şariħi ve dergāh terkib-i mekānidir. Zira der k̄apı ve gāh dađi k̄āf-ı 'Acem'le edāt-ı mekāndır ve ba'zen zamān dađi olur ve cümlesi cümle-i fi'liyye olarak müteqaddim cümle-i ismiyye-i bī-beyāndır.

[7] Verne yohsa sezāvār-ı Hudāvendiyeş Ĥudā'nın kibriyālıđına lāyık 'ameli kes ne-tuvāned ki kimse k̄adır olamaz ki be-cāy āvered yerine getire bārān-ı rahmet-i bī-ħisābeş Ĥudā'nın nihāyetsiz iħsānı yağmuru heme-rā reside cümle maħalle erişmiş ve ħ'ān-ı ni'met-i bī-dirigeş ve mebzül olan ni'meti sofrası heme cā keşide cümle arza çekilmiş perde-i nāmūs-ı bendegān ķullarının 'ırz perdesini be-gunāh-ı fāhiş ne-derred yaramaz günāhları sebebiyle yırtmaz ve vazife-i ruzi ve rızıkları vazifesini be-hatā-yı munker ne-burred nā-maķbül ħatāları sebebiyle gitmez.

Verne Yohsa ma'nāsına ve illā gibi taķdir-i 'ibāre ve eger 'özr be-dergāh-ı Ĥudā ne-yāverddir. Sezā sīniñ ve zāniñ fetħalarıyla lāyık ma'nāsına, vār edāt-ı nisbetdir. Taķdiri 'amel-i sezāvār olub muzāf ħazf edilmişdir ve izāfeti lāmiyye, Hudāvend şāhib u mālİK ma'nāsına isimdir. Ye maşdariyye ve burada li-ecli'z-zarūret meftūħ okunur. Ne-tuvāned tevānisten maşdarından nefy-i istikbāldir. Ĥadır

olmaz demek. *Be* şıla, *cāy* maḥal ve āvered kelimesiniñ mef'ülün ğayri şarīhi, *bārān* bārīden maşdarından şıfat-ı müşebbehe ve ba'zıları ism-i fā'ildir dedi yağıcı ma'nāsına. Şoñra naql ile yağmura isim olmuşdur ve izāfeti lāmiyye, *rahmet* maşdardır. Esirgemek izāfeti beyāniyye, *bī* edāt-ı selb, *hisāb* bāb-ı evvelden maşdardır. Şayı demek. *Eş* Hudā'ya rāci', *heme* cümle ma'nāsına isim, *rā* şıla, *resīde* māziden kase ve bārān mübtedā olub resīde cümlesiyle beraber ḥaberdır veya bārān resīdeniñ fā'ildir. Bu şüretde cümle, cümle-i fi'liyyedir *ve* 'atıfe, *h'ān* vāv-ı resmiyye ile sofrā izāfeti lāmiyye, *ni'met* rızıktır. İzāfeti beyāniyye, *bī* edāt-ı selb *dirīg* dālīñ ve rāniñ kesreleriyle esirgemek, *eş* Hudā'ya, *keşīde* ism-i mef'ül, *perde-i* izāfeti beyāniyye ve muzāfiñ āḥiri hā-i resmiyyeye rā müntehī olduğundan hā-i resmiyyeniñ fevķine bir hemze getirilmiştir. *Nāmūs* 'ırz u vaķār izāfeti lāmiyye, *bendegān* bendeniñ cem'i, kullar demek. *Be* sebebiyye, *gunāh* cürm, *ne-derred* yırtmaķ ma'nāsına olan derīden maşdarından nefy-i istikbāldır ve fā'ili Hudā'ya 'āid olub cümlesi ḥaberdır. *Be-gunāh* haberiniñ mef'ülün ğayr-i şarīhi *vazīfe* insān için küll-i yevm ta'yīn olunan rızķ u ta'āmdır ve izāfeti 'āmiñ ḥāşşa izāfetidir. *Rūzī* yā-i aşliyye ile rızıktır. *Be* sebebiyye *hatā* şavābiñ naķīzi *ye* izāfiyye, *munker* if'āl bābından ism-i mef'ül olub yaramaz ve çirkin, *ne-bürred* nūnuñ fetḥi ve bāniñ ḍammıyla nefy-i istikbāl kesmez demek ve fā'ili Hudā'ya rāci' ve vazīfe mübtedā, *ne-burred* cümlesi ḥaber ve be-ḥatāy haberiniñ mef'ülün bih ğayr-i şarīhi ve cümlesi *ne-dered* cümlesi üzere ma'ṭūfdur.

[8] {kıṭ'a} *Ey kerīmī ki Ey bir kerīm ki ez-ḥızāne-i ğayb ğayb ḥazīnesinden gebr u tersā āteş u putperesti vazīfe-ḥor vazīfe yiyici dārī tutarsıñ düstān-rā dostlarını kucā konī mahrūm kande me'yūs edersıñ tū ki sen ki bā-duşmenān düşmanlarına nazar dārī nazar tutarsıñ ferrāş-ı bād-ı sabā-rā döşeyici şabā rüzgārlarına gofte Hudā buyurdu tā fers-i zumrūdīn ḥatta zümürd gibi çimenleri bigustered döşeye ve dāye-i ebr-i bahārī-rā ve dāye gibi bahār buluṭuna fermūde buyurdu.*

Ey nidā *kerīm* münādī ve şıfat-ı müşebbehe *ye* vaḥdet veyā münādī muḳadderdir. Bu taķdırce kerīm lafzınıñ āhirindeki yā ḥiṭābdır. *ki* rābiṭ-ı şıfat, *ez* beyāniyye, *ḥızāne* ḥā-i mu'cemeniñ kesriyle ḥazīne ma'nāsındır ki cem'i ḥazāin

gelir ve hemze izâfet için gelmiştir ki ğayba izâfeti beyâniyye, gebr kâf-ı ‘Acemiñ fethi bâniñ sukûnuyla âteşperestdir. U ‘âtıfe, tersâ Naşârâ’ya derler ve ehadî tersâyîdir. Vazîfe-hor vaşîf terkîbi, dâr muzâri‘ muhâtab gebr mef’ûlün evveli vazîfe-hor şânisi ez-hızâne ğayr-ı şarihi cümlesi ki râbıtasıyla mâ-ķablîne şıfatdır. Düst muhibb, ân edât-ı cem‘i ve taķdîri dūstānetdir. râ edât-ı mef’ûl, kücâ edât-ı istifhâm, konî kerdenden muzâri‘ muhâtab dūstān mef’ûlün evveli, mahrûm şânisi, tû zamîr-i hıţâb olub konî kelîmesiniñ yâsını te’kîd eder. Kî beyâniyye, bâ şıla, duşmenân düşmanıñ cem‘i ve dâri kelîmesiniñ mef’ûlün evveli, nazar şânisi ve cümlesi beyâniyyedir. Ferş döşeyici ma’nâsına mübâlaĝa ile ism-i fâ’il izâfeti beyâniyye, râ edât-ı mef’ûl, goft mâzîden ķasem, fâ’ili Hūdâ’ya râci‘ ferrâş mef’ûlü, tâ ta’lîl, ferş döşenen nesneye derler izâfeti beyâniyye, zumurrud zânîñ ve mîmiñ ve rânîñ dâmmeleriyle ve rânîñ teşdîdiyle bir yeşil taşdır în yâ-i nisbet nûn-ı te’kîd zümrüde mümâşil yeşil ferşî demekdir ki nebâtâtdan ‘ibâretdir. bi ħarf-i istikbâl, gusted fi’l-i muzâri‘ fâ’ili ferrâşa ‘âid ferş mef’ûlüdür ve cümlesi mâ-ķablîne ‘illetdir. Cenâb-ı Sa’dî bu fıkrada bād-ı şabâyı ferrâşa ve tâze çimenleri zümrüde teşbîh etmiştir. dâye-i Sudanası ki Türkçe taya derler ve hemze izâfiyyedir ve izâfeti beyâniyye, ebr hemzeniñ fethi ve bâniñ sukûnuyla bulut, bahârî ism-i mensûb, fermûde mâzîden ķasemdir ve fâ’ili Hūdâ’ya râci‘.

[9] Tâ benât-ı nebât-râ tâ ki eţfâl-i nebâtâtı der-mehd-i zemîn beşik gibi olan yerde bipervered besleye ve dırahtân-râ ve ağaçlarıñ be-ħil’at-i nev-rûzî nevrûzî ħil’at muķâbilinde kabâ-yı sebz-i varak yeşil yaprak ķaftânını der-ber-kerde üzerine giydirmiş ve eţfâl-i şâh-râ ve şâh tıfillarınıñ be-ķudûm-i mevsim-i rebî’ faşl-ı bahârîñ duĝûlü sebebiyle kulâh-ı şukûfe çiçek külâhını ber-ser nihâde başına vaz’ eylemiş ve ‘usâre-i nâyî ve şeker ķamışı şiresi be-ķudret-i ũ Hūdâ’nıñ ķudretiyle şehd-i fâyık sode ħâlîş bal olmuş ve toĝm-i ħurmâ ve ħurmâ çekirdeĝi be-terbiyeteş anıñ terbiyesi sebebiyle naĝl-i bâsık geşte uzun ħurmâ ağacı olmuş.

Tâ ħarf-i ta’lîl, benât bint lafzınıñ cem‘idir ki kızlar demek. Der zarfiyye, mehd mîmiñ fethi ve hânîñ sukûnuyla beşikdir. İzâfeti beyâniyye, zemîn yer, pervered muzâri‘ fâ’ili dâyeeye râci‘ benât mef’ûlüdür. Mehd zarfı tâ-pervered benât-

ı nebāt-rā der-mehd-i zemīn taqdīrinde ve cümlesi ta‘līliyyedir ve ma‘lūlüyle berāber ferrāş bād-ı şabā cümlesine ma‘tūfdur direht dāliñ kesri ve rāniñ fetħi ve hā-i mu‘cemeniñ sukūnuyla yaş ağacda müsta‘mel, ān edāt-ı cem‘i, rā taħşīş, ağaçlarıñ demek. Be muķābele, hil‘at libās-ı fāhire, nev-rūzī āhirindeki yā nisbet, kabā đammıla kaftān ye izāfiyye ve izāfeti beyāniyyedir. Varak vāvıñ ve rāniñ fetħiyle yaprāk, der şıla, ber isti‘lā, kerde māzīden ķasem fā‘ili Hūdā’ya rāci‘ ve Cenāb-ı Sa‘dī fıķrā-i şānīde tāze nebātātı kızlara ve bahār buluđunu dāyeye ve fıķra-i şālīse de direhtāni a‘yān-ı nāsa ve evrāk-ı nevrūzu hıl‘atlere teşbīh buyurmuşlardır. Etfāl if‘āl vezninde tıflıñ cem‘idir ki yedi yaşına ķadar olan çocuđa derler. Ondan sonrasına şabī ıtlāk olunur. İzāfeti beyāniyye, şāh dāl ve budāk, sukūfe şīniñ đammıyla muṭlakā çiçek ma‘nāsındır. Gerek ağacda ve gerek yerde haşıl olsun. Ba‘zılar şīniñ kesriyle zabṭ eylemişdir. Ber isti‘lā, ser bāş nihāde māzīden ķasem ķoymuş demek. Fā‘ili Hūdā, eṭfāl mef‘ūl-i evvel-i şarīħi, kulāh-ı şukūfe şānisi, ber-ser ve ķudūm ğayr-ı şarīħleri ve cümlesi direhtāna ma‘tūf, ‘uşāre‘ aynıñ đammıyla bir nesneyi şıķmađdan hāşıl olan şeydir nāy ķamış veyā hālķūm, ye vahdet veyā nisbet, şehd şīniñ fetħiyle bāl fāyık şūlāşī bāb-ı evveliniñ ecvef-i vāvīsinden yā‘ni “fāķa” “yefūku” maddesinden ‘ālī ma‘nāsına ism-i fā‘il şode şayrūret ma‘nāsını mütezammın olarak māzīden ķasemdir. ‘Uşāre ismi, şehd-i fā‘iķ haberi, be-ķudreteş ğayr-ı şarīħi, cümlesi ma‘tūfdur mā-ķabline be müşāhabet terbiyyet bir nesneyi beslemektir eş Hūdā’ya rāci‘, naħl hurma ağacı, bāsık uzun, geşte māzīden ķasemdir. Olmuş demek. Taħm-ı hūrmā mef‘ūlün evveli, naħl şānisi, be-terbiyyet ğayr-ı şarīħi, yā ķarībīne veyā ba‘dīne ma‘tūfdur ve keşte kelimesi şayrūret ma‘nāsını müteđammındır.

[10] {Ķıṭ‘a} Ebr buluđ u bād ve yel u meh ve āy u h‘ūrşīd ve güneş u felek felek der-kārend işdedirler. Tā-tu nānī hatta sen bir itmegi be-kef āri ele getiresiñ ve be-ğaflet neħ‘ārī ve ğafletle yemeyesiñ heme ez-behr-i tū cümle seniñ için ser geşte müteħayyir ve fermān ber dār ve muṭī‘dirler. Şart-ı insāf lāyık ‘adālet nebāşed ki olmaz ki tu fermān neberī sen o emr-i İlähī’yi ifā etmeyesin. Der- ħaberest ħaberde vāriddir. Ez-server-i kā’ināt maħlūķātūñ re’isinden.

Ebr hemzeniñ fetħi ve bāniñ sukūnuyla buluř ve mübtedā, *ve* ‘āṭıfe, *bād* yel, *ve* ‘āṭıfe, *meh* māhdan muħaffefdir ki āy, *hūrşid* hā-i mu‘cemeniñ ḍammı ve vāv-ı meħūle ve řin-i memdūdeniñ kesri ve dāl ile güneř ma‘nāsına lafz-ı mürekkebdır. Çüñkü yalnız hūr ve řid kelımeleri de güneř ma‘nāsınadır ve bu iki lafızda hāniñ ḍammı ve řiniñ kesriyle iktifā edip hūr lafızından vāvı ve řid kelimesinden yāyı ḥazf ederek hūrşid daħi cā’izdir ve bu lafızda ‘ale’l-infirād ve ‘ale’l-ictimā’ sekiz lügat vardır. 1 hūr 2 hūr 3 řid 4 řid 5 hūrşid 6 hūrşid 7 hūrşid 8 hūrşid, *felek* gök, *der* zarfiyye, *kār* iş, *end* estiñ cem‘i ya‘nī haber-i mübtedādır ve edāt-ı haberiñ cem‘i irādī ebr lafzı üzerine ‘atf olunan kelimāt i‘tibāriyledir. *Tā* ta‘lil *tu* řumā lafzınıñ müfredidir. *Nān* ekmek ism-i cinsdir. Her nev‘i itmege řāmildir. *Āri* āveri muħaffefdir. *Be* muřāhibet, *gaflet* raħmet vezninde mařdar, *neh‘ari* yemek ma‘nāsına olan ħorden kelimesinden nefy-i istikbāl muħāṭabdır ve mıřra‘-i řāniñ taķdiri tā āri tū nāni be-kef u ne-ħori be-gafletdir ve tū lafzı āride ki zamiri te’kid ve nāni mef‘ulün řarihi. Bu cümle mıřra‘-i evvele ta‘lildir ve ne-ħori cümlesi daħi āri cümlesine ma‘ṭıfdu. *Heme* cümle ma‘nāsına isim, *ez* ibtidā’iyye, *behr* edāt-ı ta‘lil ve lāzımu’l-izāfe olan elfāzıdır. *Tū* zamir-i ħıṭab *ser-geřte* ve *fermān ber dār* vařif terkibilerdir. Evvel müteħayyir ve bī-ķarār, ikinci muṭi‘ ma‘nālarına, *insāf* ‘adālet, *fermān* emir, bu beytiñ taķdiri heme ser-keřteend ez-beher-i tū ve fermān ber-dār ne-bāřed řart-ı inřāf ki ne-bori tū fermāndır ki heme mübtedā, ser-keřteend ħaberi, ez-beher-i tū ħabere müte‘allıķ ve fermān ber-dār ħabere ma‘ṭıf ve řart-ı inřāf ne-bāřediñ fā‘ili, fermān ne-boriniñ mef‘ulü ve ne-bori cümlesi beyāniyyedir. Cenāb-ı Sa‘dī ma‘nā-yı Ĥudā’ya ħamd u řükrü zıkr u beyān u tenbiyye ‘acız u ķuřur-ı izħār u ‘ayāndan řoñra elṭāf-ı ħaķķıñ ta‘addüdü řadedinde ifāde-i ātiyye ile tařliyyeye beda’ eylemiřdir. *Der-ħabereřt* muķaddem ħaber ve belgü’l-‘alī ři‘rinden řoñra vāķi‘ her geh ki ‘ibāresi mu’aħħar mübtedādır ve ħaberdan burada ātīde zıkr olunacaķ ħadıř-i ķudsī murāddır. *Ez* ħaber-i beyāndır. *Server* ulu izāfeti lāmiyye, *kā’ināt* maħlūkāt ma‘nāsına.

[11] *Ve meřhar-ı mevcūdāt ve mevcūdātuñ mā bihi‘l-iftiħārından ve rahmet-i ‘ālemiyan ve ehl-i ‘ālemiñ raħmetinden ve safvet-i ādemiyān ve ādem oğullarınıñ*

güzidesinden ve tetimme-i devr-i zamân ve dâ'ire-i zamâniñ tetimmesinden Muhammed Mustafâ sallallâhu 'aleyhi ve sellem Muhammed Muşţafâ -sallallâhu 'aleyhi ve sellem-dir.

{beyit} *Şefî' Muhammed şâhib-i şefâ'atdır. Mutâ' emrine itâ'at olunmuşdur. Nebîyy nebîdir. Kerîm şehîdir. Kasîm 'ulümü taķsîm edicidir. Cesîm 'azîmu'l-ķadirdir. Besîm gülünc yüzlüdür. Vesîm zahr-i sa'âdetleri mühr-i nübüvvetle temhîr olunmuşdur.*

{beyit} *Çi ğam ne ğam dîvâr-ı ummet-râ ki ümmet dîvârına ki based çün tu seniñ gibi ola puştibân arķacı.*

Mefhar maşdar-ı mîmî, izâfeti lâmiyye *mevcûdât* maḥlûķâtdır. 'Âlem lâmiñ fethiyle mâ-ya'lemu bihiñ ismi, *ye* nisbet, *ân* edât-ı cem', *safvet* şadıñ ḥarekât-ı şelâsesiyle maşdardır. İzâfeti lâmiyye, *âdemî* ism-i mensûb *ân* edât-ı cem' *tetimme* tef'îl bâbından maşdardır. İzâfeti lâmiyye, *devr-i zamân* beyâniyye bu kelâm "lâ-nebî ba'dî" ḥadıṣ-ı şerîfine işâretidir. Zira dâ'ire-i nübüvvet vücûd-ı seniyyeleriyle tamâm olmuşdur. *Muhammed Mustafâ* mâ-ķabline 'atf-ı beyândır. *şefî'* şiniñ fethiyle fe'îl vezninde olarak fâ'îl ma'nâsına, şâhib-i şefâ'at veyâ mef'ûl ma'nâsına maķbûlü's-şefâ'at demek. *Mutâ'* if'âl bâbından ism-i mef'ûldür. *Nebî* "ne be e" "yen bi u" dan ya'nî bâb-ı şâniniñ mehmûzü'l-lâmından aşlı fe'îl vezninde olarak nebe' hemze yâya ba'de'l-ķalb nebî olmuşdur. Muḥbir ma'nâsına cem'i enbiyâ veyâḥud nebâvetden mu'attelü'l-lâm müşerref 'ale'n-nâs demek. Zira şeref rif'atdır. İmdi bu ma'nalar lüğavîdir ve ıṣtîlâḥda nebî; cānib-i ulūhiyetden teblîĝ-i aḥķâm için ba's olunan insândır. Kitâb ile olur ise resûl ıtlâķ olunur. *Kerîm* şehî ma'nâsına şıfat-ı müşebbehedir. *Kasîm* ķasâmetden me'ḥûz ise güzel yüzlü ve ķasemden ise 'ilm u ma'rifeti taķsîm edici demek. *Cesîm* cîmiñ fethiyle 'azîmü'l-ķadr, *vesîm* "ve si me" dendir ki 'alâmete ıtlâķ olunur. Ya'nî mübârek zahr-ı sa'âdetleri mühr-i nübüvvetle nişânlanmasından veya nûr-ı nübüvvetle mübârek alniniñ tenvîrinden kinâyedir ve mıṣrâ'-ı şânide vâķi' elfâz-ı tecnîs-i muṣtarref üslûbu üzere, ya'nî evvel ḥarfinden ğayrı ḥarfler birdir 'alem kalem selem gibi ve bu elfâz-ı tekerrür ḥaber ķabîlinden olarak hüve şefî'ün muṣtâ'ün nebîyyün kerîm taķdirindedir. *Çi* zevi'l-

‘uḫlūñ ğayriye maḥşūş edāt-ı istifhâmdır. Ġam keder, dīvâr-ı ummet beyâniyye, râ şıla, ki beyâniyye veyâ ta‘lîl, cün edât-ı teşbîh, puştîbân ism-i fâ‘ il bâ-i ‘âcemiñ ḡammı ve şîn u tâniñ sukûnuyla puşt arḡa ve bân daḡı edât-ı fâ‘ ildir ki arkacı demek. Zâhîr u sened murâd.

[12] Ci bâk ne korḡu ez-mevc-i bahr deniziñ taḡasından ân-râ ki ol kimseye ki başed Nûh Nûh ola keştîbân gemici

{Nazm} Beleġa Muhammed vâşıl oldu el-‘ulâ derecât-ı ‘ulyâya bi-kemâlihi kemâli ile. Keşefe Muhammed açdı ed-ducâ zulmetleri bi-cemâlihi cemâli ile. Hasunet ġuzel oldu cemî‘u hısâlihi onuñ cümle aḡlâkı. Sallû du‘â ediniz ‘aleyhi Muhammed üzere ve âlihi ve aşḡabı üzere ki her ġeh ki ki her vaḡıt ki yekî biri ez-bendegân-ı ġunehġâr-ı perişân-rüzġâr aḡvâli perişân ġünâhkâr bendelerden dest-i inâbet rücû‘ elini be-ummîd-i icâbet ḡabûl olur ümîdiyle.

Bâk bâ-i memdûdeniñ meddiyle kırmaḡ. Ez beyâniyye mevc mîmiñ fetḡı ve vâviñ sukûnuyla ḡâlġa-i baḡre izâfeti beyâniyye ân-râ ki ân kes-râ ki taḡdîrindedir ki râ edât-ı şıla ve ki daḡı râbiḡadır. Başed muzâri‘ Nûh bir peyġamber-i zîşâniñ ismi keştî yâ-i aşliyye ile gemi bân edât-ı fâ‘ il gemici ma‘nâsına beleġa fi‘l-i mâzî ve taḡtında müstekin fâ‘ili cenab-ı Muhammed’e râci‘ el-‘ulâ ‘ayniñ ḡammı ve lâmiñ fetḡıyla müfred ise şeref u rif‘at ma‘nâsına olarak taḡdîren manşûbdur ki beleġa kelimesiniñ mef‘ûlüdür ve eger cem‘i ise müfredi ‘ayniñ ḡammı ve lâmiñ sukûnuyla ‘ulyâdır ki müzekkeri a‘lâ gelir. Bu şûretde taḡdîri derecâtü’l-‘ulâdır. Bi sebebiyye beleġaya müte‘allıḡ, kemâlihi maşdar ve zâmir-i mecrûr Muhammed’e râci‘ keşefe mâzî ed-ducâ dâliñ ḡammı ve cîmiñ fetḡıyla müfred ise zulmet ma‘nâsına cem‘i ise deciyye kelimesiniñ cem‘idir ki ḡarañlıḡlar demek. bi keşifeye müte‘allıḡ, cemâlihi kemâlihi gibidir hasunet fi‘l-i mâzî mü’enneş cemî‘u fâ‘ili ve izâfeti lâmiyye, hısâl ḡâ-i mu‘cemeniñ kesri ile ḡulḡ ve ḡuy ma‘nâsına olan ḡaşletiñ cem‘i sallû emr-i ḡâzır ‘alâ oña müte‘allıḡ hu Muhammed’e râci‘ ve âlihi ‘aleyhi üzerine ma‘ḡûf ki râbiḡâ ya‘nî mübtedâyı ḡabere rabḡ içindir. Zira der-ḡaberest muḡaddem ḡaber her ġeh mu‘aḡḡar mübtedâdır ve her edât-ı istî‘âb ki daḡı ġâhdan muḡaffefdir ki vaḡıt ma‘nâsına ki beyâniyye yekî yâsı tenkîr ez beyâniyye bendegân bendeniñ cem‘i kâf-ı

‘Acemî hâ-i resmiyyeden bedel ve elif ve nûn edât cem’dir. İzâfeti beyâniyye gunchkâr ‘âşî ma‘nâsına ism-i fâ‘il zira kâr lafzı kâf-ı ‘Acemle edât-ı fâ‘ildir. Sitemkâr gibi izâfeti beyâniyye perişân-rûzgâr vaşif terkibi dest el izâfeti mâ-ğabli gibi inâbet hemzeniñ kesriyle if‘âl bâbından maşdar olub rücû‘ ma‘nâsına be-ummîd-i icâbet maşdarıñ mef‘ûlüne izâfet-i qabilindendir. İcâbet hemzeniñ kesriyle maşdardır.

[13] Be-dergâh-ı hakk-ı celle ve ‘alâ bârgâh-ı Şamedâniye ber-dâred qaldır da İzîd Te‘âlâ Allah Te‘âlâ der-vey nazar nekoned oña iltifât etmez. Bâzeş yine ol bende bih‘aned taleb-i mağfîret ede bâz i‘râz koned Allah Te‘âlâ yine i‘râz eder. Bâzeş yine ol bende be-tazarru‘ u zârî tazarrû‘ ve figân ile bih‘aned taleb-i mağfîret eyleye Haq Subhânehû ve Te‘âlâ gûyed Allah Te‘âlâ buyurur: “Yâ melâiketihî! Ey ferîştelerim! kad istehaytu min-‘abdî taḥkîk kulumdan hayâ eyledim ve leyse lehû ḥalbûki ol ‘abdimiñ olmadı Rabbi ğayrî benden mâ-‘adâ ma‘bûdu fekad ğafertu lehû taḥkîk ben anı mağrifet eyledim. Ya‘nî da‘veteş-râ Ya‘nî ol ‘abdimiñ duâsını icâbet kerdem qabûl etdim ve hâceteş-râ ber-âverdem ve anın müṭâlibini is‘âf etdim. Ki ez-bisyrî-i du‘â ve zârî-i bende zira bendeniñ keşret-i du‘â ve feryâdından hemî şerm dârem utânırım.

Dergâh ‘utbe-i İlâhî murâd ber-dâred ber-dâşten maşdarından muzâri‘dir. Bâ‘de- zâ bu terkibâtıñ taqḍiri ki hergeh ki ber-dâred yekî dest-i inâbet be-umîd-i icâbet be-dergâh-ı Haq-ı Celle ve ‘Alâ ez-bendegân-ı perişân-ı rûzgâr dır ki yekî ber-dârıñ fâ‘ili dest-i inâbet mef‘ûlün şarihi be-umîd-i icâbet ğayr-ı şarihi be-dergâh zarfi ez-bendegân ğayr-ı şarih-i şânisi ve cümlesi beyâniyyedir. İzîd Hemze ve zâniñ kesriyle Hüdâ demek ve ne-konediñ fâ‘ili nazar mef‘ûlün şarihi der-vey ğayr-ı şarihi ve der bâ-i şıla ma‘nâsına ve vâviñ fethiyle vey zamîr-i ğâib bendeye râci‘dir. Bâz yine demek. Eş bendeye ‘âid, biha‘ned hâ‘nden maşdarından emr-i ğâib, koned fâ‘ili Hüdâ’ya râci‘, i‘râz mef‘ûlü ve hemzeniñ kesriyle yüz çevirmege itlâk olunur. Be muşâhibet, tazarru‘ tef‘il bâbından maşdardır. İñledi ve ‘âṭife zârî mâ-ğabline ‘atf-ı tefsîr yâ nidâ melâike tâlı ve tâsız melegiñ cem‘i ferîşteler demek. Kad harf-i taḥkîk, istehaytu hayâ maddesiniñ istif‘âl bâbına naqliyle mâzî mütekellim utandım demek

Be harf-i şıla taksîr-i 'ibâdet maşdarıñ mef'ülüne izâfet-i qabilindendir. Mu'terif ifti'âl bâbından ism-i fâ' il ve haber-i mübtedâ end est lafzınıñ cem' i ma' lûm ola ki mübtedâ cem' i oldukda haberiñ dañi cem' i irâdıyla mu'tâbakatı kâ'ide-i mütteñizesinden olduğundan mu'terefe lafzınıñ âñârında olan edât-ı haber cem' i olarak getirilmiştir ve be-taksîr haberiñ mef'ülün bih ğayr-ı şarihi mâ nâfiye 'abdnâ fi' l-i mâzî mütellimme' a'l-ğayr ke zamîr-i mensûb-ı muttaşıl, Mef'ülü hakk-ı 'ibâdeteki şifatiñ mevşûfuna izâfeti qabilinden olub kâf zamîr-i mecrûr-ı muttaşıldır. Ve 'âtiye vâsîf şülâşiniñ ikinci bâbından ism-i fâ' il ve mübtedâ ân edât-ı cemi' ve mâ-ba' dine izâfeti fâ' ilin mef'ülüdür. Hilye-i cemâl beyâniyye ve hânıñ kesri ve lâmiñ sukûnuyla haliyye zînetdir. Eş Hudâ'ya râci' be şıla tahayyur tefe'ül bâbından maşdar olub hayrete düşmek ve mensûbuñ mef'ülün bih ğayr-ı şarihi mensûb haber-i mübtedâ mensûbend taqdirindedir ki edât-ı haber mâ-kabli qarinesiyle hazf olunmuşdur. Mâ nâfiye, 'arefnâ fi' l-i mâzî mütellimme' al-ğayr ke zamîr-i mansûb-ı muttaşıl hakk-ı ma'rifeteki yine şifatiñ mevşûfa izâfeti nev' indendir ve kâf zamîr-i mecrûr-ı muttaşıldır.

[15] {Kı' a} Ger kesî eger bir kimse vaşf-ı ü Hudâ'nın vaşfini zi-men porsed benden su'al eder ise bî-dil 'aşık ez-bî nişân nişânsızdan çî güyed ne söyler. Bâz geru 'aşıkân 'aşıklar kuştegân-ı ma'sûkend ma'sûklarınıñ maqtülleridir. Ber neyâyed çıkmaz zi-kuştegân maqtüllerden âvâz şadâ. Yekî ez-sahib-dilân velilerden biri ser be-ceyb-i murâkabe başını murâkabe yaqasına furû borde bûd şarqıtmış idi ve der-bahr-ı mukâsefe ve 'âlemi keşf deryâsına mustağrak şode ğarq olmuşdu.

Ger edât-ı şart porsed muzâri' porsiden maşdarından kıyâsıdır. Kes fâ' ili, ye vañdet, zi ezden muñaffef, men zamîr-i mütellim ve mef'ülün bih ğayr-ı şarihi, çî edât-ı istifhâm, güyed muzâri' goften maşdarından ğayr-ı kıyâsıdır. Bî-dil fâ' ili burada 'aşık ve muñibb ma'nâsına meşhûr şâhib-i dîvân bir şâ'ir-i belîğniñ 'alemidir. Bâz Mef'ülün şarihi geri ma'nâsına veyâ edât-ı te' kîd, ez-bî-nişân murâd Hudâ'dan kinâyedir ve güyed fi' liniñ mef'ülün ğayr-ı şarihi ve bî lafzı edât-ı selb olduğu gibi nişân da 'âlametdir. 'Aşık ism-i fâ' il ve mübtedâ, ân edât-ı cem' i, kuştegân kuşteniñ cem' i ve müfrediniñ âñârındaki hâ-i resmiyye cem' inde kâf-ı 'Acemî'ye tebdil

edilmiştir. Ma'sūk Maḥbūb ma'nāsına esmā-i ilāhiyye-i tevķīfiyye olduğundan Allah'a itlāk olunmaz. End edāt-ı haber, ber ḥarf-i te'kīd neyāyed gelmez demek ve āmeden maşdarından nefy-i istiķbāldir. Lā-yecī' ma'nāsına çıkmaz. Ma'nā-i lāzımīdir. Āvāz fā'ili zi-kuštegān mef'ūlün biḥ ḡayri şariḥi ve edāt neyāyed fi'line müte'allıķtır. Yek esmā-i 'adedden biriñ ismi, ye tenkīr ez beyāniyye sāhib-dil ehl-i ḳalb demek. Evveli Allah'dan 'ibāretdir. Murād-ı muşannıf kendisi olmaḳ muḥtemeldir. Ser bāş, be şıla, ceyb rayb vezninde yaḳadır ve izāfeti beyāniyye, murākabe müfā'ale bābından maşdar olub Ḥudā'dan feyze ṭālib u rāḡib olmaḡa itlāk olunur. Furū borde būd Lüḡat ḥasbiyle başını aşıḡıya iletmiş idi demek ise de lakin yaḳaya çekmeden 'ibāretdir. Ma'lūm olaki māzi-i naḳlīniñ āḫarına būd lafzı 'ilāve edildikde ḥikāye-i māzi fi'l-māzi olur. Hā'nde būd gibi borde būd daḡı bu ḳabildendir. Yekī fā'ili ser mef'ūlün şariḥi be-ceyb-i murākabe ḡayri şariḥi, ve 'āṭife, bahr-i mukāşefe beyāniyye ve mukāşefe müfā'ale bābından maşdar olub aḫvāl-i ḡayba itṭilā'a derler. Şode taḳdiri şode būddur. Būd lafzı fıķra-i evvelide zıkr olduğundan fıķra-i şānide ḥazf edilmek ḳāide-i mūḳarreredendir. Edāt-ı haber daḡı bunun gibidir. İsmi yeke rāci' müstaḡraḳ ḡaberi cümlesi cümleten evvelī üzerine ma'tūfdur.

[16] Āngāh ki ol vaḳit ki ez-ān ḫālet o ḫāletden bāz āmed 'avdet eyledi. Yekī ez-aşḫāb aşḫābdan biri be-tarīk-i inbisāt laṭife tarīķiyle goft dedi. Ez-ān būstān ki ol bostāndan ki tu būdī sen idiñ mā-rā ĉi tuḫfe-i kerāmet bize ne kerāmet hediyesi. Goft be-ḫātır dāştem ki dedi ḫātırımda tutdum ki ĉün be-direḫt-ı gül ĉünkü gül āḡacına biresem erişir isem dāmeni por-konem bir etek ṭoldurayım hediyye-i ashāb-rā aşḫāba hediyye için. ĉün biresidem ĉünkü eriştim. būy-ı gülem Beni gülün rāḡiyası ĉünān mest kerd ki āncelīn serḫūş eyledi ki dāmenem ez-dest etegim elden birefti gitti.

Bāz geri āmed fi'l-i māzi fa'ili yek lafzına rāci', ez-ān ḫālet mef'ūlün ḡayr-i şariḥi, ān-gāh ki zarfı ve ki ḡāhdan muḡaffef olarak vaḳit demek. Ki beyāniyye, goft fā'ili yek lafzına rāci' ez-ashāb mef'ūlün ḡayr-i şariḥi ve murād-ı mürīdāndır mecāz olarak. Zira aşḫāb Ḥazret-i Peyḡambere mülāķāt iden zevāt-ı kirāmda ḫaḳīķat-ı 'arefiyye olmuşdur. Be-tarīk-i inbisāt şānisi ve gestehāne tarīķiyle demek. Zira

mürîdi şeyhinden kerâmet istemek sū'-i edebdir. Ez-ân büstân bûdîniñ mef'ûlün ğayr-ı şarîhi ve bostân vāv ile olur ise Fârisî vâvsız olur ise 'Arabîdir. Ki râbiṭa mā meniñ cem' i rā şıla tuhfe' taniñ ḍammı ve ḥa-i mühmileniñ sukūnuyla hediye ve armaġân ta'bir olunur ve nev-peydâ tarafında şey'e denir. Bunda ma'nâ-yı şânî murâd-ı ebleġdir. Kerâmet veliden da'vâya ğayr-ı muġârin şâdır olan ḥârik' âdedir ve hemze izâfiyyedir ki kerâmete izâfeti beyâniyyedir. Āverdi mâzî muḥâtab, be zarfıyye hâtur gönle düşen nesne taġdîr-i ḥâtıramdır. Dâstem mâzî mütekellim ki beyâniyye, çün edât-ı ta'lîl be şıla direht-i gül izâfeti lâmiyye ve dâliñ kesri rânîñ fetḥi ve ḥânîñ sukūnuyla direht yaş âġâçda müsta'meldir. Cem' i direhtân kıru ise cem' i direhtâ gelir. Resem muzâri' mütekellim maşdarı erişmek ma'nâsına olan resîden kelimesidir. Dâmen etek ey vahdet por bâ-i Fârisîniñ ḍammı ve rânîñ sukūnuyla ṭolü demek. Konem muzâri' mütekellim hedıyye-yi aşâb izâfeti lâmiyye râ taḥşîş çün ta'lîl be te'kîd resîdem mâzî mütekellim eriştim demek. Büy Ḍammile ḳoġu-i güle izâfeti lâmiyye em ma'nâda meste muġayyed çünân çün ân taġdîrinde olub ḥîn-i terkîbinde vāv sâķıt olmuşdur Ancelîn demek. Mest kerde medhüş ve lâ-ya'ḳel eyledi ma'nâsına dâmen etek em deste muġayyed be-refi mâzî dâmen fâ'ili, ez-dest mef'ûlün ğayr-ı şarîhi.

[17] {kıṭ'a} ey murġ-i seher ey seher kıuşu 'ışk zi-pervâne 'ışkı kelebekten biyâmüz öğren k'ân sūhte-râ zira ol yanmışiñ cân şod cânı ġitdi ve âvâz neyâmed ve şavtı çıġmadı in mudde'iyân Bu müdde'iler der-talebeş Hudâ'yı talebde bî-ḥaberânend haberdâr degillerdır. Kân-râ ki zira ol kimseniñ ki ḥaber şod haberi oldu. Haberî bâz neyâmed geri bir ḥaber gelmedi.

{kıṭ'a} ey berter ey 'âlî ez-ḥayâl ḥayâlden ü kıyâs kıyâsdan ü ġümân ve zandan ü vehm ve vehmden ve'z her çı ve her şeyden ki gofteend söylemişlerdir şenîdîm işitdik vü ḥândeîm ve oġuduk.

Ey nidâ murġ-ı seher münâdî ve bülbül murâd ve ednâ-yi melâbise tarîķiyle izâfeti lâmiyyedir. 'ışk ifrâṭ-ı muḥabbet zi beyâniyye pervâne kelebek be te'kîd âmüz emr-i ḥâzır öğren demek. Zira maşdarı öğrenmek ma'nâsına olan âmühtendir. Ki ta'lîl ân pervâneye işâretidir. Sūhte mâzî-i naġli yanmış demek. Râ taḥşîş cân

hayvānda revān-ı insānda müsta‘meldir ve mübtedā şod haberi ve hāliyye āvāz şadā ve şavt ne-yāmed māzi-i menfī gelmedi demek. Burada Cenāb-ı Sa‘dī pervāneyi ‘āşık-ı şādıkā ve bülbülü ‘āşıklık da‘vāsında bulunan müdde‘īye teşbiyye eylemiştir. İn müdde‘iyāna işaretdir. Mudde‘ī ifti‘āl bābından ism-i fā‘ildir ki da‘vāsında şādık olmayana derler der zarfıyye taleb maşdar eş Hudā’ya rāci‘ bi edāt-ı selb ve cevāmide maḥşūşdur. Haberān haberiñ cem‘i ān edāt-ı cem‘i end lafzı edāt-ı rabt-ı cem‘idir. Ki ta‘lil ān muḥadder kese işaretdir. rā şıla ki beyāniyye veyā rābiḥā şod mazīdir Şār ma‘nāsına hāberī yāsı vaḥdet veyā tenkīr ne-yāmed evvelinde hemze bulunan kelimeye nūn-ı nāfiye dāḥil olduğda yāya ḳalb olunur ey Harf-i nidā ber-ter harf harf üzerine dāḥil olduğundan evvelki isim ma‘nāsına ey ‘ālī demek ez Beyāniyye hayāl kuvve-i müdrike-i bātiniyyeniñ birisi ve ‘āṭife kiyās bir nesneyi diğeri nesne ile birleştirmek gumān Kaf-ı Fārisiniñ ḳammıyla zan ma‘nāsınadır ki bir nesneyi bilmede ṭaraf-ı rācihe derler vehm Bir nesneyi bilmede ṭaraf-ı mercūḥa derler vez Taḳdīri ve-ezdir her ç edāt-ı istifhām ba‘de-zā vez lafzındaki vāv-ı ‘āṭifedir ve mā-ba‘dini mā-ḳablindeki dört şey’e ‘aṭf, gofteend māzi-i naḳliniñ cem‘idir ve māzi’-i naḳli māzi’-i muṭlaḳıñ āḫārine bir hā-i resmiye ‘ilāvesiyle ḥāşıl olur. Gofte gofteend gofte’i gofte’id gofteem gofteim gibi ve āḫarı hā-i resmiyye olduğ için edāt-ı cem‘i ya‘nī ned lafzı hemze-i müctelibe ile irād edilir. Senīdīm māzi-i naḳli mütekellim me‘al-ğayrī taḳdīr-i şenīdeim olub zārūret-i vezn için hā-i resmiye ile hemze-i müctelibe terk edilmiştir. Hāndeim bu terke ḳarīnedir ki bu daḫi māzi-i naḳl-i mütekellim mea’l-ğayrdır.

[18] Meclīs tamām geşt meclīs-i goft u gū tamām oldu. Vü be-āḫir resīd ve incāma erişti. ‘Omr ḫayāt mā hem çünān biz öylece der-evvel-i vāsf-ı tū seniñ evvel-i vāşfiñda mānde’im ḳalmışız.

{Der- Zikr-i Mehāmed-i Pādşāh-ı İslām}

Pādşāh-ı İslāmıñ Evşāf-ı Cümlesiniñ Zikri Beyānındadır.

Halde mü’ebbed olsun mulḳühū anıñ salṭanatu zikr-i cemīl-i Sa‘dī ki Sa‘dī’niñ zikr-i cemīli ki der efvāh-ı ‘avām ‘avāmıñ ağızlarına üftādeest düşmüşdür.

Vü sıyt-ı süheneş ki ve anîñ sözünüñ şöretiyle der basît-i zemîn refte rûy-ı arzâ tağılmıştır.

Meclis ism-i mekân taqdiri meclis-i goft u gûdur. Tamâm maşdar, geşt şâr ma' nāsına mâzi, vü 'âtife, be şıla, âhir encâm, resîd resîden maşdarından mâzi, omr müddet-i hayât, mâ meniñ cem' i, hem edât-ı te'kîd, cünân kezâlik demek. Der zarfiyye, evvel-i vâsf-ı tû evvelki izâfeti lâmiyye ikinci maşdarıñ mef' ulüne, mânende 'im mânden maşdarından mâzi' -i naql-i mütekellimme' al gayrdır. Qalmışız demek ve hemze edât-ı müctelibedir. Der zarfiyye, zîkr zâliñ kesriyle dîl ile añmağa ve çammıla gönül ile añmağa derler ki bir nesneyi hâtıra getirmekden ' ibâretidir. Meḥâmed Meḥmedenîñ cem' i ve meḥmedetün şulâsîniñ dördüncü bâbından maşdar-ı mîmîdir. Evşâf-ı cemîleye itlâk olunur ve taqdiri der zîkr-i meḥâmed-ı pâdişâh-ı İslâmet-i îndir ki meḥâmed muḳaddem haber, in mu' aḥḥar mübtedâ ve ' aksi de câ' izdir. Ya' nî in der zîkr-i meḥâmed-ı pâdşâh-ı İslâmetdir. Pâdşâh-ı İslâm izâfeti lâmiyye ve taqdiri ehl-i islâmıdır. Halled Tef' il bâbından mâzi meçhûl mevķi' -i du' â da vâķi' dir. mul Mîmiñ çammıyla memleket u salṭanat ma' naları beyninde müşterekdir. Hûldiniñ nâ' ib-i fâ' ili ve tûl-i ' omrden kinâyedir. Zîkr maşdar bir nesneyi hâtıra getirmek. Meḥâmede izâfeti beyâniyye, cemîl selîm vezninde şıfat-ı müşebbehe, güzel demek, izâfeti lâmiyye Sa' dî mü' ellif ḥâzretleriniñ maḥlaş-ı şerîfleri ve ism-i' alîleri Muḥlisü' d-dîndir. Ki râbıṭa efvâh if' âl vezninde olarak fem lafzınıñ cem' i ve femiñ aşlı fû olub keşret-i isti' mâlinden nâşî hâ ḥazf olunduğda fû qalmıştır. Ve kelâm-ı ' Arab' da mâ- qabli mazmûm hüve lafzından ğayrı isim bulunmadığından ve vâv ile mîm her ikisi ḥarf-i şefevî olmada yekdiglerine münâsebetleri olduğundan vâvı mîme ibdâl eylediklerinde fem olmuşdur. Bu ḥalde taşġir u cem' inde aşlına red edilerek fûya ve efvâh dediler. Āġızlar demek. Avâm ḥaşşîñ naķîzi olan ' âm lafzınıñ cem' idir. Halk-ı ' âlem murâd, üftâdeest mâzi naķlidir. Düşmüş demek. Sıyt şâdiñ kesriyle şöret izâfeti lâmiyye, sühen söz, eş Sa' dî' ye râci' , der şıla basît bâniñ fethiyle geniş, zemin lafzına izâfetle yeryüzü murâddır. Refte mâzi naķli gitmiş demek.

[19] Vü kaşabu'l-cebîb-i hadîseş ki ve şeker kâması gibi kelimâtı ki hemcün şeker mî-horend şeker mişilli yerler ve ruk'a-i munşe'âteş ki ve yazdığı eş'âr-ı kâğıd pârelerini ki cün kâğad-ı zer mî-berend emr-i şerîf gibi eţrâfa neşr ederler. Ber-kemâl-i fazl u belâğat-ı ü anîñ kemâl-i fazl u belâğatına haml-i ne-tüvân kerd nisbet eylemek mümkün degildir. Bel ki Hudāvend-i cihân belki cihânîñ şâhibi ve kutb-ı dâ'ire-i zamân ve dâ'ire-i zamânîñ kuţbu.

Kaşabu'l-cebîb izâfeti lâmiyyedir. Ma'lûm ola ki şeker kâmasınıñ kaşuğunu soyub bir şabağ derûnuna ufâğ ufâğ toğrarlar ve dürlü dürlü zînetler ile tezyîn ederek üzerine gül-âb u poğûr şuyu dökerler. Ba' dehû herkes ahibbâsına gönderir. İşte aña kaşbü'l-ğabîb ıtlâğ olunur. Hadîs muşannıfîñ şîrîn kelimâtı murâd, ki râbîta, hem edât-ı te'kîd, cün nûn ile ve nûnsuz edât-ı teşbiyyedir. Mîhorend Muzâri' hâl cem' i ğâib yerler demek. Murâd-ı iktisâb-ı telezzüz ve temettü' dür ve 'âţife, ruk'a kâğıd pâresi ve âhârındaki tâ hâ-i resmiye şeklinde yazıldığından izâfet için bir hemze-i müctelibe getirilmiştir. Munşe'ât if'âl bâbından ism-i mefulün müfred mü'ennesiniñ cem'idir ve inşâ lügatde halk u icâd ma'nâsına ise de isti'mâlde inşâ qarîhasından eş'âr söylemek ve inşâd ğayrîñ şî'rini okumağ. Bunda nazmen ve neşren muşannıfden şâdir olan kelimât murâddır. Eş Sa'dî'ye râci', ki râbîta, cün edât-ı teşbîh kâğad-ı zer aqçı, cem' i için verilen emr-i şerîfdir ve izâfeti ednâ mülâbese ile lâmiyyedir. Mî-berend muzâri' hâl cem' i ile derler demek. Ber isti'lâ, kemâl maşdar olub şülâşîniñ birinci veyâ dördüncü veyâ beşinci bâblarınıñ her birinden gelir. Lügatde tamâm ma'nâsına lakin bunda 'ilm u ma'rifetde nihâyete veşlatdan 'ibâretdir. Fazl 'ilm u ma'rifetde aqrân ve emşâline tefavvükdür ve 'âţife, haml hânîñ fetħi ve mîmiñ sukûnuyla burada nisbet ve izâfet ma'nâsınadır. Ne-tüvân kerd ma'lûm ola ki kerd mâzîsiniñ evveline tevânisten maşdarınıñ mâzîsi olan tevânist kelimesi geldikde iktidâr maşdarınıñ mâzîsi muzâri' i bulunan tevâned geldikde muzâri' kısmı hâşıl olur ve taşrifâtı tevânist ve tevâned kelimelerinde icrâ' olunub nûn-ı nâfiye daği anlara dâğil olur. Tevân kerd daği tevâned kerd ma'nâsına olduğundan fi'l-i iktidârî-i menfidir. Ba' de-zâ zîkr-i cemîl mübtedâ ve netevân kerd haberi ve bunlarıñ aralarına olan terkîb zîkr-i cemîliñ şîfat u ma'ţufâtıdır ve haml

netevân kerdiñ mef'ülün şarihi ber-kemâl ğayr-ı şarihi, bel edât-ı ızdırâb, ki beyâniyye, Hudâvend şâhib u mâlik ma' nâsına isim ve mübtedâ cihâna izâfeti fâ' ilin mef'ülüne, ve 'âtıfe kutb umûr-ı enâmın intizâmı re'y-i tedbîrine mufevvez ve muhavvel olmasından tolayı selâtin-i İslâmiyye'ye denilir.

[20] kâ'im-i makâm-i milk-i Süleymân Süleymân nebîniñ halîfesi, vü nâsır-ı ehl-i imân ve ehl-i imânın mu'âvini, şâhensâh-ı mu'âzzam meliklerin re'isi, Atabek-ı a'zâm lâlâ-yi a'zâm, Muzafferü'd-dîn Ebû Bekir bin Sa'd bin Zengî Muzafferü'd-dîn Zengî ve oğlu Sa'd ve Sa'd'ın oğlu Ebû Bekir'dir. Zıllallahu te'âlâ fi arzihî yeryüzünde Hudâ'nın gölgesi, Rabbu irza 'anhu Yâ Rab andan râzî ol! ve arzihî ve anıda râzî eyle! be-'ayn-ı 'inâyet nazar kerdeest çeşm-i 'inâyet ile mütâla'a eylemişdir. Vü tahsîn-i belîğ ve ziyâde tahsîn, fermûde buyurmuşdur. Vü irâdet-i şâdık ve irâdet-i şâdık, nümûde göstermişdir. Lâ-cerem kâffe'-i enâm bi'd-durûr cümle halk, be-muhabbet-i ü anın muhabbeti ile, girâyideend meyl etmişlerdir. Ki e'n-nâsü zira âdemoğulları, 'alâ dîn-i mülûkîhim mülkleriniñ 'âdet u kânûnu üzerinedir.

kâ'im-i makâm milk-i Süleymân izâfeti lâmiyye, nâsır izâfeti fâ' ilin mef'ülüne, ehl-i imân izâfeti lâmiyye, şâhensâh melikü'l- mülûk demek. Mu'azzama izâfeti beyâniyye zill gölge lafza-i celâle izâfeti lâmiyye ve bu 'ibâre Cenâb-ı peygamberin "es-sultânu zıllullahe fi'l'arzi ye'vî ileyhi kulli mazlûmun" kavli-i şerîfine işâretidir. Ya'nî herkes güneş sıcağından gölgeye penâh eylediği gibi zâlimlerin şerrinden mazlûmlarda pâdşâhlara ilticâ ederler. Fî zarfiyye, 'irz yer, hu Hudâ'ya râci', Rab Yâ Rab takdîrinde ve aşlı Rabbî olub kesre ile iktifâ olunarak yâ hafz edilmişdir. İrz şulâsî dördüncü bâbının nâkış-ı vâvisinden emr-i hâzır olub maşdarı rızâ ve rıdvânen gelir. Anh mef'ülün ğayr-ı şarihi ve zamîr-i mecrûr Ebû Bekr'e 'âid ve 'âtıfe, 'arzihi if'âl bâbından emr-i hâzır âhârındaki hâ zamîr-i mensûb-ı muttaşıl olub Ebû Bekr'e 'âid fi 'arzihi kelimesiyle müşgâ olduğundan mensûb zamîri meksûr okûmak lâzımdır ve yine bunların arasına cinâs-ı tâm vardır. Be müşâhibet, 'ayn göz 'inâyet kaçd ma' nâsına maşdar ve kerdeestiñ mef'ülün ğayr-ı şarihi ve nazar şarihi ve cümlesi Hudâvend-i cihân mübtedâsına haber vâki'

olmuştur ve ‘ âtıfe, tahsîn maşdar izâfeti beyâniyye, belîğ ziyâde, fermûde mâzî nâkli fâ‘ ili Ebû Bekr’e râci‘ cümlesi be-‘ ayn-i ‘ inâyet nazar kerdeest cümlesine ma‘ tûfdur ve ‘ âtıfe irâdet if‘âl bâbının maşdar sâdıka izâfeti beyâniyye, nümûde mâzî nakli göstermiş demek. Bu cümle daği yâ qarîbine veyâ ba‘îdine ma‘ tûfdur. Lâ-cerem lâ ile müsta‘mel lafızdır ki zarûrî demek. Kâffe‘ fânîñ teşdîdiyle cemî‘ ma‘nâsına izâfeti lâmiyye, enâm hemzeniñ fetħiyle ħalk demek. Bu şüretde kâfe‘-i enâm cümle insân demek olur. Ez beyâniyye, havâs ħâşîñ ‘avâm ‘amiñ cem‘ileridir. Be-muhabbet-i ũ maşdarı mef‘ ũlüne izâfetidir ve zamîri Sa‘dî‘ye râci‘ girâyîdeend mâzî nakliniñ cem‘i meyl eylemişler demek. Ki ta‘lîl, en-nâsü mübtedâ ve âdemoğulları demek. ‘Alâ ħarf-i cer muqadder ka‘nün lafzına müte‘allık, dîn ‘âdet izâfe-i lâmiyye mülük mülküñ cem‘i izâfeti lâmiyye, him cem‘-i gaib zamîri ve zarf ħâber-i mübtedâdır.

[21] {rubâ‘i} Z‘ân geh ki Ol vaqitden biri ki türâ seniñ ber-men-i miskîn ben ħakîre nazarest iltifâtîñ vardır. Âsârem eşerlerim, ez-âftâb güneşden meşhürterest dahâ meşhürdur. Ger ħod heme ‘aybhâ eger çî cümle mu‘âyib, bedîn bende derest bu bende de vardır. Her ‘ayb ki her ‘aybı ki sultân bipesended pādşâh taħsîn ide. Hünerest Hünerdir.

{kıt‘a} gîlî hoş-büy Güzel qavlı bir çamûr, der hammam ħamâmda rûzî bir gün resîd erişti. Ez-dest-i maħbûbî bir maħbûbuñ elinden, be-destem elime bedû goftem ki aña dedim ki: Miskî misk misiñ? Yâ ‘abîrî yâ ‘anber misiñ? Ki ez-büy-i dil-âvîz-i tû zira seniñ herkesi meftûn eyleyen koķuñdan mestem sarĥoşum.

Zi münzû gibi ibtidâiyyet ifâde eder. An ism-i işâret, geh gâhdan muħaffefdir ki vaqt u zamân ma‘nâsınadır. Ki beyâniyye, türâ âĥârındaki râ lâm-1 câre mişillü taħşîş içindir ve mübtedâ ve aşlı tû-râdır. Ber şıla, men zamîr-i mütekellim miskîn lafzına izâfeti beyâniyyedir. Nazarest ħaberi mısrâ‘-1 evveliñ taqđîri türâ nazarest zângel ki ber men-i miskindir. Âsâr Eşeriñ cem‘i, em edât-1 mütekellim ve mübtedâ, meşhürterest terkîb-i tafzîli ve ħaber, ez-âftâb ħabere müte‘allık ve âftâb güneşdir. Ger gerçi taqđirindedir. Ĥod edât-1 te‘kîd, heme cümle ma‘nâsına, ‘aybhâ mübtedâ, bedîn aşl-1 be-îndir. Der bâniñ mütedammın olduğu ma‘nâ-yı zarfiyyeti te‘kîd, est

edât-1 haber, *her* edât-1 isti' âb, 'ayb mübtedâ, *ki* râbitâ, *sultân* mübtedâ, *bi* te'kîd bu bâ-yı zarfâ-yı 'Acem meksûr gayruları mazmûm okur. *Pesended* bâ-yı Fârisî'niñ fethasıyla muzâri' begene demek. Cümlesi fi'liyye olarak haberdır ve mübtedâ haberiyle berâber cümlesi ismiyye olub her 'ayba şıfat vâkı'dir. *Hünerest* haberdır ve hüner 'aybıñ zıttıdır. *Gil* kâf-1 'Acem'iñ kesri ve lâmiñ sukûnuyla çâmûra ıtlâk olunur. *Ye* vahdet ve mübtedâ, *hoş-büy* şıfat terkibi ve mübtedâya şıfatdır. *Rûz* gün, *ye* vahdet, *resîd* mâzî fâ'ili gile râci' ve cümlesi haber *ez-dest-i mahbûbî* resîd kelimesine müte'allik ve izâfeti lâmiyyedir. *Be* şıla, *dest* el, *em* esmâ ve ef'âlîñ evâhîrine lâhık olduqda edât-1 mütekellimdir. *Bedû* aşlı be-ûdur. Qâ'ide in u ân ism-i işâretleriyle o zamîr-i gâ'ibiniñ evveline bâ gelirse hemzeleri dâle kalb ile bedîn ve bedân ve bedev derler. Bâniñ fethasıyla ve zamîr-i güle râci', *goftem* mâzî-i mütekellim, *ki* râbit muqavvel kavldır. *Misk* misk, *ye* hıfâb *yâ* edât-1 terdid 'abîr 'anber, *ye* hıfâb *ki* ta'lîl *büy* qoku izâfeti mevşûfunuñ şıfatına, *dil-âviz* âvihtenden vaşf-1 terkibi izâfeti lâmiyye, *tû* zamîr-i hıfâb, *mest* serhüş ve mışrâ'-ı şânî evvele ta'lildir.

[22] *Bigoftâ dedi. men gil-i nâçiz bûdem ben bir haķır çâmûr idim. Velikin muddetî velakin bir zamân, bâ-gül gül ile nişestem oturdum. Kemâl-i hem nişin muşâhibetiñ kemâli, der-men baña, eser kerd te'sîr eyledi ve gerne yoħsa, men ben, hemân hâkem ki ol toprağım ki, hestem mevcûdem, Allahumme Yâ Allah, metti' el-muslimîne mü'minleri fâ'idelendir. bitüvi hayâtihi Ebû Bekr'iñ hayâtınıñ imtidâdıyla, ve zâ'if ve kât kât eyle sevâbe cemîli anıñ fi'l-i hasenesiniñ şevâbını ve hasenâtihi ve hayrât-ı hasenâtınıñ şevâbını ve erfâ' ve qâldır. derecete eviddâ'ihî dostlarınıñ qadrini ve velâtihi ve vâlileriniñ qadrini, ve demmir ve qahr eyle! 'Alâ a'dâ'ihî ve şünâtihi anıñ a'dâ ve bed-hâhlarını bimâ-tüliye fi'l-Kur'an Kur'an'da kırâ'at olunan şey haķüçün, min âyâtihi âyetlerinden.*

Bi harf-i te'kîd *goftâ* mâzî fâ'ili gül-i hoş-büya râci' ve âhârındaki elif sū'âl ile cevâb meyânını fark içindir ve ba'zen taħsîn-i kelâm zammında daħi gelir. *Gilî* izâfeti lâmiyye, *nâçiz* lâ-şey ve lâ i' tibâr demek. *Bûdem* mâzî mütekellim, *ve* zâ'id, *likin* edât-1 istidrâkdır ve istidrâk daħi kelâm-ı müteqaddemden tevellüd iden tû hemî

def'idir. *Muddet* zamân, *ye* vahdet, *bâ* muşâhibet, *gül* gül ile demek. *Nişestem* oturmak ma' nâsına olan nişestenden mâzî-i mütekellim olub muzâri' i nişined gelir. *Kemâl* maşdar ve mübtedâ, *hem nişîn* mücâleset u muşâhibet u kemâliñ mâ-ba' dine izâfeti beyâniyyedir. *Kerd* cümlesi haber, *eser* haberiñ mef' ülün şarihi, *der-men* gayr-ı şarihi, *vegerne* ve eger neden muhağaffedir ki illâ ma' nâsına, *men* zamîr-i mütekellim, *hemân* hem ile andan mürekkeb, *hâk* toprak, *hest* varlıktan ve mevcüdiyetden 'ibâret, *em* mütekellim içindir. Cenâb-ı Sa' dî bu kıt' asında kesr-i nefis ederek pek tevâzu' buyurmuşlardır. Zira aniñ fazl u kemâline ve feşâhat u belâgatine bu kitâbla sâ'ir âşârî şâhid-i bî râybdır. *Meta'* tef' il bâbindan emr-i hâzır, *el-muslimân* müsellim lafzınıñ cem' i ve lafzen yâ ile manşûb olarak mef' ülün şarihidir. *Be* sebebiyye, *tuvl* taniñ zammiyle uzunluk ma' nâsına maşdar, *ve* 'âtıfe, *zâ'af* emr-i hâzır ve met' üzerine ma' fûfdur. *Sevâb* 'ivez u cezâ ve mef' ülü, *cemîlihî* taqdîri fi' l-i cemîlehüdü. *Hasenâtihi* haseneniñ cem' i taqdîri şevâb-ı hayrât-ı hasenâttadır. *Derecetun* mertebe, *eviddâ'ihî* zamîr-i Ebû Bekr'e râci' ve evdâ' i ve dediñ cem' i olduğı gibi dostlar demek. *Ve* 'âtıfe, *demmir* tedmîrden emirdir. Bu fi' l 'alâ harfiyle ve 'alâ harfi olmaksızın bir ma' nâyâ olduğı cihetle 'alâ burâda manşûb olduğı ma' nâyâ delâlet etmez. *Sünât* şiniñ zammiyle mubğuzlar demek. *Bi* kıasem, *mâ* mevşûl taqdîri be-hâk-ı mâdır. *Tülüye* mâzî-i mechûl, *fi* telîye müte' allık, *el-Kur'ân* Kelâmullah *min* beyâniyye, *âyetihî* nişân ma' nâsına olan âyeteniñ cem' i ve zamîr-i Qur'ân'a 'âid ve âyet işlâhda kelâm-ı Mecîd'den bir miqdâra derler.

[23] *Allahumme* Yâ Allah *âmin* emîn eyle *beledehû* aniñ şehrini *v' hıfaz* ve hıfz eyle *veledehû* aniñ oğlunu

{şî'ir} *lekad sa'ade* Taḥkîk mes' üd oldu. *ed-dunyâ bihi* 'âlem aniñla *dâme sa' duhu* aniñ sa' âdeti dâ'im olsun. *Ve eyyede hü'l-Mevlâ* ve Allahu Te'âlâ anı mü'eyyed eylesin. *Bi-elviyeti'n-nasri* nuşret sancağları ile *kezâlike* Ebû Bekr gibi *tense'u lînetün* bir dâl uzâr *hüve 'ırkuhâ* Ebû Bekir aniñ köküdür. *Ve hüsnü nebâti'l-'arzi* ve nebât-ı arđıñ güzelliğı *min keremi'l-bezri* taḥmiñ iyilikindendir. *İzîd Te'âlâ ve Tekaddes* Allah Te'âlâ ve Teḳaddes ḥâzretleri *hıtta-ı pāk-i Şîrâz-râ*

Şîrâz'ın pâk sınırını be-heybet-i hâkimân-ı 'âdilân 'âdil hâkimleriñ heybetiyle ve himmet-i 'âlimân-ı 'âmilân ve 'ilmiyle 'âmil 'ulemânîñ himmetiyle .

Âmin ef'âl bâbından emr-i hâzır ve tef'îl bâbından okunursa ma'nası "Yâ Allah sen emânde kı!" demek olduğundan belîğ olur ve altı fıkrada vâki' emir şiyğaları mûkî'-i du'âda irâd edilmiştir. Beled bâniñ ve lâmiñ fetğalarıyla şehirdir. Cem'i bâniñ kesriyle bilâd veyâ dammiyla buldân gelir. V'hfezu hemze-i vaşlıñ kesriyle emr-i hâzır, veled oğuldur. Lekad kâsem-i mağzûfa cevâb, sa'ade şulâşiniñ dördüncü bâbından mâzî, ed-dunyâ fâ'ili, bihî zamîr-i mecrûr Ebû Bekr'e râci' ve harf-i cerr sa'ide kelîmesine müte'allik, dâme mâzî, sa'de siniñ fetğı ve 'ayniñ sukûnuyla eyyuhâm tarîkiyle zıkr edilmiştir. Ya'nî Ebû Bekr'in sa'âdeti veyâ sa'dâdlu mağdûmu dâ'im olsun demek. Eyyedeñ Zamîr-i Ebû Bekr'e râci' ve ide te'yîd maşdarından mâzî olub, dâme üzerine ma'tûfdur. El-mevlâ fâ'il u efendi demek. Be eyyid fi'line müte'allık, elviyetin ef'âletün vezni üzere livânîñ cem'idir ki sâncâklar demek. En-nasr Maşdar olub nuşret ve zafer ma'nâsına Ebû Bekr'e işâretidir. Tenşe'u bâb-ı şâlişden muzâri' mü'enneş uzar demek ve âhârındaki hemze-yi telyîn idüb elife kalb etmişler. Lînetün bunda dâl ve budâk ma'nâsındır ki Ebû Bekriñ oğlundan kinâyedir ve teşne'e kelîmesiniñ fâ'ilidir. Hüve mübtedâ ve Ebû Bekr'e râci', 'urkuhâ 'ayniñ kesri ve râniñ sukûnuyla tomura derler. Bunda gök murâd ve zamîr lîneye râci' ve haber-i mübtedâdır ve cümle-i ismiyye lînetünüñ şifâtı, ve 'âtiğe hüsn güzellik nebât ot izâfeti lâmiyye, el-'arz zemîn el-bezr bâniñ fetğıyle tahmdır. İzîd hemze ve zâniñ kesreleriyle Hudâ ma'nâsındır. Hitt'i hâniñ kesri ve taniñ fetğ u teşdidiyle sınır demek pâke izâfeti beyâniyye Şîrâz'e lâmiyye ve Şîrâz Cenâb-ı Sa'dî'nin ve hâce-i Hâfız'ın maskat-ı re'sleridir. Be beyâniyye, heybet muhâbet ve celâldir hâkimâne izâfeti lâmiyye ve 'âdilâne beyâniyyedir. Ve 'âtiğe himmet hâniñ fetğı ve kesriyle kaşd u irâde ma'nâsına 'âlimâne izâfeti maşdariñ fâ'iline ve 'âmilâne beyâniyyedir.

[24] Tâ zamân-ı kıyâmet vaqt-i kıyâmete kadar der-emân-ı selâmet emin u selâmet de nigeh dâred hıfz iylesin.

{kıt'a} Nedānī ki bilmez misin ki men ben der-ekālīm-i ğurbet ğurbet iklimlerinde çirā rūzgārī niçin bir müddet bikerdem eyledim dirēngī mekeş birūn Şirāz'dan taşra reftem gitdim neng-i Turkān ki Türkleriñ zulmünden ki dīdem gördüm cihān cihān halkı derhem üftāde birbirine karışmış, çün mūy-i zengī arab şacı gibi heme cümlesi ādemizāde ādemoğlu būdend idiler līkin lakin çü ğürgān kurdlar gibi be-hūn-h'ar-rā kân içicilikde tiz çengī keskin pençili idiler.

Emān emānet ve emīn olmak selāmete izāfeti beyāniyye ve emān u zemān meyānında tecnīs-i muṭarraf vardır ve bu terākib zū'l-kāfiyeteyn vāki' olmuştur. Nigeh nigāhdan muḥaffef, dāred muzāri' hıfz eyleye demek ve bu terkīb mevki'-i du'āde vākidir. Ba'de-zā nigāh lafzı dāšten ve dārīden müşteķātıyla isti'māl olduğunda hıfz u şiyānet ve kerden müşteķātıyla müsta'mel olunca nazār ma'nalarını ifādedir. Nedānī Nefy-i istikbāl muḥāṭab hıṭāb-ı 'ām u istifhām-ı inkārī tariķiyle bilmez misin demek. Ki beyāniyye, ekālīm iklimiñ cem'i reb'-i meskūnu yedi hisşeye bölmüşler ve her bir hisşesine iklim demişler ve ekālīm lafzı cem'-i irāddan muşannıfıñ ekşeri ma'mūre-i arzı seyāhat eylediklerini iş'ardır. İzāfet-i beyāniyye, ğurbet kudret vezninde maşdar ve bu kelimeniñ māzī ve muzāri' şulāşiden müsta'mel olmayub belki ifti'āl ve tefe'ül bābından gelir. Zira iġtirāb u taġarrub denilir. Çirā edāt-ı ta'lil, rūzgār zamān ye vahdet direnk dālin kesri ve rāniñ fetḫiyle eglenmege derler. Be-rūn bī-rūn gibi taşra demek. Reftem māzī-i mütekellim, ez beyāniyye neng 'ār izāfeti lāmiyye, Turkān murād Ehl-i İslām'a ezā ve cefā iden Hulāgu 'askeridir. Bunlar ibtidā'-i zuhūrlarında müselleme değil idiler. Ve ekşer memālik 'Arab u 'Acemi istilā' etmişler, soñra cümlesi şeref-i İslām ile müşerref olmuşlardır. Bu şürette neng-i Türkāndan murād ānlarıñ eṭvār-ı nā- ma'küle ve evzā'-ı ğayr-ı müsteḫsineleridir. Derhem karışık demek. Çün edāt-ı teşbiyye, mūy şaç izāfeti beyāniyye, Zengī arab memleketi ve siyāhlar vaṭanı ve āḫārındaki yā nisbet ifāde eder. Heme Cem'i ma'nāsına būdend māzī-i cem'i līkin edāt-ı istidrāk ve mışrā'-ı şāniye merhūndur. Çü edāt-ı teşbiyye, ğürg kāf-ı 'Acem'iñ ḍammıyla kurd, ān edāt-ı cem'i ve korkān mübtedā be zarfiyye hūn-h'ar ki h'arīden maşdarından vaşif terkibi ve āḫari hā-i resmiyye olan kelimeye yā geldikde kāf-

‘Acemî’ye tebdil olunur. Qân içicilikde demek. Tîz çink vaşf-ı terkibi keskin tırnaklı ma‘nâsına ve haber-i mübtedâdır. Ye tenkîr ve be-hûn-h‘âr ki haberin mef‘ûlün ğayr-i şarihi.

[25] çü bâz âmedem çünkü ‘avdet eyledim. kişver iklîmi âsûde râhat dîdem gördüm. Pelengân kâplânlar rehâ kerde terk eylemişler. hüy-i pelengi Kâplânlık tabi‘atını derûn şehriñ içirisi merdumî bir nev‘ âdemler idi çün melek melek gibi nîk-i muhâzzar güzel tabi‘atlı, bîrûn leşkerî şehriñ hâricindeki ‘asker çün hizebrân çingî cenk arslanları gibi idiler. çünân bûd Öyle idi. der-‘ahd-i evvel ki Zemân-ı sâbîka ki dîdem gördüm. cihân Dünyâ pür tolu zi-âşûb u teşvîş fitne ve karışıklıktan u tengî ve tārıktan çünin şod böyle oldu. der-eyyâm-ı sultân-ı ‘âdil Sultân-ı ‘âdiliñ zamânında Atabek Atabek Ebû Bekr Sa‘d ibni Zengî Zengî ve oğlu Sa‘d ve Sa‘d’ın oğlu Ebû Bekir’dir.

Çü ta‘lîl, bâz âmedem mâzî mütekellim‘avdet eyledim demek. Kişver kâf-ı ‘Arabîniñ kesriyle iklîm, âsûde elif-i memdüde ve sîn-i mazmûme ile âsûden maşdarından ism-i mef‘ûldür. Ğalibe-i isti‘mâl ile ism-i muṭlâk menziline tenzîl ve râhat ma‘nâsına isti‘mâl olunur. Dîdem Fi‘l-i mâzî nefis-i mütekellimvaḥdedir. Ben gördüm demektir. Muzâri‘ ‘alâ ğayri‘l-kıyâs bîned gelir. Peleng Bâ-i fârisî ile kâplân demek. Rehâ kerde Mâzî-i nakli taḳdîri rehâ kerdeend li-ecli‘z-zârure edât-ı haber ḫazf edilmişdir. Hüy Tabi‘at izâfeti beyâniyye, pelengi âhârındaki yâ maşdariyyedir. İmdi pelengân mübtedâ rehâ kerde haberi ve hüy-i pelengi haberin mef‘ûlün şarihidir. Derûn Taḳdîr-i derûn-i şehriñ olub li-ecli‘z-zârure terk edilmişdir. Merdumî Yâ-yı vaḥdet nev‘iyye, çün edât-ı teşbiyye, melek ferişte, nîk-i muhâzzar vaşif terkibi, bîrûn yalı yâsız taşra demek. Taḳdîr-i birûn-ı şehriñ leşkerîdir. Hizebr Hânîñ kesri ve zânîñ fetḫi ve bânîñ sukûnuyla arslândır. Ān edât-ı cem‘i, cenk şavâş yâ nisbet, çünân aşlı çün ândır taḫfîfen vâvı ḫazf edilmişdir. Bûd Edât-ı zamâniyye, ‘ahd-i evvel izâfeti beyâniyye ile zamân-ı evvel demek. Ki Râbiṭ-ı şıfat, dîdem mâzî-yi mütekellimve muzâri‘-i şâniyye merbûṭdur. Āşûb Elif-i memdüde ile fitne ve ‘âṭife teşvîş tef‘îl bâbından maşdardır. Bunda âşûbe ‘atf-ı tefsîri düşmüşdür. Teng Tâniñ fetḫi ve nûnuñ sukûnuyla tār demek. Ye Maşdariyyet içindir. Çünin çün in

tağdırindedir. Sod Fi' l-i māzī, muzāri' ğayr-ı kıyās olarak şod gelir. Vāvıñ ve şiniñ fethalarıyla emr-i hāzır şevded gelir. vāvıñ ve şiniñ fethalarıyla emr-i hāzır şev gelir. Der zarfiyye eyyām zemāñdır izāfet-i ednā mülābise ile lāmiyye, sultān-ı 'ādil mevşūfuñ şıfatına izāfeti nev' indendir. Atabek kāf-ı 'arabiyle lağab, Ebū Bekir kināye, Sa'd līsān-ı 'Arabīde 'alemīn beyninde olan ibn lafzı hāzıf olunmağ kâ'idedir. Bu cihetle tağdırī Ebū Bekir ibni Sa'd'dır. Gerçi Ebū Bekir kināyedir. Şöhretinden 'ilm-i menziline tenzıl olunmuşdur.

[26] {Kıı'a} iklīm-i Pārs Pars iklīmine ğam keder ez-esīb-i dehr zamāññ fitnesinden nist olmadı. tā ber-sereş Mādem ki anıñ başında būved ola çü tūyī bir seniñ gibi sāye-i Hudā Hudā gölgesi imrūz bugün kes kimse nişān nedihed nişān virmez. der basit-i hāk rüy-i zemīnde mānend-i āstān-ı deret seniñ çapuñıñ ışığı gibi ola me'men-ı rızā rızā mağāmı ber-tüst seniñ üzerine lāzımdır. pās-i hātır-ı bī-çāregān bī-çāreleriñ hātirini hifz u şükür ve şükür de ber-mā bize lāzımdır. vü ber-Hudā-yı cihān-āferīn ve Allah u Te'ālā'ya daği cezā mükāfāt lāzımdır.

Ekālīm memleket-i Pars'a izāfeti lāmiyye, rā şıla veyā tağşış, esīb bunda fitne ve āşub-ı dehre izāfeti lāmiyye, nist bunda edāt-ı nefidir. Ve ma'nen ğam lafzından muşallağ olub tağdır-ı ğam nist ya'nı ğam u keder degil demektir. Yoğsa nist lafzı ef'āl-i nāğışadan leyse ma'nāsına gelir demek ğalağ mağzıdır. Zira nist iki harfden mürekkebdir. Fi'l degildir. Belki nı lafzı leyseye müşābih-i mā ma'nāsına olub ğam ismi haber-i mağzūf iklīm-i Pars-rā haberiniñ 'illeti ez-āsīb mağzūfuñ mef'ülün bih ğayr-ı şarihi. İmdi mışrā'ın tağdırı nı ğam hāşilest iklīm-i Pars-rā ez-esīb-i dehr dir. Tā tevkiyye ber şıla sereş zāmīr-i iklīme rāci', būd bāññ zāmī ve vāvıñ fethiyle muzāri' dir. çü Edāt-ı teşbiyye, tūyī bir seniñ gibi demek yā-i evveli nefis kelimeden şāñi vağdetdir. Sāye-yi Hudā lāmiyye ve hemze izāfiyyedir. İmrūz Rūz u şeb u sāl mişillü elfāza esmā-i işāretten çaribe mevzū' olan in lafzı dāğil olduğda hemzeniñ kesresine delālet eyleyen yā hāzıf olunarağ nūn mīme çalb olunur. İmrūz u imşeb u imsāl denir. Bu şuretdē imrūz bu gün demek. Kes Mübtedā ve kimse demek. Nişān 'Alāmet ne-dehed nefy-i istikbāl fā'ili kese rāci' tağtında müstekin zāmīrdir. Ve cümlesi fi'liyye olarak haber-i mübtedādır. Ve nişān mef'ülün evveli ve imrūz zarf-ı

zamānı, der bisāt-ı hāk zarf mekānı ve murād rūy-i ‘ arzıdır. Ve izāfeti lāmiyye, mānend gibi izāfeti fā‘ iliñ mef‘ ūlüne, āstān ıřık, der kapu izāfeti lāmiyye, te edāt-ı hıřtāb ve mānend lafzı ne-dehedıñ mef‘ ūlün şānısidir. Me ’mun-ı rızā İzāfeti lāmiyye ve mānend der-etden bedeldir. Ber İsti‘lā, test fi’l-ařlı tāvıst olub ve vařilla tū lafzından vāv hāzf edilmiřdir. Seniñ ūzerine lāzım u vācibdir demek ve muřaddem haberdir. Pās Mu’ahhar mübtedā ve pāsiden hıfz u řıyānet ma‘ nāsına izāfeti mařdariñ mef‘ ūlüne, hātır izāfeti lāmiyye, bī-çāregān bī-çāreniñ cem‘ idir ki fıkrā ve za‘ fādan ‘ ibāretidir. Ve ‘ ātıfe, sukr mübtedā ve mıřrā‘-i şāniye merhūndur. Ber-mā haberi ve tařdiri ber-māstdır ve řukrū ñ burada Allah Te‘ ālā’ya ve pādřāha ta‘ mīmī cā’izdir. Ve ‘ ātıfe, Hudā muřaddem haber ve izāfeti beyāniyye, cihān-ı āferīn āferīden mařdariñdan vařıf terkibi cihāñ yaradıcı demek. Cezā mu’ahhar mübtedā řevāb u ‘ avz ma‘ nāsına.

[27] Yā Rab! Ey Hudā! zi-bād-ı fitne fitne rüzgārından nigh dār hıfz eyle!
hāk-i Pārs Pars toprađını çendān ki ol kadar ki hāk-rā būved küre-i řurāb ola! ü bād-
rā bekā ve rüzgārında tebātī ola!

{Der Sebeb-i Te ’lif-i Kitāb-i Gülistān}

Gülistān kitābınıñ sebeb-i te ’lifi beyānındadır.

yek şeb Bir gece te ’mmül-i eyyām-ı güzeşte eyyām-ı māzīyyeyi tefekkur mī
kerdem eyledim. ve ber-’ömr-i telef-kerde Ve telef eyledigim ‘ ömür üzere te ’esuf
mī-şordem esef eyler idim. ve seng-i serāce-i dil-rā gönül hānesiniñ řāřını, be-elmās-
i āb-ı dīde elmās gibi berrāķ göz şuyuyla mī süftem diler idim. ve ĩn-beythā-rā Ve bu
beyitleri munāsib-i hāl-i hod kendi hālime münāsib mī goftem söyler idim.

Yā Rab li-ecli’z-zarūre taşfif ile kırā’at olunur. Bād-ı fitne İzāfet-i beyāniyyedir. Nigh-dār Hıfz iyle demek. Zira ān ki kelimesi dār lafzıyla terkib edilmişdir. Nigh lafzı ma‘ nāsına ism-i cāmiddir. Dār lafzıyla taşarruf olunub hıfz ma‘ nāsına nigh dāř, yaşfezu ma‘ nāsına nigh dāred, ehfezu ma‘ nāsına nighdār denir. Darniñ meķř ma‘ nāsına ism-i cāmıd olub kerd lafzıyla taşarruf olunduğu gibi, hāk Mef‘ ūlü izāfeti lāmiyye, Pārs bā-i ‘ Acemiyle ve fā ile luğāt olub memleket-i

Şîrâz'a derler. Cindân Ol kadar demek. Ki Beyâniyye, hâk-râ râ taḥşîş, ve âṭife, bâd murâd-ı hevâdır. Ya' nî küre-i hevâ ḥâke ma' tûf olub taḥdîri ḥâk râ ve bâd râ beḳâ bûddur. Yek esmâ-i a' dâddan biriñ ismi, teemmul maşdar izâfeti mef' ülüne, eyyâm zemândan 'ibâretidir. İzâfet-i beyâniyye, gozeşte mâzî-i nakli geçmiş demek. Mî-kerdem Hikâye-yi ḥâl mâzî eyler idim demek. Ve 'âṭife ber şıla 'omr izâfeti beyâniyye telef kerde telef eylemiş demek. Amâ burada telef eyledigim ma' nâsınadır. Zira taḥdîri 'omr-i telef kerdei ḥoddur. Te'suf hemze ve sîniñ fetḥalarıyla esef mâddesiniñ tef' il bâbına nakliyle maşdardır. Ğama derler. Mî-hordem Fıḳra-i evveliniñ kâfiyesine muvâfıḳ olsun için ḥây-i revm ḍamme ile oḳumaḳ îcâb eder. Ḥorden ekel ma' nâsınadır. Seng izâfeti lâmiyye mecâzen, serâce serâyiden muḥaffef olan serâ lafzınıñ taşğiridir ki ḥâne demek. İzâfet-i beyâniyye, dil gönül râ edât-ı mef' ül be isti'âne elmâs bir zî-ḳıymet cevherdir ki hep şarb u muhkem cevâhiri aniñla dilerler. Cenâb-ı Sa' dî'niñ kelâmı da bu ma' nâyı imâ eder. İzâfeti müşebbehiniñ müşebbihe izâfeti nev' indendir. Âb izâfeti lâmiyye, dide çişm ma' nâsına hikâye-yi ḥâl mâzî diler idim demek. Ve 'âṭife, in beyitlere işâret munâsib müfâ' ale bâbından ism-i fâ' ildir. İzâfeti mef' ülünedir. Hâl İzâfeti lâmiyye, hod kendi, mî-goftem hikâye-yi ḥâl mâzî söyler idim demek. În-beyithâ muḳavvel ḳavl, munâsib-i ḥâl-i hod muḳavvel ḳavlden ḥâldir. Bu dört fıḳrâ yekdiglerine ma' tûf olmaḡla üslûb u şıla dâḥil olduḡ için muttâşıl yazılmışdır. Zira 'ilm-i me'ânide zıkr olunduḡ üzere vaşl cümlelerden ba' zısını ba' zı âḥâr üzere 'atf ve faşl cümlelerden ba' zısınıñ ba' zısı üzere 'atfını terke derler. Beynelerinde tükâbel-i 'adem ve meleke vardır.

[28] {meşnevî} her dem her sâ'at ez-'ömr 'ömürden mî reved gitdi. nefesî
Bir nefes çün nigeh mî konem çünkü baḳdım. nemând Ḳalmamış. besî Çok iy ki ey
ol kimse ki pencâh refit elli gitdi. u der ḥ'âbî ḥalbuki uyḳudasıñ. meger in penc rûz
me'mûl ki bu beş günde der-yâbî esbâb-ı aḥreti tedârik idesiñ. ḥacil ânkes ki maḥcûb
ol kimsedir ki refit gitdi. ü kâr nesâht ve iktisâb-ı a' mâl-ı ḥayriyye etmedi. kûs-i rihlet
göç tavelunu zedend çaldılar. u bâr nesâht ve esbâb-ı aḥreti tehiyye' etmedi. ḥ'âb-ı

nūşīn-i bāmdād-ı rahīl güç irtesiniñ tatlu uykusı bāz dāred māni' dir piyāde rā yayanı zi-sebīl yoldan her ki herkimse ki āmed geldi.

Her edāt-ı isti' āb, *dem* vakit, *nefesī* yāsı vaḥdetdir. *Cūn* vāv-ı resmiyye ile edāt-ı ta' līdir. Çünkü ma' nāsına, *nigeh mī-konem* muzāri' mütেকellimbaḳdım demek. *Ne-māned* Māzī nefy ḳalmadı demek. *Besī* Yāile ve bes, yāsız ve besā, elif ile çok demek. *Ey* Ḥarf-i nidā münādī maḥzūf olduğundan taḳdīri ey āngēh ki, *ki* ḥarf-i rābīta şıfat, *pencāh* esmā-i a' dāddandır, Elli demek. Murād 'omrūñ ekşerīdir. *Reft* Māzī, *ve* ḥāliyye veyā 'āṭife, *der* zarfıyye *h'āb* uyḳu ve rü'yāya derler. Bunda ḡafletden kināyedir. *Meḡer* Edāt-ı temenni me'mūl ve mercūdur ki demek. *Īn penc-rūz* 'Ömrūñ aḳlı murāddır. *Deryābī* Deryaftēn maşdarından muzāri' muḥāṭab müfredi deryābed gelir. *Hacil* Ḥāniñ fetḫi ve cīmiñ kesriyle şıfat-ı müşebbehedir. Utanmaḳdan ḥāşıl olan ḫayret ve dehşete derler. Ve bunuñ maşdarı ḫāniñ ve cīmiñ fetḫalarıyla ḫacel gelir. *Ki* edāt-ı rābīta, *ne-saḫt* māzī' nefy lūgatde yapmadı demek. Amā isti' mālde ḫāşıl eyledi ma' nāsına, *kūs* bir nev' büyük ṭāvelidir. İzāfeti lāmiyye, *rīhlet* rāniñ kesri ve ḫā-i mühmileniñ sukūnu ve lāmiñ fetḫiyle göçmek ma' nāsına, *zened* māzī cem' i fā' ili kūsī çalanlardır. *Ve* ḥāliyye, *bār* yük ma' nāsına rīhlet zedend kelimesiniñ mef' ūlü, nār daḫi ne-sāḫtekiñ *hā'b* uyḳu izāfeti beyāniyye *nūşīn* terkīb-i nisbī zira ya ḥarf-i nisbet ve nūn daḫi yā-yı nisbeti te'kīd için gelmişdir. İmdi nūş bāle ve her ṭatlıya ıtlāḳ olunur. Amā şimdi şīrīn gibi ṭatlı ma' nāsında müsta' meldir. İzāfeti lāmiyye, *bām-dād* bām gibi ırte ma' nāsında izāfeti lāmiyye, *rahīl* göçmeniñ ismi, *bāz dāred* dāşten maşdarından muzāri' dir. Be-ḫasbü'l-isti' māl māni' olur demek. *Piyāde* yayān *rā* edāt-ı mef' ūl *zi* beyāniyye *sebīl* yol Cenāb-ı Sa' dī lezāiz-i dūnyeviye ile meşḡul olan kimse iktisāb-ı zāḍrāḫ āḫrete destres olamayacağını beyān buyurmuşdur.

[29] *'imāretī nev' bir cedīd binā saḫt düzdü. reft Gıtdi. u menzil ve bināyı be-digerī bir ḡayrısına perdaḫt terk eyledi. v'ān digere ve ol digeri daḫi, puḫt pişirdi. hem-çünīn hevesī Böyle bir hevesi v'īn 'imāret bu dūnyā be-ser nebord ḡāyete iyletmedi. kesī Bir kimseye yār-i nā-pāy-dār sebātsiz yarı dūst medār dost ṭutma dūstī-rā dostluḡa neşāyed yaraşmaz. Īn ḡaddār bu dūnyā nīk u bed iyi ve fenā buḫleti*

*çün çünkü hemî bibāyed mord olacaktır hunük sa' ādetli ān kes ki o kimsedir ki gūy-
ı nūkī iyilik topunu bord eyletdi.*

‘*imāret* fi‘l-aşl ‘aynıñ kesriyle şulāşınıñ bāb-ı evvelinden maşdar olub bir nesneyi ma‘mūr eylemek ma‘nāsınadır. Şoñra bināda isti‘māl eylemişlerdir. *Ye* Vaḥdet, *nev* nūnuñ fetḥi ve vāv-ı aşliyye ile cedīd demek. *Saht* Māzī düzdü ve yaptı demek. Mużāri‘ sāzed gelir. *Por daht* fi‘l-i māzī temām eylemek taḥliyye meyānında lafz-ı müşterekdir. *Menzil* mef‘ülün şariḥi, *be-diger* ğayr-ı şariḥi, *ye* vaḥdet, cümlesi fi‘liyyedir. Ve mużāri‘ i pordāzed gelir. *Ve ān diger* Beyit-i müteḳaddemde muḥarrer olan digerdir. *Poht* Māzī, *hem* edāt-ı te‘kīd, *çünin* böyle demek. Yekī ‘imāret binā-eylemege işāretdir. *Ve in* ‘*imāret* Murād-ı dünyādır. Ne-bored kelīmesiniñ muḳaddem mef‘ülüdür. Ve be-ser ğayr-ı şariḥi *kesī* fā‘ili veyāḥud in ‘imāret mübtedā ne-bored ḥaberi ve kesī ne-borediñ mef‘ülün şariḥi ve beser ğayr-ı şariḥi *yār* yoldāş, izāfeti beyāniyye, *nā* ḥarf-i tevşif-i nefy *pāydār* dāştenden vaşif terkibi, lügat ḥaşbīyle ayak tutucu demek isede, isti‘mālde şābit ḳadem ma‘nāsınadır. *Medār* Nehy-i ḥāzır yār mef‘ülü evveli, düst şānisi, *dūstī* yāsı maşdāriyye *rā* edāt-ı mef‘ül, *ne-şāyed* şāyisten maşdarından nefy-i istiḳbāl, *in ğidār* pek vefāsız demek. Ve mu‘aḥḥār mübtedā, *ne-şāyed* muḳaddem ḥaber düstī-rā ne-şāyed iñ mef‘ülüdür. *nīk* İyi, *bed* fenā *çün* edāt-ı ta‘lil, *hemī* edāt-ı te‘kīd, *be-bāyed* fi‘l-i müstaḳbel müfred ğā‘ib *mord* māzīdir. Maşdar ma‘nāsına zira māzī mużāri‘e muḳārin oluḳda maşdar ma‘nāsını ifāde eder. *Honuk* Ḥānıñ ve nūnuñ ḥammıyla şoğuḳ ile mübārek meyānında müşterek lafızdır. *Ān* ism-i işāret, *kes* kimse, *ki* rābiḥa, *kūy* top, beyāniyye *nekī* yāsı maşdar, *bored* fi‘l-i māzī iyilik topunu dünyā meydānından ḳapmaḳdan murād, dünyādan ḥayrāt u ḥasenāt ile getmektir. Bunuñ beyānı şu vecihledir ki bir topu bir meydānıñ ortasına vaz‘ ederler. Ve ol meydāna ḥudūd ta‘yīn ederler. Ve birḳaç uzun çevgānlı ve atlı bu topu çelerler. Ve her ḳanğı kimse mezkūr topu ta‘yīn edilen ḥudūddan iḥrāc eder ise sā‘irine ğālib oluğundan devlet anıñdır. Ve bored kelīmesiniñ fā‘ili kese rāci‘dir.

[30] *berg-i ıyşī ḥayāt-ı ebedī esbābını, be-gūr-ı ḥiṣ ḳabrine firist gönder. kes Kimse neyāred getirmez. zi-pes-i tū senden şoñra pīş firist ileriden gönder. ‘ömr*

‘Ömr-i insân berfest kâr gibidir .ü âftâb-ı temûz Ve mâh-ı temmûzuñ güneşi endekî
mând az bırağdı. h̄ãce Halbuki Sa‘dî ğurre mağrûr henuz el-ân iy tehi-dest refte ey
eli boş gitmiş. der bâzâr Pazara tersemet korkârim sen pür ne-yâverî tolu getirmezsîñ
destâr mendili

Berk bâniñ fetħi ve rânîñ sukûnu ve kâf-ı ‘Acemle yaprağa ve yol ve sefer-i
esbâb ve hâzırlığına itlâk olunur. ‘İs ‘Aynîñ fetħi ve yânîñ sukûnuyla dirlik ve
hayâtdır. Ye tenkîr, be şıla, kûr kâf-ı ‘Acemîniñ ðammıyla kabir, h̄ĩs vâv-ı resmiyle
kendi ve kûr lafzınıñ h̄ĩşe izâfet ve ‘adem-i izâfeti cã’izdir. Ferest Feristâdenden
emr-i hâzırdan gönder ma‘nâsına, ne-yâred nefy-i istikbâl ne-yâverdden muhâffefdir
getirmez demek. zi ezden muhâffef, pes soñra izâfeti lâmiyye, tû zamîr-i hışâb, piş ön
ve ileri ma‘nâsına ve zürüfdandır. Kûdâm gibi, ‘omr ‘aynîñ ðammı ve mîmiñ
sukûnuyla bunda yâş ma‘nâsınadır. Ve ‘aynîñ ve mîmiñ ðammeleriyle de lügâtdir.
Ve mübtedâ berfest haberi tağdiri ‘omr çün berfest olub mübâlağa kaçdıyla edât-ı
teşbiyye terk olunmuşdır. Ve berf kâra itlâk olunur. Ve ‘âtıfe veyâ hâliyye, âftâb
güneş-i temmûza izâfet-i ednâ melâbise ile lâmiyyedir. Ve mısrâ‘-ı şâniye merhûn
olarak mübtedâ-i şânîdir. Endek ez ve mândîñ muğaddem mef‘ülü, ye tenkîr mând
mâzîdir. Nûnuñ sukûnuyla ve lâzımla müte‘addî meyânında müşterek ef‘âldendir
ğaldı ve koydı demek. Ve fâ‘ili âftâba râci‘ olub cümlesi cümle-i fi‘liyye olarak
mübtedâ-yı şâniye haberdir. Ve Hâliyye h̄ãce bunuñ gibi yerlerde ta‘zîmi vâcib olan
kesâne ve vüzerâya derler. Ve mübtedâdır. Ğarre ğaynîñ kesri ve râ-i müşeddede ile
ğablet ma‘nâsına ve Cenâb-ı Sa‘dî bu beyitte ‘ömrü tîz-i mürûr eylemede mâh-ı
temmûz güneşîñ harâretinden der-‘akeb arıyan kâra teşbiyye eylemişdir. Murâd-ı
mürûr-ı eyyâm u azmına ‘omr-i insânı itmâm eylediginden ğaflet üzere
bulunmamalıdır demek ister. Ey Harf-i nidâ, münâdî mağzûf olduğundan tağdiri ey
merd-i tehî destdir. Tehî dest Vaşıf terkîbidir. Eli boş demektir ki fağirlikden
kinâyedir. Refte Mâzi-i nakli ve tehî dest terkîbiniñ refteye izâfet ve ‘adem-i izâfeti
cã’izdir. Tersem muzâri‘ mütekellimvağdeh te zamîr-i hışâb korğarım sen demek.
Pur Bâ-i farsîniñ ðammıyla tolu, ne-yâverdi nefy-i istikbâl getiremezsiñ demek.
Destâr Dest-i mâl ma‘nâsınadır. Ki ne-yâverdîniñ mef‘ülün evveli pur şânisi bu

beyitden murād; āhret bazārına hayrāt u ḥasenātsiz ve a‘māl-ı şaliḥātsiz giden kimseden k̄or̄k̄ulur ki cennet ni‘metlerinden maḥrūm olur. dimegi murād eder.

[31] *her ki her kimse ki mezzū‘-ı ḥod kendi ekīnini biḥord yiye ḥīd ḥām vaqt-i ḥirmenş aña vaqt-i ḥarmanda ḥūşe başaḳ bayed-çīd dīvşirmek lāzımdır. māye-i ‘īş-i ādemī İnsānīn māye-yi ta‘īşī, şikemest ḳarından, tā be-tedrīc mī reved ḥattā tedrīc ile gide çī ḡamest ne ḡamdır. ger be-bended Eger bāḡlar ise, çünān ki öyle ki nekeşāyed açılmaz. ger dil eger gönlü ez-‘omr ‘ömürden ber koned ḳopara şāyed lāyīḳdır. ve keşāyid Ve eger açar ise çünān ki öyle ki netevān best baḡlanmaya.*

Her ki taḳdīri herkes ki olub li-eclī‘z-zarūret kes ḥazf olunmuşdur. *Mezzū‘* Sülāşīnīn üçüncü bābından ism-i mef‘ül olub añlamış demek ise de burada ekin murād. Ḥuda izāfeti lāmiyye *be* ḥarf-i te‘kīd *ḥored* māzī yedi demek. *Hid* Vāv-ı resmiye ḥīş vezni üzere ḥaşīle denir. Bu vāva vāv-ı mechūle derler. Şarāḥaten oḳunmayub mā-ḳabli meksūr olur ise ḍammeye imāle edilir. Ḥısm u kendi ma‘nālarına gelen ḥīş kelimesi bu veche üzere imāle ile oḳunur. Eger mā-ḳabli meftūḥ olur ise ḥā‘ce gibi kezālik fetḥa ḍammeye imāle ile oḳunur. Burada ḥīd çīd lafzıyla ḳāfiyye olunduḡundan çīd gibi oḳunur. *Vakt-i ḥermen* izāfeti lāmiyye veyā fi ma‘nāsınadır ve nūnı zarūret-i vezn için sākin oḳunur. *Eş* Kese rāci‘ *ḥişe* beşāḳ ve beāyed fi‘liniñ muḳaddem mef‘ülü, *çīd* cīm-i farsīnīn kesriyle fi‘l-i māzīdir ve muzāri‘e müḳarīn olduḡu için maşdar ma‘nāsınadır. Devşirmek lāzımdır demek. Cenāb-ı Sa‘dī bu beytinde civānlık ‘āleminde hayrāt u ḥasenāta ve a‘māl-i şaliḥeye ‘ömrünü şarf eyleyib lehv u le‘ible taziyē-i evḳāt iden kimselere vaqt-i şeyḥūḥetlerinde olsun tedārik zād-ı āḥretiñ sa‘ī yoluna ihtimām eylemelerini tenbiyye buyurmak murād ederler. *Māye* Sermāye ve muzāfiñ āḥarı hā-i resmiyyeye müntehī olduḡundan bir hemze-i müctelibe getirilmişdir. ve mübtedā ve izāfeti lāmiyye *‘īş* dirlik ve izāfeti lāmiyye *ādemī* yāsı nisbet ifāde eder. İnsī ve cinnī gibi, *şikem* şīnīn kesri ve kāfiñ fetḥiyle ḳarındır ve ḥaber mübtedādır. *Est* edāt-ı ḥaber, *tā* edāt-ı intihā, *be* muşāḥibet, *tedrīc* tef‘īl bābından maşdar, *mī-reved* reften maşdarından muzāri‘ ḥāl fā‘ili ādemīye rāci‘ tedrīc ḡayr-ı şarīḥi ve *ḡam* mübtedā-i maḥzūfuñ ḥaberi, taḳdīr-i bed ū çī ḡamestdır. *Ger* edāt-ı şart *be* ḥarf-i istikbāl *bended*

muzâri‘ maşdarı besten gelir. Cünân Öyle demek ki beyâniyye ne-keşâyed nefy-i istikbâl maşdarı keşûdendir. Ger Egerden muhaffef dil gönül ez beyâniyye ‘omr bir kendiñ mef’ülün ğayr-i şarihi dil şarihi şâyed cezâ-yı şartdır ve maşdarı şâyisten gelir. Ver Edât-ı şart keşâyid keşûden maşdarından muzâri‘ olub fi‘l-i şartdır. Ne-tevân ne-tevând ma‘ nâsına olduğu için best kelimesi mâzîdir maşdar ma‘ nâsına.

[32] gû söyle be-şevî yıka ez-hayât-ı dunyâ hayât-ı dünyâdan dest el çâr tab ‘anâşır-ı erbâ‘ muḥâlif u ser-keş muḥâlif ve itâ‘atsızderler. penc rûzî Bir beş gün şevend olurlar. bâ-hem Yek digeriyle hîş muvâfık ger yekî eger biri zîn çihâr bu dörtten şod ğâlib ğâlib ola cân-ı şîrîn tatlı cânı ber âred çıkarır ez kâlib kâlibden lâ curm zürûri merd-i ‘ârif u kâmil ‘ârif ve kâmil kimse ne-nehed koymaz. ber hayât-ı dunyâ hayât-ı dünyâyâ dil gönül pend-i Sa’dî Sa‘dî’niñ vağtını be-güş-ı cân cân kulâğıyla bişinev diñle reh çünînest yol böyledir.

Gû goften maşdarından emr-i hâzır muzâri‘i guyed gelir. Fânîñ yâya kalbiyle, be harf-i te’kîd, şevî şostenden emr-i hâzır, dest mef’ülün şarihi, ez-hayât-ı dunyâ ğayr-i şarihi cümle muḫavvel ḫavl ve muḫavvel ḫavl ḫavliyle cezâ-i şartdır. Çâr tab Mübtedâ havâ ve mâ’ ve nâr ve şerâb murâd. muḥâlif Müfâ‘ale bâbindan ism-i fâ‘il ve ḫaber-i mübtedâ ve edât-ı ḫaber li ecli’z-zarûret ḫazf edilmişdir. Taḫdîri muḫâlifindedir. Ve ‘Âtıfe, ser-keş vaşif terkibi aşlı keşende-i serdir. Bâş çıkîci ma‘ nâsına, penc esmâ’i ‘adedden beşîñ ismi rûz gündür ye vahdet şevend muzâri‘ cem‘i ismi çâr-ḫab‘a râci‘ hîş ḫaber-i şarihi bâ-hem ğayr-i şarihi ve penc rûzî zarfi veyâ penc rûzî mübtedâ şevend cümlesi ḫaberdur. Ger Egerden muhaffef, şod ef’âl-i nâḫşadan mâzî olub fi‘l-i şart düşmüşdür. Yekî İsmi, ğâlib ḫaber-i şarihi zîn çihâr ğayr-i şarihi ber harf-i te’kîd âred muzâri‘ fâ‘ili yekîye râci‘. Cân-ı şîrîn Mef’ülün şarihi ve cânîñ şîrine izâfeti beyâniyye ve şîrîn tatlı demek. Ez kâlib mef’ülün ğayr-i şarihi cümlesi cezâ’-i şartdır. Ne-nehed nihâden maşdarından nefy-i istikbâl koymâz demek. Merd Fâ‘ili ve âdem demek. İzâfeti mevşûfuñ şifatına, ‘ârif ism-i fâ‘il u kâmil ‘âriza ma‘ tûfdur. Dil Gönül ve ne-nehediñ mef’ülün şarihi, ber hayât-ı dunyâ ğayr-i şarihi cümlesi lâ-cürm mübtedâsına ḫaberdur. Pend Bâ-i fârisîniñ fetḫi ve nûnuñ sukûnuyla va‘z u naşîhatdır. Sa‘dî’ye izâfeti lâmiyye ve bişnev emriñiñ

mef' ülün şarîhi, be harf-i muşâhibet, gûş kâf-ı Fârisîniñ dammıyla kulaqdır. İzâfet-i beyâniyye, cân rûh-ı hayvâniye ve revân-ı rûh-ı insâniye ıtlâk olunur. Ve emr-i mezbûruñ mef' ülün ğayr-i şarîhi, be harf-i te'kîd, şenev emr-i hâzır işit ve diñle demektir. Maşdarı şinden ve şenevden gelir. İsmâ' ve eşağ ma'nâlarına gelir. reh Râhdan muhaffef tarîk-i taşşil zâd-ı âhret demektir. Ve mübtedâ, cünînest hâberi ve fi'l-aşl çün înest olub çün edât-ı teşbiyye ve îñ kıryeye mevzû' ism-i işâret ve sîn u tâ edât-ı haberdır. Hîñ-i terkîbde çün lafzından vâv ve îñ kelîmesinden hemze hâzıf olunub çünînest kalmışdır.

[33] merd bâş insân ol! u birev *Ve git ba'd ez te'emmül-i îñ ma'nâ bu ma'nâyı tefekkürden sonra maslahat ân didem ki anı münâsib gördüm ki der-nişînem-i 'uzlet halkdan inkıta' mekânında nişînem oturayım ve dâmen ve etegimi ez-şohbet müşâhibetden ferâ hod kendime çînem devşireyim. ve defter* *Ve defter-i lisânı ez goftehâ-yi perişân saçma sözlerden bişüyem yıkayayım ve min-ba'd ve men ba'd perişân saçma negüyem söylemeyeyim*

{beyit} *zebân-bürîde dili kesik be-küncî bir köşede nişeste oturmuş. şümmün büküm Şağırlar ve dilsizler bih iyidir ez-kesî ki bir kimseden ki nebâşed olmaya zebâneş anîñ lisânı ender hükm hükümde*

Merd âdem, bâş emr-i hâzır, ve 'âtıfe, be şarf-ı te'kîd, rev reften maşdarından emr-i hâzır git demek. Ve merd-i bâş kelîmesiniñ haberi ve berû cümlesi mâ-ķablîne ma'tûfdur. Ba'd Şoñra demek fârisîce pes derler. Ez Beyâniyye, te'emmül tef'îl bâbından maşdar olub fikr u mülâhazaya derler. İzâfeti maşdarıñ mef' ülüne, îñ ma'nâ murâd-ı ebyât sâbıķanıñ mazmûnu, didem Mâzî mütekellim, ân mef' ülün evveli, muslihat şânisi, ki beyâniyye, der zarfıyye, neşîmen nûnuñ fethi u kesri ile oturacaķ yire derler. İzâfet-i beyâniyye 'uzlet ferâğat u inkıta' ma'nâsına maşdar, neşînem muzâri' mütekellimmaşdarı nişestendir. Ve 'Âtıfe, dâmen dâmân gibi etektir. Ez Beyâniyye, sohbet kudret vezninde maşdardır. ferâ Bâ-i şıla ma'nâsına hod kendi çînem devşirmek ma'nâsına olan çiden maşdarında muzâri' mütekellim, ve 'âtıfe, defter defter-i zebân taķdîrindedir ki muzâfun ileyh maħzûfdur. Ez Beyâniyye goft-i hâ-yi perişân İzâfet-i beyâniyye saçma kelâmlardan kinâyedir. Be

Hârf-i istikbâl, süyem yıkamak ma'nâsına olan şosten maşdarından muzârî' mütekellim, ne-kuyem söylemek ma'nâsına olan goftenden muzârî' nefy-i mütekellimşifat ve şıla delâlet eylemek için bu dört fıkra vâv-ı 'âtiye ile u için muttaşıl yazılmışdır. Zira vaşl-ı 'atf-ı, faşl-ı terk-i 'atıfıdır. zebân-ı beride Bânîñ dâmmıyla berîdenden vaşf terkîbidir. Dili kesik ma'nâsına, be zarfiyye, genc kâf-ı 'Arabîniñ dâmmı ve nûnuñ sukûnuyla köşeye derler. Ye vahdet, sam şâdiñ dâmmı ve mîmiñ teşdîdiyle aşm lafzınıñ cem'idir. hamrâ hamrîñ cem'i olduğu gibi şâğırlar demek. Bikem Ebkemiñ cem'i dilsizler demek. Bih Hüsñ demek. Ez Beyâniyye, kes kimse, ye vahdet, ki harf-i râbi'ta şifat, ne-bâşed nefy-i istikbâl, zebân dil, eş kese râci', ender edât-ı zarf, hukm bunda emir ma'nâsına.

[34] tâ yekî hatta biri ez-düstân ki dostlardan ki der kecâve maḥfe de enîs-i men bûdî muşâhibim idi. ve der hücre Ve hücrede hem celîs müşâvirim idi. be-resm-i kadîm 'Âdet-i kadîm ile ez-der kapıdan der-âmed dâhil oldu. çendân ki Ol kadar ki neşât u mulâ'abet müserret oyununu kerd eyledi. ve bisât-ı mudâ'abet Ve laḥîfe düşkünü, güsterd döşedi. cevâbeş negoftem Aña cevâb dimedim. ve ser ez zânû'-yı 'ibâdet ve başı 'ibâdet dizinden, ber negiriftem kaldırmadım. rencide İncinip, nigeh kerd baḫdı. ve goft Ve dedi.

{kıt'a} künûnet ki şimdi ki seniñ, imkân-ı güftâr tekellüme kudretiñ hest vardır. bigû Söyle Ey birâder! Ey birâder! be-luḫ u hoşî Lüḫ u mülâyimet eyle

tâ edât-ı intihâ yekî yâ-i tenkît ile birisi demek ez beyâniyye düstân dostuñ cem'i ki harf-i Râbi't-ı şifat der zarfiyye kücâ veh kücâbeh küjâveh küjâbeh-i maḥfa ma'nâsınadır. Zira vâv ile yekdigerine ḫalb olunur. Âv gibi, enîs fe'îl be-ma'nâ-i fâ'ildir. Mizâc ve ḫüy alıḫdırmaḫ. Celîs Bu daḫi fe'îl be-ma'nâ-i fâ'ildir. Hem neşîñ ma'nâsına ve taḫdîr-i celîs men bûdî olub fıkra-i evvelde irâd edilmekle iktifâ eylemişdir. Be Muşâhibet, resm 'âdet-i kadîme izâfeti beyâniyye ez beyâniyye der ḫapu der-âmed dühül eyledi demek. çind ân olḫadar demek ki beyâniyye, neşât nûnuñ fethiyle surûr ve kesriyle neşâtıñ cem'i, mulâ'ibet müf â'ile bâbından maşdardır. Oyun, bisât mufâ'ale bâbından maşdar-ı şânî amâ bunda döşek murâd. mudâ'ibet Bu daḫi evvel-bâbdan maşdar mizâc ve laḫîfe ma'nâsına. Kestered Mâzî

döşedi demek. Cevābeş Zamīr-i yekī ez dustāne rāci‘ zānū dīz, ye izāfiyye ve izāfeti beyāniyye, ta‘abbud hizmet ve kulluk, ber giriftem kaldırmadım demek. Rencide İncinip demek. Bunuñ gibi hā-i resmīlere hā-i tertib derler. Nigeh kerd Nūnuñ kesri ve kāf-1 ‘Acemīyle fi‘l-i māzīdir. Nazar eyledi demek. Zira nigh lafzıyla terkīb eylemişdir. Kunūn Kāf-1 ‘Arabīniñ ve nūnuñ dammiyla el-ān ve şimdi demektir ki, hemzeniñ fetħiyle eknūn lafzından muħaffefdir. Et Hıtab, ki harf-i beyān, imkān maşdarıñ mef‘ülüne izāfeti kabīlindendir. güftār fi‘l-aşl vaşif terkībi olub söz getirici ma‘nāsına şoñra mecmū‘-ı mürekkeb-i kelāmda isti‘māl eylemişdir. Be Te‘kīd, gū kāf-1 ‘Acemiñ dammiyla goften maşdarından emr-i hāzır, be muşāhibet, lutf mülayimet ve ‘ātıfe, h’ış vāv-ı resmiyle lütfuñ ‘atf tefsīridir ve hā-i mu‘ceme li-ecli‘l-kāfiye revm-i damme ile okunur. Ye maşdariyye.

[35] *ki ferdā zira yārın çü peyk-i ecel çünkü ecel muħbiri der-resed erişe be-hükmi-zarūret tab‘ī zebān dili der-keşī çikerseñ yekī biri ez mute‘allıkān-ı meneş müte‘allıklarımđan aña ber haseb-i vākı‘a ‘uzletiñ aşlını muttali‘ gerdānīd ki bildirdi ki fülān Sa‘dī ‘azm kerdeest kaçd etmişdir. ve niyyet cezm ki Ve kaç‘ıyyen niyyet eylemişdir ki bakıyye-i ‘ömr bakıyye-yi ‘ömrünü der-dunyā dünyāda mu‘tekif nişined mu‘tekif oğura ve hāmūşī ve sukūtu güzined ihtiyār ede tü nīz sen daħi eger tūvānī eger kādīr iseñ ser-i h’ış gīr bāşınıñ tedārikinde ol! ve rāh-ı mucānebet ve ictināb yolunu pīş teccüs eyle.*

Ki ta‘līl ferdā yārın demek. Cū Ta‘līl, peyk bā-i ‘Acemiñ fetħiyle muħbir ma‘nāsına ecel lafzına izāfeti beyāniyye veyā lāmiyyedir. Murād Cenāb-ı ‘Azrā‘ıdır. Der harf-i te‘kīd, resed rāniñ ve sīniñ fetħalarıyla muzāri‘dir. Erişe demek. Maşdarı resīden gelir. Be muşāhibet, hukm bunda te‘kīd ifāde eder. Der harf-i te‘kīd, keşī çikmek ma‘nāsına olan keşīden maşdarından muzāri‘ muħātab, zebān mef‘ülün şariħi, be-hukm gayr-i şariħi yek bir ye tenkīr ez harf-i beyān mute‘allıkān taqđīr-i merdān-ı müte‘allıkān olub muqadder zevī‘l-‘uqūla şıfat olduğu için elif ve nūnla cem‘i edilmişdir. İzāfeti lāmiyye men zamīr-i mütekellimeş ma‘nāda gerdānīd lafzına maşrūfdur veyā qādīme rāci‘ ber isti‘lā hasb hāniñ ve sīniñ fetħalarıyla aşl u miqđār vākı‘a şeyħiñ halkđan inqıta‘ ve kaçd-ı ‘uzleti murād gerdānīd māzī eyledi

demek. Ki Hârf-i beyân, fülân elfâz-ı kinâyeden olup bunda hazret-i şeyh murâddır. Ve mübtedâ, ‘azm kaçddır. Kerde Mâzî’ naklî est edât-ı haber ve â‘tıfe niyet-i curm infisâh kabûl eylemeyen niyettir. Ve taqdir-i kerdeestdir. Fıkra-i evvelî qarînesiyle hazf edilmişdir. Ve mâ-ğabline ‘atıf tefsiri düşmüşdür. Ki Beyâniyye bakiyye-yi ‘omr lâmiyye mu‘tekif ifti‘âl bâbindan ism-i fâ‘il neşined fi‘l-i muzâri‘ ve ‘âtıfe hâmûş humuş u hâmuş u humûş mişillü sâkıt ma‘nâsına ye maşdariyye gozined geziden maşdarından fi‘l-i muzâri‘ ihtiyâr iyliye demek. Tû Ente gibi zamîrdir. Niz Dağı demek. Eger Edât-ı şart, tevâni muzâri‘ muhâtabdır. Ser Baş u sevdâ ma‘nâları meyânında müşterekdir. Gir Giriften maşdarından emr-i hâzır. Evvele göre ma‘nâ; başınıñ tedârikine bāk. Şâniye göre; sevdâ’-i nefsanî ve ârzü-i tabî‘ atı tut ve zabt iyle ki pây-mâl hevâdiş-i nefis olmayasıñ demektir. Ve ‘Âtıfe râh yol mucâribet müfâ‘ale bâbindan maşdar olup ‘uzlet ve inkişâ‘ murâddır. Piş Bâ-i fârisiniñ kesriyle ön ma‘nâsına olarak fıkra’-i sâbıkaya kıyâsen taqdir-i piş kirdir.

[36] goftâ dedi be-‘izzet-i‘azîm Hudâ-yı ‘azîm haqqiçin u sohbet-i kadîm ki ve ülfet-i kadîm-i haqqiçin ki dem ber neyârem teneffüs etmem ve kadem ber nedârem ve âyağımı kaldırmam. meger ângeh ki Elâ ol-vaķit ki sühan söz gofte şevd söyleniyle ber ‘âdet-i mu‘lûf ülfet olunan ‘âdet üzere u tarîk-i ma‘rûf ve tarîk-i ma‘hûd üzerine ki âzürden-i düstân zira dostları incetmek cehlest cehâletdir. ve keffâret-i yemîn Ve keffâret-i yemîn, sehl kolaydır. ve hilâf-ı râh-ı savâbest Ve tarîk-i müsteķîmiñ hilâfidir. ü ‘aks-i re‘y-i ulü‘l-elbâb ki Ve ‘uķelâ re‘yiniñ ‘aksidir ki Zü‘l-fekâr-ı ‘Alî ‘Alî’niñ zü‘l-fikâri der- niyâm kında u zebân-ı Sa‘dî ve Sa‘dî’niñ dili der kâm aģazında tura.

Goft mâzî fâ‘ili yâr-i kadîmdir. E sū‘âl ile cevâb meyânını fark için gelmişdir. Be kâsem ‘izzet-i‘azîm lâmiyyedir. Mişl u nazîri olmayub ‘azîm olan Hudâ’niñ ‘izzeti haqqiçin demek. Ve ‘âtıfe sohbet kadîm mâ-ğabline ma‘tûfdur. Ki Hârf-i beyân, dem ber ne-yârem nefes çıkarmam demek. ‘Adem-i hużûr u qarârdan kinâyedir. Ve kadem ber ne dârem Ve ayak kaldırmam demek. İķâmet ve gitmemekden kinâyedir. Meģer Edât-ı istişnâ ângeh olvaķit demek. Ki Beyâniyye sühan söz gofte şod muzâri‘ mechûl söylene demek. Ber İsti‘lâ ‘âdet mu‘ellif

Cenāb-ı Sa‘dī’yle yār-ı kâdīm meyanında vâkı‘-i muşāhibetdir. ve tarīk-i ma‘rūf ‘Atf tefsiri ki ta‘lil āverden dūstān mübtedā cehlest hāberi ve āzerden kelimesi lāzımla müte‘addi meyanında müşterek-i maşādırdan olub lāzım olunca dūstān fā‘ili bu sûrette murād şeyhiñ incinmesidir. Ve müte‘addi olunca dūstān mef‘ulüdür. Ya‘nī yār-ı kâdīmi incetmekdir ki ‘aqla mülāyim olan budur. Ve güftār-ı yemin mübtedā sehl hāberi cümlesi āzerden dūstān cümlesine ma‘tūfdur. Ve kefarete burada ehl-i şer‘iñ her günāhı izāle için ta‘yīn ve taqdīr eylediği nesne olduğu gibi kefarete-i yemin daği üç gün oruc tutmak veyā on kişiniñ karnını toyurmakdır. ve Harf-i ‘atf veyā hāliyye hılāf şevābiñ nakīzi izāfeti lāmiyye rāh şevāba izāfeti beyāniyye ve muqaddem haber ve ‘aks-i re‘y hılāf-ı rāh-ı şevāb üzere ma‘tūfdur. Evveli Hılāf-ı kıyās zūnuñ cem‘i ve bunūñ hālet-i ref‘i vāv ve naşb u cerri yā iledir. el-Elbāb Lāmiñ dāmmı ve bāniñ teşdidiyle lebiñ cem‘i aşhāb-ı ‘uqūl, zu’l-fikār Cenāb-ı peygamberiñ Hāzret-i ‘Alī’ye ihsān buyurdıkları kılınctır. Ve mu‘ahhar mübtedā neyām kın kām kâf-ı ‘Arābiyle murād ve dimāğ ve çineye derler. Bunda çine demek.

[37] {kıt‘a} zebān dil der-dehān āğızda Ey hıredmend! Ey aqıllı! cīst nedir? kelid-i der-i genç-i sâhib-hüner sâhib-i hüneriñ hazinesi kapısının miftâhidir. çü der Cünkü kapı beste bâşed bağılı ola çü dāned ne bilir kesī bir kimse ki cevher-furūşest çü her şâtıcımıdır yā pılver yā çirçici mi

{kıt‘a} egerçi eger çü piş-i hıredmend ‘ākiliñ bāşında hāmūşī sukūt edebest edebdir. be-vakt-i maslahat vakt-i müşlihatde ān bih ki ol hüsundur ki der sühan kelāma kūşī sa‘y edesiñ. dü çiz İki nesne tıre-yi ‘aklest gazab-i aqla sebebdır dem furū besten sukūt be-vakt-i goften zemān-ı tekellümde u goften ve söylemek be-vakt-i hāmūşī zemān-ı sukūtda

zebān mübtedā der zarfiyye dehān āğız ey harf-i nidā hırmend terkīb-i nasbī ‘aqlıllı demek cīst hāberi kilid kâf-ı ‘Arābiniñ fethi ve kesriyle miftâhidir. Der Kāpı izāfeti lāmiyye genc kâf-ı ‘Aceminiñ fethiyle hazinedir. Kilidiñ der lafzına ve deriñ genc kelimesine izāfetlerinde birer yā baṭnı eşbāt edilir ve yā-i baṭnı muzāfiñ kesresinden mütevellid olan yādır. sahib-i huner Vaşif terkibi ve bu beyit su‘āl ve cevāb şan‘atını müteḍammındır. Çü Ta‘lil der kapı beste bâşed bağılı ola demek

çünkü fariside ism-i mef'ül ef'âl-i 'âmmeniñ birisiyle gelir. *Çi* Edât-ı istifhâm *dâned* bilmek ma'nâsına olan dânisten maşdarından muzâri' *kesî* yâsı vahdetdir. *Ki* Harf-i beyân *cû her furûş* furûhten maşdarından vaşif terkibi cevher şatıcı ma'nâsına *yâ* harf-i terdîd *pîlever* çirçîye derler. Murâd bir kimse tekellüm etmedikce veyâ câhil mi bilinmez. Zira her kimseniñ 'ilm u ma'rifeti kelâmından nümâyân olur. *Eger çî* Bunda ân vaşliyye ma'nâsına *hâmuşî* yâ-yı maşdâriyye ile mübtedâ *edebest* haberi *pîş* ön izâfeti lâmiyye *huredmend* terkîb-i nisbî 'aқıllı demek *be* zarfiyye *vakt-i muslihat* lâmiyye *der* şıla *sühan* sözdür. *güşî* Muzâri' muhâtab *dû* iki *çîz* nesne ve dü çîz mübtedâ *tayre-yi aklest* haberi ve izâfet-i maşdariñ mef'ülüne izâfeti olduğu gibi hemze daği li-ecli'l-izâfe gelmişdir. Ve farisî lisânında tã olduğundan tayreniñ aşlı tîredir ki ğazb u bulânik ma'nâları meyânında müşterekdir. Def' i- iltibâs için ğazb ma'nâsına olan tîreyi tã ve bulanık ma'nâsına olan tîreyi tã ile yazılmışdır ve taқdîri sebeb-i tayre'-i 'aklest dir. *Dem* Nefes *furû besten* maşdar-ı mürekkeb ve nefes bağlamak goften qarînesiyle sukûtdan kinâyedir. *Be* Zarfiyye *vakt* zemân goften kelîmesine izâfet-i zarfiñ maşdara izâfeti nev' indendir. *Ve* 'Âtife *goften* dem furû besten üzerine ma'ţufdur. *Be* Zarfiyye *vakt-i hâmuşî* kezâlik zarfiñ maşdara izâfetidir. Zira yâ maşdâriyyet için.

[38] *fi'l-cümle hâşıl-ı kelâm zebân ez-mukâleme dilimi aniñla söyleşmekden der-keşiden çıkmeye kuvvet nedâstem muқtedir olamadım. ve rüyî Ve yüzümü ez-muhâvere-i ü aniñ muşâhibetinden gerdâniden döndürmege mürüvvet nedâniştem mürüvvet bilmedim. ki yâr-ı muvâfık bûd Zira yâr muvâfık idi. ü muhibb-i şâdıq Ve muhibb-i şâdıq idi.*

{beyit} *cû* çünkü *ceng-âverî* uğraşıcısıñ. *bâ-kesî* Bir kimse ile *ber-sitîz* 'inâd ile ki *ez-vey* ki o kimseden *güzîret büved* zarûretsizligiñ ola. *yâ gürîz* Ya nefretiñ ola *be-hükmi-j zarûret* Bi'z-zurûr *sühan gofem* mukâleme eyledik. *ve teferrüc-künân* Ve aқlanarak birün *refîm* tışârı gittiñ. *der fasl-ı rebî' ki Zamân-ı bahârda ki savlet-i berd* sođuđuñ şiddeti.

fi'l-cümle hâşıl kelâm *zebân* dîl *ez* beyâniyye *mukâleme-i ü* muhâvere-i ü gibi izâfeti maşdariñ mef'ülüne ve zamîr-i yâr-ı kağîme 'â'id ve mukâleme

muhâvere mişilli mufa‘ale bâbından maşdar olub iki kişi meyânında kelâmın devrânına ıtlâk olunur. *Der* Harf-i te‘kîd *keşiden* çıkmek ma‘nâsına maşdar, zebân mef‘ülün evvel-i şarihi ez-mukâlime ğayr-i şarihi *ne-dâstem* mâzî’ nefy *kuvvet* mef‘ülü *ve* harf-i ‘atf *gerdâniden* kâf-ı fârisiyye ile maşdardır. A‘râz ma‘nâsına, *rüy* mef‘ülün şarihi *ez- muhâvere* ğayr-ı şarihi *ne-dâniştem* mâzî’ nefy *muruvvet* mef‘ülü *ki* harf-i ta‘lîl *būd* mâzî *yâr-ı muvâfik* mef‘ülü *ve muhibb-i sâdik* ‘atf tefsîridir. *Cû* Ta‘lîl *ceng-âver* vaşf terkibi *ye* hıttâbiyye *bâ* müşâhibet *kes* kimse *ye* vahdet *be* harf-i te‘kîd *setiz* emr-i hâzır *ki* harf-i Râbıt-ı şıfat *ez* beyâniyye *vey* ü gibi zamîr-i ğâ’ibdir. *Gozîr* kâf-ı ‘Aceminiñ dâmmı ve zâniñ kesriyle zarûretsizlik ma‘nâsına ism-i maşdar, nâ-dâhil olduĝda zarûret ma‘nâsını ifâde eder. *Te* Hıttâb *yâ* harf-i terdid *gorîz* emr-i hâzır bunda nefret ve kaçma ma‘nâsına ‘arâbide nazîri “be-dû” “lâ-bed” kelîmeleri ve maşdarı girihtendir. *Be* harf-i müşâhibet *hukm* bunda te‘kîd ifâde eder. *teferruc künân* Elif ve nûn mübâlaĝa ma‘nâsını ifâde eder ve teferruc vaşif terkibi tenezze ve teserrür ederek demek. *Bîrûn* Taşra *reftîm* reften maşdarından mâzî mütekellimme‘â’l-ğayr *der* tarafıyye *fasl-ı rebî’* bahâr demek *ki* harf-i Râbıt-ı şıfat *savlet* bir kimseniñ üzerine şıçrayıp hücûm eylemekdir. Ammâ bunda şiddetden ‘ibâret izâfeti maşdarıñ fâ‘ilinedir. *Berd* Bâniñ fetihiyle şoĝuĝdur.

[39] *ârâmide būd sukûnet bulmuş idi. ve evân-ı devlet-i verd* *Ve gülün zamân-ı saltanatı resîd erişmiş idi.*

{beyit} *pirâhen-i berk* *yapraĝ gömlegi ber-dırahtân* *âĝaclar üzerinde çün câme-i ‘ıyd-i nîk-bahtân aşhâb-ı devletiñ bayram libâsı gibi idi.*

{kıt‘a} *evvel-i Ürd-i behişt mâh* *sene-i celâliyye nisân mâhınıñ evveliydi.* *bülbül-i güyende bülbül ötücü idi.* *ber- menâbir-i kuzbân* *Minber gibi olan dallarında ber gül-i surh kırmızı gül üzerine ez-nem* *çiyden üftâde düşmüş idi* *le ‘âlî inciler.*

ârâmide būd sâkin olmuşdı ma‘nâsına hikâye-i mâzîdir. *Evân* Zamân, izâfeti lâmiyye *devlet* saltanat, izâfeti lâmiyye *verd* vâviñ fethi ve râniñ sükûnuyla gül ma‘nâsına *reside* mâziden şasemdir ve verd lafzına devlet-i isnâd-i gül çiçikleriñ sultânı olduĝu için *pirâhen* elif ile ve elifsiz gömlege derler. İzâfet-i beyâniyye *berk*

bāniñ fethi ve rāniñ sukūnuyla yaprakdır ve pirāhen-i berk mübtedā-i şānī-i haberdir. *Ber* isti' lā *direht* āğac *ān* edāt-1 cem' *çün* teşbiyye *cāme-i 'id* lāmiyye *nīk-baht* vaşf terkibi taqdiri merdān-1 nīk-bāhtāndır. *Āred-behişt māh* Rūmī aylarından māh-1 nīsāndır mışra' māhāy-1 nīsān āyı adıdır āred-behişt *celāl* ma' lūm ola ki Sultān-1 Celāleddin Melikşāh ibn Arslan Selçūkī dörtyüz yetmiş beşinci senesi māh-1 Ramazāniñ sekizinci günü taht-1 salţanata cūlūs eyledikde, 'omr-i hıyām ile ba' zı hūkemā-i eslāf tārīhine ihtiyācımız olduğundan i' tibār itmeyelim dediklerinde, cümle erkān buña rızā gösterdiler. Bu şüretde ol şāhiñ taht-1 salţanata cūlūs gününü ve āyını ve senesini tārīh-i i' tibār ve aylarınıñ esāmisini i' tibārda *ye* nisbet *būlbūl* mübtedā *gūyende* haberi ve burada mecāzen nālende ma' nāsına *menābir* mimiñ kesriyle olan minber lafzınıñ cem' idir ki alet-i irtifā' dır. *kazbān* kāfiñ ḍamm u kesriyle kazbıñ cem' i budāk ma' nāsına ammā beyt-i ātiyedeki ğazbān lafzına tevāfuḳ eylesin için kāf meftūḥ okunur. *Ber* isti' lā *gūl-i sorḥ* beyāniyye ve kırmızı güldür. *Ez* Beyāniyye *nem* çiydir şabah vakti yağar. *üftāde* Vāv ile ve vāvsız ism-i mef' ūldür düşmüş demek. *lālī* Elif-i memdūde ile lü' lü' nūñ cem' i inciler demek.

[40] *hemçü 'arak teriñ düştüğü gibi ber 'ızār-1 şāhed-i ğazbān hışm-nāk maḥbūbuñ yanağı üzere seb-rā geceleyin be-būstān-1 yekī biriniñ bostānında ez-dūstān dostlardan ittifāk mebit geceleme ittifākı üftād vāki' oldu. mevzū'-1 hoş-1 hurrem Bir güzel ve müzeyyin mevzu' idi. ü dırahtān-1 dil-keş Ve anıñ gönül çekici āğaçları derhem yekdigesine qarışmış idi. göfti ki Der idiñ ki, hurde-i minā sırça ufaqları ber-hākeş anıñ toprağı üzre rihte dökülmüş idi. ve 'ıkd-i süreyyā Ve ülker yıldızınıñ boğumu,*

Hem edāt-1 te' kīd *çü* edāt-1 teşbiyye *'arak* ter *'azār* yanāk izāfeti lāmiyye *şāhid* maḥbūb-1 dilārām, izāfeti beyāniyye *ğazbān* 'ātşān vezni üzere şıfat-1 müşebbehe olub ğazablı demek. Cenāb-1 Sa' dī bu beytinde kırmızı gülü ğazabından kızarar nev civāniñ cemāline ve gülüñ üzerine düşen nem u çiyi daḥi cemāliniñ üzerindeki der dānelerine teşbiyye itmişdir. Ve bu teşbihe teşbiyye-yi muḥlaḳ derler. Zira güli ruḥ-1 maḥbūba ve ruḥ-1 maḥbūbı güle ve çiyi ' arak-1 cānāna veyā ' aksiyle cemāl-i maḥbūbı güle ve ' arak-1 cānāni çiyeye teşbiyye cā' iz idi. *Seb* gece *rā* edāt-1

meʿ ũl *be* zarfıyye *būstān* vāv ile Fārisī, vāvsız ʿ arābīdir. Cennet maʿ nāsına izāfeti lāmiyye *yeki* yāsı tenkīr ifāde eder. *Ez* Beyāniyye *dūstān* dost lafzınıñ cemʿi *ittifāk* ve-“fā-ka” maddesiniñ iftiʿāl bābına nakliyle maşdardır. *Mebītu* “bā-te” “ye-bī-tu”dan maşdar-ı mīmīdir. Beytütet; yaʿ nī gecelemek maʿ nāsına *üftād* māzī vākiʿ oldu demek. *Mevzū* ʿ İsm-i mekān *ye* vaħdet *h* ʿ *īs* güzel *ve* ʿ ātıfe *hurem* hāniñ ɗammı ve rā-i müşeddideniñ fetħalarıyladır. Lākin lisān-ı fārisīde teşdīd olmadığından teşdīd ğalbe-i istiʿ mālden nāşīdir. Lüğātdē şād u lisān Türkīʿde ıutlu maʿ nāsına lakin bunda āb u ıimen u ıiıekle müzeyyin maħal murāddır. *Direħtān* Direħtiñ cemʿi, izāfeti beyāniyye *dilkeş* ğönül ııkici maʿ nāsına, keşīden maşdarından vaşif terkībi. *Dirhem* mümtezic demek isede bunda āğaclarıñ şıklığından ve dallarıñ ve budaklarıñ yekdigesine kemāl-i mertebe itsālinden ʿ ibāretdir. Bu iki fıķra ol mevzūʿ uñ ıimenzār olan mevķīʿle āğaclarıñ meyvesinde kesretini tavşīfdir. *Goftī* Şarḫ-ı maħzūfa cevāb taķdīri eger dīdi goftī dir. *Ki* Beyāniyye *ħorde* ũfaķ, izāfeti beyāniyye *mīnā* yeşil şırıa *ber-ħākeş* zamīr-i mevzūʿ a rāciʿ *rīħte* dökülmüş maʿ nāsına, ism-i meʿ ũl ʿ *ukd* bunda boğum maʿ nāsına, izāfeti beyāniyye *sureyyā* şāniñ ɗammı ve rāniñ fetħiyle Fārisīde pervīn gibi ũlker yıldızına derler.

[41] *ez-tārekeş ol āğaclarıñ başından der-āviħte aşılmış idi.*

{kııʿa} *ravzātūn bir bağcı idi. māʿ ũ nehrihā Āniñ nehriniñ şuyu selsāl ħaff devħatūn bir āğaılık idi. secʿ ũ tayrihā Āniñ kuşlarınıñ şadāsı, mevzūn vezinli idi. ān pūr O taraf ıolu, ez-lālehā-y reng-ā-reng renk renk lālelerden, v ʿ in pūr ve bu taraf ıolu ez-mīvehā-yı ğūn-ā-ğūn dürlü dürlü meyvelerden bād rüzğār der-sāye-yi direħtāneş būstāniñ āğacları ğölgesine ğüsterānīded veşemiş ? ferş-i buķalemūn buķalmūn şeklinde fūruşu*

Ez beyāniyye *tārik* tāniñ ve rāniñ fetħasıyla tepeye ıtlāk olunur. *Eş* Direħtāna rāciʿ *der* ħarf-i teʿkīd *āviħte* aşılmış maʿ nāsına ism-i meʿ ũl ıimeniñ envāʿ-ı şükūfe ile mūlemmaʿ olmasını lemʿ āniyetde yeşil şırıaya ve direħtāniñ dalları ũçundan elmā u emrūd u kirāz u ğāyrı meyveleriñ ııp ııp olan ıiıığını ʿ aķd şūreyyāya teşbiyye eylemişdir. *Ravzātun* Lüğātdē ıimendir. Burada zīkr olunan bustān murāddır ve mūbtedā-i maħzūfuñ ħaberi olub taķdīri ħiye ravzātūn dūr. *mā*ʿ Şu, izāfeti lāmiyye

nehr hā ravzāya rāci‘, zamīre izāfeti lāmiyye *selsāl* hafif ve hāberdir. *Dūhtun* Ölü ağaca derler ve ism-i cins olub kalīle ve keşire şāmildir ki keşret-i eşcār-ı eyyām eder. Bu daği müntedā-yı mahzūfuñ haberidir ki hiye dūhtün demektir. *Seci‘-i tayr hā* Mübtedā ve zamīr-i dūhteye rāci‘dir ve seci‘ bunda muṭlak üzere denilir ve tayr uçmakla kuş meyānında lafz-ı müsterekdir. İzāfetleri lāmiyyedir. *Mevzūn* Haberi ve mā‘-i nehr cümle-i ismiyyesi ravzaya ve seci‘-i tayrhā cümlesi daği dūhteye şıfat vākı‘ olmuşlardır. *ān* İşāretidir ravzaya. *Por* Tolu *ez* min-i beyāniyye ma‘nāsına *lālehā-yi reng-a-renk* muhtelif lālelerden ‘ibāretidir. *Vīn* aslı ve īn olub hemzesi vaşilla sākiṭ olmuşdur. İşāretidir dūhteye *miyye* yemiş *hā* edāt-ı cem‘i *ye* izāfiyyedir. *bād* Mübtedā *der* zarfiyye *sāye*’ gölge ve hemze izāfet için gelmişdir. *Direhtāneş* Zamīr-i büstāne rāci‘ *kesterānided* māzi‘ nakli ve edāt-ı ta‘diye olan elif ve nūn zarūret-i vezniçin gelmişdir. Zira kesterede kelimesi müte‘addi olduğundan edāt-ı ta‘diyeye ihtiyācı yokdur ve haber-i mübtedādır. *Furuş* Döşenen nesneye ıtlāk olunur. *Bukalmūn* Bir nev‘i kumāşdır ki her ne taraftan bakılır ise bir dürlü ya‘nī elvān-ı muhtelif şeklini gösterir. Cenāb-ı Sa‘dī bunda rüzgār hareket eyledikçe çimenler üzere dökülen şükūfeler ile çimenler arasında bulunan rengārenk çiçikler yekdigerlerine ihtilāt idince hāşıl eylediği gūn-a-gūn hūsn-i manzarayı her bir taraftan bir dürlü görünen hāleyi zemīne döşenen kumaş-ı bukalemūna teşbiyye etmişdir.

[42] *bamdādān ki ertesi günü ki hātır-ı bāz āmeden* ‘avdet etmek fikri *ber-re ‘y-i nişesten oturmak re ‘yi üzere gālib āmed gālib geldi. dīdemeş Ol yāri gördüm. dāmeni Bir etek gül u reyhān gül u feslegen, u sunbul ve sūnbül u zaymurān ve sultān feslegenini ferāhem āverde toplamış. ve ‘azimet-i şehre Ve şehre kāsde kerde eylemiş. goftem dedim gül-i büstān-rā bostān gülünūñ cūnān ki ancēlīn ki dānī bilirsīñ bekāyī nebāşed bir qarārı olmaz. ve hukemā Ve ‘uḳelā gofteend demişlerdir. herçi Her nesne ki nepāyed sebāt etmeye dil-bestegī-rā gönül bağlamağa neşāyed yaşımaz. goftā O dost dedi. pes tarīk cīst Bu şuretdē yol nedir? goftem dedim. berāy-ı nūzhet-i nāzīrān Ehl-i muṭālā‘anıñ müserretī için u fūşhat-ı hātīrān ve*

zihinleriñ ves'at-için Kitâb-ı Gülistân Kitâb-ı Gülistân'ı tûvânem tasnîf kerden te'lîfine muqtedir.

bamdâdân bamdâd gibi şabâh vaqti, *hâtır* fikr, izâfeti lâmiyye *bâz âmeden* maşdar-ı mürekkeb, *nişesten* maşdar, *âmed* fi'l-i mâzî, muzâri' i âyed gelir. *Didem* Mâzî mütেকellim, *eş* yâr-ı kadîme râci', *dâmenî* yâsı vaḥdet, *reyhân* feslegen, *zeymerân* zâdiñ fetḥi ve yâniñ sukûnu ve mîmiñ ḍammıyla sulṭân-ı berkî iṭlâk olunan bir nev' i feslegendir. *Ferâhim âverde* Mâzî-i nakli devşirmiş. *Ve* 'Âṭife, 'azimet-i *şehr* maşdarıñ mef' ulüne izâfeti, *kerde* âverde gibidir. *Goftem* Mâzî mütেকellim, *gül-i büstân* lâmiyye, *bekây* şâbit u qarârdır ve yâ evvelî nefis-i kelimeden, şâni tenkîrdir. 'ahd-i *gülistân* İzâfeti lâmiyye, *râ* taḥşîş *vefâyî* yâ ve şâniye tenkîr için *hukemâ* murâd erbâb-ı aḳldır. Mübtedâr/ Mübtedâdır. *Gofteend* Ḥaberi *ne-pâyed* nefy-i istiḳbâl *dil* gönül *bestegî* bağlamak *râ* şıla *ne-şâyed* nefy-i istiḳbâl lâyıḳ degil demek. Maşdarı şâyistendir. *goftâ* Mâzî ve âḫârındaki elif su'âl ile cevâb meyânını li-ecli't-tefriḳ getirilmiştir ve fâ' ili yâr-ı kadîme râci' *pes* fâ-i cezâiyye ma'nâsına *tarîk* mübtedâ *çîst* haberi *berây* yâ-yı aşliyye ile edât-ı ta'lîl *nuzhet* kudret vezninde maşdar olub surûr u şâdîliḳdir ve izâfeti fâ' ilinedir. *Nâzirân* Murâd ehl-i mütâla' adır. *Ve* 'Âṭife *fesahat* fânîñ ḍammı ve sîniñ sukûnuyla maşdar olub ve sa' at ma'nâsına izâfeti fâ' iline *hâtırân* elif ve nûnla cem' i idilmesi şâd ḳabîlindedir. *Kitâb-ı Gülistân* Beyâniyye, murâd bu kitâbdır ve berâ' atü'l-istiḳlâl ṭarîḳiyle zıkr edilmiştir. *tevânem* Tevânisten maşdarından muzâri' mütেকellimḳâdirim demek ve kitâb mef' ulün evveli *tasnîf* şânîsi ve tevânem ma'nâ cihetinden kerden maşdarına muḳayyedir.

[43] *ki bād-ı ḫazân-râ guz faşlı rüzgârınıñ ber-varak-ı ü anıñ yaprağına dest-i tetâvül te'addî eli nebâsed olmaya. ü gerdiş-i zamân Ve fûşül-i erba'anıñ te'âḳübü 'ıyş-i Rebî'eş-râ anıñ zemân-ı bahârî zevḳini be-tayş-i ḫarîf göz faşlıniñ haftına mubeddel nekoned tebdîl etmege.*

{meşnevî} *be-çî kâr âyedet seniñ ne işine gelir zi gül tabakî bir açılmış gül. ez gülistân-ı men Benim gülistânımdan biber âl varakî bir yaprak. gül hemîn Gül ancak penç rûz u şeş beş ve altı gün based olur. v'în Gülistân Ve bu gülistân hemîşe*

dā'imā hoş bāşed hoş olur. hālî ki Bir vakitdeki men in sühan ben bu sözü bigoftem dedim. dâmen-i gül Gül etegini biriht dökdü. ü der-dâmedem

K harf-i Râbit-ı şıfat, bād-ı hazân lâmiyye, taqdiri bād-ı faşl-ı hızandır. Râ Taşış ber isti' lā varak-ı ū lâmiyye dest-i tetâvel beyâniyye, murâd-ı zûlm kerdes kerdiden maşdarından ism-i mef' ul izâfet-i maşdarıñ fâ' ilinedir. zemân Murâd füşül-i erba'anıñ te' âkibidir. AYS 'aynıñ fethiyle dirlikdir. Lakin bunda zevk u şafâ murâddır. Be Şıla tayş taniñ fethiyle hıffet ve sebüksârlık demek. İzâfeti maşdarıñ fâ' ilinedir. Harif Taqdir-i faşl-ı harifdir ki güz faşlıdır. Ba' de zâ gerdeş mübtedâ, nekoned cümlesi haberdir. Ve 'ayş haberiñ mef' ulün evvel şarihi, mubeddil şânî-i şarihi be-tiş gayr-i şarihidir. Be Şıla ci edât-ı istifhâm kâr iş âyed muzâri' et mef' ul zira zamir-i mensûb-ı muţtaşıldır. zi-gül Mef' ulün gayr-i şarihi, tabk fâ' ili ve murâd açılmış güldür. Ye Vaşdet be harf-i te' kîd ber emr-i hâzır ve hitâb-ı 'âmdir. Aşz-ı ile demek ve maşdarı bânîñ fethiyle berden gelir. varakî Yâsı vaşdetdir ve murâd bir kâğıddır. Gül Mübtedâ hemîn ancak ma' nâsına penc rûz zarfiyye ve 'âtife şesş penc üzere ma' tûfdur. bâşed Haber-i mübtedâ hemîşe dâ'im h'ış vâv-ı resmiye ile hûb u laţif ma' nâsına, bâşed muzâri' ve cümlesi haberdir. Zira vîn-i gülistân mübtedâdır ve mübtedâ haberiyle mışrâ' -ı evvel üzerine ma' tûfdur. hālî Yâsı vaşdet içindir. Ki Harf-i Râbit-ı şıfat men zamir-i mütekellim in ism-i işâret sühan müşârün ileyhi be harf-i te' kîd goftem mâzî mütekellim dâmen-i gül ednâ melâbise tarihiyle lâmiyyedir. Ya' nî gül etegiñ içinde bulunmak hâsbeyledir ve dökülen etek olmayıb güldür. Be Harf-i te' kîd be-riht mâzî dökdü demek. Ve 'Âtife der şıla dâmenem mîm edât-ı tekellüm.

[44] *Etegame âviht ki yapışdı ki el-kerîmü sehi izâ va'ade va'd eyledikde vefâ ifâ eder. faslî dü Bir iki bâb der-ân çend rûz ol bir kaç günde ittifâk be-beyâz beyâzâ ittifâk üftâd vâki' oldu. der-husn-i mu'âşeret Hüsni müşâhibet hakkında ü âdâb-ı muhâveret ve husn-i muşâvereh hakkında der-libâsî ki bir elfâzda ki mutekellimân-râ Fârisî tekellüm edenleriñ be-kâr âyed işine gelir. ve muteressilân-râ Ve münşileriñ belâgat efzâyed feşâhatı artar. fi'l-cümle Hâşıl kelâm ez-gül-i Bûstân kitâb-ı Bostânıñ gülünden bakıyyetî bir mişdâr mevcûd bûd ki mevcûd idi ki Kitâb-ı*

Gülistân Gülistân kitâbı bi-‘avni’lillahî’l-Meliki’l-Menân sinâyet-i İlähi ile tamâm sod tekmîl oldu. ve tamâm âneğ şevved Ve tekmîl ol vaķıt olur. be-hakîkat ki haķîkatde ki pesendide âyed maķbûl gele. der-bârgâh-ı şâh-ı cihân-penâh cihân şîgıncı şâhıñ dergâhında sâye-yi Kerdgâr Hudâ’nıñ gölgesi ve pertev lutf-i Perverdigâr ve Hudâ’nıñ eşer-i lütfu zahr-i zamân zamânıñ zehîresi ve kehfü’l-emân ve mülteciler mağarası el-mu’eyyed mine’s-semâ’ semâdan zafer bulmuş. el-mansûr ‘ale’l-a‘dâ Düşmanları üzerine ğâlib olmuş. ‘azûdü’d-devletü’l-kâhire düşmanı kahriçin devletiñ bāzısı sirācu’l-milleti’l-bâhire millet-i mu‘tebereniñ nûru.

âviht mâzî muzâri‘ âvized gelir, yapışdı demek. el-Kerîm Mübtedâ eżâ zarfiyye ve ma‘nâ-yı şart-ı müteğammındır. vefâ Mâzî ve cümle-i zarfiyye haber-i mübtedâdır. Fasl Bunda bâbdır. Ye Vaħdet, dû vāv ismiyle iki demek. der-ân Vaşilla okunur. Çind Edât-ı kemiyyet rûz gün ittifâk maşdar be beyâz-ı üftâd murâd-ı taħrîr u kitâbet olunmasıdır. Der Şıla husn-i mu‘âşeret izâfet-i maşdariñ fâ’ ilinedir. Ve ‘Âtıfe edât-ı muhâveret lâmiyye ve muhâvere mukâlimesidir. Der Zarfiyye libâs elfaz u ‘ibâretten kinâyedir. Ye Vaħdet ki râbıta mutekellimân mütেকellimiñ cem‘i murâd. Lisân-ı Fârisiyle mukâlime idenlerdir. râ Tahşîş be-kâr be ħârf-i şıla âyed muzâri‘ ve ‘âtıfe muteressilân murâd-ı ehl-i inşâ efzâyed muzâri‘ artırır demek. gül-i büstân izâfeti ‘ahd-i ħâricîdir. Mezkûr bağçiniñ gülünden demek. Ya‘nî bu kitâbıñ te’lîfi müddet-i ħalîle olub henüz gül mevsimi geçmemiş idi demek. Tercümede beyân olunduğı üzere Bostân kitâbına telmîh daħı olur. Be-kuyyeti Yâsı vaħdet veyâ tenkîr Girdgâr kerden maşdarından terkîb-i fâ’ ilidir. Hudâ murâd, perverdigâr Râb ma‘nâsına kehf mağara el-mu’eyyed muħkem demek. semâya isnâd mecâzide ‘azd ‘aynıñ fethi ve dâdiñ đammıyla ħoldur. Devlete izâfeti lâmiyye, el-kâhiretun devletiñ şifati serâc sîniñ kesriyle ħandîl el-milletun murâd dîn-i islâm el-bâhiretun âyiñ nûru yıldızlarıñ nûruna ğalib olduĝda bahrû’l-ħamere denilir. İmdi bâhara pek rûşen demek.

[45] cemâlü’l-enâm ħalkıñ ħüsnü meħarü’l-İslâm İslâm’ıñ mâ bihi’l-iftihârı Atabek-i a‘zâm lâlâ-i a‘zamdır. şâhenşâhü’l-mu‘azzam Melikleriñ re’isi, mâlik-i rikâbi’l-umem ümmetleriñ boyunlarına mâlik, mevlâ’ü mülükü’l-‘Arab ve’l-‘Acem

‘Arab ve Acem melikleriniñ efendisi sultānu’l-berr ve’l-bahr kıara ve deñiziñ meliki vāris-i milk-i Süleymān saltanat-ı Süleymān’a mālİK Muzafferu’d-dīn Ebū Bekr bin Sa’d bin Zengī Muzafferüddīn Zengī’niñ ođlu Sa’d ve Sa’dıñ ođlu Ebū Bekirdir. edāmallahu ikbālehuḥā Ḥudā anlarıñ ikbāllerini dā’im iylesin. ve zā’efu iclālehumā Ve muhabbetlerini kāt kāt iylesin. ve ce’ale ilā-kullı ḥayrın Ve cümle ḥayra kıılsın me’alehuḥā merci’lerini. ve be-girişme-i lutf-i Ḥudāvendi Ve şāha mensüb lütf-i cilvesiyle mütāla’a fermāyed mütāla’a buyurur ise.

{kıt’a} ger iltifāt-ı Ḥudāvendiyeş eger Kitāb-ı Gülistānı nazar-ı padşāha biyārāyed tezyīn ederse. nigārḥāne-i çini Çin naķışḥanesi ve naķş erjenkist ve erjeniñ nām-ı taşvīr-nāme gibi meşḥūr olur.

Cemāl ḥüsndür ve güzellik yüzde zāhir olduğu için cemāl dediler. el-Enām Ḥalk demek. Şāhin-şāh-ı mu’azzam İzāfetu’l-mevşūf ile’ş-şıfatdır. MālİK İzāfeti mef’ülüne, rikāb rakbeniñ cem’i boyunlar demek. el-Umem ümmetiñ cem’i ḥalālİK ve ṭavā’if-i muḥtelife ma’nāsına. mevlā Efendi ma’nāsına. mülük Melekiñ cem’i, Muzafferu’d-dīn Ebī Bekr’iñ laķābı, Ebū Bekir kināyesi, ve ‘āṭıfe ve bu kere pesendide āyed fıkrası üzere ma’ṭūfdur. Be Muşāḥibet, girişm kāf-ı ‘Aceminiñ ve rāniñ kesreleri ve şiniñ sukūnuyla bunda göz ucuyla baķmaķdır. İzāfet-i beyāniyye, lutf izāfeti beyāniyye Ḥudāvendi ism-i mensüb fermāyid fermüden maşdarından fi’l-i muzāri’dir. Buyura demek ve fā’ili Sa’d’e ‘ā’iddir. Ger Edāt-ı şart iltifāt ifti’āl bābından maşdar olub gederken bāşını ārdına döndürüb baķmağā ıtlāķ olunur. İzāfeti maşdariñ fā’iline Ḥudāvendiş zamīr-i kitāb-ı Gülistāna ve Sa’d’e ve zıkr-i aķrab olan Ebī Bekr’e rāci’ olması cā’izdir. Be-yār āyed Be ḥarf-i istikbāl ve ārāyid āristen maşdarından muzāri’dir. ne-kār ḥāne Naķışḥāne demek. Zira nūnuñ kesri ve kāf-ı ‘Acemle naķş ma’nāsına isimdir ve güzellere nikār denilmeñ bundandır ve hemze izāfiyye ve izāfeti beyāniyyedir. Çini Terkiḫ-i nisbeti ve çiniñ nikārḥānesi bir ‘azīm erjeng hemzenin fetḫi ve rāniñ sukūnuyla bir taşvīr-nāmedir ki Māni tesmiyye olunan naķķāş ol taşvīr-nāmeye resm u derc eylemişdir. Ye Nisbet est edāt-ı ḥaber.

[46] ümīd hest ki me’müldür ki rüy-i melāl bī-ḥuzūrluķ yüzünü der nekeşed pūrtarmaya ez-īn sebeb ki bu sebebden ki Gülistān Kitāb-ı Gülistān ne cāy-i dil-

tengīst bī huzūrluk maḥalli degildir. ‘*āle’l-ḥūšūs ki* Ḥūšūšā ki *dībāce-i ḥümāyūneş* anıñ mübārek *dībācesi be-nām-ı Sa’d* Sa’di’niñ nāmınadır *Ebī Bekr-i Sa’d bin Zengīst* Zengī’niñ oğlu Sa’d ve Sa’dıñ oğlu Ebū Bekirdir. {*zıkr-i emīr-i kebīr* Emīr-i kebīriñ zıkrı beyānındadır. *Fahru’d-dīn* dīniñ mā be’l-iftihārı *Ebū Bekr bin Ebī Nasr*} Ebū Bekir bin Ebī Naşrdır *diger* daḥi ‘*arūs-ı fikr-i men* fikrimiñ gelini *ez-bī-cemālī* çirkinlikden *ser ber-neyāred* başını qaldırmaz. ve *dīde-i ye’s* Ve me’yüsiyyet gözünü *ez-püşt-i pāy-ı hecālet* hecālet ayağıniñ arḳasından *ber nedāred* qaldırmaz. ve *der-zümre-i şāhib-cemālān* Ve şāhib-i cemāller bölüğünde *mutecallī ne-şevēd* ‘arz-ı cemāl etmez.

Umīd mübtedā *hest* haberi *ki* beyāniyye *rüy-i melāl* beyāniyye *der* ḥarf-i te’kīd *ne-keşed* muzāri‘ menfi fā‘ili Şa‘de rāci‘, taḳdīri der hem ne-keşdir. *Ezīn sūḥan* Ne-keşede müte‘allık ve beyt-i evvelīñ mazmūnuna işāretidir. *Ki* Ta‘līl, *Gülistān* eyhām tārīkiyle zıkr olunmuşdur. *Ne* nāfiye, mufaşşal yazıldığından āḥārına ḥa-i resmiye gelmişdir. *cāy* Maḥal, izāfeti beyāniyye, *dilteng* vaşif terkibi, melūl demek. *Ye* Maşdariyye *est* edāt-ı haber ‘*āle’l-ḥūšūs* der ne-keşed lafzına ‘alet olduğundan maḳām-ı ta‘lilde vāki‘dir. *Dībāce* Lügatde yanaḳdır. Kitāblarıñ evveline dībāce, ıtlāk-ı teşbiyye tārīkeyledir. Ke’ennehū evvelī yüzü meşābesindedir. İzāfet-i beyāniyye, *ḥümāyun* mübārek *eş* Kitāb-ı Gülistāna rāci‘ *be* şıla *nām-ı Sa’d* ve Sa’d bunda eyyühüm tārīkiyle mezkūrdur. Zira ya sa‘ādet ma‘nāsına maşdar veyā şāhzāde Sa‘ddır. Evvele göre izāfeti beyāniyyedir. Ve isim ya‘nī şāhzāde Ebī Bekre lāmiyye ve Ebī Bekrden soñra daḥi İbn lafzı muḳadderdir. Zira bīnū’l-‘alemīn ḥazf eylemek ḳā‘ide-i a‘cāmdandır. *Diger* Daḥi demek. ‘*arūs* Gelīn murād izāfeti beyāniyye, *fıkr* minh, izāfeti lāmiyye *bī* edāt-ı selb *cemāl* ḥüsn *ye* maşdariyye *ber ne-yāred* nefy-i istiḳbāl, qaldırmaz demek. *Dīde-i ye’s* Beyāniyye, ümīdsizlik murād. *Pıst* Bā-i ‘Acemiñ ḍammı ve şīniñ sukūnuyla arḳa, izāfeti lāmiyye, *pāy* ayak izāfeti beyāniyye *hecālet* utanmaḳdır. *Ber ne-dāred* dāşten maşdarından nefy-i istiḳbāl ve ber lafzıda edāt-ı te’kiddir. *Zümre* Zāniñ ḍammı ve mīmiñ sukūnuyla bölük, izāfeti beyāniyye, *şāhib-i cemāl* vaşif terkibi *ān* edāt-ı cem‘ *mutecallī* tef‘il bābından ism-i fā‘il olub

güzelliğini göstermeğe derler. Ne-şevved Şoden maşdarından fi‘l-i muzâri‘ nefy-i istikbâl olmaz demek.

[47] meger âneğh elâ ol vaķit ki mutehallî gereded tezyîn oluna be-zîver-i kabûl-i emîr-i kebîr emîr-i kebîriñ kabûlı zînetiyle ‘âlim-i ‘âdil fażıl ve ‘âdil mu‘eyyed-i muzaffer ğâlib-i muzaffer zahîr-i serîr-i saltanat taht-ı saltanatıñ mu‘îni muşîr-i tedbîr-i memleket umûr-ı memleketi tedbîr u işâret edici kehf’l-fukarâ’ fakîrler mağarası melâzu’l-ğurebâ ğarîbler melce’i murebbiü’l-fuželâ ‘ulemâniñ aḥvâline muḳayyed olucu muhibbu’l-ittikâ‘ ehl-i taḳvâya muḥabbet edici iftiḥâr-ı Āl-i Fârs ehl-i Fâris’iñ mâbe’l-iftiḥârî yemînu’l-mülk saltanatıñ kuvveti meliku’l-ḥavâss ehl-i a‘yânîñ re’isi fahrû’d-devleti ve’d-dîn dîn u devletiñ mâbe’l-iftiḥârî ğiyâsu’l-İslâm ve’l-muslimîn İslâm ve müslimîniñ imdâdına erişici ‘umdetu’l-mülûk ve’s-selâtin mülûk u selâtiñiñ mü‘temeddî Ebû Bekr bin Ebî’n-Naşr Ebî Naşr oğlu Ebû Bekirdir.

Meğer edât-ı istiḥnâ istiḥnâ, müferreğ ṭarîķi üzere, âneğh ol vaķit demek. Mutehallî Bu daḡi tef’îl bâbından ism-i fâ‘ildir ve mütezeyyin ma‘nâsına ve mütecellî ile müteḡallî meyânında şanâyî‘-i bedî‘iyyeden tecnîs-ı ḡaṭ şan‘atı vardır. Zira imlâları bir olub faķaṭ noķtaḡa muḡtelifdir. Be muşâḡebet, zîver zânîñ kesri ve yânîñ sukûnu ve vâvı fethiyle zînet ma‘nâsına isimdir. İzâfet-i beyâniyye, kabûl izâfeti maşdarıñ fâ‘ilinedir. Emîr İzâfet-i beyâniyye, kebîr vezinde ve ma‘nâda ‘aẓîm gibidir. ‘Alem-i ‘âdil Beyâniyye, mu‘eyyed tef’îl bâbından ism-i mef‘ûl, zahîr mu‘ayyen, izâfeti ism-i fâ‘iliñ mef‘ûlüne serîr taḡtı saltanatına, izâfeti lâmiyye, muşîr if‘âl bâbından ism-i fâ‘il. İzâfeti ism-i fâ‘iliñ mef‘ûlüne tedbîr memlekete izâfeti maşdarıñ mef‘ûlüne kehf mağara ğâr ile kehf beyninde fark vardır. Bunda maḡâm-ı ilticâ murâd. mulâz İsm-i mekân şıġınacaķ yer demek. el-Ğurebâ Ğarîbiñ cem‘i murebbî tef’îl bâbından ism-i fâ‘il, izâfeti mef‘ûlünedir. el-Fudelâ Vezinde ve ma‘nâda ‘ulemâ gibidir. Muhib İf‘âl bâbından maşdar, izâfeti maşdarıñ fâ‘iline el-iftiyâ’ tefîniñ cem‘idir. Perḡîzkâr, iftiḡâr ifti‘âl bâbından maşdar, izâfeti maşdarıñ fâ‘iline. âl Bunda ehl ma‘nâsına fârise, izâfeti lâmiyye yemîn kuvvet u ḡâsem ve cihât-ı setden yesâriñ zıddı şâġ cānib ma‘nâlarında müşterek lafz-ı ‘arâbîdir. İzâfeti

lâmiyye el-melik mîmiñ dâmmı ve lâmiñ sukûnuyla memleket u saltanat ma'nâlarıdır. Milk Mîmiñ fetîi ve lâmiñ kesriyle pâdsâh ma'nâsına. el-havâs Hâşîñ cem'î ğiyâs ğaynîñ kesriyle feryâd-res ma'nâsına İslâma izâfeti fâ'iliñ mef'ûlüne. ve'l-muslimîn İslâm üzere ma'tûfdur. 'Umdetun 'Aynîñ dâmmı ve mîmiñ sukûnuyla mu'temed-i 'aleyh ma'nâsına, Ebû Bekir bin Ebî Nasr bu Ebû Bekir pâdsâh olan Ebû Bekr'iñ akrabâsındandır. Zira atabekler vüzerâyı kendi akrabâsından eylemek mu'tâdlarıdır.

[48] atâllallahu 'ömrehû Allah Te'âlâ 'ömrünü uzatsın. ve ecelle kadrehu Ve şerefîni daħi 'âlî eylesin. ve şaraha sadrehu ve Hudâ kalbini pür-nür iyelin. ve dâ'afe ecrahû Ve anîñ ecrini kât kât eylesin. ki memdûh-ı ekâbir-i âfâkest Zira cihân ölüleriniñ şenâ olunmuşdur. ve mecma'-ı mekârim-i ahlâk Ve ahlâk-ı hüsneniñ mecmû'idır

{beyit} her ki her bir kimse ki der-sâye-i 'inâyet-ı üst anîñ 'inâyeti gölgesindedir. güneheş Anîñ günâhı tâ'atest tâ'atdır ü düşmen düşmen düst dostdur. ber-her yekî Her bir kimse üzere ez-sâ'ir bendegân ü havâşî cümle bende ve hâdimenlerden hıdmetî mu'ayyenest ki bir hıdmet ta'yîn olunmuşdur ki eger der-edâ-yı ân eger anı ifâdda berhî bir miqdar tehâvün ü tekâsül müsâmaha ve ihmâli revâ dârend tecvîz ederler ise

etâl if'âl bâbından mâzîdir. Allah Fâ'il, 'omruhu mef'ûlü ve zamîr-i vezîr olan Ebû Bekr'e râci' ve bu cümle mevkı'-i du'âda vâkı' olmuşdur. Ve 'Âtıfe, ec if'âl bâbından mâzîdir. Fâ'ili tahtında Hudâ'ya râci' kadrihi mef'ûl, bu daħi mevkı'-i du'âda vâkı' dir. Ve 'Âtıfe, serh fi'l-i mâzî, fâ'ili Hudâ'ya râci' sadr mecâzen kalb murâddır. Ya'nî zıkr-i maħal-i irâde-i hâl kabîlindedir. vedâ'af Müfâ'ale bâbından fi'l-i mâzîdir. Kezâlik Allah'a râci', ecruhu mef'ûlü ki ta'lîl memdûh ism-i mef'ûl, ekâbire izâfeti nâ'ib-i fâ'ilinedir. âfâk Hemzeniñ ve fânîñ dâmmeleriyle ufuq lafzınıñ cem'idir. Gök kenârı bunda mecâza eṭrâf murâd. Est Edat-ı haber, mecmu' şülâşiniñ üçüncü bâbından ism-i mekân, izâfeti lâmiyye, mekâlim mükremetünüñ cem'i, izâfeti lâmiyye. ahlâk Hânîñ dâmmı ve lâmiñ sükün veyâ dâmmıyla hulqûñ cem'idir. her ki Aşlı herkes ki olub zarûret-i vezn için kes

lafzı hâzif olunarak ki anıñ maqâmına kâ'im olmuştur, mübtedâ. *Der Zarfıyye*, *sâye-i 'inâyet* beyâniyye ve haberdir. Vezîre râci' *est* edât-ı haber *goneh* mübtedâ *eş* ki lafzına râci' *tâ'at* haberi *ve 'âti'fe doşmen* mübtedâ ve taqdiri duşmeneşdir. *Düst* Haberi *sâ'ir* cemi' baqiyye ma'nâlarına gelir. Bunda cemi' demek. *hâsî* Hıdâm u müte'allıqât demek ve müfredi hâşıyyedir. *Hıdmetî* Mübtedâ *mu'ayyen* haberi *eday-i ân* maşdarıñ mef'ûlüne izâfeti kâbilinedir. *Berh* Bânıñ fethi ve rânıñ sukûnuyla miqdâr u ba'z demek. *Ye* Vağdet *tehâven* tefâ'ül bâbından maşdar olub bir nesneyi haqîr tûmağa derler. Ve tenbiliñ ma'nâsını müstelzemdir. *Ve tekâsul* Añâ 'atf tefsîridir. *revâ* Câ'iz demek. *dârend* Fi'l-i mâzî cem'i müzekker gâ'ibdir.

[49] *her âyine elbette der-mi'raz-ı hıtab âyine maqâm-ı hıtaba gelirler. ü mahall-i 'itâb* Ve mahall-i 'itâba dañi gelirler. *meger ber-in tâ'ife-i dervîşân* Ancağ bu tâ'ife-i dervîşâne bir hizmet ta'yîn olunmuştur. *ki şükr-i ni'met-i büzürgân* Zira ekâbiriñ ni'metine şükr, *ber-îşân-ı vâcibest* anlara vâcibdir. *ve zikr-i cemîl ü du'â-i hâyır* Ve zikr-i cemîl ve du'â-i hâyriyyede lâzımdır. *ve edâ-yi çünîn-i hıdmetî* Ve bu mişilli hizmeti ifâ *der-ğaybet-i evlâterest* gıyâbda dahâ evvelîdir. *ki der-huzûr* Huzûr da edâdan *ki in* zira bu du'â *be-tasannu' nezdikest* rüyâya qarîbdır. *ve ân ez-tekelluf dūr* ve gıyâbda *ki du'â*, rüyâdan ba'iddir. *ve be-icâbet makrûn* Ve kuyûle yaqındır.

{kıt'a} *püşt-i dü-tâ-yi felek* felekiñ iki kât arqası *râst şod toğruldu ez-hurremî* sevinmekden. *tâ çü tü* Hattâ seniñ gibi *ferzend* oğlu *zâd mâder-i eyyâm-râ zamânıñ* anası toğurdu.

Her âyine elbette demek. *Mu'arrız* Şuzûzen ism-i mekândır. Hıtaba, izâfeti lâmiyye *ve mahall-i 'itâb* mu'arrız-ı hıtab üzere ma'tûfdur. Taqdir-i âyeneddir. *Meğer* Edât-ı istişnâ *tâ'ife-i dervîşân* izâfeti beyâniyye ki Râbi'ı-ı şıfat veyâ ta'lîldir. *şokr-i ni'met* izâfeti maşdarıñ mef'ûlüne, *ni'met* büzürgâna lâmiyye ve şokr mübtedâ *vâcibest* haberi *ber-îşân* vâcibe müte'allıq *ve zikr-i cemîl ve du'â-i hâyır* her ikisi şokre ma'tûfdur. *edâ-yi çünîn-i hıdmet* Maşdarıñ mef'ûlüne izâfetdir. *Ye* Vağdet *der-ğaybet evvelîterest* haberi *ki* beyâniyye *der-huzûr* gıyabete ma'tûfdur. Ammâ ma'nâ cihetinde mufazzal-ı 'aleyh vâkı'dir. *ki* min-i tafziliyye ma'nâsına, *ki* ta'lîl *in* huzûra işâret, qarîbe mevzû'dur. *Be* Şıla, *tasannu'* rüyâ ma'nâsına tef'il

bâbından maşdardır. İn Mübtedâ, nezdîk haberi, yakın demek ve be-taşannu' habere müte' allıktır. ân Mübtedâ ve ğıybete işâretidir. Devr Haberi ve ez-tekelluf habere müte' allık ve tekelluf kalbde olmayan ma'nâ-yı izhârdır. ve bâ-câbet Ez-tekellüfe ma'tûf ve maqrûne müte' allıktır ve maqrûn-ı 'atf ile ân ism-i işâret ba'ide mevzû' dur. Haber ba' de'l-haberdir. post-ı dü tâ İzâfet-i beyâniyye ve mübtedâ ve poşt arka ve dü tâ iki kât terkide şanbûr demek. Ye İzâfiyye ve felege izâfeti lâmiyye râst toğrı râst şod toğrıladı demek ve haber-i mübtedâdır. Ez Beyâniyye, hirem meserret ye maşâriyye tâ münz ma'nâsına ya'nî ibtidâ'î gâ'ib içindir. Çö Edât-ı teşbiyye tû zamîr-i hîfâb ferend oğul zâd mâzî, lâzım ve müte' addî meyânında müşterekdir. Lâzım olunca fâ'il tahtında ferezende râci' zamîrdir. Ve müte' addî olduĝda felektir. Ve mef'ülü mâder-i eyyâm. râ Edât-ı mef'üldür. Ammâ lâzım olduĝda râ edât-ı taşşîşdir. Çünkü fi'l-i lâzımdan mef'ül gelmez. Lakin burada edât-ı müte' addî ma'nâsı zâhirdir.

[50] hikmet-i mahzest şarf-ı hikmetdir. eger lutf-i cihân-âferîn Eger lutf-i ilâhî hâş koned taşşîş ederse bendei bir kula maslahât-ı 'âm-râ nâsîn umûrunu. devlet-i cāvîd Devlet-i ebediyyeyi yâft buldu her ki her kimse ki niku-nâm güzel nâmı zîst derledi. k'ez 'akıbest Zira anîñ arkasından zikr-i hâyır zikr-i hayrı zinde koned dîri kılar nâm-râ nâmını. vaşf-ı türâ Seniñ vaşfını ger koned eger eder ise ver nekoned ve eger etmez ise ehl-i faẓl ehl-i kemâl. hâcet-i meşşâta Tezyîn ediciye ihtiyâc nist yokdur rûy-i dil-âram-râ rûy-i mehtâbîñ.

hikmet-i mahzest beyâniyye, cezâ-i şart u muqaddem eger edât-ı şart hâş koned fi'l-i şart ve taqdir-i 'ibâre eger hâş koned lutf-ı cihân-ı âferîn bende-i muşlihat-i âm-râ hikmet-i mahzest dir. İmdi koned bunda ce'ale ve taşyîr ma'nâsına olduĝundan ismi, lutf izâfeti lâmiyye, cihân-ı âferîn vaşf terkibi, bendei haberi ve yâ vahdet ve hemze edât-ı tevessüldür. maslahât Haber-i şânîsi 'âma, izâfeti lâmiyye râ lâm-ı cäre ma'nâsınadır. Devlet Mübtedâ, izâfeti beyâniyye, cāvîd ve cāvîdân ebedî demek. Yâft Yâften maşdarından mâzî ve hâber-i mübtedâdır ve cümle-i ismiyye her ki niku nâm zîst terkibiniñ mütedammın olduĝu şartıñ cezâsıdır. Her ki Herkes ki takdirinde olub kes hâzif olunarak ki anîñ maqâmına kâ'im olub isim olmuştur. Niku

nām vaşif terkibi zīst māzī muzāri‘ zīd, maşdarı zīsten gelir. Ki Ta‘lil ‘akib‘ aynıñ fetħi ve kâfiñ kesriyle âred-i veşul ma‘nāsına eş kiye rāci‘ zıkr-i hāyr beyāniyye ve mübtedā zinde zāniñ kesriyle dīri koned hāber-i mübtedā ve zinde mef‘ülün evveli nām şānisi ve taqđir-i nāmeş olub zarūret-i vezn u kâfiyye için terk olunmuşdur. rā Edāt-ı mef‘üldür. vasf-ı türā İzāfeti maşdarın mef‘ülüdür. Ver ne Ve eger neden muhāffef chl-i fażl izāfeti lāmiyye ve şartları cezāsı mahzūfdur ki taqđiri berāberest ve türā be-vaşf-ı işān-ı ihtiyāc nīst dir ve mışrā‘-ı şānī muqāddem ta‘lilde vākı‘dir. hācet İzāfeti maşdarıñ fā‘ilinedir. meşşāta mübālağa ile ism-i fā‘iliñ müfred mü’enneşidir. Kızlarıñ ve gelinleriñ yüzünü yazıb ve zülüflerini tarāyıb zīnetlendiren ‘avratdır ki añā Fārisice zen-i pīrāye kerd derler müşt mīmin çammı ve şīniñ sukūnuyla tarākıdır. Mezbureniñ tezyīn-i ‘arūsa aleti tarāk olduğundan müşāta dinmişdir. Mecāzen mu’ahharen hāqīkāt-i ‘arefiyye olmuşdur. hācet Mübtedā nīst haberi rūy yüz, izāfeti lāmiyye ve beyāniyye dilāram gönle şabr u qarār vereci ma‘nāsına, vaşif terkibi, rā taşşış.

[51] ‘özr-i takşir-i hıdmet hıdmet-i vezir de vākı‘ olan kuşuruñ ‘āzeri ü mücib-i ihtiyār-ı ‘uzlet ve ihtiyār-ı ‘uzletiñ sebebi beyānındadır. takşir u tekā‘udī ki bir kuşur ve halvet ki der-muvazebet-i hıdmet -i bārgār-ı Hudāvendī hıdmet-i bāb-ı vezire mulāzimetde mī reved vākı‘ olur. bināberānest ki añā binā‘endir ki tā‘ife-i hukemā-i Hind Hind hükemāsı tā‘ifesi, der-fezāil-i Büzürmihr Büzürmihrin kemālātı hāqqında sühan mī goftend söz söylerler/ söyler idiler. āhir encām cüzin ‘aybeş anıñ bundan bışkā ‘aybını nedānistend ki bilmediler ki der sühan goften söz söylemekde batīst batīdir. ya‘nī direng Ya‘nī tevķıfı bisyār mī koned ziyāde eyler. mustemi‘-rā Diñleyene besī muntazır çok bāyed etmek büved ki lāzım idi ki.

‘Azer bahāne ve sebep demek. Takşir Tef‘il bābından maşdardır. Bunda eksiklikdir ve bunda bir yā‘ tenkīr veyā vahdet muqādderdir. tekā‘udī Tefā‘ül bābından maşdar olub bunda ihtiyār-ı ‘uzletdir. Ki Rābıta, muvażibet lafzen ve ma‘nen mülāzimet gibidir. İzāfet-i maşdarıñ mef‘ülüne hıdmet izāfeti lāmiyye bārgāh ism-i mekān murād-ı ekābir-i sarāylarıñ kapısıdır. Zira bār icāzet ve gāh mekān ma‘nalarına olub hāşıl-ı icāzet ve ruşşat mekānı demekdir. Ekābir saraylarına

dağı icâzetsiz girilmediğinden bârgâh denilmiştir. İzâfet-i beyâniyye, Hudâvendî yâsı nisbet ifâde eder ve murâd-ı vezîrdir. Mî Harf-i istimrâr reved reften maşdarından fi'l-i muzâri'dir. Vâkı' u şâdir olur demek. Benâbirânest binâ bunda maşdar olub ism-i mef'ûl ma'nâsındadır. 'Arâbîde binâ'en 'aleyhdır. tâ'ife İsm-i cem'dir. Bölük ma'nâsına izâfeti beyâniyye. hukemâ Hekîmiñ cem'i bunda 'uqelâ murâd, hinde izâfeti lâmiyye der zarfıyye fezâ'il fazlı veyâ fazîleniñ cem'idir ki naqşî ve naqşanıñ zıddıdır. İzâfeti lâmiyye Büzürmihr bâniñ ve zâniñ çammeleriyle büzürg lafzından mu'rebdir. Çünkü 'arâbîde kâf-ı fârisiyye olmadığından çime kalb ile likâmda licâm dinildiği gibi Büzürmihr'de Büzürmihr denilir ve mihr-i muhâbbetdir ve fi'l-aşl vaşîf terkîbi olub büyük muhâbbetli demek ise de şoñra Nüşîrevân vüzerâsından birine maşşuş 'ilm olmuşdur. Sühan Muqavvel kavlı mî-goftend hikâye-yi hâl mâzî zira mî lafzı edât-ı hâldir. Fi'l-i mâziyye dâhil olursa muzâri'e takrîb eder. Âhar 'Âkıbet cezâ-in bundan ğayrı demek ve hemzeniñ veşûl u ışkâtıyla cüzîn dağı câ'izdir. 'Aybeş Zâmir-i Büzürmihr'e râci' ki beyâniyye batî gec est edât-ı haber direnk dâliñ kesri ve rânîñ fetîhi ve nûnuñ sukûnuyla eglenmek ve mî koned lafzına muqayyedir. bisyâr çok aşlı ârande besîdir. Esî Yâ-yi aşliyye ile çok demek. Be-âyed bûd Bûd lafzı be-âyed muzâri'ine muqârinetinden için maşdar ma'nâsına.

[52] tâ vey tâ kim o takrîr-i sühan koned kelâmı takrîr itsin Büzürmihr Büzürmihr bişinîd işitdi. ve goft Ve dedi. endîşe kerdn ki Tefekkür eylemek ki çî gūyem ne söyleyeyim bih ahsendir. ez-peşimâni horden ki Nedâmet etmekden ki çirâ goftem niçin söyledim.

{meşnevî} sühan-dân-ı perverde söz bilici mürebbî pîr-i kühen eski pîr biyendîşed tefekkür eder ângeh şoñra bigūyed söyler sühan kelâm mezen urma bî-te'emmul tefekkürsüz be-güftâr kelâma dem nefes nikû gūy güzel söyle ver dîr gūyî ve eger geç söyler iseñ çî ğam ne ğam biyendîş tefekkür ile v'ângeh ven şoñra ber-âver nefş tekellüm iyile v' ez-ân pîş ve andan evvel bes kon ki şuş ki gūyend derler bes kâfi

tā edāt-ı intihā *vey* zamīr-i gā'ib ve Büzürcmih'r'e rāci' *takrīr-i sūhan* maşdarıñ mef'ülüne izafetidir. *Endişe* Fikr, ism-i maşdardır. Taşarruf-ı if'āl murād olunduğda kerd lafzıyla endişe kerd, endişe koned, endişe kon denir. *Ki* Beyāniyye *peşimānī* yāsı maşdariyyedir. Nedāmet ma'nāsına ma'lūm olaki bu kelimātdan maşşūd baş u temhīd-i ma'zeretdir ki vezīriñ 'azimet-i şānını ve maşfil ve meclisine dāhil olan ehl-i fazl u kemāliñ ta'zīm ve tebcilini muhtevīdir. *Sūhan dān* Dānisten maşdarından vaşif terkībidir. Söz bilici ma'nāsına, izāfeti beyāniyye, *perverde* mürebbī ya'nī terbiye idilmiş. *Pīr* İhtiyār, izāfeti beyāniyye *gohne* kāfiñ dāmmı ve hāniñ fetḥi ile eski demek. Mā-kaḫline şıfat ve bedel ve 'aḫf-ı beyān olmaḫ cā'izdir. *Be-yendīşed* muzāri' *ān geh* āngāhdan muḫāffef *be-gūyed* muzāri' müstaḫbel *mezen* zeden maşdarından nehy-i ḫāzır urma demek. *Be* Şıla *gūftār* söz fi'l-aşl ve vaşif terkībidir. Galebe-i isti'māl ile isim kılınmışdır. Kāf-ı 'arabiyye ile şırtlān ma'nāsına gelir. *Dem* Nefes *gūy* emr-i ḫāzır *ver* edāt-ı şart *dīr* gec *gūyī* goftenden muzāri' muḫāḫab, fi'l-i şart *ci gam* cevāb-ı şartdır. *Be-yendīş* emr-i ḫāzır olub fikr eyle demek ve evveline bā-i te'kid dāhil olmağa hemze yāya ḫālb olunmuşdur. *Ve* 'Āḫife *āngeh* şoñra *ber-āver* emr-i ḫāzır çıkār demek. *Nefes* Mef'ülün evveli *ve* 'āḫife *zān* aşlı ez-ān olub hemze-i vaşl ile sākıḫ olmuşdur. *Pīs* Bā-i 'Aceminiñ kesriyle evvel ve öñ ma'nāsınadır. Bu vezn-i ihtilāf-ı neḫāḫ ile muhtelif kelimātdandır. Bīs; bā-i 'arabiyye ile ziyāde ma'nāsına, bīşe orman, pīşe şān'at, niş dīken, nişe sūnkū, tişe kesr ma'nālarına gelir. *Bes* Bā-i 'Arabiniñ fetḥi ile kāfi demek. *Kon* Emr-i ḫāzır *gūyend* fi'l-i muzāri' cem'i.

[53] *be-nutk nutk ile ādemī insān bihterest ziyāde iyi ve dahā maḫbūldur. ez-düvāb Ḥayvānātdan düvāb ḫayvānāt ez tü bih senden iyidir. ger negūyī Eger söylemezseñ savāb toğruyu fekeyfe ḫuşūşen der-nazar-ı a'yān-ı Hudāvendī ve zīrek erkān-ı nazarında -'azze nasruhu- Ḥudā nuşretini 'azīz eylesin. ki mecma'-i ehl-i dilest Zira 'ārifleriñ mecmū'udur. ü merkez-i 'ulemā-yı mutetahhīr Ve 'ulemā-yı kāmiliñ merkezidir. eger der-sıyākat-ı sūhan Eger sevḫ-i kelāmda dilirī konem cesūrluḫ eder isem şūḫī kerde bāşem küstāḫlıḫ itmiş olurum. ve bizā'at-i müzcāt ve degersiz metā'ı be-ḫazret-i 'azīz ḫuzūr-ı 'azīze āverde 'arz itmiş olurum. ve şebeh*

Ve buncağ der bāzār-ı cevheriyān cevherciler bāzārında cevī neyāred bir arpa kıymeti getirmez. ve çerāğ Ve mūm pīş-i āftāb güneşin önünde pertevi nedāred bir ziyā tutmaz. ve mināre-i bülend Ve yüksek mināre,

Ez beyāniyye devāb bāniñ teşdidiyle olan dābbetünün cem' idir dört ayaklı hayvān ma' nāsına devāb-ı ez tū vaşilla okundugundan yāde teşdīd ve taḥfif cā'izdir ve muḳāddem cezādır ger ne-gūyī fi'l-i şart savāb muḳavvel ḳavl ve naḳīz-i ḥilāfdır nazar-ı a'yān-ı Hudāvend izāfetleri lāmiyyedir ye nisbet 'azz māzī mevḳi' du'āda vāḳi' dir ki rābiḩa veyā ta' līl mecmu' ism-i mekān izāfeti lāmiyye ehl dile izāfeti lāmiyye merkez maḳāma derler izāfeti lāmiyye 'ulemā izāfeti beyāniyye muttecir pek 'āleme derler eger edāt-ı şart siyākat sīniñ kesriyle dirāyet vezni üzere maşdardır sūḩan e izāfet-i maşdarıñ mef' ūlunedir dilir dāliñ ve lāmiñ kesriyle behādır ye maşdariyye konem ve bāšem kelimeleri muzāri' mütেকellimvaḩdelerdir şūḩ küstāḩ ye maşdariyye ve 'āḩife bizā'at sermāye bunda esbāb ve metā' dir izāfeti beyāniyye muzcāt mīmiñ ḩammı ve zāniñ sukūnuyla azacağ bahālī nesne. Be ḩarf-i şıla ḩazret-i 'azīz Yūsuf 'aleyhi's-selām murād bu 'ibārede ve "ci'nā bi-bizā'atin muzcāt" āyet-i kerīmesine telmīḩ vardır āverde mā-ḩabli ḩarīnesiyle bāşım muḳadderdir. Sebeh Hā-i aşliyye ile buncağdır. cevheriyān Gevheriyāndan mu'arrebdir veyā edāt-ı nisbet ve elif u nūn 'alāmet-i cem' idir. Cō Cīmiñ fetḩiyle ārpa ye vaḩdet ne-yāred āriden maşdarından nefy-i istikbāl çirāğ şem' iñ fitilinde yatan āteşdir. Pīş Öñ ma' nāsına zarfdır. āftāb Güneş por tū ziyā ye vaḩdet ne-dāred dāştenden maşdarından nefy-i istikbāl mināre-i bolend mevşūfuñ şıfatına izāfetidir. Be Muşāḩibet nutk söz ādemī insān demek. Bihter İsm-i tafḩil ez beyāniyye.

[54] der-dāmen-i kūh-ı Elvend elvend ḩāğımıñ eteginde pest numāyed alçağ görünü

{meşnevī} her ki her kim ki gerden boyununu be-da'vī efrāzed da'vā ile uzada duşmen ḩışmı ez-her taraf her ḩarafdan bedū tāzed aña ḩoşār Sa'dī Sa'dī üftādeist bir düşkündür. āzāde cidālden biri kes kimse neyāyed gelmez be-ceng-i üftāde düşmüş cengine. evvel endişe evvelā tefekkür gerek. v'āngehī Ve şoñra güftār kelām pāy-best temel āmedest gelmişdir ve pes ve şoñra dīvār duvār naḩl-bendem

naḥli baḡlayıcıym velī ve lakin ne der-būstān būstānda degil. şāhedem men Men güzelim velī ve lakin ne der Ken‘ān Ken‘ān‘da degil.

Der zarfıyye *dāmen-i gūh-ı elvend* izāfetleri lâmiyye ve beyāniyye ve kūh kâf-i ‘Arabîniñ ḡammiyla ṭāğdır. Ve elvend hemzeniñ fetḥi ve lâmiñ sukūnu ve vāviñ fetḥiyle Hemedān ṭāğlarından bir ṭāğniñ ismi. *Pest* Bā-i ‘Acemiñ fetḥi ve sîniñ sukūnuyla alçaḡ demek *numāyed* fi‘l-i muzāri‘ görünür demek. Zira lâzımdır. Cenāb-ı Sa‘dī burada a‘yān-ı meclis-i vezīri āftāba ve kūh-ı elvende ve kendisini hezmenli-nefsihi çirāğ ve mināreye teşbiyye eylemişdir. *her ki* Taḡdīr-i herkes kidir. *Gerden* Boyundur, kâf-ı fārişi ile. *efrāzed* Muzāri‘ yücelde demek. Zira efrāhten müte‘addidir. *Doşmen* Mübtedā *be-dev* aşlı be-ūdur. Zāmīr-i ḡā‘ib olan ū lafzınıñ evveline be-i şıla geldiginden hemzeniñ dāle ḡalbi ḡā‘ide-i muḡarreredir. *Tāzed* Hücūm ma‘nāsına olan tāhten maşdarından muzāri‘ dir. Ve ḡaber-i mübtedādır. *Sa‘dī* Mübtedā *üftāde* ḡaberi *i* müctelibe *ye* vaḡdet *est* edāt-ı ḡaber *āzāde* üftādeniñ şıfatı *kes* mübtedā *ne-yāyed* aşlı ne āyedir. Āmed maşdarından fi‘l-i muzāri‘ nefy-i istiḡbāl evveline ḡarf-i nefy dāḡil olduğundan hemze yāya ḡalb olundu. ḡaberi *be* şıla *cenk-i üftāde* lâmiyye ve üftāde düşmüş ma‘nāsına māzīden ḡasemdir. Muşannef burada kesr-i nefis idīb izḡār-ı tezellül eylemişdir. *āngehī* Yāsı aşlıyyedir. *pāy-ı best* Yāniñ sukūnuyla temeldir. Fi‘l-aşlı vaşıf terkībi aḡsamından olub ayaḡı baḡlı demek bu ma‘nādan temel ya‘nī esās ma‘nāsına isti‘māl olundu. *āmedest* Aşlı hā-i resmiye āmedeest olub zarūret-i vezn için hā-i resmiye ve hemze-i müctelibe ḡazf olunmuşdur. *Pes* Bunda ba‘d ma‘nāsınadır ve pāy-ı best mübtedā āmedeest ḡaberidir. *naḥl-i bend* Naḡl ḡurmā aḡacı vaşıf terkībi, ger kese çıçıkden ve ger kese bālmūmunda olsun naḡl baḡlayıcı demek. *Em* Edāt-ı mütekellim *velī* edāt-ı istidrāk ve līken daḡi denir. ‘Arabīdir lakin gibi, *Ken‘ān* Hazret-i Yūsuf ‘aleyhi’s-selāmniñ dünyāya geldiḡi maḡalliñ ismidir ki Kudūs’le Dīmeşḡ meyānındadır ve bu beyitte mā-ḡabli gibi tezellül müteḡammındır.

[55] *Loḡmān-ı heḡīm-rā Loḡmān heḡīme ḡoftend ki dediler ki. ḡikmet ḡikmeti ez ki kimden āmūḡtī öğrendiñ. ḡoft Dedi ez-nā-bīnāyān ki a‘māllardan ki tā cāy nebīnend tā başacaḡları maḡalli ḡis etmedikce pāy nenehend ayaḡını ḡoymazlar.*

kaddim Mü'tâla'a ile el-hurûc çıkmığı kable'l-vülûc girmezden evveli mısrâ'-ı mureddiyet erkekliğini biyâzmâyî tecrübe it v'ângeh ve sonra zen kon tezevvec iyle

{nazm} ger çî eger çî şâtır buved sür'atli olur ise horûs hurûs be-cenk cenk de çî zened ne urûr pîş-i bâz-ı ruyîn çeng tunç pençili tûğânîñ önünde. gürbe Kedi şirest arslândır der-giriften-i mûş fare tutmakta. lîk Lakin müşest fare gibidir der-muşâf-ı peleng kâplân ile şavâşda. ammâ Lakin be-i'timâd-ı sa't-i ahlâk-ı büzürgân ki büyükleriñ ve sa't-i ahlâkına i'timâd iyle ki çeşm gözü.

Lokmân-ı Hekîm aşah olan rivâyete göre bir fâzılıñ ismidir. Râ Edât-ı mef'ül goftend mâzî cem' i ki beyâniyye âmuhtî mâzî muhâtab öğrendiñ demek. Nâ binâyân Şıfat-ı müşebbehe a' mâ demek. Âhârî elif olduğu cihetle hîn-i cem' inde ? edilmiştir. ki Beyâniyye tâ mādām ma' nāsına cây mahall ne-binend nefy-i istikbâl pây ayak ne-nehend nihâdenden fâ' ili nâ-binâyâna ' â' id kadem emr-i hâzır maşdarı taqdîm gelir. el-hurûc Maşdar kabl zürüfdandır. el-velûc Duğul vezni üzere şülâşiniñ ikinci bâbından maşdar olub duğul ma' nāsına. Bu terkîbât cümleten ' acz u tezelli müteğammındır. Merd Âdem ye maşdariyye, zarûret-i vezn için meftûh okunur. te Hıfâbdır. Be-yâzmâyî Âzmüden maşdarından emr-i hâzır tecrübe iyle demek ve evveline bâ-i te'kîd gelmek ile hemze yâya kalb edilmiştir. Zen kon Te'hil ile mevki' inde irâd olunur. Şâtır Seri' u çâlâkdır. be-cenk Bâ zarfiyyet ifâde eder. Zend Muzâri' çî mef'ülü pîş zarfi, izâfeti lâmiyye bâz tuğân rûy tunc în yâ nisbet ve nûn te'kîd-i nisbetdir. Çink Pençiyeye derler. Gurbe Kâf-ı ' Acemîniñ dammiyle kedidir ve mübtedâ şîr arslân ve haber est edât-ı haber giriften izâfet-i maşdarıñ mef'ülüne mûş fare lîk kâfiñ sukûnuyla edât-ı istidrâkdir. Müşest Muqaddem haber der-meşâf-ı peleng mu' ahğhar mübtedâ ve mîmiñ dammiyle meşâf-ı cenk ve şavâşdır ve peleng kâplândır. Bir kelime âhârında kâf olubda mâ-ğabli nûn-ı sâkine olsa ol kâf-ı ' Acemî olduğu kâ' ide-i muqarrerendir. ammâ Edât-ı istidrâk be harf-i müşâhibet i'timâd ifti'âl bâbından tayanmak mâ' nāsına maşdardır. İzâfeti mef'ülüne sa't vese'a maddesinden maşdardır ve sîn harfi halk için meftûhdur. İzâfeti lâmiyye ahlâk hânîñ dammiyle halkıñ cem' i izâfeti lâmiyye bezergân büzürg lafzınıñ cem' i ki harf-i Râbiğ-ı şıfat.

[56] ez-‘avā’ib-i zīr-destān taht-ı himāyelerinde bulunanlarıñ ‘ayblarından bipūşend yumarlar. ve der-ifşā-yı cerāyim-i kihterān Ve pek küçükleriñ kuşurlarını ifşāya nekūşend çabalamazlar. kelimeî çend Bir kaç kelimeyi ber sebī-i ihtisār ‘alā tarīķi’l-ihtisār ez- nevādir u āsār kelimāt u eşerlerden ve hikāyāt-ı u eş‘ār ve hikāyeler ve şî’rlerden ve siyer-i mülūk -ı māzī ve mülūk -ı māzīyyeniñ ‘ādetlerinden. rahmehumullah Hudā ānlara rahmet eylesin. der in- kitāb Bu kitāba derc kerdīm cem‘i eyledik. ve berhī Ve bir miqdār ez ‘ömr-i girān-māye hayāt-ı mu‘azzezden ber-u harc kitāba şarf eyledik. mūcib-i tasnīf-i Kitāb-ı Gülistān Gülistān kitābınıñ sebab-i te’līfi in būd bu idi. ve billahu’t-tevfīk ve Tevfīkallahu Te‘ālāya maḥşūşdur.

{kıt‘a} bimāned qalır sālḥā nice yıllar in nazm bu nazm u tertīb ve bu tertīb.

‘avā’ib ‘aynıñ cem‘i, izāfeti lāmiyye zīr-i destān kişiniñ eli altında bulunan ḳul u ḥidmetkār ve sā’ireye itlāk olunur. zīr Zāniñ kesriyle ālındır. destān Daḥi destiñ cem‘idir. be-pūşend Fi‘l-i muzāri cem‘i örterler ve yumarlar demek. Çişm Meḥ lün şarihi ez- ‘avā’ib ğayr-i şarihi der şıla ifşā yā izāfiyye ve hemzeniñ kesriyle ifşā if‘ā bābından maşdardır. İzāfeti meḥ ūlüne, cerāyim cerīmeniñ cem‘i günāh ma‘nāsına, izāfeti lāmiyye. Guhter İsm-i tafḍil, zira ki kāfiñ kesri ve hāniñ sukūnuyla küçük demek ve ter edāt ism-i tafḍil. ān Edāt-ı cem‘i ne-gūşend gūşidenden nefy-i istikbāl sa‘ī etmezler demek. Çind Edāt-ı kemiyyet nevāder nādiriñ cem‘i olub şirīn hikāyāt ve ğarīb kelimāt murāddır. āsār Eşeriñ cem‘i üdebā-i sālīfe sözlerine itlāk olunur. Sīra Siniñ kesri ve rāniñ fethiyle sīret lafzına, ve mülūk milkiñ cem‘idir. Pādşāhlar, der şıla veyā zarfıyye in kitāb murād-ı Gülistāndır. Derç Bāb-ı evvelden maşdar olub devşirmek ma‘nāsına. Berhī Bāniñ fethiyle cüz’i demek. Ye Vaḥdet gerenmāye mu‘azzez ma‘nāsına, zira egerān kāf-ı ‘Acemīniñ kesriyle kıymetli ve āğrumāye daḥi sermāye ma‘nāsınadır. Berū Ber ū taḳḍirindedir. Harc taḳḍir-i harc kerdīmdir ve harc şarfdır. Mūceb İsm-i fā‘il olub bunda sebab ma‘nāsına izāfeti, maşdara izāfeti nev‘indendir. Tasnīf Kitāba izāfeti meḥ ūlünedir. et-tevfī Tef‘il bābından maşdardır. Lüğatde uydurmaḳ, lakin iştilāḥda Allah Te‘āla ḳuluñ murādını kendi murādına muvāfiḳ getirmekdir. Be Harf-i istikbāl māned muzāri‘ qalır demek. Maşdarı

mānden gelir. in nazar Fā' ili sāl zarf-ı zamāndır. Hā Edāt-ı cem' i ve tertīb nazma ma' tūfdur.

[57] zi-mā bizden her zerre her zerre hāk üftāde vücūd-ı toprāğı düşe. cāyī Bir maḥalli ğarāz nakşist maṭlūb bir nakışdır. k'ez-mā Ki bizden bāz māned geri kala. ki hestī-rā Zira varlığıñ nemī yābem bulamam bekāyī istimrārını. meğer sāhib-dilī Meğer bir velī rūzī bir gün be-rahmet teraḥḥüm ile koned ede der-kār-ı dervīşān dervīşler ḥaḳḳında du'āyī bir du'ā. im'ān-ı nazar Nazar dōktüm der-tertīb-i kitāb u tehzīb-i ebvāb tertīb-i kitāb ve taḥzīb-i ebvābda. icāz-ı sūḥān -rā İḥtişār-ı kelāmı maslahat dīd münāsib gördü. tā-merīn ravza-i ra'nā Tā bu güzel ravza vü hadā'ik-i ḡalbā ve ağaçlarınıñ dālları birbirine girmiş bağçı cün behişt cennet gibi be-heşt sekiz bāba tertībini ittifāk üftād teşādūf düşdü. ez-in sebep Bu sebebden muḥtaşar āmed muḥtaşar oldu tā be-melālet ḥatta bī-ḥuzūrluğu neyencāmed netice vermeye. {bāb-ı evvel birinci bāb der sīret-i pādşāhān} pādşāhlarıñ 'ādeti beyānındadır. bāb-ı düvvom İkinci bāb der aḥlāk-ı dervīşān dervīşleriñ aḥlāḳı beyānındadır.

zi-mā be-māned di' line müte'allıḳdır. Zi-ḥāk-i ten mā her zerre üftāde be-māned taḳdīrindedir. Cāy Maḥal ye vaḥdet üftāde māzī naḳli veyā ism-i mef' ūldur. Ĝarz Mübtedā nakşist ḥaberi gez ki ez taḳdīrindedir. mā mütekellimme' a'l-ḡayr zamīri bāz geri māned māndenden muzārī' ki ta' līl hestī yā-i maşdariyye ile varlıḳ. rā Taḥşīş nemī yābem yāften maşdarından nefy-i ḥāl mütekellim. bekāyī Yāsı tenkīrdir. Meğer Edāt-ı temennī sāhib-i dil murād-ı ehlullah ye vaḥdet be muşāḥibet rahmet maşdar der şıla kār murād-ı ḥaḳdır. du'ā'yi Yāsı vaḥdet veyā tenkīrdir ve bu beyt ḡarz-ı nakşist cümlesine 'alet-i şāniye düşmüşdür. em'ān nazar Mübtedā ve taḳdīri nazaremdir. Ve izāfeti maşdarıñ fā' iline tehzīb-i ebvāb maşdarıñ mef' ūlüne ve murād her bābda münāsibi zikr olunmaḳdır. Zira tehzīb ma' nāsına maşdardır. icāz iḥtişār ma' nāsına if' āl bābından maşdardır ve dīd kelīmesiniñ mef' ūl-i evveli musliḥat şānisi ve fā' ili taḥtında em' āna rāci' ve cümlesi ḥaberdir. Tā Ta' līl mer edāt-ı te'kid in ism-i işāret ravza-i ra'nā murād-ı güzel bağçidir. Hadīka Bāḡçı bunda ravzaniñ 'atıf tefsiri düşmüşdür. Ĝalebe Ĝayniñ fetḫi ve elif-i memdūde ile ḥamrā' vezni üzere ağlebeniñ mü'enneşi ağaçlarınıñ dālları ve budāḳları yekdigere girift

demek ve bu kelime hadîkaniñ şıfatı. Behişt Bâniñ fethi ve kesriyle cennet. Be şıla heşt sekiz tâ ta' lîl be muşâhibet melâlet ıztırâbdır. nî-necâmed Nefy-i istiğbâl âhar olmaya demek. Ez-în sebeb İm'ân-i nazarem icâz sühân î münâsib gördüğü için demek dövvâm dâliñ ve vâviñ çammeleriyle ikinci demek ve bu mîmiñ mâ-ğabli dâ'imen mağmûm okunur.

[58] bâb-1 siyom üçüncü bâb der fazîlet-i kanâ'at kanâ'atde olan fazîlet beyânındadır. bâb-1 çehârom Dördüncü bâb der- fevâ'id-i hâmuşî sukûtda olan fevâ'id beyânındadır. bâb-1 pencom Beşinci bâb der-ışk u cüvânî 'ışk u civânlık beyânında, bâb-1 şeşom altıncı bâb der-za'f-ı pîrî za'f u ihtiyârlık beyânındadır. bâb-1 heftom Yedinci bâb der- te'sîr-i terbiyyet terbiyyeniñ te'sîri beyânındadır. bâb-1 heştom Sekizinci bâb der âdâb-ı sohbet sohbetiñ âdâbı beyânındadır.

{târîh-i kitâb} der ân muddet ki ol zamânda ki mâ-râ bizim vakt-i hoş bûd zamânımız hoş idi. zi-hicret Hicret-i Nebî'den şeş sad altı yüz u pencâh u şeş ve elli altı bûd idi. murâd-ı mâ Murâdımız naşîhat bûd naşîhat idi. ve goftîm Ve söyledik havâlet-bâ-Hudâ Hudâ'ya ihâle kerdîm eyledik. u reftîm Ve gitdik. bâb-1 evvel Birinci bâb der- sîret-i pâdşâhân pâdşâhlarıñ 'âdeti beyânındadır.

{hikâyet} pâdşâhî râ Bir pâdşâhı şenîdem ki işitdim ki be küşten-i esîri bir esîri öldürmege işâret kerd emir eyledi. bî-çâre Ol esîr der-ân hâlet-i nevmîdî ol me'yüseti zamânında be-zebânî ki daşt bir lisâna ki mâlik idi. melik râ Pâdşâha düşnâm dâden girift sömege başladı. ü sakat goften Ve nâ mağbûl söylemege âğâz kerd bidâ' eyledi.

Muddet zamândır. Ki Harf-i Râbıt-ı şıfat râ harf-i taşşîş h'îs vâv-ı resmiye iyi demektir. şeşsad Terkîb-i ta' addâdî ve 'âtıfe pencâh ve pençi elli ma'nâsına murâd-ı mâ izâfeti lâmiyyedir. Bûd Mâzî goftîm goften maşdarından mâzî mütekellimme'a'l-ğayrdır. havâlet Hânîñ fethiyle ihâle ma'nâsına maşdardır ve âharındaki tâ harf-i maşdardır. Fâriside bu mişilli tâlar devlet u sa'âdet gibi üzûn yazılır. Bâ-Hudâ bâ harf-i şıla kerdîm u reftîm kerdem u reftenden mâzî mütekellimme'a'l-ğayrdır. Şindem mâzî mütekellim pâdşâhî-râ Mef'ûlü ki harf-i beyân işâret kerdiñ mef'ûlü

şarîhi be-geşten esîrî ğayr-i şarîhi ve bâ şıla olub izâfeti daħi maşdarıñ mef'ûlüne ve yâsı vaħdetdir ve kerdiñ fâ'ili pādşâha râci'. Bî-çâre murâd-ı eşirdir der zarfiyye ân ism-i işâret hâlet-i nevmîdî beyâniyye ye maşdariyye be muşâhibet zebân murâd-ı esîriñ mütেকellimolduĝu lisânıdır ye vaħdet ki ħarf-iRâbıt-ı şıfat dâşt mâzî tutdu demek ise de bunda ħikâye-yi mâzî ma'nâsındır râ edât-ı mef'ûl doşnâm dâden gıriş lügaten ma'nâsını söĝmeĝe ve yermek tuttu demek ise de lakin doşnâm lafzı dâden ve müşteķâyetle isti'mâl olunduĝda söĝmeĝe ki başladı demekdir nitekim âĝaz lafzı kerden ve müşteķâyetle isti'mâl olunduĝa şuru' ve mübâşeret ma'nâsını ifade eylediĝi gibi.

[59] ki gofteend zira demişlerdir her ki her kim ki dest el ez-cân bişüyed cânından yıķaya he çi her kelâmı ki der-dil dâred gönlünde tûta bigüyed söyler

{şî'r} izâ yi'se me'yûs olduĝda el-insânı insân tâle uzar lisânuhu aniñ lisânı ke-sinnevri maĝlûb maĝlûb kedi gibi yeşûlu hücum eder 'ale'l-keľb keľb üzere

{beyit} vakt-i zarûret zarûret vaķtinde çü nemâned çüñkü kalmaz giriz kaçmaĝa mecâl dest-i bigired el tutar ser-i şimşir-i tiz kesgin kılıncañ ucunu melik porsid ki pādşâh su'al eyledi ki çi mi güyed ne söyler yekî ez vüzerâ'î nîk-maħzar güzel ħuyulu vezirlerden biri goft dedi ey Hudâvend Ey melik mi güyend ki söyler ki ve'l-kâzimîn cennet hezm idiler içindir. el-ĝayza ĝazbı ve'l-'âfine ve 'afv idenler içindir.

Her ki Aşlı herkeskidir. Be İstikbâliyyedir. Şevîd Yıķaya ma'nâsına olan şosten maşdarından muzâri' dir. Dest Mef'ûlün şarîhi ez-cân ğayr-ı şarîhi dâred dâşten maşdarından muzâri' her çi mef'ûlün şarîhi der dil ğayr-i şarîhi ezâ ma'nâ-yı şartı müteğammın olarak şartıyyedir. Ye's 'İlm bâbından fi'l-i mâzî el-insân fâ'ili ve cümlesi şartıyyedir. Tâle Beşinci bâbdan mâzî, uzadı demek. Lisânehû Fâ'ili ve zamîri insâna râci' ve cümlesi cezâ'en şartdır. ke-senûr Kâf ħarf-i cer olub muķadder kâ'inün lafzına müte'allıķdır ve sîniñ kesri ve nûn-ı müşeddideniñ fetĝiyle bulûr vezni üzere sinnevr kededir. Maĝlûb lafzına izâfeti şıfatıñ mevşûfuna izâfetidir. Yeşûlu Fi'l-i muzâri' fâ'ili sinnevre 'â'id, ħamle eder demek. 'Ale'l-keľb Yeşûlu

kelimesine müte‘allık cümlesi sinnevriñ şıfatıdır. vakt-i zarūret İzāfeti fi ma‘nāsınadır. Ci Ta‘lil numāned mānden maşdarından nefy-i istiķbāl qalmaya demek. goriz Kāf-ı ‘Acemiñ kesriyle girihten maşdarından ism-i maşdardır, kaçma ma‘nāsına. Dest Mübtedā be-gired giriften maşdarından fi‘l-i muzāri‘, müstaķbel tutar demek ve haberdir. Ser Mef‘ülü izāfeti lāmiyye şimsir şiniñ fetħi u kesriyle kılınc izāfeti beyāniyye tiz tāniñ kesri ve meddiyle keskin demek. Milk Pādşāh posid fi‘l-i māzi ci ħarf-i beyān mī-güyend fi‘l-i muzāri‘ ħāl nīk-i muħazzar her kesī arķasından iyilik ile zıkr iden kimseye, şıfatıdır. Ey Nidā Hudāvend münādī ve’l-kāzimin kāzım kelimesiniñ cem‘i, hażm ediciler demek. el-Ĝayz Ĝayniñ fetħiyle ğāzabdır ve mef‘ülüdür. Ve’l-arifin ‘arifiñ cem‘i.

[60] ‘ani’n-nāsi Nāsdan ķuşuru melik-rā pādşāhiñ ber ū añā rahm āmed terahhümü geldi v’ez-ser-i ħün-ı ū o esiriñ ķanı sevdāsından der ğüzeşt geċti vezir-i diĝer ki ve diĝer vezir ki zıdd-ı ū ol veziriñ zıddı būved idi goft dedi ebnā-yı cins-i mā-rā emsālimize neşāyed yakışmaz der-ħazret-i pādşāhān pādşāhlar hużūrunda cuз be-rastı toĝruluĝdan ĝayrı sūħan goften söz söylemek in melik-rā bu esir pādşāha düşnām dād söĝdü. ve nā-sezā goft Ve nā-maķbūl söyledi. melik Pādşāh rüy yüzünü ez-in sūħan bu sözden derhem keşid pūrtardı ve goft ve dedi merā baña ān durūĝ-ı vey ol sözüñ kezbi pesendīdeter āmed dahā maķbūl geldi ez-in rāst ki bu toĝrudan ki tū gofti sen söylediñ ān rā zira aniñ kezbi rüy der-maşlahatı būd bir maşlahat cihetinden idi ve in-rā ve bu seniñ toĝru sözüñ binā ber-ħuḅs ħabāsātına mebnīdir ve ħukemā ve ħalbuki ‘uķelā gofteend söylemişlerdir dürūĝ-ı maşlahat-āmiz maşlahat batırıcı yalān biħ aħsendir ez-rāst-ı fitne-engiz fitne ķoparıcı toĝrudan

{beyit} her ki her kimse ki sāh pādşāh ān koned ki anı eyler ki ū güyed o söyleye ħayf başed ki zulm olur ki cuз nikū iyilikden ĝayrı güyed söyleye

{ħikmet} ber tāk-ı eyvān-ı Feridūn Feridūnuñ kōşkü üzerinde nüvişte būd yazılmış idi

‘Ani’n-nās Mā-ķabline müte‘allık melik rā ħarf-i taḫşiş veyā şıla melik veyā melike demek. Berū Aşlı ber-ūdur. Rahm Maşdar āmed māzi ve ‘āṭife ser buñun gibi

mağallerde cihet u sevdā ma' nāsında müsta' meldir. ebnā-yı cins Akrān u emsāle müsta' meldir. neşāyed Şāyisten maşdarından nefy-i istiḳbāl lāyık degil demek. Hazret Bunda ḥuzūr ma' nāsınadır. Cuz Ğayr ma' nāsınadır. Be Muşāhibet rāst toğrı ve gerçik ma' nāsına ye maşdariyye in esire işāretidir. Melik rā Pādşāha demek ve rā edāt-1 mef' ul. Durūğ-ı vey İzāfeti lāmiyye ve dāliñ ve rāniñ ḍammeleriyle durūğ yalān demektir. Pesendīdeter İsm-i tafḍil rūy veche ve zāhir ma' nāsına der şıla musliḥatī yāsı vaḥdetdir. Būd Edāt-1 zamāniyye binā mebnā ma' nāsına habş ḥabāşet ma' nāsına maşdardır. Durūğ İzāfet-i beyāniyye musliḥat-i āmiz āmiḥten maşdarından vaşif terkibi rāst izāfeti beyāniyye fitne engiz engiḥten maşdarından vaşif terkibidir. Ān Kendiñ muḳaddem mef' ulü ki ḥarf-i Rābiḥ-1 şıfat ū kiye rāci' dir. tāk Kemerdir. eyvān Fi'l-aşl hemzeniñ kesriyle isede 'Acem fetḥiyle oğur köşk ma' nāsına. Ferīdūn mülük -i 'Acemden biriniñ ismidir ki Ḍaḥḥākı ḳatlı itmişdir. nevişte būd Hikāy-yi māzi ma' nāsına.

[61] {meşnevi} cihān dūnyā ey birāder ey ḳardāş nemāned ḳalmaz be-kes kimseye dil gönünü ender cihān-āferīn Ḥallāk-ı 'aleme bend bağla u bes kāfidir mekon tekye i' timād etme ber mülk-i dūnyā dūnyā mülküne vü pūşt ve arḳalanma ki bisyār kes zira çok kimseyi cün tū seniñ gibi perverd besledi ü güşt ve öldürdü. cū āheng-i reften cünkü getmek ḳaşdıñı koned ede cān-ı pāk rūḥ-ı tāhir ci ber-taht mürden taht üzere ölmek ne ci ber-rūy-i ḥāk toprağ üzerinde ölmek ne

{ḥikāyet} yekī ez-mülük-ı Horāsān Ḥorasan meliklerinden biri Sultān Mahmūd-ı Sebūgtigīn-rā Sebūktekīn oğlu sultān Mahmūd'u be-ḥ'āb dīd rü'yāda gördü ba'd ez-vefāt-ı ü be-sad sāl ki anıñ vefātından yüz sene soñra ki cümle vücūd-ı ü anıñ cümle a' zāsı riḥte būd dökülmüş idi ve ḥāk şode ve toprağ olmuş idi

ne-māned fi'l-i nefy-i müstaḳbel, ḳalmaz demek. Be Şıla kes ne-mānediñ mef' ulün ḡayr-i şārīḥi ender edāt-1 şıla cihān-ı āferīn āferiden maşdarından vaşif terkibidir. Cihān yaradıcı ma' nāsına bend besten maşdarından emr-i ḥāzır takiyye ḥayanmağdır, takiyye me-kondur. Zira bu kelīme kerd ve müşteḳātiyla müsta' meldir. Mulk Ḍammile salḫanat-1 dūnyāya izāfeti lāmiyye ki ta'lil bisyār kes pervered kelimesiniñ mef' ulü ve fā' ili dūnyādır. cün tū Mā-ḳabline ve mā ba' dine ḳayd olmağ

ķabildir. Geşt Perverede ma' tũfdur. Ci Edāt-1 ta' lĩl āhenk elif-i memdüde ile ķaşddır. İzāfet-i mařdariñ maşdaradır. Reften Maşdar koned muzāri' cān-1 pāk fā' ili ve izāfeti beyāniyye ve taķdĩr-i 'ibāre çũ koned cān-1 pāk āhenk reftendir ki keřediñ mef' ũlũdür veyā āheng mübtedā koned cümlesi ħaberdir. Ci İki maħalde musāvāt ifāde eder. Horāsān Bir memleketiñ ismi Sultān Mahmũd bir meřhũr pādřāħdır ki Firdevsĩ řāhnāme'yi anĩñ nāmına nazm eylemişdir. Sebuktekĩn Bāniñ đammı ve tāniñ fetħ u đammıyla bābāsıniñ ismi ve kāf-1 evveli 'Arabĩ, řāni Fārisĩdir ve bĩnũ'l- 'alemĩn vāķi' olan ibn lafzını ħazf eylemek lũgatlerinde řāyi' olmaķ mũlābesesiyle taķdĩri ibn Sebuktekindir. Be Zarfıyye ħā' b rũ 'yādır. Be zā'id sad esmā'-i 'adedden yũzũñ ismi ki beyāniyye cũmle izāfet ve 'adem izāfeti cā'izdir. Meřāf olduğu taķdĩre gũre beyāniyyedir. vũcũd-1 ũ Mařmũd'a rāci' riħte ism-i mef' ũl dũkũlmũř demek. Bũd Edāt-1 zamāniyyedir, idi demek. Ve ħāk şode Taķdĩr-i bũddur.

[62] meger çeřmāñ-1 ũ ki elā gözleri toprak olmamişidi ki hemçũnān ħayātındaki gibi der-çeřmħāne göz evinde hemĩ gerđĩd dũnerdi ve nazar mĩ kerd ve baķardı sā'ir ħukemā cũmle mu'abbirler ez-te'vĩl-i ān ħ'āb ol rũ'yāniñ ta'birinden 'āciz māndend 'āciz ħaldılar ve goft ve dedi henũz nigerānest ki elān baķııcıdır ki mũlkeř anĩñ sultāni bā-dĩgerānest kimlerdedir

{ķı' a} bes nāmver çoķ nāmlũyu be-zĩr-i zemĩn yer altında defn kerdeend defn eylediler k'ez-hestiyeş ki anĩñ varlığından be-rũy-i zemĩn yeryũzũnde yek niřān nemāned niřāñ ħalmanı v'ān pĩr-i lāře-rā ki ol iħtiyār lāřeysi ki sipordend teslĩm eylediler. zĩr-i ħāk yer altında ħākeř toprak anı çũnān biħord öyle yedi k'ez-ũ ki andan üstũħ'ān nemānd kemik ħalmanı. zindest diridir nām-1 ferruħ-i Nũřirevān Nũřirevān'ĩñ güzel nāmi be-ħayr ħayr ile gerçi eger çĩ besĩ gũzeř ki çoķ zamān geçti ise ki Nũřirevān nemānd Nũřirevān ħalmanı

Meğer elā gibi edāt-1 iřtısñadır. Çişm Göz ān edāt-1 cem' i ki ħarf-i beyān hem çũnān kezālik ma' nāsına der zarfıyye çişm-ħāne güzel evi demek. hemĩ kerdĩd Devrān eylerdi demek. sā'ir Cem' i demek. ħukemā Ĥekĩmiñ cem' i nigerān şıfat-1 mũřebbehe ki ta' lĩl mulk đammeyle saltānat eş Mařmũd'a rāci' bā zarfıyye dĩgerān digeriñ cem' i est edāt-1 ħaber bes bā-i 'Arabĩniñ fetħiyle bisyār gibi çoķ

ma' nâsınadır. Be Şıla zîr alt zemîn izâfeti lâmiyye defn kerdeend kelîmesiniñ mef' ülün şânisi bes nâmûr evveli ve be-zîr-i zemîn ğayr-ı şarîhi. Gez Aşlı ki ezdir. Hestî Âhârında yâ-i maşdariyye ile varlıqdır. Eş Nâmûra râci' be zarfiyye rûy-i zemîn rûy-i arzıdır ve izâfeti lâmiyye. Ber Bâ-i zarfiyye te'kiddir ve câ'izdir ki isti' lâ için ola veyâ edât-ı te'kîd ola. nişân ' Alâmet ne-mând mâzî nefy kâlmadı demek. Ve ' Âtıfe ân ism-i işâret pîr-i lâşe müşârün ileyh ve Sultân Maḥmûd Sebûktekîn murâd. râ Edât-ı mef' ül ki ḥarf-i Râbıt-ı şıfatdır. Siperdend Mâzî cem' i teslîm eylediler demek. hâk Toprâk eş lâşeye râci' gez ü ki ez-û taqđirindedir ki ḥarf-i beyân ve zamîr-i pîre râci'. ustuhân Hemzeniñ ve tâniñ ḍammeleri ve sîniñ sukûnuyla kemîkdir. Zindeest Zânîñ kesriyle dîrî ve hemze edât-ı müctelibe ve est edât-ı haberdir. nâm-ı fereḥ Beyâniyye nâm-ı mübârek demek ve mu' aḥḥar mübtedâ ve izâfeti lâmiyye. Nüşirevân mülûk -ı ' Acemden bir melikiñ ismi. Be-ḥayr Zindeye müte' allıq güzeşt mâzî müşbet ne-mând nefy.

[63] ḥayrî kon bir ḥayr eyle ey fülân ey kimse. u ğanîmet şumâr Ve ğanîmet say 'ömr ḥayati. z'ân pişter ki Āndan evvel ki bāng ber -yed şadâ çıkar fülân nemand fülân kalmadı.

{ḥikâyet} melikzâde 'i-râ Bir pâdşâh-zâdeyi şenîdem ki işitdim ki; kûtâh bûd kışa idi ḥakîr ve i' tibârsız idi. ve diger birâderâneş Ve anîñ diger birâderleri bülend uzun ü ḥüb-rûy ve güzel yüzlü idi. bârî Bir kerre pedereş anîñ pederi be-kerâhîs u istihfâf kerâhat u ḥaḳâretle der-vey nazar kerd āña baḳdı. püser Çoçuk be-firâset zekâvetiyle der-yâft añladı; ve goft ve dedi. ey peder Ey bâbâ kûtâh-ı ḥiredmend 'aḳıllı kışa bih a' lâ ez-nâdân-ı bülend üzün câhilden. ne Degil herçî her nesne ki be-kâmet mihter boyuda pek büyük ola be-kıymet bihter bahâda dahâ maḳbûl ola. ki eş-şâtü Zira koyûn nazîfet pâkdır ve'l-filü ve fil cîfet murâdır.

{şi'r} ekalle cibâli'l-ardî ard tağlarıniñ küçüğü Tûr Tûrdur ve inneḥü ḥâlbuki Tûr

Ḥayrî Yâsı vahdet veya tenkîr kon emr-i ḥâzır fulân elfâz-ı kinâyedendir ve münâdî . Ve ' Âtıfe şomâr emr-i ḥâzır ' omr mef' ülün evveli ğanîmet şânisi zân ezden

muḥaffef bānk āvāz ber āyed çıkar demek. ne-mānd Kalmadı murād-ı fevtdir. Melik zāde Yā vaḥdet ve hemze edāt-ı tevessüldür. Rā Edāt-ı mef'ül kūtāh elifle küte elifsiz kışadır. Bulend Bunda tavil demek. Hüb-rüy Güzel yüzlü ma' nāsına vaşif terkibi bār küre demek. Ye Vaḥdet be muşāhibet kerāhiyyet bāb-ı rābi' den ya' nī kereden yāniñ taḥfiifiyle maşdar olub çirkinlikdir. Ve 'Āṭife istihfāf istif āl bābindan maşdardır. Ḥaḳāret ma' nāsına, der şıla vey kūtah-ı pesere rāci' kerd fā' ili pedere rāci' be muşāhibet ferāset zireklik der yāft if' āl kılıbdan fi' l-i māzi egledi demek. Kūtāh-ı hıredmend Mevşūfuñ şıfatına izāfeti nev' indendir. Ez Min ma' nāsına nādān-ı bolend beyāniyye mihter-i bihter terkib-i tafzīlilerdir. Ki Ta' līl eş-şāt mübtedā nazifetun ḥaberi ve 'āṭife el-fil mübtedā cifetun ḥaberi ekalle ism-i tafzīl bunda aşgaru ma' nāsına ve mübtedā. Cibālun Cebel lafzınıñ cem' i muzāf-ı ileyh el-ard zemīn bu daḫi muzāf-ı ileyhdır. Tūr Ḥaber-i mübtedā ve bir cebeliñ ismidir ki Cenāb-ı Mūsā 'aleyhi's-selām anda Kelām-ı İlāhī istimā' buyurmuşdur. Ve Ḥāliyye innehu mısrā' -i şāniye merhūndur ve ismi Tūr'a rāci'.

[64] le-a'zemu dahā büyükdür 'indellahi Allah'ın 'indinde kadr ve menzilā ḳadr u şeref cihetiyle

{ḳıṭ'a} ān şenīdī ki anı işitdiñ mi ki lāğar-ı dānā bir za' if 'ālim goft rūzī bir gün dedi. be-eblehī ferbiḫ Bir semiz āḫmağa esb-i tāzī 'Arabī āt eger za' if buved eger za' if olur ise hemçünān za' fiyetiyle ez-tavīle 'i ḫar bir ṭāvile eşekden biḫ evlādır. peder biḫandīd Pederi güldü. ve erkān-ı devlet Ḥāzirün bipesendīdend taḫşin eylediler. ve birāderān Ve birāderleri be-cān candan birencīdend incindiler.

{nazm} tā merd mādām ki insān sūḫan negofte bāşed söz söylememiş ola. 'ayb u hūnerēş Āniñ 'ayb u hūneri nühüfte bāşed maḫfi olur. her bīşe Her mişeligi gümān meber ki zan etme ki hālīst boşdur. şāyed ki Cā'iz ki peleng ḳaplān hofte bāşed yatmış ola. şenīdem ki İşitdim ki der ān müddet o zamānda melik rā pādşāha düşmenī sa'b bir ḳavī düşmen rüy nemūd yüz gösterdi. cün dü leşker Çünkü iki ' asker rüy behem āverdend yüzü birbirine getirdiler. evvel kesī ki Evvelā bir kimse ki esb ātını

Le Harf-i te'kîd a'zem ân lafzınıñ haberi ve bu cümle Tür'dan hâldir. İnd A'zemüya müte'allık Allah muzâf-ı ileyhdir. Kadren Temyizdir. ve menzilen Aña ma'tûfdur. lâgîr Za'if ye vaḥdet dânâ şıfat-ı müşebbehe ve lâgîr ile mışrâ'-ı şânî merhûndur. Rûzî Yâsı vaḥdet ebleh aḥmak ferbe fânîñ fetḥi ile semîz demek ve rûzî goftuñ zarfı. be-ebleh Mef'ûlün ğayr-ı şariḥi, fâ'ili lâgîr-ı dâñadır. Esib Ât, izâfeti beyâniyye tâzî Arabî demek. eger Harf-i şart tavîlehu hemze izâfet için gelmişdir. Har Fetḥ ile hımârdır. Bih Aḥsen ma'nâsına, peder be-ḥandîdîñ fâ'ili ve taqdiri pedereş der qarîne kâ'im olduĝu için zamîr ḥazf edilmişdir. Be Harf-i te'kîd pesendîdend mâzî cem'i fâ'ili, erkân-ı devletdir ve cümlesi mâ-ḳabline ma'tûfdur ve berâderân rencîdend lafzınıñ fâ'ili. Be-cân Aña müte'allık tâ tevḳîtiyye merd mübtedâ ne-goŧte mâzî-i ba'id nefy bâşed fi'l-i muzâri' fâ'ili merde râci' ve sūḥan ne-goŧteniñ mef'ûlü ayb mübtedâ honer aña müte'allık eş merde râci' nuhfetehû mâzîden ḳasem, gizli demek. bâşed Fâ'ili tenâze' vechle 'ayb ve honerden her ikisine 'âi'iddir. Bîşe Mişe kemân meber kelimesiniñ muḳaddem Mef'ûlü ki beyâniyye hâlî boş şâyed fi'l-i muzâri' lâyıḳ u câ'iz demek. Ki Beyâniyye peleng bâ-i 'Acemîniñ fetḥiyle ḳaplandı. Doşmen 'Aduv ye vaḥdet sa'b şadıñ fetḥi ve 'âyniñ sukûnuyla şarb ma'nâsına. Rûy Nemüduñ muḳaddem mef'ûlü leşker 'asker rûy âverdend kelimesiniñ mef'ûlün şariḥi be-hem ğayr-i şariḥi kes kimse ye vaḥdet ki Râbıt-ı şıfat esib cihânîdîñ muḳaddem mef'ûlü.

[65] der-meydân meydânda cehânîd şıçrâtdı. ân püser bûd O çocuĝ idi ve goft ve dedi.

{ḳıḥ'a} ân ne men bâşem ki Ben ol kimse degilim ki; rûz-i ceng cenk gününde bîñî görürseñ püşt-i men arḳamı. ân menem ki Ben ol kimseyim ki ender meyân-ı hâk u hûn toprak ve ḳân arasında bîñî görürseñ serî bir baş. k'ân ki Zira o kimse ki cenk âred cenk eder. be-hûn-ı hîş Kendi ḳanıyla bâzî mî koned oynar. rûz-i meydân Meydân gününde v'ân ki ve o kimse ki bügrîzed ḳaçar. be-hûn-ı leşkerî 'Askeriñ ḳanıyla oynar. în bigoŧt Ve bunu söyledi. ve ber sipâh-ı düşmen Ve 'adüvvenüñ 'askeri üzere zed hücüm eyledi. ve tenî çend Ve birkaç kimseyi ez- merdân-ı kâr-dîde muḥârebe görmüş bahâdırlardan biyendâht atdı. cün piş-i peder

Çünkü pederiniñ önüne âmed geldi. zemîn-i hıdmet Hizmet yerini bibûsîd öpdü u goft ve dedi.

der-meydân Zarf-ı mekânî ve cehîd kelimesi lâzım olub şıçradı demek. Âhârına edât-ı te'addiyye olan elif ve nûn gelmek ile cihânîd olub şıçratdı ma' nâsınadır. Evvel Mübtedâ ân peser bûd haberi ve 'âtıfe goft goften maşdarından mâzîdir. Muzâri' gûyed ve emr-i hâzırı gûy gelir. Ne Bâşem fi'line maşrûfdur ve fi'lden munfaşıl olduğundan hâ-i resmiye ile yazılmışdır. Ve taqđir-i 'ibâre ân men ne-bâşem veyâ men ân ne-bâşemdir. rûz-i cenk Lâmiyye bîni dîdenden muzâri' muhâtab ve hıtab 'umûmiyyet ifâde eder. post-i men Lâmiyye ke-ender ki ender taqđirinde olub li-ecli'z-zarûre muttaşıl yazılmışdır. Meyân-ı hâk Yâ-yi batniyye ile izâfeti lâmiyye ve hûn hâke ma' tûf ser bâş ye vahdet ki ta' lîl ân ism-i işâret ki kes ki demek. bâzi Yâ-yi nefis kelimedden ism-i câmid la'ib gibi oyundur. Koned Fi'l-i muzâri' rûz-i meydân bâzi mî-koned ve âred ve be-gorized fi'lleriniñ 'alâ tarîku't-tenâzüc' zarfiyyedir. Be Muşâhibet hûn kân leşkeri yâsı vahdetdir. În İsm-i işâret be harf-i te'kîd goft u zed fi'leri mâzîlerdir. Ve 'Âtıfe sipâh elif ile sipeh elifsiz 'askerdir. Çind Edât-ı kemiyet ez tenî beyândır. merdân kâr dîde Mevşûfuñ şîfatına izâfeti kâsemindendir. Zemîn-i hıdmet Beyâniyye be harf-i te'kîd bûsîd bâ-i 'arabiyye ile bûsîden maşdarından ve goft goften maşdarından fi'l-i mâzîlerdir.

[66] {kıt'a} ey ki Ey pederim ki şahs-ı menet şahşım saña hakîr nümüd hakîr göründü. tâ dürüşti Âgâh ol ki semîzligi hüner nepindârî ma' rifet zan etmeyesin. esb-i lâğır-miyân İnce belli ât be-kâr âyed işe yarar rûz-i meydân muhârebe gününde. ne kâv-ı pürvârî Besili öküz yaramaz. âverdeend ki Naql ederler ki sipâh-ı düşmân düşmânîñ 'askeri bisyâr bûd çok idi. ve inân endek Ve bunlar az idi. tâ 'ifeî Bir tâ 'ife âheng-i gorîz kerdend kaçma kaçdını eylediler. püser Çocuk na'ra'î bized bir na'ra urdu. ve goft Ve dedi. ey merdân Ey âdemler bikûşîd sa'î idiñiz. tâ câme-i zenân Hatta kâdımlar libâsını nepûşîd giymeyesinîz. süvârân râ Süvârîlere be-goften-i û anîñ kelâmıyla tehevvür ziyâdet gest iqdâm ziyâde oldu. ve be-yek bâr Ve cümleten hamle kerdend hamle eylediler. şenîdem ki İşitdim ki hem der-ân rûz dañi ol günde ber-duşmen düşmana,

Ey Harf-i nidā münādī mahzūfdur. *Ey* kes taqdīrinde *ki* harf-i Rābıt-ı şıfat *saḥs* murād vücūd *men* zamīr-i mütekellimte hıṭāb *nemūd* lāzımdır. Göründü demek. Tā edāt-ı tenbiyye *derest* dālīñ ve rāniñ ḍammeleri ve şin ve tāniñ sukūnuyla irī demek ise de bunda vücūdlu ve bedenli olmaḡdan ‘ibāretidir. *Ne-pendārī* Pendāştēn maşdarından muzāri‘ nefy-i istikbāldır. *Zan* etmeyesin demek. Nūn edāt-ı nefy *honer* mef‘ ulūdūr. *esib-i lāgız meyān* Terkīb-i tavşifi ve lāgır meyān vaşif terkibi *be* şıla *kār* iş u şavāşdır. *kār āyed* Muzāri‘-i şāni merhūndur. *rūz-i meydān* Muḡārebe günūdūr. *Kāv* Şıgır, izāfeti beyāniyye *pervārī* ism-i ensūb besili demek. *āverdeend* Māzi naḡliniñ cem‘i, müfredi āverdeestdir. *Ki* Beyāniyye *sipāh-i duşmen* lāmiyye *bisyār* çok *būd* edāt-ı zamāniyye *ve* ‘āṭife *inān* işāretidir. Şāhzādeniñ ‘askerine *endek* būd taqdīrinde *tā’ifei* yā vaḡdet, hemze harf-i tevessül *āhenk* kaşđ *goriz* goriḡten maşdarından kaçma ma‘nāsına ism-i maşdardır. *be zed ve goft ve be gūşid* Fi‘lleri māzilerdir. *Ne-pūşid* Māzi nefy *sevār-ı ān rā* suvār lafzınıñ cem‘i *rā* harf-i taḡşiş ātlıların demek. *Be* Harf-i sebep *goften-i ū* maşdarıñ fā‘iline izāfetidir. *Tehevver* Tef il bābından maşdar olub bī-pervā bir şeyi duḡüle derler ise de bunda hücum u iḡdām murāddır. *Be* Harf-i te‘kīd *yekbār* def‘aten ve bir uğurdan demek. *hamle kerdend* Māzi-i mürekkebdır. *Senīdem* Fi‘l-i māzi nefis-i mütekellimvaḡdedir. Semi‘tu ma‘nāsına *der-ān-rūz* fī zālīke’l-yevm ma‘nāsına *ber doşmen* yāftend fi‘liniñ muḡaddemi, mef‘ulün biḡayr-ı şariḡidir.

[67] *zafer yāftend zafer buldular. melik Pādşāh ser u çeşmeş anıñ başını ve gözünü bibūsīd öpdü. ve der-kenār girift Ve ḡucāḡında tutdu. ve her rūz Ve her gün nazar-ı piş kerd iltifātını ziyāde eyledi. tā veli‘ahd-ı h‘iş kerd Hatta kendine ḡā’im-i maḡām eyledi. birāderān Birāderleri ḡased bordend ḡased eylediler. ve zehr der-ta‘āmeş Ve zehrī anıñ ta‘āmına kerdend vaż‘ eylediler. h‘āhereş Āniñ hemşiresi ez-ḡurfē bedīd ḡārdaḡdan gördü. ve deriçe Ve pençireyi ber-hem zed birbirine urdu. püser der-yaft Çocuk añladı. ve dest ez-ta‘ām Ve elini yemekden bāz keşid geri çikdi. ve goft Ve dedi. muḡālest ki Mümkün degildir ki hunermendān hūnerliler bimīrend öleler. ve bī-hunerān Ve hūnersizler cāy-ı işān ānlarıñ maḡāmı bigīrend tutalar.*

{beyit} kes neyāyed kimse gelmez be-zīr-i sāye-i būm bāykuşuñ gölgesi altında. ver hümāy Ve eger hümā kuşu ez-cihān cihāndan şevd ma‘dūm yok olur ise de. peder-rā Babasına ez-īn hālet bu hāletden āgāhī dādend haber verdiler. birāderāneş-rā Ānīñ birāderlerini bihānd celb eyledi. ve gūş-mālī ve te‘eddībi be-vācībī dād muktezāsınca.

Zafer Ġalibedir. Der kenār girift Kucakladı demek. tā Hattā ma‘nāsına velī hākim ‘ahd zamān hīs kendi hāher vāv-ı resmiyle kız qarındāşdır. Eş Peşere rāci‘ ğurfē ġaynīñ dāmmı ve rānīñ sukūnuyla çārdāğdır. Derīçi Pençire, bunda kapākları murād berhem birbirine demek. Zed Fi‘l-i māzī, fā‘ ili hāhere rāci‘ ve maşdarı zeden olub muzārī‘ zend gelir. Kes Ne-yāyediñ fā‘ ili be lāmiyye zīr alt, tahtıñ murād izāfeti lāmiyye sāye gölge, hemze izāfiyye ve izāfeti lāmiyye būm bīnū’n-nās şāmetle ma‘ruf bāykuş ıtlāk olunan kuşdur. ‘Arabīde hāme denir. Teşe’menden hadīs-i şerīf nehy itmişdir. Ver Ve egerden muħaffefdir. humāy Yemen ile ma‘ruf bir kuşdur ki gölgesi her kime işābet eder ise ya pādşāh veyā ziyāde devletli ve tālī‘li olurmuş ve hevāda yumurtlar veyā verisi hevāda çıkarak uçar imiş. Ma‘dūm İsm-i mef’ūldür. peder-rā Takdīri pedereş-rā olub, qarīneniñ zuhūruna binā’en zamīr hażf edilmişdir. Āgāh Haberdār demek. Ye Maşdariyye dādend fi‘l-i māzī cem‘i bunda murād duyurdular demek. gūşmāl Terkīb-i tavşīfi lügatde kūluk üğmağdır. Lakin iştilāhda te’dībdir. Ye Tenkīr veyā vaħdet be-vācīb be-ķavl-i vācīb ve naşīhat vācībdir. Ye tenkīr.

[68] pes her yekī rā Şoñra her birine ez-etrāf-ı bilād etrāf-ı memālikden hisse-i merzā rāzī olacak hişseyi mu‘ayyen kerd ta‘yīn eyledi. tā fitne binışest Hatta fitne oturdu. ü nizā‘ ber-hāst ve cidāl kālğdı. ki gofteend Zira demişlerdir. deh dervīş On dervīş der ġilīmī bihosbend bir kilimde uyurlar. ve dü pādşāh Ve iki pādşāh der-iklīmī nekencend bir iklīmde şığmazlar.

{kıt‘a} nīm-i nānī Bir etmegiñ yārisını ger hored eger yer ise merd-i Hudā Ehlullah bez-i dervīşān koned dervīşlere taşadduğ eder. nīmī diger Ol bir yārisını mülk-i iklīmī bir iklīmīñ hūkūmetini bigired zaht eder. pādşāh Pādşāh hemçünān āncelīn der-bend-i iklīmī diger diger iklīmīñ zahtı sevdāsını da tutar.

{*hikāyet*} *tā'ife-i düzdān-ı 'Arab 'Arab sārıklarından bir tā'ife ber-ser-i kūhī* bir *tāğın* başında *nişeste būdend* oturmuş idiler. *ve menfez-i kārṽān* Ve *kārṽānıñ* geçidini *beste* bağlamış idiler. *ve ra'ıyyet-i buldān* Ve *āhālī-i memālik ez-mekāyid-i iṣān ānlarıñ hīlelerinden merḡūb* korkmuş idiler.

bilād bānıñ kesriyle şehir ma'nāsına olan belediñ cem'i. *Marzī* Bāb-ı rābī' iñ nāqış-ı vāvīsinden ism-i mef'uldur ki māzisi rızā muzāri' yerzā gelir. *Tā* Ta' līl, *nezā'* mufā' ale bābınıñ māsdar-ı şānisi *ber-hast* fi'l-i māzī maşdarı elif ile hāsten, muzāri' hīzed gelir. Vāv ile hāsten maşdarınıñ muzāri' hāhed gelir. *Ki* Tā' līl *goftend* māzī qarīb cem'i *be* istikbāl *hasbend* muzāri' cem'i *ne-goncend* nefy-i istikbāl fā'ili dü pādşaha rāci' ve cümlesi de dervīş üzere ma'ṭūfdur. *Nīm* Yarım, izāfeti beyāniyye *nān* ekmek *ye* vaḥdet *merd-i Hudā* Ehlullah demek. *Bezel-i dervīş* Maşdarıñ mef'ülüne izāfiyyedir. *Koned* Fi'l-i muzāri', fā'ili *merd-i Hudā*'ya rāci' *nemī diḡer* ya vaḥdetdir ve murād yarınıñ yarısı demek ve bezel konediñ mef'ülün evveli, *nemī kerd* şānisi ve cümle ger ḥored cümle-i şartıyyesine cezā vāki' olmuşdur. *Melik* Saltanat, izāfeti lāmiyye *iklīm* rüy-i zeminiñ dört hisşesinden bir hisşesine denir. *Ye* Vaḥdet *be-gired* muzāri' müstakbel *pādşāh* fā'ili *bend* bende sevdā mā' nāsınadır. *tā'ife-i dezdān-ı 'arab* İzāfetleri beyāniyyedir. *Ber* İsti' lā *ser* baş *kūh* tāğ *ye* vaḥdet *munaffez* bāb-ı evvelden ya'nī “*ne-fe-zā*” “*yen-fi-zū*” dan ism-i mekāndır. Geçicek maḥal demek. *Ra'ıyyet* İzāfeti lāmiyye *buldān* bānıñ ḍammıyla belediñ cem'idir. Şehirler demek. *Mekāyed* Mekeyd lafzınıñ cem'idir ki, maşdar-ı mīmīdir, hīle ma'nāsına. *Mer'ūb* İsm-i mef'ül olub korkmuş ma'nāsına, maşdarı rānıñ ḍammıyla ra'bdır.

[69] *u leşker-i sultān* ve sultānıñ 'askeri *maḡlūb* maḡlūb idiler. *be-hukm-i ān* *ki* Ol sebebe binā'en ki *melāzī menī'* muḥkem bir şıgınacak yeri *ez-kulle-i kūhī* bir tāğın tepesinden *be-dest āverde būdend* ele getirmiş idiler. *ve melce'u ve me'vā-yi hod* Ve kendileriniñ şıgınacak yerini *sāhte* düzmüş idiler. *mudebbirān-ı memālik-i ān* *taraf* Ol taraf memleketleriñ müdebbirleri *der-def'-i mazarrat-ı iṣān* ānlarıñ def'-i mazarratında *meşveret kerdend ki* müşāvere ederler ki; *eger in tā'ife* eger bu tā'ife

ber-în nesak bu siyâk üzere *rûzgârî* bir zamân *mudâvemî nümâyend* müdâvemî gösterirler ise *mukâvemî* muqâbele *bâ-îşân* ânlar *mümteni' gerded* maḥâl olur.

{*meşnevî*} *direhtî ki* Bir âğaç ki *eknûn* el-ân *giriftest pây* kök tutmuşdur. *be-nîrû-yı şahsî* Bir şahsîñ kuvvetiyle *ber âyed* çıkâr *zi-cây* yerden.

Be muşâhibet *hukm* bunda sebep u 'aletdir. *Mulâz* İsm-i mekân şıgıncak yerdir. *Ye* Vaḥdet *meni'* muhkem *kale* tâğ başı *kühî* yâsı vaḥdetdir. *Bedest* Bâ şıla *âverde* mâziden kâsem getirmiş demek. *Bûdend* Edât-ı zamâniyye *melce'-i ve me'vây* ism-i mekânlardan şıgıncak maḥâm u mekân demek. *Sâhte* Mâziden kâsem düzmüş demek, yine bûdend muḥaddemdir. *Mudebbir* İsm-i fâ' il, ehl-i tedbîr demek. *ân* Edât-ı cem' i, izâfeti lâmiyye *memalik* memleketiñ cem' i, izâfeti lâmiyye *ân taraf* murâd; sezdânîñ zuhûr eylediği nâhîdir. *Der* Zarfıyye *def'* izâfet-i maşdarîñ mef' ülüne *muzarrat* mîmiñ ve dâniñ fetḥaları ve rânîñ teşdîdiyle zarar ma' nâsına maşdar-ı mîmîdir. *İşân* lafzına izâfeti lâmiyyedir. *Meşveret* Mîmiñ ve vâviñ fetḥaları ve şîniñ sukûnuyla da lügatdir ve şîniñ ḍammıyla şûrîde böyledir. *Nask* Nûnuñ ve sîniñ fetḥalarıyla lügatde nazm ma' nâsına ise de ammâ bunda üslûb murâddır. *rûzkâr* Zamân *ye* vaḥdet *mudâvemî* mufa' ale bâbından devâm u mülâzimet ma' nâsına maşdardır. *mukâvemî* Muqâbele ma' nâsına maşdar olduğu gibi *bâ* muşâhibet *îşân* onuñ cem' i *kerded* fi'l-i muzâri' dir. İntikâl ma' nâsına ya' nî anlar ile muqâbele ve ḥarb imkândan imtinâ' a munteḳil olur demek. *Direht* Âğaç *ye* vaḥdet *ki* râbîta *eknûn* şimdi demek. *Giriftest* Girifteest taḥdîrindedir. *Pây* Murâd; gökdür. *be* Muşâhibet *nîrû* nûnuñ kesriyle kuvvetdir. *Ye* İzâfiyye ve şahşa izâfeti lâmiyyedir. *Zi* Ber âyede müte' allık *cây* taḥdîri câyüş olub, zarûret-i vezn u kâfiyye için ḥâzıf olunmuşdur.

[70] *vereş* ve eger anı *hemcünân* öyle *rûzgârî hilî* bir müddet terk eder iseñ. *be-gerdûneş* Ânı ' araba ile *ez-bîh* kökünden *ber negselî* üzemezsiñ. *ser-i çeşme* Bî-kârîñ başını *şâyed giriften* tutmak mümkündür *be-bîl* bel ile. *cü pür şod* Çünkü şu *çõk ola neşâyed güzesten* murûr mümkün degildir *be-pîl* fil ile. *sühan* Söz *ber-în mukarrar şod ki* bunuñ üzerine teḥarrür eylediği *yeki-râ* birini *be-tecessus-i îşân* ânları araşdırmağa *ber gomâştend* ḥavâle eylediler. *ve fırsat* Ve fırsatı *nigâh dâştend* ḥıfz eylediler. *tâ vaktî ki* Bir vaḳte degin ki *ber ser-i kavmî* bir kûmuñ başına *rânde*

būdend sormuş idiler. *ve buk'a* Ve meskenleri *hālī mānde* boş kalmış idi. *tenī cend* Bir kaç kimseyi *ez-merdān-ı vākī'a-dīde* umūr-ı dīde-i yigitlerden *vü cenk āzmūde-rā* ve cengi tecrübe etmişlerden *biferestādend* gönderdiler. *tā der-şī'b-i cebel* Hattā tāğīn yolunda.

Vereş Aşlı ve egeriş olub, li ecli'z-zarūre taḥfif kılınmışdır. *Hem cūnān* Kezālik ma'nāsına *helī* heşten maşdarından muzāri' muḥātabdır. Terk eder iseñ demek. *Be* Muşāḥibet *gerdūn* kāf-ı 'Acemīniñ fetḥiyle bir nev' i ' arabadır. *Eş* Direhte rāci' *bīh* bā-i ' Arabīniñ kesriyle kökdür. *Ber* Ḥarf-i te'kīd *ne-keselī* kāfiñ ḍamm u kesriyle ḳurmak ve üzme ma'nāsına olan kesīhten maşdarından fi'l-i muzāri' nefy-i istiḳbāl muḥātabdır. *Ser- çeşme* İzāfeti lāmiyye *şāyed* şāyisten maşdarından fi'l-i muzāri' dir. *Be* Muşāḥibet *bīl* bel ıtlāk olunan ḳazmadır. *Cō* Edāt-ı ta'līl *por* bā-i 'Acemīñ ḍammıyla bunda çok demek. *Ne-şāyed* Nefy-i istiḳbāl, 'adem-i imkān ma'nāsına *gūzeşten* maşdardır. Murūr ma'nāsına *be* muşāḥibet *pīl* fil demek. *Sūhan* Mübtedā *berin* berīn ittifāk taḳdīrindedir. *mukarrar şod* Ḥaber-i mübtedādır. *Ki* Beyāniyye *be* şıla *tecessus* tef' il bābından maşdar olub cāsūsluḳ eylemege derler. *Kemāştend* Kāfiñ ḍammıyla fi'l-i māzī cem' i ḥavāle eylediler demek. *Negāh* Ḥıfz *dāştend* fi'l-i māzī cem' i *tā* edāt-ı intihā *vaktī* yāsı vaḥdet *ki* rābiṭa *ber* isti' lā *ser* taḥşīn-i lafz için gelmişdir. *Kūmī* Yāsı vaḥdet *rānde būdend* māzī naḳli cem' i *baka'a* pāre'-i ez-zemīn ma'nāsına *hālī* bōş *mānde* taḳdīr-i būd ve bu kelime lāzımla müte' addī meyānında müşterek olduğundan lāzım olunca yerleri ḥālī kalmış demek, müte' addī olur ise ḥālī ḳovmuşlar ma'nāsınadır. *Ten* Murād-ı şaḥışdır. *Ye* Vaḥdet *cind* edāt-ı kemiyet *ez* beyāniyye *merdān* merdiñ cem' i izāfeti mevşūfuñ şıfatınadır. *vākī'a dīde* İş görmüş demek. *Ve* 'Atıfe *cenk āzmūde* mā-ḳabline 'atf-ı tefsīr düşmüşdür. *Rā* Edāt-ı mef' ul *be* ḥarf-i te'kīd *ferestādend* fi'l-i māzī cem' i gönderdiler demek. *Tā* Ta'līl *şa'b-i cebel* lāmiyye ve şīniñ kesri ve 'ayniñ sukūnuyla şa'b; tāğ arasında olan yoldur.

[71] *pinhān şodend* Gizlendiler. *şebāngāh ki* Gece vaḳti ki *dūzdān bāz āmedend* sārıḳlar 'avdet eylediler. *sefer kerde* Sefer ederek *vü ğaret āverde* ve yağma getirerek *silāh biküşādend* selāḥlarını çözdüler. *ve ğanāyim be-nihādend* Ve

ğanayimi koydular. be-nūḥostīn duşmenī ki Evlā bir düşman ki ber-ser-i īşān tāht ānlarıñ bāşına çārpdı. ḥāb būd uyku idi. çendān ki ol kadar ki pāsī bir miqdār ez-şeb geceden bigūzeşt geçdi.

{beyt} kurs-ı ḥūrşīd Güneşin cürmü der-siyāhī ref zulmete gitdiği gibi Yūnus Cenāb-ı Yūnus ender-dehān-ı māhī bālığın āğzına ref gitdiği gibi merdān-ı dilāverāncēsūr merdler ez-kemīn bu şudan be-der cestend taşra şıçradılar. ve dest-i heme-rā Ve cümlesiniñ elini yegān yegān birer birer ber-ketif bestend arkasına bağladılar. bāmdādān ertesi günü be-dergāh-ı melik melikiñ dergāhına ḥāzīr āverdend ḥāzīr getirdiler. heme-rā be-geşten cümlesini katle işāret fermūd emr eyledi.

Sefer kerde ve gāret āverde Hā-i resmiler ḥarf-i tertibdir. Sefer idub ve gāret idub ve gāret getirib demek. Be Te'kīd keşādend fi'l-i māzī cem' i ganā'im gānīmet lafzınıñ cem' idir. Ki ṭoyumluḡ ma' nāsına nuḥust nūnuñ ve ḥānıñ ḡammeleri ve sīn u tānıñ sukūnuyla evvel demek. Ye Nisbet ne te'kīd-i nisbet ber isti'lā ser taḥsīn-i lafziçin gelmişdir. Tāht Çārpdı ma' nāsına fi'l-i māzīdir. Hā'b Uyku pās ba'z ye vaḡdet ez pāsī beyāndır. gūzeşt gūzeşten maşdarından fi'l-i māzīdir. kars-ı ḥūrşīd Cürm-i şems murād. Der Şıla siyāhī yā-i maşdariyye ile zūlmetdir. Ref Fi'l-i māzī Yūnus bir peygāmer-i zīşānıñ ism-i şerīfidir. Ender Şıla dehān āğız, izāfeti lāmiyye māhī yā-yi aşliyye ile bālıḡdır ve beyitte edāt-ı teşbiyye mazmurdur. merdān Merdiñ cem' i, izāfeti mevşūfuñ şıfatınadır. Dilāverān Vaşıf terkībi ve elif nūn edāt-ı cem' i ez beyāniyye kemīn kāf-i 'Arabīniñ fetḫi ve mīmiñ kesriyle pūşuya derler. be-der Bā-i şıla ile taşra demek. Cestend Fi'l-i māzī cem' i şıçradılar demek. dest-i heme Lāmiyye rā taḥşiş yekān yekān kāf-ı 'Acemī ve yānıñ fetḫ u kesriyle birer birer demek. Ber Şıla ketf kāf-ı 'Arabīniñ fetḫi ve tānıñ kesr u sukūnuyla yaḡren ma' nāsına bestend fi'l-i māzī cem' i ḡā'ib bağladılar demek. Be-āmedādān ertesi demek. Heme Cem' i ma' nāsına isim rā 'alāmet-i mef' ūl be şıla geşte maşdar işāret fermūduñ mef' ūlü fā' ili mülke rāci' dir.

[72] ittifāken Bi't-teşādūf der-ān meyān ānlarıñ ārasında cūvānī būd ki bir yigit var idi ki mīve-i 'unfuvān-ı şebābeş anıñ gencliginiñ ol meyvesi nev resīde yeñi

erişmiş idi. ve sebze-i gülistân-i 'izâreş ve gülistân cemâliniñ tâze tüyü nev demîde yeñi bitmiş idi. yekî ez-vüzerâ Vezîrlerden biri pây-ı taht-ı melik-râ pâdşâhiñ tahtınıñ ayağını büse dâd öptü. ve rüy-i şefâ'at ve şefâ'at yüzünü ber-zemîn nihâd yere koydu. ve goft Ve dedi. în peser Bu çocuk hemçünân refikâsı gibi ez bâğ-ı zindegânî dirilik bâğından ber nehordeest meyve yememiştir. ve ez-rey'ân-ı cüvânî Ve yigitliginiñ evvelinden temettu' neyâfte fâ'ide bulmamıştır. tevakku' Recâ be-kerem-i ahlâk-ı Hudâvendî Melikiñ ahlâk-ı kereminden ânest ki odur ki be-bahşiden-i hûn-ı ũ anıñ qanıniñ 'afvını ber-bende bu bendeye.

İttifâken Maşdar der şıla ân ism-i işâret meyân orta demek. cevân Yigit ye vaḥdet būd fi'l-i mâzî ki ḥârf-i Râbiṭ-ı şıfat mîve yemiş ve hemze izâfiyyedir. 'unfuvân 'Ayniñ ve fâniñ ḍammeleriyle ve nûnuñ sukûnuyla 'Arabîde ol demek. şebâb Yigitlik eş cevâna râci' reşide mâzî muḳayyed zira būd muḳadderdir. Ve 'Âtıfe sebze sîniñ fethi ve bânîñ sukûnuyla ve ḥâ-i resmiye ile çimen ve hâsız yeşil renk ma'nâsınadır. İzâfeti lâmiyye gülistân ism-i mekân gül maḥalli demek. Şoñra ḥadîka ma'nâsına isti'mâl olundu. İzâfeti lâmiyye 'azâr şakâl biten maḥale derler. Eş Pesere râci' nev nûnuñ fethiyle yeñi ve cedîd ma'nâsına demîde bitmiş ve iprimiş demek ve būd taḳdîrindedir. pây-ı taht Lâmiyye büse dâd öpdü ma'nâsında müsta'meldir. rüy-i şefâ'at Beyâniyye hem-çünân refikâsı olan ḥaremîler gibi demek. bâğ İzâfet-i beyâniyye zinde dîri ve âḥârında ḥâ-i resmiye olduğundan cem'inde kâf-ı 'Acemîye tebdil edilmiştir. Angeh çün hâ yazılmaz oḳunmadığı gibi ye maşdariyye ber miyve ne-horde fi'l-i mâzî-i naḳl-i ba'id nefy rey'ân rânîñ fethi ve yâniñ sukûnuyla 'unfuvân gibi ol demek. cevânî Yâsı maşdariyyedir. Temettu' Tef il bâbından maşdardır. Fâ'idelenmek ma'nâsına ne-yâfte fi'l-i mâzî-i nâḳl-i nefy bulmamış demek. Tevki' Ricâ ve umîd, mübtedâdır. be Müşâhibet veyâ şıla olub min ma'nâsını müteḍammındır ve tevki'e müte'allıḳdır. Kerem İzâfeti lâmiyye ahlâk ḥânîñ ve lâmiñ ḍammeleriyle ḥalkıñ cem'i, Hudâvendîye izâfeti beyâniyye ânest haberi ki beyâniyye be şıla bahşiden maşdar, izâfeti mef'ûlüne hûn kân ũ zamîrine izâfeti lâmiyye ber bende ber in bende taḳdîrindedir.

[73] minnet nihed minnet kıoya. melik rüy Pādşāh yüzünü ez-în sūhan derhem keşid bu sözden partardı. ve muvāfık-ı re'y-i bülend Ve anıñ re'y-i 'ālisine muvāfık neyāmed gelmedi ve goft ve dedi.

{beyit} Pertev-i nıkān İyilerin sa'yı negired te'sir etmez. her ki Her kimiñ ki bünyādeş be-dest anıñ aşlı fenādır. terbiyet nā-ehl-rā Ālçağı terbiyye eylemek çün girdegān ceviz gibidir. ber günbedest kubbeye üzerinde nesl üş tebār-ı inān bunlarıñ nesl u hāndānı munkatı' kerden kesilmek evlaterest dahā evlādır. ve bih u bünyād-ı işān Ānlarıñ bināsınıñ esāsını ber-āverden çıkarmak bihter a'lādır. āteş nişānden Zira āteşi söndürüb ve ahkeri ve kıorunu güzeşten terk etmek ü ef'i ve yılanı küşten öldürüb ve beççe'i nigāh dāşten ve yāvrusunu hıfz etmek.

Minnet Nehed kelimesiniñ mef'ülün şarihi be-baħşiden ve ber-bende ğayr-ı şarihleridir. Melik Pādşāh rüy yüz der hem keşid mazīdir, portardı demek. muvāfık İsm-i fā'il, izāfeti mef'ülüne re'y maşdar, izāfeti beyāniyye bolend bāniñ dāmmı ve lāmiñ fethiyle 'ālī demek. Eş Melike 'ā'id ne-yāmed māzī menfi por tū ziyā ve eşer ve mübtedā ve izāfeti lāmiyye nıkān nık lafzınıñ cem'i ne-kird giriften maşdarından nefy-i istikbā te'sir etmez demek. Her ki Herkes taqdīrindedir. bunyād Binā ve aşlı ve nesil ma'nāsına. Eş Kıye rāci' nā-ehl ehliyet-i nefy ve selbden 'ibāretidir. rā Şıla, nā ehli ve nā cins bed-i aşlıyye demektir. Çün Edāt-ı teşbiyye girdgān iki kāf-ı 'Acemī ve evvelkisi meskūr ve ikincisi meftūhdur ve ba'zılar kāf-ı şāni-yi 'Arabī ve ba'zılar ol 'arabi-i şāni 'Acemīdir dediler. Ceviz demek. ber İsti'lā konbed kāf-ı 'Acemiñ dāmmıyla kubbedir. Est Edāt-ı haber ve taqdīr-i çün girdgānest ber gonbeddir. Nesl Düveldir. Ve 'Ātıfe tebār tāmniñ fethiyle kum ve kabīle murāddır. İzāfeti lāmiyye in ism-i işāret an edāt-ı cem'i munkatı' kerden kesilmek demektir. Zira munkatı' infī'āl bābından ism-i fā'il olub ism-i mef'ül ma'nāsınadır ve fi'l-i şulāşıyye mütavē'adır. evlā İsm-i tafđil 'Arabīde lām meftūh okunur ise de lakin 'Acem kesrile okur. Ter Edāt-ı tafđil li ecli't-te'kid dāhil olmuşdur. Ve nesl u tebār munkatı' kerdeniñ muqaddem mef'ülü ve 'ātıfe bih bā-i 'Arabīniñ kesriyle gökdür. Bunyād Aşlıdır. İşāne izāfeti lāmiyye ber āverden bunda çıkarmaktadır. Ve bih muqaddem mef'ülü bihter ism-i tafđil ve sīn-i tā muqadderdir. Ki Ta'lil āteş

nişānediñ muḳaddem mef'ülü ve nişānden söndürmek ma'nāsına maşdardır. ahker Kāf-ı 'Arabīniñ fetḫiyle āteş ḳorudur. Gozaşten Terk eylemek ma'nāsına maşdardır. ef'ā 'Ayniñ fetḫiyle 'Arabīdir. Enkerek yılanına derler. Ammā 'Acem 'ayniñ kesriyle oḳur. Ğayr-i munşarif vaşif aşlı ve 'alemdir. 'Abdu'l-Ğafūr Cāmī ḫāşiyesinde mār-ı büzürg ile tefsīr itmişdir. Beççi Bā-i 'Arabīniñ fetḫi ve cīm-i 'Acemī ile yāvruður.

[74] kār-ı ḫiredmendān nīst 'Uḳelāniñ işi degildir.

{ḳıṭ'a} ebr Buluṭ eger āb-ı zindeġi ger āb ḫayātı bāred yaġdırsa hergiz aşla ez-şāh-ı bīd söġüd āġacından ber neḫorī yemiş yemezsiñ. bā fūrūmāye Alçaḳ kimseye rūzgār meber vaḳt zāyi' etme. k'ez-ney-i būriyā Zira ḫaşīr ḳamışından şeker neḫorī şeker yemezsin. vezīr Vezīr in süḫan bişinīd bu kelāmı işitdi. tav'an ve kerhen İster istemez bipesendīd taḫşin eyledi. ve ber ḫūsn-i re'y-i melik Ve melikiñ ḫūsn-i re'yine āferīn ḫ'and āferīn eyledi. ve goft ve dedi. ānçī Ol kelāmı ki Hudāvend melik -dāme mülkühū- anıñ salṭanatı dā'im olsun. fermūd buyurdu. 'ayn-ı ḫakīkatest ki Şarf-ı ḫakīkatdır ki eger der-silk-i soḫbet-i ān bedān eger ol bedleriñ ṫarīḳ-i ülfetlerinde tertīb yāftī terbiye buldu. ḫūy-ı işān-ı giriftī Ğnlarıñ ṫabī' atını ṫutardı. ve yekī ez-işān Ve anlardan biri şodī olurdu.

kār-ı ḫiredmendān Lāmiyye ve mübtedā nīst ḫaberi ebr mübtedā eger edāt-ı şarṫ bāred fi'l-i muzāri' ve bu kelime lāzım ile müte'addī meyānında müşterek olduġundan bunda müte'addīdır. Yaġdırır ma'nāsına ve taḫtında müstekin fā'ili ebre rāci'. āb-ı zindeġi Mef'ülü ve cümle-i şarṫiyye ḫaberdır. Ne-ḫorī Fi'l-i muzāri' nefy-i istikbāl müfred muḫāṫab yemezsin demek. Ber Yemiş ve mef'ül-i şarīḫi ez beyāniyye şāh dāl ve budāḳ izāfeti lāmiyye bīd bā-i 'Arabīniñ kesriyle söġüd āġacına derler. 'Arabīde ḫılāf u şafşaf gibi ve ne-ḫorīniñ mef'ülü ġayr-ı şarīḫidir. İmdi bu beytiñ taḳdīri ebr eger bāred āb-ı zindeġi her kez ne-ḫorī berāz şāḫ-bīddir. Ki mışra'-ı şānīniñ cümlesi cezā'-ı şarṫdır. Mışra'-ı evveliñ taḳdīri mebor rūzgār bā fūrū māye dir ki me-bor nehy-i ḫāzır zāyi' itme demekdir. rūzgār Mef'ülün şarīḫi ve vaḳt ma'nāsına bā şıla fūrūmāye bed aşlı ve me-boruñ mef'ülün ġayr-ı şarīḫidir. Ki Ta'lil zi ezden muḫaffef ney ḳamış, izāfeti lāmiyye būryā ḫaşīr ve ne-ḫorīniñ mef'ülün

ğayr-i şarihi sokr mef'ülün şarihi be harf-i te'kîd senîd fi'l-i mâzi vezir fâ'ili in sühan mef'ülü tev'an u kerhen temyiziyyet ile manşüb maşdarlar dâme milkehu du'â-yi müstemil cümle-i mu' tarızadır. 'İlm-i bedî' de bukahşû melih derler. Nitekim kâ'idesi kitâbîñ kenârında mündericidir. Fermûd Fi'l-i mâzi ânçi mübtedâ 'ayn-ı hakikatest haberi ki ta'lîl silk sîniñ kesriyle dîzi, izâfeti beyâniyye sohbet maşdar yâft hikâye-i mâzi ez-İşân işân qarîbe mevzû', in lafzınıñ cem'idir. 'Arabîde he'ulâ ma'nâsına hemzeniñ harekesi mâ-kaebleline naql ile ihtilâs olunur.

[75] ammâ bende umîdvârest ki Lakin bendeñiz me'mûl ederim ki be-sohbet-i sâlihân şalihâya muşâhibet sebebiyle terbiyyet pezîred terbiyeyi kabûl eder. ve hüy-i hîredmendân Ve 'uğelânîñ tabî' atını gîred ki tutar ki henûz tiflest elân çocuktur. ve sîret-i bağy Ve te'addî 'âdeti u 'inâd-ı ân gürûh ve ol tâ'ifeniñ serkeşligi der-nihâd-ı vey anîñ tabî' atında mutemekkin neşodeest sâbit olmamışdır. ve der hadîsest ki Ve hadîsde vâriddir ki mâ men mevlûdin bir tevellüd eden olmadı illâ ve kad yûledu faķať tevellüd eder oldu. 'alâ fitrati'l-İslâmi hıķkat-ı İslâm üzere summe ebvâhu sonra anîñ ebeveyni yühevvidânihi ve yünassırânihi ve yümeccisânihi anı yahûdî ve naşrânî ve âteş perest kıllarlar.

{kî'a} bâ-medân fenâlara yâr geşt yâr oldu. hem-ser-i Lût Lût'un haremî hânedân-ı nübüvvetes Lût'un ehl-i beyti güm şod zâyî' oldu. seg-i aşhâb-ı Kehf mağara aşhâbınıñ kelbi,

umîdvâr Terkîb-i nisbî ümîdli demek. Ki Beyâniyye be sebebiyye şöhet mükârinetdir. Pezîred fi'l-i muzâri', tahtında müstekin fâ'ili gulâma râci' ki ta'lîl henûz el-ân demek bağı te'addî ân kerveh tâ'ife-i dezdân-ı 'arab murâddır. nihâd Tabî' at mütemekkin sâbit ma'nâsıdır. Ve Hâliyye der zarfıyye hadîsest hadîs vârid u sâbitest taķdîrindedir. Ki Beyâniyye mâ nâfiyye men bâ-i şıla ma'nâsına mevlûd ism-i mef'ül veled murâd. illâ Edât-ı istişnâ ve hâliyye kad harf-i taķkîķ yûledu fi'l-i muzâri' mechûl 'alâ aña müte'allıķ fitrat 'alâ lafzıyla mecrûrdur. Hıķkat ma'nâsına ve İslâma izâfeti lâmiyye summe harf-i 'atıf ebevâh ümm üzerine tağlib tarîķiyle eb lafzınıñ teşniyyesidir. Zâmire izâfetle teşniyye nûnu sâķıť olmuşdur ve lafzen merfû' mübtedâ ve zâmîr-i mecrûr mevlûde 'â'id. yehüdânehû Fi'l-i muzâri' ma'lûm

teşniyye gâ'ib ve fâ'ili ebevâne 'â'id ve zamîr-i mevlûde râci' yahûdî ederler demek. Ve 'Âtıfe yensarânehû mâ-ķabli gibidir. Naşrânî ederler ve naşrân 'alâ ķavl-i Şâm'da bir köyün ismidir ve bu dîn ol ķaryeniñ halkından zuhûr eylediği için aña nisbet idib naşrânî dediler. yemcûsânehû Mecûsî ve âteş-perest ederler demek. Ma' lûm ola ki vezîri kelâmını hadîş-i şerîf ile ve kıt' a-i âtiyye ile te'kîd etmiştir. Bâ Müşâhibet bedân bediñ cem' i yaramazlar demek. Yâr Refik kest fi' l-i mâzîdir. hemser-i Lût Murâd hâtûn-ı Lût'dur ve fâ' il. yâr Mef' ülün şarihi bâ-bedân ğayr-ı şarihi hânedân ehl-i beyt, izâfeti lâmiyye nübüvvetiş Lût'a râci' kem şod kâf-ı 'Acemiñ ğammiyla ğalâlete düşdü demek. Seķ Kâf-ı 'Acemle kelbdir. İzâfeti lâmiyye ashâb ednâ melâbise t̄ariķiyle izâfeti lâmiyyedir. Kehf Mağara.

[76] rûzî çend bir kaç ğün pey-i ngân iyileriñ ardını girift t̄utdu. ü merdüm şod Ve insân mertebesine vâşıl oldu. în bigoft Bunu dedi. ve t̄â'ife-i ez-nüdemâ-i melik ve melikiñ müşâhiblerinden bir t̄â'ife bâ-û be-şefâ'at vezîrle şefâ'atde yâr şodend mu'âvenet eylediler. tâ melik Hattâ pādşâh ez-ser-i hûn-ı ũ aniñ ķanı sevdâsından der-ğüzeşt geğdi. ve goft Ve dedi bağşîdem bağışladım. eger ği her ne ķadar ki maşlahat nedîdem münâsib görmedim.

{rubâ'î} dânî ği goft Bilir misiñ ne söyledi. Zâl Zâl pehlivân bâ-Rüstemi ğürd bahâdır Rüstem'e düşmen netüvân düşmanı mümkün degildir. hakîr ü bî-ğäre Hâķîr u bî-ğäre şumurd şâymaķ. dîdîm Gördük besî âb çok şü zi-ser-ğeşme-i ğurd ufaķ peykârîñ bâşından ğün bîşter âmed ğünkü ziyâde ğeldi. sütür Deveyi u bâr bibord ve yükünü aldı. fi'l-cümle Hâşıl-ı kelâm vezîr-i püser-râ vezîr ğocuğu

Rüz Ğündüz ye vağdet ğind edât-ı kemiyyet pey bâ-i 'Acemiñ fethiyle izdir. Nikân nünüñ kesri ve kâf-ı 'Acem ile nîk lafzınıñ cem' i. Girift Fi' l-i mâzî t̄utdu demek. Fâ' il-i seke râci' . Merdum Bunda insân ma' nâsına Hâzret-i Lût' uñ zevcesi, ğikâyesi aşhâb-ı Kehf' iñ kışası âyet-i kerîme nâtiķ u tefsîrlerde mufaşşılan meyân olunmuşdur. Be Harf-i te' kîd goft fi' l-i mâzî fâ' il-i vezîr tâ'ife yâ vağdet ve hemze edât-ı tevessüldür. Ez Beyâniyye nudemâ' nedîmeniñ cem' i ve hemze izâfiyyedir. Ya' nî melike izâfeti lâmiyyedir. Bâ Müşâhibet û vezîre râci' be zarfiyye şefâ'at maşdar yâr refik şodend fi' l-i mâzî cem' i oldular demek. Tâ Ta' lîl melik pādşâhdır.

Ez Beyāniyye *ser* sevdā izāfeti lāmiyye *hūn* k̄ān, izāfeti lāmiyye *ū* gulāma rāci‘ *der* ḥarf-i te’kīd *gūzešt* fi‘l-i māzi geçdi demek. *Be-ḥaṣīde* Fi‘l-i māzi mütekellim, bağısladım demek. *eger çj* Bunda in, vaşliyye ma‘nāsına *muslihat* ne-dīdem kelimesiniñ mef’ülü şarīhi *dānī* fi‘l-i muzārī‘ muḥāṭab istifhāmı mütedāmmındır. Ya‘nī Fārisīde edāt-ı istifhām olmadığından istifhām maḳāmdan müstefād olur. *Ki* Beyāniyye *Zāl* bir pehlivānīñ ismi, *bā* şıla *Rustem* izāfeti beyāniyye *kurd* kâf-ı ‘Acemiñ ḍammıyla bahādır ma‘nāsına. *Semred* Fi‘l-i māzīdir. Ve lakin netevān lafzında rāyiḥa-i istiḳbāl olduğu cihetle maşdar ma‘nāsınadır. Ya‘nī şaymaḳ. *Dīdīm* Fi‘l-i māzi mütekellimme‘a’l-ğayrī *besī* çok demek. Zi Beyāniyye *ser çeşme* bī-kār bāşı demek. İzāfeti mevşūfuñ şifatına, *hored* ḥānīñ ḍammı ve rānīñ sukūnuyla ufaḳ demek. *Şitr* Deve *bār* yüküdür. *Be* Ḥarf-i te’kīd *bored* fi‘l-i māzi *fi’l-cümle* ḥaşıl-ı kelām demek. *Bored* Fi‘l-i māzi *vezir* fā‘ili *peser* Mef’ülü *rā* edāt-ı mef’ül.

[77] *be-ḥāne bord* Evine götürdü. *ve be-nāz u ni‘met* ve nāz u ni‘metle *biperverd* besledi. *ve üstād u edīb* Ve üstād-ı edībi *be-terbiyeteş* anīñ terbiyesine *naşb kerd* naşib eyledi. *tā ḥūsn-i ḥitāb* Tāki ḥūsn-i ḥitābı *ve redd-i cevāb* ve cevāb reddi *u sā’ir ādāb-ı mülük eş* ve ānā sā’ir ādāb-ı mülük u *biyāmuḥtend* ta‘līm edeler. *tā der-nazar-ı hem kūnān* Ḥattā cümlesiniñ nazārında *pesendīde āmed* maḳbūl geldi. *bārī vezir* Bir kere vezir *ez-şemā’il u ahlāk-ı ū* anīñ ahlāk u evşāfindan *der-ḥazret-i melik* ḥuzūr-ı melikte *şemme’i mī-goft ki bir miḳdār* söyledi ki *terbiyyet-i ‘āḳılān* ‘uḳelānīñ terbiyesi *der-vey* āña *eser kerdeest* te’şir etmişdir. *ve cehl-i kādīm* Ve eski *cehāleti ez-cibillet-i ū* anīñ ḥılḳatīñden *be-der refte* zā’il olmuşdur. *melik rā ez-īn sūḥan* Pādşāha bu sözden *tebessum āmed* gülmek geldi *ve goft* ve dedi

{beyit}

Be-ḥane Mef’ülün ḡayr-ı şarīhi *be* te’kīd *pervered* fi‘l-i māzi, fā‘il vezire ‘ā’id *be-nāz* mef’ülün ḡayr-ı şarīhi ve *ni‘met* nāza ma‘ṭūf, cümle cümle-i evveli üzerine ma‘ṭūfdur. *ustād-ı edīb* Mevşūfuñ şifatına izāfetidir ve kerd kelimesiniñ mef’ülün şānisi, *naşb* evveli *be-terbiyeteş* naşba müte‘allıḳdır ve kerdiñ fā‘ili kezālik vezire rāci‘dir. *Tā* Ta‘lil *hosn-i ḥitāb* murād-ı herkese mülāyimetle mütekellimḥitābıdır. *Sā’ir* Su’rdan müştāḳ baḳiyye ma‘nāsına gelir. Lakin bunda

cemî' ma' nâsınadır. âdâb-ı mülûk İzâfeti lâmiyye be-yâmuhtend fi'l-i mâzî cem' i taqdiri tâ beyâmuhtend hüs-nı hıṭâb ve redd-i cevâbdır. tâ Hattâ gibi hârf-i ta' lîl içindir. Der Zarfıyye hem künân hânîñ fethi ve kâf-ı ' Acemiñ kesriyle cemî' u akrân u emşâl ma'naları meyânında müşterek olarak ism-i cem' idir. Pesendide İsm-i mef' ül âmed fi'l-imâzî bâz göre demek. Ye Vaḥdet semâ' il şîniñ kesriyle şeme' il lafzınıñ cem' idir. fi' al vezninde ahlâk hânîñ ḍammı ve lâmiñ sukûnuyla hıṭk kelimesiniñ cem' idir ve şemâ' il kelimesiniñ ' atf tefsîri düşmüşdür. Hıyular demek. Hazret Hıẓûr demek. Seme' i Bir miqdâr demek ve yâsı vaḥdet ve hemze tevessüldür. mî-goft Hikâye-i mâzî ki râbıṭa terbiyet-i 'âkılân mübtedâ der zarfiyye vey pesere râci' eser kerdeest haberdir. Cibillet Hıṭkatdır. Be-der refte Murâd-ı ihrâc u izâledir. Tebessum Tefe' ül bâbından maşdar olub gülümsemek ma' nâsına âmed u goft fi'l-i mâzilerdir. Âmeden ve goften maşdarlarından fi'l-i muzâri' leri ğayr-i kıyâs olarak âyed ve güyed gelir.

[78] 'âkıbet-i gürgzâde 'âkıbet-i kûrd-zâde gürg şevved kûrd olur. ger çi bâ âdemî Eger çi insân ile büzürg şevved buyur ise de sâlî dü bir iki sene ber in ber âmed bu hâl üzere geçdi. tâ'ife-i ez-evbâş-ı mahalle Maḥalle ipsizlerinden bir tâ'ife bed ü peyvestend aña ulaşdılar. ü 'ıkd-i muvâfaḳat ve muvâfaḳat düğümünü bestend bağladılar. tâ be-vakti fırsat Hattâ vaḳt-i firşatda vezîr-râ vezîri bâ-dü püsereş iki çocuğuyla biküşt öldürdü. ve ni' met-i bî-kıyâs ve ḥesâbsız ni' metini ber-dâşt kaldırdı. ve der-mağâra-i dezdân sâriḳleriñ mağârasından be-cây-ı peder pederiniñ maḳâmına nişest oturdu. ve 'âsî şod Ve 'âsî oldu. melik Pâdşâh dest-i tahayyür hayret elini be-dendân girift dişleriyle tutdu. ve goft ve dedi

{kıṭ'a} şimsîr-i nîk a' lâ kılıcı zi-âhen-i bed fenâ temirden çün koned nice eder kesî bir kimse

Kurk İki kâf-ı ' Acemî ile kûrd demek ve kâf-ı evvelî maḍmûn ve şânî ile râ daḫi sâkindir. Seved Muzâri' gerçi ân-ı vaşliyye ma' nâsına bâ muşâhibet âdemî insân demek. Bozork Bânîñ ḍammıyla büyük demek ve bu beyit muḳavvel ḳavl vâḳi' olmuşdur. Sâl Sene ye vaḥdet dü esmâ'-i ' adedden ikiniñ ismi. berin Aşlı ber in olub vaşilla hemzesi düşmüşdür. Ber Hârf-i te' kîd âmed mâzî tâ'ife ism-i cem' i ez

beyāniyye evbāş murād-ı nāsık dīrentī ve ipsīzleridir. Be-dev Aşlı be-ūdur. Pīvistend Fi'l-i māzī cem' i fi'l-i muzāri' i pīvend gelir. Ve 'Ātıfe ' akd düğüm muwāfikat mufa' ale bābindan maşdardır. Bestend Māzī cem' i tā edāt-ı intihā fırsat maşdardır. vezīr-rā Rā edāt-ı mef' ul bā muşāhibet dū esmā-i 'adedden ikiniñ ismi peseres zamīr-i vezīre rāci' be harf-i te'kīd koş kāf-ı 'Arabīniñ dammiyla koştēn maşdarından māzīdir öldürdü demek ve tahtında ki fā' il pesere rāci'. Ve 'Ātıfe nī' met-i bī-kıyās beyāniyye ber harf-i te'kīd dāşt fi'l-i māzī muzāri' i dāred gelir. Der-mağāra-i dezdān Nişest kelimesiniñ zarfı be-cāh-ı peder mef' ulün ğayr-ı şarihi zira nişest 'Arabīde ka' d gibi fi'l-i lāzımdır ve fā' ili peser-i Mahmūd'a rāci'. ' āsi İsm-i fā' il şod fi'l-i māzī bu ' ibāreden müstefād olduğuna göre vezīriñ katilden 'afv ittirib yanına aldığı çocuk hırsızlarıñ re'isiniñ oğludur. Melik Giriştiñ fā' ili dest-i tahyīr mef' ulün şarihi goft fā' il-i melikdir ve kıt' a-i ātiyye muqavvel kavldir. Ve murād kemāl-i tahyīrinden elini ısrarak dedi demekdir. Mısrā' -ı evveliñ taqdiri çün koned kesī şimşir-i nīk zi-āhen-i bed dir. Çün Vāv-ı aşliyye ile istifhām-ı inkārī ifade eder. Koned Fi'l-i muzāri' kes fā' ili ye vahdet şimşir şiniñ feti ve kesri ile kılc izāfeti beyāniyye ya' nī mevşūfuñ şifatınadır. Nīk İyi ve konediñ mef' ulün şarihi āhen ğayr-ı şarihi ve izāfeti beyāniyye bed fenā çün koned istifhām ankārī mā yef' al ma' nāsınadır.

[79] nākes alçaq be-terbiyyet terbiye ile neşevēd olmaz. ey hakīm kes Ey 'ākil kimse bārān ki rahmet ki der-letāfet-i tab'eş anıñ tab' mīñ letāfetinde hılāf nīst hılāf yoqdur. der-bāğ Bāğda lāle rüyed lāle bitirir. ü der şürebūm Ve çorāk maħalde has çörçöb bitirir.

{kıt' a} zemīn-i şüre çorāk maħal sünbül ber neyāred sünbülü çıkārmaz. der-ū Āna tohm-ı amel 'amel taħmını zāyi' megerdān zāyi' etme nikūyī iyiligi bā-bedān kerdēn fenālara eylemek çünānest āncilindir. ki bed kerdēn Zira fenālıq gibidir be-cāy-ı nīkmerdān iyi ādemler haqķında .

Nā-kes Alçaq u denī'l-aşla derler. Ne-şevēd Şoden maşdarından fi'l-i muzāri' nefy-i istiķbāl olmāz ma' nāsına ismi nā-kese 'ā'id. Kes Haber ey hakīm mübtedā ve haber beyninde mu' tarizādır. Bārān Yağmūr ki harf-i Rābıt-ı şifat letāfet-i tāb'

lâmiyye eş bârana râci‘ hılâf zarfîñ fâ‘ili revîd tazmîn tarîkiyle müte‘addî i‘tibâr olunur ise sebebine isnâd kabîlinden mecâz olur. Zira fi‘l-ḥaḳîka Munbetullah-i Te‘âlâdır. Der-bâg Zarfiyye lâle Mef‘ûlü ammâ revîd lâzım-ı i‘tibâr olunur ise lâle mübtedâ, revîd ḥaberidir. Bu şüretde revîdiñ şılası bir mikdâr nesne olur. Mişâlen ez sebebeş ve ez-û gibi. Ve der şüre Ve der-bâga ma‘tûfdur. Bûm Zemîn demek. Pes-i der şüre bûm ot bitmeyen çorâk yerdir ve fi‘l-aşl bûm şüre olub izâfetden kat‘ ile terkîb-i mezcî etmişlerdir. Has Çor çöp ma‘nâsına zemîn-i şüre beyâniyye ve mübtedâ ber ne-yâred fi‘l-i muzâri‘ nefy-i istiḳbâl lügâten ma‘nâsını yukârı getirmez demek ise de lakin ḥâşıl eylemez ve bitirmez demektir ve ḥaberdir ve fâ‘ili zemîn-i şüreye râci‘. Sunbul Mef‘ûlü derû aşlı der-ûdur. me-kerdân Eyleme ma‘nâsına nehy-i ḥâzır. taḥm-ı ‘amel Beyâniyye ve mef‘ûlün evveli zâyi‘ şânisi derû zarfiyyedir. Nikûyi İsm-i maşdar iyilik demek aşlı nîk olub zarûret-i vezn için yâ ḥazf olunmuşdur. Kerden Kelimesiniñ mef‘ûlün şarihi bâ-bedân ğayr-i şarihi ve bâ şıladır. Çünânist Mısrâ‘-ı şâniye merhûndur. Ki Beyâniyye bed kerden lafzınıñ mef‘ûlün şarihi be-cây ğayr-ı şarihi ve cây ‘ahd u ḥaḳ ma‘nâsına olunca bâ zarfiyyedir ve ammâ müḳahhem ve zâ‘id-i i‘tibâr olunur ise bâ ḥarf-i şıladır ve izâfeti lâmiyyedir. Nîk-merd Aşlı izâfetle merd-i nîk olub şoñra izâfet-i fesh olunarak terkîb-i mezcî eylemişlerdir. merdân Elif ve nûnı edât-ı cem‘idir. Ba‘de-zâ muşannıfîñ bu ḥikâyeyi baş u temhîdinden maḳşadı bu kıt‘alarıñ mazmûnudur. Ya‘nî bed aşl olanlara teraḥḥüm eyleyerek iyilik câ‘iz degildir. Çünkü ‘adl vaż‘ u’l-şey’ fi mevzû‘a ve zûlm vaż‘ u’l-şey’ fi ğayr-i mevzû‘a ta‘rifleri ile ma‘ruflardır.

[80] {ḥikâyet} serhengzâde râ Bir çâveş zâdeyi ber-der-i serây-ı Uğlumış sultân Uğlumış’iñ sarâyı ḳapısı yanında dîdem ki gördüm ki ‘akl u kıyâseti ‘akl u zekâveti ve fehmi u ferâseti fehmi u dirâyeti zâ‘idü’l-vasf ḥâric az vaşf dâst tutardı. ve hem Ve daḫi ez-‘ahd-i ḥurdî küçüklük zamânında âsar-ı büzürgî büyüklük eşerleri der-nâsiye-i û anıñ alnında peydâ zâhir idi.

{beyit} bâlâ-yı sereş Anıñ başı üzerinde zi-hüşmendî ‘aḳıllılıḳdan mî-tâft parlar idi sitâre-i bülendî kevkeb-i rif‘at. fi‘l-cümle Ḥâşıl-ı kelâm maḳbûl-i nazar-ı sultân âmed sultânıñ nazarında maḳbûl geldi. ki cemâl-i şüret Zira şüretde cemâle û

kemāl-i ma‘nī ve bātinā kemāle dāšt mālīk idi. ve hukemā gofteend Ve ‘uḳelā demişlerdir. tüvāngerī Zenginlik

Ser heng-zāde rā Dīdem kelimesiniñ muḳaddem mef‘ülü ve ser heng çāveş ve çiri bāşıya itlāk olunur ve zāde kelimesiniñ āḫārında vāqı‘ yā ḫarf-i vaḫdet ve hemze ḫarf-i tevessüldür. Ber Zarfıyye der ḳapı, izāfeti lāmiyye serāy izāfeti lāmiyye Ağlemeş hemzeniñ ve lāmiñ ḍammeleri ve ğaynıñ sükūnu ve mīmiñ kesriyle, Cengīzhāñ neslinden bir pādşāhıñ ismidir. Didem Fi‘l-i māzī mütেকellimvaḫdeh gördüm demek. Ki Rābıḫa kıyāset zīreklīk ye tenkīr ferāset ‘atıf tefsiri ye tenkīr zā’idu’l-vasf ḫāric az vaşf demek. Ḥüsnü’l-veche ḳabīlinden ‘ahd zamān, izāfeti lāmiyye hired küçik ye maşdariyyedir. Der Zarfıyye nāsıye ālın üzerine kalān şaça derler isede bunda mecāzen ālın murād. peydā Vāzı ve lāyıḫ u zāḫir ma‘nāsına. bālā Fevḳ u üst ma‘nāsına cihāt-ı setden zīrek zıddıdır. Ye İzāfiyye ve izāfeti lāmiyye serēş serheng-zādeye rāci‘ zi ibtidā’iyye hüşmend terkīb-i nisbī ‘aḳıllı demek. Ye Maşdariyye mī tāft ḫikāye-i ḫāl māzī, raşşān olurdu demek. Maşdarı tāftendir. Bükme ma‘nāsına daḫi gelir. Hüşmendī Mef‘ülün biḫ ğayr-ı şarīḫi sitāre fā‘il izāfeti beyāñiyye bolend yüce ye maşdariyye āmed fi‘l-i māzī, fā‘ili serheng-zādeye rāci‘ makbūl-i nazar-ı sultān mecāz mef‘ülün fihidir ve izāfetleri lāmiyyedir. Ki Edāt-ı ta‘līl dāšt fi‘l-i māzī, fā‘ili yine serheng-zādeye ‘ā’id tutdu ma‘nāsına ise de varlıḳdan ‘ibāret, fi‘l-i muzāri‘ dāred gelir. cemāl-i sūret İzāfetle dāšt fi‘liniñ mef‘ülü ve murād-ı cemālīniñ ḫüsnüdüdür. Ve kemāl-i ma‘nā Mā-ḳabline ma‘tūfdur ve bāḫnıñ ma‘mūriyetini beyāndır. Ve Ḫāliyye hukemā ḫekīmiñ cem‘i ḫekīm her işi yerli yerinde işlemektir. Esmā-i ḫüsnādandır. Ḫaḳḳ-ı Subḫānehü ve Te‘ālāya itlāḳı ḫaḳıḳat u ğayruhü itlāḳı mecāzdır. Gofteend Māzī, naḳl-i cem‘i tevānger terkīb-i fā‘ili ğanī ve mübtedā ye maşdariyye.

[81] be-hunerest Hüner iledir, ne be-māl māl ile degildir. ve büzürgī Ve büyüklük be-‘aklest ‘aḳl iledir, ne be-sāl çok yaşamaḳla degildir. ebnā-yı cins-i ū Āniñ aḳrānı ber-ū hased bordend āña ḫased eylediler. ve be-ḫıyānetī Ve bir ithām ile muttehim kerdend töhmetli eylediler. ve der güşten-i ū ve anıñ ḳatlinde sa‘y-ı bī-fā’ide fā’idesiz sa‘ī nümūdend gösterdiler.

{mıſra‘}

düşmen çı koned Düşman ne eyler çü mihrebân bâşed çünkü muhabbetli ola. düst Dost melik-i porsîd ki pādşāh su’āl eyledi ki mūcib-i hısmî-i îşān anlarıñ huşūmetine sebep der-hākk-ı tū cîst seniñ haqqında nedir? goft dedi. der sāye-i devlet-i Hudāvendî Sāye-i devlet-i sultānide hem künān -rā cümlesini rāzı kerdem rāzı eyledim. meğer hasūd-rā ki elā hasūdî ki rāzı ne-mî şevēd rāzı olmaz. illā be-zevāl-i ni‘met-i men Faqať benim ni‘metimiñ zevāliyle rāzı olur. devlet u iqbāl-i Hudāvendî iqbāl u devlet-i pādşāh bāķī bād dā’im olsun.

{kıt‘a}

tüvānem ān ki āna kâdirim ki neyāzarem incitmeyeyim enderūn kesî kimseniñ kalbini.

Be Muşāhibet honer‘ aynıñ naķîzi est edāt-ı haber ne be-māl be-māl nîst taķdirindedir. Ve ‘Ātife büzürg mübtedā ye maşdariyye be-‘aklest haberi ve büzürgden burada nebāhat u ‘azîmet murāddır. ebnā-yı cins-i ū Lāmiyyelerdir ve murād; sâ’ir çāveş-zādelerdir ve bordend kelimesiniñ fā’ili. Hased Mef’ülün şarihi berū ğayr-ı şarihi kerden fā’ili ebnā-yı cinse ‘ā’id muttehim mef’ülün şarihi be-hıyāneti ğayr-ı şarih cümlesi mā-ķabline ma‘tūfdur. Der keşten-i ū Maşdarıñ mef’ülüne izāfetidir ve nemūdend kelimesiniñ zarfı. sa‘ī bî fā’ide Mef’ülü doşmen ‘adüv çı harf-i istifhām koned fi‘l-i muzāri‘ çü ta‘lîl mihrebân terkîb fā’ili bâşed fi‘l-i muzāri‘ düst ismi porsîd māzî melik fā’ili ki beyāniyye mūceb bunda sebep ma‘nāsına izāfeti lāmiyye hısm düşmān ye maşdariyye ve hemze izāfiyye ve izāfeti lāmiyye işān onuñ cem‘i sāye-yi devlet-i Hudāvend beyāniyyelerdir. Ye Nisbiyye hem künān cem‘i demek. Rā Edāt-ı mef’ül meğer edāt-ı istişnā hasūd şıfat rā edāt-ı mef’ül ki ta‘lîl elā edāt-ı istişnā be muşāhibet zevāl bāb-ı evveliñ ecvef-i vāvīsinden ya‘nî “zā-le” “ye-zū-lu”dan maşdardır. Gitmek ma‘nāsına, izāfeti maşdarıñ fā’iline ni‘met mine izāfeti lāmiyyedir. devlet u iqbāl ‘Aţf tefsîri nev‘indendir ve izāfeti

lâmiyye. Hudāvendi Terkîb-i nisbî bād emr-i gâ'ib ve mevku' du'âda vâki' olmuşdur. Tevānem Fi'l-i nefy-i müstaḳbel mütekellimvaḥdeh incitmeyeyim ammâ lâzım olunca incinmeyeyim demekdir. Enderūn Bunda ḳalbdır, kesīye izāfeti lâmiyyedir.

[82]

hasūd rā Ḥasūda ci konem ne eyleyeyim k'ū zi-ḥod zira o kendinden be-rinc derest 'altdadır. bimīr Öl tā birehī tākim ḳurtulasıñ. ey hasūd Ey ḥāsīd k'in rencīst zira bu ḥased bir 'aletdir. ki ez-meşakkat-ı ān zira anıñ meşakkatinden cüz be-merg ölümden mā-'adā netvān rest ḥalāş műmkűn degildir.

{kı' a}

şūr-baḥtān Bed-baḥtlılar be-ārzū şevḳle ḥ'āhend taleb ederler. mukbilān-rā İḳbāllilerin zevāl-i ni'met ű cāh ni'met u mañsıbınıñ zevālini ger nebīned eger görmez ise be-rūz gündüzde şeb-pere-çeşm yarāsa gözlű kimse çeşme-i āftāb-rā güneş çeşmesiniñ ci günāh günāhı nedir rāst ḥ'āhī ḥaḳıḳati ister iseñ

ci konem Çi çāre konem taḳdīrindedir. İmdi hasūd kinmek mef' űlűn evveli ci şānisi kū aşlı ki ű tālil vāv daḳi ḥasūda rāci' dir. Hod Vāv-ı resmiyye ile kendi be zarfıyye renc meşakkat der bānıñ müteḳdamın olduḳu zarfıyyeti te'kīd veyā emr-i bi'l-'akıdır. Est Edāt-ı haber be ḥarf-i te'kīd mīr emr-i ḥāzīr morden maşdarından öl demek. Tā Ta' līl be ḥarf-i istiḳbāl rehī rānıñ fetḫiyle muzāri' muḥāḫab ḥalāş olasıñ demek. Ey Ḥarf-i nidā hasūd münādī kīn aşlı ki īn olub ki ta' līl īn ḥasede işāretidir. Renc Zaḫmet ye vaḫdet est edāt-ı haber ki rābıḫa meşakkat-i ān izāfeti lâmiyye ve rence işāretidir. Coz Ḥarf-i istiḫnā be ez ma'nāsına morg ölümdür. Ne-tevān Ne-tevāned mā'nāsına rest fi'l-i māzī şiyḳası űzerine maşdar-ı muraḫḫamdır. Ya'nī retsen ma'nāsınadır. şūr- bāht Vaşf terkībi olub bedbaḫt ma'nāsına ve mübtedādır. Ān Edāt-ı cem' i ḥā'hend fi'l-i muzāri' cem' i haber-i mübtedādır. İsterler demek. Be Muşāhibet ārzū elif-i memdűde ile şevḳ u iştiyāḳ ma'nāsına ve ḥā'hendiñ mef' űlűn ḳayri şarīḫi mukābbe/ aşḫāb-ı iḳbāl demek. Ān Edāt-ı cem' i rā taḫşīş zevāl/ ḥā'hendiñ mef' űlűn şarīḫi, ni'mete izāfet-i maşdarıñ fā'iline izāfetidir. Cāh Mañşub u ni'mete

ma' tūfdur. Ger Harf-i şart ne-bīnend dīden maşdarından fi' l-i muzāri' nefy-i istikbāl eger göremez ise demek. Be Zarfiyye rūz gündüzdür. Sebpere Fi'l-aşl-ı şeb ile perīdenden vaşf terkibi perende-i şeb taqdīrinde olub şoñra yarasa cinsine ' ilm-i cins kılındı. Şoñra çişm ile vaşf terkibi olmuşdur. İmdi gece görüb gündüz görmeyen kimseye yarāsa gözlü derler. çeşme-i āftāb İzāfet-i beyāniyye rā taşşış çi günāh çi günāhest taqdīrindedir. rāst Bunda gerçek ve toğru ma' nāsınadır. hā' hī Muzāri' muhātab olub ma' nā-yı şartiyyeti müteğammındır, maķām-ı iktizāsıyla.

[83]

hezār çeşm-i cūnān öyle bīñ güzel kūr bihter a' mā olması evlādır. ki āftāb siyāh Şemsīñ siyāh olmasından

{hikāyet}

pādşāhī Bir pādşāh be-ğulām-ı 'Acemī 'Acemī ğulām ile der-keştī gemide nişeste būd binmişidi. ğulām Köle herkez deryā nedīde būd ki aşla deñiz görmemiş idi. ve mihnet-i keştī Gemīniñ meşakķatini neyāzmūde tecrübe etmemişidi. girye ve zārī Ağlamağa ve iñlediye āğāz kerd başladı. ve lerze Ve titremek ber endāmuş üftāde anıñ vücūduna düşdü. cūnān ki Ol ķadar ki mulātafet kerdend iltifāt eylediler. ārām negirift ķarār tutmadı. melik-rā Pādşāhıñ 'ayş dirligi ez-ū anıñ ağlamasından munağğas şod müķedder oldu. ve çāre nedānistend Çāreyi bilmediler. hakīmī Bir hekīm der-ān keştī būd ol gemīde idi, goft dedi. eger fermāyī Eger buyurursañ men ū-rā ben anı hāmuş konem şüşdururum. pādşāh goft Pādşāha dedi. ğāyet-i lutf bāşed Ziyāde lutf olur hakīm fermūd hekīm buyurdu. tā ğulām-rā Hattā ğulāmı be-deryā deñize endahtend ātdılar bārī çend bir kaç def a.

hezār Mübtedā ve esmā-i ' adedden bīniñ ismi çişm-i cūnān mevşūfuñ şıfatına izāfeti nev' indendir ve hezārıñ mümeyyizidir. Kūr mübtedā-i şānī bihter mübtedā şānīniñ haberi ve cümle-i ismiyye mübtedā-yı evvele haberdir. Ki Min-i tafđiliyye ma' nāsını müteğammındır. āftāb Mübtedā siyāh haberi padşāhī yāsı vaħdetdir. Bā Muşāhibet ğulām ķul u köle izāfeti beyāniyye 'Acemī dīl bilmeyene derler. Der Zarfiyye geştī yā-i aşliyye ile gemīdir. nişeste būd Hikāye-i māzī ğulām mübtedā

herkez aslâ demek. deryâ Ne-dîde bûduñ Mef'ûlü ve cümlesi haber-i mübtedâdır. Ve 'Âtife mihnet izâfeti lâmiyye keşti deryâ üzerine ma' tûfdur. Ne-yâzmûde Mâzi nefy nakli tecrübe eylememiş demek. Kiryê Ağlama zârî yâ-i aşliyye ile inledi ma' nâlarına ism-i maşdarlardır. âgâz Bedâdır. Kerd Mazi Jerze lâmiñ fethiyle ditreme ma' nâsına isimdir. endâm A'zâ eş gulâma râci' üftâd mâzi çind ân ki ol kadar ki demek. mulâtıfet Mülâyimet ma' nâsına kerdend mâzi cem'î ârâm bunda karar ma' nâsına ne-girift mâzi menfî melik isim râ taşşîş 'ayş aynıñ fethiyle dirlikdir. Munğas Şâd-i mühmile ile tef'îl bâbından ism-i mef'ûldür mikdar demek. Şod Mâzi nemî dânistend hikâye-i hâl, mâzi-i menfî çâre Mef'ûlü hekîm şıfat-ı müşebbehe ye vahdet bûd mâzi der-ân keşti zarfiyye goft mâzi eger edât-ı şart fermâyi muzâri' muhâtab men zamîr-i mütekellimû zamîr-i gâ'ib râ edât-ı mef'ûl hamûş konem iskât ederim demek. pâdşâh Goftuñ fâ'ili ğâyet lutf bâşed cümlesi muhavvel kavldir. Fermûd Mâzi hekîm fâ'ili tâ harf-i ta'lîl endâhtend mâzi cem'î gulâm râ mef'ûlün şarihi be-deryâ gayr-i şarihi bâr kere ma' nâsına ye vahdet çind nice demek.

[84]

ğavta hord tâlğa yutdu. müyeş Âniñ şaçını bigiriftend tutdular ve sūy-ı keştî ve geminiñ tarafına âverdend getirdiler. gulâm Köle be-her dü dest her iki eliyle der dūnbâl-i keştî geminiñ dümenine âviht yapışdı. çün ber-âmed Çünkü yukarı geldi. be-kūşe'î bir köşede nişest oturdu. ve kârâr yaft ve karar buldu. melik-râ Pâdşâha tedbîr-i hakîm hekimiñ tedbiri pesendide âmed maqbûl geldi, ve goft ve dedi. der in Bunda çi hikmet bûd ne hikmet oldu? goft Hekim dedi. evvel mihmet-i ğark şoden Evvela ğark olmak miñnetini ne-çişide bûd tâtmamış idi. kadr-i selâmet-i keştî-râ Geminiñ selâmet kadrini nemî dânist bilmez idi. hemçünin Böyledir kâdr-i 'âfiyet 'âfiyet kadrini kesî dâned ki bir kimse bilir ki be-muşibetî bir müşibete giriftâr âyed mübtelâ ola.

{kıt'a}

ey sîr Ey tøk türā nān-ı cevîn saña ārpa etmegi hoş nümāyed güzel görünmez ma' şük-i menest benim ma' şükumdur, ân ki ol kişi ki be-nezdik-i tū seniñ yanında zişttest çirkindir.

Ğavta Ğaynıñ fethiyle şuya tälmaq. Hored Fi' l-i mazi bunda içdi demek ve ğavtayaya isnadı mecāz-ı mürseldir. Müy Şaç eş gulāma rāci' be harf-i te'kîd giriftend mazi cem' i süy taraf-ı izāfeti lāmiyye geştî gemidir. āverdend Mazi cem' i be muşāhibet her edāt-ı istî' āb dū iki dest eldir. Der Şıla denbāl bunda gemi dümenidir. āvîht Bunda yapıştı ma' nāsına fi' l-i mazi'dir. Çün Ta' lîl ber āmed çıkdı demek ber ile müsta' mel olunca bu ma' nāyı ifāde eder. Be Zarfıyye kūşe yā harf-i vaḥdet, hemze harf-i tevessüldür. Pesendide Mustahsen ma' nāsına āmed u goft fi' l-i mazi'lerdir. Derin Aşlı der indir. Çi Edāt-ı istifhām hikmet maşdar est edāt-ı haber goft fā' ili ḥakīme 'ā'id mihnet meşakḳat ğark şoden maşdar-ı mürekkeb ne-çişide būd mazi ba' id menfi kadr-i selāmet lāmiyye nemî dānist hikāye-yi mazi menfi hem çünin gulām-ı 'Acemî gibi demek. Kard Lāmiyye 'āfiyet şihḥat murād kesî yāsi vaḥdetdir. Dāned Fi' l-i muzāri' ki harf-i Rābıt-ı şıfat be harf-i şıfat musibet if' āl bābindan ism-i fā' il muḳadder mü'enneşdir. giriftār āyed Mübtelā ola demek. Ey Harf-i nidā münādî maḥzūf olduĝu cihetle taḳdîri ey şahş demektir. Sîr Siniñ kesri ve yā-i mechüle ile tük demek. türā Saña demek. Nān Ekmek, izāfeti beyāniyye cū cimiñ fethiyle ārpa in yā nisbet nūn te'kîd nisbetdir. Ne-numāyed Numüden maşdarından fi' l-i muzāri' nefy-i istikbāl görünmez demek. Ma'şuk-ı menest İzāfeti lāmiyye ân ki ān kes ki taḳdîrindedir. Be Zarfıyye nezdik 'indema' nāsına tū lafzına izāfet-i lāmiyye zişt zāniñ kesriyle çirkindir.

[85]

hürān-ı behiştî-rā Cennet hürilerine dūzeh büved cehennem olur A'raf a' rāf. ez-duzahiyān Ehl-i cehennemden pors ki su'āl eyle ki A'raf-ı behişttest a' rāf-ı cehennemdir.

{beyit}

farkest Farķ vardır miyān-ı ān ki ol kimseniñ arasında ki. yāreş der-ber Yāri sinesinde ola. bā- ān ki Ol kimse ile ki dü çeşm-i intizāreş anıñ iki çeşm-i intizārı ber-der kapıdadır.

{hikāyet}

her Hurmuz-i tād-dār-rā Tād şāhibi Hürmüze goftend dediler. ez-vezirān-ı peder Pederiniñ vezirlerinden çi hatā dīdī ki ne hatā gördüñ ki heme rā cümlesini bend fermūdī habse buyurduñ? goft Dedi. hatāyī ma' lūm nekerdem Bir hatā ma' lūm olmadı. velikin dīdem ki Ve lakin gördüm ki mehābet-i men benim havfım der dil-i īşān ānlarıñ gönlünde bī-kerānest hesābsızdır. ve ber 'ahd-i men Ve benim zamānıma i' timād-ı kullī i' timād-ı kullī nedārend tutmazlar. tersīdem ki Korkdum ki

Hūr Hānıñ ḡammıyla eḡūr ve ḡūrā' kelimeleriniñ cem' i ise de lakin ise de 'Acem müfred maķāmında isti' māldir. Mışrā'-ı ḡūrā gözü ķaretini ḡāyetde ākdir cem' i ḡūr. Ān Edāt-ı cem' i, izāfet-i beyāniyye behişt cennet ye nisbet rā edāt-ı mef' ul dūzeh dālīñ ḡammı ve zāniñ fethiyle cehennemdir. Būd Fi' l-i muzāri' a' rāf 'alā ḡavl cennetle cehennem meyānında bir divārīñ ismidir. Ez Beyāniyye dūzehī ism-i mensüb ān edāt-ı cem' i porş emr-i ḡāzır su'āl eyle demek. Ki Hārf-i beyān a' rāf mübtedā behiştet haberi farkest muķaddem haber meyān mu' aḡḡar mübtedā, izāfeti lāmiyye ān ism-i işāret ki hārf-i Rābıt-ı şıfat yār dost eş āna rāci' der zārfiyye ber sīne bā farķa müte' allıķ ān ki aşlı ān kes kidir. Dū Esmā-i ' adedden ikiniñ ismi. çişm-i intizār Beyāniyye eş ān lafzımıñ müşārün ileyhdır olan kese 'ā' id. Ber İsti' lā der kapıdır. Hurmuz Hānıñ ve mīmiñ ḡammeleri ve rāniñ sukūnuyla Nūşirevān' iñ oḡludur. Tācdār Dedi ki muraşşā' tādı olan giydigi içindir. Goftend Māzi cemī' ez beyāniyye vezirān veziriñ cem' i pedere izāfeti lāmiyye çi istifḡāmiyye hatā şevābiñ naķizīdir. Dīdī Māzi ki beyāniyye heme cem' i ma' nāsına isimdir. Bend Buķāḡu fermūdī māzi muḡāḡāb goft fā' il-i Hürmüz'e rāci' dir. hatāyī Yāsı tenkirdir. Ma' lūm İsm-i mef' ul ne-kerdem fi' l-i māzi menfī ve zā' id liken edāt-ı istidrāk didem fi' l-i māzi mütekellim ki beyāniyye mehābet mīmiñ fethiyle bunda ḡavf ma' nāsına men

zamîr-i mütekellim der zarfıyye dil gönül izâfeti lâmiyye îşân vezîrâna râci‘ bî edât-ı sulb gerân kâf-ı ‘arabîñ fethiyle had u gâyetdir. Ber İsti‘lâ ‘ahd peymân u zamân izâfeti lâmiyye men zamîr-i mütekellim ne-dâred fi‘l-i nefy istikbâ cem‘i i‘timâd-ı kullî Mef‘ülü tersîdem fi‘l-i mâzî mütekellim ki beyâniyye.

[86]

ez-bîm-i güzend-i h’îş Kendi zararları korkusundan kasd-ı helâk-i men benim helâkime kaçd konend ederler. pes Bu sûretde kavl-i hukemâ-râ hükemânîñ kavline kâr bestem ki‘ amel eyledim ki gofteend demişlerdir.

{kı‘a}

ez-ân k’ez-tü ol kimseden ki senden tersed korkar. bîters ey-hakîm Sende andan kork ey-hakîm. ve ger bâ-çü ü Ve eger anîñ gibi sad ber-âyî yüz kimseye muqâbele edersîñ de be-ceng cenk de nebîñ ki görmez misin ki. çü gürbe Çünkü kedi ‘âciz şevêd âciz ola, ber-âred çıkarır be-çengâl pençisiyle çeşm-i peleng kaplânîñ gözünü. ez-ân mâr Ol sebebden yılan ber pây-ı râ‘i çobânîñ ayağını zened soğar ki tersed zira o korkar sereş-râ anîñ başını bikûbed ezer

Ez Beyâniyye bînem korkudur. İzâfeti lâmiyye gozend kâf-ı ‘Acemiñ dammıyla zarardır. İzâfeti lâmiyye h’îş kendi kasd maşdar, izâfeti mef‘ülüne helâk izâfeti lâmiyye men zamîr-i mütekellim, konend muzâri‘ cem‘i pes fâ-i cezâiyye ma‘nâsına kavl izâfet-i maşdarîñ fâ‘iline hukemâ-râ râ-i taşşîş ifâde eder. Bestem Fi‘l-i mâzî mütekellim ki ta‘lîl gofteend fi‘l-i mâzî, naqli cem‘i ezân ez ân kes demek. Ki Harf-i Râbıt-ı şıfat tersed tâniñ ve sîniñ fethalarıyla fi‘l-i muzâri‘, fâ‘ili kese râci‘ be harf-i te‘kîd teres emr-i hâzır ey harf-i nidâ hakîm münâdî ve ger ve egerden muhâffef bâ muşâhibet çö edât-ı teşbiyye ü kese râci‘ sad çü ü ‘ibâresine kayddır. Ber Harf-i te‘kîd âyî fi‘l-i muzâri‘ muhâtab, bunda muqâbele edersîñ ma‘nâsına. Be Zarfıyye veyâ şıla cenk Mef‘ülün fihidir. Ne-bîñi Fi‘l-i muzâri‘ nefy-i istikbâldir. Göremezmisiñ demek. İstifhâm inkârîyi müteğammındır. Ki Hârf-i beyân çö hârf-i ta‘lîl girbe gedî ve mübtedâ şevêd fi‘l-i muzâri‘ ism-i girbeye râci‘ ‘âciz haberi ve cümlesi cümle-i fi‘liyye haberdir. Der âred Muzâri‘ fâ‘ili girbeye râci‘

çıkarır demek. *Be* Muşâhibet *çingāl* cîm-i ‘ Acemiñ fethiyle yırtıcı hayvânıñ pençisi ve ber ârediñ mef’ülün ğayr-i şarihi. *Çișm-i pelenk* Lâmiyye ve mef’ülün şarihi ve cümle-i fi’liyye cevâb-ı ta’lildir. *Ez ân* Edât-ı ta’lil *mâr* yilân *ber* şıla *pây* ayak, izâfeti lâmiyye *râ’i* şülâsîniñ üçüncü bâbından naķış yâ’isinin ya’ nî ra’î yar’âdan ism-i fâ’il. *Zend* Fi’l-i muzâri‘ lügaten ma’nâsını örür demek ise de bunda şokâr demek. *Ki* Harf-i beyân *tersed* fi’l-imuzâri‘ *be* harf-i istiķbâl *gûbed* kâf-ı ‘ arabıñ đammı ve bâniñ fethiyle giriften mașdarından muzâri‘ dir. Dökmek ma’nâsına ise de bunda ezer demek. *Sereș-râ* mef’ülün şarihi.

[87]

be-seng Tâşla .

{hikâyet}

yekî ez- mülük -ı ‘ Arab ‘ Arab meliklerinden biri *rencür bûd* hasta idi. *der-hâlet-i pîrî* İhtiyârlık vaķtinde *ve ümîd ez-zindgânî* diriliginden ümîdi *kať kerde* kať’i eylemişdi. *nâgâh* Añsızın *süvârî* bir atlı *ez-der* kapıdan *der-âmed* içre girdi. *ve bișâret âverd ki* Ve müjde *getirdi ki fülân kal’a râ* falân kal’eyi *be-devlet-i Hudâvendî* pādşâhıñ sâye-yi devletinde *küşâdîm* feth eyledik. *ve düşmenân* ve düşmanlar *esîr șodend* esîr oldular. *ve sipâh u ra’iyyet-i ân taraf* Ve ol tarafıñ’ asker u re’âyası *be cümlegî* cümleten *mutî’-i fermân* fermâna mutî’ *geștend* öldüler. *çün in sühan* Çünkü bu sözü *bișenîd* işitdi. *nefesî serd* Bir soğuk nefes *ber âverd* çıkardı. *ve goft* Ve dedi. *in müjde merâ nîst* Bu müjde baña degildir. *belki dușmenân-ı merast* Belki benim düşmânlarımadır. *ya’ nî vârisân-ı memleket* Ya’ nî memleket vârișlerine.

{kıť’a}

der in ümîd Bu ümîdde *be-ser șod* nihâyet vardı. *dirîg* ‘omr-i ‘azîz ‘ Ömr-i ‘azîze yazıķ

Be seng Ğayr-i şarihi *yekî* yâsı tenkîr içindir. *Ez* Beyâniyye *mülük* melikiñ cem’i izâfeti beyâniyye ‘ arab ba’ zı nüșhada ‘ Acem vâķi’ dir. *Rencür* Râniñ fethiyle marîz demek. *Bûd* Fi’l-i mâzî *ve* ‘ âtiŧe *ez* beyâniyye *zindegânî* hayât demek. *Kať* Mașdar *kerde* mâzî naķl *nâgâh* añsızın demek. *süvâr* Atlı *ye* vaħdet *ez* beyâniyye *der*

kapı der âmed mâzî duhûl eyledi demek. Ve ‘Âtıfe beşâret maşdar âverd fi‘l-i mâzî ki beyâniyye fulân elfâz-ı kinâyedendir. Kal‘a rā Rā edât-ı mef‘ûl be şıla devlet-i Hudavendî beyâniyye keşādīm fi‘l-i mâzî mütekellimme‘a‘l-ğayi ma‘nâ-yı lâzımî feth eylediñ demek. Ve ‘Âtıfe doşmenān düşmanıñ cem‘i esir şodend kelîmesiniñ haberi sipāh ‘asker ve ra‘iyyet sipāha ma‘tûf be-cümlegī cemī‘an demek ve âharına yâ geldiği için hâ-i resmiye kâf-ı ‘Acemîye tebdil olunmuşdur. Mutī ‘fermān Fā‘iliñ mef‘ûlüne izâfetidir. Keşend Fi‘l-i mâzî cem‘i cün ta‘lil in ism-i işâret sūhan müşârün ileyhi be harf-i te‘kîd senid fi‘l-i mâzî nefsi yâsı vahdet sed şogûk ber harf-i te‘kîd âverd u goft mâzilerdir. Īn mujde Murād kal‘anıñ fethidir. Merā Baña demek. nist İstek menfisi doşmenān-ı merā lâmiyye ve rā taşşış est edât-ı haberdır. Derin Aşlı der-ındır. Be Şıla ser nihâyet sod fi‘l-i mâzî dirig yazık ‘omr-i ‘aziz mevşûfuñ şıfatına izâfeti.

[88]

ki ân çi Zira o ârzü ki der-dilemest gönlümdedir. ez-derem Kapımdan firāz âyed içre gele. ümîd-i beste umîd-i muzmer ber-âmed huşul buldu. velî çi fa‘ide Ve lakin ne fa‘ide. zānk Zira ümîd nist ki umîd yokdur ki ‘ömr-i güzeste geçmiş ‘ömür bāz âyed ‘avdet ide.

{kıt‘a}

kūs-i rihlet Göç tavelunu bikūft çaldı dest-i ecel ecel eli. ey dü çeşmem Ey iki gözüm vedā‘-ı ser başa vedā‘ bikonîd idiñiz. ey kef-i dest Ey el âyası ü sâ‘id u bāzū ve bilek u bāzū heme tevdī‘-i yekdiger cümleñiz birbiriñiz ile vedā‘ bikonîd idiñiz. ber-men-i üftād Baña düşdü morg-i düşmen-kām düşman murādli ölüm. âhir ey düstān Encām ey dostlar güzer bikonîd geçiñiz. rūzgārem eyyām-ı ‘ömrüm bişod gitdi be-nādānī cehâlet ile. men nekerdem Ben etmedim sumā hazer bikonîd siz hazer idiñiz.

Ki Harf-i beyân der zarfiyye dilemest dilimdedir demek. Ez Harf-i beyân der kapı em ferāze maşrûfdur. Ferāzem âyed taqdîrindedir ya‘nî baña hâşil u müyesser ola demek ve ferāz kapıda kapmak ma‘nâsına müsta‘meldir. Ammâ bunda huşul

ma' nāsına ümīd beste beyāniyye ber āmed fi' l-i māzī velī edāt-ı istidrāk ci istifhāmiyye zānk kāfiñ sukūnuyla edāt-ı ta' lildir. omr-i güzeşte İzāfet-i beyāniyye bāz geri āyed āmeden maşdarından fi' l-i muzārī' dir. Kūs Bir nev' i tāvildir. İzāfet-i beyāniyye rihlet güç ma' nāsına maşdardır. Be Harf-i te' kīd kūft māzī lügatde dökdü demek. Ammā murād çaldıdır. Dest-i ecel Mecāzen lāmiyyedir. Ey Harf-i nidā kef eliñ āyasına derler. Deste izāfeti lāmiyye, murād pençidir. sā'id ' Ayniñ kesriyle belekdir. bāzū Koldur. Be-konīd Emr-i hāzır tevdi'-i yekdiger maşdarıñ mef' ülüne izāfetidir ve be-konīdiñ mef' ülüdür. Ber Harf-i isti' lā men zamīr-i mütekellim üftād fi' l-i māzīdir. Düşdü ma' nāsına mora fevtidir. İzāfeti mevşūfuñ şıfatına doşmen-i kām düşman murādli ma' nāsına vaşf terkibi ya' n düşmanıñ arzūsınca āhar te' kīd u taqrīr ifade eder. Güzer güzeşten maşdarından geçme ve uğrama ma' nāsına ism-i maşdardır. Gozer Be-konīdiñ mef' ülün şarihi, ber men gayr-i şarihi, zira taqdiri ber men gozer be-konīddir. rūzgār Ezmān u eyyām ma' nāsına ve kāhī ' omrden kināye ederler ve mübtedā. Em Zamīr-i mütekellim şod be-reft ma' nāsına be-nādānī be-şode müte' allık ve cümlesi haberdır. Men Mübtedā ne-kerdem māzī-i menfi mütekellim mef' ül-i muqadder hāzerdır ki mezkūr hāzer anı beyān u tefsir eder ve cümle-i fi' liyye haber mübtedādır. Hazer Be-konīdiñ Mef' ülüdür.

[89]

{hikāyet}

sālī Bir sene ber-bālīn-i türbet-i Yahyā peygamber 'aleyhi's-selām Cenāb-ı Yahyā' niñ terbiyesi şandūkası yanında mu'tekif būdem ' ibādete mülāzım idim. der cāmi'-i Dimeşk Ben-i Ümeyye cāmi'-i şerifinde yekī ez-melik-i 'Arab ki ' Arab meliklerinden biri ki be bī-insāfī inşāfsızlık ile mevsūf būd ma' ruf idi. ittifāken Rāst gele be-ziyāret āmed ziyārete geldi. ve namāz kerd Ve namāz kıldı. ve hācet h'āst Ve hācet istedi.

{beyit}

derviş u gānī' Faķir u zengīn bende-i in hāk-i derend bu kapınıñ toprağına bendederler. v'ānān ki Ve ānlar ki gāniterend dahā gāniy derler. muhtācterend Dahā

muhtâcdırlar. ângeh Şonra rûy be-men kerd yüzünü baña çivirdi. ve goft Ve dedi. ez âncâ ki Ol maqâmdan ki himmet-i dervîşānest dervîşleriñ himmeti vardır. ü sîdk-ı mu'âmele-i îşân Ve ânlarıñ hak ile mu'âmele-i şadıqānesi vardır. hâturî bir teveccüh-i kalbîyyeyi hem-râh-ı men konîd baña refîk idiñiz. ki ez düşmen-i sa'b Zira kavî düşmandan

sālî Yâsı vahdetdir. Ber Harf-i isti' lâ bālîn bâleş gibi yaşığa derler. İzâfeti lâmiyye terbiyyet kabr-i şerîfleri murâddır. Bu şüretde bālîn terbiyetden murâd başı ucudur ve Yahyâ'ya izâfeti kezâlik lâmiyyedir. Mu'tekif Mülâzım ma'nâsına büdem fi'l-i mâzî olunca oldum ve edât olunca idim demek. Der Zarfıyye câmi'-i Dimeşk lâmiyye murâd-ı Şâm'da câmi' Benî Ümeyye'dir ve Dimeşk fi'l-aşl dâliñ kesri ve mîmiñ fethiyle isede lakin ikisiniñ kesriyle ma' rufdur. mülûk -i' arab Beyāniyye ki harf-i Râbıt-ı şıfat be şıla ziyâret maşdar u namâz kerd ve hâcet hâst fi'lleriniñ mef'ûlleridir. Bende-i in hâk-i der İzâfetleri lâmiyyelerdir. Ned İstek cem' i ve ânân aşlı elif-i memdüde ile ânandır. Vāv-ı 'âñife vaşilla hemze-i memdüde sâkıñ olmuşdur. Ki Harf-i Râbıt-ı şıfat veyâ beyândır. âniyter ve muhtâcter terkîb-i tafşîli ned kezâlik est lafzınıñ cem' i ân ki ângâhdan muhâffef namâz kılub ve du'â edib ve hâcet dilediginden şonra demek. Rûy Taqdîr-i revîş olub qarîne kâ'im olduğı için zamîr hâzıf olunmuşdur. Be Şıla men zamîr-i mütekellimez incâ ol maqâm ve mertebeden demek. Zira cā lafzı cāydan muhâffef olub bunuñ gibi mağallerde mağal u mertebe ma'nâsını ifâde eder. Himmet Hāniñ feth u kesriyle ihtimām ma'nâsına, dervîşāne izâfeti lâmiyye sîdk-ı mu'âmele riyādan berî olan mu'âmele-i şadıka murâddır. Hâturî Yâsı vahdet veyâ tenkîrdir. Hemrâh Refîk, zira edât-ı cem' idir. Men lafzına izâfet-i fâ'iliñ mef'ûlünedir ve konîdiñ mef'ûlüdür. Ki Ta' lîl doşmen-i sa'b beyāniyye.

[90]

endîşnâkem Havflıyım goftem dedim. ber-ra'ıyyet-i za'if Za'if re'āya üzere rahmet kon merhâmet eyle. tâ ez-düşmen-ı kavî Tâ ki kavî düşmandan zahmet nebîni zahmet görmeyesin.

{nazm}

be-bāzuvān-ı tūvānen Kuvvetli bāzūlar ile ve kuvvet-i ser-i dest ve pençi kuvvetiyle. hatāst Hata'dır, pençe-i miskin-i nā-tūvān kudretsiz miskiniñ pençisini bişikest kırmak. bitersed Korksun ān ki ol kimse ki ber üftādegān düşkünleri nebahşāyed esirgemez. ki ger zi-pāy Zira eger ayakdan der-āyed düşse keseş anıñ kimse negired dest elini tutmaz. her ān ki Her ol kimse ki tohm-ı bedī fenālık tahmını kışt ekdi. ü çeşm nīkī Ve iyilik ümidini dāst tutdu. dimāg-ı bīhude Fā'idesiz fikri puht pişirdi. u hayāl-i bātıl ve bātıl hayāli best bağladı. zi-gūş Kūlakdan penbe pāmūgu birün ār taşra çıkār.

endišnāk Terkīb-i nisbī havflı demek. Em Zamīr-i mütellim goftem māzī mütellim kon emr-i hāzır rahmet muqaddem Mef' ulü cümlesi muqavvel kavldır. Tā Harf-i ta' līl ne-bīmī diden maşdarından fi'l-i muzāri' nefy-i istiḳbāl müfred muḥāṭab zahmet muqaddem Mef' ulü ez ne-bīniye mütē'allık doşmen-i kuvvī beyāniyye ve cümlesi mā-ḳabline ta' līldir. Be Muşāhibet bāzuvān bāzūnuñ cem' idir. Kōl demek. İzāfet-i beyāniyye tevānen şıfat-ı müşebbehe ve 'āṭife kuvvet-i ser-i dest izāfetleri lāmiyyedir ve bāzuvān üzere ma' tūfdur. hatāst Muqaddem haber pençi be-şikest kelimesiniñ muqaddem Mef' ulüdür ve be-şikest bunda maşdar ma' nāsına olduḡu cihetden zāhiren fā' il ālmaz ve mübtedā olmaḡa daḡı ḳābildir. Tersed Muzāri' le emir meyānında müşterekdir. Anki Ānkes ki taḳdīrindedir. Ber İsti' lā üftādegān mesākin u za' fen murād ne-bahşāyed muzāri' nefy-i müstaḳbel esirgemez demek. Ki Harf-i beyān veyā harf-i ta' līl zi-pāy der āyede mütē'allıḡdır ki fi'l-i şartdır. Kes Mübtedā ne-kīred fi'l-i nefy müstaḳbel tūtmāz demektir. Haber-i mübtedādır ve cümle-i ismiyye cezā-i şart vāḳi' dir ve kes keseş taḳdīrindedir. Her Edāt-ı isti' āb ' Arabīde kul ma' nāsına ān ki taḳdīr-i an kes kidir. Tahm İzāfet-i beyāniyye bedī ism-i maşdar keş māzī ekdi demek. Ve 'āṭife çişm-i nīkī lāmiyye ve çişm bunda ricā ma' nāsınadır. dāst Fi'l-i māzī tūtdu demek. Dimāg dāliñ kesriyle Türkce dāmaḡ dedikleridir. Bunda zikr-i maḡl irāde-i ḡāl ḳabīlinden olarak fikr u mulāḡıza murāddır. Bīhdeh Beyhūdeniñ muḡaffefi olub bī-fā'ide ve bātıl ma' nāsına hayāl-i bātıl beyāniyye dimāg paḡtıñ ve hayāl-i bestiñ Mef' ulüdür. Gūş Kāf-ı ' Acemīniñ

dammiyla k̄ulāk penbe bā-i ‘Acemīniñ harekāt-ı şelāsesiyle pāmuğdur. Birün Taşra ār āveriden kelimesiniñ muħaffefi olan ārīdenden emr-i ħāzırdır. Çıkar demek müte‘ addīdir lāzım murād olunur ise birün āy denir.

[91]

u dād-ı halk Ve ħalka ‘adāleti bideh ver. ve ger tū mī-nedeħī Ve eger sen vermezseñ dād‘ adāleti. rūz-i dādī Bir ‘adālet günü hest vardır.

{meşnevī}

benī ādem Ādem evlādları a‘zā-yı yek digerend yekdigerleriniñ a‘zāsıdırlar. ki der-āferīneş Zira anıñ ħılkatı zi-yek gevherend bir anā ve pederdenderler. çü ‘uzvī Çünkü bir a‘zāyı be-derd āverd elime getire rūzgār zamān dīger ‘uzvhā-rā diger a‘zālariñ ne-māned qalmaz karār kararı. tū ki Sen ki zi-miħnet-i dīgerān digerleriñ miħnetinden bī ğamī ğamsızsıñ. neşāyed ki Lāyık degildir ki nāmet nihend nāmki koyālar ādemī insān.

{ħikāyet}

dervīş-i müstecābü‘d-da‘vet Du‘āsı maq̄būl bir faķır der-Bağdād Bağdād‘da pedīd āmed zuhūr eyledi Haccāc-ı Yusūf Haccāc Yusūf biħ‘āndeş anı da‘vet eyledi.

dād ‘Adl ma‘nāsına isimdir. ħalka izāfeti maşdariñ mef‘ülünerdir. Be ħarf-i te‘kīd deh dāliñ kesri ve ħā-i aşliyye ile dāden maşdarından emr-i ħāzırdır. Ver demek lakin bu māddeniñ muzāri‘yle ism-i fā‘ilinde dāliñ fetħi meşhūrdur ve dād Mef‘ülüdür. Mī nidiħī Taķdīr-i nemī dehī olub li ecli‘z-żarūre nūn te‘ħīr olunmuşdur. Dād ‘Adl ma‘nāsına Mef‘ülüdür. Rūz dādī Lāmiyye yāsı vaħdet veyāħūd tenkīrdir. Benī Aşlı ben-īn olub izāfetle nūn sākıı olmuşdur. Murād evlād-ı ādemdir. Erkek ve dişi berāberdir. Ādem Murād Cenāb-ı Ādem‘den a‘zā ‘uzveñ cem‘i yekdiger izāfeti lāmiyye ned istek cem‘i ki ta‘līl āferīneş āferīdenden ism-i maşdardır yarādılış ma‘nāsına. Gevher Kāf-ı ‘Acemiñ fetħiyle ‘arziñ zıddı aşlı u mādē mā‘nāsına olub bunda muıffe murāddır. Ned Kezālik estiñ cem‘i çö edāt-ı ta‘līl ‘uzuvī yāsı vaħdetdir. Be Şıla derd āğrı āverd muzāri‘ rūzgār fā‘ili ‘uzva mef‘ülün şariħi be-derd ğayr-ı şariħi ‘uzvhā-rā hā edāt-ı cem‘i ve rā ħarf-i taħşış ne-māned

mānden maşdarından nefy-i istikbāl almāz demek. *Karār* Fā' ili *tū* zamīr-i hıtab *ki* beyāniyye *mihnet* yā-i batniyle dīgerān lafzına izāfeti lāmiyye *bī* edāt-ı sulb *gāmī* yāsı hıtab *ne-şāyed* nefy-i istikbāl lāyık degil demek. *Ki* Beyāniyye *nām* isim *et* hıtab *nehend* muzāri' cem' i ovarlar demek. *Ādemī* Yā ile insān ma' nāsınadır. *Dervīši* Yāsı vahdetdir. *Mustecābu'd-da'vet* İzāfeti ism-i mef' ūlün nā'ib-i fā' iline dir ve müstecāb istif āl bābından mabūl ma' nāsına ism-i mef' ūl olduđu gibi da'vet dađı du'ā ma' nāsınadır. *Pedīd* Bā-i 'Acemīyle veyāhūd 'Arabīyle āşkāre ve zāhir ma' nāsınadır. *Āmed* Fi' l-i māzī *Haccāc* zulümle ma' ruf bir şahşıñ ismidir pederiniñ ismi Yūsuf olduđundan tadīr-i kelām-ı Haccāc bin Yūsufdur ve bīnū'l- 'alemīn vāi' olan ibn lafzını azf eylemek ā'ide-i a' cāmdandır. *Be* Harf-i te'kīd *hāned* māzī fā' ili Haccāc'a 'ā'id eđ mef' ūli dervīşe rāci'.

[92]

ve goft Ve dedi *du'ā-yı ayr* ayırlı du'āyı *ber-men kon* baña eyle. *goft* Dedi *Hudāyā!* ey Allah *cāneş* Haccāc'ıñ cānını *bisitān* āl. *goft* Haccāc dedi. *ez-behr-i Hudā* Allah için *in i du'āst* bu naşıl du'ādır. *goft* Dervīş dedi. *du'ā-yı ayrest* ayırlı du'ādır. *tūrā* Saña *ve cümle-i müselmānān-rā* ve cümle müslümānlara.

{meşnevī}

ey zeber-dest-i zīr-dest-āzār ey 'ācizleri incidici merd-i cefākār *germ* arāret *tā key bimāned* nevfite adr mūmted olur. *in bāzār* Bu zulüm *be-i kār āyedet* seniñ işine gelir *cihān-dārī* ükümdārlık. *mürdenet* Seniñ mevtiñ *bih* evlādır *ki merdüm-i āzārī* 'āleme cevrinden.

{ikāyet}

yekī ez-

mülük -i bī-insāf İnşāfsız merametsiz meliklerden biri *pārsāyī-rā* bir 'ābide *porsīd ki* su'āl eylediki. *ez-'ibādet hā* 'İbādetlerden *güdām fāzīlterest* angısı dahā efđaldır. *goft* 'Ābid dedi. *tūrā* Saña *h'āb-ı nīm-i rūz* gündüzüñ nişfina adar uyuma.

Goft Fâ' ili Haccâc'a râci' *goft* dervîşe râci' *câneş* zamîr-i Haccâc'a râci' *be* harf-i te'kîd *sitân* sitâniden maşdarından emr-i hâzırdir âl demek. *Goft* Fâ' ili Haccâc'adır. *Ez* Beyâniyye *be-her* ta'lîl ifâde eder. *În* İsm-i işâret *du'â-yı hayr* yâ izâfet ifâde eder. *Est* Edât-ı haber *türâ* tû-râdan muhaffef *ey* harf-i nidâ münâdî si münâdî-i mahzûfdur ki taqdiri ey merd-i zeberestdir ve zeberdest yüksek elli ma'nâsına vaşif terkîbi zira zeber zâniñ ve bânîñ fetħalarıyla fevķ ya'nî üst ma'nâsınadır. İzâfet-i beyâniyye *zîr-i dest* vaşif terkîbidir. Eli aşığı ma'nâsına lakin mağlûbdan kinâyedir. Zira zîr râniñ kesriyle taht ma'nâsınadır. *âzâr* Zîr-i dest ile diger bir vaşif terkîbidir. Lakin ma'nâsı daği zîr-i deste muķayyedir. *Germ* Harâret *tâ* ilâ ma'nâsına *kî* edât-ı istifhâm *în* bâzâra işâretidir. *Be* Şıla *çî* edât-ı istifhâm *kâr* iş *âyed* fi'l-i muzâri' *te* Mef'ûlü zira zamîr-i menşûb ma'nâsına *cihândâr* vaşif terkîbidir. Cihân tutucu ya'nî şâhib-i saltanat ve hükümet ma'nâsına *ye* maşdariyye *mordenet* tâ zamîr-i mecrûr ma'nâsına olarak muzâfun ileyh ve edât-ı hıţâbdır. *Kî* Men-i tafđiliyye ma'nâsına *merdum-i âzâr* insân incidici ma'nâsına vaşif terkîbidir. *Ye* Zamîr-i hıţâbdır. *Yeki* Yâsı tenkîr ifâde eder. *Ez* Beyâniyye *mülûk -i bî- insâf* izâfeti'l-mevşûf ilâ şifata kabîlindedir. *Pârsâ* Bâ-i 'Acemîyle 'âbid demek. *Ye* Vaħdet *râ* edât-ı mef'ûl *porsî* fi'l-i mâzî sordu demek. *Kî* Harf-i beyân *kudâm* kâf-ı 'Arabîñ đammıyla edât-ı istifhâm *fâzîlter* terkîb-i tafđili *est* edât-ı haber *goft* fâ' ili pârsâya 'â'id *türâ* saña ma'nâsına *hâ'b* bunda uyķu ma'nâsına izâfeti lâmiyye *nim-rûz* nişf gün demek.

[93] *tâ der-ân* Tâkim o müddetde *yek-nefes* bir nefes *halk-râ* 'âlemi *neyâzârî* incitmeyesiñ.

{kıı'a} *zâlimî-râ* Bir zâlimi *hoftedidem* *nîm-i-rûz* uyumuş gördüm nişf gün. *goftem* *în* *fitnest* Dedim bu fitnedir. *h'âbeş* *borde bih* Anı uyķu ihâta evlâdır. *ân kî* Ol kimse ki *h'âbeş* anîñ uyķusu *bihter* daha iyidir *ez- bîdârîst* uyanıklığından. *âncünân* *bed-zindegânî* *mürde bih* o mişilli fenâ dirliğı kimseniñ mevti evlâdır.

{hikâyet} *yekî ez-mülûk* Meliklerden birini *şenîdem* *kî* işitdim ki. *şebî* Bir gece *der-'işret* 'işretde *rûz kerde bûd* şabâhlaşmış idi. *ve-der-ı pâyân mestî* Ve sarhoşluğunuñ nihâyetinde *mî-goft* söyler idi.

{beyit} mā-rā Bize be-cihān cihānda hōster daha hoş ez-în yek-dem bu bir vakıtden.

Tā Ta' lîl der zarfıyye ân ism-i işâret yek nefes müşârün ileyh ne-yâzârî nefy-i istiḳbâl muḥâtab incitmeyesiñ demek. Zâlimî Yâsı vahdetdir. Râ Edât-ı mef'ûl hefte yatmaḳ ve uyumaḳ meyânında lafz-ı müşterek olan heften maşdarından mâzîdir. Ḳasemdir bunda uyumuş demek. În Zâlîme işâretdir ve mübtedâ. Fitneest Ḥaberi hâ`b mübtedâ eş zâlîme râci' borde bih haberi ve borde kelime mâzî-i naḳlîdir. Ânki Taḳdîr-i ân-kes-ki hâ`b mübtedâ eş kese râci' bihter haber-i mübtedâdır. Ez Men-i tafḏîliyye ma' nâsına bîdâr uyânıḳ ma' nâsına şıfat-ı müşebbehe ye maşdariyye est edât-ı haber ân ism-i işâret cünân edât-ı teşbiyye bed-zindegânî vaşıf terkîbi ve edât-ı cem'î şuzûzen dâhil olmuşdur. Zira zindegî ve zindegânî yâ-i maşdariyye ile dîrîlik ma' nâsınadır. Morde Taḳdîr-i mürde şodendir ya'nî ölmekdir. Yeki Yâsı tenkîr içindir. Râ Edât-ı mef'ûl ez beyâniyye mülük melikiñ cem'î şenîdem mâzî mütekellimki ḥarf-i beyân kerde bûd mâzî ba'id ce'ale ve taşyîr ma' nâsını mütedammın olduğu için iki mef'ûl alır. Seb Mef'ûlün evveli ye vahdet rûz mef'ûlün şânîsi der 'işret zarfı ve 'aşret lûgatde ihtilâḫ ma' nâsına izâfeti lâmiyye pâyân bâ-i 'Acemle gâ'ib ve nihâyet ma' nâsına izâfeti lâmiyye mesti ism-i maşdar mî-koff ḥikâye-yi ḥâl mâzî söylerdi demek. Mâ Men lafzınıñ cem'î râ şıla veyâ taşşîş bize ve bizim demek. Be-cihān Bâ ḥarf-i zarf hōster terkîb-i tafḏîli ez ḥarf-i ibtidâ în bir miḳdâr dem u zemân lafzına işâretdir. Yek-dem Mübtedâ.

[94] nîst Yoḳdur. k'ez-nîk ü bed Zira iyi ve fenâdan endîşe kederimiz vü ez-kes ve kimseden ğam nîst ğamımız yoḳdur. dervîşî Bir faḳîr bürehne çıplâḳ olarak bîrûn taşrada be-sermâ soḳuḳda hofte bûd yatmış idi. be-şenîd İştîdi ve goft ve dedi

{beyit} ey ân ki Ey ol kimse ki bâ kibâl-i tû seniñ tâli' iñ der-âlim nîst cihānda bir kimsede yoḳdur. ğirem ki Farz edelim ki ğamet nîst seniñ kederiñ yoḳdur. ğam-ı mâ hem nîst Bizim ğamımızda yoḳdur. melik râ Pâdşâha în kelâm bu söz hōş âmed güzel geldi. surrâ-i hezâr-dînâr Biñ âltûn tolu bir keseyi ez-revzen pençireden bîrûn taşraya dâşt tuttu. ve goft Ve dedi. ey dervîş Ey faḳîr dâmen bîdâr

etegi tüt. *gofť* Dedi *dāmen ez-kücā ārem* etegi nereden getireyim. *ki cāme* Zira elbise *ne-dārem* tütmem *pādšāh-rā* melikiñ.

Nīst Haberı *kez* aşlı ki ezdir. *Ki* Ta' lıl *nīk* iyi *bed* fenā *endişe* fikir *gam* guşşedir. *Dervīšī* Bir fakır *ye* vahdet *bürehne* bāniñ fetħ u đammıyla ve hāniñ sukūnuyla çıplāđdır. *Birūn* Taşra demek zarf-ı mekāndır. *Be* Zarfıyye *sermā* siniñ ve rāniñ sukūnuyla şogūk demek. *Hefte būd* Māzi-i ba' id yatmış idi ma' nāsına. *Be* Harf-i te' kīd *šenīd* ve *gofť* şenīden ve goften maşdarlarından fi' l-i māzīlerdir. *Ey ān ki* Ey ān-kes ki tađdırindedir. *Be* Harf-i taşşış *ikbāl* devlet, izāfeti lāmiyye *tū* zamīr-i hıţāb *gīrem* giriftenden maşdarından fi' l-i muzāri' mütেকellimfarz u kıyās edeyim demek. *Ki* Harf-i beyān *gam* guşşe *te* hıţāb *gam-ı mā* yā-i baţniyle izāfeti lāmiyyedir. *Hem nīst* İstifhāmı mütעדammındır ve hem bunda ' aţ u cem' iyyet ma' nāsını ifade eder. *Melik-rā* Rā edāt-ı mef' ul *in* ism-i işāret *kelām* müşārün ileyhi *hūş* güzel ve iyi demek. *Āmed* Fi' l-i māzi *surra* şādiñ đammı ve rā-i müşeddidle kīse ma' nāsına izāfeti lāmiyye. *Hezār* Esmā-i ' adedden bīne itlāk olunur. *Dīnār* Āltündür burāda hezārniñ mūmeyyizidir. *Ez* Beyāniyye *revzen* pençire *birūn* taşra ma' nāsına zarfıyyedir. *Dāşt* Fi' l-i māzi *ve* ' aţıfe *gofť* fi' l-i māzi *ey* harf-i nidā *dervīş* münādi *dāmen* etek *be* hārf-i te' kīd *dār* dāşten maşdarından emr-i hāzır *gofť* fi' l-i māzi fa' ili dervīşe ' ā' id *dāmen* ve dāmān etek ma' nāsına ārem kelimesiniñ mef' ulün şārihi *ez-kücā* ğayr-i şārihi ve kücā edāt-ı istifhāmdır. *Ki* Harf-i ta' lıl *ne-dārem* fi' l-i muzāri' nefy-i istikbāl *cāme* Mef' ulü ve elbise demek. *Pādšāh-rā* Rā harf-i taşşış.

[95] *ber za' f-i hāl-i ū Āniñ za' if hāli üzerine rahmet merħameti ziyāde keşt ziyāde oldu. ve hil' atī* Ve bir kāt elbīseyi *ber-ān* ol āltūn üzerine *mezīd kerd ziyāde kıldı. ve piş-i ū* Ve dervīşniñ önüne *fīristād* irsāl eyledi. *dervīş ān-nakd-rā* Fakır ol *nađdı be-endeک muddetī biħored* bir zamān-ı *qālilde yedi. ve telef kerd* Ve telef eyledi. *ve bāz āmed* Ve ' avdet eyledi.

{beyit} *karār Şebāt ber-kef-i āzādegān āzādeler elinde negīred tütmez. māl* Māl *ne sabr şabırda karār eylemez der dil-i ' āşık* ' āşıkniñ gönlünde *ne āb der ğırbāl* *kālbūrda şu dağı. der hāletī ki* Bir hālde ' avdet eyledi *ki melik rā melikiñ pervāy-ı ū* *nebūd* andan pervāsi yoğıdi *hāleş bigoftend* *anıñ hālını söylediler. be-hem ber-āmed*

Ġazablandı. ve rüy-i der-hem keşid ve yüzünü pürtardı. ve ez-ıncā Ve bu gibi maķāmdan gofteend söylediler ashāb-ı fitnat ehl-i ʿirfān,

Ber Ĥarf-i istiʿlā *zaʿf-ı hāl-i ū* izāfetleri lāmiyyedir. *Rahmet-i ziyādet* Maşdarlardır. *Keşt* Fiʿl-i māzī burada şār maʿnāsına olduğu cihetle öldü demek. *Hilʿat* Kaftān ye vahdet *ber* ĥarf-i cerr ʿalā maʿnāsına *ān* şurraya işaretdir. *Mezīd* Ziyāde maʿnāsına maşdar-ı mīmīdir. *Birūn* Zurūfdandır. *ferestād* Ferestāden maşdarından gönderdi demek fiʿl-i māzīdir. *Be* Ĥarf-i teʿkīd *hored* ve *kerd* ve *āmed* māzīlerdir ve *bāz* geri demektir. *karār* Mübtedā *ber* ĥarf-i istiʿlā *āzādgan* āzādeniñ cemʿidir ki dünyā kaydıyla muķayyed olunmuşdur. *Ne-gīred* Fiʿl-i muzāriʿ nefy-i istiķbāl tutmaz demek. *Māl* Fāʿili *ber-kef* mefʿülün ġayr-i şarihi cümlesi cümle-i fiʿliyye olarak ĥaber-i mübtedādır. *ġirbāl* Ġayniñ kesriyle ħālbürdur. *Der-hāletī* Bāz āmade kayddır. *Ki* Ĥarf-i Rābiṭ-ı şıfat *melik-rā* rā edāt-ı taḥşiş ifāde eder. *Pervāy-i ū* İzāfeti lāmiyye aniñ kaydında demek. *Ne-būd* Fiʿl-i māzī-i menfi *hāleş* zamīr-i dervīşe rāciʿ *be* ĥarf-i zāʿid *goftend* māzī-i cemʿ *be-hem ber āmed* munkabez ve münfeʿal oldu maķāmında müstaʿmeldir. *Ve* ʿĀṭife *rüy* yüzdür. Veche maʿnāsına *ez* beyāniyye *vey* zamīr-i ġāʿib-i dervīşe rāciʿ *der hem keşid* buruşturdu demek. *Ez* Ĥarf-i ibtidā *in* ism-i işāret ħarībe mevzūʿdur. *Cā* Maḥal ve müşārün ileyhedir. Yāḥūd *ezin cā* teşbiyye maʿnāsını ifāde eder. İmdi maʿnā bu maķāmdan veyā bunuñ gibi hāletden demek olur. *Ashāb-ı fitnet* İzāfeti lāmiyye ve fitnat fāniñ kesri ve ṭāniñ sükūnuyla maşdar olub fehmi u zireklik maʿnāsına ve bu kelime şülāsiniñ birinci ve dördüncü bāblarından gelir. ʿUķelā ve ḥükemā maʿnāsına istiʿmāl olunur. Aşḥāb-ı ḥiberet umūr-ı dīde maʿnāsına.

[96] *u hibret ki Ve erbāb-ı imtiḥān ki ez-hiddet-i u servet-i pādşāhān pādşāhlarıñ ḥışm u ġazabından ber-hazer hazer üzere bāyed būd ki olmaķ gerekdir. Ki ġālib himmet-i iṣān ānlarıñ ekşeri evķātda himmetleri ber muʿzilāt-ı umūr-i memleket aḥvāl-i memleketiñ müşkilātı üzere muteʿallık bāşed müteʿallık olur. ve taḥammul-i izdihām-ı ʿavām Ve ʿavāmiñ keşretine taḥammül nekonend etmezler.*

{meşnevī} *harāmeş büved O dervīşe ḥarām ola niʿmet-i pādīşāh pādşāhiñ niʿmeti. ki hengām-ı fırsat zira vaķt-i firşatda nedāred tutmāz nigāh ḥıfz. mecāl-i*

sūhan Maḥall-i kelāmı t̄a *nebīnī* görmedikce *zi-pīş* önden *be-beyhūde goften* bātıl söylemek ile *meber zāyi*‘ itme *kadr-i h̄ĩş* kendi şerefini *goff* melik dedi *birānīd* soruñuz.

Hiberet “*Ha-be-ra*” “*yaḥ-bi-ru*”dan ya‘nī bāb-ı evvelden ḥānīñ kesriyle maşdardır. Tecrübe ve imtiḥān ma‘nāsınadır. *Ki* Ḥarf-i rābıtı muḥavvel ḳavldır. *Hiddet* Ḥānīñ kesri ve dāliñ teşdīdiyle keskinlik demek. *Sūret* Sīnīñ fetḥi ve vāviñ sukūnuyla ḥışm u ḡazab ma‘nāsına pādşāhāne, izāfeti lāmiyye *hazer* ḥānīñ ve zānīñ fetḥalarıyla “‘*a-li-me*” bābından şāḳınmaḳ ma‘nāsına maşdardır. *Be-āyed būd* Olmaḳ lāzımdır demek. Zira būd kelimesi muzāri‘e mükārīn olduḡu için maşdar ma‘nāsınadır. Ānīñ için zāhiren fā‘il iḳtizā etmez. *ki* ḥarf-i ta‘līl *ḡālib* ḡālib-i evḳāt taḳdīrindedir. *Himmet-i işān* Lāmiyye *ber* şıla *mu‘zilāt-ı umūr-ı memleket* lāmiyyelerdir ve mu‘zilāt-ı müşkilāt ma‘nāsına ve *ḡālib* mübtedā-i evvel *himmet* mübtedā-i şānī *mute‘allık bāşed* ikinci mübtedānīñ ḥaberi ve mübtedā-i şānī ḥaberiyle mübtedā-i evvelīñ ḥaberidir. *Ve taḥammul* Müte‘allık lafzına ma‘tūfdur ve *ez dahām* lafzına izāfeti maşdarīñ mef‘ūlünedir ve ‘avāma lāmiyyedir ve taḥammül mübtedā. *Ne-konend* Ḥaberi *harāmeş* zamīr-i izmār-ı ḳabli‘z-zıkr ṫarīḳiyle mışra‘-ı şānīnīñ evvelinde vāḳı‘, *ki* lafzına rāci‘ *būd* būden maşdarından fi‘l-i muzāri‘dir. *ni‘met-i pādşāh* Lāmiyye *ki* ḥarf-i Rābıt-ı şıfat *hemgām-ı firsat* izāfet-i fi ma‘nāsınadır ve hengām-ı vaḳt ma‘nāsınadır. *Ne-dāred* Nefy-i istiḳbādir ṫutmāz demek. *negāh* Ne-dāred ile isti‘māl olunduḡu cihetle ḥıfz ma‘nāsınadır. *Mecāl* Maḥal ma‘nāsına *sūhan* lafzına izāfeti lāmiyye t̄a ḥarf-i tevḳiyyet *ne-bīnī* fi‘l-i muzāri‘ nefy-i istiḳbāl müfred muḥāṫab mādām *ki* görmeyesiñ demek. *Zi-pīş* Aña müte‘allık *be* ḥarf-i muşāḥibet sebebiyeti mütedāmmın goften kelimesine müte‘allıḳdır. *Me-bor* Borden maşdarından nehy-i ḥāzır *kadr-i h̄ĩş* lāmiyye *goff* māzī fā‘ili melekdir. *Berānīd* Sürmek ma‘nāsına olan rānden maşdarından emr-i ḥāzırīñ cem‘idir.

[97] *īn gedā-yi şūh-çişm-i mubezzīr-rā* Bu āç gözlü müsriř dilenciyi *ki çendīn ni‘met u māl-rā* zira bu ḳadar *ni‘met u mālī be-endek müddet zamān-ı ḳalilde ber-endāht telef eyledi. nedāned ki Bilmez mi ki ḥazīne-i Beytū‘l-māl beytū‘l-māl*

hazinesi lokma-i mesākīnest fukarānīñ medār-ı intī'āşıdır. ne tu' me-i ihvān-ı şeyātīñ Şeytān kardāşlarınıñ loğması degildir.

{beyit} *eblehī* Bir aħmak *k'ū* ki o aħmak *rūz-ı rūşen* ziyādār günde ya' nī nehāra *sem' -i kāfūrī* beyāz bāl mumunu *nihed* yağa. *zūd bīnī* Zamān-ı qarībde görürsün *keş be-şeb* ki o aħmak vaqt-i leyde *rūğan nebāsed* yağı bulamaz. *der çerāğ* kandilde. *yekī* Biri *ez-vūzerā-yı nāsih* nāsih vūzerā dan *goft* dedi. *ey Hudāvend* Ey melik *maslahat* maşlahātī *ān mī bīnem* ki anı görürüm ki *çünīñ kesān-rā* bu mişilli kimseleriñ.

Īn İsm-i işāret *gedā* sā'il izāfet-i beyāniyye *şūh-ı çişm* aç gözli ma' nāsına vaşif terkibi izāfeti beyāniyye *mezbur* tef' il bābından ism-i fā' ildir. Musrif ma' nāsına ve bunlar muķavvel kavldir. *Ki* Ta' līl veyā Rābıt-ı şıfat *be* zarfiyye *endek* āz *muddet* zamān *ber* ħarf-i te' kīd *endāht* māzī ātdı ve telef eyledi ma' nāsına *ne-dāned* muzāri' nefy-i müstaķbel bilmez veyā istifhām tārīkiyle bilmezmi demek. *Ki* Ĥarf-i beyān *hazīne-i beyti' l-māl* lāmiyye ve mübtedā *lokma-i mesākīnest* lāmiyye ve ħaberdir. *Ne* Ĥarf-i nefy *ta' am-i ihvān-ı şeyātīñ* lāmiyyelerdir ve ta' mehū ta' ām demek ve ihvān hemzeniñ kesriyle aħ lafzınıñ cem' idir kardāşlar demek. *Ebleh* Şıfat-ı müşebbehedir aħmak demek. *Ye* Vaħdet *kū* ki ūdan muħaffefdir. *Ki* Rābıt-ı şıfat *ū* eblehe rāci' *rūz-ı rūşen* zarf-ı zamāndır ve izāfeti beyāniyye olub rūşen günde demek. *Sem' -i kāfūrī* Beyāniyye ve yā-i nisbetle beyāz bāl mūmuna derler. *Nehed* Nehādenden muzāri' dir bunda yağa demek. *Zūd* Tiz u zamān-ı qarībde demek. *Bīnī* Dīden maşdarından muzāri' muħātab görürsün demek. *Keş* Aşlı kāfiñ kesriyle ki eş olub zamīr-i gā' ible terkib olunca Fārisīde zamā' iriñ mā-ķabli meftūħ oķundugundan kıyās olan kāfi fethaya taşşış eylemek idi. Lakin ba' zılar şuzūzen kesr ile oķumuşdur. Bu şüretde kāfiñ feth u kesri cā' izdir ve zamīr-i ma' nāda çirāğa kayddır çirāgeş taķdīrinde. *Ne-bāsed* Nefy-i istiķbāl olmaz demek. *Be-şeb* Zarfiyye *çirāğ* ķandil u şem' adāndır. *Yeki* Yāsı tenkīr *ez* beyāniyye *vūzerā* vezīriñ cem' i *ye* izāfiyye *nāsih* ism-i fā' il *goft* fi' l-i māzī *ey* ħarf-i nidā *Hudāvend* münādī *muslihat* maşdar-ı mīmī *ān* ism-i işāret *mī-bīnem* fi' l-i muzāri' *çünīñ* böyle demek. *Kes* Kimse *ān* edāt-ı cem' i *rā* taşşış.

[98] vech-i kefaf Nafağa ve rızıklarının cihetini be-tefârik gün-be-gün mucrâ dârend mu‘ayyen ıtalar. tâ der-nafağa Hattâ nafağada isrâf nekonend istâf u tebzîr etmeyeler. âmmâ ânçi Lakin ol şey ki fermûdî buyurduñ ez-zecr ü men‘ şiddet u men‘iden. munâsib-i sîret-i erbâb-ı himmet Erbâb-ı himmet u aşhâb-ı keremiñ şânına lâyık nîst degildir. yekî-râ Birini be-lutf lütf ile umîdvâr gerdânîd ümîdli edip ve bâz be-nevmîdî ve yine me‘yüsetiyle haste-hâtır kerden perîşân fıkr etmek.

{beyit} be-rûy-i hod Kendi yüzüne der itmâ‘ tam‘a kapısını bâz netevân kerd açmak mümkün degildir. çō bâz şod Çünkü açıldı be-dürüşti hüşûnetle firâz netevân kerd kapamak mümkün degildir ya‘nî lâyıq u şân degildir.

{kıt‘a} kes Kimse nebîned ki görmez ki teşnegân-ı Hicâz Hicâz yolunuñ şusuzları. be-leb-i âb-ı şûr Acı şu kenârına gird âyend cem‘i olalar her kücâ her neredede.

Vech Cihet kifâf kâfiñ feth u kesriyle nafağa ve rızğa derler. Be Muşâhibet tefârik tefriğ kelimesiniñ cem‘i ayrı ayrı ve gün-be-gün demek. Mucrî İf‘âl bâbından ism-i mef‘ûldür mu‘ayyen ma‘nâsına. dârend Muzâri‘ cem‘i tâ ta‘lîl ammâ maşlahat mî binemden istidrâkdir. Ân İsm-i işâret ci istifhâmiyye fermûdî mâzî buyurduñ demek. Ez zecr Fermûdî kelimesine müte‘allık ve anı beyândır. U men‘i‘ Atıf tefsiri munâsib izâfeti mef‘ûlüne sîret maşdar, izâfeti fâ‘iline erbâb-ı himmet aşhâb-ı himmetdir. umîdvâr terkîb-i nisbî ümîdli demek. gerdânîd Kâf-ı Fârisî iyilik ma‘nâsına maşdardır. bâz Bunda yine demek. Be Muşâhibet nevmîd me‘yüs ye maşdariyye haste hâtır makedder demek. Kerden Maşdar be tevân kerde müte‘allık rûy-i hod lâmiyye der kapı izâfeti lâmiyye itmâ‘ if‘âl bâbından mâsdar olub bir kimseyi tam‘a düşürmek bâz netevân kerd bâb-ı tam‘a fethiñ ‘adem-i cevâzından ‘ibâretdir ve kerd maşdar ma‘nâsına. Çū Ta‘lîl bâz şod açıldı demek mef‘ûl ma‘nâsına. Be Muşâhibet dürüş dâliñ ve rânîñ çammeleriyle iri ve kıtî demek gâlazdan kinâyedir ki nerm muqâbilidir. Ferâz Fânîñ feth u kesriyle bend u iğlâğ ma‘nâsına kes kimse ma‘nâsına isim nebîned fi‘l-i muzâri‘ nefy-i istikbâl görmez demek. Ki Harf-i beyân teşnegân teşneniñ cem‘i şusuzlar demek. Âhârında hâ-i mevķûfa kâf-ı fârisiyye tebdîl edilmişdir. Be Şıla leb bunda kenâr ma‘nâsına izâfeti

lâmiyye âb-ı şûr beyânîyye şûr tuzlu demek. Kerd Kâf-ı ‘Acemiñ kesri ve rânîñ sukûnuyla diger mi ve eṭrâf ma‘nâsına âyend muzâri‘ cem‘i kerd lafzıyla berâber cem‘i olalar demek. Her Edât-ı isti‘âb kücâ edât-ı istifhâm.

[99] çeşme-i buved Bir çeşme olur ise şîrîn tatlı merdüm âdem ve mürğ ve kuş ve mür ve karınca gird âyend toplanırlar.

{hikâyet} yekî Biri ez pâdişâhân-ı pîşîn mülük -i sâlifeden der-ri‘âyet-i memleket ahâlî-i beldeye ri‘âyetde süstî kerdî müsâmaḥa ederdî. ve leşker Ve ‘askeri be-sahtî meşakkatle dâstî tutardı. çün düşmen-i sa‘b Çünkü düşman-ı kavî rûy nümüd yüz gösterdi heme cümlesi püşt bidâdend arka verdiler.

{beyit} çü dârend Çünkü tutarlar genc hazîneyi ez-sipâhî ‘askerden dirîğ esirgemek dirîğ âyedeş aña esirgemek gelir. dest borden Elini getirmek be-tîğ kıılınca yekî ez-ânân ki gadr kerdend ol terk u fenâ idenlerden biri ki bâ-meneş anıñ benimle düstî bûd dostluğu var idi. melâmeteş kerdem Anı levm etdim.

çeşmei yâsı vaḥdet ve hemzesi tevessül içindir. Bûd Fi‘l-i muzâri‘ olur demek. Şîrîn Şîniñ kesri ve meddiyle tatlı demek. Fi‘l-aşl şîr sūd ma‘nâsına olub yâ nisbet ve nûn nisbeti te‘kîd için südlü demek. âyend Fi‘l-i muzâri‘ merdum fâ‘ili zira ma‘nen cem‘idir. Ve mürğ Aña ma‘tûfdur. Yek Esmâ-i ‘adedden biriñ ismi ye tenkîr ez beyâniyye pâdşâhân izâfeti beyâniyye pîş ön ye nisbet ne te‘kîd nisbetdir ki evvel ki demek. Ri‘âyet-i memleket Maşdarıñ mef‘ûlüne izâfetidir ve bir muzâf taḳdîriyle ehl-i memleket demek. Süst Sîn-i evveliñ ḍammı ve şânîniñ sukûnuyla köşk demek. Lakin ihmâl u teğâfülden kinâyedir. Ye Maşdariyye kerden hikâye-yi ḥâl mâzî ve leşker ri‘âyete ma‘tûf be muşâhibet dâştıye müte‘allık soht sîniñ fethi ve ḥânîñ sukûnuyla ḳatı ma‘nâsına ye maşdariyye dâstî hikâye-yi mâzî tutardı demek. Çün Ta‘lîl doşmen-i sa‘b beyâniyye rûy nemüduñ muḳaddem Mef‘ûlüdür. Heme Edât-ı te‘kîd poşt bâ-i ‘Acemiñ ḍammıyla arḳa ve bedâden kelimesiniñ Mef‘ûlüdür arḳa verdiler demek. Co Ta‘lîl dârend muzâri‘ cem‘i fâ‘ili selâṭîn u ḥukkâmdır. Genc Ḥazîne ez beyâniyye sipâh ‘asker ye tenkîr dirîğ esirgemek şânî ḥayf ma‘nâsına âyed muzâri‘ eş sipâhiye râci‘ dest borden maşdar-ı mürekkeb be şıla tîğ

kılcınc yekî yâsı tenkîr râ taḥşîş ez beyâniyye ânân ân lafzınıñ cem' i ki ḥarf-i Râbıt-ı şıfat ğadr terk-i vefâdır. bâ Muşâhibet men zamîr-i mütekellim ez yekîye 'â'id düstî yâsı maşdariyye ifâde eder. Būd Fi' l-i mâzî melâmet lev m ez yekîye 'â'id kerdem fi' l-i mâzî mütekellim vaḥdehdır.

[100] ve goftem *Ve dedim dūnest alçaqđır, ü nâ-sipâs ve şükürsüzdür, ve sifle ve sefihdir, vü hak nâ-şinâs ve ḥukûk tânımayıcıdır. ki be-ende-k-i tağayyür-i hâl Zira bir miqđâr ḥâlîñ tağyîri ile ez-maḥdūm-ı kâdîm-i ḥod kendiniñ ni' met-i kadîminden ber gerded i' râz eder. ve ḥukûk-ı ni' met-i sâlyânî* *Ve nice senelik ḥukûk-ı ni' metini der-neverded zâyi' eder. goft Dedi eger bigüyem eger söylersem ma' zür dârî ma' zür tutarsıñ. şâyed ki Lâyıqmıdır ki esbem benim atım bî-cev büved arpasız ola. ü nemed-i zîn* *Ve eger geçisi der-girev rehinde ola ve sultân ki ve pâdşâh ki be-zer aqçide bâ-sipâhî ' asker baḥilî koned baḥillik eyleye. be-û be-cân Aña cân ile cüvânmerdî netüvân kerd bahâdırlık etmek mümkün degildir.*

{beyit} zer bidih aqçe vir merd-i sipâhî-râ bahâdır 'askere tâ-ser tâkim bâşını

Ve 'âıfe goftem mâzî mütekellim dūn âlçaq nâ-sipâs küfrân-ı ni' met ma' nâsına sefleh sîniñ ḍamm u kesriyle âlçaqđır. Hakk-ı nâ-şinâs Tüz u etmek ḥaqqını gözetmeyende müsta' meldir. Ki Ḥarf-i Râbıt-ı şıfat be sebebiyeti müteḍammın ḥarf-i muşâhibet ber kereded kelimesine müte' allık tağyür-i hâl lâmiyye ez beyâniyye maḥdūm-ı kadîm beyâniyye ber kereded muzâri' a' râz eder ma' nâsına ḥukûk-ı ni' met-i sâlyân lâmiyyelerdir ve sâl sene ye nisbet ân edât der ḥarf-i te' kîd nuverded nünüñ fetḥ u ḍammı ve vâv u dâl-i evvelîniñ fetḥalarıyla muzâri' dir. Zâyi' eder ma' nâsına fâ' ili tahtında yekîye râci' goft mâzî eger be-güyem fi' l-i şart ma' zür dârî cezâsıdır. şâyed Muzâri' istifhâmı müteḍammın lâyıqmıdır demek. Ki Ḥarf-i beyân esib ât em zamîr-i mütekellim bî edât-ı sulb cu cîmiñ fetḥiyle ârpa ma' nâsına būd muzâri' ola demek ve 'âıfe numed muṭlaqâ geçidir. İzâfeti lâmiyye zîn zânîñ kesriyle eger ma' nâsına. İmdi numed zîn murâd eger geçisidir. Der Zarfiyye girev kâf-ı ' Acemiñ kesri ve rânîñ fetḥiyle rehin ma' nâsına sultân ki ḥarf-i Râbıt-ı şıfat be zarfiyye zer bunda muṭlaqâ âqçi ma' nâsına bâ ḥarf-i şıla sipâh ' asker ye nisbet baḥil ḥasîs saḥîniñ muḳâbilidir. Ye Maşdariyye koned fi' l-i muzâri' eyleye demek. bâ Şıla

ū sultāna rāci' be muşāhibet cān rūhdur. cüvān-merd Bahādır ve saḥī ve kerīm meyānlarında lafz-ı müşterekdir. Ye Maşdariyye netevān kerd 'ademı cevāzdan kināyedir. Zer Aḳçı ve āltūna şāmildir. Be Ḥarf-i te'kīd deh emr-i ḥāzırdır ver demek dāden maşdarından. Zer Mef' ūlün evveli merd mef' ūlün şānisi 'irfen bahādır demek. tā Ta' līl ser binihed kelimesiniñ mef' ūlün şarīhidir. [100] ve goftem Ve dedim dūnest alçaḳdır, ū nā-sipās ve şükürsüzdür, ve sifle ve sefīhdır, vü hak nā-şinās ve ḥuḳūḳ ṭānımayıcıdır. ki be-ende-k-i taḡayyūr-i ḥāl Zira bir miḳdār ḥālīñ taḡyiri ile ez-maḥdūm-ı kādīm-i ḥod kendiniñ ni' met-i ḳadīminden ber gereded i' rāz eder. ve ḥuḳūḳ-ı ni' met-i sālyānī Ve nice senelik ḥuḳūḳ-ı ni' metini der-neverded zāyi' eder. goft Dedi eger bigüyem eger söylesem ma'zūr dārī ma'zūr ṭatarsıñ. şāyed ki Lāyıḳmıdır ki esbem benim atım bī-cev būved arpasız ola. ū nemed-i zīn Ve eger geçisi der-girev rehinde ola ve sultān ki ve pādşāh ki be-zer aḳçide bā-sipāhī 'asker baḥilī koned baḥillik eyleye. be-ū be-cān Aña cān ile cüvānmerdī netevān kerd bahādırılık etmek mümkün degildir.

{beyit} zer bidih aḳçı vir merd-i sipāhī-rā bahādır 'askere tā-ser tākim bāşını

Ve 'Āṭife goftem māzī mütekellim dūn alçaḳ nā-sipās küfrān-ı ni' met ma' nāsına sefleh siniñ ḍamm u kesriyle alçaḳdır. Hakk-ı nā-şinās Ṭūz u etmek ḥaḳḳını gözetmeyende müsta' meldir. Ki Ḥarf-i Rābiṭ-ı şıfat be sebebiyeti müteḍammın ḥarf-i muşāhibet ber kereded kelimesine müte' allıḳ taḡyūr-i ḥāl lāmiyye ez beyāniyye maḥdūm-ı kādīm beyāniyye ber kereded muzāri' a' rāz eder ma' nāsına ḥuḳūḳ-ı ni' met-i sālyān lāmiyyelerdir ve sāl sene ye nisbet ān edāt der ḥarf-i te'kīd nuverded nūnuñ fetḥ u ḍammı ve vāv u dāl-i evveliniñ fetḥalarıyla muzāri' dir. Zāyi' eder ma' nāsına fā' ili taḥtında yekīye rāci' goft māzī eger be-güyem fi' l-i şart ma'zūr dārī cezāsıdır. şāyed Muzāri' istifhāmı müteḍammın lāyıḳmıdır demek. Ki Ḥarf-i beyān esib āt em zamīr-i mütekellim bī edāt-ı sulb cu cimiñ fetḥiyle ārpa ma' nāsına būd muzāri' ola demek ve 'āṭife numed muṭlaḳā geçidir. İzāfeti lāmiyye zīn zāniñ kesriyle eger ma' nāsına. İmdi numed zīn murād eger geçisidir. Der Zarfıyye girev kāf-ı 'Acemiñ kesri ve rāniñ fetḥiyle rehin ma' nāsına sultān ki ḥarf-i Rābiṭ-ı şıfat be zarfıyye zer bunda muṭlaḳā aḳçı ma' nāsına bā ḥarf-i şıla sipāh 'asker ye nisbet baḥilī

hasıs saħınıñ muķābilidir. Ye Maşdariyye koned fi‘l-i muzāri‘ eyleye demek. bā Şıla ū sulţāna rāci‘ be muşāhibet cān rūḥdur. cūvān-merd Bahādır ve saħi ve kerim meyānlarında lafz-ı müşterekdir. Ye Maşdariyye netevān kerd ‘ademı cevāzdan kināyedir. Zer Āķçi ve āltūna şāmildir. Be Ḥarf-i te’kīd deh emr-i ḥāzırdır ver demek dāden maşdarından. Zer Mef’ülün evveli merd mef’ülün şānisi ‘irfen bahādır demek. tā Ta‘lil ser binihed kelimesiniñ mef’ülün şarihidir.

[101] binihed itā‘at-ı kuvvīye ve gereş ve eger ‘askere zer nidihi akçi vermez iseñ ser binihed der-‘ālem bāşını ķor cihāna.

{beyit} izā sebe‘a tavķ olduķda el-kemīyyū bahādır yesūlu ḥamle eder batsā ḥaml-i şedīd ile. ve ḥāvīū’l-batni Ve ķārnı ḥālī olduķda yabtısu ḥamle eder bi’l-firāri kaçmağa.

{ḥikāyet} yekī ez vūzerā Vezīrlerden biri ma‘zūl şod ‘azl oldu. ve be-ḥalka-i dervīşān Ve dervīşleriñ ḥalkasına der-āmed geldi. ve bereket-i soḥbet-i işān Ve anlarıñ müşāhibeti bereketi der-vey eser kerd aña te’şir eyledi. ve cem‘iyyet-i ḥātires Ve aña cem‘iyyet-i ḥātır dest dād el verdi. melik bār-ı diger Pādşāh bışķa kere berū dil-ḥoş kerd aña iltifāt eyledi. ve ‘amel fermūd Ve manşıb buyurdu. kabūl nekerd Ķabūl etmedi ve goft ve dedi. ma‘zūlī bih Ma‘zūlluk iyidir ki meşgūlī meşgūliyetden.

{rubā‘i} ānān ki ol kimseler ki be-kūnc-i ‘āfiyet ‘āfiyet köşesinde nişestend oturdular.

Der ‘ālem Ğayr-i şarihidir. izā Şartıyye sebe‘a üçüncü bābdan māzi el-kemī bahādır demek ve fi‘l- mezkūr fā‘ili yesūlu fi‘l-i muzāri‘ ve cezā-i şartdır. Batsen Mef’ülün muṭlaķdır. Ve ‘Ātıfe ḥāvī ḥālī ma‘nāsına el-batn ķarındır. Yebtısu Fi‘l-i muzāri‘ bā aña müte‘allıķ firār fāniñ kesriyle kaçmağa derler. Şod Fi‘l-i māzi oldu demek şār u kāne ma‘nāsına ef’āl-i nāķışadandır. Yekī İsmi ma‘zūl ḥaberi ez- vūzerā ḥaber olan ma‘zūl kelimesiniñ mef’lün ğayr-i şarihi be-ḥalka-i dervīşān izāfeti lāmiyye der ḥarf-i te’kīd āmed māzi fā‘ili yekiye ‘ā’id bereket bunda yenim ma‘nāsına izāfeti lāmiyye soḥbet izāfeti maşdarıñ fā‘iline veyā mef’ülüne işān

dervişlere ‘â’id der şıla vey vâvîñ fethiyle vezîre râci‘ zamîrdir. Eser kerd Fi‘l-i mâzî eser Mef‘ülü ber ü aşlı ber ü olub vaşıl ile hemze sâkıf olmuşdur. İmdi bir harf-i isti‘lâ veyâ şıla ve ü zamîri daği vezîre ‘â’iddir. Kerd Fi‘l-i mâzî dil mef‘ülün evveli hîş şânisi ve tağdiri dileş hîş kerd olub zamîr-i meleke râci‘dir. Ma‘zülî Yâsı maşdariyyedir. Ki Men-i tafđiliyye ma‘nâsına meşgûlî yâsı maşdariyyedir. Ma‘zûluñ zıddı me‘mür demek. ânân Ân lafzınıñ cem‘idir ki ânlar demek hâülâ ma‘nâsına. Ki Harf-i Râbıt-ı şıfat be zarfiyye genc kâf-ı ‘Arabîñ fethiyle köşe ve bücâkdır izâfeti beyâniyye. ‘Âfiyet Allahu Te‘âlâ kûlundan belâyı def eylemege derler be harf-i te‘kîd nişestend mâzî cem‘i.

[102] dendân-ı seg kelbiñ dişini ü dehân-ı merdüm ve âdamîñ ağızını bestend bağladılar. kâğaz Kâğıdı biderîdend yırtılar ü kalem bişikestend ve qalemi kırdılar. v‘ez dest ü zebân-ı harf-girân Ve mezûrlarıñ elinden ve dilinden restend halâş oldular. melik goft Pâdşâh dedi her-âyine mâ-râ elbette bize hıredmedî kâfî bir ‘ağıllı ve makbûl kimse bâyed gerekdir ki tedbîr-i memleket-râ memleketiñ tedbîrine şâyed lâyıq ola. goft Dedi nişân-ı hıredmend-i kâfî ağıllı ve makbûl kimseniñ nişânı ânest ki oldur ki be-çünîñ kârâhâ bunuñ mişilli işlere ten der nedihed vücûd virmeye.

{beyit} humây Humâ kuşu ber-heme murğân cümle kuşlara ez-ân ol sebebden şeref dâred şeref tûtar ki üstüh‘ân zira kemigi hored ekel eder.

dendân Diş, elif u nûn nefes kelimeden izâfeti lâmiyye sek sîniñ fethi ve kâf-ı ‘Acemle kelbe derler. dehân Elifle ve elifsiz âğıza derler. Merdum Âdem bestend fi‘l-i mâzî cem‘i bağladılar demek. kâğız Türkîde kâğıddır ki be-derîdend kelimesiniñ muqaddem Mef‘ülü derîden yırtmaq ma‘nâsına be harf-i te‘kîd şikestend mâzî cem‘i kalem Mef‘ülü cümlesi mâ-ğabline izâfeti ma‘tûfdur. Vez Aşlı ve ezdir. Dest El zebân dil zânîñ feth u çammı ve bânîñ bedelinde fâ ile dört lügatdir lâmiyye. harf kîr Vaşıf terkîbi olub keşîniñ ‘ayb u noqşânını tûtucu demek. Ân Edât-ı cem‘i restend mâzî cem‘ muzâri‘si rehed gelir. Melik İsim goft mâzî her âyine elbetde demek ‘Arabîde len ma‘nâsına olub fi‘l-i muzâri‘ te‘kîd nefy-i cem‘i. râ Edât-ı istiğbâl edâtıdır. Mef‘ül hıredmend terkîb-i nisbî mâ meniñ cem‘i kâfî bunda makbûl demek. Be-âyed Fi‘l-i muzâri‘ gerek demek. Tedbîr-i memleket Maşdarîñ

mef'ülüne izâfetidir. râ Edât-ı mef'ül şâyed şâyisten maşdarından fi'l-i muzâri' dir. Goft Fi'l-i mâzî nişân-ı hıredmend-i kâfî beyâniyye ve nişân 'alâmet ma'nâsına hıredmend 'akıllı demek terkîb-i tavşîfidir. Ki Harf-i beyân be şıla çünîn böyle demek. kâr İş hâ edât-ı cem' i ten murâd-ı vücûd ve zâtdır. Der Harf-i te'kîd ne-dehed fi'l-i nefy istiğbâl vermeye derler. Humây Bir kuşuñ ismi ber harf-i isti'lâ heme cem' i ma'nâsına murğ kuş ân edât-ı cem' i ez ân edât-ı ta'lîl şeref meziyet dâred fi'l-i muzâri' varlıktan 'ibâretidir. Ki Ta'lîl ustuhân hemze ve tâniñ dâmmı ve sîniñ sukûnu ve vâv-ı mechûle ile kemik hored fi'l-i muzâri' horden maşdarından ye'kulu ma'nâsına mecâz yeşribu ma'nâsına gelir.

[103] ü cânver ve canlıyı neyâzâred incetmez.

{meşel} siyâh-güş-râ Kara kulâğa goftend dediler. türâ Saña mülâzamet-i sohbet-i şîr arslânîñ şoşbetine mülâzimet be-çi vech ne vecihle ihtiyâr üftâd ihtiyâr vâki' oldu. goft Dedi tâ fazla-i saydeş tâ ki anîñ âviniñ fazlasını mî horem yerim ve ez-şerr-i düşmanân ve düşmanlarıñ şerrinden der penâh-ı şavleteş anıñ mehâbeti sâyesinde zindegânî mî konem dirilik ederim. goftend Dediler eknün ki el-ân ki bezill-i himâyeteş anıñ himâyesi gölgesinden der-âmed geldiñ be-şükr-i ni'meteş ve anıñ ni'metine şükrü i'tirâf nemüdî ikrâr gösterdiñ. çirâ Niçün nezdîkter dahâ yakın neyâyî gelmezsiñ. tâ be-halka-i hâşânet Tâ ki seni hâşlar halkasına der-âverd getire ve ez bendegân-ı muhliset ve seni hâliş bendelerden şumâred 'ad eyleye. goft Kara kulâk dedi hem-çünân âncelîn ez-batş-ı ü anıñ şiddetinden eymen nistem emîn degilim.

{beyit} eger sad sâl eger yüz sene gebr âteş perest âteş âteşi,

Ve cânver Terkîb-i nisbî ne-yâzâred nefy-i istiğbâl ve lâzımla müte'adî meyânında müşterekdir. Bunda müte'addîdir incetmez demek. Siyâh-güş Arslâna mülâzimet eyleyen ve kara kulâk ıtlâk olunan hayvânîñ ismidir. 'Arabîde 'ınâk derler. Râ Edât-ı mef'ül mudâvemettir lafzen ve ma'nen. mülâzimet İzâfetin maşdarîñ mef'ülüne sobhet izâfeti lâmiyye şîr arslândır. Tâ Ta'lîl fazlai artığa derler ve hemze izâfiyyedir. Sayd Âv eş şîre râci' mî-horem fi'l-i muzâri'

mütekellimvaḥdeh yerim demek. Mî lafzı muzâri‘i ḥâle taḥşîş eder. ‘Arabîde mâ gibi penâh şığınma ma‘nâsına ism-i izâfeti beyâniyye. Savlet Şiddet eş şîre râci‘ zindegânî dîrlikdir. Mî-konem Fi‘l-i muzâri‘ ḥâl-i mütekellimeylerim demek. Goftend Mâzi cem‘i be şıla yâḥûd zarfiyye zill zânîñ kesri ve lâmiñ teşdîdiyle gölgeye derler. İzâfet-i beyâniyye himâyet ḥıfz der ḥarf-i zâ‘id veyâḥûd be ma‘nâyı zarfiyye olunca aña ḥarf-i te‘kiddir. Âmedî Mâzi muḥâtab nezdîk nûnuñ fetḥi ve zânîñ sukunu ve dâliñ kesriyle yakın demek. Ter Edât-ı tafdîl yâ ta‘lîl be şıla yâḥûd zarfiyye halka-i ḥâsân izâfeti beyâniyye te edât-ı ḥıṭâbdır. Der Ḥarf-i zâ‘id taḥsîn lafz veyâḥûd te‘kîd için getirilmiş. Âverd Vâviñ ve rânîñ fetḥalarıyla âverden maşdarından fi‘l-i muzâri‘dir. Getire demek. Bendegân-ı muḥlis Beyâniyye goft fâ‘ili kâra kulağa ‘â‘id hem-çünân kezâlik ma‘nâsına batş şiddet ma‘nâsına eger edât-ı şart sad yüz sâl sene gebr kâf-ı ‘Acemiñ fetḥiyle âteş-pereste derler.

[104] fürüzed yağma. eger yek dem Eger bir nefes der-û üfted âteşe düşer ise bisüzed yağar.

{ḥikâyet} yekî ez-refikân Refiklerden biri şikâyet-i rûzgâr-ı nâ-musâ‘id zamânîñ ‘adem-i müsâ‘idesinden şikâyetini be-nezdîk-i men benim yanına âverd ki getirdi ki kefâf-ı endek dârem ta‘işim târdır. ü ‘iyâl-i bisyâr Ve ‘iyâlim çokdur. ve tâkat-i bâr-ı fâka ve faḫîrlik yüküne nedârem tûtмам. bârhâ Nice def‘a der-dilem âmed ki gönlüme geldiki be-iklîm-i diger diger bir iklîme revem gideyim. tâ der-ân Ḥattâ anda be-her sûret ki her sûretde ki zindegânî konem dîrîlik ederim kesî-râ bir kimseniñ ber-nîk u bed-i men benim iyilik ve kötülügüme ittıla‘ nebâsed itâla‘a olmaya

{beyit} bes gürsine Çok kimse aç hoft uyudu. ve kes Ve hiç kimse,

Furüzed Fânîñ ve rânîñ ḍammeleri ve zânîñ fetḥiyle fi‘l-i muzâri‘dir. Yağa demek ve bu kelime hemzeli ve hemzesiz lügatdir. Maşdarı furuḥten olub ḥâ-i mü‘ceme muzâri‘inde zâya ḳalb olunur. Süzed Fi‘l-i muzâri‘ lâzımla müte‘addî meyanında müşterekdir. Lâzım olunca fâ‘ili gebrdir. Müte‘addî ise fâ‘ili âteş Mef‘ûlü gebrdir. Yek Esmâ-i ‘adedden biriñ ismi ye tenkîr ez beyâniyye refikân

refiķiñ cem‘i Fārisi kâ‘idesince şikâyet izâfeti lâmiyye rûzgâr vaķt u zamân ma‘nâsına nâ-müsâ‘ade izâfeti beyâniyye be şıla nezdîk burâda ‘inde ma‘nâsına men lafzına izâfeti lâmiyye âverd fi‘l-i mâzî fâ‘ili yekiye râci‘ ki beyâniyye kifâf kâfiñ fethiyle nafaķa ve rızıķdır. Endek Âz dârem fi‘l-i muzâri‘ mütেকellimvaħdeh ‘iyâl ‘aynıñ fethi ve yâniñ kesriyle ‘ayl kelimesiniñ cem‘idir. Ciyâd cidiñ cem‘i olduğu gibi keşiniñ nafaķası üzerine lâzım olana derler. Bisyâr Çok ma‘nâsına fi‘l-aşl besî ârdır. Bâr Bunda gere ma‘nâsına hâ edât-ı cem‘i ve bu edât-ı cem‘iñ mâ-ķabli sâkin okunur. Meger ki cem‘i murâd olunan kelimeniñ âķârında hâ-i resmiye ola jâle gibi pes ol vaķit mütעהarriķ lâlehâ ve jâlehâ derler. Der Şıla dil gönül em zamîr-i mütেকellim âmed mâzî ki ģarf-i beyân be şıla iklimî yâsı vaħdetdir. Revem Reften maşdarından fi‘l-i muzâri‘ mütেকellimgederim demek. Tâ Ta‘lil der-ân iklimi işâret be-her şûret bâ-i zarfıyye her kül ma‘nâsına fi küll-i ģâl demek. Zindegânî dirilik kesî-râ râ ģarf-i taşşîş ber ģarf-i isti‘lâ bed-i men lâmiyye bes bâ-i vaħdeniñ fethiyle çok demek gorosne kâf-ı ‘Acemiñ ģammı ve râniñ sukunu ve siniñ kesriyle âç demek. Ve taķdîr-i ‘ibâre bes gorosne kesdir. Heft Fi‘l-i mâzî yatdı ve uyudu ma‘nâları meyânda müşterekdir. Fi‘l-i muzâri‘i ģâ‘bed gelir. İsm-i maşdarı ģâ‘bdır. Câme-i ģâb yatâķ ma‘nâsına bundan me‘ģüzdur. Kes Kimse.

[105] nedânist ki kîst Bilmedi ki kimdir. bes cân Çok kimseniñ cânı be-leb âmed ki dudaģa geldi ki berû aña kes negirîst kimse aģlamadı. bâz ez-şemâtet-i a‘dâ Yine düşmanlarıñ meserretinden mî endişem ģavf ederim. ki be-ta‘nehû Zira daģl u ta‘arruz ile der kafâ-i men benim arķamdan biģandend gülerler. ve sa‘y-ı merâ Ve benim ģayretimi der hâķk-ı ‘iyâl ‘iyâlimiñ ģaķķında ber-‘adem-i mürüvvet mürüvvetsizligim üzere ģaml konend ģaml ederler, ve ģüyend ve derler.

{ķı‘a} bibîn Gör ân bî-ģamiyyet-râ ki ol mürüvvetsizi ki herģiz aşla neh‘âhed dîd görmek istemez. rûy-i nîk-baģtî İyi baģtlılık yüzünü ten-âsânî beden râģatını ģüzined iģtiyâr eder ģîşten râ kendine. zen u ferzend ģaram ve evlâdını büģzâred terk eder be-saģtî meşâķķatde ve der-‘ilm-i muģasebe ve ‘ilm-i muģasebede.

ne-dānist Fi'l-i māzī menfī ki beyāniyye kist kimdir demek ve çı ve ki lafızlarına edāt-ı haber olan sîn ve tā lâhık olduğda hâ-i resmiye yāya tebdil olunur. bes cān Bes kes rā cān taqdīrindedir. Be Şıla leb tudağ ki beyāniyye ber harf-i isti' lā 'alā ma'nāsına ū kese rāci' ne-girist fi'l-i māzī menfī ağlamadı demek. Şemātet Düşmen düşmeniñ belā ve hazenine sevinmektir. A'dā Lafzınıñ zıkr-i tecrīde muhavveldir. Mī endişem Fi'l-i muzāri' hāl mütekellim, fikr u hāvf ederim demek. Ki Ta'lil veyā beyāniyye be muşāhibet tan'ahū bunda daħl u ta'arruz ma'nāsına ve āhārındaki hâ-i resmiye 'Arabīden Fārisiye naķle 'alāmetdir. Der Şıla kifā-i men lāmiyye ve kāfiñ fethiyle kifā ekse demek. Sa'ā merā Maşdarı fā'iline izāfetidir. 'Adem-i muruvvet İzāfeti izāfeti lāmiyye konend ve gūyend kerden ve goften maşdarlarından fi'l-i muzāri'lerdir. Be Harf-i te'kīd bīn emr-i hāzıra gör demek. Fi'l-i muzāri' i bīnd maşdarı dīdendir. Bī hamıyyet Bī gayret demek. rā Edāt-ı mef'ül ne-hā hed dīd fi'l-i müstakbel menfī görmek istemez demek. Rūy Mef'ülün şarihi izāfeti izāfeti lāmiyye nīk-baht vaşif terkibi devletli demek. Ye Maşdariyye ten-i āsān şāhib-i huzūr ve rāhat ma'nāsına vaşif terkibi ye maşdariyye gozined kâf-ı 'Acemiñ dammiyla gozīdenden fi'l-i muzāri' dir ihtiyār eder demek. h'ışten Kendi demek ve ū mechüle h'ış daħi bu ma'nāyadır. Rā Edāt-ı mef'ül ten-i āsānı gozinediñ mef'ülün evveli hışten şānisi yāhūd ten-i āsānı mübtedā gozined cümlesi haberdır. Be-gozāred Muzār' i terk eder demek. Zen u ferezend Mefülün şarihi ferezend lafzı 'Arabīde velediñ murādıfidir. Be-saht Ğayr- şarihi ye maşdariyye der zarfiyye 'ilm-i muhasabe maşdarıñ maşdara izāfetidir. 'İlm-i hisāb bir fenn-i maşşuşuñ ismidir.

[106] çünān ki Āncelīn ki ma'lūmest ma'lūmdur. çizi dānem Bir miķdār şey bilirim. eger be-cāh-ı şumā Eger devletiñiz sebebiyle kārī mu'ayyen gerded ki bir işe ta'yin oluna ki mūcib-i cem'ıyyet-i hātır bāşed cem'ıyyet hātırı sebeb olur. bakiyye-i 'ömr 'Ömrümün bakiyyesini ez-'uhde-i şukr-i ān aniñ ifā-yi teşekküründen be-der netüvānem āmed hārice çıķmağa ķādir degilim. goftem Dedim ey yār ey refiķ 'amel-i pādşāh pādşāh manşıbı dü taraf iki taraf dāred tutar. ümīd-i nān Birisi ni'met-i dünyā ve bīm-i cān ve digeri ğazab-ı sultān ve hılāf-i re'y-i hıredmendānest ve

‘uḡelānūñ re‘yiniñ ḡilāfidır. bedīn ümīd Ni‘met-i dūnyā ümīdiyle der-ān bīm ḡāzab-ı sultānda üftāden vāḡi‘ ola.

{ḡıḡ‘a} kes Kimse neyāyed gelmez ve ḡaleb edip aramaz. be-ḡāne-i dervīḡ Faḡīriñ evine ki ḡarāc-ı zemīn ü bāḡ ki bāḡ u zemīniñ ḡarācını ve ‘öḡrünü bidih ver.

çünān Öyle ki beyāniyye ḡarf ma‘lūm ism-i mef‘ül dördüncü bābdan est edāt-ı ḡaber çiz nesne ye ḡarf-i vaḡdet dānem fi‘l-i muzāri‘ mütেকellimvaḡdeh bilirim demek. Eger Edāt-ı ḡarḡ be ḡarf-i cer muḡāḡibet ma‘nāsına ve sebebiyeti müteḡammın cāḡ cīm-i ‘Arabīyye ile maḡḡūb ve mertebe ve ḡeref ma‘nālarına gelir. İzāfeti lāmiyye ḡumā tū lafzınıñ cem‘i kār iş ye vaḡdet mu‘ayyen ism-i mef‘ül kerded fi‘l-i muzāri‘ ola demek. Ki ḡarf-i Rābiḡ-ı ḡıfat mūceb ism-i fā‘il if‘āl bābından izāfet-i mef‘ülüne cem‘iyyet izāfet-i maḡdarıñ fā‘ilinedir. bāḡed Fi‘l-i muzāri‘ ola demek. bakiyye-i ‘omr Lāmiyye ‘uhde-i ḡukr ḡaḡḡ-ı ḡukr demek. Ān lafzına izāfeti maḡdarıñ mef‘ülüne bedeh ḡaḡra fi‘l-aḡdır. ḡapı ma‘nāsınadır. ḡaḡra ma‘nası ma‘nā-i lāzımdır. Ne-tevānem Fi‘l-i nefy istiḡbāl mütেকellimḡadır olamam demek. āmed Fi‘l-i māzīdir. Maḡdar ma‘nāsına muzāri‘i āyed gelir. Goftem Fi‘l-i māzī mütেকellimvaḡdeh ey ḡarf-i nidā yār münādī ‘amel-i pādḡāḡ maḡdarıñ fā‘iline izāfeti ḡabīlindedir. dāred Fi‘l-i muzāri‘ umin nān ve bīm-i cān dü ḡarafdan bedeldir. Bedel-i kul mine‘l-kul ḡariḡiyle ve bīm ḡavfa derler. Hiredmend Terḡīb-i nisbī e din-i umīd nāna ve der ān bīm cāna işāretidir. Ne-yāyed Fi‘l-i muzāri‘ nefy-i istiḡbāl gelmez demek. Kes Fā‘ili ve kimse demek. Be ḡarf-i ḡıla ḡāne-i dervīḡ İzāfet izāfeti lāmiyye ne-yāyediñ mef‘ülün ḡayr-i ḡariḡi ki beyāniyye ḡarāc-ı zemīn lāmiyye ve bāḡ-ı zemīne ma‘ḡūf ḡarāc-ı zemīn meḡel ḡariḡiyle zıkr olunmuḡdur. Be ḡarf-i te‘ḡiḡ deḡ dāden maḡdarından emr-i ḡāzır ver demek fi‘l-i muzāri‘ ḡayr-i ḡiyās üzere dehed gelir.

[107] yā be-teḡvīḡ ü ḡussa Ya teḡvīḡ u ḡuḡḡaya rāzī ḡev rāzı ol. yā ciger bend yā bu ḡörgünü piḡ-i zāḡ ḡarḡanıñ önüne binih ḡoy. goft Refiḡ dedi in sūḡan bu sözü muvāfiḡ-ı hal-i men benim ḡalime muvāfiḡ negofti söylemediñ. ve cevāb-ı su‘āl-i men Ve benim su‘ālime cevāb neyāverdi getirmediñ. neḡenidei ki İḡitmediñ mi ki

gofteend dimişlerdir her ki her kimse ki hıyānet verzed hıyānetlige sa'ī ide desteş anıñ eli der-hisāb hesābda bilerzed ditrer.

{beyit} *rāstī Toğruluk mūcib-i rızā-i Hudāst Hudā'nıñ rızāsını mūcebidir. kes Kimseyi nedīdem ki görmedim ki güm şod zāyi' ola ez-reh-i rāst tarīk-i müstaķīmden.*

{kıt'a} *mekon ferāğ revī Ferāh-revlik eyleme der 'amel manşıbda. eger h'āhī Eger isteriseñ,*

Yā 'Arabīde hemzeniñ kesriyle ammā gibi ħarf-i terdīd u taķsīm içindir. Ya'nī 'izzu men ķana' u zill-i men ŧam'a dır veyā ħarf-i 'aŧıf dır. Ya'nī ħarāc üzerine 'aŧıf için olması dađi cā'izdir. *cekerbend* Bükerekdir. *Piş* Bā-i Fārisīniñ kesriyle öñ demek. *Be* Ĥarf-i te'kīd *neh* koy ma'nāsına emr-i ħazırdır. Nehāden maşdarından ya'nī bükeregi ķargā öñüne koymaķ kendi helākini ķaşıddan kināyedir. *Goff* Fi'l-i māzī *in* ism-i işāret *sūhan* söz *muvāfiķ-i hāl* fa'ili mef'ülüne izāfetidir ve mene izāfeti izāfeti lāmiyyedir. *Ne-goftī* Fi'l-i māzī muĥāṭab cevāb-ı su'al-i *men* tetābe' -i izāfet kabīlinden izāfetleri lāmiyyedir. *Ne-yāverdi* Fi'l-i māzī menfi muĥāṭab *ne-senīdeī* fi'l-i māzī menfi naķli muĥāṭab ve istifhāmı müteḍammındır. Maķām-ı ħasbiyle *ki* beyāniyye *gofteend* fi'l-i māzī naķl-i cem'i *her ki* her kes ki taķdīrinde *verzed* uzanmaķ ma'nāsına olan verzīden maşdarından fi'l-i muzāri' dir. Sa'ī ve gūşeş ma'nā-i lāzımīdır. *Desteş* Zāmīr ki lafzına rāci' *der* zarfıyye fi ma'nāsına *be* ħarf-i istiķbāl *lerzed* ditremek ma'nāsına olan lerzīden maşdarından fi'l-i muzāri' dir. *Rāstī* Yāsı ħārf-i maşdariyyedir. Toğrılık ma'nāsınadır. *Muceb- i rızā* İsm-i fā'iliñ mef'ülüne izāfetidir ve yā dađi izāfiyyedir ve Hudā'ya izāfeti izāfeti lāmiyyedir. *Kes* Ne-dīdem kelimesiniñ muķeddem Mef'ülüdür. *Ki* Rābiṭa *kem* kāf-ı 'Acemīniñ ḍammıyla zāyi' ma'nāsına *reh-i rāst* izāfeti beyāniyyedir. Toğrı yol ma'nāsına *mekon* nehy-i ħazır *ferāh-rev* reftenden vaşıf terkībi taķdīri revende-i ferāħdır. *Ye* Maşdariyye *der 'amel* zarfıyye *eger h'ā'hī* cümle-i şartıyye mışra' -i şānī merhūndur.

[108] *ki vakt-i ref-i tū zira 'izzelik vaķtinde bāşed ola. mecāl-i düşmen Düşmanıñ ķadrini teng ŧār. tū pāk bāş Sen ŧāhir ol ve medār ve ŧutma. ey birāder Ey*

ğardāş ez-kes bāk kimseden ğorğru zenend ururlar cāme-i nā-pāk kirli libāsı ğāzurān ğıpcıclar ber-seng tāşa. ğoftem Dedim hikāye-i ān rübāh ol tılkıniñ hikāyesi munāsib-i hāl-i tüst ki seniñ hālne münāsibdir ki; dīdendeş anı ğördüler ğirizān ğaçıcı u üftān ve düşücü u hizān ve ğalkıcı kesī bir kimse ğofteş āna dedi. ği āfetest ki Ne belādır ki mūceb-i ğendīn muhāfetest bu ğadar ğavfe sebebiyle. ğoft Tılki dedi şenīdem ki işitdim ki şütür rā deveyi be-suhre inğariyeye mī ğirend tutarlar.

Ki Beyāniyye *vakt* izāfeti lāmiyye *ref* izāfeti maşdarıñ mef ulüne *tū* zamīr-i ğıřāb-ı munğaşşaldır. *Bāşed* Fi' l-i muzāri' bunda ola demek. *Mecāl* İsm-i mekān bāşediñ ismi *tenk* ğaberi ve tāniñ fetħi ve nūnuñ sukūnuyla tenk řar demek ve kāfiñ mā-ğabli nūn-ı sākine olmağ ğāsbiyle kāf-ı 'Acemīdir. *Tū* Mübtedā *pāk bāş* ğaberi ve bāş bāşidenden maşdarından yāğūd şoden maşdarından emr-i ğāzır ol demek. *Medār* Dāştenden emr-i ğāzırdır şutma demek. *Bāk* Bā-i 'Arabīyle ğavfdır. *Cāme* Elbise ve hemzesi izāfiyye ve izāfeti beyāniyye *nā-pāk* kirli demek. *Kāzerān* Kāf-ı 'Acemī ve zā-i mağmūme ile bez ğırcıclarına derler isede bunda muřlağā cāme şüy murāddır. *ğoftem* Fi' l-i māzī mütেকellimdedim demek. *hikāyet* Mübtedā *ān* muzāfun ileyh *rübāh* muzāfun ileyhiñ müşārün ileyhi ve rübāh elifle ve rübeh elifsiz olaraq tilki demek. *Munāsib* ğaber-i mübtedādır. İzāfeti mef ulüne ğāl tūya izāfeti lāmiyye *est* edāt-ı ğaber *ki* ğarf-i beyān *dīdend* māzī cem' i *eş* tilkiye rāci' ve Mef ulü *ğorizān* kāf-ı 'Acemiñ ve rā-i mehmeleniñ kesriyle şıfat-ı müşebbehedir. Ēaçıcı demek maşdarı ğoriğtendir. *Oftān* Düşücü *hizān* ğalkıcı ma' nālarına olarak üftāden ve elif ile ğāsten maşdarlarından şıfat-ı müşebbehelerdir. *Kes* kimse *ye* vağdet *ğofteş* zamīr-i rübāha rāci' *āfet* belā *est* edāt-ı ğāber *ki* ğarf-i beyān *mūceb-i ğind in* fā' iliñ mef ulüne izāfetidir. *Muhāfetest* Ēavf ma' nāsına maşdar-ı mīmī olduğı gibi ğindīn lafzımıñ dağı müşārün ileyhidir. *ğoft* Fi' l-i māzī fā' ili rübāha rāci' *şenīdem* fi' l-i māzī mütেকellimvağdeh *ki* ğarf-i beyān *şitr* deve hemze ile işret dağı denir. *Rā* Edāt-ı mef ul *be* ğarf-i şıla *suhre* siniñ ğammı ve ğāniñ sukūnuyla ücretsiz istiğdāma derler. *Mī* Edāt-ı ğāl *ğirem* muzāri' cem' i tutarlar demek.

[109] *ğoftendeş Aña dediler. ey sefiyye Ay ağmağ şütür-rā deveniñ bā tū saña ği munāsebetest munāsebeti nedir? ve tūrā bā ū* Ve seniñ deveye *ği müşāhebet*

muşāhebetiñ nedir? goft Tilki dedi hāmūş sukūt idiniz. eger hasūdān Eger hasūdlar be-ğarez gūyend ki nefsanıyetle derler ise ki in şütürest bu tilki devedir ve giriftār āyem ve tutulur isem kirā gam-ı tahlīs-i men kimiñ beni halāşa gammı bāşed ola. ve teftiş-i hāl-i men Ve benim hālimi tahsis koned eyleye. ve tā tiryāk Veyā teryāk ez-‘Irāk āverde şevved Bağdād’dan getirilinceye degin mār-gezide yılān şoğmuş kimse mürde bāşed ölmüş olur. ve türā Halbuki seniñ hemcünin böyle fażl u diyānetest fażl u diyānetiñ vardır. ve takvā vü emānet Ve şalāh u emīnligiñ vardır. ammā hasūdān Lakin hasūdlar der kemīnend puşūdadırlar. ve mudde‘iyān Ve müdde‘iler gūşe neşin köşede oturucudurlar.

Goftendes Zamīr-i rūbāha ‘ā’id ey harf-i nidā *sefiyye* alçak ma‘nāsına münādī şitr-*rā* rā edāt-ı taḥşiş *muşābehet* mufā‘ ale bābından maşdar olub beñzemek ma‘nāsına *goft* fi‘l-i māzī *hāmūş* emr-i hāzır sukūt iyle demek. *Eger* Edāt-ı şart *hasūdān* hasūduñ cem‘i *be* harf-i muşāhibet *gūyend* fi‘l-i muzāri‘ cem‘i *ki* beyāniyye *in* tilkiye işaretdir ve mübtedā *şitrest* haberdir. *Giriftār* Şıfātandır. *Āyem* fi‘l-i muzāri‘ mütakellimvaḥdeh *ki* beyāniyye *rā* edāt-ı taḥşiş *gam* izāfeti izāfeti lāmiyye *tahlīs* men lafzına izāfeti maşdariñ mef‘ülüne izāfeti qābilindendir. *bāşed* Fi‘l-i muzāri‘ dir ola demek. *Tā* Ta‘lil *teftiş* maşdar *tā* ilā ma‘nāsına ‘*Irāk* Bağdād’a ‘Irāk-ı ‘Arab İsfehān’a ‘Irāk-ı ‘Acem derler. *Āverde şevved* Fi‘l-i muzāri‘ mechül getirilmiş ola demek. *Mār-ı gozide* Vaşif terkibi taqdiri merd-i mār-ı gozide demektir ki yılān şoğmuş ādam demek zira mār yılāndır ve gozide daḥi kāf-ı ‘Acemiñ fetḥi ve zāniñ kesriyle ışıрмаğ ma‘nāsına ise de bunda şoğmuş demek ‘Arabīde ‘ızze ışıрмаğ ve neheşe şoğmağ ma‘nāsınadır. *mürde bāşed* İsm-i mef‘ül Fārisīde ism-i mef‘ül if‘āl ‘āmeniñ biriyle müsta‘meldir. Maqāmına göre *türā* seniñ demek rā taḥşiş ifāde eder. *Hem* Edāt-ı te’kīd *cünin* böyle demek. *Kemīn* Kāf-ı ‘Arabiñ fetḥiyle pūşūdur. *Ned* İstek cem‘i *mudde‘iyān* hasūdān üzere ma‘tūfdur. *Kūşe nişin* Vaşif terkibi ekşeriyā ‘uzlet ma‘nāsına gelir ise müterakḥīb ve mütecessis ma‘nāsınadır. *Ned* Maḥzūfdur. Mā-kaḥli qarīnesiyle Fārisīde edāt ile fıkrā-i evvelī kayd edilmek qā’idedir.

[110] *eger ānçi Eger ol şey ki hüsn-i sīret-i tūst seniñ hüsn-i meslekindir. be-ḥılāf-ı ān Āniñ ḥılāfını takrīr konend takrīr ederler ise ve der mi‘rağ-ı ḥıtāb-ı pādşāh*

ve pādşāhīn maḥall-i ḥiṭābına āyī gelirsīn. vü maḥall-i ‘itāb Ve maḳām-ı ‘itābına daḥi gelirsīn. der-ān ḥālet Ol ḥālde kirā kimiñ mecāl-i mekālet bāsed söze ḳudreti ola. pes Bu şüretde maşlahat ān mī bīnem ki maşlahātı anı görürüm ki mülk-i kanā‘at-rā kanā‘at mülkünü ḥirāset konī ḥıfz edesin. ve terk-i riyāset Ve riyāseti terk ile gūyī ki söyleyesīn ki ‘ākılān ‘ākıllılar gofteend demişlerdir.

{beyit} be-deryā der-menāfi‘ Deñizde menfe‘atler bī-şumārest şāyısızdır. eger ḥ‘āhī selāmet eger selāmeti ister iseñ der kenārest kenārdadır. refīk Refīk īn sūhan bu sözü bişenīd işitdi. beher ber-āmed Mükedder oldu ve rüyī ve yüzünü der hem keşīd purtardı. ve sūhanhā-yı renceş-āmiz Ve elem verici sözleri

Husn Maşdar izāfet-i fā‘iline sīret tūya izāfeti lāmiyye mu‘arrız cāreye bey‘a ‘ırz olunmaḳ ve ḳatında müşteriye güzel görünmek için ‘āriyeten giydirdikleri libāsdır. Ālt ‘ırz demektir. Faḳat burāda şuzūzen maḥal ma‘nāsınadır. ‘Itāb Āzarlamaḳ ve ḳākmaḳ ekşeriya muḥabbet bākī olduḡu ḥālde eşer-i buḡz-ı izḥār eylemektir. ‘Āşıkla ma‘şūḳ beyninde olan mukālimeye ‘itāb denir. makālet Tāniñ eşbātı ḥalet lafzına ḳāfiye olsun ve sec‘a ri‘āyet içindir. Bāsed Muzāri‘ mulk-i kanā‘at beyāniyye harāset maşdardır. Ḥıfz ma‘nāsına konī fi‘l-i muzāri‘ muḥāṭab terk maşdarıñ mef‘ülüne izāfetidir. Riyāset Maşdar gūyī goften maşdarından fi‘l-i muzāri‘ muḥāṭab ‘ākılān ‘ākılıñ cem‘i gofte fi‘l-i muzāri‘ naklī end istek cem‘i be zarfiyye deryā deñiz der bā-i zarfiyye-i te’kiddir. Dāliñ ḍammıyladır. Oḡumaḡa ḥaṭṭıñ müsā‘adesi ḡavāş ḥāline imādır. menāfi‘ Menfa‘atıñ cem‘i fevā’id demek. Bī Edāt-ı sulb şumār ḥesāb eger ḥā’hi fi‘l-i şartdırlar. İseñ demek. Selāmet Mef‘ülü der kenārest cezā-i şartdır. Refīk Murād-ı muşannıfdan bir maḥal ile ḳayrılmaḳ üzere iltimās ṭaleb iden kimsedir. īn sūhan Murād-ı tılki ḳuşşāsıdır. Be-hem ber āmed Mükedder oldu demek. Ve rüy-i der hemkeşīd Mā-ḳabline ‘atıf tefsiri şeklidir ḡazaba geldi demek. Sūhan ḥāyī Sūhan lafzınıñ cem‘i veyā izāfiyyedir ve izāfeti beyāniyyedir. Renceş āmiz Vaşif terkibi elem verici demek. Renceş ism-i maşdar ve āmiz āmiḥten maşdarından emr-i ḥāzır fi‘l-aşl āmizende renceş taḳdirindedir.

[111] goften girift ki Söylemeḡe bed’ eyledigi īn çī fehmeş bu ne fehimdir. ve kiyāst Ne zekāvetdir. ve çī ‘akleşt ve ne ‘akıldır. ve dirāyet ve ne dirāyetdir. ve

kavl-i hukemā *Ve hükemānīñ kavli dürüst āmed toğrı geldi .ki gofteend Zirā dimişlerdir. düstān Dostlar der-zindān zindānda be-kār āyed işe yararlar. ki ber süfre Zira seferede heme-düşmenān cümle düşmanlar düst nümāyend dost görünürler.*

{kıṭ‘a} düst meşmār Dost ‘additme ān ki ol kimseyi ki der-ni‘met zened ni‘metde urur. lāf-ı yārī Yārlık kelāmı vü birāder-i h‘āndegī ve ķardāş okumaķ sözünü düst ān başed ki dost-ı evvel olur ki gīred tutar dest-i düst dostuñ elini. der-perişān-hālī hāl-i perişānlığında ve der māndegī ve ‘ācizlik zamānında.

Goften girift Söylemege başladı. Hikāye-i hāl fi‘l-i māzī ki rābiṭ muķavvel ķavl īn ism-i işāret söylenen pend u nuşha işāret mecāzdır. ci Edāt-ı istifhām fehmi maşdar est edāt-ı hāber ve kiyāst lafzen ve ma‘nen dirāyet gibi ve fehme ma‘ṭūfdur. Ve ci ‘aklest Ya ķarībine veyā ba‘īdine ma‘ṭūfdur ve dirāyet dağı böyledir. Maķām-ı ta‘āccubda denir. Ve kavli hukemā İzāfeti lāmiyye veyāhūd maşdarıñ fā‘iline izāfeti ķabīlindedir. Dorost Şahīh demek. Āmed Māzī fi‘l ki ḫarf-i beyān gofteend māzī-i naķl-i cem‘i düstān der-zindān be-kār āyed taķdīri düstān ānend ki der zindān-ı be-kār āyed dir. Ki ḫarf-i ta‘līl lām-ı cāre ma‘nāsına ber ḫarf-i isti‘lā hem cümle demek. düşmanān Düşmanıñ cem‘i ne-māyend fi‘l-i muzāri‘ cem‘i maşdarı nemūdendir. Muşmār Nehy-i hāzır şayma demek şomeriden maşdarından me‘ḥūz fi‘l-i muzāri‘i şumāred gelir. Düst Mef‘ülün evveli ān taķdīri ān-rādır ki mef‘ülün şānīsıdır. Ki ḫarf-i Rābiṭ-ı şıfat der-ni‘met-i zend mışra‘-ı şāniyye merhūndur ve zend zeden maşdarından fi‘l-i muzāri‘. Lāf-ı yār Beyāniyye ye ḫarf-i maşdariyye berāder yāriyye ma‘ṭūfdur. Hā‘hend ki Āḫarına yā gelmekle hā-i resmī kāf-i ‘Acemīye tebdīl olunmuşdur ve elif nūn dağı geldikde yine hā-i resmiye kāf-ı fārisiyye tebdīl olunur, hāndegān gibi. Ān İsm-i işāret bāşed fi‘l-i muzāri‘ ef‘āl-i ‘āmmeden maşdar-ı meşhūru şodendir. Ki ḫarf-i beyān gīred fi‘l-i muzāri‘ “ye‘-ḥu-zu” ma‘nāsına maşdarı giriftten geldiginden muzāri‘inde ‘alā ḫılāfu‘l-ķiyāsdır. Dest-i düst Lāmiyye der gīred fi‘line müte‘allık perişān-hāl vaşıf terkībi ye maşdariyye ve ḫarf-i ‘āṭıf der-māned ki ‘āciz ma‘nāsına ve kāf-ı ‘Acemī hā-i resmiyyeden bedeldir. Ye Maşdariyye

[112] dīdem *ki* Gördüm *ki* mutegayyir mī şevved bī huzūr olur. ve naşihāt-i men ve benim naşihātimi be-gāraż mī-şineved gāreż ile dīñler. be-nezdīk-i sāhib-i dīvān Vezīriñ yanına reftem gıtdim. be-sābika-i ma‘rifetī ki Bir ma‘ārife-i sābika ile ki der-miyān-ı mā bizim aramızda būd var idi. sūret-i hāleş Refiķiñ sūret-i hālını bigoftem söylerim. ve ehliyet u istihkākeş Ve anıñ ehliyet u istihkākını beyān kerdem beyān eylerim. tā be-kārī muhtasıreş Hattā anı bir muhtaşır işe nasīb kerdend nasīb eylediler. çind rūz Bir kaç gün berīn āmed bu hāl üzere geçdi. lutf-ı tab‘eş-rā Āniñ lütf-i tab‘ını bidīdend gördüler ve hüsn-i tedbireş ve anıñ hüsn-i tedbīrini pesendīdend begendiler. kāreş Āniñ hıdmeti ez-ān muhtaşır işden der-güzeşt geçdi. ve be-mertebe-i berter Ve dehā-i ‘ālī mertebede ez-ān o hıdmetden mutemekkin geşt teķerrür eyledi.

Dīdem Diden maşdarından fi‘l-i māzī mütakellimvaḥdeh ki ḥarf-i beyān mutegayyir tefa‘ ul bābından ism-i mef‘ ul mīşevved fi‘l-i muzāri‘ ḥāl naşihāt-i men izāfet-i lāmiyye be muşāḥibet ‘ırz nefsanıyetdir. Mī Edāt-ı ḥāl şineved şiniñ kesri nūnuñ fethiyle fi‘l-i muzāri‘ dir. Be Ḥarf-i beyān nezdīk ‘inde ma‘nāsına izāfeti lāmiyye sāhib-i dīvān murād-ı vezīrdir. Reftem Fi‘l-i māzī mütakellimvaḥdeh gitdim demek. Be Muşāḥibet sebebiyeti mütedammın sābikaī hemze-i izāfiyye ve izāfeti lāmiyye ma‘rifet maşdar ye vaḥdet ki ḥarf-i rābiṭ sıfat der zarfiyye meyān vaşat, izāfeti lāmiyye mā zamīr būd edāt-ı zamāniyye sūreti hāleş izāfeti lāmiyye ve zamīri refiķe ‘ā‘id be ḥarf-i te‘kīd goftem fi‘l-i māzī mütakellimvaḥdeh beyān zikirdir. Kerdem Fi‘l-i māzī mütakellimta‘ edāt-ı ta‘līl kār iş ye vaḥdet muhtaşır cüzī demek. Eş Refiķe ‘ā‘id nasb ta‘yındir. Kerdend Fi‘l-i māzī cem‘i çind edāt-ı kemiyet ruz gün berīn aşlı berīn olub vaşıl ile hemzesi sāķıṭ olmuşdur. Ber Ḥarf-i te‘kīd āmed fi‘l-i māzī lutf maşdar tab‘eş zamīri refiķe ‘ā‘id be ḥarf-i te‘kīd dīdend fi‘l-i māzī cem‘i gördüler demek. Hüsn-i tedbir maşdarıñ maşdara izāfetidir. Pesendīd Bā-i ‘Acemiñ fethiyle fi‘l-i māzī cem‘i begendiler demek. Kāreş Refiķe ‘ā‘id ezān muhtaşıra işāretidir. Der Ḥarf-i te‘kīd güzeşt fi‘l-i māzī maşdarı güzeşten gelir. Be-mertebeī Derece izāfeti mevşūfuñ şıfatınadır. Berter ‘Ālī demek. Ezān Muhtaşıra işāretidir. Mutemekkin İsm-i fā‘ il keşt fi‘l-i māzī.

[113] ve hemçünin *Ve bu minvâl üzere necm-i sa'âdetes anıñ kevkab tãli'ı der terãkkı bũd teraqqıde idi. tã be-evc-i irãdet Hattã gãye-i muṭlibe resid erişti. ve mukarreb-i hãzret-i sultãn *Ve sultãn hãzretlerine mukarreb şevved oldu. ve muşãrũn ileyh bi'l-menãn *Ve parmak uçlarıyla kendiye işãret olunurdu ve mu'temedũn 'aleyh ve aña i'timãd olmuş idi. 'inde'l-'ayãn Vecũha belde nezdinde ber selãmet-i hãles anıñ selãmet hãli üzere şãdmãnı kerdem izhãr-ı meserret eyledim. ve goftem *Ve dedim.****

{beyit} zi-kãr beste Muḡlaḡ ve şa'b işden mevãndiş mükedder olma. u dil şikest *Ve ḡalbini kırık medãr tũtma. ki ãb-ı çeşme -i hayavãn *Zira ãb-ı hayãt çeşmesi derũn-ı tãrikest derũn zũlmetdedir.**

{şi'r} elã Āgãh u mũtennebe ol. lã tahsenenne *Elbette sen maḡzũn olma. ehã'l-beliyye *Ey şãhib-i keder fe-li'r-Rahmãn Ḥudã için şãbitdir el'tãf-ı hafıyye gizli lafızlar.**

Hem Edãt-ı te'kid çünin aşlı çõn in, böyle demek. Necm Yıldız-ı tãli' den kinãyedir. İzãfet-i beyãniyye sa'ãdetes zamĩr-i refiķe 'ã'id der ḡarf-i zãrfiyye terakki tefa'ũl bãbindan maşdar bũd edãt-ı zamãniyye tã ilã ma'nãsına be şıla evc haziz mã-ḡabli lakin bunda mũntehã-i maṭlab ve aḡşã-i tãleb murãd. Irãdet Maşdar resid fi'l-i mãzi mukarreb ism-i mef'ũl sod fi'l-i mãzi muşãr ism-i mef'ũl ileyh zamĩr-i mecrũr refiķe 'ã'id müşãr lafzınıñ nã'ib-i fã'ili bã müşãr lafzına mũte'allıķ el-benãn elif lãm ḡarf-i ta'rĩf benãn parmaḡıñ ucuna itlãḡ olunur. Lakin zıkr-i cüzĩ irãde-i küll tãriķiyle parmak murãddır. Mu'temed İsm-i mef'ũl 'aleyh ileyh gibidir. 'Ind Zũrũfdandır. el-A'yãn Vecũha murãd şãdmãn meserretedir. Ye Ḥarf-i maşdariyye kerdem ve goftem mãzi-i mũtekellimlerdir. Mi-nediş Nehy-i hãzır zi ezden muḡaffef aña mũte'allıķ kãr iş izãfeti mevşũfuñ şıfatınadır. Ya'nĩ beyãniyye medãr dãştenden nehy-i hãzır tũtma demek. Dil Mef'ũlũn şariḡ-i evveli şikeste şãnisi ve şikeste ism-i mef'ũl meksũr mã'nãsına ãb-ı çeşme hayavãn evvelki izãfeti lãmiyye ikinci beyãniyye ve mũbtedã derũn içre ma'nãsına tãrike izãfeti, izãfeti lãmiyye tãrik ḡarañlıķ est edãt-ı ḡaber elã ḡarf-i istiftãḡ ba'zılar basit u ba'zılar mũrekkebdir dediler. Lã tahzen Nehy-i hãzır ne nũn-ı te'kid muḡaffef ehã esmã-i sitte'ı mũ'teleden el-beliyye lafzına muzãf, mũnãdi

, harf-i nidā mahzūf yā ‘abdullah mişilli hâlet-i nişbî elif ile. el-Beliyyetun Muşibet fe cevâbiyye ma‘nen elţāfa muttaşıl taqdîri fe‘l-tâf hafıyye li‘r-Rahmandır. li‘r-Rahman lām-ı evveli harf-i cer şānî hârf-i ta‘rîf ve hâber-i zarf olub mübtedâ üzerine taqdîm olunduğu cihetle muqaddem haberdır ve Rahman şıfat-ı müşebbehe. el-tâf Mu‘ahhar mübtedâ ve lütfuñ cem‘i musevveğ haberiñ taqdîmi fi‘d-dâr-ı racül kabîlinden. Hafıyye Gizli ma‘nâsına ve el-tâfiñ şıfatıdır.

[114] menşin turuş rû ‘Abûsu’l-vaħa oturma ez gerdiş-i eyyâm eyyâmîñ devrânından ki şabr zira şabr gerçi telhest âcıdır. veliken Ve lakin ber-i şîrîn tatlı meyveyi dâred tûtar. der-ân muddet Ol zamânda merâ baña bâ-cem‘-i yârân bir sınıf refiklerim ile ittifâk-ı sefer-i Mekke Mekke seferine ittifâk üftâd vâki‘ oldu. çün ez ziyâret-i Mekke Çünkü Mekke-i Mükerreme’yi ziyâretten bâz âmedem da‘vet eyledim. dü menzilem Beni iki menzil istikbâl kerd istikbâl eyledi. zâhir-i hâleş-râ Âniñ zâhir hâlini didem perişân perişân gördüm. ve der hey‘et-i dervişân Ve dervişler kıyâfetinde gördüm. goftem Dedim hâl çîst hâl nedir? goft Dedi. çünân ki Âncelîn ki tû goftî muqaddimen sen söylemiş idiñ. tâ‘ifeî hased bordend Bir tâ‘ife-i hased eylediler.

Me nişin Nişesten maşdarından nehy-i hâzır oturma demek. Tereş Ekşi rû yuz aşlı rüydur. Ve fâ‘il-i zamîrinden hâldir. Ez Me-nişine müte‘allık kerdeş ism-i maşdar devrân ma‘nâsına izâfeti, izâfeti lâmiyye eyyâm yevmiñ cem‘i, bunda ezmân murâd ki ta‘lîl şabr mışra‘-ı şāniye merhûndur ve mübtedâ. Gerçi Vaşlıyye talhest haberi ve talh âcı demek. Ve Zâ‘id liken edât-ı istidrâk ber yemiş, izâfeti beyâniyye şîrîn tatlı demek. Dâred Fi‘l-i muzâri‘ maşdarı dâştendir. Hâfız rızâ be-dâdeh be-deh ve zi cebîn kere be-keşây ki ber men ve tû der-ihtiyâr ne-keşâdest der zarfiyye ân ism-i işâret muddet vaqt u zemândan ‘ibâretdir. Merâ Baña demek. Bâ Muşâhibet cem‘i bunda sınıf u tâ‘ife demek. Yârân Yâriñ cem‘i ittifâk-ı sefer-i Mekke murâd-ı vaqf-ı ‘Arafât ve tavâf-ı Beytullah kâsdıdır. üftâd Fi‘l-i mâzî, muzâri‘i üfted gelir. Çün Ta‘lîl ez beyâniyye ziyâret maşdar bâz geri âmedem fi‘l-i mâzî mütekellimvaħdeh dü menzil ism-i mekân, imdi iki menzilden murâd iki konağdır. İstikbâl Kerdiñ Mef‘ülü zâhir-i hâl izâfeti lâmiyye eş refiķe râci‘ didem fi‘l-i mâzî

mütekellimvaḥdeh hey'et şüret u kıyâfetden 'ibâretdir. Dervîşâne izâfeti, izâfeti lâmiyyedir. Dervîşân Dervîşin cem'î faḳîr ma'nâsına goftem fi'l-i mâzî mütekellimvaḥdeh hâl mübtedâ çîst ḥâberi cümlesi muḳavvel ḳavl goft fi'l-i mâzî muzâri'î ğayr-ı kıyâs olarak ğüyed gelir. Çünân Ancelîn demek. Ki Beyâniyye tû zamîr-i ḥıṭâb goftî fi'l-i mâzî muḥâṭab tâ'ifeî ism-i cem'î ve hemze yâ-i vaḥdet bedeline gelmişdir ve mübtedâ. Hased bordend ḥâberi hased ğayrın ni' metiniñ zevâlini ṭalebdır.

[115] ve be-ḥıyânetem *Ve beni ḥıyânetlige mansûb kerdend nisbet eylediler. ve melik* *Ve pâdşâh der keşf-i ḥakîkat-i ân anıñ ḥaḳîḳâtini keşifde istekasâ ne-fermûd teftîş buyurmadı. ve yârân-ı kâdîm* *Ve kâdîm refîḳlerim ve dûtân-ı rahîm ve merḥametli dostlarım ez-kelime-i ḥaḳ ḥaḳ kelâmdan ḥâmûş şodend sukût eylediler. ve şoḥbet-i dîrîne-râ ve muşâḥbet-i kadîmeyi ferâmûş kerdend unuttular.*

{ḳıṭ'a} be-sun'-i Hudâ emr-i İlähî ile çün kesî çünkü bir kimse üftâd devletinden düşdü. heme 'âlemeş Cümle 'âlim pây ber-ser ayâğını anıñ bâşına nihend ḳorlar. nebîni ki Görmezmisin ki pîş-i Hudâvend-i câh manşıb şâhibiñ önünde sitâyîş künân medḥ eyleyerek dest eli ber bor sine üzerine nehend ḳorlar. çö binend Çünkü göreler ke-ıkbâl-i desteş girift ki ıkbâl añâ mu'ayyen oldu. sitâyîş künân Medḥ eyleyerek dest eli ber-ber nihend sine üzere ḳorlar.

Ve 'Âṭife be ḥarf-i şıla ḥıyânetem mîm zamîr-i mütekellimve ma'nâda mansûb kelimesine maşrûfdur. Ḥıyânet-i emânetiñ zıddı bâb-ı evveldeñ "ḥâ-ne" "ye-ḥû-nu" "ḥı-yâ-ne-tun" gelir. keşf Şerḥ u izâḥ ma'nâsına "ḍa-re-be" bâbından izâfeti, maşdarıñ mef' ülüne izâfeti ḳabîlinden fâ' ili ma'lûm olduğundan maḥzûfdur. Ḥakîkat Mecâziñ zıddı, izâfeti izâfeti lâmiyye ân ḥıyânete işâretdir. istikasâ İstif'âl bâbından teftîş ve teḥrîr ma'nâsına ne-fermûd fi'l-i mâzî menfî buyurmadı demek. Fermûden maşdarından yârân-ı kâdîm izâfeti izâfeti beyâniyye, me'mûriyyet hengâmında dost zan olunanlar demek. Ve 'Âṭife dûtân-ı rahîm izâfeti izâfeti beyâniyye ḥâmûş sükûtdur. Ferâmûş Nisyândır. Kerdend Fi'l-i mâzî cem'î eylediler demek. Be Muşâḥibet sun'-i Hudâ lâmiyye, emr-i Ḥudâdır. Çün Ta'lîl oftâd fi'l-i mâzî vâv ile düşdü demek. Heme Cem'î ma'nâsına 'âlimeş zamîr-i kesîye râci' ve ma'nâda sere

maşrūfdur. *Nehend* Māzī cem' i qorlar demek. *Pāy* Mef' ulün şarīhi *ber ser* ğayr-i şarīhi *ne-bīnī* fi'l-i muzāri' nefy-i istikbāl maqām-ı hāsbiyle muhātab, istifhām-ı inkāriyi mütedammın olub görmezmiñ ya' nī görürsün demek. *Ki* Beyāniyye *pīs* ön, izāfeti lāmiyye *Hudāvend* şāhib ma' nāsına, izāfeti izāfeti lāmiyye *cāh* manşib *sitāyiş* ism-i maşdar medh demek. *künān* Şıfat-ı müşebbehe *dest* nehediñ mef' ulün şarīhi *ber* harf-i isti' lā *bor* sine ve mef' ulün ğayr-i şarīhidir. *Co* Edāt-ı ta' līl *bīnend* diden maşdarından muzāri' cem' i *ki* harf-i beyān *ikbāl* mübtedā *girift* māzī *dest* muqaddem Mef' ulü ve cümlesi haber-i mübtedādır. *Eş* Kesīye rāci' dir. *Sitāyiş kon* vaşif terkibi *ān* edāt-ı cem' i yāhūd *künān* şıfat-ı müşebbehedir.

[116] *ve ger rüzgāreş* *Ve eger zamān anı der-āred düşürür ise zi-pāy ayāqdan.* *heme 'ālemeş Cem'-i 'ālim anıñ pāy ber-ser nihend* başı üzerine ayāq qorlar. *fi'l-cümle Hāşıl-ı kelām bā-nevā'-ı 'ukūbet envā'-i 'azāba giriftār būdem mübtelā oldum. tā der-īn hefte ki* *Bu haftaya degin ki müjde-i selāmet-i Huccāc Huccāc'ın selāmeti müjdesi resīd erişti. ez-bend-i girānem* ağır bükāğıdan beni *halāş kerdend halāş eylediler. ü milk-i mevrūsem* *Ve milk-i mevrūsemi hāss mīriye zabt eylediler. Ya' nī müşādere ettiler. goftem* *Dedim ān nevbet ol vaqit işāret-i men benim naşihatimi kabūl nekerdi ki kabūl eylemediñ ki ğarza haml eylediñ 'amel-i pādīşāh emīre hidmet.*

Ve ger *Ve egerden muhāffef rüz-kāreş* zamīr-i Hudāvend-i cāhe 'ā'id *der* harf-i te'kīd çünkü fi'l-aşl *der*, fi ma' nāsına harf-i cer olub fi'l üzerine harf-i cer dāhil olmadığından fi'l-e dāhil olan *der* ve *ber* lafızları te'kīde muhavvel olur. *Āred* Āveriden kelimesiniñ muhāffefi olan āriden fi'l-i muzāri' dir, getire demek. *Zi pāy* Āred kelimesine müte'allıqdır ve āyaqdan getirmekden maqşad taḥkīr u tezlildir tenbiye ba' zı nüshada evvel ki beyit ile üçüncü beyt-i mezkūr ve ba' zısında ikinci beyit ile dördüncü beyt-i meşūrdur. Nüşhālara tevāfuq iylesin için dört beytiñ cümlesi derc eylemişdir. Gerçi cümleten tekrārdır. *Be* Şıla *envā* nev' iñ cem' i, izāfeti izāfeti lāmiyye 'ukūbet maşdardır. 'Azāb ma' nāsına *giriftār* fi'l-aşl vaşif terkibidir. Bunda mübtelā ma' nāsına *būdem* ya māzī mütekellimveyā edāt-ı zamāniyye oldum ve idim demektir. *Tā* İlā ma' nāsına *derīn* aşlı *der-īn* dir. *Mujde-i*

hemze izâfiyye ve izâfeti lâmiyye selâmet maşdar ve maşadır-ı ‘Arabîye yâ-i maşdariyyeniñ lahavviki câ’iz ise de Fârisiye degildir. Maşdar-ı ‘Arab ehl-i Fars ‘indeinde câmid hükümünde olduğu için izâfeti izâfeti lâmiyye ve tâ dañi tãvîl yazılır. Haccâc Hâcî kelimesiniñ cem‘i olub aşlı hâcacadır. İkinci cîmiñ mâ-ķabli meksûr olduğu için yâya ķalb olunmuşdır. Mübâlağa ism-i fâ‘ildir. Be-resîd Mâzî bend gîrân izâfeti beyâniyye ‘uķûbet u işkenceden kinâyedir. Em Ma‘nâda ģalâşa muķayyedir. Milk Mîmiñ kesriyle bunda mâl u esbâbdır. İzâfeti izâfeti beyâniyye mevres erşen intikâl iden demek. Em Zâmîr-i mütekellim hâş taķdîri hâş kerdendir. Goftem Fi‘l-i mâzî mütekellimvaħdeh dedim demek. Âñ İsm-i işâret nevet müşârün ileyi işâret-i men maşdarıñ fâ‘iline izâfetidir. ne-kerdî Mâzî menfî muĥâtab eylemediñ demek. Kabûl Mef‘ûlün şariĥ-i muķaddemi, işâret şânisi ki ta‘lîl ‘amel-i pādşâh maşdarıñ mef‘ûlüne izâfetidir mübtedâ.

[117] çün sefer-i deryâst Deryâ seferi gibidir. sûdmend Fâ‘ideli ü ģatarnâk ve ģâvflıdır. yâ ģenc Yâ ģazîneyi ber-gîrî taĥşîl edersiñ. yâ be-tılsım bimîrî Yâ tılsımda ölürsüñ.

{beyit} yâ zer Ya âltûnı be-her dü dest her iki eliyle koned aĥz eder ĥâce tüccâr der-kenâr ģucâģına. yâ mevc Ya taġğa rûzî bir ģün efkendeş anı âtar mürde der-kenâr meyyit olarak sâhile. maşlahat nedidem Münâsib görmedim ez-în biş bundan ziyâde. rîş-i derûneş râ Âñıñ ģalbiniñ yâresini be-nâhen-i melâmet levm tırnâġıyla ĥurâşiden tırmalamak ve nemek ve tızu pâdişen serpmek. bedîn dü beyt Bu iki beyit ile iĥtisâr kerdem iĥtisâr eyledim ve goftem ve dedim.

{ķıt‘a} ne-dânistî ki Bilmedigimi ki bîñî görürsüñ bend buķâġı ber-pây ayâġımda.

çün sefer-i deryâst Ĥaberi sûdmend ve ĥatır-nâk terkîb-i nisbilerdir. Fâ‘ideli ve ģâvflı demektir. Yâ Ĥarf-i terdîd ģenc ģazîne ber ģarf-i te‘ķid ġirem fi‘l-i muzâri‘ muĥâtab maşdarı giriften gelir. Yâ Yine ģarf-i terdîddir. Tılsım Defineyi ĥıfz iden şekildir. Be-mîrî Fi‘l-i muzâri‘ müştakbel muĥâtab ölürsüñ demek. yâ Ĥarf-i terdîd be muşâhibet her edât-ı sevr dû iki dest eldir. Koned Fi‘l-i muzâri‘ ĥâ‘ce fâ‘ili

der kenār zarfı *yā* yine harf-i terdīd *mevc* ʔalgadır. *Rūz* Gün *ye* vahdet *efkend* fi‘l-i muzāri‘ *eş* zamīr-i mansub muṭṭaşıl *morde* meyyit ma‘ nāsına ve zamīrden hāldir. *Ber* Şıla *kenār* bunda sâhil ma‘ nāsınadır. Binlerde tecnīs-i tām vardır. *Muslihat* Maşdar-ı mīmī, bunda fikr u mülâhaza demek. *ne-dīdem* Dīden maşdarından fi‘l-i māzī mütekellimvahdeh görmedim demek. *Ezīn* Aşlı ez-īn olub vaşıl ile hemzesi sâkıṭ olmuşdur. *Riş* Rāniñ kesriyle yāredir. İzāfeti lâmiyye *derūn* burāda ʔalbdır. *Eş* Refīke ‘ā’id *be* harf-i muşāhibet *nāhen* tırnağ *melāmet* maşdar *harāşiden* maşdar, tırlamağ ma‘ nāsına *ve* ‘āṭife *nemek* nūnuñ ve mīmīñ fetḫalarıyla ṭūz *pāşid* serpmek ma‘ nāsına hāşıl, yāreye ṭūz serpmek muşibet zede ve belā dīdeyi tevbīḫ u serzenişden kināye olub bu ise mürüvvet degildir. *Kerdem* Fi‘l-i māzī mütekellimvahdeh *ihtisār* mef‘ ülün bih şariḫi *be dīn-i dü beyit* ğayr-ı şariḫi *ne-dānistī* fi‘l-i māzī menfī muḫāṭab istifhāmı müteḫammındır. Bilmediñmi ya‘ nī bildiñ demek. *Ki* Harf-i beyān *bīnī* fi‘l-i muzāri‘ muḫāṭab görürsün demek. *Bend* Bāniñ fetḫi ve nūniñ sukūnuyla buḫāğ u ve ʔayddır. *Ber* Bunda der gibi zarfiyyet ifāde eder. *Pāy* Āyāk.

[118] *çü der-güşet çünkü ʔulāğına neyāmed girmedi pend-i merdüm ādamiñ naşihati diger reh bışka kerre ger nedārī eger ṭutmaz iseñ tākat-ı nīş inneye tākat. mekon Şokma engüşt parmağını der- sūrāḫ-ı kejdüm ‘aḫrebiñ deligine.*

{hikāyet} *tenī çend Birkaç kimse der-sohbet-i men būdend benim şoḫbetimde idiler .zāhir-i hāl-i işān Ānlarıñ zāhir hāli be-salāḫ taḫvā ile āraste zīnetlenmiş idi. yekī ez-büzürgān Büyüklerden biri der hak-ı in tā’ife bu ṭā’ife ḫaḫḫında ḫüsn-i zann-ı belīg ziyāde ḫüsn-i zannı dāşt ṭutar idi. ve idrārī Ve vazīfeyi mu‘ayyen kerde būd ta‘yīn eylemişdi. meger yekī Me’mul ki biri ez-işān ānlardan ḫareketi kerd bir ḫareket eyledi nā-munāsib-i hāl-i dervīşān dervīşleriñ ḫāline münāsib degil.*

Cō Edāt-ı ta‘līl *der* zarfiyye *güş* ʔulāk *te* ḫiṭābiyye *ne-yāmed* fi‘l-i māzī menfī *pend* bā-i ‘Acemīniñ fetḫi ve nūnuñ sukūnuyla naşihātdir. İzāfeti lâmiyye *merdum* mü’ellifden kināyedir. Diger *reh* Bışka kere demek çünkü diger ğayr ma‘ nāsına olduğı gibi reh dağı rāhdan muḫaffefdir. *ger ne-dārī* Fi‘l-i şart *tākat* ʔudret ma‘ nāsına maşdar, izāfeti mef‘ ülüne izāfet ʔabilindendir. *Niş* Nūnuñ kesr u

meddiyle zehr-i nāk hayvānātın innesine ıtlāk olunur. Niş-i gejdōm gibi mekon mīmiñ fetḥi ve kāf-ı ‘ Arabīniñ ḍammı ile nehy-i ḥāzır eyleme demek. Bunda ma‘ nā-i lāzımīsi murād şoḡma demek. engüşt Parmaḡ der şıla sūrāḡ sīniñ ḍammıyla delikdir. Gejdōm Kāf-ı ‘ Acemīniñ fetḥi ve zā-i Fārisīniñ sūkūnu ve dāliñ ḍammıyla ‘ aḡrebe derler. Ḥāşılı kelām “*lā yüldegü’l-mü ’mini min ḥücrin vāḥidetin merreteyni*” ḥadīş-i şerīfi mālī ile naşīhatdır. Ten Şaḡıdır. Ye Vaḥdet cind edāt-ı kemiyet der zarfiyye soḡbet-i men izāfeti fā‘iline būdend edāt-ı zamāniyye cem‘i zāhir-i hāl-i işān izāfetleri izāfeti lāmiyyelerdir. Be Ḥarf-i muşāḥibet şalāḡ taḡvādır. Ārāste Elif-i memdūde ile müzeyyin ma‘ nāsına büzürg büyük ān edāt-ı cem‘şi der ḡarf-i zarfiyye ḡaḡḡ-ı in tā’ife izāfetleri izāfeti lāmiyye husn izāfeti maşdarıñ fā‘iline zan izāfeti beyāniyye beliḡ ziyāde demek. Dāşt Hikāye-i ḡāl māzī ma‘ nāsınadır. Ṭutardı demek. Varlıḡdan ‘ ibāretdir. İdrār Hemzeniñ kesriyle vazīfe ma‘ nāsına. Ye Ḥarf-i vaḥdet kerde būd fi‘l-i māzī naḡli idrār mef‘ ülün evveli mu‘ayyen şānisi meḡer bunda ki en ma‘ nāsına yek esmā-i ‘ adedden biriñ ismi ye ḡarf-i tenkīr ez min beyāniyye ma‘ nāsına işān tenī çinde ‘ā’id hareket maşdar ye ḡarf-i tenkīr kerd fi‘l-i māzī nā ḡarf-i tavşif nefy munāsib-i hāl fā‘iliñ mef‘ ülüne izāfeti ḡabīlinden dervīşāna izāfeti izāfeti lāmiyye ve mübtedā.

[119] zann-ı ān şaḡş Ol şaḡşıñ ḡüsn-i zannı fāsīd şod fāsīd oldu. ü bāzār-ı inān Ve buñlarıñ vazīfeleri kāsīd maḡtū’ oldu. ḡāstem İstedim tā be-tarīkī ḡattā bir tarīḡ ile ya‘nī bir ḡüsn-i sūretle kefāf-ı yārān rā refīḡleriñ vazīfesini ya‘nī ma‘ ḡūd u ta‘ bīnātlarını mustaḡlas konem ḡurtarayım. āheng-i ḡıdmeteş Aña mülāḡāta ḡaşd kerdem eyledim. derbānem rehā nekerdem ḡapıcı beni şaluvirmedī ve cefā kerd ve cefā eyledi. ma‘zūreş dāştēm Ānı ma‘zūr ṭuttum. be-ḡükm-i ān ki Ol sebebe bināen ki ḡofteend demişlerdir.

{kı‘a} der -i mīr Beg ḡapısınıñ, ü vezīr ve vezīr ḡapısınıñ, ü sultān-rā ve sultān ḡapısınıñ, bī-vesīlet vāsītasız meḡerd ṭolanma pīrāmen eṭrāfını. seg Köpek ü derbān ve ḡapıcı çü yāftend çüñkü bulalar ḡarīb ḡarībī in ḡapıcı.

Zann-ı ān İzāfeti lāmiyye ve mübtedā şaḡş müşārün ileyh fāsīd şod ḡaber-i mübtedā ve cümleten ismiyye şarḡ-ı maḡzūfa cevābdır. Bāzār-ı inān Lāmiyye ve

mübtedâ kâsid tağdîr-i kâsed şodendir. Murâd-ı ol zâtın hüsni iltifâtından düşdüklerini beyândır. Fâsid u kâsid lafızları beyninde cinâs vardır ve cümlesi cümle-i sâbiķaya ma' tûfdur. h'âstem Fi' l-i mâzî mütekellimvaħdehdir. Vâv-i mechûle ile ya' nî vâv ile yazılır elif ile okunur. Tâ Ta' lîl be muşâhibet tarîķi yası vaħdetdir. Kifâf Kâfiñ fethiyle rızıķdır. Râ Taħşîş konem fi' l-i muzâri' mütekellimvaħdeh kifâf mef' ülün evveli mustahlis şânisi ve ism-i mef' ül âhenk kaçd-ı ħidmete izâfeti maşdarıñ mef' ülünedir ve kerdem kelimesiniñ muķaddem Mef' ülüdür. derbân İsm-i fâ' il kaçıcı demek ve mübtedâ. Em Ma' nâda ne-kerdiñ mef' ülün evveli rehâ şânisi cefâ kerdiñ Mef' ülü ma' zür ism-i mef' ül eş derbâna râci' dâstem fi' l-i mâzî mütekellimvaħdeh gofteend mâzî naķli cem' i ve hemze edât-ı müctelibedir. Der mîr İzâfeti lâmiyye vezir mîre sultân vezire ma' tûflardır. râ Ĥarf-i taħşîş ve ma' nâ cihetiyle mîre maşrûfdur. Bî Edât vasîlet maşdar tâsı üslûb-ı 'Acem üzere ûzûn yazılmışdır. Me-kerd Kâf-ı 'Aceminiñ fethiyle nehy-i ħâzır tulaşma demek. Pirânem Pirâmün gibi eţrâf ma' nâsına seg kâf-ı Fârisî ile köpek ve mübtedâ derbân bu daĥi mübtedâdır. 'Atıf tarîķiyle ve der kaçı ve bân edât-ı fâ' ildir ve mışra' -ı şânî ħaberdir. Co Ta' lîl yâftend fi' l-i mâzî cem' i buldular demek. Fâ' ili seg ile derbâna râci' zira Fâriside teşniye ile cem' i siyğada müşterekdirler. În derbâna ve ân sege işâretidir. Leff u neşr muşevveş tarîķiyle leff u neşr şan' at-ı bedi' yyedendir. Muţlaķâ ya' nî bir kısmına müterettib ve bir kısmına müşevveş denir.

[120] giribâneş Ġaribiñ yaķasını ġired tıtma. ân dâmen Köpek etegini çind ân ki ol kaçdar ki mukarrebân-ı ħazret-i ân büzürg ol devletliniñ muķarrebleri ber-ĥâl-i men benim ĥâlime vâķıf şodend vâķıf oldular. ve be-ikrâmem Ve beni ta' zîm ile der âverdend içre getirdiler. ve berter makâmî ve bir 'âlî maķâmı mu'ayyen kerdend ta' yîm eylediler. ammâ be-tevâzu' Lakin tevâzu' ile fürüter dahâ aşâġi nişestem oturdum. ve goftem Ve dedim.

{beyit} bügzâr ki Bırâķ ki bende-i kemînem ĥaķîr bendeyim. tâ der-saff-ı bendegân Tâ ki bendegân arasında ya' nî ânlarıñ maķâmında nişestem oţurayım goft dedi.

{mışra^ç} Allah Allah ta^çaccub söylediñiz. çi cāy-i in sühanest Bu sözüñ ne maḥalli vardır.

giribān Kāf-ı ^çAcemiñ ve rāniñ kesriyle yaḫaya derler ve nūn li-ecli'z-ārüret sâkin okunur. Gired Fi'l-i muzâri^ç maşdarı giriftendir. Dāmen Dāmān gibi etekdir. Çindān Edât-ı kemiyet ki ḫarf-i beyān mukarrebān muḫarrebiñ cem^ç i muḫarreb tef^ç il bābından ism-i fā^ç il isede Fārisi edâtı ile cem^ç ilenmişdir. İzāfeti lâmiyye hazret izāfeti lâmiyye ān ism-i işâret büzürg bāniñ ve zāniñ ḫammeleri ve rāniñ sukūnuyla büyük demek. Ber Ḥarf-i şıla hāl-i men izāfeti lâmiyye vākıf ism-i fā^ç il “*da-re-be*” bābından maḫla^ç ma^ç nāsına şodend fi'l-i māzi cem^ç i der ḫarf-i te^ç kîd zira māzi üzerine ḫarf-i cer dāḫil olmaz. Āverdend Fi'l-i māzi cem^ç i içre getirdiler demek. Bā kirām Mef^ç ülün ğayr-i şariḫi ve bā-i muşāḫibet fi'l-i mezkûre müte^ç allıḫdır. Em Ma^ç nā cihetinden zamîr-i mañşüb muḫtaşıl olarak āverdend kelimesine muḫayyedir. Ya^ç nî aniñ mef^ç ülün şariḫidir. Ber ter ^çĀli demek. Makām İsm-i mekân ye vaḫdet ammā ḫarf-i istidrāk be ḫarf-i muşāḫibet tevāzu^ç älçaḫlık göstermege derler. Zıddı tekebbürdür. Furüter Pek aşağı demek. nişestem Fi'l-i māzi mütekellimoturdum demek. Be Ḥarf-i te^ç kîd gozār güzeşten maşdarından emr-i ḫāzırdır. Ki Ḥarf-i ta^ç lîl veyā beyāniyye bende-i kûl ve hemzesi izāfiyye ve izāfeti beyāniyye kemîn eksikli ve ḫāḫîr demek ve yāsı nisbet ve nūnu te^ç kîd ifāde eder kemîne daḫi denir. Em Zamîr-i mütekellimtā ta^ç lîl saff-ı bendegān lâmiyye şaf lafzı fi'l-aşl müşeddid olub burada li-ecli'z-zarûre muḫaffefdir. Nişinem Fi'l-i muzâri^ç mütekellimmaşdarı nişesten gelir. Goft Fā^ç ili şāḫib-i devlete ^çā'id Allah Allah bunda ta^çaccub ifāde eder. Zira fi'l-aşl ḫasemdir. Allah ḫaḫiçin demektir. Meşneviniñ cild-i evvelinde mürîdān lisānından vezîre ḫıḫābda Allah Allah in cefā bā mā mekon mışra^ç ı şāhiddir. Çi Edât-ı istifhām cāy maḫal in ism-i işâret sühan söz est edât-ı ḫaber.

[121] {beyit} ger ber-ser ü çeşm-i men Eger bāşım ve gözüm üzere nişesti oturursañ. nāzet Nāzını bikeşem çikerim ki nāzenîni zira nāzlısın. fi'l-cümle Hâşıl-ı kelām binışestem oturdum. ve ez her deri Ve her bir ḫapıdan sühan sözü peyvestem işāl eyledim tā hadîs-i zellet-i yārān ḫattā refiḫlerimiñ muzellet kelāmı der-meyān āmed ortaya geldi. goftem Dedim.

{kıt'a} çi curm dīd Ne günāh gördü Hudāvend-i sābıku'l-en'ām ihsān-ı sebaķat iden efendī. ki bende Zira bendesini der nazar-ı h'ı̄ş kendi iltifātında h'ār haķır mī dārī tūtar. Hudāy-rāst musellem Allah Te'ālāya maḥşūşdur büzürgvārī ulūluk vü lutf ve ihsān. ki cürm Zira günāhı bīned görür ü nān ve itmegi .

Ger Edāt-ı şart ber harf-i isti' lā ser baş ve ' aṭife cısm gözdür. İzāfeti izāfeti lāmiyye men zamīr-i mütেকellim nişinī fi'l-i muzāri' muḥāṭab otururduñ demek. Be-keşem Fi'l-i muzāri' mütেকellimvaḥdeh nāzet Mef' ulü ve tā ḥıṭābdır. Ki Ta' līl nāzenīn iki nūn arasındaki yā nisbet ifāde eder ve evvel ki nūn şuzūzen dāḥıldır. Ye İsm-i zamīr ḥıṭābdır. Be-nişestem Fi'l-i māzī mütেকellimvaḥdeh oturdum demek. Maşdarı nişesten gelir. Her Edāt-ı isti' āb der ḳapı bunda üslub u nev' i ma' nāsı maḳşūddur. Sūḥan Söz pīvestem fi'l-i māzī mütেকellimvaḥdeh oluşdur dem demek zira mütē' addīdir. tā Ta' līl hadīs sözdür. Zillet Zāniñ fetḫi ve lāmiñ teşdidıyla yoḥşūḳluk ma' nāsına, yārāne izāfeti lāmiyye der şıla meyān vasaṭ āmed elif-i memdüde ile fi'l-māzīdir. Goftem Fi'l-i māzī mütেকellimvaḥdeh dedim demek. Çi Edāt-ı istifhām curm cimiñ ḳammı ve rāniñ sükūnuyla günāhdır. Hudāvend-i sābıku'l-en'ām izāfetleri beyāniyye ve aşlı sābıķ-ı en' āmadır ki en' ām-ı sābıķıñ fā' ilidir. Şoñra zamīr ḥazf olunaraķ bedeline elif ve lām getirilib fā' iline muzāf olmuşdur. Ki Beyāniyye mīdāred fi'l-i muzāri' ḥāl bende mef' ulün evveli, zira taḳdīri bende rādır. Havār Haķır ve mef' ulün şāni der nazar-ı h'ı̄ş zarfı Hudāy Allah Te' āladır. Rā Harf-i şıla taḳdīri Hudāy-rā muslimetdir ki muḳaddem ḥaberdir. büzürg Büyük vār edāt-ı liyāķāt ye harf-i maşdariyye ve mu' aḥḥar mübtedādır. Lutf Keremdir. Ki Ta' līl bīned fi'l-i muzāri' curm Mef' ulü mī-dāred fi'l-i muzāri' ve mī lafzı bunda istimrār u şubuvvet ifāde eder. Zira fi'l-i Allah zamāndan münselihdir. Ya' lemullah gibi nān mef' ulün şarīḫi.

[122] ber-kārār mī dāred Ḳarār üzere tutar ya' nī rızķını ḳaṭ' etmez. hakim-rā Hākime in sūḥan bu söz pesendīde āmed maḳbūl geldi. ve esbāb-ı ma' āş-ı yārān Ve fuḳarāniñ esbāb-ı ta' işlerini fermūd buyurdu. tā ber-kā'ide-i māzī Tā kim ḳā'ide-i sābıķa üzere müheyyā dārend ḥāzır tular. ve mu' ennet-i eyyām-ı ta' tīl Ve eyyām-ı ta' tīliñ bedel u muḳābilini vefā konend edā edeler. şükr-i ni' met goftem İltifātına

teşekkür eyledim. ve zemîn-i hıdmet Ve maķâm-ı hıdmeti bipüsîdem öpdüm. ve ‘özt-i cesâret Ve cür’etimiñ ‘azerini be-h’âstem istedim. ve der-hâlet-i bîrûn âmeden Ve ‘avdet zamânında goftem dedim.

{kıt’a} cü Ka’be Çünkü Ka’be kible-i hâcet hâcet kabilesi şod oldu. ez-diyâr-ı ba’îd Uzâķ memleketlerden revend giderler ya’nî gelirler. halk Maħlûķ be-dîdâres anı ziyârete ez-besî ferseng ziyâde ûzaķ maħallerden. türâ taħammül-i emsâl-i mâ Saña bizim emsâlimize taħammül bibâyed kerd iyilik lâzımdır. ki hiç kes Zira hiç bir kimse.

Ber karâr Ğayr-i şariħidir. Hâkim Murâd-ı dervîşâne vâzîfe taħşîş iden zâtdır. Râ Mev’ül in ism-i işâret sühan müşârün ileyh pesendide maķbül demek. Âmed Fi’l-i mâzî esbâb-ı ma’eş-i yârân izâfetleri lâmiyyedir. Fermüd Fi’l-i mâzî tâ ħarf-i ta’lîl ka’ide-i mâzî izâfeti beyâniyye ve hemze edât-ı tevessül muħmiyen tef’îl bâbindan ism-i mev’ül ħâzırlanmış demek. Dârend Fi’l-i muzâri’ cem’i mu’ennet kifâyet ma’nâsına izâfeti lâmiyye eyyâm-ı ta’tîl izâfeti lâmiyye konend fi’l-i muzâri’ cem’i vefâ Mev’ülü şukr-i ni’met maşdarıñ mev’ülüne izâfeti kabîlinden ve be-goftemiñ muķavvel kavli zemîn-i hıdmet be-püsîdem kelimesiniñ Mev’ülü ve ‘azer-i cesâret be- h’âstem kelimesiniñ muķaddem Mev’ülü ve cîmiñ fetħiyle cesâret-i cür’etdir. Hâlet-i bîrûn âmeden Tetâbi’ izâfet ve izâfetleri beyâniyye in sühan izâfeti lâmiyye ço ta’lîl Ka’be Beytullahdır. Kable-i hâcet İzâfeti lâmiyye şod fi’l-i mâzî deryâr dârıñ cem’i olur demek isede memleket ma’nâsına müsta’meldir. Ba’îde izâfeti beyâniyye ve deryâr-ı ba’îd mışra’-ı şânîye merhûndur. Revend Muzâri’ cem’i halk fâ’ili be ħarf-i şıla dîdâr fi’l-aşl vaşıf terkîbi isede bunda ziyâret ma’nâsına müsta’meldir. Besî Yâ-i aşliyye ile bisyâr gibi çok ma’nâsnadır. Fersenk Fârisîdir. ‘Arabîdeki fersêģ gibi on iki biñ âdıma derler “ye’tûn min kulli fec’amîķ” âyet-i kerîmesine telmîħdir. Tahammul Maşdar izâfeti mev’ülüne emsâl izâfeti lâmiyye mâ men lafzınıñ cem’i be-bâyed fi’l-i muzâri’ müstaķbel kerd fi’l-i mâzîdir maşdar ma’nâsına kî ħarf-i ta’lîl hiç kes hiç bir kimse demek.

[123] *nezened Urmaz ya’nî atmaz ber-direħt-ı bî-ber yemişsiz âģac üzerine seng taş.*

{*hikāyet*} *melik-zāde* 'ī Bir pādşāh zāde *genc-i firāvān* çok *hazīneyi ez-peder* babasından *mīrās yāft* *mīrās buldu*. *dest-i kerem* Kerem elini *ber küşād* açdı. *u dād sehāvet* ve *sehāye* 'adāleti *bidād* verdi. ve *ni' met-i bī-kıyās* Ve hesābsız ni' meti *ber sipāh u ra' iyyet* 'asker u re' āyāya *riht* dökdü.

{*kı' a*} *neyāsāyed* Diñlenmez ya' nī aḥz-ı rā 'iḥa etmez. *meşār* Kuvve-i şāma ya' nī būrūn *ez table-i 'ūd* 'ūd ṭablasından *ber-āteş* āteş üzere *nih* koy. *ki cūn* 'anber Tā kim 'anber gibi *bibūyend* koğa. *büzürgī* bāyedet Saña büyüklük lāzım ise *baḥşendegī kon* iḥsān ile.

Ne-zend Nefy-i istikbāl *ber* ḥarf-i isti' lā *direht* dāliñ kesriyle āğac *bī* edāt-ı sulb ber yemiş seng sīniñ fetḫiyle ṭaşdır. *Melik* Mimiñ fetḫiyledir. *Zādeī* Yā vaḥdet ve hemze ḥarf-i tevessüldür. *Genc* Bunda ḥazīne demek. İzāfet-i beyāniyye *ferāvān* fāniñ kesriyle çok demek. *Ez* Beyāniyye *peder* taḳdīri pedereş olub ḳarīne ḳā'im olduğu için ḥazf olunmuşdur. *Yāft* Fi' l-i māzī buldu demek. Fā' ili melik-zādeye rāci' genc mef' ülün evveli. *mīrās* Şānisi ve ez peder ğayr-i şariḫi ve cümle-i fi' liyye melik-zādeī mübtedāsına ḥaber düşmüşdür. *Ber* Ḥarf-i te' kīd *keşād* fi' l-i māzī açdı demek. Fā' ili melik-zādeye rāci' *dest-i kerem* Mef' ülü ve cümle-i fi' liyye şart-ı maḥzūfa cevābdır. *Be* Ḥarf-i te' kīd *dād* Fi' l-i māzī verdi demek. *Dād-ı sehāvet* Mef' ülü ve iki dād meyānında cinās-ı tām vardır. *Be-riht* Fi' l-i māzī fā' ili melik-zādedir. *Ni' met-i bī-kıyās* Mef' ülün şariḫi *ber sipāh* ğayr-i şariḫi ve ra' iyyeti sipāha ma' ṭufdur ve cümle-i fi' liyye mā-ḳablinde ki cümleye ma' ṭufdur. *Ne-yāsāyed* Āsūden maşdarından nefy-i istikbāl diñlenmek ma' nāsına bunda mu' atter olmaz demek. *muşām* Fā' ili ve mecāzen ḳoḳu el-ān mevḳı' iñ ismi binī ma' nāsına *ez-table-i 'ūd* mef' ülün ğayr-i şariḫi ve izāfeti izāfeti lāmiyye ve hemze izāfet için gelmişdir. *Neh* Nihāden maşdarından emr-i ḥazır ḳoy demek ve mef' ülün şariḫi muḳadder 'ūd lafzıdır. *Ber āteş* Ğayr-i şariḫi *cūn* edāt-ı teşbiyye *be-būyed* fi' l-i muzāri' muştaḳbel ḳoka demek. *büzürgī* Büyüklük demek zira āḫārındaki yā maşdariyyedir. *Be-āyed* Fi' l-i muzāri' gerekse demek. Zira ma' nā-i şartiyyeti müteḳammındır. *Te* Zāmir-i manşūb muttaşıl baḥşend *ki* bağışlayıcılık demek. Zira baḥşende ism-i fā' il ve āḫarına yā-i maşdariyye geldiği için hā-i resmiye kāf-ı ' Acemīye itmişdir *kon* emr-i

hâzır ile demek ve şart-ı muqaddere cevâbdır. Kelâm-ı insân ‘abîdu’l-ihsân manţuqınca kerîme herkes bende olur.

[124] *ki dâne Zira dâneyi tã neyefşânî şaçmadıkça nerüyed betmez. yekî Biri ez-cülesâ-yı bî-tedbîr tedbîrsiz muşâhiblerden nasîhates aña naşîhate âgâz kerd bede’ eylediki mülük-i pîşîn selâtin-i sâlîfe in ni‘met-râ bu ni‘meti be-sâ‘y gayretle endühteend kesb etmemişlerdir. ve berây-i maslahât Ve maşâlih-i muhime için nihâde koymuşlardır. dest ez-în hareket Eli bu hareketden kütah kon kışa eyle. ki vâkı‘ahâ Zira nice vâkı‘ât der-pîşest öndedir. ü düşmenân Ve düşmanlar der-pes arkadadır. me-bādâ ki Olmaya ki der vakt-i hâcet ihtiyâc zamânında der-mânî ‘âciz çalasıñ. Zira “en-naqd sâbunu’l-kulûbdur.”*

{kı‘a} *eger gencî Eger hazineyi konî edersin ber-‘âmiyân ‘âme-i nâsa bahş takşim. resed Erişir her kethudâyî-râ her bir hâne şâhibine birincî bir pirinç miqdârı. çirâ nestânî Niçin âlmazsın ez-her yek her hâneden.*

Ki Harf-i ta‘lîl *dâne* habbe *tã* harf-i tekiyyet mâdem ma‘nâsına *ne-yefşânî* nefy-i istikbâl şaçmayasıñ demek. *Ne-revid* Retsen maşdarından nefy-i istikbâldir. Betmez demek ve mışra‘-ı şânî mışra-ı evvele maqâm-ı ta‘lîde vâkı‘dir. *Yek* Bir demek *ye* tenkîr *culesen* cîmiñ dâmmı ve lâmiñ fethiyle câlisiñ ve celisiñ cem‘i *ye* izâfiyye ve bî tedbîre izâfeti beyâniyyedir. Naşîhates Zâmîr-i melik-zâdeye râci‘dir. Âgâz kerd Şurû‘ eyledi ma‘nâsına ki beyâniyye mülük pîşîn izâfeti beyâniyye besa‘î bâ harf-i muşâhibet endühteend mâzî naqli cem‘i kazanmışlardır demek. berây Edât-ı ta‘lîl muşlihata izâfeti lâmiyye nehâde end muqadderdır vezû‘ iylemişlerdir demek. Kon Emr-i hâzır dest mefulün evveli kütah şânîsi ve kâfiñ dâmmıyla kışa demek. Ki Harf-i ta‘lîl vâkı‘ahâ vâkı‘anıñ cem‘i vâkı‘a muhime ve hâdiş ma‘nâsına ve mübtedâ der pîşest haberi düşmanân mübtedâ derpes haberi ne-bâyed bâyisten maşdarından nefy-i istikbâl lâyıq degil demek. Ki Beyâniyye der zarfiyye vakt-i hâcet izâfeti lâmiyye der-mânî der mânden maşdarından muzâri‘ muhâtab ‘âciz çalasıñ demek. Zira derle maşdar olunca bu ma‘nâyı ifâde eder. Genc Hazine ye vahdet koni fi‘l-i muzâri‘ muhâtab fi‘l-i şartdır eger eyler iseñ demek. ber Harf-i isti‘lâ ‘âmiyân ‘âmiñ cem‘i ‘âm-ı nâ ma‘nâsına ve ‘âmı lügatde mîmiñ teşdidiyle

isede lakin ‘Acem tahfif ile okunur. Baḡş Haḡṣsa resed fi‘l-i muzāri‘ kedḡudā ṣāḡib-i ma‘nā ye vaḡdet rā ṣıla berinc pirinc ye vaḡdetdir. Çirā Niçin demek. Ne-sitānī Fi‘l-i nefy-i istiḡbāl muḡāḡab almazsıñ demek. Ez-her yek Her bir ‘āmīden veyā her ketḡudādan demek.

[125] cevī sīm Bir arpa miḡdārı gümüş. ki gird āyed Zira cem‘ ola türā her rūz saña her gün gencī bir ḡazīne. melikzāde Pādṣāḡ zāde rūy yüzünü ez-īn sūḡan bu sözden derhem keṣīd bütardī ki muvāfiḡ-ı re‘yeṣ zira anıñ re‘yine muḡābıḡ neyāmed gelmedi. ve ū-rā zecr-i fermūd Ve anı zecre buyurdu. ve goft Ve dedi. Hudāy ‘azz vū celle Allah Te‘ālā merā beni mālīk-i īn memleket bu memlekete mālīk gerdānīdeest eylemiṣdir. tā biḡorem tā kim ekel edeyim ū baḡsem ve iḡsān edeyim. ne pāsbānem ki ḡāfiḡ degilim ki niḡeh dārem ḡıfḡ ideyim.

{beyit} Kārūn Kārūn helāk ṣod helāk oldu ya‘nī ḡasf oldu. ki çihil ḡāne ḡālbūki kırḡ ḡāne genc dāṣt ḡazīneye mālīk idi. Nūṣirevān Nūṣirevān nemürd ki ölmedi ki nām-ı nīkū güzel nāmı ḡūzaṣt terk eyledi.

{ḡikāyet} āverdeend ki Rivāyet ederler ki Nūṣirevān-ı ‘ādīl-rā Nūṣirevān-ı ‘ādili

Cū Cimiñ fetḡiyle ve vāv-ı aṣliyye ile arpadır. Ye ḡarf-i vaḡdet sīm gümüş ki ta‘līl kerd āyed ta‘līl genc ḡazīne ye ḡarf-i vaḡdet melik zāde ṣāḡhzāde demek. Rūy Yüz ezīn aṣlı ez-īn dir. Sūḡan müṣārūn ileyhi der hem keṣīd pūtardı mevḡi‘inde müsta‘meldir. Ki ḡarf-i ta‘līl burāda muṣāḡibet ve ma‘iyyet ma‘nāsınadır. muvāfiḡ re‘y Fā‘iliñ mef‘ūlüne izāfetidir. Ne-yāmed Fi‘l-i māzī menfī goft fi‘l-i māzī Hudāy Bārī-i Te‘ālā ‘azz ve celle fi‘l-i māzīlerdir. Merā Beni demek. Mālīk īn memleket Fā‘iliñ mef‘ūüne izāfetidir. gerdānīd Eylemiṣ ma‘nāsına ve elif nūn edāt-ı te‘diyyedir. Est Edāt-ı ḡaber tā ḡarf-i ta‘līl be-ḡorem ve baḡsem fi‘l-i muzāri‘ mütekellimvaḡdehdir. Ne Nāfiye pāsebān ḡāfiḡ ki ḡarf-i ta‘līl niḡeh dārem niḡeh lafḡı burada dārem lafḡıyla isti‘māl olunduḡundan ḡıfḡ ma‘nāsınadır. Kārūn ḡazret-i Mūsā ‘aleyhi’s-selāmıñ ‘ammizādesidir. ‘Ālī ḡül helāk maḡvdır. ṣod fi‘l-i māzī çihil cīm-i ‘Acemiñ ve ḡāniñ kesreleriyle kırḡ demek. Hane Beyt ma‘nāsına genc kāf-ı

‘Acemîniñ fethiyle māl u hazîne dāšt bunda hikāye-i hāl māzî ma‘nāsınadır tutardı demek. Ne-mord Māzî menfî ki ta‘lîl nām-ı nîkū beyāniyye gūzešt kâf-ı ‘Acemîniñ çammıyla mazīdir. Terk eyledi demek ve Qārūn’un Hāzret-i Mūsā ‘aleyhi’s-selāma iftirāsından ‘avnei ve mālî ile yere bātdığınıñ kışşası tefsîrlerde mufaşşılan münderic olduđu cihetle buraya derc edilmişdir. Āverdeend māzî neqli cem‘i Nūšîrevān-ı ‘ādîl Fi‘l-aşl nūş-revāndır. Mu‘ahhāran bir melik-i ‘ādile ‘ilm olmuşdur. ‘Ādile izāfeti mevşūfuñ şıfatına izāfetidir. Rā Edāt-ı mef‘ül.

[126] der-şikārgāhî Bir āv maħallinde şaydî bir āvı kebāb kerdend kebāb ederlerdi. nemek nebūd Tūz yogıdi. ğulāmî Bir ğulāmı be-rüstā karyeye fristādend gönderdiler. tā nemek āvered Hattā tūz getire. Nūšîrevān Nūšîrevān goft dedi. nemek-rā Tūzu be-kıymet bisitān pāre ile āl. tā resmî negerded Tā kîm kânūn olmaya ve dih ħarāb neşevēd ve köyde ħarāb olmaya goftend dediler. ez-în kadar Bu miğdārdan çi hālel zāyed ne zarar tūtar goft dedi. bünyād-ı zulm Zulmüñ esāsı der-cihān cihānda evvel endek būdeest muğaddimen āz olmuşdur. ve her ki Ve her kimse ki āmed geldi. ber-ū mezîd kerd Esās zulmü ziyāde eyledi. tā bedîn ğāyet Hattā bu dereceye resîd erişti.

{kîf‘a} eger zi-bāğ-ı ra‘ıyyet Eger re‘āyāniñ bāğından melik pādşāh ħored ekel eder ise şibî bir elmayı. ber-āverdend Çıkarırlar ğulāmān-ı ū anîñ köleleri

Der Zarfıyye şikār kāh terkîb-i mekāmı āv mağāmı demek. Ye Harf-i vaħdet şayd āv ye vaħdet kerdendî hikāye-i hāl māzî ve şayd mef‘ülün evveli kebāb şānîsi nemek nūnuñ ve mîmiñ fethālarıyla tūzdur. Ne-būd Fi‘l-i māzî-i menfî yogıdi demek. Ferestādend Fi‘l-i māzî cem‘i gönderdiler demek. Ğulāmî Mef‘ülün şarîhi be şıla revestā köydür ve mef‘ülün ğayr-i şarîhidir. Tā Ta‘lîl āverd fi‘l-i muzāri‘ nemek muğaddem Mef‘ülü goft fi‘l-i māzî Nūšîrevān fā‘ili be ħarf-i te‘kîd sitān emr-i ħāzır āl demek. Nemek Mef‘ülün şarîhi be-kıymet ğayr-i şarîhi cümlesi muğavvel kavildir. Tā Ta‘lîl resm ‘ādet ye ħarf-i tenkîr ne-kerded kâf-ı ‘Acemîniñ fethiyle nefy-i istiğbāl olmaya demek. Deh Mübtedā ħarāb mübtedā-i şānî ne-şevēd fi‘l-i māzî menfî müstağbel fā‘ili deh kelimesine rāci‘ cümle-i fi‘liyye mübtedā-i şāniye ve cümle-i ismiyye mübtedā-i evveliyeye ħaberdir. Goftend Fi‘l-i māzî cem‘i ez-în aşlı ez-îndir.

Kadr Mikdâr *ci* edât-1 istifhâm *halel* nokşân *zâyid* fi' l-i muzâri' toğâr ve hâdiş olur demek. goft Fi' l-i mâzî bunyâd-1 zûlm lâmiyye esâs-1 zûlm demek *endek* âz *bûdeest* mâzî nakli müfred *ber* isti' lâ *û* bünyâd-1 zûlme râci' *mezîd* maşdar-1 mîmî *bedin* aşlı bâ-in dir. *Ğâyet* Had *resîd* fi' l-i mâzî *eger* edât-1 şart *zi* ezden muhâffef bâğ-1 ra' iyyet lâmiyye ve horediñ mef' ülün bih ğayr-1 şarihi *melik* fâ' ili *sîb* elmâ ve mef' ülün şarihidir. *Ye* Vaħdet ve cümlesi cümle-i şartiyye *ber âverdend* fi' l-i muzâri' cem' i bunda çıkarırlar. *Ğulâmân-ı û* izâfeti izâfet be-ma' ne'l-lâm ve fâ' ili.

[127] *dıraht* Ağacı *ez-bih* kökünden. *be-penc beyza ki* Beş yumurtaya ki *sultân* melik *sitem* zûlmü *revâ dâred* tecvîr ederse. *zenend* Ururlar *leşkeriyâneş* melikiñ ' askerleri *hezâr murğ biñ tağı* *be-sih* şişe.

{beyit} *nemâned* Kalmaz *sitemkâr-ı* bed *ruzgâr* bedr zamanlı *zâlim*. *bimâned* Kalır *ber-û* anıñ üzerine *la'net* *la'net* *pây-dâr* bâkî.

{hikâyet} ' *âmilî-râ* Bir hâkimi *şenidem* ki işitdim ki *hâne-i* ra' iyyet re' âyânîñ *hanesini* *harâb kerdî* *harâb* Eylerdi. *tâ hazîne-i sultân* *Tâ* kim *hazîne-i sultânı* *âbâdân* *konend* ma' mür eder. *bî-haber* *Ğâfil* olarak *ez-kavl-i* *hukemâ* ki *ıavl-i* *hükemâdan* ki *gofteend* demişlerdir. *her ki* Her kimse ki *Hudây* 'azz u *celle-râ* Allah Te' âläyi

Dıraht Mef' ülün şarihi *ez* *bih* ğayr-i şarihi ve bâ-i ' Arabîniñ kesriyle *bih* kökdür. Gerek ağacıñ olsun ve gerek, ğayrısına *be* ğarf-i şıla *pent* esmâ-i ' adeden beşîñ ismi *beyza* bâniñ fethiyle yumurtaya derler. Burada temşil şarihiyle zıkr olunmuşdur. *Ki* Ğarf-i beyân *sultân* maşdar *sitem* sîniñ kesri ve tâniñ fethiyle zûlümdür. *Revâ* Râniñ fethiyle cevâz *dâred* fi' l-i muzâri' *zenend* zeden maşdarından fi' l-i muzâri' cem' i ururlar demek. *Leşker* ' Asker *ye* ğarf-i nisbet *ân* edât-1 cem' i *eş* melike râci' *hezâr* biñ demek. *Murğ* Kuş demek isede bunda mağâm qarînesiyle tâveķ murâddır. *Be* Ğarf-i şıla *sih* kebâb şişi *ne-mâned* fi' l-i nefy-i istiķbâl müfred ğâ'ib kalmaz demek. *Sitemkâr* İsm-i fâ' ildir. *Zâlim* ma' nâsına zira kâf-1 ' Acemle kâr edât-1 fâ' ildir ve ne-mânediñ fâ' ilidir ve izâfeti beyâniyye. *Bed ruzgâr* Vaşıf terkîbi bed zamânlı demek ve bedeliñ zamâna nisbetle olmayıb *zâlime* nisbetledir. *Be-mâned* Fi' l-i muzâri' *la'net* fâ' ili *pây-dâr* izâfeti beyâniyye ve mef' ülün şarihi *berû*

mef'ülün ğayr-i şarihidir. ‘Amil Hâkim ye vahdet râ edât-ı mef'ül senîdem fi'l-i mâzî mütekellimvahdeh işitdim demek. Ki Harf-i beyân kerdi hikâye-i mâzî hâne-i ra'ıyyet mef'ülün evveli ve izâfeti lâmiyye harâb mef'ülün şânîsi tâ ta' lîl koned fi'l-i müzâri' fâ'ili 'âmile râci' hazîne-i sultân izâfeti lâmiyye ve mef'ülün evveli âbâdân mef'ülün şânîsi ve elif-i memdüde ile âbâdân ma' mür ma' nâsına bî-haber ez-kavl hukemâ konediñ fâ'iline hâldir. Ki Beyâniyye gofteend mâzî nakli cem' i herki aşlı herkes kidir. Beyâzâred Fi'l-i muzâri' mustakbel incide demek. Hüdây-te' âlâ râ Mef'ülü.

[128] biyâzâred İncide tâ dil-i halkı tâ kim bir halkıñ gönünü be-dest âred ele getire. İzid te'âlâ Allah Te'âlâ hemân halk-râ hemân halkı ber-vey añâ gomâred musallağ eder. tâ-demâr Hattâ intikâmı ez-rüzgâreş anıñ zamânından ber-âred çıkara.

{beyit} âteş sūzân Yâfti âteş nekoned yâkmaz bā-sipend yūzerlik taḥmını. ānci Ol nesne yine koned yıkar. dūd-ı dīl-i mustemend Mazlūmuñ gönününñ dumāni.

{hikmet} güyend Derler server-i cümle-i hayvanât cümle hayvanlarıñ re'isi ve ūlusu şirest arslândır. ve kemterin cânverân Ve cānlılarıñ ḥakiri ve âlçağı har merkebirdir. ve be-ittifāk-ı huredmendân Ve 'aқıllılarıñ ittifākıyla har-ı bār-ber yük getirici merkeb bih iyidir. ez-şir-i merdūm-der Ādem yırtıcı arslândan zira muzardır.

{meşnevî}

Tâ Harf-i ta' lîl dil-i halk izâfeti lâmiyye ye harf-i vahdet ve âverdiñ mef'ülün şarihi be-dest ğayr-ı şarihi hemân ya müfreddir veya hem ile andan mürekkebirdir. Halk Maḥlūḡ ma' nasına râ edât-ı mef'ül ber isti'lâ kemâred kâf-ı 'Acemiñ ḡammıyla kemâşten maşdarından fi'l-i muzâri' dir. Tâ Harf-i ta' lîl dāmâr 'Arabide helâk ma' nâsına ammâ Fâriside aşl u kök u intikâm ma' nâları meyânında lafz-ı müsterekdir ve ber ârediñ mef'ülün şarihi eş ma' nâda damâra kayddır. Āteş İzâfet-i beyâniyye sūzân şıfat-ı müşebbehe bunda yaqıcı demek ve ne-konediñ fâ'ili bā ne-konede müte'allıḡ sepend sîniñ ve bā-i 'Acemiñ fetḫiyle yūzerlik denilen nebâtdır ki işâbet 'ayn olmamağ için yaqarlar. 'Arabide ḡarmal denir. Koned Fi'l-i muzâri' dūd dūmân ve fâ'ili ve izâfeti lâmiyye dil gönül izâfet-i şıfatıñ mevşūfunadır. Mustemend

Mîmiñ dâmmı ve sîniñ sukûnuyla mazlûm u mağmûm ma' nâsına ânçi konediñ Mef' ulûdür. Surûr Re' is ma' nâsına mübtedâ izâfeti lâmiyye cümle-i hayvanât lâmiyye sîrest haber ve arslân ve kemterîn terkîb-i nisbî aşâğı kı demek izâfeti şıfatıñ mevşûfuna cânver ism-i mensûb cânlı demek. Ân Edât-1 cem' i ve mübtedâ har haberi ve edât-1 haber mâ-ķabli ķarînesiyle muķadderdir ki ķarest demektir. Har-1 bārber İzâfet-i beyâniyye ve bār ber yük ķikici ma' nâsına vaşıf terkîbi ve mübtedâ bih ahsen ma' nâsına ez min-i tafđiliyye ma' nâsına sîr izâfeti beyâniyye merdum der deriden maşdarından vaşıf terkîbi âdem yırtıcı demektir ve bi-ittifâķ daği aña müte' allıķdır. “Ĥayru 'n-nâs men yenfe' u 'n-nâs” naşşına işâretidir.

[129] miskîn har Miskîn eşek eger ĉi her ne-ķadar bî-temîzest tembîze muķtedir degildir. ĉün bārân Ćünkü yükü hemî keşed ĉiker 'azîzest 'azîzdir. gāvân u Ĥarân-1 bār-ber-dâr Yük ķaldırıcı öküzler ve eşekler bih iyidir. z'âdemiyân-1 merdüm-âzâr İnsân incidici âdamlardan melik-râ pādşâha tarafî bir miķdâr ez-zemâyim-i aĤlâķeş anıñ aĤlâķ zemîmelerinden be-ķarâ 'in ķarîneler ile ma' lûm şod ma' lûm oldu. be-şikence 'Azâba keşideş anı ĉekdi ü be-envâ' -i 'ukûbet ve dürlü 'âzâbla bikuşt öldürdü.

{ķıt' a} Ĥâsıl ne-şevved Ĥâşıl olmaz rızây-1 sultân sultânıñ rızâsı. tâ Ĥâtır-1 bendegân Mâdâm ki bendeleriniñ Ĥâtırını necüyî taleb etmezsiñ. Ĥ'âĤi ki Diler misin ki Ĥudây Allah Te' âlâ ber-tû baĤşed seni esîrgeye bā-Ĥalk-1 Ĥudây 'İbādullaha

miskîn har Aşlı mevşûfuñ şıfatına izâfeti ķabilinden olarak Ĥar-1 miskîn idi. Şoñra li-ecli' z-żarûre izâfetden terk edilmişdir ve mübtedâdır. Bî Edât-1 sulb temiz aşlı tef' il bâbından olarak temyîz olub lam yâ-i maşdarıñ Ĥazfiyle isti' mâl eder. Est Edât-1 haber hemî hâ Ĥarf-i te' ķid ve mî bunda istimrâr ifâde eder. Keşed Fi' l- imuzâri' ve bār mefulü ve cümlesi 'azîze 'aletdir. Kāvân Mübtedâ Ĥarân añ ama' tûf izâfeti izâfeti beyâniyye bār ber dâr vaşıf terkîbi yük ķaldırıcı demek. Bih Ahsen ma' nâsına zi men-i tafđiliyye ma' nâsına âdemiyân âdeminiñ cem' i ve izâfeti izâfeti beyâniyye merdüm-âvâz vaşıf terkîbi insân incidici ma' nâsına ve mışra' -1 şânî Ĥaberdir. Râ Edât-1 mef' ul taraf taniñ ve raniñ fetĤalarıyla bunda ba' z ma' nâsına ye Ĥarf-i vaĤdet zemâyim zemîmeniñ cem' i mezmûme ma' nâsına, izâfeti izâfeti

lâmiyye ahlâk halkıñ cem' i lakin fi'l-aşl izâfeti beyâniyye ile ahlâk-ı zemîme idi. Be Harf-i şıla sikence 'azâbdır. Keşid Fi'l-i mâzî fâ'ili melike râci' es 'âmile 'â'id be muşâhibet envâ'-ı 'ukûbet lâmiyye be keşt fi'l-i mâzî öldürdü demek. Rızây-ı sultân İzâfeti izâfeti lâmiyye ve mübtedâ hâşıl ne-seved muqaddem hâber tâ mädâm ma' nâsına ne-cüyî costen maşdarından nefy-i istikbâl muhâtab hâtır bendegân izâfeti lâmiyye ve mefuludur. hâ' hî Muzâri' muhâtab ve ma' nâ-i şartiyyeti mütedammındır. Ki Beyâniyye Hudây mübtedâ ber hârf-i isti' lâ tû zamîr-i hitâb bahşed fi'l-i muzâri' fâ'ili Hudâ'ya râci' ve cümle-i fi'l-iyye haber-i Hudâdır ve mübtedâ haberiyle berâber cümle-i ismiyye olarak hâhîniñ Mef'ûlüdür. Halk Maḥlûḫ ma' nâsına Hudâ'ya izâfeti lâmiyye.

[130] kon niküyî İyilik iyle. yekî Biri ez-sitem-didegân mazlûmlardan ber-ü güzeşt anîñ bândan geçdi ve goft ve dedi.

{kıt'a} neh Degil her ki her kimse ki kuvvat bâzû vü mansıbî bâz u mansıbı kuvvetiyle dâred tutar. be-saltanat Tesalluḫ u galebe ya' nî kuvvet u qahr ile bihored yiye. mâl-ı merdumân Âdamlarıñ malını be-güzâf ücretsiz. tüvân Mümkündür be-halk boğâzdan furû borden indirmek çün be-gired çünkü tutula ender nâf göbekde.

{hikâyet} merdum-ı âzârî-râ Bir insân incidiciyi hikâyet konend ki naḫl ederler ki sengî bir taşî ber ser-i şâlihî bir şâlihîñ başına zed urdı. dervîş-râ Şâlihîñ mecâl-i intikâm muḫâbeleye ḫudreti nebûd yok idi. seng râ Taşî bâ-hod kendiyile nigâh mî dâşt hıfz iyledi. tâ vaktî ki Bir vakte degin ki melik-râ pādşâh.

Niküyî Yâ-i evvelî aşliyye şânî maşdariyyedir. Sitem-dide Vaşif terkibi mazlûm demek. Ān Edât-ı cem' i berû 'âmile râci' be hârf-i te'kîd goft ve dîd fi'l-i muzâri'lerdir. Neh Harf-i nâfiye be-hored fi'line nâzırdır. Her ki Her kes ki taḫdîrinde kuvvet-i bâzî izâfeti izâfeti lâmiyye mansıbî yâ vahdet veyâ tenkîr be hârf-i muşâhibet saltanat tasalluḫ ma' nâsına be-hored fi'l-i muzâri' müstaḫbel mâl-ı merdumân izâfeti izâfeti lâmiyye be muşâhibet guzâf kâf-ı 'Acemîniñ ḫammı ve zâ-i mu'ceme ile ücretsiz demek. Tevân İmkân ma' nâsına isimdir ve furû bordene muḫayyedir. Be Harf-i te'kîd halk hâ-i muhmileniñ fetḫi ve lâmiñ sukûnuyla

boğazdır. *Furū borden* Yutmak ma' nāsına maşdar-ı mürekkebdir. *ustuhān* Vāv-ı resmiye kemik izāfeti mevşūfuñ şıfatına *durust* dāliñ ve rāniñ çammeleri ve şiniñ sukūnuyla iri demek. *Velī* Edāt-ı istidrāk *şikem* şiniñ kesri ve kāfiñ fethiyle kārındır. *Derd* Fi' l-i muzāri' yırtār demek. *Çön* Ta' l'il *be* te' k'id *gired* fi' l-i muzāri' mechül ma' nāsına çutula demek. *Nāf* Göbek *merdum-i āzār* vaşıf terkibi *ye* harf-i vaħdet *rā* edāt-ı mef' ul *hikāyet* maşdar konend fi' l-i muzāri' cem' i *ki* beyāniyye *seng* taş *ye* harf-i vaħdet *ber* harf-i isti' lā *ser-i sālihi* izāfeti lāmiyye *zed* fi' l-i māzi *derviş* murād şāliħdir. *Rā* Edāt-ı mef' ul *mecāl-i intikām* izāfeti lāmiyyedir. *Ne-būd* Fi' l-i māzi menfi yok idi demek. *Rā* Edāt-ı mef' ul negeh *mī-dāşt* hikāye-i māzi tā edāt-ı intihā *vakti* yāsı vaħdetdir. *Ki* Beyāniyye veyā Rābıt-ı şıfat *melik* mübtedā.

[131] *ber-ān leşkeri Ol tā'ife ve leşker üzerine haşm girift gāzablandı. ve der-cāheş kerd* *Ve o tā'ife veyā ol leşkeriyi kuyuya atdırdı. derviş Şāliħ der-āmed geldi, ve ān seng-rā ve ol taş ber-sereş anıñ bāşını endāht atdı. goft Zālim dedi. tū kisti Sen kimsiñ ve in seng-rā ve bu taş ber ser-i men benim bāşıma çirā zedi niçün urduñ? goft Dedi, men fülānem ben fülānim ve in ve bu taş hemān sengest ki ol taşdır ki der fülān -tāriħ fülān tāriħde ber ser-i men benim bāşıma zedi urduñ. goft Dedi, çind in muddet bu kadar vakit kücā budi nerede idiñ? goft Dedi ez-cāhet seniñ manşıbindan endişe mi kerdem havf eylerdim. eknün ki Şimdi ki der cāhed seni kuyuda yāftem buldum. fırsat rā Fırşatı ganīmet dānistem gamīmet bildim. ki gofteend Zira 'uķelā demişlerdir.*

{meşnevi} *nā-sezāyi-rā* Bir lāyıksızı çı bini çünkü görürsün bahtiyār t̄ali' li. 'ākılān 'Aķıllular teslīm kerdend teslīm eylediler ihtiyār ihtiyarı. çün nedārī Çünkü tutmazsın *nāhun-i derrende tūz yırtıcı keskin tūrnāķ.*

Leşkeri Terkiib-i nisbi *hışm* gāzab *girift* fi' l-i māzi fā' ili melike rāci' ve hışm mef' ulün şarihi ber ān leşkeri ğayr-ı şarihi ve cümle-i fi' liyye haber-i mübtedādır. *Derçāh* Der zindān demek. *Eş* Merdum-i āzāre rāci' *derviş* murād-ı şāliħ *āmed* ve *endāht* ve *goft* fi' l-i maziilerdir. *Ān* İsm-i işāret seng müşārün ileyhi ber sereş zālime 'ā' id *tū* hıtab *kist* kimdir demek. *Ye* Zamir-i hıtab *ser-i men* izāfeti lāmiyye *çirā* edāt-ı ta' l'il *zedi* fi' l-i māzi muħātab *fülān* elfāz-ı kināyedendir. *Em* Edāt-ı

mütekellim çind edât-ı kemiyet in yâ nisbet nûn te'kîd-i nisbetdir. câh Cîm-i 'Arabîyle manşib cîm-i Fârisî ile koyudur. Nâ sezâ Lâyıksız demek. Zira nâ harf-i tevşîf-i nefydir. Ye Harf-i vahdet râ edât-ı mefûl çü ta' lîl binî dîdenden fi' l-i muzâri' muhâtab göresin demek. Bahtiyâr Tâli' lu ma' nâsına vaşif terkîbi 'âkılân mübtedâ kerdend mef' ülün evveli teslîm şânisi ihtiyârdır. Çün Ta' lîl ne-dârî nefy-i müstaqbel muhâtab tutmazsın demek. Nâhen Hânîñ dammıyla tırnaqdır, izâfeti beyâniyye. Derende Deriden maşdarından ism-i fâ' il olub yırtıcı demek ve teşdîd-i li-ecli' z-zarûredir. Tîz Keskin ma' nâsına.

[132] bâ-bedân Fenâlar ile ân bih ki ol evlâdır ki kem kirî az tatarsın sitîz 'inâdı. her ki Her kim ki bâ-pulâd-bâzû kutlu bâzû ile pençe kerd pençileşdi. sâ' id-i simîn-i hûd-râ Kendiniñ gümüş gibi bileğini rence kerd incitdi. bâş Şabr ile tâ desteş tâ ki anıñ elini bibended bağlaya rûzgâr zamân. pes Şoñra be-kâm-ı düstân dostlarıñ murâdınca mağzeş ber-âr anıñ beynini çıkar.

{hikâyet} yeki-râ ez-mülûk Meliklerden biriniñ marazî hâ'il bir muhavvef 'illeti bûd ki var idi ki i'âde-i zikr-i ân anıñ zikrini i'âde müvecceb nebüved taşîn olunmazdı. tâ'ife-i hukemâ-i Yünân Hukemâ-i Yünân tâ'ifesi muttefik şodend ki ittifağ eylediler ki.

Bâ bedân Gayr-ı şarîhi ân hâl u şân gibi bir miqdare işâretidir. Bih Hüsn demek. Kem Mef' ülün şarîhi gürî fi' l-i muzâri' muhâtab setîz lec u ' inâd ma' nâsına ism-i maşdardır. Herki Herkes ki taqdirindedir. Bâ Harf-i muşâhibet pulâd-ı bâzû vaşif terkîbi çilik bâzûlî ile demek kemâl-i kuvvetden kinâyedir. Pençi Hâsı taşşîş ifâde eder. Zira penc beş demek şoñra hâ ile beş parmağa taşşîş eylediler ve kerdîñ mef' ülün bih şarîhi bâ pulâd mef' ülün bih gâyr-i şarîhi. Sâ' id ' Aynıñ kesriyle bilek, izâfeti izâfeti beyâniyye semîn yâ nisbet ve nûn te'kîd hûda, izâfeti izâfeti lâmiyye râ edât-ı mef' ül ve kerdîñ sâ' id mef' ülün evveli rence şânisi el-melî demek. Zira hâ-i resmî taşşîş ifâde eder. Bâş Emr-i hâzır mecâzen eşbiru ma' nâsına tâ ilâ ma' nâsına desteş zamîr-i pulâd-ı bâzûya râci' be-bended fi' l-i müstaqbel bağlaya demek. Rûzgâr Fâ' ili pes şoñra demek. Be Bunuñ gibi mağallerde ce ma' nâsına kâm-ı düstân izâfeti lâmiyye dostlarıñ murâdınca demek. Muğaz İyilik u binî eş pulâd-ı

bāzūya rāci‘ ber harf-i te’kīd ār emr-i hāzır yekī yāsı tenkır içindir. Rā Edāt-ı taḥşış ez beyāniyye mülūk milkiñ cem‘i marazī yāsı vaḥdetdir. Hā’il Qorqunc būd fi‘l-i māzī ki rābiṭa i‘ādeī if‘āl bābınıñ ecvef-i vāvīsinden maşdarıdır. Lüğatde döndürmek ise de bunda tekrār murāddır ve izāfeti mef‘ülünedir. Zikr-i ān İzāfeti lāmiyye mūce ma‘kūl ve maḳbūl demek. Zira mūce tūceye maşdarından ism-i mef‘ūldur. Ne-būd Fi‘l-i menfī tā’ife-i hukemā-i Yūnān izāfetleri izāfeti beyāniyye ve lāmiyye muttefik ifti‘āl bābından ism-i fā‘il aşlı müttefikdir. Sodend Fi māzī cem‘i ki beyāniyye.

[133] merīn derd-rā Bu derde devāyī nīst bir ‘ilāc yokdur. meger zehre-i ādemī ki Elā bir adamıñ ödüñe be-çendīn sıfat bu bir kaç şıfatla mevsūf būvend ma‘ruf ola. melik bifermūd Pādşāh buyurdu. taleb kerdend Taleb eylediler. dihkān pūserī Bir köylü çocuğunu yāftend buldular. bedān sıfat ki Ol şıfatla ki hukemā gofte būvend hukemā tavsiyye eylemiş idiler. melik Pādşāh peder ü mādereş-rā anıñ ebeveynini biḥānd da‘vet eyledi. ve be-ni‘met bī-kerān Ve ḥesābsız ni‘metle hoşnūd kerd mesrūr eyledi. ve kādī Ve ḥākim fetvāyī dād ki fetvā verdi ki hūn-i yekī ez ra‘ıyyet re‘āyādan biriniñ ḳānını rih̄ten dökmeḳ berāy-ı selāmeti-i nefsi-i pādīşāh nefes-i pādşāhıñ selāmetiçin revā bāşed cā’iz olur. cellād-ı kaşd-ı küştenes kerd Celād anı öldürmege kaşd eyledi. pūser Çocuk rūy yüzünü be-sūy-i āsumān kerd tūz semāya döndürdü, ve biḥāndīd ve güldü. melik goft Pādşāh dedi.

Mer Rānıñ müteḳdamın olduğu ma‘nā-i mef‘ūliyeti te’kīd içindir. Īn İsm-i işāret dere maraz rā edāt-ı mef‘ūl devā‘ ilāc ye harf-i vaḥdet nīst est lafzınıñ menfisi meger edāt-ı istiṣnā zehreī cigeriñ yanında ola öddür ve āḫārındaki hā-i resmiye taḥşış ifāde eder. Zira zehr-i āğūdır ki āğūya mañşūb demektir ve ba‘zen mecāl ma‘nāsına daḫi gelir. İzāfeti izāfeti lāmiyye ādemī yāsı harf-i vaḥdetdir. Ki Rābiṭ-ı şıfat be muşāhibet çindīn bunda elfāz-ı kināyedendir ki ‘aded-i ğayr-i mu‘āyyen murāddır. Şıfat Maşdar mevsūf ism-i mevsūf būd fi‘l-i muzāri‘ bunda ola demek. Be-fermūd Fi‘l-i māzī melik fā‘ili taleb maşdar dehḳān-ı peserī zirā‘dan biriniñ oğlu demek. Zira dehḳān köylü ve ikinci ma‘nāsına yāftend fi‘l-i māzī cem‘i bedān aşlı be-āndır. Sıfat Maşdar ki rābiṭa hukemā ḥakīmiñ cem‘i gofte būvend māzī ba‘idiñ cem‘idir. Melik Be-ḥāndiñ fā‘ili peder mefūlu u māder pedere ma‘tūf eş pesere rāci‘

zamir be muşâhibet ni' met-i bîgerân beyâniyye hoşnûd kerdiñ mef' ülün bih şarîhi fâ'ili melike 'â'id dād fi'l-i mazi kâdî fâ'ili fetvâ Mef' ülü ki beyâniyye hun-ı yekî izâfeti lâmiyye ez beyâniyye ra'ıyyet ifrâd murâd berây ta'lîl selâmet maşdar ye harf-i maşdar ve hemze izâfiyye revâ câ'iz bâsed fi'l-i muzâri' keşten kâf-i 'Acemîniñ fi'l-aşl vaşif terkîbi degirmene beñzeyici demekdir. Dâmmile maşdar eş pesere râci' süy taraf izâfeti beyâniyye âsmân gök kerd ve handîd fi'l-i maziyledir.

[134] der in hâlet Bu halde çi cāy-ı̄ handeest ne gülecek maḥal vardır. püser goft Çocuk dedi. nāz-ı ferzendān Çocuklarıñ nāzı ber-peder u māder bâsed ebeveynine olur. ve da'vî Ve da'vâyı pîş-i kādî ḥākimiñ ḥuzûruna berend götürürler. ve dād Ve 'adâleti ez-pādşāhān pādşāhlardan h'ahend taleb ederler. eknūn Şimdi peder u māderem ebeveynim be-'illet-i hitām-ı dünyā dünyā metā'ı sebebiyle merā be-hūn beni kâne der siperend teslim eylediler. ve kādî Ve ḥākim be-küştenem benim katlime fetvâ dād fetvâ verdi. ve sultān Ve sultān saht-i h'ış kendi sahtını der-helāk-ı men benim helākimde mî bîned görür. pes Bu şüretde be-cüz Hudāy Te'ālā Allah Te'ālādan gayrı penāhî nedārem melce'im yokdur.

{beyit} pîş-i ki Kimiñ önüne ber-âverdem getireyim. zi-destet Seniñ elinden feryād figānı hem pîş-i tü hem ḥuzûruna ez-dest-i tü seniñ elinden mî-h'āhem isterim dād 'Adâleti. sultān-rā Pādşāhiñ dil gönlünü ez-în sūhan bu sözden behem ber-âmed mukedder oldu. ve āb Ve şu der-dīde gözüne bigerdānîd tolandı.

Çi Edât-ı istifhâm cāy maḥal hande gülme ma' nāsına ism-i maşdar est edât-ı haber âḥârında hâ-i resmiye olan kelimeye muttaşıl olduğundan elif ile okunur. Nāz İftihâr furūzendān evlād ma' nāsınadır ve elif nūnedât-ı cem'idir. Ber Ḥarf-i isti' lâ peder bābā māder vālide bâsed fi'l-i muzâri' dir. Pîş Bâ-i 'Acemle öndür. Borend Fi'l-i muzâri' cem'i dād 'adl ma' nāsına isim hāhend ḥāsten maşdarından fi'l-i muzâri' cem'i eknūn hemzeniñ fethiyle şimdi demek. Māderem Âḥârındaki mîm zamir-i mütekellim be muşâhibet 'illet bunda sebebdir hitām metā' dir. Be harf-i şıla hūn kân der harf-i te'kid siperend fi'l-i mazi cem'i teslim eylediler demek. Be Harf-i şıla keşten maşdar em zamir-i mütekellimvaḥdeh saht maşdar fâ'iline muzâfdır. h'ış Kendi mî-bîned muzâri' hâl görüyor demek. Pes Fâ-i cezâiyye

ma' nāsına be harf-i zā'ide cuẓ edāt-ı istisnā penāh ilticā ne-dārem dāšten maşdarından nefy-i istikbāl mütekellimvaḥdehdır. Piş Bā-i 'Acemle öñ ki kım ma' nāsına ber āverem fi' l-i muzāri' mütekellimvaḥdeh feryād mef'ülün bih şarihi zi-dest ğayr-i şarihi te harf-i hıṭāb hem edāt-ı te' kīd mī-hāhem fi' l-i muzāri' hāl mütekellimvaḥdeh dād mef' ülün şarihi ez-dest-i tū ğayr-i şarihi pīs-i tū izāfeti lāmiyye ve zarfiyyedir. Sultān-rā Taḥşiş ifāde eder. Dil Dāliñ kesriyle ğöñüldür. Āb şū be harf-i te' kīd gerdānīd ṭolandı ma' nāsına fi' l-i mazīdir.

[135] ve goft *Ve dedi. helāk-i men Benim helākımı evlāterest daha evlādır ez-hūn-ı çünin bī-günāhī bu mişilli bir günahsızın қанını rihtend dökmekden. ser u çeşmeş-rā Āniñ başı ve gözünü bibūsīd öpdü. ve der-kenār *Ve ihtirām-ı āğuşunda girift ṭutdu. ve ni' met-i bī-kerān *Ve ḥesābsız ni' meti baḥşīd iḥsān eyledi. ve āzād kerd Āzād eyledi. güyend ki *Naql ederler ki melik pādşāh hem daḥi der-ān hefte ol haftada şifā yāft şifā buldu.****

{kı' a} hemçünān Elān *der fikr-i ān* beytem ki ol beytiñ fikrindeyim ki goft dedi. pīlbānī *Bir ķılıcı ber-leb-i deryā-yı Nīl Nīl nehriniñ kenārında. zīr-i pāyed *Ayāğınıñ altında ger nedānī eger bilmez iseñ hal-i mūr ķarıncanıñ hālını hemçü hāl-i tūst seniñ hālīñ gibidir. zīr-i pāy-ı pīl *Filiñ ayāğınıñ āltında.***

{ḥikāyet} yekī *Biri ez-bendegān-ı 'Amr u Leys Leysiñ ve oğlu 'Amriñ bendelerinden gürīhte būd firār etmiş idi. kesān *Nice kimseler der 'akabeş aniñ arķasından reftend gittiler. ve bāz āverdend *Ve geri getirdiler. vezīr-rā Veziñ bā-vey aña***

Evlā İsm-i tafıl ter te' kīd ifāde eder. est Edāt-ı ḥāber hūn қан bī edāt-ı selb günāh 'işyāndır. rihten Dökmek ma' nāsına maşdardır. Ni' met-i bī gerān İzāfeti izāfeti beyāniyye baḥşīd fi' l-i mazī güyend fi' l-i muzāri' cem' i ki beyāniyye yāft fi' l-i mazī fā' ili melik şifā Mef' ülü der-ān hefte zarfı hem edāt-ı te' kīd çünān bunda elān demek. fıkr İzāfeti izāfeti lāmiyye ān ism-i işāret beyit müşārün ileyhi em zamīr-i mütekellimki rābiṭa goft fi' l-i mazī pīlbān ism-i fā' il zira bān edāt-ı fā' ildir. Filci demek. Ber Ḥarf-i isti' lā leb bunda kenār izāfeti izāfeti lāmiyye deryā-i Nīl

beyāniyye ve Nīl ırmāğı demek. Zīr-i pāy Lāmiyye et hıṭāb u ‘ümüm ifāde eder. Ger Edāt-ı şart ne-dānī fi‘l-i müzārī‘ nefy-i istiḳbāl müfred muḥāṭab eger bilmez iseñ demek. Hāl-i mūr Lāmiyye ve Mef‘ülü zīr-i pāy zarfı hem-çö edāt-ı teşbiyye ḥalestest muḳaddem ḥaber zīr-i pāy-ı pīl mu’ahḥar mübtedā bendegān bendeniñ cem‘i ‘Amr u Leys ‘ilmīn beyninde vāḳi‘ ibn lafzını ḥazf eylemek ḳā‘ide-i a‘cāmdan olduğı cihetle taḳdīri ‘Amr u bin Leys demektir. *Gerih̄te būd* Māzī naḳli ba‘id kesān kesīñ cem‘i *der* ‘ākbeş ‘aynīñ ve ḳāfiñ fetḥālarıyla ārd ma‘nāsına eş bendeye rāci‘bāz geru āverden ve reftend fi‘l-i māzī cem‘ilerdir. *Veẓir-rā* Rā edāt-ı taḥşış içindir. *Bā* ḥarf-i şıla *vey* zamīr-i gā‘ib bendeye ‘ā‘id.

[136] *ğarazī būd* Bir nefsāniyeti var idi. *işāret* Emri *be-küşten-i ū* anıñ *katline kerd* eyledi. *tā diger bendegān* Tā ki diger bendeler *çünin hareket* böyle hareketde *konend* bulunmayalar. *bende* *Ḳul pīş-i ‘Amr* ‘ömrüñ önünde *ser başını ber-zemīn* yer üzerine *nihād* koydu. *ve goft* Ve dedi.

{beyit} *herçi reved* Her nesne ki vāḳi‘ olur. *ber-serem* Başım üzere *çün tū* çünkü sen pesendī begendiñ. *revāst* Cā‘izdir *bende ḳul* *çi da‘vī* ne da‘vā eder. *ḥükm* Emr *Ḥudāvend-rāst* şāhiddir. *ammā be-müceb-i ān ki* Lakin ol sebebe bināen ki *perverde-i ni‘met-i in ḥānedānem* bu ḥāndāniñ ni‘metiyle beslenmişim. *neḥ‘āhem ki* İstemem ki *der-ḳıyāmet* *ḳıyāmetde* *be-ḥūn-i men* benim ḳānımla *giriftār āyī* mu’āḥeze olasıñ. *eger in bende-rā* Eger bu bendeyi *biḥ‘āhī küşt* öldürecekseñ. *bārī* Mercūdur ki *be-te‘vīl-i şer‘* şer‘e taṭbīḳ ile.

Ğarazī Yāsı vahdetdir. *İşāret* Maşdar be ḥārf-i şıla keşten-i ū maşdarıñ mef‘ülüne izāfetidir. Kerd Fi‘l-i māzī tā ta‘līl ne-konend nefy-i istiḳbāl çünin böyle nihād fi‘l-i māzī bende fā‘ili ser mef‘ülü pīş-i ‘ömrü zarfı ber zemīn mef‘ülün ḡayr-i şarīḥi ve goft nihād üzere ma‘ṭūfdur. Her Külli efrādı ma‘nāsına çi edāt-ı istifhām reved fi‘l-i müzārī‘ geder demek. Çün Edāt-ı ta‘līl tū zamīr-i hıṭāb pesendī fi‘l-i māzī muḥāṭab begendiñ demek. Revā Rāniñ fetḥiyle cā‘iz demek. Est Edāt bende ḳuldur. Çi da‘vā koned Cümle-i istifhāmiyye ḥükm emrundur. *Ḥudāvend* ‘Amr u Leys’e murād rā taḥşış est edāt-ı ḥaber ammā edāt-ı istidrāk be muşāḥibet müceb cīmiñ fetḥiyle sebebdir. İzāfeti ān ism-i işāret ki ḥārf-i beyān perverde-i ni‘met ism-i

Mef'ülün nâ'ib-i fâ'iline izâfetidir. Hândânem müşârün ileyhi em zamîr-i mütekellimne-hâ'hem nefy-i istikbâl mütekellimvaḥdeh ki beyâniyye be muşâhibet sebebiyeti müteḍammın ḥün-i men lâmiyye giriftâr âyi mu'ehḥeze olasıñ demek. Zira giriftâr mu'ehḥeze ma'nâsına eger edât-ı şart' in ism-i işâret bende müşâr müşârün ileyh râ edât-ı mef'ül be- ḥ'âhî muzâri' muḥâṭab ve fi'l-i şart'dır. Keşt Mâzîdir. Maşdar ma'nâsına bârî yâ-i aşliyye ile edât-ı tevessüldür. Evvelî ve aḥiri ihtiyâr ma'nâsını müştemildir. Be Muşâhibet te'vîl şer' lâmiyye be ḥarf-i te'kîd keş emr, öldür demek. Tâ Ta'lîl der kıyâmet rûz-i kıyâmet murâd mu'âḥeze bir kimseyi işlediği günâh için tutmağa derler. ne-bâşî Nefy-i istikbâl muḥâṭab te'vîl maşdar

[137] *biküş Öldür. tâ der-kıyâmet mu'âḥaz nebâşî Hatta kıyâmetde mu'âḥaza olunmayasıñ. melik goft Melik buyurdu. çî gûne konem Naşıl edeyim. goft Bende dedi. icâzet fermâyi Emir buyur. tâ men Hatta ben vezîr-râ vezîri biküşem katl edeyim. ângeh Şoñra be-kışâs-ı ü anıñ kışâsıyla merâ bifermây beni buyur küşten katle. tâ be-hâk Hatta ḥak ile küşte bâşî öldüresiñ. melik Pâdşâh biḥandîd güldü. ve vezîr-râ Vezîre goft dedi. çî maşlahat Ne re'y mî bîni görürsün. goft Dedi ey Hudâvend ey melik be-sadâka-i gûr-i pederet pederiniñ ḳabri şadaḳasına in ḥarâmzâde-râ bu ḥarâm zâdeyi âzâd kon âzâd eyle. tâ merâ hem Hatta beni daḫi der-belâ neyefkened belâya düşürmesin. günâh ez-menest ki Günâh bendendir ki kavlı-i ḥukemâ-râ ḥukemânıñ sözünü mu'teber nedâştem mu'teber tutmadım. ki gofteend Zira demişlerdir.*

{kıt'a} çü kerdî Çünkü eylediñ bâ-külûh-endâz kesik âtıcı kimse ile peykâr ḥarb. ser-i ḥod-râ Kendi bâşî be-nâdânî cehâletle şikestî kırdıñ.

gûne Nev' i konem fi'l-i muzâri' goft fi'l-i mâzî icâzet maşdar fermâ emr-i ḥâzır tâ ḥattâ ma'nâsına men zamîr-i mütekellimbe-keştem fi'l-i muzâri' mütekellimvaḥdeh ân ki şoñra be muşâhibet kışâş maşdar fâ'iline muzâf ü vezîre râci' merâ beni demek. Be Ḥarf-i te'kîd fermâ emr-i ḥâzır keşten maşdar tâ ḥarf-i ta'lîl keşte fi'l-i mâzî naklî bâşî fi'l-i muzâri' muḥâṭab be-ḥândîd fi'l-i mâzî melik fâ'ili goft fi'l-i mâzî vezîr-râ Mef'ülü çî edât-ı istifhâm maşlahât mäsdar-ı mîmî mî-bîni fi'l-i muzâri' ḥâl muḥâṭab cümlesi muḳavvel ḳavldir. Ey Ḥarf-i nidâ Hudâvend

münādī ve ‘Amr u Leys’den ‘ibâretidir. kevr Kâbir peder bâbâ te hıtâbdır. Hârâm-zâde Veled-i zînâya derler. Hem ‘Aţîf içindir. Belâ Muşîbet ne-yenkend fi‘l-i muzâri‘ nefy-i istiğbâl gonah cürm ez min ma‘nâsına men zamîr-i mütekellimest edât-ı haber mu‘teber ism-i mef‘ûl ne-dâstem fi‘l-i mâzî menfî mütekellimvağdeh ki ħarf-i ta‘lîl gofteend fi‘l-i mâzî nağli cem‘i çü ħarf-i ta‘lîl kerdî fi‘l-i mâzî muĥâtab bâ muşâhibet kelûĥ endâz endâĥten maşdarından vaşîf terkîbi ve tağdîri bâ merd-i kelûĥ endâzdır. Kelûĥ kâf-ı ‘Arabîniñ ĥammı fetĥiyledir. Peykâr Bâ-i ‘Acemiñ fetĥi ve kâf-ı ‘arabiyle veyâ bâ-i ‘arabîñ kesri ve kâf-ı ‘Acemle ħarb u cenk ma‘nâsına ser yâ-i bağniyle izâfeti lâmiyye ĥöd ism-i câmid râ edât-ı mef‘ûl be muşâhibet nâdân şîfat-ı müşebbehe ye ħârf-i maşdariyye şikestî fi‘l-i mâzî muĥâtab.

[138] *çü tîr endâĥtî Çünkü oĥu atdıñ der rûy-ı düşmen düşmaniñ yüzüne. ĥazer kon şâĥın k’ender uvmâceş ki aniñ nişângâhına nişestî oturduñ.*

{ĥikâyet} *melik-i Zevzen-râ Zevzen pâdşâhınıñ ĥ’âce’î bûd bir defterdârı var idi. kerîmu’n-nefs güzel nefisli ü nîk-maĥzar ki ve güzel aĥlâklı ki hem-ginân-râ her kimseniñ der-muvâcehe ĥuzûrunda ĥıdmet kerdî ĥıdmet ederdi. ve der ĥaybet Ve arĥasında da nikûyî goftî iyiligi söylerdi. ittifâk Râst gele ez-vey ĥareketî andan bir ĥareket der nazar-ı melik melikiñ nazarında nâ-pesendîde âmed maĥbûl gelmedi. müsâdere kerd Mâlını ĥaşb eyledi. ve ‘ukûbet Ve ‘azâba fermûd buyurdu. serhengân-ı melik Melikiñ çâveşları be-sevâbık-ı ni‘met-i ü aniñ ni‘met-i sâbıkalarını mu‘terif bûdend maĥar ederler. ve be-şükr-i ân Ve ol ni‘metiñ şükrü ne.*

çü Ta‘lîl endâĥtî fi‘l-i mâzî muĥâtab tîr mef‘ûlün şârîĥi der-rûy-ı doşmen ĥayr-i şârîĥi kon emr-i ĥâzır ĥazer Mef‘ûlü ki ħarf-i tâ‘lîl ender zarfiyye âmâc elif-i memdüde ile ve hemzeniñ ĥammıyla ümâc oĥ nişânına derler. eş Kelûĥ-ı endâza râci‘ nişestî fi‘l-i mâzî muĥâtab maşdarı nişestendir. Nazar-ı melik İzâfeti lâmiyye Zevzen iki zânîñ fetĥi ve aralarındaki vâviñ sukûnuyla bir şehriñ ismidir. Râ Ĥarf-i taĥşîş ĥ’âceî hemze yâ-i vaĥdet bedeline gelmişdir ve bunda defterdâr murâddır. Bûd İdi ma‘nâsına edât-ı zamâniyye kerîmi’n-nefs nîk-i nefis ma‘nâsına terkîb-i izâfiyyedir. Ve nîk-i muĥâzzar Güzel ĥuylyu demek ve mâ-ğabline ‘aţîf tefsîridir. Ki Ĥarf-i Râbıt-ı şîfat hem künân hânîñ fetĥi ve mîmiñ sukûnu ve kâf-ı ‘Acemiñ

kesriyle cem' i ma'nāsına isimdir. Rā Edāt-ı mef' ul der zarfiyye mevācihe huzūr kerdī hikāye-i hāl māzī ederdı demek. Ve hem künān mef' ulün evveli hidmet şānisi der ğaybet mevāciheye ma'tuf mekândır. Der-mevācihe gibi nikūyī yası maşdariyyedir. Goftī Hikāye-i māzī ez min ma'nāsına vey hāceye rāci' hareket maşdar ye vaḥdet nā pesendide nā-maḳbūl demek. Muşādere Be-ğayr-i ḫaḳ bir kimseniñ mālını almağa derler. Kerd Fi'l-i māzī ' ukūbet ' azāb fermūd fi'l-i māzī ser hengān serheng lafzınıñ cem' i çāveşlar demek. Melike izāfeti lāmiyye be şıla sevābıḳ-ı ni' met-i ū taḳdīri ni' m-i sevābıḳ-ı ūdur. Şoñra şıfat mevşuf üzere taḳaddüm itmişdir ve zamīr-i ḫ'āceye ' ā'iddir. Mu'terif Maḳarr ma'nāsına būdend edāt-ı zamāniyye cem' i ve ḫārf-i ' āṭife be ḫārf-i şıla şŭkr-i ān izāfeti izāfeti lāmiyye.

[139] *murtehen* *Rehin ederler.* *pes* *Bu şüretde der-müddet-i tevkil-i ū āña zamān-ı vekāletde rifk u mulātefet mülāṭıfet u mülāyimet kerdendī eylerlerdi.* *ve zecr ū mu'ātebet* *Ve ezā ve 'aḳābı revā nedāştendī tecvīz etmezlerdi.*

{ḳıṭ'a} *sulh* *Muşāliḫayı bā-düşmen düşmanla eger ḫ'āhī eger dilersen her geh ki her vaḳit ki türā seniñ der-kafā arḳānda 'ayb koned ta'yib ede.* *der nazareş Ānı tuṭardı taḫsīn kon taḫsīn et.* *sūḫan* *Söz āḫir encām be-dehen āğzına mī güzered geçir mu'zī rā cefā-kārīñ sūḫaneş aniñ sözünü telḫ ācı neḫ'āhī istemezsiñ.* *deheneş şīrīn kon Āniñ āğzını ṭāṭlı eyle āncı ol nesne ki maẓmūn-ı ḫıṭāb-ı melik būd melikiñ emriniñ māşidḳı idi.* *ez-'uhde-i ba'zī* *Ba'zısıniñ 'uhdesinden bīrūn āmed ḫāric geldi.* *ve be-bakīyyetī* *Ve bakīyyesi sebebiyle*

murtehin İf' āl bābından ism-i fā'il ve yine fıkra-i evvelī ḳarīnesiyle būdend muḳadderdir. Müddet Zamān tevkil maşdar zāmire izāfeti mef' ulüne ū ḫ'āceye rāci' rifk rāniñ kesri ve fāniñ sukūnuyla mülāyimetdir. Mülāṭıfet 'Aṭıf tefsīri kerdendī hikāye-i māzī cem' i rifk Mef' ulü der müddet zarf-ı zamānı. Ne-dāştendī Hikāye-i māzī-i menfī zecr mef' ulün evveli ve zāniñ fetḫiyle sürmek ve āzarlamak ma'nāsına mu'ātebet mufā'ale bābından maşdardır. Mā-ḳabline 'aṭf tefsīridir. Revā Cā'iz ma'nāsına ve mef' ulün şānıdır. Eger ḫ'āhī fi'l-i şartdır. Şulḫ Mef' ulün şarīḫi bā-doşmen ğayr-i şarīḫi herki her gāhdan muḫaffef ki beyāniyye türā seniñ demek. Koned Fi'l-i muzāri' 'ayb mef' ulün şarīḫi derḳifā zarfı kon emr-i ḫāzır der nazār

zarfı eş düşmana râci‘ sühan mübtedâ âhar te’kîd u taqrîr ifâde eder. Be İz ma‘nâsına olarak mî-gozered kelimesine müte‘allıktır. Dehen Āğız mevzî if’âl bâbından ism-i fâ’ildir. Cefākâr ma‘nâsına râ edât-ı lâm-ı taḥşîş ma‘nâsına olarak mî-gozerede müte‘allıktır ve cümle-i fi‘liyye ḥaberdır. Ne- ḥ’âhî Fi‘l-i muzârî‘ nefy-i istikbâl ma‘nâ-i şartı müteḍammındır. Eger dilemezsiñ demek. Sühan Mef’ûlün şarîḥi eş mevzîye râci‘ talḥ âcı ve mef’ûlün şarîḥ-i şânisi kon emr-i ḥâzır dehen mef’ûlün evveli şîrîn tâtlı ve mef’ûlün şânisidir. Ānçi Mübtedâ mazmûn ma‘nâ izâfeti izâfeti lâmiyye ḥıṭâb emr izâfeti lâmiyye melik ḥükümdâr bûd edât-ı zamâniyye ez beyâniyye âmede müte‘allıq ‘uhdeî ḥaḫḫ u hemze izâfiyyedir. Ba‘zî Yâsı ḥarf-i tenkîrdır. Bîrûn Zırûfdandır. Āmed Fi‘l-i mâzî ve ba‘zısının ‘uhdesinden ḥârice gelmekden maḫşad edâdır. Cümle-i fi‘liyye ḥaberdır. be-mâned Fi‘l-i mâzî be-baḫıyyetî mef’ûlün ġâyri şarîḥi.

[140] *der-zindân Maḥbusda bimând kaldı yekî biri ez-mülûk-i ân nevâhî ol eṭrâf meliklerinden der ḥufye gizli olarak. peygâmeş firistâd ki Aña ḥaber verdi ki mülûk-ı ân taraf ol taraf mülûkleri kadr-i çünân-ı büzürgvârî öyle ‘âlî zâtıñ kadrini nedânistend bilmediler. ve bî ‘izzetî Ve ḥürmetsizlik kerdend eylediler. eger ḥâtır-ı ‘âzîz-i fülân Eger fülânıñ ḥâtır ‘âzîzi aḥsen güzel kılsın. Allah Te‘alâ ‘avâkıbehu anıñ ‘âkıbetlerini be-câhib-i mâ bizim tarafımıza iltifât koned iltifât eder ise der ri‘âyet-i ḥâtıreş anıñ ḥâtırına ri‘âyetde herçi her ne şeyle ki tamânter etim olur. sa‘y kerde şeved Ġayret olunur ki a‘yân-ı in memleket zira bu memleketiñ vecûhu be-dîdâr-ı ü anı ziyâretde müfteḥirend iftiḥâr edicilerdir. ü cevâb-ı in ḥurûf-râ Ve bu kelimâtiñ cevâbına muntazır muntazırdılar. ḥ’âce Defterdâr berîn mazmûn mektûba vufûk yâft maṭla‘ oldu ez-ḥatar muḥâtıreden.*

Der-zindân Zarfıyye yekî mübtedâ firistâd fi‘l-i mâzî gönderdi demek. Fâ‘ili yekîye râci‘ peygâm ve peyâm u peygâm u peym, ḥaber ma‘nâsına ve ferestâdıñ Mef’ûlü ez- mülûk -i ân nevâhî mef’ûlün ġayri şarîḥi ve nevâhî taraf ma‘nâsına olan nâhiyeniñ cem‘i ve cümlesi ḥaber mübtedâdır. Ki Beyâniyye mülûk -i ân taraf lâmiyye ve mübtedâ ne-dânistend fi‘l-i mâzî menfî cem‘i bilmediler demek. Fâ‘ili mülûk -ı ân-ı nevâhiye râci‘ kadr-i çünân Mef’ûlü büzürgvâr terkîb-i nisbî ‘âlî

mertebeli demek. Ye Harf-i vahdet ve cümle-i fi'liyye haberdur. ve Harf-i 'âṭife bî edât-ı sulb 'izzet maşdar kerdend fi'l-i mâzî cem'î ve cümlesi ne-dânistend cümlesine ma'ṭûfdur. Eger Edât-ı şart ḥâṭır-'azîz beyâniyye ve fülâna izâfeti lâmiyye aḥsenullah cümle-i du'âiyye 'avâkıb fevâ'il vezni üzere 'âkıbetiñ cem'î mükesseridir. Koned Fi'l-i muzâri' iltifât mef'ûlün şarihi be-cârib-i mâ ğayr-i şarihi ri'âyet-i ḥâṭır maşdariñ mef'ûlüne izâfeti ki harf-i ta'lil a'yân-ın memleket mübtedâ mufahhîrend haberi ve muftehîr ifti'âl bâbından ism-i fâ'ildir ve nûn u dâl est lafzıñ cem'idir. Be-dîdâr-ı ü Ḥabere müte'allıkdır ve dîdâr ziyâretten 'ibâretdir ve zamîr-i fulâna râci'. Muntazır Ḥabere ma'ṭûfdur. Taḳdîri muntazırındır. Cevâb-ın hurûf Muntazırınñ Mef'ûlü râ edât-ı mef'ûl ḥâ'ce mübtedâ yâft fi'l-i mâzî veḳûf mef'ûlün şarihi berin ğayr-i şarihi ve maẓmûn mektûba işâretdir. Ve cümle-i fi'liyye haber-i mübtedâdır. Endîşîd Fi'l-i mâzî ḥavf eyledi demek. Ez Aña müte'allıḳ ḥâṭır zarar ve cümle-i fi'liyye haber üzere ma'ṭûfdur.

[141] *endîşîd Ḥavf eyledi. cevâbî muḥtaşar Bir muḥtaşır cevâbî çünân ki ancelin ki maşlahat dîde'î re'y eyledi .ber-zahr-i varak Mektûbuñ arḳasına nüvişt yazdı. ve revân kerd Ve irsâl eyledi. yekî Biri ez-mute'akkilân-ı melik melikiñ müte'akkillerinden berîn vâkı'a bu ḥuşûşa muttali' şod maṭla' oldu. ve melik râ Ve melike i'lâm kerd a'lâm eyledi. ve goft Ve dedi. fülân-râ ki fülânı ki habs fermûde'î ḥabse buyurmuşsuñ. bâ-mülûk -i nevâhî Eṭrâf melikleriyle mürâselet dâred mektûblaşıyor. melik behem ber-âmed Melik ḥiddetledi. ve keşf-i in haber Ve bu haberiñ izâhını fermûd buyurdu. ve kâsîd-râ Ve ḥâmil mektûbu bigiriftend tutdular. ve risâle-râ Ve mektûbu biḥ'ândend oḳudular. nüvişte bûd ki Yazılmış idi ki ḥüsn-i zann-ı büzürgân büyükleriñ ḥüsn-i zannı bîş ez-fazîlet in bendeest bu bendeniñ fazîletlerinden ziyâdedir. ve teşrîf-i kabûlî ki Ve ḥidmetlerini kabûl-i şerefi ki fermûdend buyurmuşlardır. bende'î-râ Bendeñize imkân-ı icâbet ân nîst anı kabûlüñ imkânı yoḳdur. be-ḥükm-i ân ki Ol sebebe binâen ki perverde-i ni'met-i in ḥânedânem bu ḥaneniñ ni'metiyle beslenmişim.*

Cevâbî Yâ vahdetdir. Muḥtaşır Şıfatı çünân ancelin ki râbiṭa dîd fi'l-i mâzî maşlahat mef'ûlün şarihi ve cümlesi i'tirâziyye nevişt yazdı ma'nâsına fi'l-i mâzî ber

ḥarf-i isti'ālā zuhūr-ı varak lâmiyye ve mektûbuñ arḳasına demek ve cevâb mef'ûlün şarihi müte'allıḳân-ı melik lâmiyye berîn vaḳı'a murâd kışşâ-i mektûbdur. Maṭla'ifti'âl bâbından fi'li mâzî fülân elfâz-ı kinâyedendir. Râ Edât-ı mef'ûl ki ḥarf-i Râbıt-ı şıfat bâ müşâhibet mülûk -i nâhî lâmiyye mürâsilet müfâ'ale bâbından maşdardır. Mektûblaşmak ma'nâsına dâred fi'l-i müzâri' melik mübtedâ be-hem ber âmed ḥaberi fermûd fi'l-i mâzî fâ'ili melike raci' keşf in ḥaber mef'ûlü cümlesi ber âmed üzerine ma'tûfdur. Be ḥarf-i te'kîd giriftend ve ḥa'ndend fi'l-i mâzî cem'ilerdir. Ḳâşid Ve risâle mef'ûlleridir. Nevişte bûd Hikâye-i mâzî naḳlî ki ḥarf-i beyân ḥüsn maşdar zanna izâfeti beyâniyye büzürgân büzürgüñ cem'i bîş bâ-i 'Arabîyle ziyâde ma'nâsına ez beyâniyye fazîlet 'ilimde ve kemâlde ârtıḳlığa derler. Bendeye izâfeti lâmiyye teşrif bunuñ yerlerde iḥsân demek ve mübtedâ ḳabûle izâfeti mef'ûlünedir. Ki Râbıtâ fermûdeend mâzî-i naḳl-i cem'i bende-râ râ edât-ı şıla imkân-ı icâbet-i ân maşdarlar mef'ûllerine muzâfdır ve imkân mübtedâ nîst ḥaberi cümle-i ismiyye teşrifin ḥaberidir. be Müşâhibet ḥükm bunda sebeb ma'nâsına ân ism-i işâret ki beyâniyye perverde-i ni'met-i in izâfetleri lâmiyye ḥânedân iniñ müşârün ileyhi aşlı ḥane ândır. Hemze-i memdüde dâle tebdil olunmuşdur. Bedu ve bedin gibi em zamir-i mütekellim.

[142] *ve be-endek mâye tegayyür-i ḥâtır Ve ḥalbuki bir miḳdâr ḥatırın taḡyiri ile bâ-veliyüñni' met-i ḥod kendi veli ni'metime bî-vefâyi netüvân kerd vefâsızlık eylemek mümkün degildir. ki gofteend Zira demişlerdir.*

{beyit} *ân-râ ki Ol kimseniñ ki be-cây-ı tüst sañadır her dem her vaḳit keremî iḥsân. 'özreş binih Âni ma'zür tüt er koned eger eder ise be-'ömrî bir zamânda sitemî bir zulm. melik-râ Pâdşâha ḥak-şinâsi-i û anıñ ḥâḳḳı biliciligi pesendide âmed maḳbûl geldi. hil'at u ni'met Hil'at u ni'meti bahşid iḥsân eyledi. ve 'özü ḥâst ki Ve 'azer dilediki ḥatâ kerdem ḥatâ eyledim. ve türâ e ḥalbuki seni bî-günâh ḳabâḥatsiz biyâzürdem incitdim. goft Dedi ey Hudâvend ey melik bende ḳuluñuz derin ḥâlet bu ḥuşuşda ez- şumâ sizden günâhî bir ḳuşûr nemî binem görmem. belki taḳdîr-i Hudây Te'âlâ belki taḳdîr-i İlahî cünin böyle bûd ki idi ki merin bende-râ bu ḳuluñuza mekrûhî bir muşîbet.*

ve Hâliyye be muşâhibet endek âz mâyeî bunda aşl u sebeb ma' nâsına ve hemze izâfet için gelmiştir. Ve izâfeti lâmiyye tağyîr-ğâtır lâmiyye bâ ħarf-i şıla velî fe' il be-ma' nâ fâ' ildir ve ni' mete izâfeti mef' ülünedir. Şâhib-i ni' met ma' nâsına ve ħöd lafzına izâfeti lâmiyye bî edât-ı sulb vefâyî yâsı maşdariyyedir. netevân Ne-tevâned ma' nâsına olduğı cihetle kerd kerden ma' nâsınadır. ki Ĥarf-i ta' lîl gofteend fi' l-i mâzî nakli cem' idir. Ān rā ki Ān kes rā ki tağdîrindedir. be Ĥarf-i şıla cāy zā' id test lafzına izâfeti lâmiyye kerem ihsân ye vaĥdet-i nev' iyye ar egerden muĥaffef olarak edât-ı şartdır. Be Zarfıyye ' omr zamân ye vaĥdet sitem zûlm ye vaĥdet melik isim rā ħarf-i şıla ħaĥĥ-ı şinâs vaşîf terkîbi ħaĥĥ bilici demek. ye Ĥarf-i maşdariyye ū ħā' ceye ' ā' id pesendîde maĥbûl demek. Āmed Fi' l-i mâzî bâĥşîd fi' l-i mâzî ni' met Mef' ūlü ħıl' ât aña ma' tûfdur. ' Azer Ĥā' st lafzınıñ Mef' ūlü ki beyâniyye ħaĥâ kerden kelimesiniñ Mef' ūlü ve ħâliyye be-yâzered fi' l-i mâzî mütekellimvaĥdeh türâ Mef' ūlü bî günâh mef' ūlden ħâldir. goft Fâ' ili ħā' ceye râci' ey Ĥudâvend muĥavvel ħavl şumâ zamîr-i muĥâtab rā ħarf-i taĥşîş nemî-bînem nefy-i ħâl mütekellimbelki edât-ı izrâb tağdîr-i Ĥudâ-i te' âlâ maşdarıñ fâ' iline izâfetidir. çünîn Aşlı çün in dir. ki Beyâniyye mer edât-ı te' kîd in ism-i işâret hemze ħazf olunub ħarekesi râya naql olunur. bende müşârün ileyh rā edât-ı mef' ūl megerveh bunda elem u şiddetdir. ye Vaĥdet.

[143] biresed İrişe pes bu şüretde be-dest-i tû seniñ eliñ ile evlâterest dahâ evlâdır. ki sevâbık-i ni' met Zira ni' m-i sevâbık berîn bende bu ħuluna dâri' tutarsıñ. vü âyâdî-i minnet Ve bî-ĥesâb luĥf daĥi tutarsıñ ve ħukemâ ve 'uĥelâ gofteend demişlerdir.

{meşnevî} ger güzendet Eger saña zarar resed erişirse zi-ħalk merenc ħalkdan incinme. ki ne râĥat Zira ne râĥat resed erişir zi-ħalk ħalkdan ne renc ne meşakĥat. ez Ĥudâ dâñ Ĥudâ'dan bîl ħilâf-ı düşmen u dût dost ve düşmanıñ ħilâfını. ki dil-i her dū Zira her ikisiniñ gönlü der-tasarruf-ı ūst anıñ ħükmündedir. gerçi Eger çi tûr oĥ ez-kemân yâydan hemî güzered geçir. ez-kemân-dâr Ĥudâ'dan bined görür ehl-i ħired 'aĥıl şaĥibi.

{hikāyet} yekī Biri ez mülük -i ‘Arab ‘arab meliklerinden müte‘allıkān dīvān-rā dīvān-ı rü‘esāsına fermūd ki emir eylediki mersūm-ı fülān-rā fülān in ma‘āşı cendān ki hest ne miqdār ise muzā‘af konīd bir mişlini dahā zam ediniz. ki mülāzım-i dergāhest Zira dīvāne mulāzımdır.

be-resed Fā‘ili mekrūha rāci‘ pes fā-i cezā’iyye ma‘nāsına be zarfiyye dest-i tū izāfeti izāfeti lāmiyye ki hārf-i ta‘lil sevābıķ-ı ni‘met izāfeti şıfatıñ mevşūfuna izāfetidir. dārī Fi‘l-i muzāri‘ muhāţab eyādī-i minnet izāfeti izāfeti lāmiyye ve eyyādī eydiniñ ve eydi yed lafzınıñ cem‘idir. Ger Edāt-ı şart gozend kâf-ı ‘Aceminiñ dāmmı ve zāniñ fethiyle zarar ma‘nāsına isimdir. Te Zamīr-i hıţab zi-hāķ resede veyā merence müte‘allıķdır. Ki Hārf-i ta‘lil ne resed kelimesine maşrūfdur. Renc Rāniñ fethi ve nūnuñ sukūnuyla derd u elem ma‘nāsına dān emr-i hāzır hılāf mufā‘ale bābından maşdar-ı şāni dūşmana izāfeti fā‘ilinedir. ve dūst Dūşmana ma‘tūfdur. Ve dān Lafzınıñ hılāf-ı mef‘ülün şārihi ez- Hudā ğayr-ı şārihi ki hārf-i ta‘lil dil-i her dü yā-i baţniyle izāfeti izāfeti lāmiyye taşarruf-i ũ maşdarıñ fā‘iline izāfeti gerçi egerçiden muhāffefdir. Tır Hemī gozārediniñ fā‘ili ez kemān mef‘ülün ğayr-ı şārihi bined fi‘l-i muzāri‘ görür demek maşdarı dīden gelir. ez Beyāniyye kemāndār vaşıf terkibi yāy tūtucu demek. Murād oķ ātıcıdır. Ehl-i hıred İzāfeti izāfeti lāmiyye fermūd fi‘l-i māzī yekī fā‘ili müte‘allıķān-ı dīvān-rā mef‘ülün şārihi ez mülük -i ‘Arab ğayr-ı şārihi ki beyāniyye mersūm vazīfe fülān elfāz-ı kināyedendir. muzā‘af Mufā‘ale bābından ism-i mef‘ül iki kāt demek. Ki Hārf-i ta‘lil melāzım-ı dergāh izāfeti lāmiyye.

[144] ve muterrasıd-ı fermān Ve emre muntazır ve müdāvim-i dergāhdır. ve sā’ir hıdmetkārān Ve diğer hıdmetkārlar be-levh u la’ib ārzū-i nefşānileriyle meşğūlend meşğūldürler. ve der-edā-yı hıdmet ve ifā-i vazīfede mutehāvin mütekāsildirler. sāhib-i dilī Bir velī bişenīd işitdi. ve goft Ve dedi ‘ulüvv-i derecāt-ı bendegān kullarıñ dereceleriniñ ‘ālī olması be-dergāh-ı Hakk celle ve ‘alā Bārgāh-ı Şamedānide hemīn misālī dāred bu mişāl gibi tūtar.

{nazm} dü bāmdād İki şabāh ger āyed eger gelse kesī bir kimse be- hıdmet -i şāh şāhiñ hıdmetine. sivom üçüncü şabāh her-āyine elbette der-vey koned aña eder

*be-luḫ nīgāh luḫ ile iltifāt. ümīd hest Umīd vardır perestendgān-ı muḫlīs-rā ḫālīṣ
‘ābidleriñ. ki nā-ümīd Zira maḫrūm ne-gerdend rüçü’ etmezler z’āstān-ı ālih dergāh-
ı Raḫmānīden*

ve muterrişad-ı fermān İsm-i fā‘iliñ mef‘ülüne izāfeti ḫabīlindendir. Sā‘ir Bāḫī demek ḫıdmetkārān ḫıdmetkārīñ cem‘i lehv lāmīñ fetḫi ve hānīñ sukūnuyla ve la‘ib lāmīñ fetḫi ve ‘āynīñ kesriyle oyūn ma‘nālarınadır. Der Ḥarf-i zarfiyye edā-i ḫıdmet maşdarīñ mef‘ülüne izāfetidir. Mütehāvin Köşk ma‘nāsına ism-i fā‘ildir. Şāḫib-i dil Bir reh-i kirāma ıtlāk olunur. ye Ḥarf-i vaḫdet be harf-i te‘kīd şenīd u goft fi‘l-i māzīlerdir. ‘Ulv Şıfatīñ mevşūfuna izāfetidir. Derecāt Derecenīñ cem‘i yüksek yere çıḫmağā ālt olan başamağā derler. Be Zarfiyye dergāh ism-i mekān hemīn aşlı hem-īndir. Mişāl Maşdar dāred fi‘l-i muzārī‘ dü iki bā-medād erte ger āyedfi‘l-i şart kesī yāsı ḫarf-i vaḫdet be ḫarf-i şıla ḫıdmet -i şāḫ izāfeti izāfeti lāmiyye sivvem sīnīñ kesri ve vāvīñ ḫammıyla üçüncü demek. Her āyine Elbetde ma‘nāsına der ḫarf-i şıla vey kesīye rāci‘ koned taḫtında fā‘ili şāḫa rāci‘ be-luḫ ve der-vey mef‘ülün ğayr-i şariḫleri ve negāḫ mef‘ülün şariḫi ve nazar ma‘nāsınadır. umīd Mübtedā hest ḫaberi perestendkān ism-i fā‘il cem‘i ‘ābidler ma‘nāsına izāfeti izāfeti beyāniyye meclis if‘āl bābından ism-i fā‘il rā taḫşīş ve mışra‘-ı evvel şāniyye merhūndur. Ki Ḥarf-i beyān nā-ümīd me‘yūs ve mübtedā ne-kerdend kerdīden maşdarından māzī-i menfi cem‘i dönmezler demek ve ḫāber-i mübtedādır. Zi Ezden muḫaffef olarak añā müte‘allıḫ āstān elif-i memdüde ile eşik āle lafzına izāfeti lāmiyye.

[145] {meşnevi} mihterī Büyüklük der-kabūl-i fermānest emri ḫabūldedir. terk-i fermān Emri terk delīl-i ḫirmānest maḫrūmluğā delīldir. her ki Her kimse ki simā-yı rāstān toğrular nişānını dāred tutar, ser-i ḫıdmet ḫıdmet başını ber āstān işīnīñ üzerinde dāred tutar.

{ḫikāyet} zālīmī rā Bir zālīmī ḫikāyet konend naḫl ederler ki ḫīzyum-i dervīşān dervīşleriñ odunını ḫarīdī ālırdı be-ḫayf zulm ile. u tūvengerān-rā Ve zengīnlere dādī verirdi be-tarḫ zulm ile. sāḫib-dilī Bir velī berū bigūzeşt anīñ yānından geçdi. ve goft Ve dedi.

{beyit} mārī tū ki Yılānımı senki her ki-rā her kimi bīnī görürsün bizeni
soğarsın. yā büm ki Ya bāykuş musun ki her kücā her nereye nişinī oturuşun.

meh Büyük ter edāt-ı tafđil ye ħarf-i maşdariyye ve mübtedā der zārfiyye
ķabūl-i fermān maşdarıñ mef' ūlüne izāfeti ve mübtedānıñ ħāberidir. Est Edāt-ı ħāber
terk-i fermān maşdarıñ mef' ūlüne izāfeti ve mübtedā delil-i ħarmānest ħāberi ve
izāfeti ism-i fā' ilin mef' ūlünedir. Herki Her kes ki taķdīrindedir. Sīmā Sīnīñ kesriyle
‘alāmet u nişandır. İzāfeti izāfeti lāmiyye ye izāfeti tevessül içindir. Rāstān Toğrular
demek. Dāred Fi' l-i mūzāri' maşdarı dāšten gelir. Ser-i ħıdmet İzāfeti izāfeti
beyāniyye ber ħarf-i isti' lā āstān āstāne gibi eşikdir. Konend Fi' l-i muzāri' cemi'
fā' ili nāsdir. Zālīmī Mef' ūlün evveli ve yāsı vaĥdetdir. ħikāyet Mef' ūlün şānisi
ħarīdī ħikāye-i ħāl māzī şatūn ālırdı demek. Hızum Hānıñ kesriyle ve zānıñ
đammıyla odūndur ve mef' ūlün şarīhi ve dervīşāne izāfeti izāfeti lāmiyyedir. Be-
ĥayf Ġayr-ı şarīhi bunda zılm ma' nāsınadır. Dādī Ġikāye-i māzī tevānger zengīn ve
mef' ūlün şarīhi ān edāt-ı cem' i rā edāt-ı mef' ūl be-ťarĥ ġayr-ı şarīhi be ħarf-i te' kīd
güzeşt fi' l-i māzī şāhil-i dilī fā' ili berū mef' ūlün ġayr-ı şarīhi aşlı ber-ūdur. Ve goft
güzeşte ma' ūfdu. Mār Yılān ye ħıťāb tū zamīr-i ħıťāb u mār-ı tū iĥtiyār u inşāya
muĥtemeldir. Ki Ġarf-i ta' līl ve beyāniyye be ħarf-i istiķbāl bīnī ve zenī dīden ve
zeden maşdarlarından fi' l-i muzāri' muĥāťablardır. Görürsün ve soğarsın demek. Yā
Ġarf-i 'āťife 'Arabīde ū lafzı gibi ma' nā-i terdīd ifāde eder. Büm Bāykuş taķdīri yā
bümī tū kidir. Nişinī Nişesten maşdarından fi' l-i muzāri' muĥāťab oturuşun demek.

[146] bikenī Kōparırsın ya' nī ħarāb edersin.

{kıť' a} zūret Zūruñ er bīş eger ziyāde mī reved geçir ise bā-mā bize, bā-
Hudāvend-i ġayb-dān 'ālimü'l-ġayb olan Ġudā'ya nereved gitmez. zūrmendī mekon
Zūrbāzlık etme ber-ehl-i zemīn aşĥāb zemīne tā du'āyī ħattā bir du'ā ber-āsmān
ťaraf-ı āsmāna nereved gitme. zālīm ez-īn sūĥan Zālīm bu kelāmdan birencīd
elemlendi. ve rüy-i ezū Ve yüzünü andan derhem keşīd buruşdurdu. ve berū Ve aña
iltifātī nekerd bir iltifāt etmedi. ĥazet Ānı ħāml eyledi. el-'izzetū Ġayret-i cāhiliyye
bi'l-ism 'işyāna tā şebī ki ħatta bir gece ki āteş ez-matbaĥ matbaĥdan āteş der-enbār-ı
ĥizyūmeş anıñ odūn anbārına üftād düşdü. ve sā'ir emlākeş Ve anıñ sā'ir emlākını

bisūht yākdı. ve ez-piŝter-i nerm Ve yumuŝak döŝekden ber-hākister-i germest anı ŝıcāk kule.

Be-konī Kerden maŝdarından fi‘l-i muzāri‘ muhātāb hārāb edersin demek. *Zūd* Kuvvet *te* hitāb *ar* egerden muhaffef *mī-reved* fi‘l-i muzāri‘ hāl getmek ve vāki‘ olmak meyānında müŝterekdir. *Bā* Harf-i ŝıla *mā* zamīr-i mütেকellimme‘ a‘l-ğayrī *bā* harf-i ŝıla *Hudāvend* izāfeti izāfeti beyāniyye ğayb *dān* ‘ālimü‘l-ğayb ma‘nāsına vaŝıf terkībi ne-*reved* reften maŝdarından fi‘l-i muzāri‘ nefy-i istiķbāl iŝtirāk üzere gitmez ve vāki‘ olmaz demek. zūrmend Terkīb-i nisbī zūrlu demek. ye Harf-i maŝdariyye *mekon* nehy-i hāzır eyleme demek. *Ber* Harf-i ŝıla *ehl-i zemin* izāfeti izāfeti lāmiyye *tā* harf-i ta‘lil *du‘āyī* yāsı harf-i tenkīr *ber* harf-i ŝıla *āsmān* sīniñ sukūnuyla gök *ne-reved* gitmeye ve vāki‘ olmaya demek. *Zālim* İsm-i fā‘il *ezin sūhan* murād zıkr edilen beyitler ma‘nāsına *be* te‘kīd *rencīd* fi‘-i māzī *rūy* yüz *ezū* ez ū taķdīrinde *ber* harf-i isti‘lā *ū* ŝāhib-i dile rāci‘ *aħz-i tū* fi‘l-i māzī mü‘ennes u zamīr-Mef‘ülü olduĝu gibi Aħnes b. Őerīf nām munāfiķa rāci‘ *el-‘izzetun* fā‘ili ve ‘izzetün ğayret-i cāhiliyye *be* ‘alā ma‘nāsına *el-ism* hemzeniñ kesri ve ŝāniñ sukūnuyla günāh demek. *Tā* İntihā-i ğāyet içindir. *Sebī* Yāsı vaħdetdir. *Ki* Harf-i rābiķa *āteŝ* mübtedā *matbah* fetih bābından ism-i mekāndır. *Der* Harf-i ŝıla anbār-ı *hizum* izāfeti izāfeti lāmiyye *eŝ* zālime rāci‘ *üftād* fi‘l- māzī *sā‘ir* bunda cem‘i ma‘nāsına *emlāk* mülküñ cem‘i *be* harf-i te‘kīd *sūht* fi‘l-i māzī maŝdarı sūhten gelir. Fā‘ili āteŝe ‘ā‘id *ez* beyāniyye *pester* bā-i ‘Acemiñ kesri ve sīniñ sukūnu ve tāniñ fethiyle düşükdür. İzāfeti mevŝūfuñ ŝıfatıdır. *Nerm* Nūnuñ fethi ile yumuŝak demek. *Ber* Harf-i isti‘lā *hakester* hā-i mu‘cemeniñ fethi ve kāf-ı ‘arabiñ kesri ve sīniñ sukūnu ve tāniñ fethiyle odūn ve sā‘ire kemre izāfet-i mevŝūfuñ ŝıfatıdır. *Germ* Kāf-ı ‘Acemiñ fethiyle ŝıcāk demek. *Eŝ* Zālime rāci‘.

[147] *niŝānd Oturdu. ittifāken Rāst gele hemān ŝāhib-dil ol ŝāhib-i dil berū bigüzeŝt aniñ yanından geĝdi. ŝenīdeŝ ki Ānı iŝitdi ki bā-yārān-ı ğod kendi refīķlerine hemī goft söylerdi. nedānem ki Bilmem ki in āteŝ bu āteŝ ez- kücā nereden der-sarāy-ı men benim sarāyıma üftād düşdü. goft Dedi ez dūd-i dil-i derviŝān derviŝleriñ göñlü tumāni āteŝinden.*

{kıṭ‘ā} hazer kon Şākın zi-dūd-i derūnhā-yı rīş mecrūh albleriñ āhı
dermānından ki rīş-i derūn zira alb pāresi ‘ākıbet encām ser koned uç verir. behem
ber mekon perīşān etme. tā tūvānī Sen muadder olduca dilī bir albī ki āhī zira bir
āh cihānī bir cihānı behem ber koned zīr u zebr eder.

{hikmet} ber-tāc-ı Keyusrev Keyusrev’iñ tācı üzerinde nüvişte būd
yazılmışdır.

{kıṭ‘a} ci sāl hāyī firāvān Nice ok yıllar u ‘ōmrhā-yī dirāz ve nice ūzūn
müddetler.

Niřāned Fi‘l-i māzīdir. Nařb etdi demek. İttifāken Teřādūfen demek. Hemān
Hem ile andan mürekkebe ber ‘inde ma‘ nāsına ū zālime rāci‘ be-gozāř fi‘l-i māzī
hemī gof hikāye-i māzī ve hā ħarf-i te‘kīddir. Ne-dānem Nefy-i istibāl
mütekellimlā a‘ ref ma‘ nāsına in ism-i iřāret āteř müřārūn ileyihi kūcā edāt-ı istiřhām
der ħarf-i řıla serāy-ı men izāfeti izāfeti lāmiyye ūftād ve gof fi‘l-i māzīlerdir. Ez
Min ma‘ nāsına dūd Dūmān izāfeti izāfeti lāmiyye dil gönöl dervīřān dervīřiñ cem‘i
kon emr-i ħāzır hazer ħānıñ ve zālīñ fetalarıyla ictinābdır. Ve Mef‘ ūlū zi ezden
muāffef dūd dūmān izāfeti izāfeti lāmiyye derūnhāyī izāfeti izāfeti beyāniyye rīř
rānıñ kesriyle bunda mecrūh demek. Ki ħarf-i ta‘līl rīř-i derūn bunda murād yāreli
alb demek. Ser koned Uç gösterir demek. Be-hem ber mekon Bī-uzūr eyleme
demekdir. Tā Mādām ma‘ nāsına tevānī fi‘l-i muzāri‘ muāṭab dil gönöl ye vaħdet ki
ħarf-i ta‘līl āhī yāsi vaħdetdir. Ber koned Fi‘l-i muzāri‘ cihānī mef‘ ūlūn řarii
behem ğayr-i şarii Keyusrev Siyāvüř’üñ oqludur ve Siyāvüř de Efrāsiyābıñ
oqludur. Tercüme-i ħālleri Firdevsī’niñ řāh-nāmesindedir. Nevişte būd İsm-i mef‘ ūl
zira Fāriside ism-i mef‘ ūl ef‘ āl-i ‘āmeniñ biriyle müsta‘ meldir. Ci Bunda mübālaa
ifāde eder. Sāl Sene hā edāt-ı cem‘i ye izāfiyye ve izāfeti izāfeti beyāniyye ferāvān
ok ma‘ nāsına ‘omr zamān u müddet hā edāt-ı cem‘i ye izāfiyye derāz ūzūn.

[148] ki ħalk Zira malūk ber-sermā bāřımız ūzere ber-zemīn yer üzerinde
bih‘āhed ref gidecektir. ünān ki şöyle ki dest be-dest elden ele āmedest gelmişdir.

mülk be-mā *Salṭanat bize be-desthā-yı diger digerleriñ ellerine hemçünin böyle biḥāhed reft gidecekdir.*

{*ḥikāyet*} yekī *Biri der-šan‘at-ı küṣṭi gīrī güreṣ ṭutmaq ṣan‘atında be-ser āmede būd ḡāyete gelmiş idi. sī sad u ṣast üçyüz āltmış bend-i fāḥir iftiḥāra ṣāyān oyun der-īn ‘ilm bu ‘ilimde dānistī bilirdi. ve her rūz* *Ve her gün be-nev‘ī keṣten bir nev‘i güreṣle giriftī ṭutardı. meger* *Ola ki kūṣe-i ḥātireṣ anıñ qalbinde bā cemāl-i yekī biriniñ cemālīne ez-ṣāḡirdān* ṣākirdlerden *meylī dāṣt* muḥabbeti ṭutardı. *sī sad u pencāh u nūh* üçyüz elli ṭoḡuz *bendeṣ* öyünü ṣākirde *der-āmuḥt* öğretti. *meger yek bend ki* Elā bir öyünü ki

Ki Beyāniyye ḥālk mübtedā ser mā ḥarf-i isti‘lā zemin arz be-ḥā‘hed reft fi‘l-i müstaḡbel ber sermā ve ber zemīn mef‘ülün ḡāyr-i ṣārīḥleri ve cümle-i fi‘liyye ḥaber-i mübtedādır. Çünān Āncelīn ki beyāniyye āmedest aṣlı āmedest olub li ecli‘z-zarūre hā-i resmiye ile hemze-i müctelibe ḥazf edilmişdir. Milk Āmedeniñ fā‘ili be-mā Mef‘ülü be ḥarf-i ṣıla dest-hā-i diger lāmiyye san‘at izāfeti beyāniyye geṣṭi yā-i aṣliyye ile güreṣ ve geṣṭi gīr vaṣıf terkibi ye maṣdariyye be ḥarf-i ṣıla ser ḥad u ḡāyet ma‘nāsına āmede būd māzī-i ba‘īd sīdsad üçyüz ve ‘āṭife ṣest altmış bend bā-i ‘arabiñ fethiyle güreṣiñ her bir öyününe derler. İzāfet-i beyāniyye fāḥir bunda mu‘taber ve maḡbūl ma‘nāsına derīn aṣlı derīndir. ‘İlm müṣārün ileyhi dānistī ve giriftī ḥikāye-i ḥāl māzīlerdir. Meger Bunda ke‘inneḥū ma‘nāsına kūṣe-i ḥātūr izāfeti izāfeti beyāniyye eṣ yekīye rāci‘ bā ḥarf-i ṣıla cemāl-i yekī lāmiyye ez men-i beyāniyye ma‘nāsına ṣākirdān ṣākirdiñ cem‘i meyl yāsı tenkīr dāṣt fi‘l-i māzī ḥikāye-i ḥāl māzī ṭutardı demek. Sīdsad üçyüz pencāh bā-i ‘ācemiñ fethi ve nūnuñ sukūnuyla elli demek. Neh Nūnuñ ḍammı ve hā-i aṣliyye ile ṭoḡuz demek. A‘dād-ı mürekkebe ‘Arabīde āḥād u ‘aṣreāt ve mi‘et bunuñ ‘aksine tis‘a ve ḥamsīn ve ṣelāṣu mi‘et denir. Ḳā‘ide-i ḥisāb-i ‘Arabī tercümesidir. Bendeṣ Zāmir-i ṣākirde rāci‘ ve temyīz-i ‘adeddir. Der Ḥarf āmuḥt fi‘l-i māzī bunda müte‘addiyyedir. Öğretti demek. Fā‘ili ostāda rāci‘ sīṣad ma‘ṭufātiyla berāber Mef‘ülü meger edāt-ı istiṣnā yek bend müsteṣnā ki ḥarf-i Rābiṭ-ı ṣıfat.

[149] der-ta'lim-i ān Ānı ta'limide def' endāhtī ihmāl ederdi. ve tehāvün kerdī Ve tekāsül ederdi. fi'l-cümle Hāşıl-ı kelām püser şäkird der şan'at-ı u kuvvet güreş-i veķūfda be-ser āmed gāyete geldi. ve kesī-rā Ve bir kimseniñ bā-ū şäkirdle imkân-ı mukavemet muķābeleye imkânı ne-būdī olmazdı. tā be-hāddī ki Ol gāyete deġin ki pīş-i sultān melikiñ huzūrunda goft dedi. üstād-rā Ustādımıñ fazīletī ki bir meziyyeti ki ber menest üzerimdedir. ez-rüy-i büzürgīst Büyüklük yüzündendir. vü hākk-ı terbiyyet Ve hukūk-ı terbiye cihetinden ve illā ve yoħsa be-kuvvet kuvvetde ez-ū kemter nistem andan eksik degilim. ve be-şan'at bā-ū berāberem Ve şan'atında anıñ ile berāberim melik-rā pādşāha in terk-i edeb bu terk-i edeb ez-vey andan pesendīde neyāmed maķbül gelmedi. bifermūd Emir eyledi tā musāra'at konend tā kim güreşeler maķāmī muttesi' bir geniş maħal mu'ayyen kerdend ta'yin eylediler. erkān-ı devlet vüzerā ü a'yān-ı memleket ve vecūh-ı beledi.

Der Zarfıyye ta'lim-i ān maşdarıñ mef'ülüne izāfeti def' maşdardır. Gidermek ma'nāsına endāhtī hikāye-i māzī bunda eylerdi ma'nāsına ve tevāhün kerdī def' üzerine ma'tūfdur. peser Mezkūr-ı şäkird murād āmediñ fā'ili beser mef'ülün ġayr-i şariħi der şan'at zarfı veyā peser mübtedā āmed cümlesi ġaberdir. Kesī Yā vaħdet rā ħarf-i taħşiş bā ū pesere rāci' imkân maşdar izāfeti mef'ülüne mukāvemet maşdardır. Ķarşı ħomaķ ma'nāsına ne-būdī hikāye-i māzī-i menfī tā ħattā ma'nāsına be ħarf-i şıla hāddī yāsı vaħdet ki beyāniyye pīş-i sultān izāfeti izāfeti lāmiyye goft fi'-i māzī ustād-rā taħşiş fazīlet ziyādelik ye ħarf-i vaħdet ki ħarf-i Rābıt-ı şıfat ber ħarf-i isti'lā men zāmir-i mütekellim_{est} edāt-ı ġaber ez beyāniyye rüy-i büzürgī ve hākk-ı terbiyyet izāfetleri lāmiyyelerdir. Elā Edāt-ı istişnā be-kuvvet bā zarfiyyedir. Ezū Aşlı ez-ūdur. Terk-i edeb Maşdarıñ mef'ülüne izāfetidir. Ez Beyāniyye vey pesere 'ā'id pesendīde maķbül ne-yāmed fi'l-i māzī menfī be ħarf-i te'kid fermūd fi'l-i māzī tā ħarf-i ta'lil musāri'at mufā'ale bābından maşdardır. Görüşmek ma'nāsına ķā'id-i Fārisī üzere tā ħavil yazılır. Muttesi' İsm-i fā'il ve maķāmıñ şıfatı mu'ayyen maşdar-ı mīmīdir. Ta'yin ma'nāsına kerdend fi'l-i māzī cem' i erkān-ı devlet vüzerā murād a'yān-ı memleket vecūh beldeden 'ibāretidir. Ma'nā-i mecāzī üzere.

[150] hâzır şodend Hâzır oldular. püser Çocuk çün pîl-i mest âzgın fil gibi der-âmed geldi. be-sadmetî ki Bir şiddetle ki eger küh-i âhenîn eger Tîmürdân tağ bûdî olsaydı ez-cây ber-kendî yerinden qoparır idi. üstâd Ustâdî dânist ki bildi ki cüvân şâkird ez-û be-kuvvet kuvvetde kendinden ber terset dahâ ziyâdedir. be-dân bend-i gârîb ki ol ‘acîb oyun ile ki ezvey andan nihâd dâşte bûd gizlemişdi. bâ-vey Ânîla der âviht yapışdı cüvân şâkird def-i ân anî def ini nedânist bilmedi. üstâd Ustâdî be- dü dest iki eliyle ez-zemîn yerden ber-dâşt kaldırdı. ve ber-bâlâ-yı ser Ve bâşı üzere bord eyildi. ve zemîn zed Ve yere urdı. gırîv Feryâd ez halk halkdan ber-hâst kalkdı. melik fermûd Pâdşâh emir eyledi. tâ üstâd-râ Hattâ ustâdına hil’at ü ni’met libâs-ı fâhire ve ni’met dâdend verdiler. ve püser-râ Ve şâkird zocr ü melâmet zocr u levm kerdend ki eylediler ki.

Hâzır İsm-i fâ’ il şodend fi’ l-i mâzî cem’i peser murâd-ı şâkird çün edât-ı teşbiyye pîl-i mest izâfeti beyâniyye der harf-i te’ kîd âmed fi’ l-i mâzî be harf-i muşâhibet sıdmet gövde ile toqunmaq ma’ nâsına ise de bunda heybet u ‘azîmet murâddır. Ye Harf-i vahdet ki harf-i Râbıt-ı şıfat küh tağ izâfeti beyâniyye Âhnîn terkîb-i nisbî ve Tîmür demek. Ez Beyâniyye cây mağall ber harf-i te’ kîd kenedî kâf-ı ‘arabîñ fethiyle hikâye-i mâzî qoparırdı demek. dânist Fi’ l-i mâzî üstâd fâ’ ili ki beyâniyye cüvân şâkird murâd ezû aşlı ez-ûdur. Ber ter A’ lâ ma’ nâsına est edât-ı haber bedân aşlı be-ândır. Bend Oyûn izâfeti beyâniyye gârîb ‘acîb ki harf-i râbıt ez min ma’ nâsına vey şâkird râci’ nihân gizli dâşte bûd fi’ l-i mâzî ba’ id âviht fi’ l-i mâzî bunda yapışdı demek. Cevân Şâkird ve mübtedâ def’i maşdar ne-dânist mâzî-i menfî cümlesi haberdır. Bâlâ-i ser Bâş üstü demek. Bord Fi’ l-i mâzî fâ’ ili üstâd zemîn yer zed urdı ma’ nâsına fi’ l-i mâzî gâryû feryâd ma’ nâsına ism-i maşdar halk maşdar be-ma’ nâ ism-i mef’ ul orada cem’i iden kesân murâddır. Zıkr-i âm u irâde-i hâş tarîkiyle berhâst fi’ l-i mâzî melik fâ’ ili fermûd fi’ l-i mâzî tâ edât-ı intihâ ustâd mu’ allim râ edât-ı mef’ ul hil’at libâs-ı fâhire u ni’met aña ma’ tûf dâdend fi’ -i mâzî cem’i u peser-râ üstâd-râ üzerine ma’ tûf zocr ‘itâb ve harf-i ‘âtıfe melâmet levm kerdend fi’ l-i mâzî cem’i.

[151] bā-perverende-i h̄ĩş kenlāy-i velī ni‘metiñ ile da‘vī-i mukāvemēt muḳābele da‘vāsını kerdī etdiñ. ve be-ser nebordī Ve gāyete iletmediñ. goft Dedi ey Hudāvend ey melik üstād üstādım be-zūr-ı kuvvet zūr u kuvvetle ber-men dest neyāft baña muzaffer olmadı. ez-men Benden dirīg hemī dāşt esīrgedi imrūz bu gün bedān dakīka ol oyun ile ber-men dest yāft baña muzāffer oldu. üstād goft üstādı dedi ez-behr-i çünin rūz bu mişillü günler için nıgeh mī dāstem hıfz eylerdim. ki hukemā Zira ‘ukelā gofteend demişlerdir. dūst-rā Dosta çendān ol kadar kuvvet medih ki kuvvet verme ki eger duşmenī koned eger duşmanlık eder ise bitüvāned ‘adāvete ḳādir ola. neşenidei ki İştmediñ mi ki çı goft ne söyledi ān ki ol kimse ki ez-perverde-i hod kendi şākirdinden cefā dīd cefā gördü.

{kıt‘a} yā vefā Ey vefā hod nebūd taḫḫıḳ yogıdi der ‘ālem cihānda. yā meger Yā ki ennehū kes kimse der-ın zamāne bu zamanda nekerd etmedi. kes Kimse.

Bā Harf-i muşāhibet perverende ism-i fā‘il mürebbī demek h̄ĩşe izāfeti lāmiyye da‘vā-i mukāvemēt maşdarıñ mef‘ülüne izāfetidir. Kerdī Fi‘l-i māzī muḫāṭab beser ne-bordiniñ mef‘ülün ğayr-i şarihi goft fā‘ili şākirdir. Ey Nidā Hudāvend münādī ustād mübtedā ne-yāft haberi dest haberiñ mef‘ülün şarihi be-zūr u kuvvet ğayr-i şarihi mānde būd hikāye-i māzī fi‘l-i māzī dakīkai fā‘ili ve murād ber oyundur. Der ‘ilm-i keşti Zarfı ki beyāniyye hemī dāşt hikāye-i māzī dirīg mef‘ülün şarihi ez men ğayr-i şarihi dest zafer nıgeh hıfz mi-yāstem hikāye-i fi‘l-i māzī mütekellimvaḫdeh medeh mimiñ fethiyle nehy-i ḫāzır dest rā mef‘ülün şarihi evveli kuvvet şānisi eger edāt-ı şart duşmenī yāsı maşdariyye tevānd fi‘l-i muzāri‘ fā‘ili dusta rāci‘ ne-şenidei fi‘l-i māzī-i naqli menfi muḫāṭab ki harf-i beyāniyye çı istifhāmiyye goft fi‘l-i māzī ān ki ānkes ki taḳdirinde dīd fi‘l-i māzī cefā mef‘ülün şarihi ez perverde-i hod ğayr-i şarihi yā harf-i ‘aṭıf ḫod edāt-ı te’kīd ne-būd fi‘l-i māzī-i menfi der ‘ālim zarfı yā harf-i ‘aṭıf meġer kānehū ma‘nāsına ve te’kīd olmaḳda cā’izdir. Kes Mübtedā ne-kerd fi‘l-i māzī-i menfi ve ḫaber-i mübtedā derin zemāne zarf-ı zemāniyye kes mübtedā.

[152] neyāmuht Öġrenmedi ‘ilm-i tır oḳ ‘ilmini ez-men benden ki merā ki beni ‘akıbet encām nişāne nekerd nişān etmedi.

{*hikāyet*} *yekī ez- vūzerā* *Vezīrlerden biri piş-i Zunnūn-ı Mısrī kıddısa sırrahū Cenāb-ı Zūnnūn-ı Mısrī'niñ huzūruna refi gitdi. ve himmet h'āst ki* *Ve himmet taleb eyledi ki ruz u seb gece ve gündüz be- hıdmet -i sultān pādşahıñ hıdmetine meşgūlem meşgūlüm ve be-hāyreş ve anıñ hayırına ümīdvārem ve ez 'ukūbetes ve anıñ 'azābından tersān kōrkucuyum. Zunnūn Zu'nnūn-ı Mısrī bigirīst ađladı ve goft ve dedi. ger men Eger men ez Hudāy te'ālā Allah Te'ālā'dan cūnīn tersīdem ki böyle kōrkaydım ki tū ez-sultān sen melikden kōrkduđıñ gibi ez-cümle-i siddikān şādıklar sūlukūndeñ būdemī olurum.*

{*kı't'a*} *ger nebūdī* *Eger olmasaydı ümīd-i rāhat u renc rāhat u meşakkat ümīdi pāy-i dervīş dervīşniñ ayāđı ber felek felek üzere būdī olurdu. ver vezīr* *Ve eger vezīr ez-Hudā Hudā'dan bitersīdī kōrkaydı.*

Ne-yāmuht Fi'l-i mazī-i menfī '*ilm-i tūr* izāfeti lāmiyye ve mef'ülün şarihi ez-men ğayr-i şarihi ve cümle-i fi'liyye haberdir ne-kerd fi'l-i mazī-i menfī *merā* mef'ülün evveli *nişāne* şānisi 'ākıbet encām ma'nāsına *yek* bir *ye* tenkīr *ez* beyāniyye *vūzerā* vezīriñ cem'ı *piş* zarfı *Zunnūn* evliyā-i kirāmdan bir zātın laķābıdır ve ism-i 'ālileri Şevbān ve künyesi Ebu'l-Feyzdir. *Refi* Fi'l-i mazī *himmēt* maşdar *hāst* fi'l-i mazī *ki* harf-i beyāniyye *ruz* gündüz *seb* gece *ümīdvār* terkīb-i nisbī *em* zamīr-i mütেকellim '*ukūbet* maşadr u fā'iline muzāfdır. *Eş* Sultāna 'ā'id *tersān* tersīden maşdarından şıfat-ı müşebbehe tağdiri tersānemdir. *Gorīst* *Ve goft* fi'l-i māzilerdir. *Ger* Şartıyye *men* zamīr-i mütেকellim *tersīd mī* hikāye-i fi'l-i mazī mütেকellimvaħdeh *tū* zamīr-i hıtāb *cümle-i* bölükdür. *Sadikān* Şadikīñ cem'ı *būdemī* hikāye-i fi'l-i mazī mütেকellimvaħdeh *ger* edāt-ı şart *ne-bordī* hikāye-i mazī-i menfī *ümīd-i rāhat* maşdarıñ mef'ülüne izāfetidir. *Ve renc* Aña ma'tūf *pāy* izāfeti izāfeti lāmiyye *dervīş* 'ābid u zāhid demek ve būdī kelimesiniñ fā'ili. Ber *felek* Mef'ülün ğayr-i şarihi ve cümle-i fi'liyye cez vāki' dir. *Ver* *Ve egerden muħāffefdir. Be* Harf-i te'kid *tersīdī* hikāye-i mazī *vezīr* fā'ili ez *Hudā* mef'ülün ğayr-i şarihi ez men ma'nāsına çünkü ħavf lafzı men ile şılalanur.

[153] *an cūnān k'ez-melik* *Melikden kōrkduđu gibi melek būdī melik olurdu* *ya'nī şurtā insān ve ma'nā melik olurdu.*

{hikāyet} pādšāhī Bir pādšāh be-küšten-i bī-gunāhī bir günāhsızı katle fermān dād emir verdi. goft Dedi ey melik Ey pādšāh be-mūceb-i hıšmī ki bir gāzaba sebeb ki türā ber-menest seniñ benim üzerimedir. āzār-ı hod Kendi incinme ki mecūy taled etme. goft Pādšāh dedi. çi gūne Nasıl? goft Mazlūm dedi. in ‘ukūbet Bu ‘azāb be-yek nefes bir nefisde ber-men āred benim üzerime gelir. ve bezze-i ān Ve anıñ günāhı ber-tū seniñ üzerinde cāvīd ebedī bimāned kalır. Ya‘nī haq ‘ibād-ı tövbe ile sākıt olmaz.

{rubā‘ī} devrān-ı bekā Zamān-ı hayāt çü bād-ı şahrā şahrā rūzgārı gibi bigūzešt murūr eyledi. telhī Acılık ve hoşī ve güzellik vü zışt ve çirkinlik u zībā ve yarāşıklılık bigūzešt geçdi. pindāšt Zan eyledi. sitemger ki Zālim ki.

Gez Aşlı ki ezdir. Būdī Hikāye-i māzī ve burada şār ma‘ nāsına olduğu için ismi vezire rāci‘ melik haberi pādšāhī yā harf-i vaḥdet be harf-i şıla kešten maşdar bī- günāha izāfeti izāfeti lāmiyyedir. Zira taqdīri şahş bī- günāhdır. Ye Harf-i vaḥdet fermān dādıñ Mef’ ulü goft fā‘ ili bī- günāha rāci‘ ey nidā melik münādī be harf-i muşāhibet mūceb cimiñ feth u kesriyle muḳtażī ve sebeb ma‘ nāsına izāfeti izāfeti lāmiyye hıšmī yāsı harf-i vaḥdet ki harf-i Rābıt-ı şıfat türā rā harfi taḥşış ifade eder seniñ demek. Āzār İncitme ma‘ nāsına Huda izāfeti izāfeti lāmiyye mucvī nehy-i ḥāzır ‘ukūbet‘ azābdır. Be Zarfiyye yek bir nefs bunda sâ‘ at ma‘ nāsına beze-i bāniñ fethiyle günāh izāfeti izāfeti lāmiyye ān ‘ukūbete işāretidir. Ber tū ‘Aleyk ma‘ nāsına cāvīd ebedī be harf-i istiḳbāl māned fi‘l-i muzāri‘ devrān-ı bekā izāfeti izāfeti lāmiyye ve bekā hayātdır. Cō Edāt-ı teşbiyye bād yel-i şahrāya izāfeti izāfeti lāmiyye ve şahrāya taḥşış liecli‘z-zarūredir. Ve‘l-enfüs bād serī‘ u‘l-murūrdur. Be Harf-i te‘kīd gūzešt fi‘l-i māzī bunda müstaḳbel menziline tenzīl edilmişdir. Talhī Ācı hoş bunda lezzetdir. Zışt Çirkīn zībā bunda ḥüb u āḥarlarındaki yālar maşdariyyedir. Pendešt Fi‘l-i māzī zan eyledi ma‘ nāsına sitemger terkīb-i fā‘ ili zira ger edāt-ı isim fā‘ ildir. Zālim ma‘ nāsına ki harf-i beyāniyye kerd fi‘l-i māzī fi‘l-i muzāri‘ ḡayr-i kıyās üzere koned gelir.

[154] sitem Zulmü ber-mā kerd bize eyledi. der-gerden-i ü Āniñ boynunda bimānd kaldı ü ber-mā bigūzešt ve bizim üzerimizden geçdi. melik-rā Pādšāha

naşihat-ı ü anî naşihati sūdmend fā'ideli āmed geldi. ve ez-ser-i hūn-ı ü Ve anî kānı sevdāsından der-gūzeşt geçdi.

{hikāyet} vūzerā-yı Nūşirevān Nūşirevān'ın vezīrleri der-muhimmī bir emr-i mü'tenādī ez-mesālih-i memleket memleket maşlahatlarından endişe mī kerdend fikir eylerlerdi. ve her yekī Ve her biri ber vefk-ı dāniş-i hod kendi bildiginiñ muvāfeqatı üzere re'y-ı mī zed bir re'y ururdu. melik nīz Pādşāh daḥi hemçünin böylece endişe mī-kerd tefekkür ederdī. Büzürmihr-rā Büzürmihr'e re'y-i melik melikiñ re'yi ihtiyār üftād ihtiyār vāqi' oldu. vezīrān Vezīrler der-sırr ḥafiyen goftendeş aña dediler. re'y-i melik-rā Melikiñ re'yiniñ çi meziyyet ne meziyyetini dīdī görüdüñ.

Sitem Mef'ülün şarihi bermā ğayr-i şarihi der edāt-ı zarfiyye gerden boyūn izāfeti izāfeti lāmiyye ü zālime rāci' be-māned fā'ili siteme rāci' gozaşt fi'l-i māzi bermā aña müte'allık āmed fi'l-i māzi naşihat-ı ü izāfeti izāfeti lāmiyye ve fā'ili melik-rā Mef'ülü sūdmend terkīb-i nisbī fā'ideli demek ve naşihatden ḥāl vāqi' dir. Der Ḥarf-i te'kid gozaşt fi'l-i māzi ez-ser-i hūn-ı ü mef'ülün ğayr-i şarihi vūzerā -i Nūşirevān izāfeti izāfeti lāmiyye muhim zarūrī ye ḥarf-i vaḥdet mesālih maşlahat kelimesiniñ cem'i izāfeti izāfeti lāmiyye memleket şehir demek. endişe Fikir mī- kerdend ḥikāye-i māzi cem'i eylerlerdi demek. her edāt-ı sūr yekī yāsı tenkīr içindir. Ber Ḥarf-i isti'lā vafk maşdar izāfeti izāfeti lāmiyye dāniş ism-i maşdar izāfeti izāfeti lāmiyye hod kendi re'y fikir ye ḥarf-i vaḥdet mī-zed ḥikāye-i fi'l-i māzi ururdu demek. Melik nīz Melik daḥi demek. Hem Edāt-ı muḳārenet çünin vūzerā gibi demek. Mī-kerd Ḥikāye-i māzi fā'ili melikdir. Endişe Mef'ülü Büzürmihr vūzerā -i Nūşirevān'dan kemālāt-ı 'ilmiyye ve 'aqliyyeyi cāmī' edīb u erīb bir zāt imiş. Rā Ḥarf-i şıla re'y-i melik izāfeti izāfeti lāmiyye üftād fi'l-i māzi vezīrān mübtedā ser gizli goftend fā'ili vūzerāya rāci' eşt Büzürmihr'a 'ā'id meziyyet mīmiñ fetḥi ve zāniñ kesri ve yāniñ teşdīdü fetḥiyle bir maşdardır ki fi'li müsta'mel degildir ziyādelik demek. Dīdī Fi'l-i māzi muḥāṭab muzāri' i bīned gelir.

[155] ber-fikr-i çendin hakīm Bu ḳadar ḥekīmiñ fikri üzere goft Büzürmihr dedi. be-mūciḳ-i ān ki Ol sebebe bināen ki encām-ı kār işiñ soñu ma'lūm nīst

ma'lûm degildir. ve re'y-i hemginân Ve cümlesini *re'yi der meşiyet-i Hudast ki Hudâ'nın irâde ve meşiyetine menûtdur ki savâb âyed* *toğrı gelir. yâ hatâ* *Yâ hatâ gelir. pes* Bu şüretde *muvâfakat-ı re'y-i melik* *melikiñ re'yine muvâfakat evlâterest dahâ evvelidir. tâ eger hılâf-ı savâb* *Hattâ eger toğrınıñ 'aksi âyed gelir ise be-'illet-i mutâba'at-ı û rey'-i melike tab'ıyyet sebebiyle ez-mu'âtebet-i û anıñ 'azâbından iymin-bâşım emîn oluruz.*

{meşnevî} *hılâf-ı re'y-i sultân* *Sultânıñ re'yiniñ hılâfına re'y cüsten* *re'y aramağ be-hûn-i h'ış* *kendi kânıyla bâşed olur. dest şüsten* *El yıķamak eger hod rûz-râ eger gündüzde güyed sultân der ise şebest in bu gecedir. bibâyed goften* *Söylemek gerekdir inek işte Mâh u Pervîn ây ve Ülker yıldızı.*

Ber Harf-i isti' lâ *fıkr* maşdar *çind* edât-ı kemiyet *in* yâ nisbet ve nûn te' kîd-i nisbet *goft* fi' l-i mâzî fâ' ili Büzürce mihr'dir. *Encâmkâr* İzâfeti lâmiyye ve mübtedâ ma'lûm *nîst* haberi ve cümlesi muķavvel ķavldır. *Re'y-i hem- künân* İzâfeti lâmiyye ve mübtedâ ve hem künân hânıñ fetħi ve mîmiñ sukunu ve kâf-ı ' Acemiñ kesriyle cem' i ma' nâsına isimdir. *Der* Zarfıyye *meşiyet* irâdât ma' nâsına maşdar-ı mîmî ve Hudâ'ya izâfeti lâmiyye ve cümlesi zarfıyye haberdır. Ki Harf-i beyâniyye *savâb* haţanıñ naķizidir. *Pes* Fâ-i cezâ'ıyye ma' nâsına muvâfıķ *re'y-i melik* mübtedâ *evvelîterest* haberi *tâ* harf-i ta' lîl *hılâf-ı savâb* maşdarıñ mef' ülüne izâfetidir. *Âyed* Fi' l-i muzâri' *be* muşâhibet ' illet-i *mutâbe'at-ı û* izâfetleri izâfeti lâmiyyelerdir. *Ez* Beyâniyye *mu'âtebet-i û* maşdarıñ fâ' iline izâfetidir. *Emin* Hemze ve mîmiñ kesri ve yâniñ sukunuyla emîn ma' nâsına *bâşım* fi' l-i muzâri' mütekellimme' a' l-ğayrîdir. Oluruz demek. *Hılâf-ı re'y-i sultân* İzâfetleri lâmiyyelerdir. *costen* Maşdar re'y Mef' ülü *be* harf-i muşâhibet *hûn* ķân h'ışe izâfeti lâmiyye *şosten* maşdar *dest* mef' ülün şarîħi *be-hûn* ğayr-i şarîħi *bâşed* fi' l-i muzâri' eger edât-ı şart *hod* edât-ı te' kîd *güyed* fi' l-i muzâri' *rûz-râ* Mef' ülü şarîħi şeb mef' ülün şânisi in şebe işâretidir. *Be* Harf-i istiķbâl *be-âyed* bâyisten maşdarından fi' l-i muzâri' *inek* işte demek. Pervîn Ülker yıldızı ' arab-ı şüreyyâdır.

[156] {ħikâyet} *şeyyâdî* *Bir kezâb ğisuvân şaçlarını ber-tâft ki bükdü ki men-i 'Aleviyem* *Cenâb-ı 'Alî'niñ evlâdındanım. ve bâ-ķâfile-i Hicâz* *Haçdan ğilirem ve*

kaşide-i pîş-i melik ve melikiñ huzûruna bir kaşide bord ki taqdîm eyledi ki men gofteem ben söyledim. yekî Biri ez-nedîmân-ı melik melikiñ muşâhiblerinden der-ân sâl ol senede ez-sefer âmede bûd seferden gelmişidi. goft Dedi men û-râ ben anı der-İyd-i Azhâ kırbân bayrâmında der Basrâ dîdem Basra'da gördüm. hâcî çî gûne bâşed Hâcî nasıl olur? ve digerî goft ve diger bir kimse daği dedi. pedereş Âniñ pederi Nasrânî bûd Rûm idi der-Malâtıyye Melâtıyye'de 'Alevî çî gûne bâşed evlâd-ı 'alîden ne cihetle olur. ve şî'reş Ve anıñ şî'ri beni der dîvân-ı Enverî Enverî dîvânında yâftend buldular. melik Pâdşâh fermûd buyurdu. tâ bizenendeş Tâ kim aña ururlar. ve nefy konend Ve nefiy ederler. ki çendîn dūrûğ Zira bu kadar yalânı çirâ goftî niçin söyledin? goft Kezâb dedi. ey Hudâvend-i rûy-i zemîn Ey rûy-i arzıñ şâhî sūhanî diger diger bir söz bigüyem söyleyeyim. eger râst Eger doğru ne-bâşed olmâz ise be-her 'ukûbet ki her bir 'azâb ki.

şeyyâd Şîniñ fetih ve yâ-i müşeddide ile kezâb demek. *Gîsuvân* Şaç bölüklerine derler. *Ber tâft* Fi'l-i mâzî urdu demek. *Ki* Harf-i beyâniyye *men* zamîr-i mütekellim '*ulvî* ism-i mensûb Hazret-i 'Alî evlâdına derler. *Der* Harf-i te'kîd *âmed* fi'l-i mâzî fâ'ili şeyyâda râci' bâ kâfile-i *Hicâz* mef'ûlün ğayr-i şarihi evveli *be-şehr* şânisi *ki* harf-i beyâniyye *mî âyem* fi'l-i muzâri' hâl mütekellimvaḥdeh *kaşideî* yâ vaḥdet hemze tevessüldür. *Pîş* Zurrûfdandır. *Bord* Fi'l-i mâzî *men* zamîr-i mütekellim *gofteem* fi'l-i mâzî-i naklî mütekellimdir. *Nudemâ'* Nedîmiñ cem'i âmede *bûd* hikâyetü'l-mâzî fi'l-mâzî *goft* fi'l-i mâzî *men* zamîr-i mütekellimû şeyyâda râci' *râ* edât-ı mef'ûl 'id-i *ezhâ* kırbân bayrâmına itlâk olunur. *Basra* 'Arabistân'da bir şehriñ ismi *dîdem* fi'l-i mâzî mütekellimvaḥdeh *pedereş* zamîr-i şeyyâda râci' *Melâtıyye* bir şehriñ ismi *Enverî* ma'ruf fâzıl u mâhir bir şâ'iriñ maḥlaşıdır. *yâftend* Fi'l-i mâzî cem'i *melik* fermüduñ fâ'ili *tâ* edât-ı intihâ *be-zenend* fi'l-i muzâri' cem'i *eş* zamîr *durûğ* dâliñ ve rânîñ ḍammeleriyle yalâna derler. *Goftî* Fi'l-i mâzî muḥâṭab söyledin demek. *Râst* Doğru.

[157] *fermâyî* Buyurursuñ *sezâvârem* lâyıkım. *melik goft* Pâdşâh dedi. *ân çîst* Ol nedir? *goft* Yalancı dedi.

{kıṭ'a} ġarībī Bir ġarīb geret eger saña māst yogūrd pīš āvered öñüne getirirse. dū peymāne İki ölçigi ābest şudur. ü yek çömçe Ve bir çimçigi dūğ ayrāndır. ger ez-bende Eger bu bendeden lağvī bir yalanı šenīdī işitdiñ ise merebc incinme. cihān-dīde Cihān gezmiş bisyār gūyed çok söyler durūğ yalanı. melik handīd Pādşāh güldü ve goft ve dedi. ez-īn rāstter Bundan daha toğrı sūhan sözü der 'ömr-i hod kendi 'ömründe ne-gofte'ī anıñ maṭlūbudur. müheyyā dārend hāzır tutalar. tā bedel-i h'īsī Tā kim gönül hoşluğuyla bireved gide.

{hikāyet} āverdeend ki Rivāyet ederler ki yekī ez-vūzerā vezīrlerden biri ber- zīr-i destān taht idāresinde olanlara.

fermāyī Fi'l-i muzāri' muḥāṭab buyurusuñ demek. Sezāvār Terkīb-i nisbī em zamīr-i mütekellim goft fā'ili melike rāci' ān sūhan -i digere işāretidir. Ve mübtedā çīst haberi ve cümle-i ismiyye muḥavvel ḳavldır. Goft Fi'l-i māzī fā'ili şeyyāddır. Vaḳı'a-i ātiyye muḥavvel ḳavldır. Garībī Yāsı vaḥdetdir. Ger Edāt-ı şart te ḥıṭab māst sīn u tāniñ sukūnuyla yogūrd demek. Pīš Bā-i 'Acemle öñ āverd fi'l-i muzāri' peymāne alçaḳ çimçi çimçik denilen zarfdır dūğ ayrāna derler. Lağv Lāmniñ fetḫi ve ġayniñ sukūnuyla bunda yalāndır. Ye Ḥarf-i vaḥdet šenīdī fi'l-i māzī müḥāṭab me- renc nehy-i hāzır ve fi'l-i lāzımdır. Cihān dīde Vaşif terkibi bisyār çok gūyed fi'l-i muzāri' maşdarı goftendir. Durūğ Mef'ülü be ḥarf-i te'kīd handīd fi'l-i māzī melik fā'ili goft fi'l-i māzī ezīn ez-īnden muḥāffef rāst ter terkīb-i tafđilī sūhan söz hod kendi ne-gofte fi'l-i māzī-i naḳli menfī muḥāṭab be ḥarf-i te'kīd fermūd fi'l-i māzī tā ḥarf-i ta'līl ānci ol şey' demek. Me'mūl İsm-i mef'ül ū zamīr est edāt-ı haber mühiyyā ism-i mef'ül aşlı mehmūzdur. Tef'ıl bābından dārend fi'l-i muzāri' cem' i tā ḥarf-i ta'līl be ḥarf-i muşāḫibet dil-i h'īs vaşif terkibi memnūn demek. Ye Maşdariyye be-reved reften maşdarından fi'l-i muzāri' āverdeend fi'l-i māzī-i naḳli cem' i ki ḥarf-i beyāniyye yekī yāsı ḥarf-i tenkīrdir. Ber Ḥarf-i isti'lā zīr-i dest vaşif terkibi ān edāt-ı cem' i ve fuḳarā murāddır.

[158] rahmet āverdī Teraḥḫūm eylerdi. ve salāh-ı hemginān Ve cümlesiniñ fevzini cüstī ṭaleb ederdi. ittifāken Rāst gele be-ḥıṭab-ı melik melikiñ 'ıṭābına giriṭār āmed mübtelā oldu. hemginān Cümlesi der müceb-i istiḫlās-ı ū anıñ sebeb-i

halâşında sa'y kerdend gayret eylediler. ve muvekkelân ber-vey Aña vekîl kıılınânlar der mu'âkabetes aña 'azâbda mülâtefet iltifât kerdendî eylerlerdi. ve büzürgân-ı diger Ve diger büyükler der-sîret-i nîk-i û anîñ güzel gidişinde be-pâdşâh goftend melike söylediler. tâ melik Tâ kim melik ez-ser-i hatâ-yı û anîñ hatâsı sevdâsından der-güzeşt geçdi. sâhib-dilî Bir velî berîn hâl bu hâl üzere ittilâ' yâft ma'tla' oldu ve goft ve dedi.

{kıt'a} tâ dil-i dūstân Tâ kim dostlarıñ gönlünü be-dest arî ele getirmek için būstân-ı peder bâbânîñ būstânını furūhte bey' etmesi bih iyidir. puhten-i dîg Yemek pişirmek için nîk-i h'âhân-râ dostlara her çî her ne şike raht-i serâst hânenîñ metâ'ıdır. suhte bih Yanması iyidir. bâ-bed-endîş Düşmana

Âverdî Hikâye-i mâzî salâh-ı hem künân izâfeti lâmiyye cümlesi fâ'idesi demek. Cost Fi'l-i mâzî ye harf-i hikâye müceb cîmiñ kesriyle ism-i fâ'ildir. İstihlâs-ı û Zâmir izâfeti maşdarıñ mef'ûlünedir. Muvekkilân Tef'îl bâbından ism-i mef'ûl ve elif nûn edât-ı cem'idir. Mu'âkabet Müfâ'ale bâbından maşdar olub şikence ve 'azâb ma'nâsınadır. Mulâtefet Mülâyimet ma'nâsına maşdardır. Kerdendî Hikâye-i mâzî cem'i eylerlerdi demek. büzürgân-ı diger İzâfet-i beyâniyye sâhib-i dil murâd mü'ellifdir. Berîn Aşlı ber îndir. Itlâ' Maşdar tâ harf-i ta'lîl dil-i dūstân izâfeti lâmiyye be harf-i şıla dest el arî fi'l-i muzâri' muhâtab būstân-ı peder izâfeti lâmiyye mâ melik murâd gerek erşen intikâl iylesin ve gerek bi'l-fi'l pederîñ yedinde mevcûd olan olsun. Furūhte İsm-i mef'ûl şâtilmiş ma'nâsına bih ahsen demek pohten maşdar izâfeti mef'ûlüne fi'l-i muzâri' pezed gelir bâniñ dammiyla. Dîk Yâ-i mechûlenîñ kesri ve kâf-ı 'Acemle çömlek demektir. Nîk-i hâh Vaşif terkîbidir. Dost ma'nâsına ân edât-ı cem'i râ edât-ı mef'ûl raht meta' izâfeti lâmiyye serâst aşlı serâyîst olub li-ecliz-zarûre yâ hazf olunmuşdur ve sîn ve tâ edât-ı haberdır. Bâ Harf-i şıla be-dândîş düşman ma'nâsına vaşif terkîbi kötü fikirli demek.

[159] hem Daği nikūyî kon luţf ile. dehen-i seg Kelbiñ ağzını be-lokma lokma ile dūhte bih dikmek evlâdır.

{hikāyet} yekī Biri ez-püserān-ı Hārūnu'r-Reşīd Hārūnu'Reşīd'in oğullarından pīş-i peder pederiniñ huzūruna āmed geldi hışımnāk ki ğazablı olarak ki. fūlān serhengzāde fūlān çāveşuñ oğlu merā baña düşnām dād söğdü be-māder vālideme. Hārūn Hārūn Reşīd erkān-ı devlet-rā erkān-ı devlete goft dedi. cezā-yı in Bunuñ cezāsı çi bāşed ne olur. yekī Biri işāret be-küşten katle işāret kerd eyledi. ve digerī Ve bir ğayrısı be-müsādere vü nefy mālına zabt u nefiyye işāret eyledi. Hārūn goft Hārūn dedi. ey püser Ey oğul kerem ānest ki luṭf oldur ki afv konī afv edesiñ. ve eger netüvānī Ve eger muḳtedir degil iseñ tū niz sen daḫi düşnām mādereş anıñ vālidesine sögmegi dih Ver ne çendān ki ol qadar sögmegi intikām muḳābele ez- hadd hadden güzereḫ tecāvez eder. āngāh Ol vaḳit zulm tecāvüz ez-taraf-ı mā bizim ṭarafımızdan bāşed olur. ve da vāyī Ve huşūmet ez-kabl-ı hışm ṭaraf-ı hışmdan olur.

Nikūyī İyilik demek zira āḫarındaki yā maşdariyyedir. Kon Emr-i ḫāzır dehen-i sek izāfeti izāfeti lāmiyye be-lokma yā ḫarf-i muşāhibet dūhte dikmek ve mıḫlamak meyānında müşterek olan dūhten maşdarından ism-i mef'ıldür. Fi'l-i müzāri' i düzed gelir. Yek Bir ye ḫarf-i tenkīr ez ḫarf-i beyāniyye peserān peseriñ cem' i Hārūnu'r-Reşīd Ḥulefā-yı 'Abbāsiniñ altıncı ḫalīfesi olub künyesi Ebū Ca'ferdir. Ve tāriḫ-i nebeviyyeniñ yüz yetmişinci senesinde serīr-i ḫilāfete cülūs etmişdir. Piş Öñ āmed fi'l-i māzī hışım-nāk terkīb-i nisbī ki ḫarf-i beyāniyye fūlān elfāz-ı kināye serheng-zāde çāvüş zāde demek ve dādıñ fā'ili doşnām ve merā mef'ülleri Hārūn goftuñ fā'ili erkān-ı devlet Mef'ülü cezā-i in izāfeti izāfeti lāmiyye çi edāt-ı istifhām bāşed fi'l-i müzāri' be ḫarf-i şıla keşten maşdar zebān lisān beriden maşdar musādere ve nefy maşdarlardır. Ey ḫarf-i nidā peser münādī eger ne-tevānī fi'l-i şart doşnām-ı mādereş deh cezā ne çindān taḫdīri çindān doşnām me-dehdir. İntikām İfti'l bābından maşdar gezereḫ fi'l-i müzāri' kabl zarfdır.

[160] {ḫıṭ'a} ne merdest İnsān degildir ān ol kimse be-zindīk-i ḫiredmend 'āḫıllı yānında. ki bā-pīl-i demān Zira āzgūn fil ile peykār cūyed uğraşmak ṭaleb eyleme. belī Evet merd ādem ān kesest ol kimsedir ez-rūy-i taḫkīk taḫkīk cihetinden. ki çün hışm āyedeş Zira aña ğazab gele bātıl negūyed bātıl söylemez.

{meşnevî} yekî-râ Birine zişt-hüyî bir çirkin tabî atlı dād düşnām sögdü. tahamül kerd Tahammül eyledi ü goft ve dedi. ey nîk-fercām Ey ‘âkıbeti hayırlı beter z’ānem ki andan dahā fenāyım ki h’āhî goft söyleyeceksiñ ānî onu. ki dānem Zira bilirim ‘ayb-ı men benim ‘aybımı cün men benim gibi nedānî bilmeziñ zira şāhibü’ d-dārî mā fihā mişl-i meşhūrdur.

{hikāyet} bā tā’ife-i dānişmendān Bir tākım büyükler ile der-keştî gemide būdem idim. zevrakî Bir kāyık der pey-i mā arķamızda ğark şod ğark oldu.

Ne merdest Merd nîst taķdîrindedir. Ve muķāddem haber ān muķadder kese işāretidir. Ve mu’ahhar mübtedā be zarfıyye nezdik ‘inde ma’ nāsına hıredmend terkîb-i nisbî ki harf-i ta’ lîl pîl-i damān izāfeti beyāniyye ve demān kükremiş demek. Peykār Harb cevid fi’ l-i muzāri’ belî edāt-ı taşdıķ merdum ādem ma’ nāsına ān ism-i işāret kes isim est edāt-ı haber ez izāfeti beyāniyye rüy-i tahkîk izāfeti beyāniyye ki harf-i ta’ lîl hışm ğazab āyed fi’ l-i muzāri’ eş merde rāci’ ne-kūyed nefy-i istikbāl bātıl Mef’ ulü dād fi’ l-i māzî zişt hüy fā’ ili ve vaşif terkîbi ye harf-i vaħdet yekî rā mef’ ulün evveli doşnām şānisi tahammul tefa’ ul bābından maşdar kerd ve goft fi’ l-i māzîlerdir. Ey Harf-i nidā nîk fercām münādî ve ‘âkıbeti hayırlı ma’ nāsına vaşif terkîbi beter ba’ zılar aşlı bedter ba’ zılar beterde bedter ma’ nāsına olarak aşlı üzere ber kelimedir demişlerdir. Zānem Aşlı ez-ānem ki harf-i beyāniyye ān ism-i işāret ye harf-i hıţāb ki harf-i ta’ lîl ‘ayb-ı men izāfeti lāmiyye cün edāt-ı teşbiyye bā harf-i muşāhibet tā’ife-i büzürgān izāfeti lāmiyye der edāt-ı zarfıyye geştî yāsı aşlıyye ile gemi zevrek zāniñ ve rāniñ fethālarıyla ve vāviñ sukūnuyla şandal ye harf-i vaħdet der peymā izāfeti izāfeti lāmiyye.

[161] dü berāder İki ķardāş der-girdābî bir girdāba der-üftādend düşdüler. yekî Biri ez-büzürgān büyüklerden mellāh rā gemiciye goft dedi. bigîr Tût ān her dü birāder-rā ol yekî ķarındāşî tā türā hattā saña şad dînār yüz āltūn bidehem vereyim. mellāh Gemici tā yekî-rā hattā birini ħalās kerd ķurtardı. ve diġerî helāk şod Diġer ķarındāşî helāk oldu. goftem Dedim bakiyyet-i ‘ömreş aniñ bakiyye’-i ‘ömrü nemānde būd ķalmamış idi. ez-ān sebeb Ol sebebden der-giriften-i ū anı tutmaķdan te’ħîr üftād te’ħîr vāķi’ oldu. mellāh Gemici biħandîd güldü ve goft ve dedi. ānci ki

Ol kelâmı ki tû goftî sen söylediñ rāstest toğrıdır ve gerçikdir. lakin meyl-i hâtır-ı men Lakin benim hâtırımıñ meyli be-rehâniden in bunu kırtarmağda bîşter bûd ziyâde idi. be-sebeb-i ân ki Ol sebeble ki vaktî bir vaqıt der beyâbân çölde mände bûdem qalmışidi. in merâ Bu beni ber-şütür deveye nişâned bindirdi. ve ez dest-i ân dîger Ve ol mağrûkuñ elinden tâziyâne kâmcı horde bûd yemiş idim der tıflı çocuklukda. goftem Dedim Sadakallahu'l-azîm Sadakallahu'l-azîm men 'amele kim ki işleye sâlihan 'amel-i şâlihi

girdâb Kâf-ı Acemiñ kesri ve rāniñ sukūnuyla şuyun devrân eylediği yerdir. Ye Harf-i vahdet melâh gemici ve kapudāna derler Fāriside keştibāndır. Be Harf-i te'kîd gîr emr-i hâzır tā harf-i ta' lîl türâ aşlı tû-râdır. Şad Yüz dînâr altūna derler. Be Harf-i istiḳbâl dehem fi'l-i muzâri' mütekellimvahdeh hâtır-ı men izâfeti lâmiyye be harf-i şıladır. rehâniden Maşdar-ı te'addīdir. Kırtarmağ fi'l-i lâzımı rehiden kırtulmağ ma'nāsına zira elif ve nūn edât-ı te'addīyyedir. Bîşter Dahâ ziyâde ma'nāsına ism-i tafđildir. Bûd Edât-ı zamāniyye vaqtî yāsı vahdetdir. Der Zarfıyye beyâbân çöl u şahrâdır. İn Hâlâş olan birâdere işâretidir. Merâ Aşlı men râdır. Ber Harf-i isti'lâ üştür hemzeniñ ve tāniñ ḍammı ve şiniñ sukūnuyla devedir. Hemzeniñ haẓfi ve şiniñ ve tāniñ ḍammıyla şitr daği derler. nişāned Fi'l-i mâzî biñdirdi demek. tā ziyâne Zāniñ kesriyle kâmcıya derler. Horde bûdem hikāye-i mâzīdir. Mâzî men ism-i mevşül ve mübtedâ 'amel fi'l-i mâzî fā'ili mene râci' şâlihen Mef'ülü ve cümlesi fi'liyye ism-i mevşülüñ şılası 'amel-i şâlih şer'an mustahsen olan iş demektir.

[162] *feli-nefsihi Āniñ zātına 'ā'iddir. ve men esā'e Ve kîm ki kabîh işleye fe'aleyhâ kendinedir.*

{kıṭ'a} tā tüvānî Tā kim sen muḳadder olduḳça derûn-ı kes kimseniñ ḳalbini meḳirâş yıḳama. k'enderin rāh Zira bu yolda hārḫā dikenler bâşed olur. kār-ı dervîş-i müstmend Hâcetli ya'nî muḫtâc faḳiriñ işini ber-âr tesviye eyle. ki türâ nîz Zira seniñ daği kārḫā işleriñ bâşed olur.

{*hikāye*} dü berāder İki birāder būdend var idiler. yekī Biri hıdmet -i sultān sultāna hıdmet kerdī eylerdi. ve digeri Ve digeri be-sa'y-ı bāzuvān elleriniñ emekiyle nān hordī ekmek yerdi. bārī Bir def'a ān berāder tūvānger ol zengīn qarındāşı in dervīş-rā bu fakīre goft dedi. çirā Niçin hıdmet -i sultān sultāna hıdmet nemi konī etmezsiñ. tā ez-meşakkat-i kār kerden Hattā işçilik meşakkatinden bi-rehī kurtulasıñ. goft Faķır dedi tū çirā sen niçin kār nekonī iş işlemiyorsuñ.

Fe Şartıyyeti müteḍammın olan mevşūluñ ḡaberine dāḡil olmuşdur. Zira şıla cümle-i fi' l-ıyyedir. Le-nefsehū Ḥarf-i cer muḡadder kāne veyā kā'inun kelimesine müte'allıḡ ve nefsiden bunda zāt murād. Ve men Mübtedā esā' if' āl bābından fi' l-i māzilerdir. 'İşyān eyledi demek. Fe Yine ism-i mevşūluñ ḡaberine dāḡildir ki şartıyyeti müteḍammındır. 'Aleyhā Cār mecrūrla ḡaberdir ve zamīr-i mü'ennes nefse rāci'dir. Bunda 'alā māzerret ve lām-ı menfe'atde naşdır. Teḡābel qarīnesiyle tā ḡarf-i tevḡıyyet tevānī fi' l-i muzāri' muḡāḡab derūn kes izāfeti lāmiyye murād ḡalbdır. Meḡarāş Nehy-i ḡāzır ḡırmalama ve rencīde ḡāḡır etme demek. Ke enderin Aşlı ki enderindir. Rāh Yol ḡār diken hā edāt-ı cem' i bāşed fi' l-i muzāri' ber ḡarf-i te'kīd ār emr-i ḡāzır kār-ı dervīş-i müstemend Meḡ' ulū ve izāfetleri lāmiyyelerdir. Ki Ḥarf-i ta' līl türā seniñ demek. Nīz Daḡı ma' nāsına kār fi' ldir. Hā Edāt-ı cem' i bāşed şoden veyāḡud bāşiden maşdarlarından fi' l-i muzāri' dir. Dū İki berāder qarındāşdır. Būdend Fi' l-i māzī cem' i kerdī ḡikāye-i ḡāl māzī be ḡarf-i muşāḡıbet sa' i maşdar zāfeti fā' iline bāzū ḡol ān edāt-ı cem' idir. Nān Ekmek ḡored fi' l-i māzī ye ḡarf-i ḡikāye bār kere ye ḡarf-i vaḡdet in ism-i işāret berāder müşārūn ileyhi izāfeti izāfeti beyāniyye tevānger zengīn hıdmet -i sultān ve meşakkat kār kerden maşdarıñ meḡ' ullerine izāfeti ḡābīlindendir. Berhī Fi' l-i muzāri' muḡāḡab ḡalāş olasıñ demek. Goft Fi' l-i māzī tū zamīr-i ḡıḡāb çirā edāt-ı ta' līl kār ne-konī lem ta' mel ma' nāsına.

[163] tā ez mezellet-i hıdmet Tā hıdmet mezelletinden rehāyī yābī ḡalāş olasıñ. ki ḡukemā Zira ḡukemā gofteend demişlerdir. nān-ı ḡod Kendi etmegini ḡorden yemek ü nişesten ve oturmak biḡ iyidir. ki kemer-i zerrīn Ki altūn kemeri besten bağlamak ü be-hıdmet-i emīr ve hıdmet-i emırde istāden ḡurmakdan.

{beyit} be-dest El ile âhen-i tafte kızmış Timûru kerden hamîr yoğurmak bih ez-dest elden iyidir. ber-sîne Göğüs üzere pîş-i emîr emîriñ huzûrunda qâle ‘Alî radiyallahu ‘anh li-naqli’ş-şahr min qalilu’l-cebâl eḥabbu ilâ min menini’r-ricâl.

{kıt‘a} ‘ömr-i gerân-mâye ‘Ömr-i mu‘azzez der-în bu fikirde sarf şod şarf oldu. tâ ci horem ‘Acabâ ne yerim sayf yâzın u ci pûsem ve ne giyerim şitâ kışın. ey şikem-i hîre Ey bozûn qârın be-nânî bir ekmege bisâz râzı ol. tâ nekonî Hattâ kılmayasıñ püşt arkañı be-hıdmet hıdmetde dü tâ iki qât.

{hikâyet} kesî Bir kimse pîş-i Nüşîrevân Nüşîrevân’iñ huzûrunda müjde âverd ki müjde getirdi ki

Mezelle-i hıdmet Maşdarıñ fâ‘iline izâfetidir. Rehâyî Yâ-i maşdariyye ile halâş ma‘nâsınadır. Yâbi Fi‘l-i muzâri‘ muḥâṭab bulasıñ demek. Ki Harf-i ta‘lîl nân-ı hod izâfeti izâfeti lâmiyye ve horden kelimesiniñ mef‘ûli bih aḥsen demek. Ki Men-i tafđiliyye besten maşdar kemer-i zerin izâfeti izâfeti beyâniyye ve muḥaddem Mef‘ûlü ve harf-i ‘âṭife be edât-ı zarfiyye hıdmet-i emîr izâfeti izâfeti lâmiyye istâden maşdar kerden maşdar Âhen elif-i memdüde ile Timûrdur. Tafte Kızmış hamîr yoğurmaqdır ve Âhen-i tafte kerdeniñ mef‘ûlün evveli hamîr şânisi be-dest ğayr-i şariḥ bih aḥsen ma‘nâsına ez dest aña müte‘allık pîş-i emîr izâfeti izâfeti lâmiyye ‘omr izâfeti beyâniyye gerân-mâye vaşif terkibi muzazzez kıymetli demek. Zira kâf-ı ‘Acemiñ kesriyle gerân lafzı ağır u kıymetli meyânında müşterek olduğu gibi mâye daḥi aşıl demektir. Derîn Takđiri der-în fikirdir. Tâ Edât-ı ta‘accub ci edât-ı istifhâm horem fi‘l-i muzâri‘ mütekellimvahdeh sayf şadıñ fetḥi ve yâniñ sükûnuyla yâzıdır. şitâ Şiniñ kesriyle kışdır. Ey Harf-i nidâ münâdî maḥzûfdur. Şikem Şiniñ kesri ve kâf-ı ‘Acemiñ fetḥiyle qârındır. Hîre Hâniñ kesriyle âlçaq ve zebûn demek münâdâ-i maḥzûfuñ şıfatıdır. Be-sâz Sâhten maşdarından emr-i hâzır be-nânî mef‘ûlün ğayr-i şariḥi tâ harf-i ta‘lîl ne-konî nefy-i istikbâl muḥâṭab post mef‘ûlün evveli dütâ şânisi be-hıdmet ğayr-i şariḥi âverd fi‘l-i mâzi kesî fâ‘ili müjde Mef‘ûlü pîş-i Nüşîrevân zarfı ki harf-i beyâniyye.

[164] Hudây ‘azze vü celle Allah Te‘alâ fülân düşmenet-râ fülân düşmanıñızı ber-dâşt def‘ eyledi ya‘nî vefât etdi. goft Dedi hiç şenîdî ki hiç işitdiñ mi ki merâ beni fûrû güzâşt terk eyledi. Qâleallahu Te‘alâ “efâne muttu fehime’l-hâlidün.”

{beyit} merâ Baña be-merg-i ‘adû düşmanıñ fevtiyle cây-ı şâdmânî meserret maħalli nîst degildir. ki zindegânî-i mâ Zira bizim hayâtımız nîz daħi câvidânî ebedî nîst degildir.

{hikâyet} gürühî ez-hukemâ Hükemâdan bir tâ‘ife der bârgâh-i Kisrî Kisrânîñ dîvânhanesinde der maşlahatî bir maşlahat hakkında sühan mî goftend mezkûre eylerlerdi. Büzürmihr Büzürmihr hāmûş bûd sukût ederdî. goftend Dediler çirâ niçin der-în baħs bu baħşde bâ-mâ bizim ile sühan nemî güyî söz söylemezsiñ. goft Dedi vüzerâ vezîrler emsâl-i etıbbâend etıbbâ gibidirler. ve tabîb Ve ħakîm dârû nedihed ‘ilâc vermez. cüz-sakîm-râ ‘Alîlik ħayrıyâ pes bu şüretde mî bînem ki görürem ki re ‘y-i şumâ siziñ re ‘yiñiz ber-nehc-i savâbest tarîk-i müstaķîm üzeredir. merâ Baña der-ân sühan goften o mebħaşde söz söylemek ħikmet nebâşed ħikmet olmaz.

ber dâşt Fi‘l-i mâzî felâñ doşmanet râ Mef‘ülü hiç şenîdî istifhâmı mütedammın olarak hiç tutduñmu demek. Merâ Aşlı men-râdır. Furû Edât gozâşt fi‘l-i mâzî terk eyledi demek. Be Ĥarf-i muşâhibet murg ‘aduvv izâfeti izâfeti lâmiyye cây maħal ve izâfeti izâfeti beyâniyye şâdmân şıfat-ı müşebbehe ye maşdariyye maķâm-ı meserret u surûr ma‘nâsına ki ħarf-i ta‘lîl zindegânî âħarında yâ-i maşdariyye ile dirîlidir ve mâ lafzına izâfeti izâfeti lâmiyyedir. Câvidânî Terķib-i nisbî mî-goftend ħikâye-i mâzî cem‘i gürüh kâf-ı ‘Acemiñ dammıyla bölük ma‘nâsına ye ħarf-i vaħdet der edât-ı zarfiyye bârgâh murâd sarây veyâ dîvânhanedir. Kisrâ ‘Arab kâfiñ feth u kesri ve sîniñ sukûnu ve rânîñ fethiyle, ‘Acem rânîñ kesriyle oķur ki mülük -i ‘Acemiñ laķâbıdır. Cem‘i Ekâsire gelir. Der Edât-ı zarfiyye maşlahât maşdar-ı mîmî ye ħarf-i vaħdet sühan söz goftend fi‘l-i mâzî cem‘i mezkûr cümlesi mübedânîñ ħaberi bûd fi‘l-i mâzî Büzürmihr fâ‘ili mu‘arrebdir. Aşlı büzürg-ı mihrdir. Hāmûş Mef‘ülü goftend fi‘l-i mâzî cem‘i nemî güyî nefy-i ħâl muħâtab dârû ‘ilâc ne-dehed nefy-i istiķbâl coz edât-ı istişnâ sakîm

meriz rā edāt-ı mef'ül pes fā-i cezā'ıyye ma' nāsına ber harf-i isti' lā nehc nūnuñ fetħi ve hāniñ sükūnuyla tārīkdir. Hikmet Maşdar ne-bāşed fi' l-i muzāri' ħāşılı icāb etmedikce kelām-ı ' abeşdir.

[165] {meşnevî} cü Çünkü kārī bir iş bī-fuzūl-i men ben karışmağsızın ber-āyed ħāşıl ola. merā Baña der-vey anda sūhan goften söz söylemek neşāyed yaraşmaz. veger binem ki Ve eger görür isem ki nā-binā gör vü çāhest kuyuya yakındır. eger hāmūş Eger sākıt binşinem oturur isem günāhest günahdır.

{hikāyet} Hārūnū'r-Reşid-rā Hārūnu'r-Reşid'e cü mülk-i Mısr çünkü şaltanat-ı Mısr müsellem şod teslim olundu. goft Dedi be-ħilāf-ı ān tāgī ki ol 'āşiniñ ħilāfına ki be-gurūr-ı mülk-i Mısr melik-i Mısrta taşarruf-i gurūruyla da'vī-i Hudāyī ulūhiyyet da'vāsını kerd eyledi. nebaşsem in memleket-rā Başş-ı etmem bu memleketi elā be-kemterin-i bendegān elā bendegānımıñ eñ aħkarına bağışlarım. siyāhī dāşt kevden Bir aħmak kölesi var idi. nām-ı ū Huseyb Āniñ ismi Huseyb idi. mülk-i Mısr-rā Şaltanat-ı Mısrī

Cü Harf-i ta' l'il kār iş ye harf-i vaħdet bī edāt-ı sulb fusūl fāniñ ve dādıñ dāmmeleriyle şahāhda bu vezin üzere maşdar ityān edilmemiş ise de lakin ' Acem-i maşdar ma' nāsına isti' māl eder. Ziyādelik demek ve mene izāfeti lāmiyyedir. Berāyed Fi' l-i muzāri' neşāyed nefy-i istiķbāl sūhan goften fā' ili merā mef'ülün şariħi dervey ğayr-i şariħi ve ger aşlı ve egerdir. Binem Fi' l-i muzāri' mütekellimvaħdeh nābinā şıfat-ı müşebbehe ve harf-i istiķbāl çāh cīm-i ' Acemiñ meddiyle kuyūdur. Hāmūş Sukūt demek. Be Harf-i istiķbāl neşinem fi' l-i muzāri' mütekellimvaħdeh maşdarı nişesten gelir oturur isem demek. Be Harf-i şıla ħilāf bunda ğam u körlükdür. İzāfeti lāmiyye ān ism-i işāret işāret tāgī āzgūn ma' nāsına ki harf-i Rābiť-ı şıfat be harf-i muşāhibet gurūr-ı melik-i mısr izāfetleri lāmiyyelerdir. Da'vā-j Yā izāfiyye hemze edāt-ı tevessüldür ve izāfeti maşdarıñ mef'ülüne Hudāyī yā-i māsdiriyye ile ulūhiyyet demek. Ne-başsem Nefy-i istiķbāl bağışlamam demek. Meger Elā gibi edāt-ı istişnādır. Kemter Terķib-i tafđilī ye harf-i nisbet ne te' kīd-i ziyāde nāķış u eksikli izāfeti izāfeti lāmiyye bendegān bendeniñ cem' i siyāh bunda ğulām ye harf-i vaħdet dāşt ħikāye ma' nāsınadır var idi demek. Gevden Kāf-ı ' Arabī

ve dâliñ fethalarıyla aḥmak demek. Fi'l-aşl semer urulan bârgîr ma' nâsına nâm-ı û izâfeti izâfeti lâmiyye hasîb hânîñ ḍammı ve sâdiñ fethiyle ism-i taşgîrdir.

[166] be-vey Aña erzânî dâst lâyıḳ gördü. güyend Derler 'akl u kifâyet-i û
aniñ a'ḳl u kifâyeti be-haddî bûd ki bir mertebede idi ki tâ 'ife-i hurrâs-ı Mısr Mısr
zerâ'ı şikâyet âverdend ki teşkî cylediler ki penbe pamûḳ kâste bûdîm ekmiş idik
ber-kenâr-ı Nîl Nîl'iñ kenârına. bârân Rahmet bî-vakt vaḳitsiz âmed geldi. ve telef
şod Ve telef oldu. goft Dedi peşm yük bâyestî kâsten ekmek münâsib idi sâhib-dilî
bir velî bişenîd işitdi ve goft ve söyledi.

{meşnevî} eger rûzî Eger rızık be-dâniş 'ilm ile der füzûdî ârtsaydı. zi-nâdân
Câhilden tenk-i rûzîter rızıkı dahâ fâr nebûdî olmazdı. be-nâdânân Câhillere cünân
öyle rûzî rızık resâned erişir. ki sad dânâ Zira yüz 'âlim der-ân anda hayrân nemâned
hayrân kalır.

{meşnevî} baht u devlet baht u devlet be-kâr-dânî iş bilmek ile nîst degildir.

Be Ḥarf-i şıla vey ḥaşîbe râci' erzânî lâyıḳ dâst fi'l-i mâzî güyend fi'l-i
muzâri' cem'î 'akl u kifâyet 'atıf tefsiri şüretidir. Be Edât-ı zarfiyye haddî yâsı
vaḥdetdir. Bûd Fi'l-i mâzî ki ḥarf-i beyâniyye tâ'ife-i harâs-ı mısr izâfeti beyâniyye
ve lâmiyyedir ve ḥarâs vezninde ve ma' nâda felâḥ gibidir. İkinciler demek zerâ' ki
ma' nâsına ḥarf-i beyâniyye penbe bâ-i Fârisiniñ ḥarekât-ı şülâsisiyle pamûḳdur.
Kâste bûdîm Hikâye-i mâzî-i naḳlî der mâzî ekmiş idiñ demek. Nîl Mısr ırmağı bârân
yağmür peşm bâ-i 'Acemiñ fethi ve şiniñ sükûnuyla yüke derler. Bâyestî Hikâye-i
mâzî gerek idi demek. Kâsten Maşdardır. Eger Edât-ı şart rûzî yâ-i aşliyye ile
rıziḳdır. Be Ḥarf-i muşâhibet dâniş biliş ma' nâsına ism-i maşdardır. Der Ḥarf-i
te'kîd füzûdî fi'l-i mâzî muḥâtab zi ezden muḥaffef nâdân şıfai müşebbehe tenk târ
ter edât-ı tafdil tekne ḳayıddır. Be Ḥarf-i şıla nâdân şıfat-ı müşebbehe ân edât-ı
cem'î cünân çü andan muḥaffef resâned fi'l-i muzâri' eriştirir demek. Ki Ḥarf-i
beyâniyye sad danâ mübtedâ-i evvel ve dânâ 'alîm ma' nâsına şıfat-ı müşebbehe der-
ân rızıkıñ işâline işâretidir. Hayrân Mübtedâ-i şânî be-mâned fi'l-i muzâri' ve cümlesi
mübtedâ-i şânîniñ ḥaberi ve mübtedâ-i şânî ḥaberiyle berâber mübtedâ-i evveliñ

haberidir. Baht Sa' âdetden devlet rif' atden ' ibâretidir. Be Harf-i muşâhibet kârdân vaşif terkibi ye maşdariyye nîst isti' mâlde leyse ma' nâsına ya' nî âharine fi' l-i mâzî edât-ı muţtaşîl olur muhâtab ve mütekellimolur.

[167] cüz be-te 'yîd-i âsmânî Tevfik-i Şamedânîsiz daği nîst degildir. üftâdest Vâki' olmuşdur. der cihân Cihânda bisyâr çok bî-temîz câhil ercmenđ mu'azzez ü 'âkil ve â'kıllu h'âr haķîr kimyâger kimyâcı be ğuşsa kederle mürde ölmüş. vü renc Ve meşakķatle ebleh aħmaķ ender harâbe harâbelikde yâfte bulmuş. ğenc Hâzîneyi

{hikâyet} İskender-i Rûmî-râ İskender-i Rûmî'ye porsîdend ki su 'âl eylediler ki diyâr-ı maĝrib u maşriķ diyâr-ı maĝrib u maşriķi be-çi ğiriftî ne ile zâbt eylediñ. ki mülük-ı pîşîn râ Zira evvel ki pâdşâhlarıñ ħazâ'in ü mülk ü 'ömr ü leşker ħazîneleri ve milki ve 'omrü ve 'askeri biş ez-în bûd bundan ziyâde idi. ve işân-râ Ve ânlara çünîn fethî böyle bir fetih müyesser neşod müyesser olmadı. ğoft Dedi be- 'Avnallahu Te'âlâ 'İnâyet-i Şamedâniyle her memleketi ki her memleketi ki ğiriftem zâbt eyledim. ra'ıyyeteş Anîñ re'âyâsını neyâzürdem incetmedim. ve nâm-ı pâdşâhân Ve pâdşâhlarıñ nâmını cüz be-nîküyi nebordem iyilikden ğayrı zikr etmedim.

Cüz Edât-ı istişnâ be harf-i muşâhibet te 'yîd tef' il bâbindan maşdar âsmânî terkîb-i nisbî ve âsmâne isnâd-ı mecâziyyedir. Zira fâ' il-i ħaķîķi ħallâķ-ı ' âlemdir. Âferinende-i âsmân demektir. Üftâdeest Muķaddem ħaberi bisyâr mu'aħħar mübtedâ der cihân ħabere müte'allıķ bî edât-ı sulb temîz aşlı iki yâ ile temyîz olub lakin ' Acem-i ' aynu'l-fi' lde vâķi' yâniñ ħazfiyle isti' mâl eder. Ercumend Cîmiñ sukûnuyla terkîb-i nisbîdir. Mu'azzez u kıymetlü ma' nâsına ħâr vâv-ı resmiyle zelil u ħaķîr ma' nâsına ve mordeniñ fâ' ili kimyâger ism-i fâ' il kimyâcı ma' nâsına ve mordeniñ fâ' ili be-ğussa mef' ülün ğayr-i şarîĥi renc añâ ma' tûfdur. Ebleh Şıfat-ı müşebbehe ve yâfte kelimesiniñ fâ' ili ğenc kâf-ı ' Acemiñ fethiyle ħazîne Mef' ülü ender zarfiyye harâbe vîrâne ve mürde ve yâfte kelimeleri mâzî-i naķlidir. İskender Meşhûr bir pâdşâhıñ ismidir ki Rûmî demekle meşhûrdur. Tafşîl u taħķîķi oķyânüsdadır. Râ Edât-ı mef' ül ğoftend fi' l-i mâzî cem' i ki harf-i beyâniyye diyâr-ı maĝrib u maşriķ iķtâr-ı şarķ u ğarbda kâ'in memâlik murâddır. be-çi veçhe Bâ-i

vesiletün ve vâsîtatün demek. *Girifti* Fi'l-i mâzi muhâtab *ki* harf-i ta'lîl *mülük -i pîşîn* izâfeti beyâniyye *râ* harf-i taḥşîş *hazâ'in* ḥazîneniñ cem'î *milk* saltanatdır. ve 'omr Melike ma' tûfdur. Ve *leşker* 'Omre *pîş* bâ-i 'Arabîyle ziyâde ma' nâsına *ezîn* ez-în den muhâffef *bûd* edât-ı zamâniyye *ra'ıyyeteş* zamîr-i memlekete 'â'id *ne-yâzarem* fi'l-i muzâri' nefy-i istiḳbâl mütেকellimvaḥdeh *coz* ğayr ma' nâsına *be* harf-i muşâhibetdir. *Nikûyi* Yâ-i maşdariyye ile iyilik demek. *Ne-bordem* Fi'l-i mâzî-i menfî mütেকellimvaḥdeh.

[168] *büzürgeş Ânı büyük neh'ândend şây mazlar ehl-i ħired 'aḳıl şâhibi. ki nâm-ı büzürgân Zira büyükleriñ nâmını be-zîştî bered çirkinlik ile yâd ede.*

{kıt'a} *in heme Bunlarıñ mecmû'ı hiçest hiçdir. çün mi bigzered Çünkü geçir baht baht u taht ve taht u emr ve emr ü nehy ve nehy ü gîr ü dâr ve iş ve güc. nâm-ı nîk-i reftegân Geçmişleriñ iyi âdını zâyî' mekon zâyî' etme. tâ bimâned Tâ kim kalsın nâm-ı nîket seniñ güzel nâmıñ pây-dâr bâkî.*

{Bâb-ı Düvom Der- Ahlâk-ı Dervîşân}

İkinci Bâb Dervîşleriñ Ahlâkı Beyânındadır

{ḥikâyet} *yekî Biri ez-büzürgân büyüklerden pârsâyî râ bir zâhide goft ki dedi ki çî güyî ne dersîñ der ḥakk-ı fülân 'âbid ki fülân 'âbidiñ ḥaḳḳında ki.*

büzürg Büyük *eş* izmâr-ı ḳable'z-zıkr ḳâ'idisine tevfiḳen mışra'-ı şânîniñ evvelinde muḳadder olan ki lafzına 'â'ididir ve mâ'na ne-ḥanend fi'l-ine muttaşîl mef'ûlün bih şarîhidir. Taḳdîr-i 'ibâre ânkes ki nâm-ı büzürgân be-zîştî ber dâhil ħired ḥânendeş büzürg demekdir. *Fâfehîm be-ḥândend* fi'l-i muzâri' nefy-i istiḳbâl *ehl-i ħired* fâ'ili ki taḳdîri ânkes râ kidir. *Nâm-ı büzürgân* Muzâf-ı cânibinden 'itibâr olunan yâ-i batniyye izâfeti izafet-i lâmiyye *be* harf-i muşâhibet *zîst* çirkîn *ye* edât-ı maşdariyye in *heme* mübtedâ ve müşârün ileyhi mışra'-ı şânîniñ mazmûnu *hiçist* ḥaber *çün* edât-ı ta'lîl *mî* edât-ı te'kîddir. *Be-gozered* Fi'l-i muzâri' müstaḳbel *baht* fâ'ili ve taht u emr u nehy u *gîr* u *dâr* yekdigerlerine ma' tûflardır ve *gîr* u *dâr* her ikisi mürekkeb olduğu ḥalde sa'î ve ğayret ma' nâsına zira *gîr* giriften ve *dâr* dâşten maşdarlarından emr-i ḥâzırlardır. *Nâm* izâfet-i beyâniyye *nîk* izâfeti lâmiyye *reftegân*

refteniñ cem‘i ve me-kon kelimesiniñ nām mef‘ülün evveli zāyi‘ şānisi tā edāt-1 ta‘lil ne-māned fi‘l-i muzāri‘ müstaḳbel nām-1 nīk izāfeti beyāniyye ve fā‘ili te edāt-1 ḥiṭāb pāydar Mef‘ülü dū esmā-i ‘adedden ikiniñ ismi em ‘alāmet-i a‘dād u şafıyyedir. Eş-şānī ma‘nāsına ahlāk hāniñ ve lāmiñ ḍammeleri veyā lāmiñ sukūnuyla ḥāḳ kelimesiniñ cem‘i, izāfet-i izāfeti lāmiyye dervīşān ehl-i sülūk mürīdlerdir. Yekī Yāsı tenkīr ez beyāniyye pārsā bā-i ‘Acemle ‘ābid ye ḥarf-i vaḥdet rā edāt-1 mef‘ül goft fi‘l-i māzī ki ḥārf çī edāt-1 istifhām gūyī fi‘l-i muzāri‘ muḥāṭab fūlān elfāz-1 kināyedendir. ‘Ābid İsm-i fā‘il ki ḥarf-i ta‘lil

[169] dīgerān *Digerleri der ḥakk-ı ū anıñ ḥaḳḳında be-ta‘neş levh ile sūḥanḥā gofteend sözler söylemişlerdir. goft Dedi der-zāhireş anıñ zāhirinde ‘ayb nemī bīnem ḳuşūr görmem. ve der-bātineş Ve aḥvāi bātıniyyesinde ḡayb ḡaybdır nemī dānem bilmem.*

{ḳıṭ‘a} *her ki-rā Her kimi ki cāme-pārsā zāhid libāsı bīnī görürsün. pārsā dān Zāhid bil u nīkmerd ve güzel adam engār zan eyle. ver nedānī ki Ve eger bilmezsiñ ki der-nihādeş anıñ ṭab‘inde çīst nedir? muhtesib-rā Çāvuşuñ derūn-ı ḥāne ḥāne-i derūnunda çī kār işi ne.*

{ḥikāyet} *dervīşī-rā Bir dervīşi dīdem ki gördüm ki ser başını ber-āstān-ı Ka‘be Ka‘be-i Mükerrime’niñ eşiğine nihāde būd ḳoymuş idi. ve rūyī Ve yüzünü der zemīn yere mī mālīd sürerdi. ve mī nālīd Ve iñledi. ve mī goft Ve der idi. yā Ğāfūr Ey maḡfīret edici u yā-Rahīm ve ey merḥamet edici tü dānī ki sen bilirsiñ ki.*

Be Ḥarf-i muşāḥibet tan‘ ṭāniñ ve ‘ayniñ sukūnuyla ṭa‘n lafzı maşdar olub hā-i resmiye daḥi ‘alāmet-i naḳldir. Goft Fi‘l-i māzī fā‘il kendisinden su‘āl idilen ‘ābidir. Der Edāt-1 zarfiyye nemī bīnem nemī dānem gibi nefy-i ḥāl mütekellimdir. Bātın Zāhiriñ muḳābilidir. Bīnī Fi‘l-i muzāri‘ muḥāṭab her gerā mef‘ülün evveli ve taḳdīri herki rā ki olub li-ecli‘z-zarūre ki lafzı ḥāzf edilmişdir. Cāmid pārsā Vaşif terkībi şūfī libāslı demek ve mef‘ülün şānisi. Dān Emr-i ḥāzır pārsā Mef‘ülü ve ḥarf-i ‘āṭife inkār kāf-1 Fārisī ile inkāştan maşdarından emirdir. Zan ile demek. Nīkmerd Mef‘ülü aşlı izāfetle merd-i nīk olub li-ecli‘z-zarūre terkīb-i mezcī olmuşdur.

Ver Aşlı ve egerdir. Nādānī Fi'l-i muzāri' nefy-i istikbāl muhātab ki harf-i beyāniyye der edāt-ı zarfiyye nihād nūnuñ kesriyle tabī' at eş kese rāci' cīst nedir demek muhteseb zabtiyye ve çāveşa derler. Rā Harf-i taḥşīş derūn hāne izāfet-i zarfiyyedir. Dervīši Yā harf-i vaḥdet rā edāt-ı mef'ül dīdem fi'l-i māzi mütekellimvaḥdeh ki harf-i beyāniyye ser bāş ber harf-i isti'lā āstān-ı Ka'be izāfeti izāfeti lāmiyye Ka'beniñ eşigi demek. nihāde būd Hikāye-i māzi der māzi ve harf-i 'āṭife rūy yüz mī māleyed hikāye-i māzi sürer idi demek. Mī nāleyed Daḥi mī-goft gibi hikāye-i māzidir. Yā Harf-i nidā Ġafūr u Rahīm mübālağa ism-i fā' illerdir. Ziyāde yargılayıcı ve esirgeyici demek. Mүнādī tū zamīr-i hıṭāb dānī fi'l-i muzāri' muhātab ki harf-i beyāniyye.

[170] ez-zalūm Ziyāde zālimden u cehūl ve ziyāde cāhilden çi āyed ne ḥāşıl olur. tūrā Saña şāyed lāyık ola.

{kı' a} 'özi-i taksīr-i hıdmet İnkıyād u tāt' atde olan kuşūruñ 'azerini āverdem getirdim. ki nedārem Zira tutmam be-tā'at itā'ate istizhār i' timād. 'āsiyān 'Āşiler ez-günāh günāhdan tevbe konend tövbe ederler. 'ārifān 'Ārifler ez-ibādet tāt' atdeki kuşūrlarından istiğfār mağfiret isterler. Ḥasenātü'l-ebrār seyyi'ātü'l-muḥarrebīn 'ābidān 'ābidler cezā-yı tāt'at 'ibādetleriniñ ecrini ḥāhend isterler. ü bāzergānān Ve bāzergānlar behā-yı bi-zā'at sermāyesiniñ bahāsını isterler. ve men bende Ve ben kuluñ ümīd āverdeem ümīd getirdim. ne tāt'at Tāt'at degil ve be-deryūze ve sā'illige āmedeem gelmişim, ne bi-ticāret Ticārete degil. isna' İşle bī baña mā ol şey'

Zalūm u cehūl Şiyğa-i mübālağadandır. Pek zālim ve cāhil demektir. Çi Edāt-ı istifhām āyed fi'l-i muzāri' tūrā saña demek. Şāyed Fi'l-i muzāri' dir. Āverdeem Fi'l-i māzi mütekellimvaḥdeh 'azer-u taksīr-i hıdmet Mef'ülü ve izāfetleri lāmiyyelerdir. Ki Edāt-ı ta'lil ne-dārem fi'l-i muzāri' nefy-i istikbāl mütekellimvaḥdeh istizhār istif'āl bābindan maşdar olub ārḳalanmağ ma'nāsınadır. Ve mef'ülün şarihi be-tā'at gayr-i şarihi 'āsī ism-i fā' il mucrim ma'nāsına ān edāt-ı cem'i ve konend kelimesiniñ fā' ili tevbe mef'ülün şarihi ez-günāh gayr-i şarihi 'ārif ism-i fā' il ān edāt-ı cem'i ve muḳadder konendiñ fā' ili istiğfār mef'ülün şarihi ez-ibādet gayr-i şarihi ve taḳdiri ez taḳşir 'ibādet 'ābidān 'ābidiñ cem'i ve ḥā'hend

kelimesiniñ fâ' ili cezâ-i tâ'at izâfeti izâfeti lâmiyye ve Mef' ulü bâzergânân bunuñ müferri âharında taḥşîş ma'nâsını ifâde iden hâ-i resmiye ile çârşûya maḥşûş ma'nâsına olan bâzâradır. İmdi elif ve nünla cem' i olmak melâbisesiyle mezkûr hâ-i resmî kâf-ı 'Acemîye tebdil kâlinarak bâzergân oldu. Ba' dehû isti' mâlât-ı vefire ile elif daḥi ḥazf olunarak bâzergân oldu. Bu daḥi şoñra keşret isti' mâl ile müfred ḥükümünde tutularak bir daḥi cem' i kâlinib bâzergânân oldu. behâ-i be-zâ'et İzâfeti izâfeti lâmiyye ve bezâ' atden esbâb u meta' murâd ve bu fıkra ve mâ ḳabline ma' tûfdur. Deryûze Dâliñ fetḥi ve rânîñ sukûnuyla cerârlıḳdır. Âmedeem Fi' l-i mâzi-i nakli mütekellim vaḥdeh esna' emr-i ḥâzır ef' âl ma' nâsına lakin fi' l-i a' im u şan' i aḥşdır. Bey Şıla yâ zamîr-i mütekellim vaḥdeh baña demek. Ve emriñ mef' ulün şariḥi mâ ellezî ma' nâsına ism-i mevşul ve mef' ulün şariḥi.

[171] ente ehlüh *Sen aña ehlisin ya'nî ulühiyyetiñe lâyıḳ ve lâ-tef'al* ve işleme bî baña mâ ol şey'i ki ene ehlüh aña lâyıḳım ez küçigân-ı ḥaḫâst ve ez-büzürgân -ı 'aḫâst.

{beyit} ger küştî Eger öldürürseñ ve cürm baḫşî ve cürmümü baḫş edersin. ve rüy u ser Ve yüzüm ve başım ber-âstânem eşik üzerindedir. bende-râ Bendeniñ fermân nebâşed fermânı olmaz. herçi fermâyî Her nesneyi ki buyurursuñ ber-ânem anıñ üzerineyim.

{kıt'a} ber-der-i Ka'be Ka'be-i Mükerrime şerefalluhu ilâ yevmi'l-ḳiyâmeti ḳapısında sâ'ilî bir dîlenciye sâ'ilu 'anilluhi demek. dîdem Gördüm ki hemî goftî ki der idi. u mî giristî Ağlar idi ḫaş ḳatı. men Ben negüyem ki demezim ki tâ'atem itâ'atimi bipezîr ḳabül ile kalem-i 'afv 'afv ḳalemimi ber-günâhem günâhıma keş çik.

Ente Zamîr-i muḫâḫab ve mübtedâ ehlehû ehl-i lâyıḳ ve sezâvâr ma' nâsına ve ḫaberdır ve zamîr-i mecrûr mâ-ḳabline râci' olub cümlesi mevşûke şıladır. Lâ tef'al Nehy-i ḥâzır bey mef' ulün ḡayr-i şariḥi mâ şariḥi ene mübtedâ ehlehû haberi ger edât-ı şart keşî kâf-ı 'Arabîniñ ḳammıyla keşten kelimesinden fi' -i muzâri' muḫâḫab en ḳatelte ma' nâsına. Ver Ve egerden muḫâffef curm ' işyân be-ḫistî fi' l-i muzâri' muḫâḫab ve en 'afevte ' işyânî demek. Rüy Ve ser rüyem ve serem taḳdîrindedir ki

vechî ve re'sî demek. Ber Hârf-i isti' lâ âstân eşik em ma' nâda rûy ve ser lafızlarına maşrûfdur. Bende ' Abd demek. Râ Hârf-i taşşîş fermân isimdir, emir ma' nâsına. Ne-bâsed Fi' l-i muzâri' nefy-i istikbâl fermâyî fi' l-i muzâri' muhâtab ber hârf-i isti' lâ ân ism-i işâret em zamîr-i mütেকellim ber edât-ı zarfiyye der Ka'be izâfeti izâfeti lâmiyye ve der kâpûdur. Sâ'îl Dîlenci ye hârf-i vahdet ve dîdem kelimesiniñ Mef' ülü birdir. Ka' be zarfiyyedir. Kî Hârf-i beyâniyye hâ hârf-i te' kîd mî-goft hikâye-i fi' l-i mâzî mî-girestî bu daği hikâye-i fi' l-i mâzî olub râdan şoñraki yâ li-ecli' z-zarûre hâzıf edilmişdir. Hûş Mübâlağa ma' nâsını ifâde eder çatı ve ziyâde demek. Men Zamîr-i mütেকellim ne-güyem fi' l-i muzâri' nefy-i istikbâl mütেকellimvahdeh kî hârf-i beyâniyye tâ'at maşdar em zamîr be hârf-i te' kîd pezîr bâ-i ' Acemle emr-i hâzır kabûl ile demek. Kalem-i 'afv İzâfeti izâfeti beyâniyye ve keş kelimesiniñ mef' ülün şarihi ber günâhem ğayr-ı şarihi.

[172] {hikâyet} 'Abdü'l-kâdir-i Giylânî kıddisa sırrahû rā 'Abdu'l-Kâdir Giylânî kıddisa sırrahû hazretlerini dîdem kî gördüm ki der-Harem-i Ka'be Harem-i Ka'bede rûy yüzünü ber-hasâ taşlar üzerine nihâde hemî goft koyub der idi. ey Hudâvend ey Hudâ bibahşây mağfiret eyle ve eger müstevcib-i 'ukûbetem ve de eger 'azâba lâyıķ isem der-kıyâmet yevm-i kıyâmetde merâ beni nâ-binâ a' mâ olarak ber-engîz haşr eyle. tâ der-rûy-ı nîkân Hattâ iyileriñ muvâcehesinde şermsâr maħcûb neşevem olmayayım. Kâle Rasûlullahi şallallahu 'aleyhi ve sellem "ed-du'â'î mehhu'l-'ibâdet ve innellahe yuħibbu'l-mulhîni fi'd-duâ'î."

{kî' a} rûy yüzü ber-hâk-i 'acz hâk-i mezellete koyub mî güyem söylerim her sehergeh kî her seher vaķtinde ki bād bād-ı şabâ mî âyed eser ey kî ey Raħîm ki hergiz aşlâ ferâmuşet nekonem seni unutmaķ eylesem hîçet seniñ hîç

'Abdu'l-Kâdir Giylânî Meşâyiğ-i a' zâm ve evliyâ'-y1 kirâmdan bir zât sûtüde simâtüñ ismidir. Mirkâd-ı şerîfleri Bağdâddadır ve Giylân kâf-ı ' Acemiñ kesriyle bir memleketdir ve yâ nisbet içindir. Kıddisa sırrahû Cümle-i du'âiyye ve buña ' ilm-i bedi' de haşv-i melîh derler. râ Edât-ı mef' ül dîdem fi' l-i mâzî mütেকellimvahdeh kî hârf-i beyâniyye der edât-ı mef' ül harem-i Ka'be izâfeti izâfeti lâmiyye hasâ hânîñ fethiyle hâşâton lafzınıñ cem' i çâķıl ve ğurda taşlar demek. Nihâde Koyub demek ve

âhârındaki hâ-i resmîyye harf-i terettübüdür. Be Harf-i te'kîd bahşâ emr-i hâzır esirge demek. Mustavecib-i 'ukûbet Fâ'iliñ mef'ûlüne izâfetidir. Lâyık-ı 'ukûbet demek. Merâ Beni demek. Nâ Harf-i tevşîf-i nefy bînâ şıfat-ı müşebbehe ber harf-i te'kîd engîz engîhten maşdarından emr-i hâzır tâ harf-i ta'lîl rûy-i nîk mevşûfuñ şıfatına izâfeti ân edât-ı cem'î ve murâd-ı müvacihedir. Ser mesâr Mîmiñ sukûnuyla hacel gibi şıfat-ı müşebbehedir. Ne-şevem Fi'l-i muzâri' nefy-i müstakbel olmayalım demektir. Rûy Muqadder-i nihâdeniñ mef'ûlün şarîhi ber hâk gayr-ı şarîhi her edât-ı istî'âb küll ma' nâsına seher geh ism-i zamân ki harf-i râbîta ve seher ki mî-güyimiñ zarfıyyedir. Bâd Muṭlağa yele derler. Mî Edât-ı hâl âyed gelmek ma' nâsına olan âmedenden fi'l-i muzâri' dir. Ey Harf-i nidâ münâdâ maḥzûfdur. Taḳdîri ey cânândır. Ki Harf-i Râbîta-ı şıfat her gez aṣlâ demek. Ferâmuş Aşlı ferâmuş olub vâv li-ecli'z-zarûre ḥazf olunmuşdur. Şîn-i cevher gelmeden nisyân ma' nâsına te zamîr-i ḥiṭâbdır. Hîçit Hiç türâ demek.

[173] ez-bende Ḳullukdan yâd mî âyed ḥâṭıra gelir mi.

{hikâyet} düzdî Bir sâriḳ der-hâne-i pârsâyî 'î râ bir 'âbid ḥânesine der-âmed girdi. çendân ki Ol kadar ki taleb kerd âradı çîzî bir şey 'neyâft bulmadı. dil-tenk şod Bî-ḥuzûr oldu. pârsâ-râ Zâhidiñ haber şod ḥaberi oldu. kilîmî ki Bir kelîm ki ber-ân aniñ üzerinde hoft bûd uyumuşidi. der reh-güzer-i düzd Hırsızın geçicegi yola endâht âtdi. tâ mahrûm Ḥattâ me 'yûs negerded 'avdet etmesin.

{kı'â} şenîdem ki İştîdim ki merdân-ı râh-ı Hudâ Hudâ yolunuñ merdleri dil-i düşmenân-râ ḳulûb-ı a'dâyı nekerdend etmezler teng târ. türâ Saña key müyesser şev nasıl müyesser olur în makâm bu makâm. ki bâ-düstânet Zira dostlarıñ ile ḥilâfest ü ceng cenk u ḥilâfiñ vardır. meveddet-i ehl-i şafâ Ehl-i şafânîñ muḥabbeti çi der-rûy ḥuzûrda ne ve çi der-kafâ ve ḡiyâbda ne ya'ni her ḥâlde musâvîdir. ne ân çünân ki Öyle degildir ki ez püşt arkañdan 'ayb gîrend 'ayb tutalar. ve pîşet ve ḥuzûruñda bimîrend fedâ-yi cân ederler.

{beyit} der-berâber Ḥuzûruñda çü gûsfend-i selîm ḥalîm ḳoyûn gibi. der-kafâ Ġiyâbında hemçü gürg-i merdüm-i ḥ'âr âdem yiyici ḳurd gibi.

{beyit}

Yād Zikrdir. Dezd Sāriḳ ye ḫarf-i vaḫdet der ḫarf-i şıla ḫāne-i pārsā izāfeti izāfeti lāmiyye ye ḫarf-i vaḫdet der āmed fi‘l-i māzīdir geldi demek. Dil-i tenk tenk-i dil gibi vaşif terkībidir. Bī-ḫuzūr ma‘nāsına kelīmī yāsı vaḫdetdir. Ki Ḫarf-i Rābiṭ-ı şıfat hefte būd ḫikāye-i māzī der māzī yatmış ve uyumuşıdi demek. Reh-i gozār Rāniñ fetḫi ve hāniñ sukūnu ve kāf-ı ‘Acemiñ ḫammıyla terkīb-i mezcīdir geçid yā‘nī mumer. Endāht Fi‘l-i māzī ātdı demek. Tā Ḫarf-i ta‘lil ne-kerded olmaya veyā dōnmeye ma‘nāsına merdān-ı rāh-ı Hudā izāfetleri lāmiyyelerdir. Dil-i dūşmanān Kezālik lāmiyyelerdir. Ve ne-kerdendiñ mef‘ūlün şariḫi tenk şānisi tūrā saña demek. Key Edāt-ı istifhām şevēd fi‘l-i muzāri‘ in ism-i işāretidir. Muveddet Muḫabbet ma‘nāsına izāfeti lāmiyye gīrend fi‘l-i muzāri‘ cem‘i ‘ayb mef‘ūlün evveli ez bunda der gibi edāt-ı zarfdır. Pes Āred ma‘nāsına te ḫıṭābdır. Piş Öñ ve ‘inde ma‘nāsına te zamīr-i ḫıṭāb be-mīrend mordenden fi‘l-i muzāri‘ cem‘idir. Kūsefend ḫoyūn gorg ḫūrd izāfeti izāfeti beyāniyye merdum-i ḫār ādem yırtıcı ma‘nāsına vaşif terkībi eḫvāl-i munāfiḳīdendir. Ḳālellahu Te‘ālā “*ve izā leḫūllezīne ḫālū āmennā*” el-āyetün.

[174] her ki Her kim ki ‘ayb-ı digerān digerleriñ ‘aybını piş-i tū seniñ ḫuzūruna āverd getirdi ü şomared ve şaydı. bī gümān Şübhesiz ‘ayb-ı tū seniñ ‘aybını piş-i digerān digerleriñ ḫuzūrunda ḫāhed bord zikr eder.

{ḫikāyet} tenī çend Bir kaç kimse ez-revendgān seyyāḫinden müttefik-i siyāhat seyāhate müttefik būdend ederler. ü şerik-i renc ü rāhat Ve miḫnet u rāhatda şerik idiler. ḫāstem ki istedim ki murāfa‘at konem yoldāş olayım. muvāfaḳat nekerdend Muvāfaḳat etmediler. goftem Dedim ez-kerem-i aḫlāk-ı büzürgān büyükleriñ aḫlāk-ı kereminden bedī‘est ‘acīb ya‘nī ba‘iddir. ve fā‘ide Ve fā‘ideyi dirīg dāšten esīrgemek. ki men Zira ben der nefsi-i ḫiṣ kendi nefsimde in kadar bu miḫdār kuvvet ü kudret kuvvet ve kudreti mī şināsem ki añlıyorum ki der ḫidmet-i merdān yigitleriñ ḫidmetinde yār-ı şātır serī‘ yoldāş bāšem olurum. ne bār-ı ḫātır Ḫātır bu ki olmam.

{şî'r-i 'Arabi} in lem ekün Eger olmaz isem rākibe'l-mevāşī hayvāna binici. es'ā leküm siziñ ile giderim hāmīle'l- ğavāşī eger kılıflarını ya'nī örtülerini hāmīl olarak. yekī ez-ān miyān Ānlarıñ arasında biri goft dedi. ezīn sūhan ki Bu sözden ki.

'ayb-ı diğerān İzāfeti izāfeti lāmiyye ve tenāzu' tarīkiyle fi' lleriñ Mef' ülü pīş-i tū izāfeti izāfeti lāmiyye ve ānlarıñ zarfı āverd ve somared fi' l-i mazīlerdir. Hā'hed bord Fi' l-i müstakbel 'ayb-ı tū izāfeti izāfeti lāmiyye ve Mef' ülü pīş-i diğerān izāfeti izāfeti lāmiyye ve zarfı ve bord maşdar ma'nāsına revendgān revendeniñ cem' i seyāhat maşdardır gezmek ma'nāsına. Murāfikat Ve muvāfakat mufā' ale bāından maşdarlardır. Refīklīk ve uymak ma'nālarına bedī' ' acīb ma'nāsına ise de bunda ba' id demek. Musāhibet-i miskīnān Maşdarıñ mef' ülüne izāfetidir. Tāften Maşdardır. Döndürmek ve bükme ma'nāsına isede a' rāz murāddır. Nefs-i h' īş İzāfeti izāfeti lāmiyye mī-şināsem fi' l-i muzāri' hāl mütakellimvaḥdeh añlarım demek. hıdmet-i merdān İzāfeti izāfeti lāmiyye şatır ayāğına çabuk demek. bār-ı hātır İzāfeti izāfeti lāmiyye ān ve lem ḥurūf-ı cevāzemdendir. Ekun Fi' l-i muzāri' mütakellimvaḥdeh rākibu'l-mevāşī haberi ve mevāşī māşiyeniñ cem' i āt ve kātır murād. es' ā Fi' l-i muzāri' mütakellimvaḥdeh lekum aña mütē' allık hāmīl es' ā kelimesiniñ fā' ilinden ḥāldir. İzāfeti fā' iliñ mef' ülünedir. Ĝavāşī Ĝāşiyeniñ cem' i eger kılıfına derler.

[175] şenīdī İşitdiñ. dil-teng medār Bī-ḥuzūr olma. ki der-īn rūzhā Zira bu günlerde düzdī bir sārık be-sūret-i dervīşān dervīşān şūretinde der-āmed geldi. ne ber-sıfat-ı işān Ānlarıñ şıfatında degil ve hod-rā ve kendini der silk-i sohbet-i mā bizim cem' iyyetimiz sülükünde muntazım kerd dāhil kıldı.

{beyit} ci dānend Ne bilirlir merdüm ki ḥalk-ı 'ālim der-cāme elbīse içinde kīst kimdir. nūvīsende Kātib dāned ki bilir ki der-nāme mektūbda çīst nedir? ez-āncā ki Ol mertebeden ki selāmet-i hāl-i dervīşānest dervīşleriñ pāk zamīrleridir. gümān-ı fuzūleş Āniñ ḥaḳḳında su' -i zan nebordīm etmedim. ve be-yārī Ve yoldaşlığa kabūleş kerdend anı kabūl eyledi.

{beyit} zâhir-i her hâl-i ‘ârifân ‘Ârifleriñ zâhir hâli delkest hâriqâdır. in kadar
Bu miqdâr bes ki kifâyet eder ki rûy der-halkest zâhiren hâlkle ihtilâtdadır. mesnevî
Şüfî-i keşte be pîş in le ‘âm el-hayâta ve ‘l-levâta ve ‘s-selâm.

{kıt‘a} der ‘amel ‘Amele kûş çalış ü her çî ve her nesneyi ki h‘âhî ister iseñ.

medâr Nehy-i hâzır dil mef‘ülün evveli tenk şânisi ki harf-i ta‘lîl rûz gün hâ
edât-1 cem‘i kerd fi‘l-i mâzî hod-râ mef‘ülün evveli muntazam şânisi der harf-i şıla
suluk dîzî ve dîzî îplikdir. Çî Edât-1 istifhâm dânend fi‘l-i muzâri‘ cem‘i merdum
ism-i cem‘i olduğundan dâneniñ fâ‘il olmağa şalâhiyyeti vardır. Kî Harf-i
beyâniyye der edât-1 zarfiyye câme libâs kîst hâ-i resmiye yâyâ kalb olmuşdur.
Nevisende İsm-i fâ‘il kâtib ma‘nâsına dâned fi‘l-i muzâri‘ ki harf-i beyâniyye der
edât-1 zarfiyye nâme mektûb çîst aşlı çî est olub hâ-i resmiye yâyâ kalb olunmuşdur.
Ez ancâ Ol maqâm u mertebeden demek. Kî Harf-i beyâniyye selâmet-i hâl izâfeti
izâfeti lâmiyye şüfî derûn ve bî ğarâz ve bî ‘illet olmalarından kinâyedir. Kemân-ı
fuzûl Zann-ı fâsid ve vehm-i bâtıl demek. Eş Dezde râci‘ zâhir-i hâl-i ‘ârifân
izâfetleri izâfeti lâmiyyelerdir ve murâd ‘ârif-i billah olanlar ve mübtedâdır. Delk
Dâliñ fethi ve lâmiñ sukûnuyla fuqarâ hırkası ve haber-i mübtedâdır. În Zâhir-i hâl
‘ârifâne hırka olmağa işâretidir. Kadr Miqdâr bes kâfi demek. Kî Harf-i beyâniyye
rûy bunda zâhir ma‘nâsına der harf-i şıla veyâ muşâhibet hâlkest sîn tâ edât-1
haberdir. Kûş Kâf-ı ‘Arabîniñ dammıyla emr-i hâzır sa‘î et demek. Kâf-ı Fârisî ile
ism-i câmid kulâk ma‘nâsına der ‘amel mef‘ülün ğayr-i şarihi hâ‘hî fi‘l-i muzâri‘
muhâtab.

[176] pûş Giy tâc tâcı ber-ser başına. nih Çoy ü ‘alem ve nişanı ber-düş
omzuna. zâhidî Şâlihlik der-palâs-pûşî eski giymekle nîst degildir. zâhid-i pâk Şâlih-i
pâk baş ol. u atlas pûş Ve atlas giy mesnevî hest şüfî ân ki şod şafvet taleb. Ne
hayyât u şuf ve hayyât-ı vedeb

{meşnevî} terk-i dunyâ ve şehvetest ü heves Dünyâyı ve şehveti ve hevesi
terkdir. pârsâyî ‘Âbidlik ne terk-i câme libâsı terk degildir vü bes âncağ. der
kejağand Derûn zühde merd insân bâyed bûd olmağ lâzımdır. ber-muħannes Bed

kişiyeye silâh-ı ceng cenk salâhı çî sūd ne fâ'ide. fi'l-cümle Hâşıl-ı kelâm rûzî bir gün tâ şeb geceye degin refte bûdîm gitmiş idim. ve şebângeh Ve geceleyin be-pây-ı hışârî bir kal'anıñ kenârında hoftu uyumuşduğ düzd-i bî-tevfîk tevfihsiz harsız. ibrik-ı refik-râ Refikîñ ibriğini ber-dâşt ki kâldırdı ki be-tahâret tahârete mî revem giderim. û hod O harsız be-gâret yağmaya

Her çî Mef'ûlü cümlesi *pûş* emrîniñ mef'ûli *neh* emr-i hâzır koy demek. '*Alem* Tâca ma'fûfdur ve murâd 'Acem u 'arab şâ'illeriniñ omûzına âtib cer eyledikleri nişândır. *Zâhidî* Yâsı maşdariyyedir. *Palâs pûş* Vaşîf terkîbi eskî giyici demek. *Ye* Harf-i maşdariyye *zâhid-i pâk* izâfeti lâmiyye *bâş u pûş* emr-i hâzırlardır. Ol ve giy demeklerdir. *Terk-i dunyâ* Maşdarîñ mef'ûlüne izâfetidir. Ve muqâddem hâberi *şehvet* ve *heves* dünyâyâ ma'fûfdur. *Yâr sâyî* Mu'ahhar mübtedâ veyâ harf-i maşdar *neh* nâfiye ve *bes* vâv ile âncak demek. *Kej ağned* Zırha derler muhârebe zamânında giyilir. *Be-âyed* Fi'l-i müzâri' *bûd* maşdar-ı muhâfefdır. *Muhammes* Bunda korkâk ma'nâsına *salâh-ı cenk* lâmiyye *çî* edât-ı istifhâm *sūd* fâ'ide demek. *Rûz* Gün *ye* harf-i vahdet *tâ* intihâ-i gâyet ifâde eder. *Şeb* Gece *refte bûdîm* hikâyeye-i mâzî gitmiş idiñ demek. *Şebâ negâh* İsm-i zamân gece vaqtı demek. *Be* Edât-ı zarfîyye *pây-ı hışâr* kal'anıñ âşâğıdır. *Ye* Harf-i vahdet *hefte* bûdîm mâ-ğabli qarînesiyle muqâdderdir ve hefte yatmış ve uyumuş meyânında müşterekdir. *Dezd-i bî tevfiik* Beyâniyye *ibrik-i refik* izâfeti izâfeti lâmiyye ber *dâşt* fi'l-i mâzî kâldırdı demek. *Kî* Harf-i beyân veyâ harf-i ta'lîl *be-tahâret* bâ-i şıla ile tahârete demek. *Û* Dezde râci' *hod* edât-ı te'kîd *be-gâret* bâ-i şıla ile yağmaya demek.

[177] *mî-reft giderdi.*

{beyit} *pârsâ Zâhidi bîn ki gör ki hırka hırkâyı der-ber kerd üzerine giydi câme- i Ka'be râ Ka'be örtüsünü. cül-i har Eşke çöl kerd eyledi. cendân ki Ol kadar ki ez-nazar-ı dervîşân dervîşleriñ nazarından gâ'ib geşt gâ'ib oldu. be-burcî Bir kal'a burcuna ber-reft çıkdı. ve dürcî ve bir cevâhir haqqasını bidüzdîd çaldı. tâ rûz-ı rûşen şod Ortalık âydınlanıncaya kadar ân târik dil ol kalbi kâre meblağî râh bir hayli yol refte bûd gitmişidi. ve refikân-ı bî-günâh Ve bî günâh refikler hoftu uyumuşidi. bâmâdân Şabâhleyin heme râ cümlesini be-ka'la kal'aya bordend götürdüler. ve be-*

zindān Ve zindāna kerdend koydular. ez-ān tārīh Ol tārīhten terk-i sohbet ulfeti terk ile goftīm dedik. ve tarīk-i ‘uzlet Ve ‘uzlet tarīkini giriftīm tutduk. ki es-selāmetü Zira selāmet fi’l-vaḥdetin yalnızlıktadır.

{ķıṭ‘a} çü Çünkü ez-kavmī bir kavimden yekī biri bī-dānişi kerd cehālet eyledi.

Mī-refṭ Hikāye-i ḥāl māzī bīn emr-i ḥāzır pārsā Mef’ülü ki ḥarf-i beyāniyye veyā rābiṭ kerd fi’l-i māzī ḥurka mef’ülün şarīḥi derber ḡayr-i şarīḥi ziradır. Ḥarf-i şıla ve ber üst ma’ nāsına isimdir. Ve üstüne eyledi demektir. Maḳşād giymekden kināyedir. Cāme-i Ka‘be Yā-i baṭniyye ile izāfeti lāmiyyedir. Rā Edāt-ı mef’ül çil-i ḥar bu daḡı yā-i baṭniyye ile izāfeti lāmiyyedir ve cāme kerdīn mef’ülün evveli ve çil-i ḥār şānişi teşbiyye tarīkiyle vāki‘dir. Be Ḥarf-i şıla burc murād ḥişār burcudur. Ye Ḥarf-i vaḥdet be-refṭ bunda çıkdı demek u‘rc ma’ nāsına. derç Cevher ḡoḳḳası ye ḥarf-i vaḥdet be ḥarf-i te’kīd dezdīd fi’l-i māzī sirḳat eyledi demek. Tā İntihā-i ḡāyet içindir. İlā ma’ nāsına rūz gündür rūş āydınlık şod fi’l-i māzī murād şabāḥ oluncaya deḡin demek. Tārīk-i dil Gönlü ḳāre demek. Meblaḡ Ḥayli demek. Ye Ḥarf-i vaḥdet refikān-ı bī ḡünāḥ izāfeti izāfet-i beyāniyye hefte yatmış ve uyumuş demek. Be Ḥarf -i şıla zindān mabḡus kerdend fi’l-i māzī cem‘i tārīḥ bunda vaḳit ma’ nāsına terk-i sohbet maşdarīn mef’ülüne izāfetidir. Goftīm Fi’l-i māzī nefs-i mütekellimme‘a’l-ḡayrī tarīk-i ‘uzlet izāfeti lāmiyye veyā beyāniyye ki ḥarf-i ta’līl es-selāmet mübtedā fi’l-vaḥdet ḡaberi dāniş ‘ilm ma’ nāsına dānisten maşdarından emr-i ḥāzır olan dān kelimesiniñ āḡarına mā-ḳabli meksūr şinü’l-ḡāḳ olunduḡda ism-i maşdar denir. ‘İlm ma’ nāsına ye ḥarf-i vaḥdet.

[178] ne kih-rā Ne kūçikiñ menzilet ḡürmeti māned ḳālır ne mih-rā ne büyüküñ. nemī bīnī ki Görmez misin ki ḡāvī bir öküz der ‘alefzār çayırda biyālāyed bulaşdırır heme ḡāvān-ı dih-rā hep köyüñ öküzlerini. goftem Dedim minnet Ḥudāy-rā ‘azze vü celle ki minnet-i ‘azīz ve celīl olan Ḥudā’ya maḡşūşdur ki ez-fevez-fevā’id-i dervīşān dervīşleriñ fā’idelerinden mahrūm nemāndem mahrūm ḳalmadı. egerçi Her ne ḳadar ez-soḡbet-i işān añlarıñ soḡbetinden vahīd şodem tenhā ḳaldım. ve bedīn hikāyet Ve bu ḡikāye ile müstefīd ḡeştem fā’ide-i kesb eyledim. ve emsāl-i

merā *Ve emsālimiñ daḡi der-heme* ‘ömr bütün ‘ömründe in naṣīhat bu naṣīhat be-kār āyed işine yaraya.

{meṣnevī} be-yek nā-terāṣīde *Bir lāyıksız der-meclisī bir meclīse bireded* *incidir. dil-i hūsmendān besī* *Çok ehl-i fazlūñ kalbiñi eger bürke’ī eger bir ḡavzī pūr* *konend ṭoldursalar ez-gülāb* *Gül şuyundan. segī der-vey* *Bir kelb aña üfted* *düşerse* *koned eder mūncülāb* *murdār.*

Māned Nūnuñ fethiyle fi‘l-i muzāri‘ ki kâf-ı ‘arabiñ kesri ve hā-i aṣliyye ile kūçik demek. meh Mīmiñ kesri ve hā-i aṣliyye büyük demek. Rā Edāt-ı mef’ūldur. Ya‘nī bunlar māndiñ mef’ūlün evvelleri menzilet şānisidir. Ni mī binī Fi‘l-i muzāri‘ nefy-i mustakbel istifhāmı müteḡammındır. Görmezmiñ demek. Ki Ḥarf-i beyāniyye kāv kâf-ı ‘Acemle şıḡır demek. ye Ḥarf-i vaḡdet ‘ulf yulāfdır. Zār Keṣret ifade eder edātdır. Be-yālāyed Fi‘l-i muzāri‘ mustakbel bulaşdırır demek. Heme Edāt-ı heme kāvān kāv lafzınıñ cem‘i izāfeti izāfeti lāmiyye deh aṣlı dīh ise de lakin yāsız isti‘ māli ziyādedir. Ḳarīne ma‘nāsına ism-i cāmiddir. Dāden maşdarından emir daḡı olub a‘ṭā ma‘nāsına. Rā Edāt-ı taḡṣīṣ fevā’id fā’ideniñ cem‘i vahīd yalnız musteffid istif’āl bābından ism-i fā’il fā’idelenici ma‘nāsına āyed fi‘l-i muzāri‘ emsāl-i merā mef’ūlün şarīḡi be-kār ḡayr-i şarīḡi der heme ‘omr zarfı nā-terāṣīde nā-sez ve nā-hemvār ma‘nāsına Türkīde yondulmamış. Be Ḥarf-i te’kīd rencid fi‘l-i muzāri‘ ve bunda lāzımdır. Dil Fā’ili izāfeti izāfeti lāmiyye hūsmendān ‘āḡılān demek. Besī Yā-i aṣliyye ile çok demek. Berkeī Bāniñ ḡammı ve rāniñ sukūnuyla ḡavzdır ve hemze yā-i vaḡdet bedeline gelmişdir. Vey Berkeye rāci‘ zāmīrdır. üfted Fi‘l-i muzāri‘ müfred ḡā’ib ve ma‘nā-i şartī müteḡammındır ve fā’ili taḡtında saña rāci‘ zāmīrdır. Koned Fā’ili kezālik saña rāci‘ muncelāb mīmiñ ve cīmiñ ḡammeleri ve nūnuñ sukūnuyla murdār ve nā-pāk şuya derler.

[179] {ḡikāyet} zāhidī *Bir ‘ābid miḡmān-ı pādşāhī bir pādşāḡiñ misāfiri būd* *idi. çün* *Çünkü ber-süfere sefereye binışestend* *oturdular. kemter ez-ān* *Āndan pek āz* *ḡord ki yedi ki irādet-i ū anıñ istegi būd* *var idi. ve çün* *Ve çünkü be-nemāz* *namāza* *ber-ḡāstend ḡālḡdılar. bişter ez-ān* *Āndan ziyāde kerd ki ḡıldı ki ‘ādet-i ū anıñ ‘ādeti*

būd idi. tā zann-ı salāhiyyet hattā hüsn-i zannı der- hakk-ı ū anıñ haqqında ziyādet konend ziyāde ideler. Hazret-i Sa‘dī zāhidiñ hālını bu beyit ile temşil eder.

{beyit} tersem Korçarım neresi erişmezsiñ be-Ka‘be Ka‘be’ye ey A‘rābī ey A‘rābī. k’in reh ki zira bu yoldan ki tū mī-revī sen gidersiñ be-Türkitānest Türkistān’dır. cün Çünkü be-makām-i h’ış kendi hānesine bāz āmed ‘avdet eyledi. süfre h’āst Sefere istedi tā tenāvül koned yemek için. püseri Bir oğlu dāst var idi sāhib-i firāset sāhib-i zekāvet goft dedi.

zāhid‘ Ābid ye harf-i vaḥdet mihmān mimiñ kesri ve hāniñ sukūnuyla misāfir izāfeti izāfeti lāmiyye pādşāhi yā harf-i vaḥdetdir. Būd Fi‘l-i māzi veyā edāt-ı zamāniyye cün edāt-ı ta‘lil ber harf-i isti‘lā sefere üzerine ta‘ām yenilen şeydir. Sini ve sā‘ire gibi be harf-i te‘kid nişestend fi‘l-i māzi cem‘i kemter ism-i tafđil pek eksik demek. Hored fi‘l-i māzi yedi demek. Ki Harf-i beyāniyye irādet maşdar izāfeti izāfeti lāmiyye ū zāhide rāci‘ būd edāt-ı zamāniyye ber hāstend fi‘l-i māzi cem‘i kıyām eylediler ma‘nāsına muzāri‘i berhized gelir. Hāsten ve ū ile muzāri‘ hāhed gelir. Taleb ma‘nāsına bış yā-i ‘arabiñ kesriyle ziyāde demek. Ter Edāt-ı tafđil ki harf-i beyāniyye ‘ādet-i ū izāfeti lāmiyye tā harf-i ta‘lil salāhiyyet yası muḥāffedir. Hakk-ı ū izāfeti lāmiyye ziyādet maşdar tā-i üslub ‘Acem üzere ūzün yazılır. Tersem Tersiden maşdarından fi‘l-i muzāri‘ mütakellimvaḥdehdir korçarım demek. Ne-resi Fi‘l-i muzāri‘ nefy-i mustakbel A‘rābī terkib-i nisbi ve a‘rāb ism-i cins olub şahrälarda ve beyābānda konar ve göçir bir tā‘ifedir. Keim Aşlı ki ĩndir. Mī-revī Fi‘l-i muzāri‘ hāl muḥātabdır gedersiñ demek. Be-Türkistānest Türk tāniñ ḍammıyla nāsdan bir cinsdir. ‘Arab u Rüm gibi bunlar Türk bin Yāfeş neslindedir. Be nev Türkān ve Vāsiş şehrinde bir hānedān ismidir. Tā Harf-i ta‘lil tenāvel ekel ta‘āmdır. Peser Bunda oğuldur. Ye harf-i vaḥdet ferāset zekāvet ve fetānet goft māzi fā‘ili pesere rāci‘.

[180] *ey peder Ey baba der-da‘vet-i sultān sultāniñ da‘vetinde cizi bir şey neḥordī yemediñ mi? goft Dedi der-nazar-ı işān ānlarıñ nazarında cizi bir şey neḥordem ki yemedim ki be-kār āyed kāfi ola. goft Dedi namāz-rā hem namāzı daḥi kazā kon ki kazā ile ki cizi bir şey nekerdi ki etmediñ ki be-kār āyed ḳabül ola.*

{kıṭ'a} ey Ey 'ābid hünerhā hünerlerini nihāde koyub ber-kef-i dest avec içine. 'aybhā kusūrlarını ber-girifte setr edib zīr-i begal koltuğun āltına. tā 'Aceben çi h'āhī ne istersiñ hırīden almak ey mağrūr ey gāfil. rūz-ı der māndegī 'Acz gününde be-sīm-i değal geçmez aqçi muqābilinde.

{hikāyet} yād dārem ki Hātırımdadır ki der 'ahd-i tufūliyyet çocukluk zamānında mute'abbid būdem 'ibādet edici idim. ü seb-hīz Ve müteheccid idim. ve mūla'-i zūhd u perhīz ve zūhd u taqvāya hārīş idim. sebī Bir gece der-hīdmet-i peder pederin hīdmetinde nişeste būdem oturmuş idim. ve heme seb Ve bütün gece dīde gözümü

Çiz Nesne ye harf-i vaḥdet ne-hordī fi'l-i muzāri' nefy-i istiḳbāl istifhāmı müteḍammındır. Yemediñ mi demek. Nazar-ı işān İzāfeti izāfeti lāmiyye be-kār āyed işe gelir. Ya' nī rüyā ile kılnan namāz daḥi maqḅul-i Hudā olmaz. Ey Nidā münādī -i muqadder huner şan' at hā edāt-ı cem' i ve nihādeniñ mef' ulün şarīhi ve nihādeniñ āharında ki hā-i resmī harf-i terettübdür koyub demek. Ber kef Ğayr-ı şarīhi ve kef dest el içi 'aybhā ber girifteniñ mef' ulün evveli zīr şānisi ve taḥt ma' nāsına izāfeti izāfeti lāmiyye bağl koltuğdur. Tā Edāt-ı ta' accüb çi edāt-ı istifhām hā' hī fi'l-i muzāri' muḥāṭab hārīden hāniñ ve rāniñ kesreleriyle şātūn almak ma' nāsına eḍāddan maşdardır. Ey Harf-i nidā mağrūr münādī merd-i mağrūr demek. Rūz-ı dermāndegī İzāfeti izāfeti lāmiyye ' acz gününde demek ve yā maşdariyye olduğı gibi kāf daḥi hā-i resmiyyeden kināyedir. Be Muqābele sīm gümüş izāfeti izāfeti beyāniyye dağl kalb geçmez aqçidir. Yād dārem Hātırımda demek. Ki Harf-i beyāniyye 'ahd zamān izāfeti izāfeti lāmiyye tufūliyyet şabāvet mute'abbid ifti' āl bābından ism-i fā' il olub 'ibādete meşğul olana derler. Seb-i hīz mütehecciz ya' nī gece kalkıcı ma' nāsına vaşif terkibi mevli' hārīş ve bu ma' nāda bu lūgat ism-i mef' ul vezni üzere müsta' meldir. Perhiz Zūhde 'atıf tefsīridir. Sebī Yāsı vaḥdetdir. Dīde İsm-i cāmid göz.

[181] be-hem nebeste Yummamış idim. ve mushaf-ı 'azīz Ve muşhaf-ı şerīfi der-kinār girifte kucağımda tutmuşidim. ve tā'ife Ve bir tā'ife gird-i mā eṭrādımızda hoftē uyumuşidi. peder-rā Pedere goftē dedim. ez-inān Bunlardan yekī biri ser

bāşını ber nemī dāred ki kaldırılmaz ki düğāne iki rek‘āt namāz berāy-i yegāne Allah vaḥdeh için bigüzāred edā ede. cūnān Öyle hoſteend ki uyumuşlardır ki gūyī kā’in mürdeend ölmüşlerdir. goft Dedi cān-ı peder ey cān-ı peder tū nīz sen daḥi eger biḥoftī eger uyuya idiñ. biḥ Aḥsen idi ki der püstīn-i ḥalk zira ḥalkıñ müzemmetinde üftī vāki‘ olduñ.

{kıṭ‘a} nebīnend Görmez müdde‘ī ḥodbīn cüz ḥ‘iştēn-rā kendinden ğayrısını. ki dāred zira tutar. perde-i pindār Zan perdesini der-pīş önünde. gereş Eger aña çeşm-i Hudā-bīnī Hudā görücülük gözünü bībahşend verseler. nebīned Görmezdi ḥiç kes ḥiç kimseyi ‘ācizter dahā ‘āciz ez-ḥ‘iş kendinden.

{ḥikāyet} büzürgī-rā Bir büyük kimseyi der-mahfilī bir meclisde hemī sūtūdend medḥ eylerdi.

be-hem ne-beste Terk-i nevmden kināye *der kenār* kucāk *girifte* büdē taḳdīrinde *gerd* kāf-ı fārisiyye ile ṭaraf ma‘ nāsına izāfeti izāfeti lāmiyye *mā* zamīr-i mütekellimme‘ a‘l-ğayrī *hefte* yatmış ve üyumuş *peder* bābā *rā* ḥarf-i şıla *ez* men ma‘ nāsına *inān* eṭrāfda yatanlara işāretdir. *dü kāne* İki rek‘ at namāzdan kināyedir. Berāy-i yegāne Allahu‘l-vāḥid ma‘ nāsına *be* ḥarf-i şıla *gozāred* fi‘l-i muzāri‘ *cūnān* āncelīn demek. *Ki* Ḥarf-i beyāniyye *kūyī* fi‘l-i muzāri‘ muḥāṭab *cān-ı peder* münādī ḥarf-i nidā maḥzūfdur. *Nīz* daḥi *be* ḥarf-i te‘kīd *heftī* fi‘l-i māzī muḥāṭab ve fi‘l-i şart vāki‘ olmuşdur. püstīn kürk demek ise de bunda ğaybet ve musāvīden ‘ibāretdir. *Ofṭī* Fi‘l-i muzāri‘ muḥāṭab ve cezā-i şartdır. *Nebīned* Fi‘l-i muzāri‘ menfī *mudde‘ī* bunda ḥodbīn ma‘ nāsına *coz* ğayr demek. *Hiştēn* İsm-i cāmid *rā* edāt-ı mef‘ül pendār zan ger ḥarf-i şart *cişm* göz izāfeti beyāniyye *Hudāy bīn* vaşif terkībi *ye* edāt-ı maşdariyye *ne-bīnend* görmez demek. Fā‘ ili müdde‘iye rāci‘ *ḥiç kes* mef‘ülün evvel şarīḥi ‘ācizter şānisi ez- *ḥ‘iş* ğayr-ı şarīḥi ve cümlesi fi‘liyyedir. *büzürg* Büyük *ye* ḥarf-i vaḥdet *rā* edāt-ı mef‘ül *mahfil* keşret ma‘ nāsına olan ḥafl maddesinden ism-i mekāndır mecmu‘ demek. *Ye* Ḥarf-i vaḥdet *hā* ḥarf-i te‘kīd *mī sūtūdend* ḥikāye-i māzī medḥ ederlerdi demek.

[182] ve der evsâf-ı cemîleş Ve anîñ evşâf-ı cemîlesinde mübâlağa mî nümüdend mübâlağa gösterirlerdi. ser ber-âverd Bâşını kaldırdı. ve goft Ve dedi. men ânem ki Ben ol kimseyim ki men dânem ben bilirim.

{şî‘r-i ‘Arabî} küfeyte Kâfisiñ ezyen ezâ cihetiyle yâ men ey kimse te‘uddü te‘dâd edersîñ mehasinî hünelerimi. ‘alâniyyetî Benim zâhirim hâzâ budur ve lem tedri bilmezmişîñ bātunî bātınımı. Yükâlu fi’l-mişâl şâhibu’d-dâr edrî mâ fihâ.

{kı‘a} şahsem Vücûdum be-çeşm-i ‘âlemiyân halk-ı ‘âlemiñ gözüne hûb manzarest güzel nazargâhdır. v’ez-hubs-i bātınem Ve bātınımıñ habâşetinden ser-i haclet hecâlet bâşı fütâde pîş önüme düşmüşdür. taşvüs-râ Tâvesu be-nakş u nigârî ki bir nakş sebebiyle ki hest vardır. halk Maḥlûk tahsîn konend tahsîn ederler. ü ü hacil Ve o utâncıdır. ez-pây-ı zîşt-i h’îş Kendi çirkin âyağından.

{hikâyet} yekî Biri ez-şüleḫâ-yı cebel-i Lübnân ki Cebel-i Lübnân şâlihlerinden ki makâmât-ı ü anîñ mertebeleri.

Evsâf-ı cemil İzâfet-i beyâniyye eş büzürga râci‘ ser bâş ber âverd kaldırdı demek. Fâ‘ili büzürga râci‘ keftî şülâşiniñ ikinci bâbından nâķıs-ı yâ’isinden fi‘l-i mâzî meḫül ezâ altıncı bâbdab maşdardır ve temyiziyyet üzere manşûbdur. Yâ Ḥarf-i nidâ men ism-i mevşul münâdî te‘add fi‘l-i muzâri‘ muḫâṭab muḫâsin mesâcid vezni üzere ḫılâf-ı kıyâs olarak ḫüsnüñ cem‘i ye zamîr-i mütekellim ‘alâniñ âşkâre ye zamîr-i mütekellimem tedurr lem terem gibi ceḫd-i muṭlaķ bātun Mef‘ülü ye zamîr-i mütekellimve ‘alâniñ muḫaddem ḫaber hazâ mu’ahḫar mübtedâ şahs vücûd em zamîr-i mütekellimbe ḫarf-i şıla çişm göz ‘âlemiyân yâ nisbet ve elif nûn edât-ı cem‘i munazzar nazargâḫ gibi ism-i mekândır. bātınem Mîm-i mütekellimḫiclete maşrûfdur. Ser-i hecalet İzâfeti izâfeti beyâniyye pîş mîm-i evveli ḫarînesiyle bunda daḫi bir mîm-i mütekellimtaḫdîr olunur. Be Ḥarf-i muşâḫibet sebebiyeti mütedammın negâr nakşâ ma‘ṭıfdur. Ye Ḥarf-i vaḫdet nev‘iyye ki ḫarf-i Râbi‘-ı şıfat halk mışra‘-ı şâniye merhûndur. Konend Tâves mef‘ülün evvel-i şarîḫi tahsîn şânîsi be-nakş ḫayr-ı şarîḫi ü tâvesa ‘â’id hacel şıfat-ı müşebbeḫe pây âyaķ izâfeti izâfeti beyâniyye zîşt çirkin izâfeti izâfeti lâmiyye h’îş kendi şüleḫâ-i cebel-i Lübnân

izâfetleri lâmiyye ve beyâniyye ve Lübnân ‘oşmân vezni üzere Şâm-ı şerîf tarafında bir tâğîñ ismi. Ki Harf-i Râbıt-ı şıfat makâmât merâtibdir.

[183] der-diyâr-ı ‘Arab Diyâr-ı ‘arabda mezkûr bûd mezkûr idi. u kerâmât-ı ü
Ve anıñ kerâmetleri meşhûr meşhûr idi. be-câmi‘-i Dımeşk Dımeşk câmi‘ine der-
âmed geldi. ve ber-kenâr-ı bürke-i kellâse ve Eklâse havzınıñ kenârında tahâret mî-
kerd tahâret eylerdi. pâyeş Anıñ ayağı bilağzîd kaydı. ve be-havz Ve havza der-üftâd
düşdü. ve be-meşakkat-i bisyâr Ve çok meşakkatle ez-an cā havzdan halâs yâft
kırtuldu. cün ez-namâz Çünkü namâzdan biperdahtend fâri‘ oldular. yekî ez-ashâb
Aşhâbdan biri goft dedi. merâ muşkilî hest Benim bir şübhem vardır. şeyh goft Şeyh
dedi. ân cîst Ol şübhe nedir? goft Dedi. yâd dârem ki Hâtırmadır ki ber-rüy-i deryâ-
yı mağrib mağrib deryâsı üzerinde mî-refî giderdiñ. ve kademet Ve ayağın ter nemi
şod aşla namazdı. ve imrüz Ve bu gün der-in yek kâmet âb bir âdim boyu şu içinde
ez-helâket seniñ helâkinden cizî bir şey nemânde bûd qalmamış idi. der-in Bunda çî
hikmetest ne hikmet vardır. ser Bâşını be-ceyb-i tefekkür tefekkür yaçasına furû bord
añdı. ve pes ez-te’emmül bisyâr Ve çok tefekkürden soñra ser ber-âverd bâşını
kıldırdı. ve goft Ve dedi. neşenide’i ki İştmediñ mi ki seyyid-i ‘âlem cihânıñ
seyyidi Muhammed Mustafâ sallallahu ‘aleyhi ve sellem Muhammed Muştafâ
sallallahu ‘aleyhi ve sellem goft buyurdu. lî ma‘allâhi Benim Allah te‘âla ile vardır.
vaktü Bir zamân lâ-yese‘unî fihi baña ol zamânda hâ’il olmaz. meleku muqarrebü
Melek-i muqârreb

Be Harf-i muşâhibet câmi‘-i Dımeşk Şâm-ı şerîfde câmi‘-i Benî Ümeyye murâddır. Âmed Fi‘l-i mâzî berki havz kelâse bir mağalliñ ismi tahâret maşdar mî-
kerd hikâye-i fi‘l-i mâzî pâyeş zamîr-i şâlihe râci‘ be harf-i te’kîd lağzîd fi‘l-i mâzî
be harf-i şıla havz murâd berkedir. Be Harf-i muşâhibet meşakkat-i bisyâr maşdarıñ
fâ‘iline izâfetidir. Cün Harf-i ta‘lîl ez namâz namâzdan demek. Be Harf-i te’kîd
pordâhtend fi‘l-i mâzî cem‘î hâlî oldular demek. Ân Müşkile işâretidir. helâket Tâ
zamîr-i hıttâbdır. Be Harf-i şıla ceyb yaça-i tefekküre izâfeti beyâniyye furû bord
lûgat-i hasbiyle aşığı iletdi demek ise de lakin isti‘mâlde indirdi demektir.
Te’emmul-i bisyâr İzâfet-i beyâniyye evvel ki ser furû bordıñ mef‘ûlün şarihi be-

ceyb ğayr-ı şarīhi ve ikinci ser ber āverd kelimesiniñ mef'ūli lī lām harf-i cer yā zamīr-i mütekellimve muḳaddem haber me'a harf-i muşāhibet içindir. Lā yes'anī fi'l-i muzāri' nefy-i müstaḳbel nūn harf-i viḳāye yā zamīr-i mütekellimbaña ḫā'il olmaz demek melek ferişte mukarreb ism-i mef'ul ve meleke şıfatdır.

[184] ve lā nebīyye mursili Ve nebī-i mürsilde ḫā'il olmaz. ve ne-goft Ve buyurmadı. 'ale'd-devām Devām üzere vakti cünin ki fermūd ve bir vaḳitde böyle buyurdu ki be-Cebrā'il u Mikā'il Cebrā'il u Mikā'ile neperdāhtī muḳayyed olmazdı. ve diğer vakt Ve bir vaḳitde dağı bā-Hafsa ve Zeyneb Hafsa ve Zeyneb ile der-sāhtī muşāhibet eylerdi. ki müşāhedetü'l-ebrār Zira büyükleriñ muşāhidesi beyne't-tecellī ve'l-istitār zuhūr ile setr arasında dağı mī-nümāyed görünür ü mī-rübāyed ve gizlenir.

{beyit} dīdār Cemālini mī-nümāyi gösterirsiñ vü perhiz mī konī ve perhiz edersin. bāzār-ı ḫ'iş Kendi bāzārını ü āteş-i mā ve bizim āteşimizi tiz mī konī keskin edersin.

{şi'r-i 'Arabī} üşāhidu Görürüm men ol yārī ehvā muḫabbet ederim bi-ğayr-i vesilet vesilesiz. fe-yelḫakunī İmdi baña erişir. şe'n Bir ḫāl edallu ğayb ederim tarīkā yolu.

Ve Harf-i 'āṭıfe lā harf-i nefy nebī meleke ma'ṭūfdur. Taḳdiri lā yes'anī nebīdir. Mursil Nebīniñ şıfatı ve harf-i 'āṭıfe ne-goft ḫadış-i şerīfiñ evvelindeki goft üzerine ma'ṭūfdur. 'ale'd-devām Muḳāvvel ḳavldir. Vakt Zamān ye harf-i vaḫdet cünin böyle demek. Ki Harf-i beyāniyye ne-pordāhtī ḫikāye-i māzī menfī muḳāyyed u meşğul olmazdı demek. Bā Harf-i muşāhibet Hafsa ve Zeyneb Raḳıyallahu Te'ālā 'anhümā Rasūlullah şallallahu 'aleyhi ve sellem ḫāzretleriniñ zevce-yi muṭāhhirelerindendir. Der Harf-i te'kīd sāhtī ḫikāye-i fi'l-i māzī ḳāni' ve rāzı olurdu demek. Ki Harf-i ta'līl muşāhede meşāyihūñ seyr u temāşāsından 'ibāretidir. Ebrār Birriñ cem'i ebrār ve bārīñ cem'i birretün gelir. İyiler demek. Murād muḳārrebīn-i ḫudādır. Tecellī Ve istitār maşdarlardır. Zuhūru gizlenmek ma'nālarına mī-numāyed fi'l-i muzāri' ḫāl-i mebnī lil mef'ul ma'nāsına görünür demek. Ve Harf-i 'āṭıfe mī-rübāyed fi'l-i muzāri' ḫāl ḳapār demek isede setirden kināyedir. Mī-nimāyi Fi'l-i

mużâri‘ muḥâṭab dîdâr yüz ve muḳaddem Mef‘ûlü mî-konî fi‘l-i mużâri‘ muḥâṭab perhîz Mef‘ûlü bâzâr-ı h’îş izâfeti lâmiyye ve ikinci mî-konîniñ mef‘ûlün evveli âteş-i mâ aña ma‘tûfdur. Tîz Şânîsi eşhedu mufâ‘ale bâbından fi‘l-i mużâri‘ mütekellimvaḥdeh men ism-i mevşûl ve mef‘ûlün şarîhi ehvâ‘ alime bâbından fi‘l-i mużâri‘ mütekellimvaḥdeh ve mevşûle râci‘ zamîr-i menşûb li-ecli’z-zarûre ḥazf edilmişdir. Be-ğayr Eşâhideye müte‘allık vesîletun vâsıta fe ḥarf-i ta‘kîb yelhaknî fi‘l-i mużâri‘ nûn-ı viḳâye veyâ zamîr-i mütekellimvaḥdeh şe‘en fâ‘ili ve ḥâl ma‘nâsına eżalle bâb-ı şânîden fi‘l-i mużâri‘ mütekellimvaḥdeh ve cümlesi şe‘en kelimesine şıfatdır ve mevşûfa râci‘ zamîr maḥzûfdur. Eżalle bih taḳdîrindedir. Tarîkan Mef‘ûlün şarîhi

[185] yü‘cicu Ziyâlandırır. nâren Nâr muḥabbeti sümme yutfî sonra söndürür bi-reşetin şû serpmekle. li-zâke Âniñ için terânî sen beni görürsün muhrak yanıcı ve ğarîkâ ve mağrûk.

{ḥikâye-i manzûme} yekî Biri porsîd şordu ez-ân güm kerde ferzend ğuyûbet Hazret-i Yûsuf da pederi Ya‘ḳûb ‘aleyhüme’s-selândan. ki ey rûşen-ğüher pîr-i ħiredmend Ki ey ‘aḳıllı pâk gevhâr-i pîr zi Mısreş Mısır’dan Yûsuf’uñ büy-i pîrâhen gömleginiñ ḳoḳusu şenîdî tıyduñ. cirâ Ne için der-çâh-ı Ken‘âneş anı Ken‘ân ḳuyusunda nedîdî görmediñ. bigoft Dedi ahvâl-i mâ bizim ḥâlimiz berk-ı cehânest şıçrayıcı şimşek gibidir. demî Bir vaḳit peydâ zâhirdir vü diğær dem ve bışḳa vaḳit nihânest gizlidir.

Yu‘eccecu Tef‘îl bâbından fi‘l-i mużâri‘ dir. Men lafzına râci‘ ve te‘cîc-i îḳâd gibi âteş‘ alevlendirmeye derler. Nâren Mef‘ûlü summe ḥarf-i ‘atıf yutaffî if‘âl bâbından fi‘l-i mużâri‘ soyundurur demek. Fâ‘ili men lafzına râci‘ be yuṭaffiye müte‘allık reşset rânîñ fethi ve şîniñ teşdîdiyle ufaḳ yağmur dâneleri le ḥarf-i ta‘lîl zâk te‘cîc-i nâra ve eṭfâ‘-i reşseye işâretidir. türâ Fi‘l-i mużâri‘ muḥâṭab ve nûn ḥarf-i viḳâye ve zamîr-i mütekellimvaḥdeh ve maḥallen manşûb Mef‘ûlü ve ru‘yetden ru‘yet-i ‘ayn murâd ise bir mef‘ûl kâfidir. Ve rû‘yet-i ḳalb murâd ise sâ‘ir ef‘âl ḳulûb gibi iki mef‘ûl alır. Muharrikan İf‘âl bâbından ism-i mef‘ûl mef‘ûlün şânî veyâ ḥâliyyetle manşûbdur. Ğarîkan Fi‘l-i mef‘ûl ma‘nâsına mağrûk demek ve a‘râbî

muharrikan gibidir. Porsîd Fi' l-i mâzî şordu demek. kem kerde Zâyi' etmiş demek. Ferezend Oğul ki harf-i beyâniyye rûşen-i kehr vaşif terkîbi kerîmü'n-neseb ve şerîfî'l-hisâb ya'nî pākize aşlı demek ve taqdîri merd-i rûşen-i güherdir. Pîr İzâfeti izâfeti beyâniyye huredmend terkîb-i nisbî ve rûşen-i güherden bedeldir. Zi Ezden muhâffef Mısreş zamîr-i pirâhene maşrûfdur. Büy-i pirâhen İzâfeti izâfeti lâmiyye senîdî fi' l-i mâzî muhâtab der edât-ı zarfiyye câh-ı Ken'ân izâfeti izâfeti lâmiyye ve çâh kıyu ve Ken'ân hazret-i Ya'kûb 'aleyhi's-selâmîñ memleketi ve mezkûr kıyunuñ iraklığı iki fersâhdır. Eş Yûsuf'a râci' ahvâl-i mâ mübtedâ berk şimşek cihân cîmîñ fethiyle şıfat-ı müşebbehe ve taqdîri ahvâl-i mâ çö berk-i cihânest ve haber-i mübtedâdır. Demî Mübtedâ peydâ haberi ve taqdîri nihânest qarînesiyle peydaştır. Dîgerdem Mübtedâ nihânest haberi, "lî me'allahi vahte lâ yes'anî ilâ âharehü" hadîş-i şerîfi bu ma'nâyı beyândır.

[186] gehî bir vaķit ber târem-i a'lâ felek-i a'lâ üzere nişînem otururum gehî ba'zen ber püşt-ı pây-ı hod kendi ayâğımıñ arķasını nebînem görmem eger dervîş eger fakîr ber-hâlî bir hâl üzere bimândî kalsaydı ser-i dest eliniñ avcunu ez- dü 'âlem iki cihândan ber-feşândî silkerdi

{hikâyet} der-Câmi'-i Ba'albek Be'albek Câmi'inde kelime'î çend bir kaç kelime ber tarîk-i va'z va'z tarîkiyle mî-goftem söylerdim. bâ cemâ'atî efsürde Tonuķ bir cemâ'ate dil-mürde kalbleri ölmüş. ve râh Ve yolu ez- 'âlem-i sûret 'âlem-i şüretten be-ma'nî 'âlem-i ma'nâya neborde iletmemiş. dîdem ki Gördüm ki nefesem benim nefsim der nemî gîred te'sîr etmez. ve âteş-i germ-i men Ve harâretli âteşim der-hîyzüm-i ter-i îşân bunlarıñ yaş odunlarına eser nemî koned te'sîr etmez. dirîğ âmedem Baña esîrgemek geldi.

Gehî Yâsı harf-i vahdet bir vaķit demek. Ber Harf-i isti' lâ târem-i a'lâ izâfeti izâfeti beyâniyye ve târem rânîñ harekât-ı şülâşisiyle türkmân u göçir tâ' ifesiniñ kendilerine maşşuş urdukları hânedir. Bunda teşbiyye tarîkiyle felek murâddır. Ber Harf-i şıla poşt-ı pây-ı hod izâfetleri izâfeti lâmiyye ne-bînem fi' l-i muzâri' nefy-i müstaķbel mütekellimvahdeh görmezim demek. Eger Edât-ı şart be-mândî hikâye-i hâl mâzî ser avec ve deste izâfeti izâfeti lâmiyye murâd parmaķlardır. Ber Harf-i

te'kîd feşândî hikâye-i mâzî lügatde silkerdi demek ise de bunda ferâgatden kinâyedir. Mî-goftem Hikâye-i fi'l-i mâzî mütakellimvaḥdeh kelime-i çind mef'ülün şarihi ve hemze edât-ı tevessül ve çind edât-ı kemiyetdir. ber tarîk-i va'z Mef'ülün gayr-i şarihi-i evveli bâ cemâ'atî gayrı şarihi şânisi der câmi'-i Be'albek zarfıdır. Ve Be'albek Şâm'a qarîb bir memleketiñ ismi efserde tökmüş demek. ve cemâ'atiñ şıfatı dil-i morde Kâlbi ölmüş demek ve cemâ'atiñ şıfat ba'd-i şıfatıdır. Ne-borde Fi'l-i mâzî-i menfî nakli râh mef'ülün şarihi ez-âlem-i sûret ve be-ma'nâ gayr-i şarihişleridir. Dîdem Fi'l-i mâzî mütakellim vaḥdeh ki ḥarf-i beyân nefs murâd sözdür. Em Zamîr-i mütakellimvaḥdeh der ḥarf-i te'kîd ne-mî-gîred fi'l-i muzâri' nefy-i istiḳbâl ma'nâsına te'sîr eylemez demek. âteş-i germ-i men İzâfetleri beyâniyye ve lâmiyyelerdir. Der Ḥarf-i şıla hîzem odun izâfeti izâfeti beyâniyye ter yaş izâfeti izâfeti lâmiyye işân in lafzınıñ cem'î dirîg ḥayf âmedem şüretâ fi'l-i mâzî nefsi mütakellimlakim ma'nâ-i edât-ı mütakellim dirîg kelimesine muttasıldır. Taḳdîri dirîgem âmeddir.

[187] terbiyet-i sûtürân Ḥayvânları terbiyye gibi geldi. ve âyine dârî ve âyine tutuculuk gibi geldi. der mahalle-i kûrân Kevrler mahallesinde velikin ve lakin der-i ma'nî ma'nâ kapısı bâz bûd âçık idi. u silsile-i sūḥan ve birbirlerini velî iden kelâm dirâz üzûn idi. der ma'na-i in âyet ki Bu âyet-i kerîmeniñ ma'nâ-i şerîfinde idi ki ve nahnü akrebu ve biz 'azîmu'ş-şân ziyâde yaḳıñız. ileyhi İnsâna min ḥabli'l-verîd şâh tamarından sūḥan sözü be-câyî bir mahalle resânide bûdem ki işâl eyledim ki mî goftem söyledim. Ya'nî bu âyet-i kerîmede ḳurbiyyet-i ilâhiyyeyi beyân u tefhimde.

{ḳıḳ'a} düst Ḥudâ nezdikter dahâ yaḳındır ez-men benden be-menest baña. v'in 'acebter ki Bu dahâ 'acîbdır ki men ben ez-vey andan dürem ba'idim. çi konem Ne edeyim bâ-ki kime ki tûvân goft ki söylemek mümkün ola ki ü dost der-kenâr-ı men ḳucâğımdadır. ü men Ḥalbukî ben mehcûrem maḥrûmum. men Ben ez-şarâb-ı in sūḥan bu sözüñ şarâbından mest serḥûş ü fazla-i kadeh ve ḳadehiñ füzelâsı.

Terbiyyet-i setürân Maşdarıñ mef'ülüne izâfetidir ve elif ve nûn edât-ı cem'idir ve setür binmege maḥşûş ḥayvândır. Âyine dâr Vaşîf terkîbi âyine ḳutucu demek ve ol kimseye ıtlâḳ olunur ki eline bir âyine alub râst geldiği kimseye verir.

Ve daħi bir miqđar āyineye bađdın Őnra Őahib-i āyineye bir kađ pāre vererek āyinesini i'āde eder. Ye Ėarf-i maŐdariyye ve Ėarf-i zā'id liken edāt-ı istidrāk bāz āçık silsile zincir saħne izāfeti mecāzen beyāniyyedir. derāz Ūzūn demek. nehnu Ŗamir-i merfū munfaŐıl ve mūbtedā akrabu ism-i tafđil ve ĥāberdir. İleyhi İlā ĥarf-i cer ve hā zamir-i mecrūr min ĥarf-i cer habli ip izāfeti izāfeti beyāniyye verid vāviñ fetħiyle boyūnuñ iki cānibindeki ŧamardır ve ĥabl-i veridi 'arab-ı ĥurb-i emkinede isti' māl eder. Lakin ĥurbiyyet ilahiye ĥurb-i mekāni degildir. Buña ĥurb-i ma' nevī denir. Dūs Mūbtedā nezdikter terkib-i tafđili ve ĥāberdir. Be-menest Sın ve tā ma' nāda nezdik lafzına maŐrūfdur. Vin AŐılı ve in olub hemzesi zarūret-i vezn için ĥazf olunaraq kesresi vāva nađl olundu veyāħud hemze kesresiyle ĥazf olub vāviñ fetħası mā-ba' dindeki yā-i mesākine için kesreye tebdil olunmuŐdur. Bā Ėarf-i Őıla ki ĥim ma' nāsına isimdir. Goft MaŐdar-ı mūrħem ki ĥarf-i beyāniyye ū dūsta rāci' ve mıŐra' -ı Őāniye merhūndur. Dū Edāt-ı zarfiyye kenār-ı men izāfeti izāfeti lāmiyye ve ĥāliyye men mūbtedā mehcūr ĥāberi men mūbtedā mā-ba' di ĥāberi fuzelā-i kadeħ izāfeti izāfeti lāmiyye ve fazla ārtıĝa derler.

[188] der-dest Elde iken revende'i bir yolcu ez-kenār-ı meclis meclisiñ kenārından gūzer kerd geçdi. ve devr-i āħir ve meclisiñ Őon devri der-ū eser kerd āña te'Őir eyledi. na'ra'i Bir na'ra cūnān zed ki öyle urdı ki diĝerān diĝerleri be-muvāfakat-ı ū āña muvāfakat ile der-ħurūŐ āmedend baĝrıŐdılar. ū ĥāmān-ı meclis ve meclisiñ ĥāmları der-cūŐ ĥaynaŐdılar. goftem Dedim Subħānallah! ne 'aceb ĥāletdir ki dūrān-ı bā-ħāber ūzađdaki ĥābirler der-ħuzūr ĥuzūrdadırlar. ve nezdikān-ı bī-basar ve yađında olan idrāksizler dūr ba'iddedirler. Ėāle 'aleyhi'Ő-Őalātu ve's-selām "Rabbu mebliĝu ev'i elħ" el-ħadīs.

{kıt'a} fehm-i sūħan Kelāmı fehm cūn nekoned cūnkü etmez müstemi' muĥātab. kuvvet-i tab' Ėuvvet-i tab' ez-mütekelim mütekellimden mecūy ārama. fūŐhat-i meydān-ı irādet İrādet meydānına ves'at bibār getir. tā bizened Tākim ura merd-i sūħan gūy Őöz Őöyleyici ādem gūy kelām ŧopunu.

{hikāyet}

Ki Harf-i beyāniyye revendei yolcuya derler veyā vahdet ve hemze edāt-ı tevessüldür. Kenār-ı meclis İzāfeti izāfeti lāmiyye devr-i āhar izāfeti izāfeti beyāniyye taqdīri devr-i āhar-ı meclīsdır. Dervey Aşlı der ā veydir. Na'ra Şavtdır. Cünān Ancelīn muvāfakat-ı ū maşdarıñ mef' ūlüne izāfeti der harf-i şıla hurūş hā-i mu' cemeniñ ve rāniñ dāmmeleriyle tencere vesā'ireniñ kapāğı üstüne kōnuqda ānlardan zuhūr iden şavta itlāk olunur. Hām Nā-pohte ān edāt-ı cem' i der harf-i şıla cūş kaynamaqdır. Subhānallah Maqām-ı tenziyye ve te' accubda müsta' meldir. Devrān Devriñ cem' i bā habere izāfeti izāfeti beyāniyye ve mübtedā der edāt-ı zarfiyyet huzūr ğaybın mā kabli nezdīgān-ı bī basar izāfeti izāfeti beyāniyye ve mübtedā devr haberi ve taqdīri devrend olub edāt-ı haber qarīne kâ'im olduğı için hāzf edilmişdir. ve der huzūrda böyledir. Zira mübtedālar cem' i vāki' olmuşlardır. fehmi sūhan Maşdarıñ mef' ūlün izāfetidir. Cün Edāt-ı ta' līl mustemi' ism-i fā' il kuvvet-i tab' maşdarıñ mef' ūlüne izāfeti mucevvi' costen maşdarından nehy-i hāzır fesahat maşdar be-yār āverīden kelimesiniñ muhaffefi olan āriden lafzından emr-i hāzır ve fesahat Mef' ūlüdür. Tā Harf-i ta' līl be-zend fi' l-i muzārī' müstaqbel ura demek. Merd Fā' ili izāfeti izāfeti beyāniyye sūhan gūy vaşif terkibi bunda vā' iz murāddır. Gūy Mef' ūlü ve kāf-ı ' Acemiñ dāmmıyla top demek. Qāle 'aleyi's-selām “kelime'n-nāse 'alā qādr-i 'uqūlihīm ey li-a' lā qādr-i 'uqūlikum.”

[189] şebī Bir gece der-beyābān-ı Mekke Mekke şahrāsında ez-ğāyet bī-h'ābī ziyāde uykusuzluqdan pāy-ı reftehem yürümege tākatim nemānd qalmadı. ser Bāşımı binihādem koydum ve şütürbān-rā ve deveciye gofthem dedim. dest Elini ez-men benden bidār çik. Ya' nī kendi hālime terk et.

{kıt'a} pāy-ı miskīn piyāde Biçāre piyādeniñ āyağı çend reved nice gider. k'ez tahammül Zira tahammülden sütüh şod 'āciz oldu buhtī besili deve. tā şeved Hattā olur cism-i ferbihi bir semiz hayvān lāğar za'if. lāğarī za'if hayvān daği mürde bāşed ölmüş olur ez-sahtī meşakqatden. gofit Deveci dedi. ey birāder! Ey birāder harem pişest harem-i Mekke önümdedir. ü hārāmī ve düşman der-peş arkadadır. eger refit Eger gitdiñ cān bordī cāni kurtardiñ ve eger hofit ve eger uyuduñ mordī öldüñ.

{beyit} hoşest Hoşdur zîr-i muğaylân muğilân altında be-râh-ı bâdiye şahra yolunda.

Ne-mâned Fi' l-i mâzî menfî kalmadı demek. Pây reften Fa' ili izâfeti beyâniyye yürümek ayağı demek. em Zamîr-i mütেকellimvaḥdeh ez-gâyet-i bî-hûbî mef' ülün ğayr-işarîḥi izâfeti lâmiyye pek uykusuzluğdan demek veyâ maşdayiyyedir. Der beyâbân Zarf-ı mekânî ve çöl demek. Mekkeye izâfeti lâmiyye şebî zarf-ı zamânî veyâ vaḥdetdir. Be-nihâdem Fi' l-i mâzî mütেকellimvaḥdeh kıldum demek. Ser Mef' ülü ve ḥarf-i ' âṭıfe goftem fi' l-i mâzî şetribân ism-i fâ' il râ edât-ı mef' ül dest be-dârîñ mef' ülün şarîḥi ez men ğayr-ı şarîḥi pây-i miskîn-i piyâde aşlı pây-ı piyâde-i miskîn olub li-ecli' z-zarûre şıfat mevşûfu üzere teḳaddüm etmişdir. Kî Ḥarf-i ta' lîl ez ibtidâ' iyye tahammul maşdar sutûh sîniñ ḍammıyla ' âciz demek. Bahtî Bânîñ ḍammı ile besili deve demek. Tâ İlä ma' nâsına şevd fi' l-i muzâri' yesîr ma' nâsına cism ismi ve izâfeti lâmiyye ferbih fânîñ fethi ve rânîñ sükûnu ve bânîñ kesri ve hâ-i aşlıyye ile ism-i cämîd semîz demek. Ye Ḥarf-i vaḥdet lâğır şevediñ ḥaberi ve za' if demek. Lâğırî Yâsı vaḥdetdir ve mübtedâ mürde bâşed ḥaberi ez-sahtî ḥabere mütê'allıḳ goft fâ' ili şetrebândır. Harem İle harâmî meyânında şan' at-ı iştikâḳ ve pîş ile pes arasında daḫi teẓât vardır. Eger reftî Fi' l-i şart cân bordî cezâ ve eger heftî fi' l-i şart mordî cezâ hüşest muḳaddem ḥaber zîr-i muğilân mu' aḥḥar mübtedâ ve izâfeti izâfeti lâmiyye ve muğilân bir dikenli âğacîñ ismidir. Heft Maşdar-ı muraḥḥem be-râh-ı bâdiye ânâ mütê'allıḳ çöl yolunda demek.

[190] hoft Uyumaḳ. şeb-i rahîl Göç gecesinde velî ve lakin terk-i cân cânîñ terkini bibâyed goft söylemek lâzımdır.

{ḫikâyet} pârsâyî-râ Bir ' âbidi dîdem gördüm ber-kenâr-ı deryâ ki deryâ kenârında ki zaḥm-ı peleng iyi olmazdı. ve müddethâ ve nice müddetler der ân anda rencür bûd marîz idi. ve dem-be-dem ve mütêmâdiyen şükr-i Hudây Te' âlâ Allah Te' âlâya şükr hemî goft söyledî. Elḥamdülillah ki Elḥamdülillah ki be-muşîbeti bir muşîbete giriftâr mübtelâyım ne be-ma' şiyeti bir ma' şiyete mübtelâ degilim.

{kıṭ'a} ger merā Eger beni zār zelīl olarak be-küşten dihed katle verirse ān
yār-ı 'azīz ol cānān. tā negūyī ki Āgah ol demesiñ ki der-ān dem ol vaḳitde ġam-ı
cānem bāsed baña cānımıñ ġamı ola ya'nī cānımı diriğ tutayım. gūyem Derim ez-
bende-i miskīn ḥaḳīr ḳulundan çj gūneh ne günah sādır şod sādır oldu. ki dil-āzürde
şod Zira rencide ḥāṭır oldu. ez-men Benden ġam-ı ānem baña anıñ ġamı bāsed olur.
Ya'nī cān ġamı olmayub cānān ġamı olur.

{ḥikāyet} dervīşī-rā Bir faḳīriñ zārūreti bir iḥtiyācı piş āmed zuhūr eyledi.

Şeb İzāfeti izāfeti lāmiyye rahīl göçmeniñ ismi velī edāt-ı istidrāk terk-i cān
masdarıñ mef'ülüne izāfeti be ḥarf-i te'kid ba-āyed fi'l-i muzāri' goft maşdar-ı
müreḥḥem pārsāyī yā ḥarf-i vaḥdet rā edāt-ı mef'ül ber edāt-ı zarf kenār-ı deryā
izāfeti izāfeti lāmiyye ki ḥarf-i beyāniyye zahm yāre izāfeti izāfeti lāmiyye peleng
ḳaplan dārū rāniñ ḍammıyla 'ilāc biḥ iyi rencūr meriz dem-be-dem her sā'at demek.
Şokr-i Hudā Maşdar mef'ülüne izāfeti muşibet elem ye ḥarf-i vaḥdet ma'siyet günāh
ye ḥarf-i vaḥdet zār zelīl ve ḥaḳīr ma'nāsına isim be ḥarf-i şıla keşten ḳatlı ma'nāsına
maşdar dehed fi'l-i şart ān fā'ili yār-ı 'azīz fā'iliñ müşārün ileyhi ve izāfeti izāfeti
beyāniyye merā mef'ülün evvel-i şariḥi zār şānisi ve be-keşten ġayr-ı şariḥi tā ḥarf-i
tenbiyye ne-gūyī fi'l-i muzāri' nefy-i müstaḳbel muḥāṭab ki ḥarf-i beyāniyye der
edāt-ı zarfiyye ān ism-i işāret dem vaḳit ġam-ı cānem izāfeti lāmiyye bāsed fi'l-i
muzāri' fā'ili ġam-ı cāna rāci' bende-i miskīn beyāniyye goneh günāhdan muḥāffef
ki ḥarf-i beyāniyye dil-i āzarde gönlü incinmiş ma'nāsına vaşif terkibi ġam-ı ān
lāmiyye dervīşī-yāsı vaḥdetdir. Rā Edāt-ı mef'ül zārūret maşdar ye vaḥdet.

[191] kilīmī Bir kelīmī ez-ḥāne-i yārī bir dostuñ önünden bidüzdīd çaldı.
ḥākim Ḥākim fermūd ki emir eyledi ki desteş anıñ elini bibürend ḳaṭ' etsinler. sāhib-i
kilīm Kelīmiñ şāhibi şefā'at kerd ki şefā'at eyledi ki men ū-rā ben anı bahil kerdem
ḥelāl eyledim. ḥākim goft Ḥākim dedi be-şefā'at-i tū seniñ şefā'atiñ ile hadd-i şer'
ḥükm-i şer'ī fūrū ne-güzārem terk etmem. goft Dedi rāst toğru fermūdī buyurduñ.
ammā her ki Lakin her kim ki ez-māl-i vaḳf māl-ı vaḳıfıdan çizi bir nesne bidüzded
sırḳat eylemek ile kaṭ'eş anıñ elini kesmek lāzım neyāyed lāzım gelmez. ki el-fakīrū
Zira faḳīr lā-yemlūkū mālīk olmaz. sey'en Bir şey'i ve lā yemlūkū ve bir kimseye

memlûkde olmaz. her çi Her ne ki dervîşân-râst dervîşleriñdir. vakf-ı muhtâcânest Muhtâclara vakıftır. hâkim Hâkim dest ez-û elini andan bidâşt çıkdı ve goft ve dedi. cihân Cihân bertü saña teng tār âmede bûd ki geldimi ki düzdî sirkat nekerdi etmediñ. illâ ez-hâne-i cünîn yârî Faqat bu mişilli dostunuñ hânesinden etdiñ. goft Dedi ey Hudâvend! ey hâkim neşenide'î ki işitmediñ mi ki gofteend demişlerdir. hâne-i düstân Dostlarıñ hânesini birüb süpür. u der-i düşmenân ve düşmanlarıñ kapısını

hâne-i yâr İzâfeti izâfeti lâmiyye ye harf-i vaḥdet be harf-i te'kîd dezdîd fi'l-i mâzî be harf-i te'kîd borend emr-i gâ'ib cem'î şahib-i kelîm izâfeti izâfeti lâmiyye ki harf-i beyâniyye be-hal bâniñ fetḥi ve hânîñ kesri ve lâmiñ sukûnuyla ḥelâl ma'nâsına be harf-i muşâhibet şefâ'at-i tû izâfeti izâfeti lâmiyye fûrû bunda edât-ı te'kîd ne-gozârem fi'l-i muzâri' mefy-i muştakbel müteklîm vaḥdeh terk u ihmâl itmek demek. Râst Bunda gerçik ma'nâsına ammâ edât-ı istidrâk her ki herkes ki taḥdîrindedir. Çîzî Yâsı harf-i vaḥdet be-dezded fi'l-i muzâri' müstakbel ki harf-i ta'lîl el-fakîr mübedâ lâ yemliku fi'l-i muzâri' nefy-i müstakbel fâ'ili fakîre râci' sey'en Mef'ûlü ve lâ yemliku fi'l-i muzâri' nefy-i müstakbel meḥûl memlûkde olmaz. Zira 'Abdullah olan 'Abdi'd-derâhim ve'd-denânîr olmaz. Vakf-ı muhtâc Maşdarîñ mef'ûlüne izâfeti ân edât-ı cem'î est edât-ı haber tenk âmede bûd istifhâmî müteḍammındır. Tār mı geldi demektir. Elâ Edât-ı istiṣnâ be harf-i te'kîd rûb râniñ ḍammıyla reftenden emr-i hâzır süpür demek. Hâne-i dustân Mef'ûlü der-i düşmanân mef'ûli izâfeti izâfeti lâmiyye, dustân u düşmanân beynlerinde şan'at-ı teẓâd vardır.

[192] mekûb Çalma. Ya'nî daḳḳa bâb ederseñ me'yûs olur ve maḥrûm ḳalırsın.

{beyit} cün Çünkü fürû mânî 'âciz ḳalasıñ be-sahtî miḥnetle ten vüçûdu be-'acze ender medih 'acze verme. düşmen-râ Düşmanlarıñ püst derisini ber-ken soy. dustân-râ Dostlarıñ daḫi püstîñ kürkünü soy.

{hikâyet} yekî Biri ez-pâdşâhân pâdşâhlardan pârsâyî-râ bir 'âbidi dîd gördü ve goft ve dedi. hiçet Saña aşlâ ez-mâ bizden yādî mî âyed taḥaṭṭür gelir mi? goft

Dedi belî evet her geh ki her vakit ki Hudây-râ Hudâ'yı ferâmûş mî konem unutursam.

{beyit} *her sū Her tarafa deved қоşâr ân k'eş ol kimse zi-der-i h'îş kendi қapısından birāned sora. v'ân-râ ki Ol kimseyi ki bihāsvānd da'vet ede be-der-i kes kimseniñ қapısına nedevāned қоşdurmaz.*

{hikāyet} *yekî Biri ez-salihān 'ābidlerden pādīshāhī-rā bir pādshāhı be-h'āb rü'yāda did gördü der-behişt cennetde. ve pārsāyī-rā ve bir zāhid daḥi der-dūzeh cehennemde gördü. porsīd ki Su'āl eyledi ki mūcib-i derecāt-ı ān anıñ derecelerine sebeb.*

Me-kūb Güftenden nehy-i hāzır furū *mānī* māndenden fi'l-i muzāri' muḥāṭab 'āciz қalasıñ demek. Zira mānden maşdarıyla meşakḳati furū lafzıyla isti'māl eyledikde 'aciz ma'nāsını ifade eder. *Be* Harf-i muşāhibet *saht* қatı *ye* harf-i maşdariyye *ten* beden *be* harf-i şıla veyā zarfiyye 'aciz maşdar *ender* bāya te'kid *me-deh* nehy-i hāzır verme demek. Zira *rā* edāt-ı taḥşīşdir. *Pūst* Deri *ber* harf-i te'kid *kon* emr-i hāzır *pūstīn* kürk ma'nāsına *did* ve *goft* fi'l-i mazīlerdir. *Hicīt* Tā zamīr-i ḥiṭābdır. *Mā* Meniñ cem'i *yād* taḥāṭtur. *Mī āyed* Fi'l-i muzāri' ḥāl *sū* siniñ ḍammıyla cānib *deved* āliñ ve vāniñ fethālarıyla fi'l-i muzāri' қоşar demek. *ānkes* Fā'ili *zi* ezden muḥāffef *der* қapı *h'îş* ism-i cāmid *be* harf-i te'kid *rānd* fi'l-i muzāri' süre demek fā'ili Hudādır. *ve* Harf-i 'atıf ān *rā ki* ānkes *rā ki* taḥḍirindedir. *Be* Harf-i istikbāl *hānd* fi'l-i muzāri' fā'ili Hudādır. *Der kes* İzāfeti izāfeti lāmiyye *ne-devāned* fi'l-i muzāri' nefy-i müstaḳbel fā'ili Hudā'dır. ve elif ve nūn edāt-ı ta'diyyedir қоşdurmaz demek. Zira devīden lāzımdır. *Be* Edāt-ı zarfiyye *hāb* düş *porsīd* dā'il-i şāliḥe rāci' ki harf-i beyāniyye *mūceb* ism-i fā'il izāfeti mef'ülüne *derecāt* dereceniñ cem'i lügādde yüksek yire çıkmaḡa sebeb olan başāmaḳdır. Lakin maḳāmāt-ı cennetde müsta'meldir. Nitekim derekāt-ı ṭabaḳāt nārda müsta'meldir.

[193] *çīst nedir? ve sebeb-i derekāt-ı īn ve bunuñ sebeb-i derekātı çī nedir? ki mā* Zira biz *be-ḥilāf-ı īn* bunuñ ḥilāfi *pindāştīm* zan ederdīñ *goftend* dediler. *ān pādīshāh* Ol pādshāh *be-mahabbet-i dervīshān* dervīshāne muḥabbet sebebiyle *der-behişt*

şod cennete dâhil oldu. ve in pārsā ve bu zāhid be-tekarrub-i pādşāhān pādşāhlara taḳarrub ile der-dūzeh cehenneme girdi.

{kıt'a} delket Seniñ hırkañ be-çi kār āyed ne işe yarar. ü tesbīh u murakka'
ve tesbīh u yemālī hırkañ daḫi hod-rā kendini zi-'amelhā-yı nīgūhīde bāṭıl
'amellerden berī dār berī tut. hācet Hācetiñ be-külāh-ı beregī kuzu derisinden külāhı
dāštened nīst tutmağla degildir. dervīş-sıfat Dervīş şīfatlı bāş ol u kulāh-ı tatarī ve
tātār külāhını dār tut.

{hikāyet} piyāde'ī Bir piyāde ser ü pā bāşı ve ayağı bürehne çıplak bā-
kārvān-ı Hicāz Hicāz kervānıyla.

derekāt Derekeniñ cem' i ālçaq maḫalle inmege sebep olan başamağdır. Lakin merātib-i dūzehde isti' māli mecāzdır. Ki Ḥarf-i ta'līl mā men lafzınıñ cem' i pendāştīm fi'l-i māzī mütekellimme' ā'l-ğayr be ḫarf-i te'kīd hılāf-ı in izāfeti izāfeti lāmiyye ve Mef' ulü be ḫarf-i muşāḫibet ve sebebiyeti mütedammın muḫabbet-ı dervīşān ve be-taḳarrub-ı pādşāhān maşdarıñ mef' ulüne izāfetidir. Delk Fuḳarā hırkası te ḫarf-i ḫıṭāb ve tesbīh delḫ üzere ma' ṭūf murki' tef' il bābindan ism-i mef' ul nicçi parça ile yamalu hırkadır. Hod Vāv-ı resmīyle kendi demek. Rā Edāt-ı mef' ul nikūhīde nūnuñ kesri ve vāv-ı 'Acemiñ ḫammıyla ḫaḫīr u zelīl demek. Berī Fe' il vezninde olarak aşlı berī' olub lakin 'Acem-i hemzeniñ ḫazfiyle isti' māl eder. Dār Emr-i ḫāzır hod-rā mef' ulün şarīḫi ez-'amel ḫayr-ı şarīḫi be ḫarf-i şıla kelāh-ı berki izāfeti izāfeti beyāniyye ve bereh bāniñ ve rāniñ fetḫaları ve hā-i resmiye ile ve āḫarine yā geldigi için hā-i resmiye kāf-ı 'Acemīye tebdil olunmuşdur. ve āḫarındaki yā nisbet içindir. ve fuḳarā cinsi ol kelāhı giydikleri için burada taḫşīşī bi'z-zikr eylemişdir. Dāsten Maşdar te ḫācet kelimesine maşrūfdur. Dervīş-i sıfat Vaşıf terkibi bāş mer-i ḫāzır kelāh-ı titri izāfeti izāfeti beyāniyye ve kelāh-ı berkī muḫābilinde vāḫi' olduğu için Tātār ḫānlarıyla mīrzā ve sultānlarıñ giydikleri kelāh murāddır. Ya' nī kelāh-ı emīrāne demek. Piyādei Yā ḫarf-i vaḫdet hemze edāt-ı tecessül ser bāş ve ḫarf-i 'atife pā āyağdır. Bürehne Bāniñ fetḫ u ḫammıyla çıplak 'uryān ma' nāsına bā ḫarf-i muşāḫibet kārvān-ı Hicāz lāmiyye Hicāz cezīretü'l-'arabda Mekke ve Medīne ve Ṭā'if ḫazālarından 'ibāret olan ülkeniñ ismidir.

[194] ez-Kūfe Kūfeden be-der āmed zühür eyledi. ve hem-rāh-ı mā ve bize yoldāş şod oldu. hurāmān Şālınarak hemī ref t giderdi. ve mī goft ve söyledi.

{nazm} ne ber-üstür Ne deve üzere süvārem binmişim ne cü ester ne ķātır gibi zīr-i bārem yük altındayım. ne Hudāvend-i ra'ıyyet Ne ra'ıyyetiñ emīriyim ne ğulām-ı şehryārem ne pādşāhıñ ğulāmıyım. ğam-ı mevcūd Mevcūduñ ğamını u perīşānī-i ma'dūm ve yoķluğuñ perīşānlığını nedārem tutmam. nefesī Bir nefis mī zenem ururum. āsūde Rāhata vü 'ōmrī ve müddet-i hayātı be-ser ārem ikmāl ederim. üstür-süvārī Bir deveye rākib gofteş aña dedi. ey dervīş Ey dervīş kücā mī-revī nereye gidiyordun? bāz gerd geri dön ki be-sahtī zira meşakķatle bimīrī ölürsün. neşenīd diñlemedi. ve kadem ve ayağını der-beyābān şahrāya nihād ķodu. ve bireft ve gitti. çün Çünkü be-Nahle-i Mahmūd nahle-i mahmūd nām maħalle resīdīm eriştin. tüvānger-rā Zengīniñ ecel ferā resīd eceli erişti. ve mord ve vefāt eyledi. dervīş Ol faķir be-bālīneş anıñ bāşı ucuna.

Ez Ħarf-i beyāniyye Kūfe meşhūr bir şehriñ ismidir. Be-der āmed Çıkdı demek. Hem-rāh Refīķ izāfeti izāfeti lāmiyye mā zamīr harāmān şıfat-ı müşebbehe hemī ref hikāye-i māzi ve hā ħarf-i te'kīd ber ħarf-i isti'lā suvār atlı cü edāt-ı teşbiyye ester hemzeniñ fethi ve sīniñ sukūnuyla ķātır zīr-i bār izāfeti izāfeti lāmiyye yük altında demek. Ĝulām İzāfeti izāfeti lāmiyye şehr-i yār pādşāhdır. Ne-dārem Fi'l-i muzāri' nefy-i istikbāl mütekellimvaħdeh ğam-ı mevcūd Mef'ülü ve izāfeti beyāniyye veyā lāmiyye perīşānī-i ma'dūm ğam üzerine ma'tūfdur. Nefesī Yāsı vaħdet veyā tenkīr mī-zenem fi'l-i muzāri' hāl mütekellimvaħdeh āsūde rāhat ārem fi'l-i muzāri' mütekellimvaħdeh 'ōmrī mef'ülün şarīhi ve yāsı vaħdet veyā tenkīr be-ser ğayr-ı şarīhi üstür -i suvār vaşıf terkibi deveye binici ye ħarf-i vaħdet bāz geri kerd emr-i hāzır dūn demek. Ki Ħarf-i ta'līl be ħarf-i muşāhibet veyā zarfiyye saht ķatı ye edāt-ı maşdariyye nihād fi'l-i māzī kadem mef'ülün şarīhi der beyābān ğayr-ı şarīhi çō edāt-ı ta'līl nahle-i mahmūd Kūfeye üç günlük bir mevzī' iñ ismi resīdīm fi'l-i māzī mütekellimme'a'l-ğayrī eriştin demek. Tevānger Ğanī rā edāt-ı mef'ül bālīn yaşdıķu fi'l-aşl bāl ķanād yā ħarf-i nisbet ve nūn te'kīd ķanāda mensūb demektir. Be-ħasbü'l- arif u sāde ma'nāsında müsta' meldir. Eş Tevāngere 'aid.

[195] biyâmed Geldi. ve goft ve dedi. mā be-sahtī Biz meşakkatle ne-mordīm ölmedik. ü tü ve sen ber buhtī besili deve üzerinde bimordī öldüñ.

{beyit} şahsī Bir kimse heme şeb bütün gece ber-ser-i bīmār hasteniñ başında girīst ağladı. çü rüz şod Çünkü şabāh oldu. ü bimord Ağlayan öldü. ve bīmār ve hasta bizīst dirildi.

{kıt'a} ey Ey yār besā esb-i tīz rev ki nice sür'atli āt ki bimānd kaldı. ki har-1 leng Zira topāl eşek cān cāni be-menzil maqsada bord iletđi. bes ki Keşirü'l-veķū' dur ki der-hāk toprağa ten-dürüstān-rā şāglāmları defn kerdend defn eylediler. ü zahm horde ve mecrūh nemord öldü.

{hikâyet} 'ābidī-rā Bir 'ābidi pādīshāhī bir pādşāh taleb kerd istedi. 'ābid Zāhid endīşid ki te'emmül eyledi ki dārūyī bir 'ilāc bihorem yiyeyim. tā za'f şevem Tā kim za'if olayım. meger Me'müldür ki i'tikād husn-i zannı der-hakk-1 men benim haķķımda ziyāde konend ziyāde ede. āverdeend ki Naql ederler ki dārū-yı 'ilāc kätıl būd zehr idi. bihord Yedi. u bimord ve öldü.

{kıt'a} ān ki Ol 'ābid ki çü piste fıstık gibi dīdemeş anı zan eyledim.

Bahtī Bāniñ dammı ve hāniñ sukūnuyla semiz deveye derler. Şahsī Yāsı vaḥdet ser baş izāfeti izāfeti lāmiyye bīmār ḥeste gorīset kāf-1 'Acemiñ ve rāniñ kesreleriyle fi'l-i mazīdir ağladı demek. Bīmār Mübtedā be-zīst haberi ve mazī olub dirildi demek. Ey Nidā münādī maḥzūf ey yār taḥdīrinde besā çok esib āt izāfeti beyāniyye tīz-rev vaşif terkibi sür'atli demek. Ki Harf-i beyāniyye be-māned fi'l-i mazī ki lakin ma'nāsına har-1 leng izāfeti beyāniyye aḡsaķ eşek demek ve mübtedā board fi'l-i mazī cān mef'ülün şarihi be-menzil ḡayr-1 şarihi ve cümle-i fi'liyye haber-i mübtedādır. Bes Çok ki hārf-i beyāniyye der harf-i şıla hāk toprak tenderest vaşif terkibi ān edāt-1 cem'î rā edāt-1 mef'ül kerdend fi'l-i mazī ne-nersitān mef'ülün evveli defn şānisi ve ḥāliyye zahm horde vaşif terkibi ve mübtedā yāreli ve mecrūh ma'nāsına ne-mord fi'l-i mazī-i menfi olmadı demek ve haber-i mübtedādır. Endīşid Fi'l-i mazī ki harf-i beyāniyye dārūyī yāsı harf-i vaḥdet tā harf-i ta'lil međer edāt-1 temennī būd edāt-1 zamāniyye ān ki ānkes ki taḥdīrinde çō edāt-1 teşbiyye beste bā-i

‘Acemiñ feth u kesri ile fıstık dıdem fi‘l-i mazi mütekellimvaħdeh eş ki lafzına raci‘ ve dıdem kelimesi bunda fi‘l-i kalbdır. Zan ma‘nāsına iki mef‘ülüne ta‘diyye eder evveli zamir şānisi heme muğazdır.

[196] heme mağz hep iç püst deri ber-püst büd deri üzere idi hemçü piyāz şogān gibi. pārsāyān-ı rüy der-mahlūk Yüzleri mahlūka olan ‘ābidler püst ārkayı ber-kıble kıbleye mī konend idiler namāz namāzı.

{beyit} çün bende Çünkü kül Hudā-yı h’ış h’āned kendi ma‘būdunu taleb ede. bāyed ki Lāzımdır ki be-cüz Hudā Hudādan gayrıyı nedāned bilmeye.

{hikāyet} kārvānī Bir kārvānı der-zemīn-i Yūnān arāzī-i Yūnān’da bizedend urdular. ve ni‘met-i bī-kıyās ve hesābsız mālī bordend āldılar. bāzārgānān Bāzārgānlar giryē vü zārī feryād u fiğān kerdend eylediler. ve Hudā vü Resūl-rā ve Hudā ve rasūlden şefi‘ āverdend şefā‘at taleb eylediler. fā’ide nedād Fā’ide vermedi.

{beyit} çü pīrüz şod Çünkü muḡahher oldu. düzd-i tīre-revān Kāre cānlı hırsız çi gām dāred ne gām tutar. ez giryē-i kārvān Kārvāniñ ağlamasından Loqmān-ı Hakīm Loqmān Hakīm der-ān meyān büd ānlarıñ içinde idi. yekī ez-kārvāniyān Kārvānlardan biri goft dedi kelime’i çend bir kaç söz ez-hikmet u mev‘izet hikmet u mev‘izeden.

Heme Hep muğaz bunda aç ma‘nāsına püst deri bunda kabūk murād. Büd edāt-ı zamāniyye bunda imiş demektir. Hemçō Edāt-ı teşbiyye piyāz şogāndır. pārsāyān ‘Ābidler demek. Zira elif ve nūn edāt-ı cem‘i izāfeti izāfeti beyāniyye rüy yüzdür. der mahlūk Rūya muḡayyed post ārka çün ta‘lil hānd fi‘l-i muzāri‘ da‘vet eyleye demek. Hudā-yı h’ış muḡaddem Mef‘ülü ve izāfeti izāfeti lāmiyye bāyed fi‘l-i muzāri‘ gerek demek. ki Harf-i beyāniyye be harf-i zā’id coz gayr ma‘nāsına ve nedāned kelimesiniñ mef‘ülün gayr-ı şarīhi Hudāy şarīhi zemīn-i Yūnān izāfeti izāfeti beyāniyye zārī yā-i ašliyye ile feryād u fiğāndır. Pīrüz Bā-i ‘Acemiñ kesriyle gālib u muḡaffer demek. dezd Sāriḡ izāfeti izāfeti beyāniyye tīre revān vaşif terkibi qara canlı demek. Zira revān rūḡ-ı insānīde müsta‘meldir. Giryē-i kārvān İzāfeti lāmiyye Loqmān ism-i şerīfi Qur‘ān-ı Kerīm’de mezkūr lakin nübüvvetinde ihtilāf

olunmuştur. Mışra‘ Üzeyr u Loqmān u Zü'l-karneyn üçünde ihtilāf. kārveniān Aşlı kārvan bunuñ daħi aşlı kārbandır. Zira kār iş ve bān daħi edāt-ı fā‘ildir. İşçi demek ve bā ile vāv meyānında tevāhī ve tebādil olduğu cihetden vāv ilede bā ilede müsta‘emeldir. Kārvan-ı sarāy u kārban-ı sarāy derler veyā nisbet elif ve nūn edāt-ı cem‘idir. Mev‘ızet Maşdar-ı mīmīdir va‘z u naşihat demek.

[197] *bā-inān* Bunlara *bi-gūy* söyle. *bāşed ki* Ola ki *tarafı* bir miqdār *ez-māl-i mā* bizim mālımızdan *dest bidārend el* çikeler. *ki dirīg bāşed ki* Zira *yāziķ* olur ki *çendīn ni‘met* bu kadar ni‘met *zāyi‘ kerd zāyi‘* ola. *Loqmān goft* Loqmān dedi. *dirīg bāşed* *Yāziķ* olur. kelime-i hikmet *Hikmet* kelāmını *bā-işān ānlara* goften söylemek.

{kıt‘a} *āhenī-rā ki* Bir *Timūrī* ki *mūriyāne pās bihored* yiye. *netüvān bord* İzāle mümkün degildir. *ez-ū Āndan be-saykal ālt şiykal ile jeng pāsī.* *bā-siyeh-dil* *Ķare gönüllüye* *çi sūd nā fā‘ide* goften-i va‘z naşihat etmek *nereved* gitmez. *mīh-i āhenīn* *Timūr çivi* *ber-seng* taş.

{kıt‘a} *be-rūzgār-ı selāmet* *Selāmet zamānında* *şikestegān faķīrleri* *der-yāb* tedārik ile. *ki cebr-i hātur-ı miskīn* Zira *miskīniñ hātırını* almak *belā* *belāyi bigerdāned* tahvīl eder. *çü sā‘il* *Çünkü sā‘il* *ez-tü senden* *be-zārī fiğān* u *feryād* ile *taleb koned* ister ise *çizi* bir şey *bidih* ver. *vegerne* *Yoħsa* *sitemger zālīm* *be-zūr zūr* ile *bistāned ālır*.

{hikāyet}

Tarafı Bir miqdār demek yāsı harf-i vaħdetdir. *Āhen* *Timūr* *ye* Harf-i vaħdet *rā* edāt-ı mef‘ül *ki* harf-i Rābıt-ı şıfat *mūriyāne* *Timūr* *ķurduna* veyā *pāsa* ıtlāk olunur. netevān *ber* Maşdar-ı mūrhem *be* muşāhibet *sīykal* fey‘al vezni üzere *pās* açıcı ustāddır muşāķķale *pās* açıcı ālt olduđu gibi *jeng* jā-i ‘Acemiñ fethiyle *pāsdır*. *Bā* Harf-i şıla *siyeh-dil* vaşıf terkibi ve *ķare* gönüllü demek. Goften *va‘z* Maşdarıñ mef‘ülüne izāfeti *mīh* çivī izāfeti izāfet-i beyāniyye *āhenīn* mecāzen *Timūr*’dur. Zira fi‘l-aşl ism-i mensūbdur. Yā nisbet ve nūn te‘kīd-i nisbetdir. *Der* Harf-i şıla *seng* taş *be* edāt-ı zarfıyye *rūzgār-ı selāmet* izāfeti lāmiyye *der yāb* emr-i hāzır tedārik eyle demek. *Şikestegān* *Şikesteniñ* cem‘i dilheste ve meksūr-ı hātır fuķarā murād ve

muḳaddem Meḫ ülüdür ve taḳḳdri ḫāl-i ūikesteḡandır. ve ḳāle ‘aleyhi’s-selām fi’l-ḫādīſi’l-ḳudsī “ene ‘inde’l-menkeresetun ḳulūbihim li-eceli” Ki Ḥarf-i ta‘lil cebr-i ḫātır-ı miskin evvelki izāfet maḡdarıñ meḫ ülüne ikincisi izāfeti lâmiyye be ḫarf-i te’kīd kerdānd fi‘l- muḡārī‘ döndürür demek ve elif nūn edāt-ı ta‘diyyedir. Belā Muḳaddem Meḫ ülü çō ḫarf-i ta‘lil sā’ıl gedā be ḫarf-i muūāḫibet zārī feryād u fiḡandır. Cīz Nesne ye ḫarf-i vaḫdet be-deḫ emr-i ḫāzır ve ger neh ve illā ma‘nāsına sitemger zālīm be ḫarf-i muūāḫibet rūz ḳahr be-sitāned fi‘l-i muḡārī‘ müstaḳbel ālır demek.

[198] çendān ki Ol ḳadar ki merā baña ūeyḫ-i ecell ūeyḫ-i a‘zam Ṣemseddīn-i Ebū’l-Ferec bin Cevzī Ṣemseddīn Ebū’l-Ferec bin Cevzī be-terk-i semā‘ çalḡı dīñlemegi terki fermūdī buyurdu. ve ḫalvet u ‘uzlet ve ḫālvet u ḫalḳdan inḳiḫā’a işāret kerdī mer ederdi. ‘unfuvān-ı ūebābem Gencligimiñ evveli ḡālib āmedī ḡālib gelirdi ve hevā vü heves ve hevā ve hevesim tālib tālib olurdu. nā-çār Zārūrī be-ḫilāf-ı re’yi mürebbī ūeyḫimiñ re’yiniñ ḫilāfına bireftemī giderdim. ve ez-semā‘ ve istimā‘-ı sāzdan u muḫālatat veḫāḳ ile ülfetden hazzī naūib ber-giriftemī tutardım. çün Çünkü naūihat-i ūeyḫem ūeyḫimiñ naūiḫati yād āmed ḫātırına geldikce goftemī der idim.

{beyit} kādī Hākim er bā mā eger bizim ile niūined otursa ber feūāned dest-rā çalardı elini. muḫteseb Zābtıyye ger mey ḫored eger ūarāb içse ma‘zūr dāred ma‘zūr tutardı mest-rā sarḫoūu. tā ūebī Nihāyet bir gece be-mecmu‘-i ḳavmī bir ḳavmiñ meclisine be-resīd eriūtiñ. ve der ānemiyan ve ānlarıñ içinde muterebbī bir sāzende dīdem gördümü

{beyit} ḡüyī Derdiñ. reg-i cān Cān ḫamarımı mī-güsiled uzar zaḫme-i sāzeū sāzımıñ mızrābı.

Ecel Lāmiñ teūdīdeyledir. Zira aūlı ecele olub idḡām olunmuūdur. Fem-i idḡām ile Elḫamdülillahi’l-ecele daḡı gelmiūdir. Semsu’d-dīn Laḳab Ebū’l-Ferec künye İbnü’l-Cevzī ūıfatdır. Be Ḥarf-i ūıla terk izāfeti māsdarıñ meḫ ülüne semā‘ bunda sāz u ḫānende āvāzı murāddır. Anfevān Ol ūebāb yigitlik āmedī ḫikāye-i ḫāl

mâzî nâcâr bi'z-zurûr demek. Be Edât-ı ta' diyye hılâf-ı re'y-i murebbî izâfetleri lâmiyyelerdir ve mürebbîden muhaddişinden İbn-i Cevzî hazretleri murâddır. Be-reftem Fi'l-i mâzî mütekellimvaḥdeh ye ḥarf-i ḥikâye muḥâletat ḥalk ile ihtilâtdan 'ibâdetdir. Ber Ḥarf-i te'kîd gırfitemî ḥikâye-i ḥâl mâzî mütekellimvaḥdeh tıtar demek. er Egerden muḥâffef ber feşâned fi'l-i muzâri' fâ' ili kâḍiye râci' tâ intihâ-i ḡâyet içindir. Sebî yâsı ḥarf-i vaḥdet be ḥarf-i şıla mecmu' meclisdir. Kavmî Yâ vaḥdet güyî fi'l-i muzâri' muḥâṭab ḥâzır olub işteseydiñ dir ebediñ demek. Rek-i cân İzâfeti lâmiyye veyâ beyâniyye ve rânîñ fetḥi ve kâf-ı 'Acemliyle tımartır. Mî Bunda te'kîd ifâde eder. Kusiled Kâf-ı 'Acemiñ ḍamm u kesri ve sîniñ fetḥ u kesriyle kesiliden maşdarından fi'l-i muzâri' dir. Uzar ve karar demek. Zahme'y Sâz çaldıkları âḡâç veyâ kemik pâresidir ki sâzendeler aña tâzyâne ıtlâk ederler. İzâfeti lâmiyye ve hemze izâfiyyedir. Sâzeş Zamîr-i muṭribe râci'.

[199] nâ-ḥoşter Ziyâde fenâ ez-âvâze-i merg-i peder pederiñ vefâtı şadâsından âvâzeş aniñ şadâsı. gâhî Ba'zen engüşt -i ḥarîfân dostlarıñ parmaḡı ez-û aniñ avâzından der -ḡuş kulaḡda idi. ü gâhî ve ba'zen ber-leb ki dudaḡda idi ki ḥâmüş şuş.

{si'r} yühâcu Meyl olunur ilâ-savti'l-eḡânî ḥânendeleriñ şadâsına li-tayyibihi ḡüzellik için. ve ente muḡannin Ḥalbuki sen ḥânende iseñ in sekette eger sukût edersiñ tütayyibu laṭîf olur.

{beyit} nebîned Görmez kesî bir kimse der-semâ'et seni ḥânendelikde ḥaşı iyilik ile. meḡer vakt-i refen ki Elâ gitmek vaḡtinde ki dem der-keşi sukût edesiñ.

{meşnevî} çün Çünkü der-âvâz âmed şadâya geldi ân barbet-serây ol ḡobüz çalıcı. kedḡudâ-râ Şâhib-i ḥâneye goftem dedim. ez-behr-i Hudây Hudâ için zîbakem der-ḡuş cîveyi ḡulâḡıma kon ḡoy tâ neşnevem ḡattâ işitmeyeyim. Ya ḡapıyı baña bükşây aç tâ birün revem ḡattâ taşra gideyim. fi'l-cümle

nâhoşter İsm-i tafḍîl menfî âvâze-i morg-i peder izâfetleri lâmiyyelerdir. Yehâcu Şülâşiniñ ikinci bâbınıñ ecvef-i yâyişinden fi'l-i muzâri' mechûldur. Maşdarı ḥânîñ ve yânîñ fetḥi ile ḥicân gelir meyl u raḡbet ma'nâsına ilâ ḥarf-i cer savt şadâ izâfeti lâmiyye elâ ḡanı hemzeniñ ḍammı ve ḡâyniñ sukûnu ve yânîñ

teşdidiyle aġniyāniñ cem'idir. Emānī emniyeniñ cem'i olduġu gibi hānendelere murād. Li-tayyibehū Ħarf-i cer yehācu kelimesine mütē'allıġ ve zāmīr-i şavta 'ā'id ve hāliyye ente zāmīr-i hıṭāb ve mübtedā muġin ism-i fā'il ve haber-i mübtedādır. Zira aşlı muġnīdir. Ān Ħarf-i şart sekete fi'l-i şart tetību cezā-i şart ve şart cezāsıyla berāber muġin kelimesine şıfatdır. nebīned Fi'l-i muzāri' nefy-i istikbāl görmez demek. kesī Yā harf-i vahdet semā' naġme ve şavtdır. Te Hıṭāb hūsī yā-i maşdariyye ile iyilik demek. Meger Edāt-ı istiṣnā vakt-i reften izāfeti lāmiyye dem nefes der harf-i te'kīd keşī fi'l-i muzāri' muḥāṭab geçirsiñ demek. Nefes çıkmek sukūt ma'nāsındır. Cōn Ħarf-i ta'līl der harf-i şıla be-rabt-ı serāy vaşif terkibi ḳubūz çalıcıya derler. Kedḫudā Kāf-ı 'arabīñ fethiyle şāḫib-i hānedir. Beher Edāt-ı ta'līl zībek zāniñ kesriyle ve bāniñ fethiyle jīveye derler. Em Ma'nāda küşe muḳayyeddır. Tā Ħarf-i ta'līl der ḳapı em zāmīr-i manşub muttaşıl ma'nāsına tā harf-i ta'līl revem fi'l-i muzāri' mütেকellimvahdeh reften maşdarından muzāri'inde fā vāva tebdil olunur.

[200] pās-ı hātır-ı yārān-rā Dostlarıñ hātırını hıfz için muvāfakat kerdem muvāfakat eyledim. ve sebī ve geceyi çendin mücāhede nice meşakḳatle be-rüz āverdem şabāhladım.

{ḳıṭ'a} mü'ezzin Mü'ezzin bāng şabāḫ ezānını bī hengām vaḳitsiz ber dāšt oġudu. ne-mī dāned ki Bilmez ki çend ne ḳadar ez-şeb geceden güzeştet geçmişdir. dırāzī-i şeb Gecenin uzunluġunu ez mujgān-ı men benim kirpigimden pors şor. ki yek dem zira bir vaḳit h'āb uyḳü der-çeşmem benim gözimde negeştet olmamışdır. bāmdādān Şabaḫleyin be-hükm-i teberrük tebrik ḳaşdıyla destār şārıġı ez-ser bāşdan ü dīnār ve āltünü ez-kemer kemerden biküşādem çıḳardım. ve pīs-i muġannī ve hānendenin önüne nihādem ḳoydum. ve der-kenāreş ve anı ḳucāġa gırfitem aldım. ve besī şükr ve çok teşekkür goftem dedim. yārān Aḫbāb irādet-i men benim mu'āmele-i muḫābbetimi der-hakk-ı ü anıñ ḳaḳında ber-hılāf-ı 'ādet 'ādetin hılāfında dīdend gördüler. ve ber-hıffet-i 'akl-ı men ve benim 'aḳlımın ḫeftine haml kerdend nisbet eylediler. ve nühüfte ve gizli mīḫandīdend güldüler. yekī ez-işān Ānlardan biri zebān-ı ta'arruz i'tirāz lisānını dırāz kerd uzatdı. ü melāmet kerdend

‘*Itāba āġāz ki bedā*’ eyledi ki *in hareket bu hareketi münāsib-i hāl-i hıredmendān*
‘*uġelānıñ hālne munāsib nekerdī etmedi. hırka-i meşāyih Meşāyih hırkasını*

Pās Hıfz izāfet-i maşdarıñ mef’ülüne *hâtır* yârâna izāfeti izāfeti lâmiyye *şeb*
gece *ye* harf-i vaĥdet veyâ tenkîr *be* harf-i şıla *rûz* gün *bānk* murād şabâh ezâmıdır.
Derâz ’i *şeb* İzāfeti lâmiyye veyâ maşdariyye *muġgān-ı şeb* izāfeti lâmiyye *porş* bâ-i
‘Acemiñ ğammı ve rānıñ sukūnuyla emr-i ħāzır demek. *Ki* Harf-i ta’lîl dem nefes u
sâ’ at *hâb* uyġu *ne-geştet* fi’l-i mâzî menfî naġli olmamış demek. Aşlı ne-keşteestdir.
Bā medādān Bā medād gibi ertesı şabâh demek. *Be* Harf-i muşāhibet *hukm* resm u
üslûbdan ‘ibāretdir. İzāfeti izāfeti lâmiyye *tebrik* tefa’ul bâbından maşdardır. Tuĥfe
ve hedıyye ma’nāsına *destār* dulbend *dînār* âltün *kemer* kuşak *muġnî* murād zıkr
olunan sâzendedir. İrâdet-i *men* Maşdarıñ fâ’iline izāfetidir. *Ber* Harf-i şıla *hılâf-i*
‘*âdet* izāfeti lâmiyye ħeft maşdar izāfeti fâ’iline ‘*akl* mene izāfeti lâmiyye *zebân-ı*
te’arruz izāfeti beyāniyye *munāsib* izāfeti mef’ülüne *hâl* izāfeti lâmiyye
hıredmendān ‘uġalâ demek. *Hırka-i meşāyih* İn-i ħareketden bedeldir ve dādiniñ
mef’ülün şariĥi.

[201] *be-çünin mutribi* Böyle bir ħānende *dādî ki verdiñ ki der-heme* ‘*ömreş*
anıñ bütün ‘*ömründe diremî bir päre der-keff eline nebūdeest gocamamışdır. ü*
kurāza ’i ve bir kırık aġçı *der-deff* definde olmamışdır.

{meşnevî} *mutribi* Bir mutrib *dür* ba’id olsun *ez-in huçeste serây bu mişillü*
mübârek sarâydan. kes Kimse *dü bâreş anı iki def’a nedide* göstermesin veyâ
görmemiş *der-yek cây bir maĥal. rāst Bî şek çün bāngeş çünkü anıñ şadāsı ez-dehen*
āġızdan ber-ĥāst kâlġdı. hālġ-râ Hālġıñ müy toyı ber-beden bedende ber-ĥāst urperdi.
murġ-ı eyvân Köşküñ kuşu *zi-hevl-i ü* anıñ ħavfindan *biperid* uçdu. *maġz-ı mā*
Binimizi bord iletđi *u halk-ı hod* ve kendi ġāribini *biderid* yırtđı. *goftem* Dedim
maşlahat ānest ki maşlahat odur ki zebân-ı ta’arruz lisān i’tirāzı kūtah konî kışa
edesin. ki merā Zira baña *kerāmet-i ü* anıñ kerāmeti.

Be-çünin Gayr-i şariĥi *mutarrabi* yâ harf-i vaĥdet *ki* harf-i Râbit-ı şıfat *karāza*
altün ħurdası *mutrib* if’âl bâbından ism-i fâ’il sevindirici demek. Zira şadāsı güzel

sāzendeden sāmi' in memnūn u mesrūrlardır. Ye Harf-i vahdet dūr taqdīri dūrbāddır. Hıceste Kıtlu ve mübārek kes taqdīri ki kes olub harf-i Rābıt-ı şıfat li-ecli'z-zarūre terk edilmişdir. dū bār İki kere ma' nāsına ne-dīde fi' l-i māzī menfī nakli ve dūr ez-ın hıceste serāy şıfatla mevşūfuñ beyninde cemle-i i' tirāziyyedir. ve buña fen-i bedī' de haşv-i melih derler. Rāst Gerçik cün edāt-ı ta' l'il bānk kâf-ı ' Acemle āvāz halk rā harf-i taşşış murğ kuş eyvān çardağ ma' lūm ola ki zamān-ı kadīmde Şīrāz şehri ahālisi köşkleriniñ nişān u 'alemi maqāmına kâ'im olmak üzere āğaçdan içi boş envā' -ı tıyūr hey'etinde birer kuş vaz' idüb āğazlarına birer sebze qorlar imiş. Her ne vakit rūzgār hareket iylese ānlar dañi döndükce mücvef olduğundan envā' -ı şadā şudūr edermiş. ve muşannıfıñ murğ-ı eyvān-ı zuhūl-i ū be-perīd buyurduğı mübālağa tarīķyledir. Ya' nī ol nā-sāz-ı muṭribiñ mez' ic u hūlnāk şadāsından murğ-i eyvān cāmid iken urkup kaçdı. İmdi kıyās ile ki anıñ āvāzı ne mertebe el-munākdır demek. Hav Korku be harf-i te'kid perīd fi' l-i māzī uçdu demek. Mugāz Bīnī halk hāniñ fetħi ve lāmiñ sukūnuyla bugāz be harf-i te'kid derīd fi' l-i māzī deriden maşdarından yırtmak ma' nāsına 'Arabīde hırķ gibi muzāri' inde yā hażf olunarak dered gelir. Fā' ili muṭribe 'ā'id zebān-ı ta' arruz izāfeti izāfeti beyāniyye ki harf-i ta' l'il kerāmet-i ū izāfeti izāfeti lāmiyye zamīr-i mezkūr muṭribe rāci' dir.

[202] zāhir şod Zāhir oldu. goft Mu'tarız dedi. merā Beni ber keyfiyet-i ān muṭribiñ keyfiyet-i kerāmetine muttali' gerdān vāķıf eyle. tā hemginān Tākim cümleten takarrüb nümāyīm yakınlık gösterelim. ve ber mutāyebe 'i ki ve bir laṭife ki refı vāķi' oldu. istiğfār konīm İstiğfār edelim. goftem Dedim be-hükmi-ān ki ol sebebe bināen ki merā baña seyħ ya' nī Ecel ibn-i Cevzī hażretleri bārħā nice def' a be-terk-i semā' istimā' -ı sāz u şadāniñ terkinini fermūde būd emir eylemişidi. ve mev' izhā-yı belīg ve çok va' azlar gofte söylemişidi. ve der sem' -i kabūl-i men ve benim sem' -i kabūlüme neyāmed girmedi. imşeb Bu gece merā baña tāli' -i meymūn Meymūnetli tāli' u baht-ı hümāyūn ve mübārek baht bedīn buk' a bu maħle reh-berī kerd kulağuzluk eyledi. tā be-dest-i in muṭrib Tā kim bu hānendeniñ eliyle veyāħud eline tevbe kerdem ki tövbe eyledim ki diğer bār bir dahā gird-i semā' u sāz u şadā

eṭrāfında u muḥālatat ve ülfet-i aḥbāda negerdem tolaşmayayım. Zira el-istināsu bi'n-nās min 'alāmeti lā felās denmişdir.

{kıṭ'a} āvāz-ı hoş Güzel āvāz ez-kām dimāğdan u dehān u leb-i şīrīn ve tatlı dudaqlınıñ āğzından ger nağme koned eger nağme eder ise. ver nekoned ve eger etmez ise dil gönlü

Goft Fā'ili mu'teriz keyfiyyet yā-i müşeddide ve tā-i maşdariyye ile nicelik demek. Gerdān Emr-i ḥāzır ile demek maşdarı gerdāniden gelir. Tā Ḥarf-i ta'lil hem kūnān cümlemiz demek. Numāyīm Fi'l-i muzāri' mütekellimvaḥdeh me'a'l-ğayrī nemūden maşdarından fi'l-i muzāri' 'alā ḥilāfu'l-kıyās numāyed gelir. tekarrub Mef'ülü mutāyibe mufa'ale bābından maşdardır. Laṭife be sebebiyye hukm 'illet ma'nāsına bārḥā kerrātle demek. ve hā edāt-ı cem'i be ḥarf-i te'kid terk-i semā' maşdarıñ mef'ülüne izāfeti fermūde būd ḥikāyetü'l-māzī fi'l-māzī buyurmuşıdı demek. Mū'iz hā-i belig İzāfeti izāfeti beyāniyye ve mev'ize maşdar-ı mīmī gofte būd taḳdīrinde ve ḥāliyye der ḥarf-i şıla sem'-i kabūl-i men izāfeti beyāniyye ve lāmiyye tāli'-i Meymūn izāfeti beyāniyye mübārek ṭāli' ve ḥarf-i 'āṭife baht-ı humāyūn 'āṭif tefsiri buk'a bānıñ ḍammı ve kāfiñ sukūnuyla yerden bir miḳdār demek. Bunda mezkūr muṭrible cem'i oldukları ḥāne murād rehber vaşif terkibi ḳulāğuz ma'nāsına ye ḥarf-i maşdariyye tā ḥarf-i ta'lil be edāt-ı zarfiyye dest-i in izāfeti lāmiyye muṭrib muşārün ileyhi ki ḥarf-i ta'lil kerd kāf-ı 'Acemiñ kesri ve rānıñ sukūnuyla deger mi ve eṭrāf ma'nāsına muḥālītāt iḥtilāṭ ne-kerdem kāf-ı 'Acemiyle kerdiden maşdarından fi'l-i muzāri' nefy-i müstaḳbel mütekellimvaḥdeh āvāz-ı ḥ'is izāfeti beyāniyye güzel āvāz demek. Kām Kāf-ı 'Arabīyle dimāğ leb-i şīrīn izāfeti izāfeti beyāniyye koned nağme Mef'ülü ver ve egerden muḥāffef.

[203] bifiribed Eldādır. ver perde-i 'Uşşāk u Safāhān u Hicāzest ve eger fen-i müsīkīden nağme-i 'uşşāk u şafāhān u ḥicāzise de ez-haçere-i muṭrib-i mekrūh mekrūh-ı ḥānendeniñ buğazından nezibed yāḳışmaz.

{ḥikāyet} Lokmān-rā Ḥāzret-i Lokmān'a goftend su 'āl eylediler. edeb Edebi ez-ki āmuḥtī kimden öğrendiñ. goft Dedi ez-bi-'edebān edebsizlerden ki herçi zira

her ne şey ki ez-ışân ânlardan der-nazarem benim nazarımda nâ-pesendide âmed çirkîn geldi. ez-fâ'l-i ân Anı işlemekden perhîz kerdem ictinâb eyledim.

{kıt'a} negüyend Söylemezler ez ser-i bâzîce laîfe cihetinden harfî bir kelâm. k'ez-ân Zira andan pendî bir naşîhat negîred tutmasın sâhib-i hûş 'aql şâhibi. ve ger şad bâb-ı hikmet ve eger yüz bâb hikmeti pîş-i nâdân câhiliñ yanında biñânend okusalar. âyedeş bâzîce Aña oyûn gelir der-gûş kulâğına anıñ için en-naşîhat sehl u'l-müşkil qabûlehâ vârid olmuşdur.

{hikâyet} 'âbidî râ Bir 'abidi hikâyet konend ki naql ederler ki şebî bir gecede deh men on baţmân ta'am hordî ta'am yerdî. ve tâ seher Vaqt-i sehere degin

Be-ferîbed Fi'l-i muzâri' ed-dâder demek maşdarı ferîbiden gelir müte'addîdir. Dil Mef'ülü hançire hânîñ fethiyle bûğâz izâfeti izâfeti lâmiyye mutrib mekrûha izâfeti izâfeti beyâniyye ne-zîbed fi'l-i muzâri' nefy-i müstakbel erişmez demek. Lokmân Bir hekîmiñ ismi ki kim ma' nâsına isim âmuhtî fi'l-i mâzî muhâtab öğrendiñ demek. bî-edebân Elif ve nûn edât-ı cem'î nâ nâfiye pesend maqbûl ma' nâsına isim fi'l fânîñ fethiyle işlemek ma' nâsına isimdir. Perhîz İctinâbdır. Ne-güyend Fi'l-i muzâri' nefy-i istiqbâl cem'î fâ'ili halkdır. Ser Cihet bâzîci bâzîniñ taşğiri oyuncağ demek. Harfî Mef'ülün şarihi ez-ser gâyr-i şarihi gezân aşlı ki ez ândır. Pend Naşîhat ye harf-i vaħdet ne-gîred şâhib-i hûş fâ'ili 'aql şâhibi demek. ve Hâliyye eger edât-ı şart bâb-ı hikmet izâfeti izâfeti lâmiyye ve be-hândendiñ Mef'ülü pîş-i nâdân zarfı ve izâfeti izâfeti lâmiyye ve be-hâñend cümlesi şartdır. Âyed Cevâb-ı şart eş nâdâna râci' ve gûş lafzına maşrûfdur. İmdi taqđiri der gûşeş âyed dir. 'âbid İsm-i fâ'il ye harf-i vaħdet râ edât-ı mef'ül ki harf-i beyâniyye şeb her şeb taqđirinde ye harf-i vaħdet tâ edât-ı intihâ seher qabîlu'l-fecrdir. Lakin bunda cemî' u'l-leyl murâddır.

[204]

hatmî Bir hatim der-namâz namâzda kerdî okurdu. sahib-dilî Bir velî bişenîd işitdi ve goft ve dedi. eger nîm-i nânî Eger bir ekmeğiñ nişfini biñordî yiye idi. ve biñoftî ve uyuya idi. bisyâr Çok fâzirter dahâ efdâl ez-ân andan budî olurdu.

{kıṭ'a} enderūn Ḳārınını ez-ta'ām ta'āmdan hālī dār boş tut. tā der-ū Tākım anda nūr-ı ma'rifet nūr-ı ma'rifeti bīnī göresiñ. tehī ez-hikmetī Hikmetden hālīsīñ be-illet-i ān ol sebebden. ki pūrī Zira tolusūñ ez-ta'ām yemekden tā bīnī birünına kadar.

{hikāyet} baḥşāyiş-i İlāhī İhsān-ı İlāhī güm şode-rā dalāletde çalıb kendini zāyi' etmiş. der-menāhī Ṭarḳ-ı münāhī de çerāğ-ı tevfik tevfik ḳandīlini ferā rāh dāst irāde-i ṭarīḳ eyledi. tā be-halka-i ehl-i taḥkīk Tākım halka-i ehl-i taḥḳīke der-āmed deḫālet eyledi. be-yümn-i soḫbet-i dervīşān dervīşleriñ ülfeti bereketiyle ve sıdk-ı nefs-i işān ve ānlarıñ şādıḳ nefsleri bereketiyle zemāyim-i aḥlākeş anıñ aḥlāḳ zemīmesi be-ḥamāyid aḥlāḳ ḥamīdesi

ḥātemī Yā vaḫdet bir ḥatem demek. Kerdī Hikāye-i māzī nīm-i nānī izāfeti izāfeti lāmiyye ye ḥarf-i vaḫdet bir ekmek yārisı demek. Be-ḥordī Be-ḥāftī gibi ḥikāye-i māzī fāzıl-ter terkīb-i tafdīlī ez-ān on baṭmān ta'ām yiyibde namāzda bir ḥatim Ḳur'ān eylemekden demek. Enderūn Murād ḳarındır. Hālī Boş tā ḥarf-i ta'līl derū aşlı der-ū olub hemze vaşıl ile sākıṭ olmuşdur. ve zāmīr-i enderūna rāci' nūr-ı ma'rifet izāfeti izāfeti beyāniyye be bīnīniñ muḳaddem Mef'ülüdür. ve bīnī kelimesi dīden maşdarından fi'l-i muzāri' muḫāṭab göresiñ demek. Tehī Hālī ez beyāniyye hikmetī yāsı ḥiṭābdır. Be Ḥarf-i muşāḥibet illet-i ān izāfeti lāmiyye ki ḥarf-i ta'līl porī yā zāmīr-i ḥiṭāb ṭolusūñ demek. Tā Edāt-ı intihā bīnī yā-i aşlıyye ile biründür. Be-ḥişāyiş İsm-i maşdar izāfeti beyāniyye ilāhī yā nisbetdir. Kem şodei Dalāletde müştā'emeldir. Zira kem kāf-ı 'Acemiñ ḍammıyla zāyi' ma'nāsına ve şodeniñ āḫarındaki yā-i vaḫdet hemze-i tevessüldür. rā Ḥarf-i taḫşiş der edāt-ı zarfiyye munāhī munhī kelimesiniñ cem'idir ki mermī gibi ism-i mef'üldür. Çirāğ-ı tevfik İzāfet-i beyāniyye ve dāst kelimesiniñ mef'ülün evveli ferārāh şānīsı tā ḥarf-i ta'līl be ḥarf-i şıla halka murād-ı meclisdir. Be Ḥarf-i muşāḥibet ve sebebiyyeti müteḫdamın yemen mübāreklik izāfeti lāmiyye dervīşān dervīşīñ cem'i nefs nūnuñ ve fāniñ fetḫalarıyla bunda sözdür. Zemāyim Zemīmeniñ muḫāmed ḥamīdeniñ cem'idir.

[205] mübeddel şod Taḥvīl eyledi. ve dest ve eli ez-hevā vü heves hevā ve hevesden kūtāh kerd kışa eyledi. ve zebān-ı ta' inān ve ehl-i ta' niñ lisānı der hakk-ı ü aniñ haqqında dırāz şod ki üzün oldu ki hemçünān öylece ber kâ'ide-i evvelest kâ'ide-i sâbık üzere ü zühd ü salāheş ve aniñ şalāh u taqvāsına nā-mu'avvel i'timād etmezlerdi.

{beyit} be-özr-i tevbe Tevbe 'azeriyle tüvān resten halāş olmak mümkündür ez-azāb-ı Hudāy Hudā'niñ 'azābından. velik ve lakın mī netüvān mümkün degildir. ez-zebān-ı merdüm insāniñ lisānından rest kırtulmaş. tākat-i cevri zebānhā Dil yārelerine tākat neyāverd getirmede. ve şikāyet ve şikāyeti piş-i pīr-i tarikat tarikat şeyhiniñ huzūrunda bord zikr eyledi. seyh Şeyh bigirist ağladı ve goft ve dedi. şükr-i in ni'met Bu ni'metiñ şükrünü çı güne naşıl gūzārī edā edersiñ. bihter ez-ānı ki Zira sen andan a'lāsın ki pindārendet halk seni zann ederler. Mışra' şöhretde āfet eksik degildir.

{kıt'a} çend gūyī Nice söylersiñ bed-endiş kötü fikirli 'aduvv ü hasūd

Mubeddel İsm-i mef'ül kerd fi'l-i mazi dest mef'ülün evvel şarihi kūtāh şānisi ez hevā gayr-i şarihi zebān-ı ta'nān izāfeti izāfeti lāmiyye der edāt-ı zarfiyye hakk-ı ü izāfeti izāfeti lāmiyye derāz üzün şod fi'l-i mazi ki ḥarf-i beyāniyye hem-çünān āncelīn ber-kā'ide-i evvel izāfeti izāfeti lāmiyye nā nāfiye mu'avvel tef'ül bābından ism-i mef'ül i'timādsız demek. Be Ḥarf-i muşāhibet 'azer-i tevbe izāfeti izāfeti lāmiyye mī ne-tevān taqdiri nemī tevān olub li-ecli'z-zarūre taqdim u te'hür edilmişdir. Zebān-ı merdum İzāfeti izāfeti lāmiyye rest maşdar-ı murahhamdır. Tākat-ı cevri zebān-hā İzāfeti lāmiyyelerdir. Piş-i pīr-i tarikat Kezā lāmiyyelerdir. Be Te'kid giryest fi'l-i mazi ağladı demek. şükr-i in ni'met Maşdarıñ mef'ülüne izāfetidir. Gozārī Kāf-ı Acemiñ çammiyla fi'l-i muzāri' muḥāṭab edā edersiñ demek. Ki Ḥarf-i ta'lil bihter terkib-i tafdiili zi ḥarf-i ibtidā ān ism-i işāret ye zamir-i ḥıṭāb ki ḥarf-i beyāniyye pendārend fi'l-i muzāri' cem'i zan ederler demek. te Edāt-ı ḥıṭāb çind edāt-ı kemiyet gūyed fi'l-i muzāri' muḥāṭab nice söylersiñ demek. Ki Ḥarf-i beyāniyye be-dāndiş bed-kemān ma'nāsına vaşif terkibi.

[206] ‘ayb-cüyân-ı men-i miskînen Ben hâkîriñ ‘aybını taleb edicilerdir. ger Eger be-hûn rihtenet ķānını dökmege ber-hîzend ittifāk ederler ise. ver Eger be-bed h’āstenet seniñ fenālîgını talebe binşînen ķaşd ederler ise. nîk bāsî İyi olasıñ ve bedet ve saña fenā güyed söylesin. halk Maḥlūk bih ki güzeldir ki bed bāsî fenā olasıñ vü nîket ve seni iyi bînen göreler. velîkin ve lakin merā bîn ki beni gör ki hüsn-i zann-ı hemginān cümleñiñ hüsn zannı der hakk-ı men benim hâķķımda be-kemālest kemāldedir. ü men Hālbūki ben der ‘ayn-ı noksān maḥz-ı nokşāndayım. Ķāle ‘aleyhi’s-selām “be-ḥasb-i imre’i en yeşāru bi’l-benān.”

{beyit} ger ānhā ki Eger ol aḳvālî ki mî goftemî ḥalkā söylerdim kerdemî anıñla ‘amel edeydim. nîkū-sîret Güzel revişli ü pārsā merdümî ve ‘ābid ādem idim. Ķālellahu Te’ālā lem teķūlüne mā lā tef’alün el-āyet

{şî’r-i ‘Arabî} innî le-müstetir Ben gizliyim min ‘aynî cîrānî ḳoşşularımıñ gözlerinden. V’allahü Vallahu Te’ālā ya’lemü bilir. esrārî Gizlilerimi ve e’lānî ve āşkārlarımı.

‘Ayb-ı cüyân Vaşif terkîbi ān edāt-ı cem’i ‘ayb isteyiciler demek ise de ‘ayblayıcılar ma’nāsına. Be Edāt-ı zarfiyye hûn ḳān rihten dökme ma’nāsına maşdar te edāt-ı ḥıṭāb ber ḥarf-i te’kîd hîzend fi’l-i muzāri’ cem’i ḳıyām ederler ise demek ise de ittifāk murād ver edāt-ı şartıyye hāsten maşdar dilemek ve bir nesneyi murād eylemek. Te Ḥıṭāb be-nişînen fi’l-i muzāri’ cem’i gā’ib oturalar ve ḳaşd edeler demek. Bāsî Fi’l-i muzāri’ muḥāṭab bedet tā zāmîr-i ḥıṭāb saña demek. ve güyedîñ Mef’ülü halk fā’ili bînen fi’l-i muzāri’ nîk Mef’ülü iyi demek. Te Zāmîr-i ḥıṭāb ānhā eḳvālden kināye ki beyāniyye mî edāt-ı ḥikāye goftem fi’l-imāzî mütekellimye edāt-ı ḥikāyeyi te’kîddir kerdemî ḥikāye-i fi’l-i māzî nîku-sîret vaşif terkîbi iyi ḥuylu demek. Pārsā merdümî Aşlı merdum pārsā olub li ecli’z-zarüre taḳdîm u te’ḥîr olunmuşdur veyā ḥikāye-i ḥāl ifāde eder. İnnî Yā-i mütekellimismi le ḥarf-i te’kîd mustetir ifti’āl bābından ism-i fā’il ve inneniñ ḥaberi min aña müte’allıḳ ‘ayn göz ceyrān cārîñ cem’i ḳoşşular demek. Ye Mütekellime esrār hemzeniñ fetḥiyle sırrıñ cem’i ye mütekellima lān esrār vezninde āşkār ma’nāsına ‘alen lafzınıñ cem’i veyāḥūd her ikisi hemzeniñ kesreleriyle maşdarlardır. Ye Zāmîr-i mütekellim.

[207] {kıt'a} der beste Ƙapıyı bağlamışız. be-rüy-î hod Kendi yüzümüze zi-merdüm insandan tâ 'ayb negüsterend mâ-râ tâ kim bizim 'aybımızı yaymasınlar. der beste Bağlu kapı çî sūd ne fâ 'ide 'âlimü'l-ğayb Hudâ'ya dānā-yı nihān u āşikārā sırr u āşkārı bilicidir.

{hikāyet} gile kerdem Şikāyet eyledim pîş-i yekî biriniñ huzūrında ez-meşāyih ki şeyhlerden ki fülān fulān kimse der-hakk-ı men benim haqqımda güvāhî dādeest şehādet eylemişdir be-fesād fesād ile. goft Dedi be-salāheş anı şalāh ile hacil kon maħcüb et. Ya'nî kelāmında nedāmet etmesin.

{nazm} tü Sen nîkū-reviş hūb sîret bâş ol tâ bed-sikāl tâ kim sū'-i zan edici. be-naks-ı tü goften söylemege neyābed bulmaya mecāl kudret. çü Çünkü āheng-i barbet kopūz şadāsı büved olur ise müstakîm togru key kaçān ez-dest-i mutrib hānendeniñ elinden hored yer gūş-māl te'dibi şāhidi. Mısrā' yaramazla yār olma iyilerden iyilik örger

{hikāyet} yeki-rā Birine ez-meşāyih-ı Şām Şām şeyhlerinden porsîdend ki sū 'āl ederler ki

Beste Tağdîmi mā qarînesiyle besteyimdir. Der Meḫ'ülün şarihi ve be-ruy-ı hod ve zi-merdum ğayr-i şarihleri tâ ta'lîl ne-kesterend fi'l-i nefy-i istiğbâl cem'î ifşâ itmeyeler demek zira kesteriden döşemekdir. 'Ayb Muğaddem Meḫ'ülü mā zamîr râ edât-ı tağşîş der beste tağdîri der-beste şodendir. Çî Edât-ı istiğhâm sūd fâ'ide 'âlemu'l-ğayb mübtedâ ve mısrâ'-ı şâniye merhündür. Dānî nihān Fâ'iliñ meḫ'ülüne izâfeti ve tağdîri nihānestdir ki hâberdir. Ve āşkārî Nihāna ma'ḫufdur. Vâziğ ma'nāsına ve āşkāre dağı böyledir. Gile Kâf-ı 'Acemiñ kesriyle şikāyet ki beyāniyye güvāh kâf-ı 'Acemiñ çammıyla şāhid ye maşdariyye be muşāhibet salāh fesādıñ nağzi eş fülāna râci' hacl şıfat-ı müşebbehe nîku reviş vaşif terkibi hūb sîretli ma'nāsına bâş emr-i hâzır tâ ta'lîl bed sikāl bed zan ma'nāsına vaşif terkibi. Zira sîniñ fetğ u kesriyle sikāliden tecrübendir. ne-yābed Nefy-i istiğbâl fâ'ili bed-sikāle râci' mecāl Meḫ'ülü be-naks-ı tü goften kelîmesiniñ Meḫ'ülü çü edât-ı ta'lîl

āheng şadā be-rabt kopūz dinilen ālet-i lehvdır. Key Edāt-ı istifhām hored fi‘l-i muzāri‘ yer demek. kū şimāl Vaşif terkibi kulāk burucu demek te‘dibden kināye.

[208] hakikat-i taşavvuf Taşavvufuñ haķikati cist nedir goft dedi. piş ez-în Bundan evvel tā’ife’i bir tā’ife der-cihān būdend cihānda var idiler. perākende be-sūret Zāhirde perişān ü be-ma‘nī cem‘ ve bātında muntaẓam ve imrūz ve bugün kavmiend bir kavim vardılar. be-zāhir cem‘ ve zāhirde muntaẓam ü be-bātin perişān ve bātında perişān

{kıt‘a} cū her sā‘at Çünkü her sā‘at ez-tū senden be-cāyī bir tarafa reved gide dil gönül. be-tenhāyī Halvetde ender safāyī şafāda ne-bīnī görmezsiñ. geret Eger sen mālī mālīk vü cāhest ü zer‘ ve manşibiñ ve zirā‘atūñ u ticāret ve ticāretiñ varsada. cū dil Çünkü kalbiñ bā-Hudāyest Hudā’ya merbūtdur. halvet nişinī Halvet-nişinsin bu ki keşretde vaḥdet denir.

{hikāyet}

yād dārem ki Hātırımdadır ki şebī bir gece der kārvanī bir ķāfile meyānında heme şeb bütün gece refte būdīm gitmiş idik. ve seher ki ve seher vakti der-kenār-ı bīşe bir orman kenārında hoftē uyumuş idik. şūrīde’i ki Bir dīvāne ki der-ān sefer ol seferde hem-rāh-ı būd bize yoldāş oldu. na‘ra’ī bized Bir na‘re urdu. ve rāh-ı beyābān ve şahrā yolunu girift tutdu. ve yek-nefes ve bir nefes ārām neyāft rāḫat bulmadı. çün rūz şod Çünkü gündüz oldu. goftemeş Āña dedim. in çi hāletest Bu ne ḫāldir? goft Dedi būlbūlān-rā būlbūlleri dīdem ki gördüm ki be-nāliş feryāda der-āmede būdend gelmiş idiler. ez dirāht Āğacdan

Perākende Kāf-ı ‘Acemiñ fethiyle perişān be zarfiyye sūret zāhir ve ‘āṭife be zarfiyye ma‘nā bātin murād kavmī yāsı vaḥdet end estiñ cem‘i perişān perākende gibi be şıla cāy maḫal ye vaḥdet be zarfiyye tenhāyī yā-i maşdariyye ile yalnızlık ender zarfiyye safāyī yā tenkīr ifade eder. Ne-bīnī Nefy-i istiķbāl müfred muḫāṭab görmezsiñ demek. cāh Manşub zira‘ ekin halvet-nişin vaşif terkibi ye ḫārf-i ḫiṭāb yād zikr dārem fi‘l-i muzāri‘ mütেকellim ki beyāniyye şeb gece ye ḫārf-i vaḥdet der kervānī yāsı vaḥdet bir kārvan içinde demek. Bīşei Bā-i muvaḫḫide ile mişelik. Ya‘nī

ormân yâsı vahdet ve hemzesi tevessül içindir. Hefte Yâtmiş ve üyumuş. Süridei Yâ harf-i vahdet ve hemze-i tevessül içindir. ve ‘ışqdan kendisinde eşer u ‘alâmet olan kimseye itlâk olunur.

[209] ve kebkân ve keklikler daği gelmiş idiler ez-küh tağdan. u gükân ve kurbagalar daği ez-âb şûdan. ve behâyim ve hâyvanlar daği ez-bîşe ormandan. endîse kerdem ki Tefekkür eyledim ki mürüvvet nebâsed mürüvvet olmaz. heme Cümlesi der-tesbîh Zikrullah’a refte talmışlar. ve men Halbûki ben be-ğaflet gâfletle hoft uyumuşum.

{kıt‘a} düş Dün gece murğî bir kuş be-subh şabâha kadar mî nâlîd feryâd ederdi. ‘aql u sabrem ‘Aql u şabrımı bibord aldı. ve tâkat ü hüş ve tâkat u fikrimi yekî biri ez-düstân-ı muhlîs-râ hâliş dostlarımdan meger kâ’in. âvâz-ı men Benim feryâdım resîd erişti be-güş külâğına. goft Dedi bâver nedâstem ki inânmam ki türâ seni. bâng-i murğî Bir kuşuñ âvâzı çünin koned böyle idi. medhüş lâ ya’kel goftem dedim. in şart-ı âdemiyyet Bu şart-ı insâniyyet nîst degildir. murğ kuş tesbîh-hân ‘ibâdetde ola u men halbûki ben hâmûş sukût edeyim.

{hikâyet} vaktî Bir vakit der-sefer-i Hicâz Hicâz seferinde tâ’ife-i cüvânihâ-i sahib-dil birtâkıım şahib-dil civânlar hem-dem-i men bûdem muşâhibim idiler. ü hem-kadem ve âyâkdâşım idiler. vakthâ Ekser-i evkât zemezme’î kerdendî tegannî eylerlerdi. ve beytî çind ve nice beyt.

Kebkân Köbeklik gükân güğüñ cem‘ileri keklikler ve kurbagalar demek. nâleş İsm-i maşdar feryâd u figândır. Behâyem Behîmeniñ cem‘idirki dört ayaklı hayvâna itlâk olunur. Der Edât-ı zarfiyye tesbîh tef’îl vezninde maşdar refte refte başend tağdırindedir. Düş Dün gece murğ kuş ye harf-i vahdet be-sübh bâ zarfiyye ve yâ edât-ı intihâdır. Şabâha kadar demek. Bâveren-dâstem İnânmam demek. Zira dâšten ve kerdem müştekatıyla isti‘mâl olunduğda bu ma‘nâyı ifâde eder. Ki Harf-i beyâniyye türâ seni demek. Be-enk-i murğ İzâfeti izâfeti lâmiyye ye harf-i vahdet medhüş muthîr şart-ı âdemiyyet izâfeti izâfeti lâmiyye veyâ ve tâ edât-ı maşdardır. Murğ Mübtedâ tesbîh-hân vaşîf terkîbi ve hâber-i mübtedâdır. ve Hâliyye men

mübtedâ hāmūş haberi ve iki cümleliñ taqdîri murğ tesbîh-hân bāşed ve men hāmūş bāšem dir. Vakt Zamân ye harf-i vaḥdet sefer-i Hicâz izâfeti lâmiyye ta'ife-i cevânân-ı sâhib-dil izâfetleri bayâniyyedir. Hem-dem ve hem-kadem muşâhib u refîk demek. Vakt-hâ Vaktiñ cem' i zemzeme âvâz kerdendî hikâye-i mâzî cem' i eylerlerdi demek. Beytî Yâ vaḥdetdir. Çind edât-ı kemiyet.

[210] muḥakakâne Beligâne bigoftendî söylerlerdi. ve 'âbidî ve bir zâhid der-sebîl tariḳde munkir-i hâl-i dervîşân dervîşleriñ hâlini münkir bûd idi. bî-haber Gâfil ez-derd-i dil-i îşân ânlarıñ gönünün derdinden tâ biresîdîm hattâ eriştîñ. be-Nuḥal-i benî Hilâl Naḥîl-i Benî Hilâl Nâm mevzî'e kûdekî siyâh bir siyâh çocuk ez-hayy-ı Arab 'Arab kabîlesinden be-der âmed zuḥûr eyledi. ve âvâzî ve bir şadâ ber-âverd ki kaldırdı ki murğ-ı hevâ-râ havâ kuşunu ez-tayrân uçmadan ve âb-ı revân-râ ve âkıcı şuyu ez-ceyrân âkmadan bâz dâşt geri tûrdurdu. üştür-i 'âbid-râ 'Âbidîñ devesini dîdem ki gördüm ki be-raks der-âmed oyûna geldi. ve 'âbid-râ ve zâhidi biyendâht âtdi. ve râh-ı beyâbân ve çöllerîñ yolunu girift tûtdu. goftem Dedim ey Seyḫ! ey şeyḫ der-hayvânî hayvâna eser kerd te 'şîr eyledi. ü türâ ve saña eser nemi koned te 'şîr etmez mi.

{nazm} dânî Bilir misin? çi goft Ne söyledi merâ baña ân bülbül-i seherî o seherî bülbül. tü ḥod Sen çi âdemî ne insânıñ k'ez-'aşk ki 'ışkdan bî-haberî bî habersîñ. üştür Deve be-şi'r-i arab 'arabıñ şi'rini der-hâletest zevkdedir. ü tarab ve meserrettedir ger zevk nîst eger zevkiñ yok ise.

Muhakak İsm-i fâ' il âne nisbet u liyâkat ifâde eder. Beligâne demek. Be Harf-i te'kîd goftend fi'l-i mâzî cem' i ye harf-i hikâye 'âbid ism-i fâ' il ye harf-i vaḥdet sebîl yol munkir ism-i fâ' il izâfeti mef'ûlüne hal izâfeti izâfeti lâmiyye dervîşân dervîşiñ cem' i tâ harf-i intihâ be harf-i te'kîd resîdîm fi'l-i mâzî mütekellimme' a'l-ğayr be harf-i şıla Naḥîl-i Benî Hilâl taqdîri Naḥîl Yahyâ bin Hilâl olub ḥazf u îşâl tariḳiyle Naḥîl benî Hilâl olmuşdur ve Medîne-i Münevvere'ye dört konaḳda vâkı' bir yerîñ ismi. Kuvdek Kâf-ı 'arabıñ ḍammı ve vâniñ sukûnu ile dâliñ fetḫiyle çocuk ye harf-i vaḥdet siyâh sıfatı ez harf-i beyâniyye hay kabîle-i 'araba izâfeti lâmiyye âmed fi'l-i muzâri' be-der mef'ûlün ğayr-i şariḫi âvâzî yâ vaḥdet ber

âverd çıkardı. Tayrân Ceryân gibi maşdardır. Revân Şıfat-ı müşebbehe be harf-i şıla raks oynâmak be-yendâht fi‘l-i mâzî evveline bâ gelmekle hemze yâya kalb olunmuşdur. Dânî İstifhâmı müteğammındır. bülbül -i seherî İzâfet-i beyâniyye tû zamîr-i hıtab hod edât-ı te‘kîd âdemî yâ hıtabdır. Gez Aşlı ki ez bî edât-ı şulb haberi yâ hıtabdır. Şi‘r-i ‘Arab İzâfeti izâfeti lâmiyye hâlet buda şevk u zevk ve harf-i ‘âtıfe tarb müserret.

[211] türâ Seniñ keĵ-tab‘ cānveri egeri tabi‘ atlı cānursiñ.

{beyit} şütür-râ Deveniñ cû şür çünkü sevdâ ve tarab ve meserret der-serest başındadır. eger âdemî-râ Eger insāniñ sevdâ u meserreti nebâsed olmaz ise harest eşekdir.

{şi‘r-i ‘Arabî} ve ‘inde hübûbi’n-nâşirâti ve rûzgârlar esdigi vaĵitte ‘ale’l-himâ cāyır üzere temilü şâlinır. ğusünü’l-bāni Şorgün āĵacınıñ dâlları lâ’l-hacerü’s-saldu ĵatı tâş şallanmaz.

{meşnevî} be-zikreş Hudâ’yı zikirde her çĵ her nesneyi ki binî görürsün der-hurüşest feryâddadır. dili dāni Bir gönül bilir der-in ma‘nî ki bu ma‘nâyı ki ğüşest kulâĵdır. ne bülbül bülbül degil ber-ğüleş ğül üzerinde Hudâ’yı tesbîh-h‘ânist tesbîh edicidir. ki her hārî Belki her bir diken be-tesbîheş Hudâ’yı zikr için zebānist bir dildir.

{hikâyet} yeki-râ Biriniñ ez- mülük pādşâhlardan müddet-i ‘ömreş ‘ömrünüñ müddeti siperî şod tamām oldu. ve kâ’im-i maĵām ve bir velî ‘ahdi nedâşt yoĵ idi.

Gec Kâf-ı ‘Arabîniñ fetĵi ve cîm-i ‘arabiyle eĵri demek. Pes gec-i tab‘ vaşif terkîbi olub eĵri tabi‘ atlu demek. Cânür Cānlı ye harf-i hıtab sitr deve râ harf-i taĵşiş hubûb maşdardır yel ismiñ izâfeti lâmiyye en-nâşirât yeller ve rûzgârlar demek. ‘alâ Hubûba müte‘ allıĵ el-hamî hāniñ kesri ve mîmiñ fetĵiyle çāyır temeyyelü meyeleden fi‘l-i muzâri‘ müfred mü’enneşdir şalınır demek. Ĝusün Ĝayniñ cem‘i dâllar ve budâĵlar izâfeti lâmiyye el-bān şürĵün āĵacı lâ nāfiye el-hacer tâş salđ şadiñ fetĵi ve lâmiñ sukūnuyla ĵatı ve ĵacere şıfatdır. Be Harf-i muşâhibet zikr maşdar eş dilde mażmur olan Hudâ’ya râci‘ hurüş hāniñ ve rāniñ đammeleriyle bunda şadâ est edât-ı

hâber dili yâ vahdet der edât-1 zarfiyye in hurûşa veyâ zikre işâret ma'nâ dânediñ mef'ûli ki hârf-i Râbıt-1 şıfat güleş Hudâ'ya veyâ bülbüle 'âiddir. tesbîh-hân Vaşif terkibi tesbîh okuyucu demek. Ye Harf-i tenkîr est edât-1 haber ki bunda 'Arabîde bel gibi idrâb ifade eder. Hâr Diken ye harf-i vahdet be muşâhibet veyâ zarf veyâ ta'lîl tesbîheş zamîr-i Hudâ'ya râci'zebân lisândır. Siperî sod Tamâm oldu demek. Zira sîniñ ve bâ'-i 'Acemiñ çammeleri veyâ sîniñ kesri ve bâ-i 'Acemiñ fethiyle betmek ve tamâm olmağ ma'nâsına lügatdir. Kâ'im-i makâm İzâfeti lâmiyye ye vahdet.

[212] vaşıyyet kerd ki Vaşıyyet eyledi ki bâmdādān yârın şabâh nühostin ibtidâ kesi ki bir kimse ki ez-der-i şeh şehriñ çapısından der-âyed dahil ola tâc-i pâdşâhi pâdşâhlık tâcını ber-ser-i vey anıñ bâşına nihid koyuñuz. ve tefvîz-i memleket ve memleketiñ umûrunu teslim bedü konid ânâ ediñiz. ittifâken Bi't-teşâdüf evvel kesi ki evvelâ bir kimse ki ez-der-i şeh şehriñ çapısından der-âmed girdi. gedâyî bûd ki Bir sâ'il idi ki der-heme 'ömr bütün 'ömründe loğma loğma loğma loğma endühti kesb ederdi. ve hırka ve yamâyı ber-hırka yamâ üzere dühti dikerdi. erkân-ı devlet vezîrler ü a'yân ve vecûh-ı belde hâzret vaşıyyet-i melik-râ melik hâzretleriniñ vaşıyyetini be-cây mağaline âverdend götürdüler. ve mülk Ve saltanatı ü hâzâ'in ve hâzîneleri bedü ânâ erzânî dâşt lâyık tutdular. dervîş Faķır müddetî bir zamân memleket rând hükümet sürerdi. tâ ba'zî Hattâ bir ba'z ez-ümerâ'-yî devlet umerâ'-i devletden gerden boyunlarını ez-tâ'at-i ü aña itâ'atden pîçânîdend çivirdiler. ve mülük -i diyâr ve eţrâf memâlikiñ melikleri ez-her taraf her tarafdan be-münâza'at nizâ' ile ber-hâstend çalğdılar. ve be-mukâvemet ve muğâbeyle leşker 'askeri ârâstend techiz eylediler. fi'l-cümle Hâşıl-ı kelâm sipâh 'asker u ra'ıyyet ve re'âyâ be-hem ber-âmedend birbirine geldiler. ve berhî ve bir miğdâr ez-bilâd şehirlerden ez kabza-i tasarruf-ı ü anıñ hükünden.

Ne-hâst İbtidâ ye harf-i nisbet ne harf-i te'kid kes kimse ye harf-i vahdet ki harf-i Râbıt-1 şıfat der âyed içeriñ gire demek. Ber Harf-i isti'lâ ser-i vey izâfeti lâmiyye nehid emr-i hâzır cem'i muğâtab koyuñuz demek. Tafvîz-i memleket Maşdariñ mef'ûlüne izâfeti be-dev aşlı bâ ve hemze dâle çalb olunmuşdur. Gedâyî Yâ vahdet ki harf-i Râbıt-1 şıfat hırka yeme ber harf-i isti'lâ hırka yine yime endühti

dūhtī gibi hikāye-i māzīdir. Erzānī Lāyık demek. Dāştend Fi‘l-i māzī cem‘i lāyık gördüler demek. Tā Harf-i intihā veyā tā‘lil ba‘zī yā vahdet umerā‘ emiriñ cem‘i ve hemze izāfiyye ve devlete izāfeti lāmiyye gerden boyūn tā‘at itā‘at piçānīdend fi‘l-i māzī cem‘i döndürdüler demek ve elif ve nūn edāt-ı ta‘diyyedir. Be Harf-i şıla munāze‘at çikişmek mukāvemet mukātele ve muķābele be hem berāmedend bī-ħuzūr oldular ve ķarışdılar. Berhī Bir kaç demek bilād belediñ cem‘i şehirler kabzai el ve āveç izāfeti izāfeti beyāniyye tasarruf-ı ū izāfeti izāfeti lāmiyye.

[213] be-der ref Çıkdı. dervīş Pādşāh ez-īn vākī‘a bu ħuşūşda ħaste-ħātır fikr-i perīşān hemī būd idi. tā yekī Ĥattā biri ez-dūstān-ı kadīmeş ki aniñ ķadīm dostlarından ki der ħālet-i dervīşī dervīşlik zamānında ķarīn-i ū būd āniñ refiķi idi. ez-sefer Seferden bāz āmed geri geldi. ve ū-rā ve anı der-çünān meretebe öyle bir mertebede dīd gördü. ve goft ve dedi minnet Ĥudāy-rā ‘azze vü celle ki minnet ‘azīz ve celīl olan Ĥudā’ya maħşūşdur ki baht-ı bulendet seniñ ‘alī bahtıñ yāverī kerd mu‘āvenet eyledi. ü ikbāl ve ikbālīñiz reh-berī kılāğuzluk eyledi. tā gület Tā kim gülüñ ez-ħār dikenden ve ħāret ve dīkeniñ ez-pāy ayāķdan ber-āmed çıkdı. ve bedīn pāye ve bu mertebeye resīdī eriştīñ. inne ma‘a’l-‘usri Taħķīķ zaħmeti mütē‘āķibdir. yusrā Rāħat

{beyit} şükūfe Çiçek gāh ba‘zen şükūftest açılmışdır. ü gāh ve ba‘zen ħuşīde solmuşdur. dıraħt Āğāç vakt ba‘zen bürehnest yapraķdan ħālīdir. ü vakt Ve ba‘zen pūşīde yapraķla mestürdur. goft Dedi ey birāder ey birāder ta‘ziyetem kon ki baña şabr u tavşiyye eyle ki cāy-ı tehniyyet tebrīk yeri nīst degildir. āneħ ki Ol vaķit ki tū dīdī sen görürdüñ ģam-ı nānī bir itmegiñ ģamını dāştem çikerdim. ve imrūz ve bu gün teşvīş-i cihānī cihāniñ ģamını çikerim.

{meşnevī} eger dūnyā eger emvāl-i dūnyā ne-bāşed olmazsa derdmendīm mukedderiz ve ger bāşed ve eger olur ise be-miħreş aniñ muħabbetine pāy-bendīm āyāģımız bağlıdır belāyī bir belā

Be-der ref Çıkdı demek. Hemī Hā harf-i te‘kīd tā harf-i intihā dūstān-ı kadīm izāfeti izāfeti beyāniyye ki harf-i ħıtab baht-ı bulend izāfeti izāfeti beyāniyye te harf-i

hıtáb yāver yardımcı ye harf-i maşdariyye gület tâ hıtáb hār diken sukūfe çiçik sikiftest aşlı şikefteest olub li ecli'z-zarüre hażf-ı işāl vāki' olmuşdur. Açılmış demek. Hüşide Kurumuş ve buruşmuş ve şolmuş ma' nāsına fi'l-i mazīden kaşemdir. Püşide Mestür ta'ziyye zamān-ı muşbet de bir kimseye şabr vermektir. Zira şulāşisi şabr ma' nāsına 'azādır. Tehniyyet Mübārek bās ma' nāsına gam-ı nān izāfeti izāfeti lāmiyye ye harf-i vaħdet teşviş-i cihān maşdarıñ mef'ülüne izāfeti ye harf-i tenkır dunyā emvāl u işkāl murād be hār-f-i şıla mihir muħabbet eş dünyāya rāci' pāy-ı bend ayāķ bāğı belāyī yā harf-i vaħdet.

[214] z'in cihān Bu 'ālemden āşubter ziyāde müşevveş nist yokdur. ki renc-i hātirest ki hātıra rencdir. er hest Eger var ise ver nist ve eger yok ise.

{kı' a} metaleb İsteme ger tüvāngerī eger 'aniyle h'āhī diler ise. cüz kanā'at ki kanā'atden ğayri ki devletist devletden henī' hażmı. ger ğanī Eger zengin zer āltūn be-dāmen etegiyle efşāned şāçarsa. tā Āġāh ol nazar nazarı der-sevāb-ı ũ aña sevābda nekonī etmeyesin.

{hikāyet} yekī rā Biriniñ düstī būd ki bir dostu var idi ki 'amel-i dīvān kerdī ķapı hidmetiyle meşġul olurdu. müddetī Bir zamān ittifāk dīdenes anı görmek ittifāķı

Zin Ez-ından muħaffef āşubter terkīb-i tafzili ziyāde müşevveş ve perişān demek. Ki Hār-f-i ta' līl renc-i hātır izāfeti izāfeti lāmiyye elem-hātır demek. Er Egerden ver ve egerden muħaffefdir. Matlab Nehy-i hāzır isteme demek maşdarı talebiden gelir ve 'Arabī gelmede 'Acem taşarruf iylese aña ma' mül itlāk olunur. Tevānger İsm-i fā' il ye harf-i maşdariyye hā'hi fi'l-i şart maţlab cezāsı cüz maţlabıñ mef'ülün evveli ki harf-i ta' līl devleti yā vaħdetdir. Henī' Fe' il vezninde olarak fā' il ma' nāsına müneħzem demek. Ĝanī Mübtedā ifşend fi'l-i muzāri' ħaberi zer mef'ülün şarihi be-dāmen ğayr-i şarihi ve cümlesi cümle-i ismiyye olarak şartıyyedir. Tā Hār-f-i tenbiyye der harf-i şıla sevāb-ı ũ izāfeti izāfeti lāmiyye ve zamīri ğaniyye rāci' ne-konī fi'l-muzāri' nefy-i istiķbāl nazar mef'ülün şarihi der sevāb ğayr-i şarihi gez ki harf-i ta' līl ve ze ezden muħaffef büzürg büyük ān edāt-ı cem' i şabr-ı derviş maşdarıñ fā' iline izāfetidir. Bih Aħsen ki men tafziliyye

ma' nāsına bezel-i ganīyy maşdarıñ fā' iline izāfetidir. Koned Fi' l-i muzāri' behrām fā' ili ve behrām yabān eşegi şaydine ziyāde merākılı bir pādşāh olduğundan ednā melābise tārīkiyle behrām gür demişlerdir. Gevr Mef' ülün evveli ye harf-i vaḥdet buryān şānisi ve kebāb demek. Ne Harf-i nefy cün edāt-ı teşbiyye pāy āyāk izāfeti izāfeti lāmiyye meleḥ mīmiñ ve lāmiñ fethalarıyla çikirgeye derler. Mūr Karınca ye harf-i vaḥdet ki harf-i Rābiṭ-ı şıfat amel-i dīvān maşdarıñ mef' ülüne izāfeti muddet yā harf-i vaḥdetdir. İttifāk İfti' āl bābindan maşdardır. İzāfeti maşdarıñ maşdaradır. Dīdeneş Zamīr-i dost dīvāniye rāci'.

[215] neyüftād Vāki' olmaz. kesi Bir kimse goft ki dedi ki fülān -rā fülānı dır şod ki ḥayli müddet olduki nedīdi görmediñ. goft Dedi men ū-rā ben anı nemi ḥāhem ki istemem ki binem göreyim. kazā-rā Rāst gele ez-kesān-ı ū anıñ ādamlarından yekī biri ḥāzır būd ḥāzır idi. goft Dedi çī ḥatā kerdeest ki ne ḥatā etmişdir ki ez-dīden-i ū anı görmekden melūlī nefret edersin. goft Dedi ḥatāyi nist bir ḥatāsi yoḫdur. velī velākin dūst-ı dīvānī-rā ḫapı ḫidmetiyle meşḡul aḫbābı vakti bir zamān tüvān dīd ki görmek mümkündür ki ma' zül bāşed ma' zül ola ve merā ve baña rāhat ḫ iş rāhatımı ṭaleb der-enc-i ū anıñ elinde ne-mi bāyed gerekmez.

{ḫıṭ'a} der-büzürgi Büyüklükde vü dār u gır-i amel ve vakt-i manşide z'āşināyān dostlardan ferāḡatī a' rāz dārend eylerler. rüz-ı der-māndegī vü ma' zūlī 'Acizlik ve ma' zūlluk gününde derd-i dil gönülleri derdini piş-i dūstān dostlarıñıñ önüne ārend götürürler.

{ḫikāyet} Ebī Hureyre radiyallahu 'anh Cenāb-ı Ebū Hureyre her rüz her gün be- ḫidmet-i Mustafā sallallahu 'aleyhi ve sellem ḫidmet-i Celīl-i Peyḡamberi'ye āmedī gelirdi.

Ne-yāftād Fi' l-i māzi menfi vāki' olmadı demek. Deyr Lüḡatde gec ma' nāsına isede bunda çok zaman demek. Ki Harf-i beyāniyye ne-dīdi fi' l-i māzi menfi muḫāṭab goft fā' ili yekīye rāci' kesek kes lafzınıñ cem' i izāfeti izāfeti lāmiyye ū dost-ı dīvāniye rāci' büzürg büyük ye edāt-ı maşdariyye dār u gır ṭutma ve ḫapma ma' nāsına 'amele izāfeti izāfeti lāmiyye ferāḡat maşdar ye harf-i tenkīr der edāt-

zarfıyye māndegī ‘ācizlik demek ve kāf-ı ‘Acemī hā-i resmiyyeden bedel olduğu gibi yā daḥi maşdariyyet ifāde eder. Derd-i dil ve pīş-i dūstān izāfetleri lāmiyyelerdir. Ārend Āverend kelimesiniñ muḥaffefi olarak fi‘l-i muzāri‘ cem‘idir. Ebū Hureyre Şahābe-i kirāmdan bir zāt-ı celilü’l-ḳadriñ kināyesidir ism-i ‘ālileri ‘Abdurrahman’dır. Bir gün şevb-i şerīfleriniñ altında bir kedi alarak gederken Cenāb-ı peygāmbere teşādūf eyledi. Ḥāzret-i Peygāmbere daḥi yā ‘Abdu’r-Rahman libāsınıñ āltında ne vardır diye su’āl buyurmaları üzerine müşārün ileyh daḥi kedidir. Yā Rasūlallah Dedikde ḥāzret-i Peygāmbere daḥi ente Ebū Hureyre kelām der intizāmıyyla mülātefe buyurdıklarında ba‘dehū Ebū Hureyre müşārün ileyhe kināye olmuşdur ve müşārün ileyh Cenāb-ı Rasūlden 5340 ḥadīş rivāyet etmişdir.

[216] goft Buyurdu Yā Ebū Hureyre ey Ebū Hureyre zürnī beni ziyāret ile ğıbben gün aşırı tezdīd ziyāde olasıñ ḥubban muḥabbet cihetinden. ya‘nī Ya‘nī her rüz her gün meyā kelime tā maḥabbet tākim muḥabbet ziyāde gerded ziyāde olsun.

{laṭīfe} şahib-dilī-rā Bir şāḥib-i dile goftend dediler. bedīn-i ḥūbī ki Bu güzellik ile ki āftābest güneşdir. nenīdāyem ki İşidmediñ ki kesī bir kimse ū-rā anı dūst dost girifte bāşed ittihāz etmiş ola. goft Dedi ez-berāy-i ānki anıñ için ki her rūzeş anı her gün mī-tüvān dīd görmek mümkündür. meger der-zemistān ki Lakin ḳışnī ki maḥcūbest mestürdur u maḥbūb ve maḥbūbdur.

{ḳıṭ‘a} be-dīdār-ı merdüm Her kesin ziyāretine şoden getmek ‘ayb nīst ‘ayb degildir. velīkin ve lakin ne çendān ki ol kādar gıtme ki güyend derler bes kāfī. eger ḥīştēn-rā Eger kendini melāmet konī levm edersen, melāmet levmi nebāyed şeniden işitmek gerekmez zi-kes kimseden.

{ḥikāyet} ez söḥbet-i yārān Dimeşkem Şām’da olan aḥbābın şahibinden baña melāletī bir nefret pedīd āmede būd zuhūra gelmişidi. ser Bāşı der beyābān-ı Kudūs Ḳudūs şahrālarına nihādem kozdum ve bā-ḥayvānāt ve ḥāyvānlar ile üns giriftem ünsiyet eyledim.

Zur Zānıñ ḍammı ve rānıñ sukūnuyla emr-i ḥāzır dır. Nī Nūn ḥarf-i vaḳıyye yā zamīr-i mütেকellim ġabā ġānıñ kesriyle gün āşırı ve temyīziyyet üzere manşūbdur.

Tezeddud İfti‘âl bâbından fi‘l-i muzâri‘ muhâtabdır ve emre cevâb vâki‘ olduğundan meczûmdur. Habâ Hânîñ dammıyla muhabbet ve bu dañi temyîziyyetle manşûbdur. Meger Elâ ma‘nâsına zimistân kış mahcûb perdelenmiş demek. Be Harf-i şıla dîdâr fi‘l-aşl vaşîf terkîbidir. Ārende dîd Ma‘nâsına şoñra gâh yüzde ve kâh ziyâretde isti‘mâl eylediler. Bunda ziyâret demek. Soden Reften ma‘nâsına maşdardır. h İşesten Kendi ma‘nâsına ism-i cāmiddir. Ne-yâbed Fi‘l-i muzâri‘ nefy-i müstaḳbel şeniden maşdar zi ezden muhâffef sohbet-i yārân-ı Dimeşk izâfeti lâmiyyelerdir. Em Zamîr-i mütekellim be-dîd bâ-i ‘Acem veyâ ‘Arabîyledir. Āmede bûd Hikâye-i mâzî fi‘l-mâzî ser bâş der harf-i şıla beyâbân-ı Kudus izâfeti izâfeti lâmiyye ve Kudus-i şerîf murâd nihâdem fi‘l-i mâzî mütekellimvaḥdeh ve harf-i ‘âṭife giriŧem fi‘l-i mâzî mütekellimvaḥdeh bâ hayvânât anîñ mef‘ûlün ğayr-i şariḫi uns şariḫi.

[217] tâ vakti ki Bir vakte degin ki esîr-i kayd-ı Freng zincîr firenge esîr şodem oldum. der-ḫandak-ı Tarâbulûs Trâblûs ḫandeginde bâ-Cehûdânem beni yahûdîler ile be-kâr-ı gil çamur işinde bidâştend tutdular. tâ yekî Hattâ biri ez-rû ‘esâyı Haleb ki Haleb rû‘esâsından ki sâbika ‘i ma‘rifeti bir ma‘ârife-i sâbika der-miyân-ı mâ bizim aramızda bûd var idi. güzer kerd Geçdi ve merâ ve beni bişinâht ŧanıdı. goft Dedi in çî hâletest bu ne ḫâldir ü çî gûne ve nice güzâr geçinirdiñ. goftem Dedim

{kıṭ‘a} hemî gürîhtem Kaçardım ez merdümân âdamlardan be-kûh ṧâğa ü deşt ve şâhrâye. ki ez-Hudây Zira ḫudâ’dan nebûdem olmayayım be-digeri ğayri ile perdâht muḫârin. kıyâs kon ki Farz eyle ki çî hâlem bûved ne ḫâlim var der-in sâ‘at bu şâ‘atde. ki der-tavîle-i nâ-merdemem Zira nâ cinsler şırâsında baña bibâyed sâht ülfetdir gerekdir.

{beyit} pây Ayak der-zencîr zincîrde pîş-i düstân dostlarıñ öñünde biḫ iyidir. ki bâ-bîġânegân Zira yabâncılar ile olmaḫdan der-büstân bostânda ber-ḫâlet-i men benim ḫâlime rahm âverd teraḫḫüm eyledi. ve be-deh dînâr ve on âltın ile ez kayd-ı Frengem beni esâret firenginden ḫalâs kerd ḫalâş eyledi. ve bâ-ḫod ve kendiyle be-Haleb bord Haleb’e götürdü duḫteri dâşt bir kıızı var idi.

Tā Harf-i intihā esīr kayd-ı lâmiyyelerdir. Sodem Fi' l-i mâzî mütékellimvaḥdeh der ḥandeg-i Trāblūs zarfı ve Trāblūs Şām nāḥıyesinden bir şehriñ ismi tā intihā içindir. Yekī Yāsı tenkirdir. Ru 'esā-i Haleb İzāfeti lâmiyye ve rāniñ ḍammı ve hemze ve sīniñ fetḥalarıyla rū 'esā re 'isiñ cem' idir. Ki Harf-i Rābıt-ı sıfat sābıka-i ma' rifetī hemze edāt-ı tevessül veyā vaḥdetdir. Meyān-ı mā İzāfeti lâmiyye gozer kerd uğradı demek. Gozārī Bunda emrār-ı eyyām edersin demek. Hemī gerih̄tem Hikāye-i ḥāl mâzî mütékellimvaḥdeh kaçardım demek ve hā harf-i te'kiddir. Merdumān Merdiñ cem' i murād insandır. Be Harf-i şıla kūh tağ ki harf-i ta' lîl ne-būdem fi' l-i mâzî menfî mütékellimvaḥdeh pur dāht fi' l-i mâzî kıyās maşdar ki harf-i beyāniyye derīn sâ'at bu ḥalde demek. Ki Harf-i ta' lîl ṭavīle-i nā-merdum izāfeti lâmiyye em ma' nāda be-bāyed lafzına maşrūfdur. Sāht Fi' l-i mâzîdir. Maşdar ma' nāsına rāzı ve kâni' olmak demek. bīgāngān Kāf-ı şānī hā-i resmiyyeden bedel olduğu gibi elif ve nūn daḥi edāt-ı cem' idir. Duhter Kız ye harf-i vaḥdet.

[218] ve der 'akd-i nikāh ve benim 'akd-i nikāhıma āverd getirdi. ve be-kābīn ve mihr-i mü'eccel sad dīnār yüz āltūn eyledi. çün müddetī Çünkü bir zamān ve sitīze-cūy ve 'inādcı idi. ve nā-fermān ve söz diñlemez idi zebān dilini dırāzī kerden girift uzātmağa başladı. ve 'ayş-ı merā ve benim rāḥatımı mūnāğğas dāšten sulb etmege başladı. çünān ki Şöyle ki goftend demişlerdir.

{meşnevī} zen-i bed Fenā 'avret der-serāy-i merd-i nīkū iyi ādamıñ önünde hem daḥi der-īn 'ālemest bu cihāndadır düzeḥ-ı ū anıñ cehennemini. zinhār Şaḫın ez karīn-i bed fenā yoldāş zinhār şaḫın ve kınā ve bizi şaḫla. Rabbenā Ey Rabbimiz 'azābe'n-nār 'azāb-ı cehennemden bārī bir kere zebān-ı te'annüt ḥaḫāret lisānını dırāz kerde uzadub hemī goft söylerdi. tü ān nīstī ki Sen o degil misin ki peder-i men benim bābām tü-rā seni ez-kayd-ı Freng esaret-i ferengden be-deh dīnār on āltūna bāz ḥırīd şatın aldı. goftem Dedim belī evet be-deh dīnār on āltūna bāz ḥırīd şatın aldı. ve be-sad dīnār ve yüz āltūn be-dest-i tū seniñ eline giriftār kerd mübtelā eyledi.

'Akd-i nikāh İzāfet-i beyāniyye begābīn kāf-ı 'Arabīyle mihr-i mü'ecceldir. Bed-i ḥūyī ve setīze cūyī vaşif terkībilerdir. Bed ḥuylu ve mu' āned ma' nālarına nā-fermān ğayr-ı muṭi' ma' nālarına munakkısu tef' il bābından ism-i mef' ūldur. Zen-i

bed İzâfeti lâmiyye serây-i merd-i nîkû izâfeti lâmiyye ve beyâniyye dûzeḡ-i û izâfeti lâmiyye ve mu'ahḡar mübtedâ der-în 'alemeṡ muḡaddem ḡaber zînhâr zânîñ kesri ve nûnuñ sukûnuyla ve yâli ve yâsız olarak lügatdir. Red' u taḡzîr u emân meyânında müşterekdir. Bunda taḡzîr u emân ma'naları mülâyimdir. Karîn-i bed İzâfet-i beyâniyye ve ibtidâ'iyye ka ve-ḡâ ye-ḡî'den emr-i ḡâzır viḡâye ile demek. Nâ Zamîr-i mañşûb Rabbenâ münâdî taḡdîri yâ Rabbenâ'dır. 'azâbu'n-nâr Nez'-ı ḡâfîzla mañşûbdur. Ya'nî taḡdîri men 'azâbu'n-nârdır. Zebân Dîl izâfeti beyâniyye te'annut kişiniñ zillet u ḡaḡâretini istemekdir. Derâz kerde Uzadub demek. Zira bu ḡâya terettûb derler. Hemî goft ḡikâye-i fi'l-i mâzî söylerdi demek. Tâ Zamîr-i ḡıḡâb ân nîstî tevân kesî nîstî taḡdîrindedir. İstifhâm-ı inkârî ḡarîḡiyle sen ol ṡaḡıṡ degil misin? Demek. Ki Edât-ı râbıt peder-i men izâfeti lâmiyye bâz te'kîd ḡarîde fi'l-i mâzî belî edât-ı taṡdîḡ 'Arabîde lâmiñ fethiyle Fârisîde kesreyledir. Belî mâ-ḡablinde olan nefy-i işbât ve na'm-ı muḡlaḡâ mâ-ḡablini taṡdîḡdir. Kûsfend Kâf-ı 'Acemiñ ḡammı ve sîniñ sukûnu ve fânîñ fethiyle ḡoyûndur.

[219] {meṡnevî} şenîdem İşitdim gûsfendî-râ bir ḡoyûnu büzürgî bir büyük rehânîd ḡalâṡ eyledi. ez-dehân u dest-i gürgî ve ḡurduñ elinden ve âḡzından. şebângeḡ Gece vaḡti ḡârd bıḡaḡı ber-hâlkeṡ anîñ boḡâzına binâlîd fiḡân eyledi. ki ez-çengâl-i gürgem Ki ḡurduñ pençisinden beni der-rubûdî ḡapdîñ. çü dîdem Çünkü gördüm 'âḡıbet incâm gürgem tû bûdî ḡurdum sen olduñ.

{ḡikâyet} yekî ez-pâdşâhân Pâdşâhlardan biri 'âbidî-râ bir zâhide porsîd ki su'âl eyledi ki evkât-i 'azîzet 'azîz vaḡitleriñ çi gûne naṡıl mî-güzereḡ geçir? goft Dedi heme şeb bütûn gece der-münâcât münâcâtda ve seher ve vaḡt-i seḡerde der-du'a vü ḡâcât du'a ve ḡâcetlerde ve heme rûz ve butun gun der- bend-i iḡrâcât ḡarclarıñ tedârîki ḡaydında. melîk Pâdşâḡ fermûd buyurdu. tâ vech-i keḡâf-ı û Tâkim anîñ medâr-ı te'îşini mu'ayyen dârend mu'ayyen ḡutalar. tâ bâr-ı 'iyâl ḡatta 'iyâl yükü ez-dil-i û anîñ ḡalbinden ber-ḡîzed ḡalka.

Ye ḡarf-i vaḡdet râ edât-ı meḡ'ül büzürg büyük ye ḡarf-i vaḡdet rehânîd fi'l-i mâzî ḡurtardı demek ve elif ve nûn edât-ı ta' diyyedir. Gorg Kâf-ı 'Acemiñ ḡammı ve râniñ sukûnuyla ḡürddur. şebângâḡ Gecesi demek. Kâred Kâf-ı 'Acemiñ fethi vâv-ı

sâkin ile bıçâkdır. Halk Ha-i mühmileniñ fethi ve lâmiñ sukûnuyla boğâzdır. Eş Kûsfende râci' be harf-i te'kîd mâleyed fi'l-i mâzî sürdü ve boğâzladı demek. Revân Rûh-i insânide ve cân-ı hayvânide müsta'mel olduğundan bunda cân murâddır. Cingâl Pençi der harf-i te'kîd rebûdî râniñ fethi ve dammiyla fi'l-i mâzî muhâtab kâpdîñ demek. çü Harf-i ta'lîl dîdem fi'l-i mâzî mütekellimvağdeh yek bir ye harf-i tenkîr ez harf-i beyâniyye pâdşâhân pâdşâhiñ cem'i porsîd fi'l-i mâzî yekî fâ'ili 'âbidî-râ mef'ûlün şarihi ez-pâdşâhân gayr-ı şarihi bend kayd ihracât murâd-ı ehle ve 'iyâle nafağa ve kisve için harc-ı tedârik eylemedir. Tâ Harf-i ta'lîl veche cihet izâfeti izâfeti beyâniyye kifâf kâfiñ fethiyle rızkdır. İzâfeti izâfeti lâmiyye û 'âbide râci' bâr bunda şikletdir. 'iyâl Ayniñ kesriyle 'ayliñ cem'i ciyâd ceyd gibi.

[220] {meşnevî} ey giriftâr-ı pây-ı bend-i 'iyâl Ey âyâğı 'iyâli bâğına mübtelâ olan kimse diger âzâdî gayri huzûru mebend hayâl fikr bağlama. gam-ı ferzend Evlâd gamı ü nân u câme ve kût Ve ekmek ve elbise ve rızk ve gamı bâz dâred seni geri getirir. zi-seyr Gitmekden der melekût 'âlem-i kıddısdâ heme rûz bütün gün ittifağ mî sâzem ittifağ eylerim. ki be-şeb Ki gecede bâ-Hudây 'ibâdet-i Hudâ ile perdâzem muqayyed olayım. şeb Gece çü çünkü 'akd-i namâz mî benden namâzda bede' eylerim. çî hored Ne yer bâmâdâd yârın şabâh ferzendem oğlum.

{hikâyet} yekî ez-müte'abbidân-i Şâm Şâm zâhidlerinden biri der bîşe bir ormanda sâlhâ nice seneler 'ibâdet kerdî 'ibâdet eylerdi. ve berg-i direhtân ve âğaçlarıñ yaprağını hordî yerdî. pâdşâh-ı ân taraf Ol tarafîñ pâdşâhı be-hükmi ziyâret ziyâret kaşdıyla be-nezdîk-i ü anîñ yanına reft gitdi. ve goft ve dedi eger maslahât bîni eger munâşib görürseñ der-şehr şehirde ez-berây-ı tû senin için makâmî bir mağal sâzîm tanzîm edelim. ki ferâğat-ı 'ibâdet Zira 'ibâdetde huzûr-ı kalb ez-în bih bundan iyi. müyesser şevved müyesser ola ve dîgerân ve digerleri

giriftâr Fi'l-aşlı vaşif terkibi olup soñra mübtelâ ma'nâsında isti'mâl olunmuşdur. Pây-ı bend Bunda fi'l-aşlı vaşif terkibi olup soñra ayâğ bâğında isti'mâl edilmişdir ve izâfetleri lâmiyye ve beyâniyye me-bend nehy-i hâzır âzâdeğî hürriyetdir. veyâ maşdariyye ve mef'ûlün evveli hayâl şânisi ferezend oğlu nân ekmek câme elbise kuvvet rızkdır. Bâr geri te ma'nâda âredîñ Mef'ûlü mülküvvet

lügatde milk ma' nāsına ise de bunda 'ālem-i kıds murāddır. Heme Cem' i ma' nāsına rūz gün mī-sāzem sāhten maşdarından fi'l-i muzāri' hāl mütekellimvaḥdeh ittifāk Mef' ulü ki ḥarf-i beyāniyye be edāt-ı zarfiyye seb gice bā-Hudā bā 'ibādet-i Ḥudā taḳdīrindedir. Por dāzem Fi'l-i muzāri' nefis-i mütekellimvaḥdeh muḳāyyed olayım demek. Cū Ḥarf-i ta'lil 'aḳd-ı namāz murād rek'atlarıdır. Mī bendem Besten maşdarından fi'l-i muzāri' hāl mütekellimvaḥdeh hored fi'l-i muzāri' ferezend oğul em edāt-ı mütekellimkerdī ḥikāye-i māzī yekī fā'ili 'ibādet mef' ulün şariḥi ez-mute'abbidān ḡayr-i şariḥi der bīşe zarf-ı mekāmı berg-i direhtān zarf-ı zamānı hordī ḥikāye-i māzī berk-i direhtān mef' ulü be ḥarf-i muşāhibet hukm 'illet u sebeb ziyārete izāfeti lāmiyye muşliḥat maşdar-ı mīmī makāmī yā vaḥdetdir. Sāzīm Fi'l-i muzāri' mütekellimma'a'l-ḡayr ki ḥarf-i ta'lil ferāḡat-ı 'ibādet maşdarıñ fā'iline veyā mef' ulüne izāfetidir.

[221] be-berekāt-i enfās-i şumā Enfüs-i ḳudsiyyeñiziñ berekātiyle müstefid şevend fā'ide-mend olalar. ve ber-a'māl-i sālīh-i şumā ve a'māl-i şāliḥeñize iktidā konend iktidā edeler. zāhid 'Ābid in sühan bu sözü kabül nekerd kabül eylemedi. erkān-ı devlet vüzerā goftend dediler. pās-ı ḥātır-ı melik-rā Pādşāhıñ ḥātırına ri'āyeten maslahat ānest ki münāsib oldur ki çend ruzī Bir kaç gün ma'lūm konī ögrenesiñ. pes Bu şüretde eger şafā-yı vakt-i 'azizān eger 'azizleriñ şafā-i vaḳti ez-soḥbet-i aḡyār aḡyārıñ şoḥbetinden küdüretī bir halel pezired kabül eder ise iḥtiyār bākīst iḥtiyār bākīdir. āverdeend ki Naḳl ederler ki 'ābid zāhid be-şehr şehre der-āmed geldi. bostān-serāy-ı ḥāss-ı melik-rā Pādşāhıñ ḥāş baḡcı sarāyını ez-berāy-ı ü anıñ için perdāhtend ḥāzırladılar. makāmī Bir maḥal idi dil-küşāy ḳālbe fereḥ verici u revān āsāy ve rūḥa müserret verici. çün be heşt Cennet gibi.

{meşnevī} gül-i sürḥeş Ānıñ kırmızı gülü çü 'arāz-ı ḥübān güzelleriñ cemāli gibi idi.

Be Ḥarf-i muşāhibet berekāt bereketiñ enfās nefisiñ cem'ileri iktidā ifti'āl bābından uymaḳ ma' nāsına maşdardır. Pās Bā-i 'Acemle ḥıfz ma' nāsına isimdir. İzāfeti maşdarıñ mef' ulüne ḥātır izāfeti lāmiyye melik-rā ḥarf-i taḥşiş şafāi elif-i memdūdeyle maşdardır. Bulanıḳ mā-ḳablidir. İzāfeti mecāzen lāmiyyedir. Vakt

İzâfeti lâmiyye ‘azîzân murâd-ı mezkûr müte‘abbiddir ve cem‘i-irâdî li ecli’t-ta‘zîmdir. Sohbet-i âgyâr Maşdarîñ fâ‘iline veyâ mef‘ülüne izâfetidir. Gudüretî Yâ vahdet pezîr fi‘l-i muzâri‘ kabûl ede veyâ eyler ise demek fâ‘ili şafâya râci‘ zamîr-i der-û ma‘nâda fi‘l-i şart vâki‘dir. İhtiyâr Mübtedâ bâkîst haberi ve cimle-i ismiyye cevâb-ı şart vâki‘dir. Âverdeend Fi‘l-i mâzî nakli cem‘i müfredi âverdeestdir. Kî Harf-i beyâniyye ‘âbid âmediñ fâ‘ili be-şehr mef‘ülün ğayr-i şarîhi bûstân-ı serâyî terkîb-i meczî zira aşlı sârây-i bûstân idi ki bustânda olan sarây demektir. İzâfet-i beyâniyye hâş milke izâfeti lâmiyye râ taḥşîş pürdâhtend fi‘l-i mâzî cem‘i makâmî yâsı vahdet ve bostân sarâyını izâhdır. Dil keşâyî ve revân-ı âsâyî vaşîf terkîbilerdir. Gönül açıcı ve rûha müserret verici demek. Gül-i sorḥ Mübtedâ mâ-ba‘dî haberi eş bostân-ı sarâya râci‘ çü edât-ı teşbiyye ‘arîz ‘Acem bu muḳavvele kelimelerin ‘aynu’l-fi‘lini meftûḥ oḳur ve fi‘l-aşl şîkâle derler isede soñra şîkâl bütün maḥle ıtlâk olunmuşdur.

[222] sünbüleş Âniñ sünbülü hemçü zülf-i maḥbûbân maḥbûblarıñ zülfü gibi idi. hem çünân Kezâlik ez-nehîb-i berd-i ‘acüz berd-i ‘acüzüñ ḥavfindan şîr-i nâ-ḥorde sûd içmemiş tıfl-ı dâye tıfl-ı dâye idi henüz elân.

{şî‘r-i ‘Arabî} ve efânînü ‘aleyhi ve fidânları üzerinde olan cülnâr nâr çiçigi. ‘ullekat bi’ş-şeceri’l-aḥdari yeşil âğaca ta‘lîḳ olunmuş nâr âteş gibidir. melik Pâdşâh der-hâl hemân kenîzeki ḥüb-rüy güzel yüzlü bir câriye pîşeş fîristâd anıñ öñüne yolladı.

{nazm} ez-în meh-pâre’î Bir ây pârçası gibi ‘âbid firîbî bir ‘âbid aldadıcı melâ’ik sûretî bir melik sûretli tâvûs-zîbî bir tâves zînetli idi. kî ba‘d ez-dîdeniş Zira anı gördükden soñra sûret nebended sûret bağlamaz. vücûd-ı pârsâyân-râ Zâhidleriñ vücûduna şîkîbî sabr. hem-çünân Kezâlik

Sunbul Mübtedâ mâ-ba‘dî haberi nehîb korḳu bord şoğuḳ izâfeti lâmiyye ‘acüz ḳocâḳarı ḳışıñ âḥarında bahârı ḳârşüydı. Günüñ ismine kâ’in ḳışıñ ihtiyârlîḳ zamânına teşâdüf eyledigi için isti‘âre tarîḳiyle berd-i ‘acüz denilmiştir. Nâ-ḥorde Açmamış demek. Tıfl Çocukdur. Henz El-ân demek. Efânîñ Efnân lafzınıñ cem‘idir

ki fen lafzının cem'idir. Ağaç dâlları ve fidânları demektir. ve mübtedâ 'aleyhâ ma'hallen mecrûr efânine râci' celnâr gülnârîñ mu'ribidir. Lakin 'arab lâm-ı mazmûnuñ teşdîdiyle isti'mâl eder. Birye enârının çiçigine ıtlâk ederler ve zarfîñ fâ'ili olub cümle-i zarfiyye efânine şıfatdır. 'Allekat Ta'likden fi'l-i mâzî mechûl aşıldı demek. Bi's-şecer Aña müte'allık el-ahdar şıfatı yeşil ağaç demek. Nâr Nâ'ib-i fâ'ili cümlesi hâber-i mübtedâdır. Ezîn Bunda teşbiyye ma'nâsını ifâde eder. Meh pârei Ay pâresi demek. Yâ vahdet ve hemze harf-i tevessüldür. 'Âbid-i ferîb Vaşif terkîbi ye harf-i vahdet 'âbidi aldâdıcı demek. tâves zîb ve melâik sûret vaşif terkîbilerdir ve yâlar vahdetdir. Ki Harf-i beyân ba'd soñra demek. Ez Min ma'nâsına diden maşdar eş keniz ki râci' ne-bended besten maşdarından fi'l-i muzâri' nefy-i istikbâl bağlamaz demek. sûret Mef'ûlü sekîb şîniñ ve kâf-ı 'arabîñ kesriyle şabr ye harf-i tenkîr ve ne-bended kelimesiniñ fâ'ili vücûd izâfeti izâfeti lâmiyye pârsây 'bide derler. ân Edât-ı te'kid râ harf-i taşşîş ve mısrâ' -ı evveli şâniye merbûtdur. Hem Edât-ı te'kid çünân kezâlik demek. Aşlı çün ândır. Çün edât-ı teşbiyye ve ân ism-i işâretidir.

[223] der 'akibeş Anîñ ârķasınca ğulâmî bir köle bedî'ü'l-cemâl ğusni bî taşır ve latîfü'l-i'tidâl ve şivesi mu'tedil firistâd gönderdi.

{kıt'a} heleke'n-nâsü Nâs helâk oldu. havlehü Anîñ eşrâfinda ataşâ şusuzluk cihetinden veh 've ħalbükî ğulâm sâķ bir sâķidir yerâ nâsa kâseyi getirdi. ve lâ-yeskâ ve şarâbı nâsa içirmez. dîde Göz ez-dîdenes anı görmekten neğeşti ve olmazdı sîr tok. ħemçünân Kezâlik k'ez-furât şudan toymadığı gibi müstesķi müstesķi olan kimse 'âbid zâhid loķmâ-i lezîz lezîz loķmayı ğorden ğirift yemeğe başladı. ve kisve-i latîf ve nefîs elbîseyi pûşiden ğiymeğe başladı. ve ez-fevâķih ve meyvelerden u meşmûm ve ğuş koķulu şeylerden ħalâvet lezzeti u temettu' ve zevķi yâften bulmağa başladı. ve der-cemâl-i ğulâm ve ğüzellik yüzüne.

'Aķb Arķa eş keniz ki râci'dir. Bedî' Benda bî naşır ma'nâsına el-cemâl maşdar ve harf-i âtife latîf bunda şiveden 'ibâretidir. İ'tidâl İfti'âl bâbından maşdardır mu'tedil ma'nâsına ve laşıfu'l-i'tidâl bedî'ü'l-cemâl üzere ma'tûfdur. Ferestâd Fi'l-i mâzî fâ'ili milke râci' gönderdi ma'nâsına. Heleke Fi'l-i mâzî en-nâs lafzen merfû'

fā' ili havlehu zarfıyiyetiyle manşüb ve zamir-i gulāma rāci' atşen helekeniñ fā' ili olan en-nās lafzına isnādından temyiziyyet ile manşübdur. Ve huve Mübtedā sāk taqdiren merfū' haberi ve cümle-i ismiyye maħallen manşüb hāl yeri if' āl bābından fi'l-i muzārī' fā' ili şākīye rāci' ve cümle-i fi'liyye maħallen merfū' sākīniñ şıfatı lā yeskā cümle-i fi'liyye olub mā ḳablindeki cümle-i fi'liyyeye ma' tūfdur ve iki fi'liñ mefūlleri maħzūfdur. Ma'lūm olduğundan taqdiri yerihimü'l-ke'si ve lā yeskīhimü'ş-şerābudur. Dīde Mübtedā ez min ma'nasına dīden maşdar izāfeti mef' ulüne eş gulāma rāci' ne-keştī hikāye-i fi'l-i māzī menfī olmazdı demek. Fā' ili dīdeye rāci' sīr mef' ulün şarihi ez-dīdenes gayr-i şarihi gez aşlı ki ezdir. Furāt Fāniñ ḳammıyyla bunda tātılı şū müstesķi istif' āl bābından ism-i fā' ildir. İstiskā marazına mübtelā olan kimse loḳmai leziz izāfeti izāfeti beyāniyye horden girift yemege bāşladı demek. Şurū'dan kināyedir. Pūşiden Maşdardır. Girift taqdirinde fevākīh fākiheniñ cem'idir. Meşmūm Hoş ḳoḳulu nesne halāvet ve temte'u maşdarlardır. Yāften Maşdar-ı yāften girift taqdirinde der ḫarf-i şıla cemāl-i gulām izāfeti izāfeti lāmiyye.

[224] u kenizek ve cāriyeniñ yüzüne nazar kerdn nazar etmege bāşladı. ve hıredmendān 'uḳelā gofteend demişlerdir. zūlf-i hūbān maħbūblarıñ zūlfü zencir-i pāy-i 'aklest āḳl-ı āyāğınıñ zinciridir u dām-ı murğ-ı zirek ve ā'ḳil ḳuşuñ tuzāğıdır.

{beyit} der-ser-i kār-ı tū Seniñ işiniñ sevdāsında kerdem şarf eyledim. dil Gönlü ü dīn ve dīni bā-heme dāniş cümle fazlımı. murğ-i zirek 'āḳil ḳuş be-hākīkat ḫaḳīkatde menem benim imrūz bugün tū dāmī sen tuzāḳsıñ. fi'l-cümle Hāşıl-ı kelām devlet-i vakt-i mecmū'eş anıñ mecmu'-ı devletiniñ vaḳti be-zevāl zevāle āmed geldi. çünān ki Şöyle ki gofteend demişlerdir.

{kıt'a} her ki hest her kimse ki vardır ez fakih ü pır ü murid 'ilm u mürşid u dervişlikden zen-i zebān-āverān-ı pāk- nefes mü'eşşer nefisli faşih vā'izlikdir. çün be-dünyā-yı dūn çünkü ālçaḳ dünyāya fürūd āmed tenzıl ede. be-asef bālda der bimānd ḳalır hem çü meges seniñ gibi. bārī bir kere melik pādşāh be-dīden-i ū anı görmege rağbet kerd rağbet eyledi. ābid-rā 'ābidi dīd gördü.

Hiredmendān mübtedā *gofteend* haberi ve cümle-i ismiyye hāl vākî‘ olmuşdur. *Zulf-i hūbān* izāfeti lāmiyye ve mübtedā *zincīr-i pāy-i ‘aklest* izāfeti lāmiyye ve haber-i mübtedādır. *Dām* tūzāğa ve āğa denilir. İzāfeti lāmiyye *murğ* kuş izāfeti beyāniyye *zīrek* faṭīn u ‘ākīl ma‘ nāsına *der* ḥarf-i şıla veyā zarfiyye *ser* bunda sevdā *kār* iş izāfeti lāmiyye *tū* zamīr-i ḥıṭāb *kerdem* taḳdīri şarf-kerdemdir. *Dil* mef’ülü *dīn* āña ma‘ tūf *bā* ḥarf-i muşāḥibet kerdem fi‘line müte‘allık *dāniş* ‘ilm ma‘ nāsına ism-i maşdar murğ-i *zīrek* izāfeti beyāniyye ve mübtedā *be* ḥarf-i muşāḥibet veyā zarfiyye *hakīkat* nefsü’l-emrde denir. *menem* haber *imrūz* zarf-ı zamān *tū* mübtedā *dāmī* yā-i ḥıṭābla haber-i mübtedādır. *Devlet-i vakt-i mecmū* İzāfeti lāmiyye ve beyāniyye *eş* ‘ābide rāci‘ *be* ḥarf-i şıla *zevāl* maşdar *her ki* herkes ki taḳdīrindedir. *Ez* ḥarf-i beyāniyye *pīr* mürşid *murīd* dervīş zebān *āverd* āverdenden vaşif terkībi faşīḥ u belīğ ma‘ nāsına *ān* edāt-ı cem‘i izāfeti beyāniyye *pāk-i nefes* vaşif terkībidir. Pāk-ı mü’eşşer nefisli demek. *Be* ḥarf-i şıla *dunyā-i dūn* izāfeti izāfeti beyāniyye ālçāk dünyāya demek. *Furūd āmed* meyl u tenezzülde ‘ibāretidir. *Der* Ḥarf-i te’kīd *māned* fi‘l-i māzī *hem* edāt-ı te’kīd *çū* teşbiyye *mekes* sinek muşannıf burada dünyāyı ‘asele ehl-i dünyāyı mekese teşbiyye eylemişdir.

[225] *ez hey’et-i nühostīn evvelki hey’etinden bigerdīde dönmüş. ve sürh u sefid* *Ve kırmızı ve beyāz geşte ölmüş. ve ferbiş şode semizlemiş ve ber-bālīs-i dībā ve kāmış yaşıdığa tekye zede tayānmış. gulām-ı perī-peyker peri şıfat gulām bā-mirvaha-i tāvusī tāvesī yelpāze ile bālā-yı sereş anīn bāşı ucunda istāde ṭurmuş. ber-selāmet-i hāleş anīn selāmet ḥāline şādmānī kerd izhār-ı müserret eyledi. ve ez-her derī ve her kapıdan sühan söz goftend söylediler. tā melik Ḥattā melik be-encām-ı sühan incām-ı kelāmda goft dedi. men Ben in dü tā’ife-rā bu iki tā’ifeyi der-cihān cihānda düst mī-dārem dost tutarım. ‘ulemā vü zuhhād-rā ‘Ulemā ve şāliḥayı vezīrī bir vezīr feylesūf cihān-dide ‘ākıl u mücerrebü’l-aḥvāl ḥāzır būd ḥāzır idi. goft Dedi ey melik ey pādşāh şart-ı düstī dostluğun şartı ānest ki oldur ki bā-her dü tā’ife her iki tā’ifeye nikūyī konī iyilik edesiñ. melik goft Pādşāh dedi çı güne ne vecihle. goft vezīr dedi ‘ulemā rā ‘ulemāya zer bidih āltūn ver. tā-diger biḥānend tākim ziyāde oқuya ve zūhhād-rā ve ‘ābidlere çizī bir nesne medih verme.*

Hey'et-i ne-hāstīn izāfet-i beyāniyye *be-ger dīde* fi'l-i māzī-i naql dönmiş demek. *Sorh* Kırmızı *sefid* beyāz *ferbe* semiz *ber* harf-i isti'lā *bāleṣ* yaşdıķ izāfeti beyāniyye *dībā* kumāşdır. *Tekiyyezede* ṭayanmış demek. Zira tekiyye lafzı terkibiyle müsta' meldir. *Peyker* bā-i 'Acemiñ ve kāfiñ fethāları ve yāniñ sukūnuyladır. *Bā* Harf-i muşāhibet *murūha* mīmiñ kesri ve rāniñ sukūnu ve vāv ve hāniñ fethālarıyla ism-i ālet yelpāzeye derler. Fāriside bād-zen ve bād-ı be-zen ıtlāķ olunur. İzāfet-i beyāniyye *tāvesī* yāsı nisbet ifāde eder. *Bālā-i ser* izāfeti lāmiyye *eṣ* zāhīde rāci' *istāde* fi'l-i māzī-i naqlī ṭurmuş demek. *Ez her deri* yāsı vaḥdet her bir bābdan demek. *Tā* hattā ma' nāsına *melik* pādşāh *incām-ı sūhan* izāfeti lāmiyye *vezirī* yā harf-i vaḥdet *feylesof* aķıl izāfeti beyāniyye *cihān-dīde* vaşıf terkibi mücerreb rüzgār demek. *Goff* fi'l-i māzī *ey* harf-i nidā *melik* münādī *şart-ı düstī* yā harf-i maşdariyye ve izāfeti lāmiyye ve mübtedā *ānest* ḥaberi *ki* harf-i beyāniyye *konī* fi'l-i muzāri' muḥāṭab *nikūyi* mef' ulün şariḥi bā her dü *tā'ife* ğayr-i şariḥi *be-deh* emr-i ḥāzır ver demek. *Zer* mef' ulün evveli 'ulamā-rā şānisi *tā* harf-i ta'lil *diger* ziyāde demek *be-hānend* vāv-ı mechüle ile fi'l-i muzāri' cem'i oķuyalar demek. *Medeh* nehy-i ḥāzır dāden maşdarından muzāri' i dehed gelir.

[226] *tā zāhid* *Tā kim* 'ābid *bimānend* ḳalalar.

{beyit} *ne zāhid rā* *Ne zāhīde direm bāyed āķçe lāzımdır ne dīnār ne āltūn. çū bisted çūnkū alır zāhidī diger diger* 'ābid *be-dest ār ele getir. Yūķālū'z-zāhidu nim şafāyi ḳalbihi mine'l-elemi ve'l-kederi ve istevā* 'indehu 'z-zehebi ve'l-mederi.

{ḳıṭ'a} *ān-rā ki* *Ol kimseniñ ki sīret-i ḥoş sīreti ḥoş u sīrrīst bā-Hudāy* ve seri *Hudā iledir. bī-nān u vakf* *Vaķıf ṭa'āmı olmaķsızın u loķma-i deryūze* ve sā'iliñ *loķması olmaķsızın zāhidest* 'ābidir. *engüşt-ı ḥüb-rūy* *Güzel yüzlünün parmağı u bināgūş-ı dil-firīb* *be gönül aldadıcınıñ ḳulāk tozu bī-gūşvār* *küpesiz u ḥātem-i firūze* ve mücevherleri yüzüksüz *şāhidest* güzeldir.

{ḳıṭ'a} *derviş-i nīk-i sīret* *Güzel ḥuylu dervişe* ve *ferḥunde-re'y-rā* ve mübārek fikirli dervişe *nān-ı ribāt* *tekye loķması u loķma-i deryūze* ve sā'iliñ ṭa'āmı *gū* söyle. *mebāş* *Olmasın ḥātūn-ı ḥüb-sūret* *güzel gidişli ḥātūn ü pākīze-rūy-rā* ve pāk

yüzlü hâtûna naqş u nigâr naqş u zînet u hâtem-i firûze ve mücevherli yüzüğü gû söyle mebâş olmasın.

{beyit} tâ merâ hest Mâdem ki benim vardır dîgerem bâyed lâzım ola. ger ne-hânend zâhid Eger beni ‘âbidler çağırmaz ise şâyed lâyıķ ola.

Be-mânend Fi‘l-i muzâri‘ cem‘i be harf-i te’kîd seted fi‘l-i muzâri‘ alır demek. Be Harf-i şıla dest el âr emr-i hâzır getir demek. Engust kâf-ı Fârisiyyeniñ dammiyla pârmaķ izâfeti beyâniyye hub-rûy vaşif terkîbi güzel yüzlü demek. binâ gûş kûlâķ tozu izâfet-i beyâniyye dil-ferîb gönül aldadıcı ma‘nâsına vaşif terkîbi der yûze cere derler. Kûşvâr küpe hâtem izâfeti beyâniyye firûze bir nev‘i cevheriñ ismi ‘Acem ta‘rîb edib pîrûzedir. Şâhid Mahbûb dervîş izâfeti beyâniyye nîk-i sîret iyi huylu ma‘nâsına vaşif terkîbi ve harf-i ‘âtıfe ferhunde-re’y mübarek fikirli ma‘nâsına vaşif terkîbi râ bâ-i şıla ma‘nâsına nân izâfeti lâmiyye rubât murâd-ı tekyedir. Lokma-i der-yûze izâfeti lâmiyye gû me-bâş ba‘zı maķâmda emr-i nehy şîğasıyla isti‘mâl eder ve hıtâb-ı âmdır. Hûb sîret ve pâkîze rûy vaşif terkîbilerdir ve şânî ‘atf tefsîridir. râ Edât-ı mef‘ûl ve nigâr naqşa ‘atf tefsîri hâtem tâniñ fethiyle yüzükdür. Tâ mâdâm ma‘nâsına hest est ma‘nâsına râbıtdır vardır demek. Merâ Benim demek. Dîger Ğayr bâyed fi‘l-i muzâri‘ gerek demek. Ne-hânend fi‘l-i muzâri‘ müstaķbel okumayalar demek. Zâhidem mîm-i zâmîr manşûb muţtaşıl ma‘nâsına ve ma‘nâda ne-hânende maşrûfdur. Şâyed muzâri‘ dir lâyıķ ma‘nâsına.

KAYNAKLAR

- Aclûnî, *Keşfü'l-Hafâ*, Mektebetü'l-Kutsî, Beyrut h. 1351, C.1.
- AHTERÎ, “eş-Şerh”, *Ahter-i Kebîr*, Osmanlı Yayınları, İstanbul 1978.
- AKKAYA Ali, “Tanzimat”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi.*, C.40, İstanbul,2011, s. (1-10).
- AKPINAR Cemil, "Kefevî Hüseyin Efendi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 25, Ankara 2002, s. (186-188).
- AKSOYAK İsmail Hakkı, “Metin Şerhi”, Eski Türk Edebiyatı El Kitabı (ed. Mustafa İsen), Grafiker Yayınları, Ankara 2009.
- AKŞİN Sina, Kısa Türkiye Tarihi, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2014.
- Arnavutluk Devlet Arşivleri Osmanlı Yazmalar Kataloğu, Ankara 2001.
- ARUÇI Muhammed, "Sûdî Bosnevî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C.37, İstanbul 2009, s. (466).
- ATÂYI Nevzade, Zeyl-i Şakâyık, [yyy.], [ty.], C. 1.
- AYYILDIZ Erol, “Makâme”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 27, Ankara 2003, s. (417-419).
- Başbakanlık Devlet Arşivleri [BOA], Dahiliye Nezareti, [DH.SAİDd.], 8\441.
- Başbakanlık Devlet Arşivleri [BOA], [A.}MKT.MVL.], 97/94.
- BAŞTÜRK Şükrü, “Rüşdî, Şerh-i Dîbâce-i Gülistân (İnceleme-Metin)”, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Uludağ Üniversitesi, SBE., Bursa 1997.
- BİRİŞİK Abdulhamit, "Tefsir", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 40, İstanbul 2011, s. (290-294).
- BURSALI Mehmed Tahir, Osmanlı Müellifleri, C. 1, Matbaa-i Âmire, İstanbul 1333.
- CANPOLAT Hülya, “Lâmi’i Çelebi’nin Şerh-i Dibace-i Gülistân’ı”, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ege Üniversitesi, SBE., İzmir, 2000.

CANPOLAT Hülya, “Sa’dî’nin Gülistân Önsözüne Yapılan Türkçe Şerhlerin Karşılaştırılmalı İncelenmesi”, Doktora Tezi, Ege Üniversitesi, S.B.E, İzmir 2006.

CEYLAN Ömür, *Tasavvufî Şiir Şerhleri*, Kitabevi, İstanbul 2000.

ÇAKAN İsmail Lütfi, *Hadis Edebiyatı*, MÜİFV, İstanbul 2015.

ÇELEBİOĞLU Âmil, Kanûnî Sultân Süleymân Devri Türk Edebîyatı, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1994.

ÇELİK Aysun, “Türk edebiyatında "Gülistân" ve Hasan Rızâyî'nin "Cûy-ı Rahmet" adlı Manzûm Gülistân Şerhi (inceleme-metin)”, (Basılmamış Doktora Tezi), Selçuk Üniversitesi, SBE., Konya 2017.

ÇİÇEKLER Mustafa, “Sa’dî-i Şirâzî”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 35, İstanbul 2008, s. (405-407).

DEVLETŞAH, Devletşah Tezkiresi, Çev.: Necati Lugal, Tercüman Gazetesi, İstanbul 1977.

DİA, "Encümen-i Şuarâ", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C.11, İstanbul 1995, s. (179-181).

DOĞAN Mehmet, *Büyük Türkçe Sözlük*, Ülke Yayınları, İstanbul, [t.y.].

DÜNDAR Seyhan, “Şem’î Şem’ullah’ın Şerh-i Gülistân’ı”, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ege Üniversitesi, SBE., İzmir 1998.

Ebû Abdullah Muhammed b. Selame el-Kudâî, *Müsnedü’ş-Şehâb*, thk.: Hamdi b. Abdulmecid es-Selefi, Müessesetü’l-Risale, Beyrut 1986, C. 2.

Ebu Bekir b. Ebî Şeybe Abdullah b. Muhammed el-Abesî, *Müsnedi İbn Şeybe*, thk.: Adil b. Yusuf el-Azazî ve Ahmed Ferid el-Mezidi, Dârü’l-Vatan, Beyrut 1997, C. 1.

Ebu’l-Hasan Nureddin Ali b. Muhammed el-Kârî, *Mirkâtü’l-Mefâtiḥ Şerhu Mişkâtü’l-Mesâbih*, Dârü’l-Fikr, Beyrut 2002, C.3.

GÜLEÇ Hasan, "Aysî Mehmed Efendi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 4, İstanbul 1991.

GÜLEÇ İsmail, "Sürûrî, Muslihuddin Mustafa", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 38, İstanbul 2010, s. (170-172).

Ragîb el-İsfahânî, *el-Müfretdât fî garîbü’l-Kur’ân*, Çıra Yayınları, İstanbul, 2010.

- İbn Zenceveyh, *el-Emvâl*, thk.: Şakir Feyyaz, Merkezü'l-Melik Faysal, Suud 1986.
- İNAN İbnü'l-Emin Mahmut Kemal, *Son Asır Türk Şairleri*, C. 2, Dergah Yayınları, İstanbul 1988.
- KANAR Mehmet, "Gülistân", *Kanar Farsça Türkçe Sözlük*, Deniz Kitabevi, İstanbul 2000.
- KARAL Enver Ziya, *Büyük Osmanlı Tarihi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, C.1.
- KARTAL Ahmet, "Sa'dî-i Şîrâzî'nin Gülistân İsimli Eserinin Türkçe Tercümelere", *Bilig*, sy. 16, (Kış 2001), s. (99-126).
- KEMİKLİ Bilal, " Türk Edebiyatının Anadolu'daki Teşekkülü ve Gelişmesi", (ed. Ali Yılmaz) *Türk-İslam Edebiyatı El Kitabı*, Grafiker Yayınları, Ankara 2012.
- KISA Mahmut, *Kısa Açıklamalı Kur'an-ı Kerim Meali*, Armağan Kitaplar, Konya 2017
- KIZILTAŞ Mübeccel, " Divan Edebiyatı Özelliklerine Uyarak Şiir Yazan Kadın Şairler", *Sombahar Dergisi*, Kadın Şairler Özel Sayısı, (Ocak-Nisan) İstanbul 1994, s. (511-518).
- KUT Günay, "Lâmiî Çelebi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 27, Ankara 2003, s. (96-97).
- LEWİS Bernard, *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, Türk Tarih Kurumu, Çev.:Metin Kıratlı, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1996.
- MENGİ Mine, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, Akçağ Yayınları, Ankara 2013.
- ÖZCAN Nuri, "Abdürrahim Tirsî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 1, İstanbul 1988, s. (293).
- ÖZTAHTALI İbrahim İmran, "Lâmi'i Çelebi Şerh-i Dibace-i Gülistân (İnceleme-Metin)", (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Uludağ Üniversitesi, SBE., Bursa, 1997.
- ÖZTÜRK Şeyda, "Şem'i'nin (15.-16. yüzyıl) Mesnevî Şerhi (İlk Türkçe Tam Mesnevi Şerhi)", (Basılmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi, SBE., İstanbul 2007.
- PALA İskender, *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Kapı Yayınları, İstanbul 2012.

- PEKOLCAY Necla, İslami Türk Edebiyatı, Kitabevi, İstanbul 2002.
- SAFÂ Zebîhullâh-i, İnan Edebiyatı Tarihi, çev. Hasan Almaz, Nûsha Yayınları, C. 2, Ankara 2005.
- SAMÎ Şemseddin, *Kamus-ı Âlâm*, C.4, Mihran Matbaası, İstanbul 1311.
- SAMÎ Şemseddin, *Kamus- ı Türki*, Çağrı Yayınları, İstanbul 2015.
- Sâlnâme-i Nezâret-i Ma'ârif-i 'Umûmiyye, Matbaa-i Âmire, 1316.
- SHAW Stanford J. - SHAW Ezel Kural, Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye, E Yayınları, İstanbul, 1983.
- Sicill-i Ahvâl Defterleri, defter 8.
- ŞENSOY Sedat, "Şerh", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 38, İstanbul 2010, s. (565-568).
- ŞENTÜRK Ahmet Atilla - KARTAL Ahmet, Eski Türk Edebiyatı Tarihi, İstanbul 2013.
- ŞAHİNOĞLU Nazif, "Sa'dî Şirazide Tasavvuf" *Makaleler ve Hatıralar*, Beyan Yayınları, İstanbul 2017.
- ŞAHİNOĞLU Nazif, *Sa'di-yi Şirazi ve İbn Teymiye'de Fert ve Cemiyet İlişkileri*, İşaret Yayınları, İstanbul 1991.
- Şemseddin es-Sehâvî, *el- Makâsîdü'l- Hasene*, Darü'l-Kitâbü'l-'Arabî, Beyrut 1985.
- ŞİRÂZÎ Şeyh Sâdî-i, *Gülistân*, Çev: Yakup Kenan Necefzade, Ülkü Matbaası, İstanbul 1965.
- ŞİRÂZÎ Şeyh Sâdî-i, *Gülistân*, Çev.: Kilisli Rifat, Mukaddimeyi yazan: Ali Nihat Tarlan, Yeni Matbaa, İstanbul 1958.
- ŞİRÂZÎ Ebu Abdullah Muslihuddîn Sâdî, 691/1292; Ter.: Sûdî Bosnevî-Şem'ullah Şem'î, İstanbul Ali Bey Matbaası 1876.
- TAYYAR Cafer, Rehber-i Gülistân, Matbaa-i Âmire, İstanbul 1308.
- TAYYAR Cafer, Zübde-i Gülistân, Kasbar Matbaası, İstanbul 1299.
- TAYYAR Cafer, Zeyl-i Zübde-i Gülistân, Matbaa-i Âmire, İstanbul 1306.

TANSU Yunus Emre, “Osmanlı İmparatorluğu’nda Batıcı Düşünce Çerçevesinde Dr. Abdullah Cevdet Ve İctihad Dergisi”, Tarih ve Gelecek Dergisi, Cilt 4, Sayı 1, 2018, s. (113-147).

TOPUZOĞLU Tevfik Rüştü, "Hâşiye", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C.16 , İstanbul 1997, s. (419-422)

ÜLKEN Hilmi Ziya, Türkiye’de Çağdaş Düşünce Tarihi, İstanbul, Ülken Yayınları, 1994.

ÜNVER İsmail, XIX. Yüzyıl Divan Şiiri, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, C. 32, Sayı I-II, Ankara, 1988, s. (131-140).

YAZAR Sadık, “Anadolu Sahası Klasik Türk Edebiyatında Tercüme ve Şerh Geleneği”, (Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi SBE., İstanbul 2011.

YAZICI Tahsin, "Gülistân", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C.14, İstanbul 1996, s. (240-241).

YILDIRIM Yusuf, “Osman Şems Efendi, Hayatı, Eserleri ve Divanı (Metin-İnceleme-Tahlil)”, (Basılmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi SBE., 2013.

YILMAZ Ozan, “16. Yüzyıl Şârihlerinden Sûdî-i Bosnevî ve Şerh-i Gülistân’ı (İnceleme-Tenkitli Metin)”, (Basılmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi, SBE., İstanbul 2008.

ZAVOTÇU Gencay, “Sa‘dî, Düşüncesi ve Etkileri”, A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, S. 40, Erzurum 2009, s. (47-58).

Zeynüddin Muhammed Abdurrauf el-Münavi, *Feyzü’l-Kadîr*, Mektebetü’t-Ticâriyyetü’l-Kübra, Mısır h. 1356, C. 4.

İnternet Kaynakları

Muhasebat ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü, Cumhuriyet Öncesi Tarihçe, <https://www.muhasabat.gov.tr/portal/tarihce>, (Son Erişim Tarihi: 10 Mart 2019)

ÖZ GEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Eda AYDOĞAN
Uyruğu : T.C.
Doğum Tarihi ve Yeri : 1992-Eminönü
e-posta : edatitiz@hotmail.com

EĞİTİM

Derece	Kurum	Mezuniyet Yılı
Lisans	Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	2014

İŞ TECRÜBESİ

Tarih	Kurum	Görev
2015	M.E.B.	Öğretmen

YABANCI DİL BİLGİSİ

İngilizce	YDS	58,75	YÖKDİL	73,75
-----------	-----	-------	--------	-------